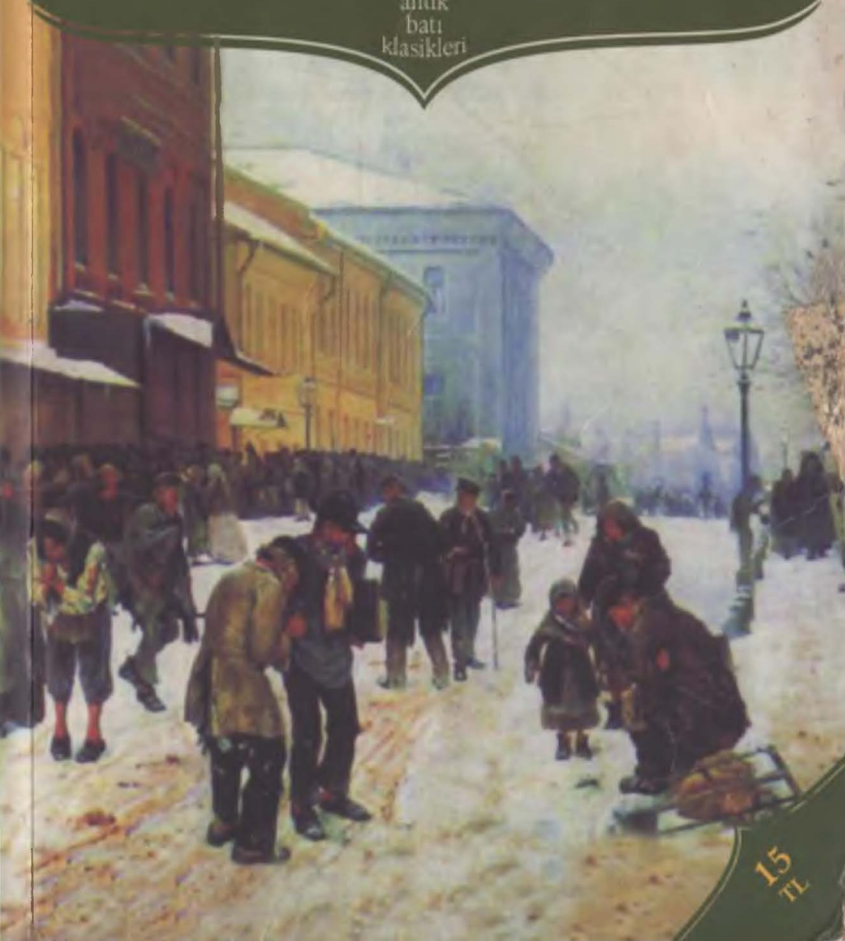
Tolstoy

DİRİLİŞ

~ rusça aslından çeviren: leyla şener ~

antik
batı
klasikleri

15 TL

TOLSTOY
(1828-1910)

Toprak sahibi, soylu bir ailenin oğlu olarak 28 Ağustos 1828'de doğdu. Babası Kont Nikolay İlyiç Tolstoy, Napolyon savaşlarına katılmış emekli bir yarbaydı. On altı yaşında Kazan Üniversitesi'ne başladı. Resmi eğitime duyduğu tepki nedeniyle okulu bırakıp Yasnaya Polyana'daki çiftliğine döndü.

Yirmi dört yaşında orduya katılarak Kırım ve Kafkasya'da dört yıla yakın subaylık yaptı. Savaş ve şiddete duyduğu nefret yüzünden ordudan ayrıldı.

Yirmi dokuz yaşında Avrupa seyahatine çıktı. Rusya'ya döndüğünde çiftliğindeki köylü çocukları için açtığı okulda, alternatif bir eğitim deneyini başarıyla uyguladı. "Yasnaya Polyana" dergisinin yanı sıra, Rusya'nın birçok bölgesindeki okullarda da kabul gören ders kitapları yayımladı. "Savaş ve Barış"ın ardından ruhsal bir bunalım yaşadı. Varlığın manasını anlama çabasıyla bir süre Optima Manastırı'na çekildi.

Çok istediği halde, ailesi karşı çıktığı için topraklarını köylülere bırakamadı. Fakat kişisel harcamalarını büyük ölçüde azalttı; aristokrat yaşam tarzını terk edip bedensel işlerde düzenli olarak çalışmaya başladı. Huzur içinde ölümü karşılayacağı bir yer arayışı için 1910 yılının 28 Ekim gecesi malikânesini terk etti. 10 gün sonra bir tren istasyonunda öldü.

Matta, F. XVIII, 21.

O zaman Petrus ona yaklaşarak şöyle dedi: "Tanrım! Bana kötülük eden kardeşimi kaç kere bağışlayabilirim? Yedi kere mi?" İsa cevap verdi: "Yedi kere değil, yetmiş kere, yedi defa bağışlayacaksın."

Matta, F. VII, 3.

Ne o, kardeşinin gözündeki çöpü görüyorsun da kendi gözündeki merteği görmüyor musun?"

Yuhanna, F. VIII, 7.

içinizde günah islememiş kimse, ilk taşı atsın o kadına."

Luka, F. VI, 40.

"Öğrenci öğretmeninden üstün olamaz ama kemale ermiş bir kişi öğretmeni gibi olmuş demektir."

BİRİNCİ BÖLÜM

I

Yüz binlerce insan, üst üste yaşadıkları ufak toprak parçasını çirkinleştirmek için var güçleriyle çalışmış olmalarına, üzerinde hiçbir şey yetişmesin diye her yanına taş dikmelerine, filizlenen her otu kökünden koparmalarına, havayı taş kömürü ve petrol yakarak kirletmelerine, ağaçları kesip hayvanları ve kuşları uzaklaştırmalarına rağmen, bahar şehirde bile hüküm sürüyordu. Güneş parlıyordu; koparılıp atılmayan çimenler her yerde, kaldırım taşlarının arasında bile boy atıyordu. Kayın, kavak, çiğde ağaçları hoş kokulu, taptaze yapraklar açıyor, ıhlamur ağaçlarının tomurcukları patlıyordu. Kargalar, serçeler, güvercinler ilkbaharın verdiği neşeyle yuvalarım yapmaya başlamışlardı. Sinekler, böcekler güneşin ısıttığı duvar diplerinde vızıldaşıyorlardı. Bitkiler de, kuşlar da, böcekler de, çocuklar da neşeliydi. Oysa insanlar -büyük, yetişkin insanlar- birbirlerini aldatmaya, hem kendilerini hem de başkalarını üzmeye devam ediyorlardı. İnsanlar için önemli ve kutsal olan bu ilkbahar sabahı, Tanrı'nın bütün varlıkların mutluluk ve huzur içinde yaşaması için bahşettiği bir güzellik değil de, onların birbirlerine hükmetmek için uydurdukları bir yalandı.

İl cezaevi müdürünün makamında da baharın bütün canlılar için getirdiği mutluluk ve sevinç önemli değildi; önemli ve kutsal olan, bir gün evvel gelen ve 28 Nisan sabahı saat 9'da ikisi kadın, biri erkek üç tutuklunun duruşmada hazır bulundurulmaları-

nı emreden, basma başlıklı ve numaralı belgeydi. Kadınlardan biri, önemli bir suçlu olduğu için, ayrı götürülecekti. Bu emir gereği, 28 Nisan sabahı saat 8'de kadınlar koğuşunun karanlık, pis kokan koridorunda başgardiyan göründü. Peşinden, beyazlaşmış saçları karmakarışık, bezgin ifadeli, üzerinde kol ağızları sırmalı bir bluz, belinde kenarına açık mavi şerit geçirilmiş bir kuşak olan kadın geldi. Bu, kadın gardiyandı.

Kadın, yanında nöbetçi gardiyanla, koridora açılan kapılardan birine yaklaşarak, "Maslova'yı mı istiyorsunuz?" diye sordu.

Nöbetçi gardiyan kilidi gürültüyle çevirdi; kapının açılmasıyla birlikte dışarıya koridordan daha da pis kokan bir hava akın etti. Nöbetçi gardiyan, "Maslova, mahkemeye!" diye bağırdı ve tutuklunun arkasından kapıyı tekrar kilitledi.

Rüzgarın şehre taşıdığı tarlaların o taptaze havası cezaevinin avlusunda bile hissediliyordu. Ama koridordaki pislik, katran ve küf kokan hava içeri giren herkesin üstüne bir ağırlık gibi çöküyordu. Avludan gelen kadın gardiyan, bu pis havaya alışık olsa da, içerideki ağırlığı hemen fark etmişti. Koridora girince kendini yorgun hissetmiş, uyumak istemişti.

Koğuşta bir telaştır başlamıştı. Kadın sesleri ve çıplak ayakla koşuşmalar duyuluyordu.

Başgardiyan kafasını kapıdan uzatarak, "Hadi kımılda, Maslova!" diye bağırdı. "Kulakların ağır mı duyuyor?" İki dakika sonra koridorda orta boylu, göğüsleri dolgun bir kadın göründü; canlı adımlarla yürüdü ve gardiyanın önüne gelince hızla dönüp yanında durdu. Genç kadın beyaz bluz ve eteğinin üzerine gri bir pelerin giymişti; ayaklarında keten çorap ve ceza evlerinde giyilen terliklerden vardı. Başına beyaz bir başörtü bağlamıştı; başörtünün kenarından -besbelli mahsus dışarıda bırakılmış- bir tutam siyah, kıvırcık saç görünüyordu. Kadının yüzünde, uzun süre kapalı mekanda kalmış insanlarda görülen, bir mahzende yetişen patatesin

filizlerini andıran o tuhaf beyazlık vardı. Aynı beyazlık küçük, geniş ellerinde, gömleğinin geniş yakası arasından gözüken dolgun boynunda da göze çarpıyordu. Bu donuk beyaz yüzde simsiyah ve biraz şiş olmalarına rağmen canlı, parlak, teki hafif şaşı bir çift göz dikkati çekiyordu. Kadın dimdik duruyordu. Koridora çıkınca başını hafif yana yatırarak gardiyanın gözlerinin içine bakmış, kendisinden istenecek her şeyi yapmaya hazır bir tavırla geçip yanında durmuştu. Gardiyan kapıyı kilitlemek üzereydi ki o sırada düz, beyaz saçlı, yaşlı bir kadının soluk, sert çizgili, kırış kırış yüzü uzanıp Maslova'ya bir şeyler söylemeye başladı. Ama gardiyan kapıyı üzerine kapatmaya yeltenince yaşlı kadın susup geri çekildi. İçeriden bir kadın kahkahası duyuldu. Maslova da gülümsedi, kapıdaki parmaklıklı deliğe baktı. Yaşlı kadın da yüzünü parmaklığa dayamış, kısık sesiyle, "Unutma" diyordu, "az konuş, dediğinden dönme, sonrası kolay."

Maslova başını sallayarak, "Dönmem, zaten bundan daha kötüsü ne olabilir ki" diye cevap verdi.

Başgardiyan amirlere has bir kendini beğenmişlikle, çok esprili olduğundan emin bir tavırla, "Dönmezsin tabii, kim dönmek ister ki? Hadi yürü bakalım, marş!" dedi.

Yaşlı kadının delikten bakan gözleri kayboldu, Maslova da koridorun ortasına çıktı; küçük hızlı adımlarla başgardiyanın peşi sıra yürüdü. Taş bir merdivenden alt kata indiler, kadınlar koğuşundan daha da pis kokan, gürültülü erkekler koğuşundan geçtiler. Koğuşların parmaklıklı, küçük pencerelerinden bakan gözler, onları silahlı iki erin nöbet tutuğu cezaevi müdürünün odasına kadar takip etti. Masa başında oturan kâtip sigara dumanından sararmış bir kâğıdı erlerden birine uzattı ve tutukluyu işaret ederek, "Al" dedi.

Nijegorod köylüsü, al yanaklı, çiçek bozuğu yüzlü er, kâğıdı paltosunun devrik kol ağzının arasına soktu; gülümseyerek, elmacık kemikleri çıkık çavuş arkadaşına göz kırparak kadını gösterdi.

Erler tutukluyla beraber merdiveni inip ana kapıya yöneldiler. Ana kapı açıldı; avluyu geçip cezaevi duvarlarını geride bıraktılar, şehrin taş döşenmiş sokaklarında yürümeye başladılar.

Arabacılar, dükkâncılar, aşçı kadınlar, işçiler, memurlar durup tutukluyu merakla süzüyorlardı. Bazıları başını sallayarak, "İşte kötü yola düşenin hali budur!" diyorlardı. Çocuklar, canavar kadına korkudan ürpererek bakıyor, arkasında iki askerin olduğunu, kimseye zarar veremeyeceğini görerek rahatlıyorlardı. Köyden getirdiği kömürü sattıktan sonra bir meyhaneye girip doyasıya çay içen bir köylü Maslova'nın yanına yaklaştı, haç çıkardı ve ona bir kapik uzattı. Kadın kızardı, başını önüne eğip bir şeyler mırıldandı.

Tutuklu, kendine yönelen bakışları hissediyor, belli etmemeye çalışarak, başını çevirmeden yan gözle ona bakanları süzüyordu; kendisine gösterilen bu ilgiden hoşlanıyordu. Hapishane havasına nazaran tertemiz bahar havası onu sevindiriyordu ama taşlara bastıkça hamlaşmış, cezaevinin biçimsiz terliklerini geçirdiği uzun ayaklarının altı acıyordu; o da elinden geldiğince hafif basmaya gayret gösteriyordu. Bir un dükkânının önünde kimsenin ilişmediği güvercinler dolaşıyordu. Tutuklu, az kaldı gümüş rengi bir güvercinin üstüne basıyordu. Güvercin ürktü, kanatlarını çırparak kadının kulağının dibinden geçti; rüzgarı kadının yüzüne vurdu. Kadının dudaklarında bir gülümseme belirdi, sonra durumunu hatırlayınca derin bir göğüs geçirdi.

II

Tutuklu Maslova'nın hikâyesi sıradandı. Köyde yaşayan çiftlik sahibi iki kız kardeşin yanında çalışan hayvan bakıcısı, hiç evlenmemiş bir hizmetçi kadının kızıydı. Kadın hemen her sene bir çocuk doğuruyordu. Köylerde genelde yapıldığı gibi çocukları hemen vaftiz ediyorlardı ama anne çalışmasına mani olan bu istenmeyen çocuğu beslemediği için çocuk kısa bir zaman sonra ölüyordu.

Kadının beş çocuğu ölmüştü böyle. Hepsini de vaftiz etmişlerdi, sonrasında ise çocuklar açlıktan ölmüşlerdi. Köyden geçen bir çingeneden olan altıncı çocuk kızdı, onu da aynı kader bekliyordu ama yaşlı kız kardeşlerden biri, çıkarılan kaymak inek kokuyor diye hizmetçileri azarlamak üzere ahıra gelince bebek ölümden kurtuldu. Ahırın bir köşesinde yeni doğum yapmış kadın, yanında gürbüz bir çocukla öylece yatıyordu. Yaşlı hanım hem kaymak, hem de yeni doğum yapmış bir kadını ahırda yatırdıkları için söyleyeceğini söyledikten sonra tam çıkmak üzereydi ki bebeği görünce duygulandı ve çocuğun vaftiz annesi olacağını söyledi. Küçük kızı haç çıkararak kutsadı, sonra da annesine süt ve para vererek kızın hayatta kalmasını sağladı. O günden sonra yaşlı hanımlar küçük kıza "kurtarılmış" diyorlardı.

Küçük kız üç yaşındayken annesi hastalanıp öldü. Hayvan bakıcısı olan anneannesi torununa bakmak istemeyince yaşlı hanım-

lar çocuğu yanlarına aldılar. Siyah gözlü kız hayat dolu, çok tatlı bir çocuktu ve yaşlı hanımlar ona bağlanmışlardı.

Hanımların küçüğü Sovya İvanovna -kızı vaftiz eden oydu- daha bir yumuşak yürekliydi. Büyüğü Mariya İvanovna ise biraz sertti. Sovya İvanovna küçük kızı süslüyor püslüyor, ona okuma yazına öğretmeye çalışıyordu; onu okutmaya niyetliydi. Mariya İvanovna ise kızı iyi bir oda hizmetçisi olarak yetiştirmek gerektiğine inanıyordu ve bu sebeple ona karşı titiz davranıyordu. Onu sık sık cezalandırıyor, hatta canı sıkkın olduğu zamanlarda dövüyordu. Böylece, iki zıt etkinin altında yetişen çocuk büyüyünce yarı oda hizmetçisi, yarı okumuş bir kız oldu. İsmi ne Katya'ydı ne de Katenka; ona Katyuşa diyorlardı. Dikiş dikiyor, odaları topluyor, azize resimlerinin tozunu alıyor, yemek pişiriyor, odun yarıyor, kahve servisi yapıyor, ufak tefek şeyleri yıkıyor, bazen de hanımlarla beraber oturup onlara kitap okuyordu.

Birçok talibi vardı ama kimseyle evlenmeye yanaşmıyordu. Onu isteyen uşaklardan birine varırsa hanımların yanında alıştığı rahatlığı bulamayacağını, hayatının zorlaşacağını biliyordu.

Böylece on altı yaşına geldi. On yedisine yeni basmıştı ki hanımlarının üniversite öğrencisi zengin bir prens olan yeğeni ziyaretlerine geldi. Katyuşa delikanlıya âşık oldu ama bunu ne ona, ne de kendine itiraf edebildi. İki sene sonra aynı yeğen savaşa giderken yolu üzerindeki halalarının köyüne uğradı, dört gün kaldı; gitmeden bir gün evvel Katyuşa'yı baştan çıkardı ve ertesi gün eline bir yüz rublelik sıkıştırıp gitti. Bundan beş ay sonra genç kız gebe olduğunu anladı.

Her şeyden iğrenmeye başlamıştı; sadece onu bekleyen utançtan nasıl kurtulabileceğini düşünüyordu. Her işi istemeye istemeye yapıyordu. Birden kendi de farkında olmadan değişivermişti. Bir gün hanımlarına sonradan çok pişman olduğu kaba sözler söyledi ve ayrılmak istedi. Hayal kırıklığına uğrayan hanımları onu serbest bıraktı. Oradan ayrılınca bölge polis müdürünün yanına oda hizmetçisi olarak girdi ama ancak üç ay kalabildi zira ellilik

müdür ona asılmaya başlamıştı. İhtiyarın iyice azıttığı bir gün kız öfkelendi ve yüzüne karşı "bunamış, şeytan suratlı" diye bağırıp adamı öyle bir itti ki ihtiyar sırt üstü yere yuvarlandı. Kabalık ettiği için onu işten kovdular. Doğum yaklaşıyordu, artık bir işe giremezdi; bu yüzden şarap ticareti yapan dul köy ebesinin yanına yerleşti. Doğumu kolay oldu ama ebe doğum yaptırdığı kadınlardan birinden kaptığı bir hastalığı Katyuşa'ya bulaştırınca oğlanı bakım evine yollamak zorunda kaldılar. Yavrunun oraya gittikten az sonra öldüğünü söyledi yaşlı ebe.

Köy ebesinin evine yerleştiğinde Katyuşa'nın bütün parası yüz yirmi yedi rubleydi; yirmi yedi rublesi çalışıp kazandığı paraydı, yüz rubleyi de onu baştan çıkartan delikanlı vermişti. Ebenin evinden ayrılırken ise cebinde sadece altı ruble vardı. Parasını tutmayı bilmiyordu; kendine harcadığı gibi her isteyene de çıkarıp veriyordu. Ebe iki aylık bakımına, yemesine içmesine karşılık ondan kırk ruble almıştı; yirmi beş ruble çocuğun bakım evine yatırılması için verilmişti; ebe inek almak için kırk ruble borç istemişti; yirmi ruble de ufak tefek bazı şeylere, giysiye, çaya, kahveye harcanmıştı... Katyuşa iyileştiğinde beş parasız kalmıştı, bir iş araması lazımdı. Bir ormancının yanında iş buldu. Ormancı evliydi ama tıpkı polis müdürü gibi o da daha ilk günden Katyuşa'ya asılmaya başladı. Katyuşa ondan iğreniyordu, elinden geldiğince uzak durmaya çalışıyordu. Gelgelelim adam Katyuşa'dan daha tecrübeli ve daha kurnazdı; üstelik patronuydu ve onu istediği yere yollayabilirdi. Sonunda uygun bir anını bulup Katyuşa'yı elde etti. Ormancının karısı durumu öğrendi. Bir keresinde kocasını Katyuşa'yla odada yalnız yakalayınca kıza saldırıp vurmaya başladı. Katyuşa karşılık verdi; iki kadın saç saça, baş başa dövüştü. Bu kavganın sonunda Katyuşa'yı parasını vermeden kovdular. Katyuşa şehre gidip halasının yanına yerleşti. Eskiden kitap ciltleyen, işleri iyi giden halasının kocası artık müşterilerini kaybetmişti; gece gündüz durmadan içiyor, eline geçen her şeyi içkiye veriyordu.

Katyuşa'nın halası küçük bir çamaşırhane çalıştırıyordu. Buradan elde ettiği gelirle çocuklarına ve ayyaş kocasına bakıyordu. Halası Maslova'ya çamaşırcı olarak yanında çalışmasını teklif etti ama Maslova çamaşırhanedeki kadınların ağır çalışma şartlarını gördüğü için cevabını elinden geldiğince geciktirmeye çalışıyor, bir yandan da yazıhaneleri dolaşıp hizmetçilik işi arıyordu. Sonunda, lise öğrencisi iki oğluyla oturan bir kadının yanına girdi. Ama bir hafta sonra bıyıklı, altıncı sınıf öğrencisi büyük oğlan dersleri bırakıp Maslova'ya rahat vermemeye başladı. Çocukların annesi bunun için Maslova'yı suçladı, parasını ödeyip ona yol verdi. Başka yer de yoktu ama hizmetçi bulma yazıhanelerinden birinde parmakları kocaman taşlı yüzükler, tombul çıplak kolları bilezik dolu bir hanımefendiyle karşılaştı. Bu hanımefendi Maslova'nın başından geçenleri öğrendikten sonra ona adresini verdi ve evine gelmesini söyledi. Maslova gitti. Hanımefendi onu güler yüzle karşıladı, çörek ve tatlı şarap ikram etti, sonra oda hizmetçisini, eline bir pusula tutuşturarak bir yere yolladı. Akşam uzun saçlarına, sakalına ak düşmüş yaşlı bir adam odaya girdi, hemen Maslova'nın yanına çöktü; gözleri parlayarak onunla şakalaşmaya başladı. Hanımefendi onu yan odaya çağırdı; Maslova kadının, "taptaze bir köylü kızı" diye fısıldadığını duydu. Ardından hanımefendi Maslova'ya yaşlı adamın çok paralı bir yazar olduğunu, hoşuna giderse ondan hiçbir şey esirgemeyeceğini söyledi. Maslova yazarın hoşuna gitmişti, sık sık görüşeceklerini söyleyerek ona yirmi beş ruble verdi. Halasına olan borcunu ödeyip kendine yeni bir elbise, bir şapka, birkaç da kurdele alınca yirmi beş ruble bitti. Birkaç gün sonra yazar onu tekrar çağırttı. Gitti Maslova. Ona yirmi beş ruble daha verdi ve ayrı bir daireye taşınmasını teklif etti.

Maslova yazarın tuttuğu dairede otururken, aynı evde kiracı olan, şen yaradılışlı bir satıcıya tutuldu. Maslova, durumu yazara kendi açtı ve ayrılıp satıcının küçük dairesine yerleşti. Onunla evleneceğini vaat eden satıcı, Maslova'ya bir şey söylemeden Nijniy'e

kaçtı. Maslova dairede tek başına oturmak istedi ama izin vermediler. Mahalle polisi, ancak sarı kart alırsa ve her hafta muayeneye gelirse yalnız başına oturabileceğini söyledi. Tekrar halasına gitti Maslova. Üzerindeki son moda elbiseyi, pelerini, şapkasını görünce halası onu saygıyla karşıladı ve yüksek tabakaya girdiğini düşünerek, çamaşırhanede çalışmasını teklif etmeye cesaret edemedi. Maslova için artık bu söz konusu bile olamazdı. Çamaşırhanenin ilk odalarında vereme yakalanmış, soluk yüzlü, sıska çamaşırcı kadınların yaz kış açık pencereleri arasında, otuz derece sıcakta, sabunlu buharın içinde çamaşır yıkayarak, ütü yaparak sürdürdükleri, kürek mahkûmlarınınkinden farksız bu hayata bakarken onlara acıyor, kendisinin de burada çalışabileceği ihtimali karşısında dehşete kapılıyordu.

Onun için çok zor olan bu günlerde -ne bir koruyanı vardı ne de elinden tutanı- Maslova geneleve kız bulan bir kadının ağına düştü.

Sigaraya çoktan başlamıştı; özellikle satıcı onu bırakıp kaçtıktan sonra iyice içkiye alışmıştı. Hoşuna giden sadece şarabın tadı değildi; içki başından geçen kötü olayları unutturuyordu, daha özgür ve kendinden daha emin birine dönüşüyordu. İçkili olmadığı zamanlarda ise içine bir ağırlık çöküyor, sıkılgan oluyordu.

Muhabbet tellalı kadın halaya hediyeler yağdırdı. Maslova'yı sarhoş ettikten sonra ona şehirdeki eve taşınmasını teklif etti; bu hayatın ona sağlayabileceklerini ballandıra ballandıra anlattı. Maslova ikisinden birini seçmek zorundaydı. Ya herkesin hor göreceği bir hizmetçi olarak kalacaktı -bu arada erkekler onu gene kovalayacak, o da ara sıra gizliden onlarla birlikte olacaktı- ya da erkeklerle yasaların koruması altında açıkça birlikte olup para kazanacağı, gelecek endişesi olmayan, kendisine huzur dolu bir hayat sağlayacak olan o eve gidecekti. Maslova ikinci yolu seçti. Bu şekilde kendisini bu duruma düşüren prensten, onu bırakıp kaçan satıcıdan ve ona kötülük eden herkesten intikam alacağını düşünüyordu.

Bu kararı vermesinde muhabbet tellalının, istediği giysiyi diktirip giyebileceğini söylemesinin önemli bir payı vardı: Kadife, atlas, ipek giysileri, omuzları açık ya da kollu tuvaletleri olacaktı. Maslova kendini üzerinde siyah kadifeden güller olan parlak sarı, göğüslerini açıkta bırakan bir elbiseyle hayal edince dayanamadı, verdi nüfus cüzdanını. Muhabbet tellalı, hemen o akşam kiralık bir faytonla gelip Maslova'yı aldı ve Kitayeva'nın ünlü evine götürdü. O günden sonra Maslova için, kutsal kitapların ve bilge insanların emrettiklerine karşı çıkan, günahla dolu bir hayat başladı. Tebaalarının mutluluğunu düşünen hükümetin izniyle, hatta himayesi altında binlercesinin sürdüğü bu hayat, kadınların onda dokuzu için korkunç hastalıklara yakalanarak, zamanından evvel ölmekle sonlanır.

Çılgın gece eğlencelerinden sonra gündüz geç saatlere kadar ölü gibi uyumak, öğleden sonra üçte ya da dörtte pis yataktan bitkin bir halde kalkmak; zehir gibi bir ağız, kahve, sabahlıkla, bornozla, bir bluzla koridorlarda tembel tembel dolaşmak, perde arkasından pencereden bakmak, sonra yıkanmak, kremlenmek, saçlara, omuzlara koku sürmek, yeni giysileri ölçmek, elbisesi istediği gibi olmamış diye ev sahibiyle tartışmak, aynanın karşısına geçip kendine bakmak, yüzünü, kaşlarını boyamak, yemek yemek, ardından vücudu açıkta bırakan parlak, ipek giysiler giymek, süslü mobilyalarla döşeli ışıklandırılmış salona inmek; misafirlerin gelişi, müzik, dans, şeker, şarap, sigara; artık işi bitmiş ihtiyarların, kimi bekar kimi evli genç adamların, tüccarların, çiftlik kâhyalarının, Ermenilerin, Musevilerin, Tatarların, zengin, yoksul, sağlıklı, hasta, ayık, sarhoş, kibar, kaba, asker, sivil, üniversite ya da lise öğrencisi, olası bütün sınıflara mensup, olası bütün yaş ve karakterdeki adamların koynuna girmek... Bağrışmalar, kahkahalar, kavgalar, sonra müzik, sigara ve şarap. Ardından gene sigara ve şarap, akşamdan gün ağarıncaya dek kesilmeyen müzik... Ancak gün ışıdığında kendi başına kalmak ve derin bir uykuya

yatmak... Bütün hafta, her gün aynı şekilde... Hafta sonunda da devlet dairesine, erkek doktorların, memurların görevli oldukları kuruma gitmek... Bu adamlar, tabiatın günahtan uzak durmaları için sadece insanlara değil, hayvanlara bile verdiği ar duygusunu ortadan kaldırarak, bazen ciddi ve sert bir tavırla, bazen de oynak bir neşeyle bu kadınları muayene ediyorlardı; sonra onlara, beraber işledikleri günaha devam etmeleri için gereken belgeyi veriyorlardı. Yine bir öncekinin aynısı bir hafta başlıyordu. Yaz kış, bayramda seyranda günleri hep böyle geçiyordu.

Maslova yedi sene boyunca böyle yaşadı. Bu yedi sene içinde iki ev değiştirdi, bir kere de hastaneye yattı. Yirmi altı yaşındayken, geneleve girişinin yedinci, bu yola ilk düşüşünün sekizinci yılında ise, başına cezaevine atılmasına, şimdi de koğuşta katillerle, hırsızlarla altı ay bir arada kaldıktan sonra duruşmaya götürülmesine sebep olan olay geldi.

III

Maslova'nın, silahlı iki erin arasında ayaklarının altı sızlaya sızlaya bölge mahkemesine yürüdüğü zamanda eski hanımlarının yeğeni Prens Dimitri İvanoviç Nehlüdov -onu baştan çıkaran adam- kuş tüyü döşekli, yüksek yaylı karyolasında yatıyordu. Hollanda malı, tertemiz pijamasının önünü açmış, sigarasını tüttürüyordu. Gözlerini, önündeki bir noktaya dikmiş, gün içinde neler yapması gerektiğini ve dün neler yaptığını düşünüyordu.

Dün akşamı varlıklı, tanınmış bir aile olan Korçaginler'de geçirdiğini hatırlayınca -herkes onun Korçaginler'in kızıyla evleneceğine kesin gözle bakıyordu- derin bir soluk aldı, bitmek üzere olan sigarasını atıp, gümüş sigaralıktan bir tane daha almak için elini uzattı, sonra vazgeçti. Pürüzsüz, beyaz bacaklarını karyoladan uzatıp terliklerini giydi, dolgun omuzlarına ipek sabahlığını aldı, hızlı ve geniş adımlarla yatak odasının bitişiğindeki briyantin, kolonya, parfüm, krem kokan tuvalet odasına geçti. Hemen hepsi dolgulu dişlerini özel bir macunla fırçaladı, ağzını hoş kokulu bir suyla çalkaladı, sonra da özenle yıkanmaya başladı. Kokulu sabunla ellerini yıkayıp, uzamış tırnaklarını fırçayla temizledikten, yüzünü, kalın ensesini geniş mermer lavaboda yıkadıktan sonra, duşun hazır beklediği yan odaya geçti. Adaleli, yağlanmış, beyaz tenli vücudunu soğuk suyla yıkayıp, kalın bir havluyla kurulandıktan sonra güzelce ütülenmiş kar beyaz iç çamaşırları giyip, ayağına da

parlatılmış potinlerini geçirdi; ardından aynanın karşısına oturdu ve kısa, siyah sakalını, hafif seyrelmiş kıvırcık saçlarını iki tarakla taramaya başladı. Giyim kuşam için kullandığı her şey -iç çamaşırı, elbise, ayakkabı, kravat, kravat iğnesi, kol düğmesi- en iyisindendi; göze batmayan, sade, sağlam ve pahalıydı...

Nehlûdov onlarca kravat ve kravat iğnesinin arasından eline ilk geçenleri aldı -bir zamanlar bunlardan birini seçmek hoş bir uğraştı, oysa şimdi umursamıyordu- sandalyenin üzerinde hazır bekleyen elbisesini giydi ve tam anlamıyla dinç olmasa bile, tertemiz ve mis gibi kokular sürünmüş bir vaziyette, parkelerini dün akşam üç uşağın ovarak temizlediği yemek salonuna girdi. Salonda meşe ağacından kocaman bir büfe ve aslan pençelerini andıran oyma bacaklarıyla soylu bir görünüme sahip olan açılıp kapanır büyük bir masa göze çarpıyordu. Üzerine soyadının baş harfleri işlenmiş, kolalı, ince bir örtü serilmiş olan masada içi dolu gümüş bir kahvelik, gümüş bir şekerlik, kaymak dolu bir kap, taze francala, peksimet ve bisküvi dolu bir sepet duruyordu. Ayrıca mektuplar, günlük gazeteler ve *Revue des Deux Mondes*'ün yeni sayısı da vardı. Nehlûdov tam elini mektuplara uzatıyordu ki koridora açılan kapıdan matem elbisesi giymiş, başında saçlarının dökûldüğünü gizleyen dantelli bir başlıkla şişman, yaşlı bir kadın içeri girdi. Bu, Nehlûdov'un bundan kısa bir süre evvel vefat eden annesinin oda hizmetçisi, şimdi evin kâhyası olan Agrafena Petrovna'ydı.

Agrafena Petrovna, Nehlûdov'un annesiyle Avrupa'da on sene kadar kalmıştı; hali, tavrı bir hanımefendininkini hatırlatıyordu. Çocukluğundan beri Nehlûdovlar'ın evindeydi. Dimitri İvanoviç'in, "Mitenka" diye çağrıldığı zamanı bilirdi.

"Günaydın Dimitri İvanoviç."

"Merhabalar Agrafena Petrovna."

Nehlûdov gülümseyerek devam etti:

"Ne var, ne yok?"

Agrafena Petrovna mektubu verirken manalı manalı, "Oda hizmetçileri bir mektup getirdi; prensesten mi, annesinden mi, bilemiyorum. Çok oluyor, yanımda saklıyordum" dedi.

Nehlûdov mektubu alırken, "Peki, şimdi okurum" dedi. Agrafena Petrovna'nın gülümsediğini fark edince kaşlarını çattı.

Bu gülümseme, yaşlı kadının, mektubun Nehlûdov'un evleneceğine inandığı küçük prenses Korçagina'dan geldiğini bildiği anlamına geliyordu ve bu Nehlûdov'un hiç hoşuna gitmemişti.

"Kıza söyleyeyim beklesin biraz" dedi Agrafena Petrovna ve masanın üzerindeki kırıntıları temizlemek için kullanılan küçük süpürgenin durması gereken yerde olmadığını fark edince alıp yerine koydu; sonra geldiği gibi sessizce yemek salonundan çıktı.

Nehlûdov, Agrafena Petrovna'nın verdiği parfüm kokulu mektubu açıp okumaya başladı. Gri, kalın bir kâğıda iri harflerle, dağınık bir el yazısıyla, "Üzerinize aldığınız sorumlulukları size hatırlatma görevini üstlendiğim için" yazılmıştı. "Bugün, 28 Nisan günü, mahkemede jüri heyetinde yer almanız gerektiğinden dolayı, dün akşam o size has rahatlıkla vaat ettiğiniz gibi, Kolosov ve bizimle bugün tablolara bakmaya gelemeyeceğinizi hatırlatmak istedim. Görevinize gitmediniz için a moins que vous ne soyez dispose a payer la cour d'assies les 300 roubles d'amende, que vous refusez votre cheval.[1] Bunu, dün akşam siz gittikten hemen sonra hatırladım. Unutmayın sakın. Pr. M. Korçagina."

Kâğıdın arkasına da şu eklenmişti:

"Maman vous fait dire que votre couvert vous attendre jusqu'a la nuit. Venes absolument a quele heure que cela soit.[2] M.K."

---

1 Bölge mahkemesine, at satın almak için vermeye kıyamadığınız 300 rubleyi ceza olarak ödemeyi göze almazsanız tabii. (Fransızca)

2 Annem yemeğinizin geceye kadar bekleyeceğini bildirmemi istedi. Gelebildiğiniz saatte bekliyoruz. (Fransızca)

Nehlûdov yüzünü ekşitti. Bu mektup küçük prenses Korçagina'nın iki aydan beri ustalıkla yürüttüğü uğraşın bir devamıydı; bu uğraş Nehlûdov'u görünmez bağlarla her gün biraz daha genç kıza bağlıyordu. Ayrıca, ilk gençlik yıllarını geride bırakmış, bir de tutkuyla âşık olamayan insanlarda görülen, evlenmek için ilk adımı atarkenki o alışılmış kararsızlık bir yana, Nehlûdov küçük prensesle evlenmek istese bile bunu hemen yapamazdı. Bunun sebebi on sene evvel Katyuşa'yı iğfal edip yüzüstü bırakması değildi -o olayı çoktan unutmuştu ve evlenmesine bir engel saymıyordu- o sıralar evli bir kadınla yaşadığı ilişkiydi. Gerçi son günlerde kadınla ilişkisini kesmişti ama kadın bu gerçeği henüz kabul etmiş değildi.

Nehlûdov kadınlardan çekinirdi, evli kadınlar ise onun bu çekingenliğini seviyorlardı. Kadın, Nehlûdov'un seçimlere girdiği bölgenin başkanının karısıydı. Nehlûdov'u elde etti ve gün geçtikçe onu hem saran, hem de iğrendiren bir ilişkinin içine sürükledi. Nehlûdov, başlangıçta bu kadına kendini iyice kaptırmıştı; şimdi de ona karşı suçlu hissettiği için, rızası olmadan aralarındaki ilişkiyi bitiremiyordu. Nehlûdov'un, istese bile Korçagina'ya evlenme teklifinde bulunmaya hakkı olmadığını düşünmesinin sebebi buydu işte.

Masanın üzerindeki mektupların arasında kadının kocasından gelen bir mektup vardı. Zarfın üzerindeki el yazısıyla damgayı görünce Nehlûdov kızardı ve kendini daha güçlü ve zinde hissetti. Tehlikenin yaklaştığını gördüğü zamanlar hep böyle hissederdi ama heyecanı boşunaydı. Nehlûdov'un belli başlı arazilerinin bulunduğu bölgenin başkanı, ona mayısın sonunda olağanüstü bir toplantı yapılacağını bildiriyordu; muhakkak toplantıya gelmesini. muhafazakârların var gücüyle direteceği okullar ve yollarla il-

gili konularda çıkacak tartışmalarda, kendisinden donner un coup depoule[3] rica ediyordu.

Başkan aydın bir insandı, kendisi gibi düşünen birkaç arkadaşıyla birlikte III Aleksandır döneminde alıp yürüyen irticaya karşı savaş açmıştı; bu uğraşla öylesine meşguldü ki karısının mutsuzluğundan haberi yoktu.

Bu adam yüzünden çektiği bütün acıları hatırladı: Bir keresinde onun, karısıyla olan ilişkisini öğrendiğini sanmıştı ve muhakkak gerçekleşmesi gereken düelloda havaya ateş etmeye karar vermişti. Kadının umutsuzluk içinde kendini sulara atmak için bahçeye koştuğu, onun da peşine düştüğü an canlandı gözlerinin önünde. Nehlüdov "Olmaz, gidemem" diye geçirdi içinden, "ondan bir cevap almadan hiçbir şey yapamam." Bir hafta evvel kadına bir mektup yazmış, ona karşı suçlu olduğunu, bu suçunu bağışlatmak için her şeye hazır olduğunu, kadının iyiliğini düşünerek aralarındaki ilişkinin bittiğini kesin bir dille ifade etmişti. Mektubuna henüz cevap almamıştı ve aslında bu da iyi bir işaretti. İlişkilerini bitirmeyi kabul etmemiş olsaydı şimdiye kadar çoktan cevap yazmış ya da önceleri olduğu gibi çoktan çıkıp gelmiş olması gerekirdi. Nehlüdov bir subayın kadına kur yaptığını duymuştu; bu onu hem kıskandırıyor, hem de artık canını sıkmaya başlayan bu yalandan kurtulma umudunu verdiği için sevindiriyordu.

Öteki mektup çiftliklerinin baş kâhyasından geliyordu. Kâhya, Nehlüdov'un miras hakkını tamamen üzerine almak, bir de böyle işlerin nasıl yürüyeceğini karara bağlamak için gelmesi gerektiğini yazıyordu. Çiftlikleri, toprağa bol olsun, annesinin zamanında olduğu gibi yöneterek mi, yoksa eskiden annesine şimdi de prense önerdiği gibi imkânları çoğaltıp köylülere dağıtılan toprağı da işleterek mi devam edileceğini soruyordu. Kâhyaya göre bu yol onlar için çok daha fazla kâr getirecekti. Adam ayrıca, ayın birinde yolla-

3 Onu desteklemesini. (Fransızca)

ması gereken 3 bin rubleyi geciktirdiği için özür diliyordu. Parayı bir sonraki postayla yollayacakmış. Bu duruma sebep, köylülerden para toplamakta güçlük çekmesiymiş; parayı ancak hukuki yollara başvurarak alabilecekmiş. Bu mektup Nehlûdov'un hem hoşuna gitmişti, hem de canını sıkmıştı. Hoşuna gitmişti, çünkü büyük çiftliklere sahipti ve bunların yönetiminin sadece onun emri altında olduğunu bilmek güzel bir şeydi. Canını sıkmıştı, çünkü ilk gençlik yıllarında Herbert Spencer'i çok severdi; kendi de büyük bir toprak sahibi olduğu halde, onun *Social Statics*'de[4] savunduğu, toprağın insanların ortak malı olduğu fikrini benimsemişti. Gençliğin verdiği asilik ve kararlılıkla, toprağın sadece kişinin özel malı olamayacağını söylemekle, üniversitedeyken bu görüşü savunan yazılar yazmakla yetinmemişti; babasından kendisine kalan küçük bir toprak parçasını da köylülere dağıtmıştı. Şimdiyse, annesinden kalan mirasla büyük bir toprak sahibi olduktan sonra iki yoldan birini seçmek zorundaydı; ya ori sene evvel babasından kalan iki yüz hektar yeri verecekti ya da sessizce eskiden savunduğu bütün düşüncelerin yanlış olduğunu kabullenecekti.

Birinci yolu tutamazdı, çünkü geçimini topraktan sağlıyordu. Devlet hizmetine girip çalışamazdı, canı istemiyordu. Ayrıca rahat ve lüks bir hayat tarzına sahipti ve başka türlü yaşayamayacağına inanıyordu. Hem ne lüzumu vardı? Artık içinde o gençliğindeki inanç gücü, o kararlılık, o sesini duyurma ve etrafındakileri şaşırtma isteği yoktu. Ama Spercer'in "Sosyal Denge" kitabından öğrendiği, toprak sahibi olmanın haksızlık teşkil ettiği fikrini ve sonradan Henry George'un mükemmel bir şekilde ortaya koyduğu delilleri inkâr edemezdi.

İşte bu yüzden kâhyanın mektubu canını sıkmıştı.

4 Sosyal Denge. (İngilizce)

IV

Nehlûdov kahvesini içtikten sonra kalktı, saat kaçta mahkemede olması gerektiğine bakmak için çalışma odasına yürüdü; hem küçük prensese de bir cevap yazacaktı. Çalışma odasına gitmek için atölyeden geçmek zorundaydı. Atölyenin ortasında duran sehpanın üzerinde yarım bırakılmış, ters duran bir tablo vardı; duvarlarda etütler asılıydı. İki senedir üzerinde çalıştığı bu tablonun, duvarlarda asılı etütlerin ve atölyenin görünümü, resim sanatında özellikle son zamanlarda açıkça hissettiği güçsüzlüğünü hatırlattı ona. Bunu, aşırı ince sanat zevkine veriyordu ama gene de hoş olmayan bir duyguydu.

Bundan on sene evvel kendisini resim sanatına adamak üzere devlet hizmetinden ayrılmıştı; resim sanatından başka her uğraşa küçümseyerek bakmaya başlamıştı. Şimdi buna hakkı olmadığını anlıyordu; bundan dolayı resim sanatıyla ilgili her şey tatsız bir duygu bırakıyordu içinde. Atölyeye can sıkıntısıyla şöyle bir göz gezdirdikten sonra keyifsiz bir halde çalışma odasına geçti. Hayli geniş, yüksek tavanlı, her türlü konfora sahip, süslü mobilyalarla döşenmiş bir odaydı.

Nehlûdov büyük masasının gözünü çekip önemli evraklara ayırdığı bölümde, mahkemede saat 11'de olması gerektiğini bildiren kâğıdı hemen buldu. Sonra küçük prensese daveti için teşekkür etmek ve yemeğe yetişmeye çalışacağını bildirmek üzere kâğıt kalem alıp masaya oturdu. Ama yazdığı notu yırtıp attı, çok senli

benli olmuştu. Bir tane daha yazdı, bu kez de ifadelerini fazla soğuk buldu. Onu da yırttı ve duvardaki düğmeye bastı. Odaya donuk yüzlü, orta yaşlı bir uşak girdi. Üzerinde keten bezinden gri bir önlük vardı; sakalını kesmiş, favorilerini uzatmıştı.

"Arabamı hazırlayın, lütfen."

"Başüstüne efendim."

"Korçaginler'in oda hizmetçisi bekliyor. Teşekkür ediyor, gelmeye çalışacak deyin"

"Başüstüne."

Nehlüdov, "Ayıp oldu ama ne yapayım, yazamıyorum işte. Nasıl olsa akşama görüşeceğiz" diye düşündü. Giyinmeye gitti.

Giyinip dışarı çıktığında lastik tekerlekli araba kapının önünde hazır onu bekliyordu.

Beyaz yakalı gömlek giyen arabacı güneşten yanmış boynunu döndürerek, "Dün akşam Prens Korçaginler'e geldiğimde siz yeni çıkmıştınız. Kapıcı 'Şimdi çıktılar' dedi."

"Korçaginler ile münasebetlerimi arabacılar bile biliyor" diye düşündü Nehlüdov. Son zamanlarda aklından bir türlü çıkaramadığı "Korçagina'yla evlenmeli miyim, evlenmemeli miyim?" sorusu gene aklına takıldı ve bu sıralar karar vermesi gereken diğer konularda olduğu gibi bunu da çözümsüz bıraktı.

Evliliğe birkaç sebepten dolayı olumlu bakıyordu. Bir kere evlilik aile ocağına huzur getirmesinden ziyade, kadın erkek ilişkilerini bir düzene soktuğu için kişinin daha ahlaklı bir hayat sürmesine yol açardı; sonra -asıl önemli olan da buydu- Nehlüdov ailenin, çocukların hayatına bir anlam katacağını umuyordu. Bu sebeplerden dolayı evliliğe olumlu bakıyordu. Fakat ona göre evliliğin olumsuz tarafları da vardı. Yaşı geçmiş bütün bekarlar gibi o da özgürlüğünü kaybetmekten korkuyordu; sonra gizem dolu bir varlık olan kadından gayri ihtiyari korku duyuyordu.

Eğer evlenmeye karar verirse eş olarak Missi'yi (küçük prenses Korçagina'nın ismi Mariya idi ama tanınmış zengin ailelerde ge-

nelde olduğu gibi ona da başka bir isim yakıştırmışlardı) seçmesi için Nehlüdov'un çok önemli iki sebebi vardı. Birincisi soylu bir aileden gelen Missi, giyim kuşamından tutun da hali tavırlarına dek her şeyiyle, konuşması, yürüyüşü, gülüşüyle basit insanlardan farklıydı. Söz konusu tuhaf bir farklılık değildi tabii. Missi iyi yetiştirilmiş bir kızda bulunması gereken özelliklerin hepsine sahipti; genel görgü kurallarını hiçbir zaman aşmıyordu ve Nehlüdov bu özelliğe büyük değer veriyordu. Sonra, kendisi Missi'nin gözünde herkesten daha yüksek bir yerdeydi. Nehlüdov'a göre bu ayrıcalık genç kızın onu anlamasından kaynaklanıyordu. Nehlüdov'a ve yeteneklerine değer vermesi, kızın zeki ve insanları doğru değerlendirmeyi bilen bir kişi olduğunu kanıtlıyordu. Missi'yle evlenmeyi düşünürken onu kararsızlığa düşüren sebeplere gelince, Missi'den her bakımdan çok daha fazla meziyete sahip, dolayısıyla ona daha layık bir kız pekala bulunabilirdi. Ayrıca Missi yirmi yedi yaşındaydı ve büyük ihtimalle eskiden de âşık olmuştu. Bunu düşünmek bile Nehlüdov'a büyük ıstırap veriyordu. Kızın geçmişte olsa dahi, ondan başka birisini sevmiş olabilmesini kabul etmiyordu. Tabii o zamanlar kız Nehlüdov'la karşılaşacağını bilemezdi ama onun başka birini sevebildiği düşüncesi bile Nehlüdov için bir hakaretti.

Yani evliliği hem istemesi hem de istememesi için yeterince ve eşit derecede sebebi vardı. Nehlüdov haline gülerek, kendini sırtına iki bağ odun vurulmuş bir eşeğe benzetiyordu. Neye karar vereceğini şaşırmış, öylece bekliyordu.

"Ne olursa olsun" dedi kendi kendine, "Marya Vasilyevna'dan (başkanın karısından) bir cevap gelmedikçe, onunla ilişkimi kesmeden hiçbir teşebbüste bulunamam." Karar vermekte acele etmeme düşüncesi hoşuna gidiyordu.

Faytonu adliyenin asfalt avlusuna sessizce girdiğinde, "Neyse, bunları sonra düşünürüz" diye mırıldandı. "Şimdi topluma karşı görevimi yerine getirmeliyim, her zaman yaptığım gibi... Hem genelde bu duruşmalar ilginç oluyor!" Kapıcının yanından geçerek içeri girdi.

V

Nehlûdov geldiğinde adliyenin koridorları oldukça hareketliydi.

Odacılar ellerindeki kâğıtlarla ayaklarını yere sürte süre, soluk soluğa ileri geri koşuşturup duruyorlardı. Hâkimler, avukatlar, mahkeme görevlileri bir o yana, bir bu yana gidip geliyorlar; davacılar, tutuklu olmayan zanlılar kararmış yüzlerle duvar diplerinde dolaşıyor ya da oturmuş bekliyorlardı.

Nehlûdov odacılardan birine, "Bölge mahkemesi nerede?" diye sordu.

"Hangi bölge mahkemesi? Sulh mu? Sulh ceza mı?"

"Jürideyim."

"Öyle söylesenize. Ağır ceza mahkemesine gideceksiniz. Sağa dönün, sonra sola, ikinci kapı."

Nehlûdov odacının söylediği yoldan gitti.

Kapıda iki adam bekliyordu. Biri uzun boylu, şişman bir tüccardı. Temiz kalpli olduğu yüzünden belliydi; herhalde sabah olduğuna aldırmadan birkaç kadeh yuvarlamıştı, çok neşeliydi. Öteki adam Musevi'ye benziyordu, satıcıydı. Nehlûdov yanlarına yaklaşıp "Jüri heyetinin odası burası mı?" diye sorduğunda iki adam yün fiyatları üzerine konuşuyorlardı.

Güleç yüzlü tüccar, "Burası efendim, burası" dedi neşeyle göz kırparak. "Siz de mi jüridesiniz kardeşim?" diye sordu. Nehlüdov adamı doğrulayınca, "Öyleyse beraber çalışacağız" diye devam etti. Tombul ve geniş elini Nehlüdova uzattı. "İkinci dereceden tüccar Baklaşov... Kiminle tanışmak şerefine eriyorum?"

Nehlüdov ismini söyleyip odaya girdi.

Jüri heyetinin küçük odasında farklı sosyal statülere sahip on kişi vardı. Yeni gelmişlerdi; bazıları oturuyor, bazıları ise tanışmak amacıyla odanın içinde dolaşıyordu. İçlerinde üniformalı emekli bir memur vardı. Kimi redingotlu, kimi ceketliydi; biri de frak giymişti.

Hepsinin yüzünden -işlerinden geri kaldıklarını, böyle şeylerden sıkıldıklarını söylemelerine rağmen- önemli bir toplumsal görevi yerine getirmenin verdiği memnuniyet ifadesi okunuyordu.

Jüri üyeleri, birbirleriyle tanışanları da tanışmadan kim olduklarını az çok tahmin edenleri de kendi aralarında havadan, baharın erken geldiğinden, onları bekleyen işten konuşuyorlardı. Nehlüdov'la tanışmayanlar, besbelli bunu bir şeref sayarak, onunla tanışmak için sabırsızlanıyordu. Nehlüdov kendisini tanımayanların bir an evvel tanışmak isteğini gayet doğal bir davranış şekli olarak kabul ediyordu. Kendisini neden diğerlerinden üstün gördüğü sorusuna bir cevabı yoktu; hayatında takdire değer hiçbir şey yapmamıştı ve bunun da farkındaydı. Almanca'yı, İngilizce'yi, Fransızca'yı çok iyi konuşmasının, iç çamaşırından elbisesine, kravatından kol düğmesine kadar her şeyin en iyisine, en pahalısına sahip olmasının, kendini başkalarından üstün görmesine sebep teşkil etmeyeceğini de biliyordu. Yine de insanlardan üstün olduğuna ve herkesin kendisine saygı göstermeye mecbur olduğuna inanıyordu; saygıda bir kusur bulursa bunu kendine bir hakaret sayardı. Jüri odasında da kendisine gösterilmesi gereken saygıyı görememişti ve bu durum canını sıkmıştı. Jüri üyeleri içinde bir de tanıdığı vardı. Pyotr Gerasimoviç'in soyadını hiçbir zaman ak-

lında tutamamıştı ve bununla da övünüyordu. Ablasının çocuklarının öğretmeniydi. Sonradan bir kurs bitirmiş ve lise öğretmeni olmuştu. Yılışık tavırlı, küstah gülüşlü, ablasının deyimiyle bu "komün" adamından hiç hazzetmezdi Nehlüdov.

Pyotr Gerasimoviç kahkahayla karşıladı Nehlüdov'u. "Siz de geldiniz demek ha, yan çizmediniz yani?"

Nehlüdov, canı sıkkın sert bir tavırla, "Bunu aklımın ucundan bile geçirmem" dedi.

Pyotr Gerasimoviç daha da yüksek sesle gülmeye başlamıştı. "Vatandaşlık görevi tabii... Ama durun hele, karnınız acıksın, uykusuzluktan kıvranın, bakalım o zaman da böyle söyleyecek misiniz?"

"Tanrı'nın belası bu herif bana biraz sonra 'sen' demeye başlayacak..." diye geçirdi içinden Nehlüdov. O anda ancak bütün akrabalarının öldüğü haberini alsa gerçek olabilecek bir keder ifadesi takınarak Pyotr Gerasimoviç'in yanından uzaklaştı ve heyecanla bir şeyler anlatan, özenle traş olmuş bir adamın etrafında toplanan gruba yaklaştı. Adam o günlerde sulh mahkemesinde devam eden bir davayı, hâkimlerin, ünlü avukatların adlarını ve baba adlarını anarak anlatıyordu. Ünlü bir avukatın bu davanın seyrini nasıl değiştirdiğini, haklı olduğu halde, yaşlı bir hanımefendinin karşı tarafa büyük bir meblağ ödemek zorunda kalacağını ifade ediyordu.

"Dahi bir avukattır!" diyordu.

Herkes onu saygıyla dinliyordu; etrafta arada bir kanaatini belirtmek isteyen biri oluyordu ama gerçeği sadece kendisinin bildiğine inanan konuşmacı kimsenin sözünü kesmesine izin vermiyordu.

Nehlüdov geç gelmişti, yine de uzun süre beklemeleri gerekti. Mahkeme üyelerinden biri gelmemişti, onu bekliyorlardı.

VI

Başkan erken gelmişti; uzun favorilerine ak düşmüş, şişmanca, uzun boylu bir adamdı. Evliydi ama karısı gibi onun da gözü dışarıdaydı. Karı koca birbirlerine hiç karışmazdı. O sabah, yazın evlerinde çalışan İsviçreli mürebbiye kızdan bir not almıştı; kız güneyde bir yerden Petersburg'a geçerken şehre uğrayacağını, saat üçle altı arasında onu *İtalya* otelinde bekleyeceğini yazıyordu. Geçen yaz sayfiyede güzel anlar yaşadığı kızıl saçlı Klara Vasilyevna'ya saat altıya kadar yetişebilmek için duruşmanın bir an evvel başlayıp bitmesini istiyordu. Odasına girip kapının çengelini taktı, evrak dolabının en alt gözünden iki küçük halter aldı, yirmi kere öne, yukarı, yana, aşağı indirip kaldırdı, sonra halterleri başının üzerinde tutarak üç kere yavaş yavaş çömelip kalktı.

Alyans parmağında altın bir yüzük olan sol eliyle şişmiş sol pazusunu yoklarken, "İnsanın zinde kalması için soğuk duş ve jimnastik gibisi yok" diye düşündü. Şimdi de biraz ip atlayacaktı (uzun süre oturacağı duruşmalardan evvel daima bu iki hareketi yapardı), o sırada kapı dışarıdan zorlandı. Biri açmak istiyordu. Başkan aceleyle halterleri yerine koydu ve gidip kapıyı açtı.

"Affedersiniz" dedi.

Gözlüğünün çerçevesi altın, kalkık omuzlu, kısa boylu, asık yüzlü bir adam girdi odaya. Mahkeme üyelerinden biriydi bu.

"Matvey Nikitiç gene yok" dedi kaşlarını çatarak.

Başkan resmi giysisini giyerken, "Daima geç kalır zaten" diye cevap verdi.

Üye, "Hayret, hiç mi utanması yok" dedi öfkeyle oturup bir sigara çıkarırken.

Son derece titiz bir insan olan bu üye o sabah karısıyla, evin aylık parasını zamanından evvel bitirdi diye kavga etmişti. Karısı gelecek ayın parasından vermesini istemişti ama o vermemişti. Birbirlerine bağırıp çağırmışlardı. Kadın bugün evde yemek yapılmayacağını, boşuna beklememesini söylemişti. Üye kavgayı daha fazla uzatmamak için aceleyle evden çıkmıştı; karısı dediğini yapabilirdi çünkü ondan her şey beklenirdi. Kollarını iki yana genişçe açarak güzel, beyaz elleriyle, iki yandan işlemeli yakalığının üzerine dökülen uzun, hafif kır düşmüş favorilerini düzelten temiz yürekli, sağlıklı, neşeli başkana bakarken, "İnsanın düzenli, dürüst bir hayatının olması ne güzel; o zaman insan daima böyle güler yüzlü olur. Oysa benim hayatım cehennemden farksız" diye geçirdi içinden.

İçeri giren sekreter bir dava dosyası getirdi.

Başkan sigarasını yakarken, "Çok teşekkür ederim" dedi. "Önce hangi davaya bakacağız?"

Sekreter, "Zehirleme galiba" diye cevap verdi önemsemez bir tavırla.

Başkan bu davayı saat dörde kadar bitirip sonra gidebileceğini düşünerek, "Eh" dedi "öyle olsun bakalım. Matvey Nikitiç hâlâ gelmedi mi?"

"Gelmedi."

"Breve burada mı peki?"

"Burada."

"Görürseniz, zehirleme davasından başlayacağımızı söyleyiverin."

Breve, bu davada görevli savcı yardımcısıydı.

Sekreter koridora çıkınca Breve ile karşılaştı. Resmi giysisinin önü açık, çantası koltuğunun altında, omuzlarını kaldırmış, topuklarını hızla yere vura vura, boş olan kolunu yana doğru sallayarak çabuk çabuk yürüyordu.

Sekreter, "Mihail Petroviç hazır olup olmadığımızı soruyor" dedi.

Savcı yardımcısı, "Elbette hazırım" dedi. "Her zaman hazırımdır. Önce hangi davaya bakılacak?"

"Zehirleme davasına."

"Güzel" dedi savcı yardımcısı.

Aslında bunu hiç de güzel bulmamıştı. Bütün gece uyumamıştı. Bir arkadaşı uğurlamışlar, saat ikiye kadar içip eğlenmişler, ardından da bundan altı ay evvel Maslova'nın bulunduğu eve gitmişlerdi. Bu yüzden zehirleme davasının dosyasını inceleme fırsatı bulamamıştı ve şöyle bir göz gezdirmek istiyordu. Sekreter, savcı yardımcısının zehirleme davasının dosyasını incelemediğini bildiği için, başkana bu davaya önce bakılmasını söylemişti. Sekreter liberal hatta radikal biriydi. Breve ise muhafazakardı ve Rusya'da memurluk yapan bütün Almanlar gibi koyu bir Ortodoks'tu. Sekreter onu hiç sevmezdi ve yerine göz dikmişti.

"İğdişlerin davası ne oldu?" diye sordu sekreter.

Savcı yardımcısı, "Şahit bulunamadığı için davaya başka bir mahkemede bakılmasını isteyeceğim" dedi.

"Fark etmez ki..."

"Olmaz... Yapamam..." Savcı yardımcısı kolunu sallaya sallaya odasına koştu.

İğdişler davasını sırf şahidin olmaması yüzünden reddetmiyordu, bu davada şahit önemsiz ve gereksizdi; asıl sebep davaya bakan jürinin aydın kimselerden oluşmasıydı, dolayısıyla zanlılar suçsuz bulunabilirdi. Başkanla anlaşmışlardı; jüri köylülerden oluştuğu, dolayısıyla o zaman zanlıların cezalandırılma ihtimali de arttığı için, davayı kasaba mahkemesine yollamaya karar vermişlerdi.

Koridorlardaki hareket ve gürültü giderek çoğalıyordu. Jüri heyetindeki gösterişli adamın diğer üyelere anlattığı davanın bakıldığı sulh mahkemesinin önünde büyük bir kalabalık vardı. Duruşmaya ara verilmiş, elinden büyük bir meblağ alınan yaşlı kadın salondan çıkmıştı. Hâkimler de, davacı da, avukat da bu davayı haksız tarafın kazandığını biliyordu. Yaşlı kadın şişmancaydı, güzel giyinmişti, şapkasında kocaman çiçekler vardı. Kapıdan çıkınca durmuş; tombul, kısa kollarını iki yana açarak avukatına, "Ne olacak bunun sonu? Bir şeyler yapın. Tanrı aşkına! Nedir bu böyle?" diye soruyordu. Avukat yaşlı kadının şapkasındaki çiçeklere bakıyor, onu dinlemiyordu; başka şeyler düşünüyordu.

Yaşlı kadının hemen arkasından, onun varını yoğunu elinden alan ünlü avukat çıktı; önü açık cüppesi pırıl pırıldı. Herkesin gözü üzerindeydi ve o da bunun farkındaydı. Kalabalığın arasından çabuk adımlarla, "Teşekküre gerek yok, istemez" der gibi bir tavırla geçip uzaklaştı.

VII

Matvey Nikitiç nihayet geldi ve uzun boyunlu, sıska mübaşir, jüri üyelerinin odasına girdi. Yan yan yürüyordu, alt dudağı da yana çekilmişti.

Mübaşir üniversiteyi bitirmiş, dürüst bir insandı; ne var ki çok içtiği için hiçbir işte uzun süre çalışamazdı. Bu işi ona karısının akrabası bir kontes üç ay evvel bulmuştu ve şimdiye kadar kovulmadığı için seviniyordu.

Pince-nez'ini[5] takarak odadakileri gözden geçirdikten sonra, "Hepiniz tamam mısınız baylar?" diye sordu.

Neşeli tüccar, "Galiba" dedi.

Mübaşir cebinden listeyi çıkardı. "Bakalım" dedi ve isimleri pince-nez'inin arkasından ya da üstünden sesin geldiği yana bakarak okumaya başladı.

"Yedinci dereceden memur İ. M. Nikiforov."

Mahkemeler konusunda bilmediği olmayan gösterişli adam, "Benim" dedi.

"Emekli Albay İvan Semyonoviç İvanov."

---

5 Tolstoy, romanında kelebek gözlük yerine daima Fransızca "pince-nez" kelimesini kullanmaktadır. (Ç.N.)

Üzerinde emekli subay resmi giysisi olan zayıf bir adam, "Burada" dedi.

"İkinci dereceden tüccar Pyotr Baklaşov."

İyi yürekli tüccar gülümseyerek, "Buradayız. Göreve hazırız" dedi.

"Muhafız Teğmeni Prens Dimitri Nehlüdov."

"Benim" dedi Nehlüdov.

Mahkeme yöneticisi pince-nez'inin üstünden Nehlüdov'a saygıyla gülümseyerek baktı ve onu diğer üyelerden ayrı tuttuğunu belirtmek için öne eğilerek selam verdi.

"Yüzbaşı Yuri Dimitriyeviç Dançenko, tüccar Grigori Yefimoviç Kuleşov..." vesaire, vesaire...

Listedeki bütün isimleri okudu; iki kişi hariç herkes oradaydı.

Yönetici saygıyla kapıyı göstererek, "Lütfen salona geçelim baylar" dedi.

Jüri üyeleri kalktı, kapıda birbirlerine yol vererek koridora, oradan da duruşmanın yapılacağı salona geçtiler.

Duruşma salonu geniş, uzun bir odaydı. Bir ucunda üç basamakla çıkılan bir platform vardı; hâkimlerin mekanıydı burası. Bu platformun ortasında, üzerinde yeşil çuhadan örtü serili bir masa yer alıyordu, örtünün püsküllleri koyu yeşil renkteydi. Masanın arkasında, oyma meşe aralıkları çok yüksek üç koltuk vardı, arka duvarlarında ise bir generalin üniformalı ve nişanlı, altın çerçeveli resmi asılıydı; general bir ayağını öne atmış, bir eliyle de kılıcını tutuyordu. Sağ köşede İsa'yı kutsal ıstırap çekerken gösteren bir tasvir vardı, hemen önünde de bir kürsü. Savcının bölmesi bu kürsünün sağındaydı. Savcı bölmesinin tam karşısında, sol köşedeki küçük masa sekreterindi. Dinleyicilere ayrılan bölümle hâkimlerin mekanı arasında oyma, kalın bir parmaklık, parmaklığın arkasında da zanlılara ayrılan bank vardı. Hâkimlerin bulunduğu platfor-

mun sağında jüri üyelerine ayrılan, aralıkları yüksek iki sıra sandalye bulunuyordu; hemen altta da avukat masaları duruyordu. Bütün bunlar parmaklığın ikiye böldüğü salonun ön bölümünde yer alıyordu. Arka bölüm sıra sıra sandalye doluydu; sıralar yükselerek dip duvara kadar ulaşıyordu. Ön sırada fabrika işçisine ya da oda hizmetçisine benzeyen dört kadınla, gene işçi kılıklı iki erkek oturuyordu; bunlar salonun görkemi karşısında kendilerini küçük hissettikleri için aralarında fısıltıyla konuşuyordu.

Jüri üyelerinin yerlerini almasından sonra mübaşir yan yan yürüyerek salonun ortasına geldi ve oradakileri sesiyle korkutmak istiyormuş gibi, "Duruşma başlamıştır!" diye bağırdı.

Herkes ayağa kalktı ve salona hâkimler girdi. Önde adaleli vücudu, güzel favorileriyle başkan vardı. Peşinden de gözlüğünün çerçevesi altın, asık yüzlü mahkeme üyesi geliyordu; canı şimdi daha da sıkkındı, az evvel, mahkemede staj yapan kayın biraderini görmüştü. Delikanlı gelirken ablasına uğradığını, ablasının bugün evde yemek yapmadığını söylemişti.

Kayın biraderi gülerek, "Meyhaneye gidip karnımızı doyuracağız galiba" demişti.

Asık yüzlü mahkeme üyesi, "Bunda gülecek ne var?" diye homurdanmıştı.

En arkadan da mahkemenin üçüncü üyesi, daima geç gelen Matvey Nikitiç girdi; iri, çekik gözleri içtenlikle bakan, sakallı bir adamdı. Midesinden hastaydı, doktorun nasihatine uyarak o sabah yeni bir rejime başlamış, bu yüzden de geç kalmıştı. Sandalyesine yürürken düşünceli görünüyordu. Tuhaf bir alışkanlığı vardı: Kafasını kurcalayan her soruya bir cevap bulmak için önüne çıkan her fırsatta fal bakardı. Salona girdiğinde de kapıdan koltuğuna kadar adımlarının toplamı üçe tam bölünürse bu sabah başladığı rejimin midesini iyileştireceğini, bölünmezse iyileştirmeyeceğini söylemişti kendi kendine. Koltuğuna kadar yirmi altı adım

attı ama bir yarım adım daha atarak koltuğa tam yirmi yedi adımda vardı.

Yakaları altın işlemeli resmi giysileriyle başkanın da mahkeme üyelerinin de görünüşü son derece etkileyiciydi. Onlar da hissediyorlardı bunu; kendi büyüklüklerinden utanıyormuş gibi, tevazu ile önlerine bakarak, aceleyle yeşil çuha kaplı masanın arkasındaki oyma koltuklarına oturdular. Masanın üzerinde, tepesinde kartal başı olan üç köşeli bir obje, iki cam vazo, bir mürekkep hokkası, kalem uçları, kâğıtlar, ağızları güzelce açılmış irili ufaklı kurşun kalemler vardı. Hâkimlerle beraber salona savcı yardımcısı da girmişti. Çantası koltuğunun altında, kolunu sallaya sallaya, hızlı adımlarla, pencerenin dibindeki yerine geçti; davaya hazırlanabilmek için her dakikadan faydalanarak çantasını açıp kâğıtları incelemeye koyuldu. Bu dördüncü davasıydı, yükselmek istiyordu ve bunun için her girdiği davada sanığın cezaya çarptırılması gerektiğine inanıyordu. Zehirleme davasını genel çizgileriyle biliyordu, konuşmasının planını da hazırlamıştı ama birtakım ayrıntılar gerekliydi ve şimdi bu ayrıntıları dosyadan aceleyle çıkarmaya, not etmeye çalışıyordu.

Sekreter karşı köşede oturuyordu. Gerekebilecek evrakları hazırlamış, dün ele geçirdiği yasak bir yazıyı inceliyordu. Onunla aynı görüşleri paylaşan uzun sakallı mahkeme üyesiyle yazıyı tartışmak istiyor, bu yüzen tekrar tekrar okuyordu.

VIII

Başkan önündeki evrakları inceledikten sonra, mübaşirle sekretere birkaç soru yöneltti ve olumlu cevaplar alınca zanlıların getirilmesini buyurdu. Parmaklığın ardındaki kapı açıldı ve içeri kılıçları ellerinde, şapkaları başlarında iki jandarma girdi; onların arkasından kızıl saçlı, yüzü çilli bir adam, en arkadan da iki kadın. Erkeğin üzerinde, ona çok bol ve uzun gelen bir cezaevi giysisi vardı. Salona girdiğinde, ceketinin uzun kolları aşağı sarkmasın diye kocaman parmaklarını pantolonunun yan dikişlerine yapıştırmıştı. Gözünü banktan ayırmıyordu; ne hâkimlere ne de dinleyicilere baktı. Banka varınca diğerlerine de yer bırakarak ucuna ilişti; sonra gözlerini başkana dikip, kendi kendine konuşuyormuşçasına dudaklarını kıpırdatmaya başladı; yüz kasları çekiliyordu. Arkasından, gene cezaevi giysili, orta yaşlı bir kadın girmişti salona. Kadının kafasında cezaevi başörtüsü vardı; yüzü kirli beyazdı, kaşı, kirpiği yoktu ama gözleri kıpkırmızıydı. Son derece sakin görünüyordu. Yerine geçerken eteği bir şeye takıldı; telaşa vermeden yavaşça kurtardı eteğini, sonra oturdu.

Üçüncü zanlı Maslova'ydı.

Kapıdan girdiği anda, salonda bulunan bütün erkeklerin bakışları ona yönelmişti ve uzun süre beyaz yüzünden, parlayan siyah gözlerinden, önlüğünün altında dimdik duran göğüslerinden ayrılmamıştı. Önünden geçtiği jandarma bile, yerine oturuncaya kadar

ondan gözlerini ayırmadı; Maslova oturduktan sonra da, kendini suçlu bularak, gözlerini çevirip karşısındaki pencereye odakladı.

Başkan, zanlıların yerlerini almasını bekledi; Maslova da oturduktan sonra sekretere döndü ve duruşmaya başlandı. Jüri üyelerinin yoklaması yapıldı, gelmeyenlere verilecek cezalar görüşüldü, görevden affını dileyen üyelerin durumu karara bağlandı, boş üyelikler yedeklerle dolduruldu. Sonra başkan kartları katladı, hepsini cam kavanoza koydu; kıllı kollarının gözükmesini engellemek için resmi giysisinin işlemeli kolunu hafifçe yukarı çekti ve bir sihirbaz tavrıyla kartları teker teker çıkararak açıp okumaya başladı. Sonra papaza jüri üyelerine yemin ettirebileceğini söyledi.

Solgun benizli, şiş yüzlü ihtiyar papaz, şiş bacaklarını kahverengi cüppesinin ağırlığı altında güçlükle öne atarak yavaş yavaş, tasvirin altındaki kürsüye geldi. Boynunda altın bir haç asılıydı; göğsünde de küçük bir nişan vardı.

Jüri üyeleri kalkıp kürsüye doğru yürüdü.

Papaz, jüri üyelerinin kürsüye yaklaşmasını beklerken, şiş eliyle boynundaki haça dokunarak, "Buyurunuz" diye mırıldandı.

Bu papaz kırk altı senedir ilahi görevini yerine getiriyordu ve üç sene sonra, aynı katedral baş papazının yaptığı gibi, jübilesini kutlamaya hazırlanıyordu. Bölge mahkemesi açıldığından beri burada çalışıyordu. On binlerce insana yemin ettirdiğinden, ilerlemiş yaşına rağmen kilise için, yurdu için ve bir ev ile 30 bin rublelik de tahvil bırakacağı ailesi için hâlâ çalıştığından dolayı kendiyle gurur duyuyordu. Mahkemedeki görevi insanları İncil üzerine yemin ettirmekten ibaretti. İncil üzerine yemin etmek dinen kesinlikle yasaktı; yine de bunu sorun etmezdi hatta yüksek tabakadan beylerle tanışmasına fırsat verdiği için görevini severdi. Mesela az evvel şapkasında büyük çiçekler olan yaşlı kadının davasından 10 bin ruble kazandığı için büyük hayranlık ve saygı duyduğu ünlü avukatla tanışmaktan haz duymuştu.

Jüri üyeleri basamakları çıkıp kürsüye yaklaşınca papaz tepesi açık, ak saçlı başını yana eğerek kolunu kenarları kirli delikten içeri soktu, yağlı saçlarını düzelterek jüri üyelerine döndü. Ağır ağır konuşarak, "Sağ ellerinizi kaldırınız" dedi. Şiş, çukur çukur parmaklarını havaya kaldırıp, baş parmağıyla işaret ve orta parmaklarının uçlarını birleştirerek, "Parmaklarınızı şöyle tutun" diye ilave etti. "Şimdi söyleyeceklerimi tekrar edin." Her kelimeyi vurgulayarak telaffuz ediyordu. "Yüce Tanrı'nın, O'nun kutsal kitabının, haçının huzurunda yemin ederim ki göreve çağrıldığım bu davada..." Kolunu indiren genç jüri üyesine döndü. "Kolunuzu indirmeyin, şöyle tutun... Göreve çağrıldığım bu davada..."

Gösterişli, favorili adam, albay, tüccar ve birkaç kişi daha parmaklarını papazın söylediği şekilde birleştirmiş, kollarını iyice kaldırmışlardı; bunu seve seve yaptıkları belliydi. Bazıları ise isteksiz görünüyordu. Kimileri papazın söylediklerini yüksek sesle, heyecanla tekrarlıyorlardı; kimileri ise yalnızca fısıldıyor, geri kalınca da sanki korkarak aceleyle diğerlerine yetişmeye çalışıyorlardı. Bazıları çözülmesin diye parmak uçlarını sıkıca birleştirmişlerdi, bazıları ise boş bulunup parmaklarının açıldığını fark edince hemen birleştiriyorlardı. Aslında hiçbiri hoşlanmamıştı bu törenden; bir tek yaşlı papaz çok önemli bir iş yaptığına inanıyordu. Yemin töreninden sonra başkan, jüri üyelerine aralarında bir sözcü seçmelerini söyledi. Jüri üyeleri kalkıp itişe kakışa görüşme odasına geçti. İlk işleri sigara içmek oldu. İçlerinden biri, sözcü olarak gösterişli bayı seçmelerini önerdi, herkes bu öneriyi kabul etti ve sigaralarını atıp salona döndüler. Seçilen sözcü başkana kararı bildirdi. Jüri üyeleri gene birbirlerinin ayaklarına basmamak için oturanların ayakları arasındaki boşluklara basarak, aralıkları yüksek sandalyelerdeki yerlerini aldılar.

İşler hiç aksamadan yürüyordu. Bu düzen ve resmiyet orada bulunanlarda önemli, ciddi bir toplumsal görevi yerine getirdikle-

ri bilincini uyandırdığı için onlara büyük bir haz veriyordu. Nehlûdov da diğerleriyle aynı duyguları paylaşıyordu.

Jüri üyeleri yerlerini alınca başkan, jürinin hak, görev ve sorumluluklarını kısaca anlattı. Konuşurken durmadan poz değiştiriyordu; masaya bir sağ, bir sol kolunu dayıyordu. Koltuğunun kâh arkasına, kâh kenarına yaslanıyor, önündeki kâğıtların uçlarını düzeltiyor, parmağını kâğıt bıçağının üstünde dolaştırıyordu ya da kalemlerle oynuyordu.

Başkanın söylediklerine göre jüri üyeleri başkan aracılığıyla zanlılara soru sorma, kâğıt kalem kullanma, salondaki delilleri inceleme haklarına sahipti. Vicdanlarının sesini dinleyerek, adil karar vermek zorundaydılar. Görüşmelerinin gizliliğini sağlamakla yükümlüydüler. Bu görüşmeleri bir yabancıya açmaları halinde cezaya çarptırılacaklardı.

Hepsi başkanı saygıyla, dikkatle dinliyordu. Şarap kokan tüccar, yüksek sesle geğirmemek için kendini zor tutarak, başkanın her cümlesinin sonunda, "evet" anlamında başını sallıyordu.

IX

Konuşmasını bitirdikten sonra başkan zanlılara döndü: "Simon Kartinkin, ayağa kalkın."

Simon heyecanla yerinden fırladı. Yüz kasları daha da gerilmişti.

"İsminiz?"

Çatlak bir sesle, "Simon Petrov Kartinkin" dedi. Çabuk çabuk konuşuyordu, cevaplarını önceden hazırlamış gibiydi.

"Hangi sınıfa mensupsunuz?"

"Köylüyüm."

"Hangi ilden ve kasabadansınız?"

"Tulsk ili, Krapivens kasabası, Kupyansk bölgesi, Borkov köyü."

"Yaşınız?"

"Otuz dört, bin sekiz yüz..."

"Dininiz?"

"Rus dini, Ortodoks'uz."

"Evli misiniz?"

"Hayır, efendim."

"Ne ile meşgulsünüz?"

"Mavritaniya otelinin koridorunda görev yapıyorduk."

"Sabıkanız var mı?"

"Hayır efendim, çünkü biz eskiden, ben...

"Sabıkanız yok demek?"

"Tanrı hepimizi korusun. Hayır, yok."

"Savcının iddianamesinin bir kopyasını aldınız mı?"

"Aldık efendim, aldık."

"Oturunuz."

Başkan diğer sanığa döndü: "Yevfimiya İvanova Boçkova..."

Ancak Simon hâlâ ayakta duruyor ve Boçkova'nın önünü kapıyordu. "Kartinkin, oturun."

Kartinkin ayakta durmaya devam ediyordu.

"Oturun Kartinkin!"

Kartinkin hâlâ ayaktaydı. Mübaşir yaklaşıp başını yana eğerek, gözleri yuvalarından fırlamış bir halde, çaresiz bir sesle, "Otur, otur!" diye fısıldayınca oturdu. Kartinkin ayağa kalktığı gibi gene öyle çabucak oturmuştu. Bol ceketinin bir yanını diğer tarafın üstüne çekerek iyice sarındı. Yüz kasları gene gerilmişti.

Başkan, önündeki kâğıtlarda bir şey ararken, başını kaldırıp kadın sanığın yüzüne bakmadan, göğüs geçirerek sordu: "İsminiz?" Başkan için bu öylesine alışılmış bir davaydı ki aynı anda bu türden iki dava yürütebilirdi.

Boçkova kırk üç yaşındaydı; Kolomesk şehrindendi. O da aynı Mavritaniya otelinde hademeydi. Sabıkası yoktu, iddianamenin bir kopyasını almıştı. Boçkova bütün sorulara büyük bir güvenle cevap veriyordu. "Evet, iddianamenin bir kopyasını aldım. Evet, Yevfimiya Boçkova'yım, bununla gurur duyuyorum ve kimsenin benimle alay etmesine müsaade etmem" diyordu sanki. Sorular biter bitmez, başkanın "otur" demesini beklemeden hemen yerine oturdu.

Çapkın başkan bu kez son derece kibar bir tavırla üçüncü sanığa döndü: "İsminiz?" Maslova'nın hâlâ oturduğunu görünce yumuşak, tatlı bir sesle, "Ayağa kalkmalısınız" dedi.

Maslova çabucak kalktı, dik göğüslerini öne çıkararak bir şey söylemeden, içleri gülen, hafif şaşı siyah gözleriyle başkana baktı.

"İsminiz neydi?"

Maslova hemen cevap verdi: "Lübov."

Bu arada Nehlüdov pince-nez'ini takmış, ayağa kalkıp başkanın sorularına cevap veren zanlıları sırayla inceliyordu. Gözlerini kadının yüzünden ayırmadan, "Bu imkânsız" diye geçirdi içinden. "Lübov mu? Ama nasıl olur?"

Başkan sormaya devam edecekti ama gözlüklü mahkeme üyesi eğilip kulağına öfkeyle bir şey fısıldayarak onu durdurdu. Başkan "evet" anlamına başını salladı ve sanığa döndü. "Lübov mu? Burada öyle yazmıyor ama..."

Zanlı susuyordu.

"İsminiz nedir, gerçek isminizi soruyorum?"

Öfkeli üye, "Vaftiz isminiz?" diye sordu.

"Eskiden Katerina'ydım."

"İmkânı yok" diyordu Nehlüdov kendi kendine. Karşısında duran kadının, bir zamanlar âşık olduğu, ne yaptığını bilmediği bir çılgınlık anında baştan çıkardıktan sonra yüzüstü bırakıp kaçtığı o hizmetçi olduğundan kuşkusu yoktu. Dürüstlüğüyle daima gurur duyan biri olarak bu zavallıya ne kadar adice davrandığını ona hatırlattığı, ıstırap verdiği için bu olayı unutmaya çalışmıştı.

Evet, bu oydu. Yüzünde, onu diğerlerinden ayıran o gizemli, kendine has özelliği görüyordu. Solgun, renksiz, biraz şişmiş olmasına rağmen bir zamanlar sevdiği, onu diğer insanlardan farklılaştıran bu özelliği yüzünün her çizgisinde, dudaklarında, hafif

şaşı gözlerinde, içtenlikle gülümseyen naif bakışında, duruşunda, buradayım, hazırım diyen bütün vücudunda görebiliyordu.

Başkan aynı şefkatli sesle, "İsminiz Katerina demek" dedi. "Ya babanızın ismi?"

"Babasız doğmuşum" diye cevap verdi Maslova.

"Vaftiz babanızın ismini söyleyin o halde."

"Mihaylo."

Bu arada Nehlüdov güçlükle soluk alarak düşünüyordu: "Suçu ne acaba? Ne yaptı?"

Başkan sormaya devam etti: "Soyadınız ne?"

"Annemin soyadıyla aynı, Maslova."

"Toplumsal durumunuz?"

"Şehirliyim."

"Ortodoks musunuz?"

"Evet."

"İşiniz? Ne işle meşgulsünüz?"

Maslova cevap vermedi.

Başkan soruyu tekrar etti: "Ne işle meşgulsünüz?"

"Evde çalışıyorum" dedi Maslova.

Gözlüklü mahkeme üyesi sert bir şekilde, "Hangi evde?" diye sordu.

Maslova, "Siz de biliyorsunuz hangi evde çalıştığımı" dedi. Gülümsedi ve aceleyle etrafına göz gezdirdikten sonra tekrar başkana baktı.

Yüzünde tuhaf bir ifade vardı; sözlerinde, o gülümseyişinde, salonda hızlıca gezdirdiği gözlerinde öylesine dehşet ve acı verici bir anlam saklıydı ki başkan başını önüne eğdi. Ortamda sessizlik hâkimdi. Derken dinleyicilerden biri güldü. Başka biri onu susturmaya çalıştı.

Başkan başını kaldırıp sormaya devam etti: "Sabıkanız var mı? Sizinle ilgili herhangi bir soruşturma açıldı mı?"

Maslova derin bir soluk alarak zor duyulur bir sesle, "Hayır" dedi.

"İddianamenin bir kopyasını aldınız mı?"

"Aldım."

"Oturun" dedi başkan.

Zanlı, bir hanımefendi edasıyla, arkadan eteklerini kaldırarak oturdu; beyaz küçük ellerini önlüğünün bol kollarının içine sokup gözlerini tekrar başkana dikti.

Sonra şahitlerin yoklaması yapılıp dışarı çıkarıldılar, bilirkişi olarak duruşmaya çıkacak doktor hakkında mutabakat sağlandı ve salona çağrıldı. Daha sonra sekreter ayağa kalktı ve iddianameyi okumaya başladı. Yüksek sesle, tane tane ama öyle çabuk okuyordu ki "r" ve "l" harflerini gerektiği gibi telaffuz edemediği için, ağzından aralıksız devam eden bir uğultu çıkıyordu. Hâkimler koltuklarının kâh bu yanına kâh öbür yanına dayanıyordu; masanın üzerine eğiliyorlar, sonra arkalarına yaslanıyorlar, arada bir gözlerini kapıyorlar, gene açıyorlar, aralarında fısıltıyla konuşuyorlardı. Jandarmalardan biri esnememek için kendini zor tutuyordu.

Zanlılardan Kartinkin'in yüz kasları durmadan çekiliyordu. Boçkova sakin ve dimdik oturuyordu; arada bir başörtüsünün altından parmağıyla başını kaşıyordu. Maslova ise hiç kıpırdamadan duruyor, gözlerini sekreterden ayırmadan dinliyordu; arada bir itiraz etmek istiyor gibi kıpırdıyor, kızarıyor, göğüs geçiriyor, ellerinin konumunu değiştiriyor, etrafına bakmıyor, sonra gene sekreteri dinlemeye koyuluyordu.

Nehlüdov ön sırada, baştan ikinci sandalyede oturuyor; pincenez'ini çıkarmış, Maslova'ya karmakarışık, ıstırap verici duygularla bakıyordu.

X

İddianame şöyleydi:

"17 Ocak 188x günü Mavritaniya otelinde, şehre iş için gelmiş Kurgansk ili ikinci derece tüccarlarından Ferapont Yemelyanoviç Smelkov ölmüştür.

Dördüncü bölge polis doktoru, Ferapont Yemelyanoviç Smelkov'un çok fazla alkol almanın neticesinde geçirdiği kalp yetersizliği yüzünden öldüğünü belirtmiştir. Naaşı toprağa verilmiştir.

Birkaç gün sonra Petersburg'dan dönen tüccar Thimohin, Smelkov'un ölümünün gerçekleştiği şartları öğrenince, hemşerisi ve arkadaşı olan Smelkov'un üzerindeki paraları almak gayesiyle zehirlenmiş olabileceği iddiasında bulunmuştur.

Bu iddiayı, ön soruşturmada ortaya çıkan bazı gerçekler doğrulamaktadır. 1) Smelkov ölmeden kısa bir zaman önce bankadan 3800 gümüş ruble çekmiştir. Oysa ölünün üzerinde 312 ruble 16 kapik bulunmuştur. 2) Smelkov, ölümünden bir önceki gün ile son gecesini genelevde ve Mavritaniya otelinde Lübka'yla (Yekaterina Maslova'yla) geçirmiştir. Smelkov, Yekaterina Maslova'yı ona para getirmesi için anahtarını verip otele yollamıştır. Maslova, Mavritaniya otelinin koridor hizmetçileri Yevfimiya Boçkova ile Simon Kartinkin'in yanında Smelkov'un valizini açıp içinden para almıştır. Maslova valizin kapağını kaldırınca Boçkova'yla Kartinkin yüzlük banknot destelerini görmüşlerdir. 3) Smelkov,

Lübka ile birlikte genelevden Mavritaniya oteline dönünce, Lübka hademe Kartinkin'in salık vermesiyle Smelkov'un konyak kadehine gene kendisinden aldığı beyaz tozu dökmüştür. 4) Ertesi sabah Lübka, kaldığı genelevin sahibesi şahit Kitayeva'ya, sözde Smelkov'un kendisine hediye ettiği pırlanta yüzüğü satmıştır. 5) Mavritaniya otelinde hademe Yevfimiya Boçkova, Smelkov'un ölümünden bir gün sonra bölge ticaret bankasındaki hesabına 1800 gümüş ruble yatırmıştır.

Smelkov'un cesedini inceleyen adli tıp yetkilileri ölünün iç organlarında zehir bulunduğunu kesinlikle ortaya koymuştur; bu da ölümün zehirlenme sonucunda gerçekleştiği şüphesini doğrulamıştır.

Zanlı olarak ifade veren Maslova, Boçkova ve Kartinkin suçlarını kabul etmemiştir. Maslova, çalıştığı genelevden Mavritaniya oteline tüccar Smelkov tarafından para getirmek için gönderildiğini belirtmiştir. Orada kendisine verilen anahtarla valizi açıp, kendisinden istendiği gibi içinden 40 gümüş ruble almıştır. Valizi yanlarında açıp kapadığı Boçkova'yla Kartinkin'in de şahitlik edeceği gibi bundan başka bir para almadığını ileri sürmüştür. Smelkov'un otel odasına ikinci gelişinde, Kartinkin'in salık vermesiyle tüccarın konyağına bir toz koyduğunu kabul etmiştir ama bu tozu Smelkov hemen uyusun da onu serbest bıraksın diye uyku ilacı sandığı için konyağa karıştırmıştır. Yüzüğe gelince, tüccar Maslova'ya tokat atıp zanlı ağlamaya başlayınca, gitmemesi için tüccarın kendisi hediye etmiştir.

Yevfimiya Boçkova kaybolan paradan haberi olmadığını, tüccarın odasına adımını bile atmadığını, oraya yalnız Lübka'nın girip çıktığını, şayet kaybolan herhangi bir şey varsa bu hırsızlığı Lübka'nın para almak için elinde tüccarın anahtarıyla geldiği sırada yapmış olabileceğini söylemiştir. Bunlar okunurken Maslova irkilip Boçkova'ya baktı. Yevfimiya Boçkova'ya bir gün sonra bankaya yatırdığı 1800 gümüş ruble sorulunca bu parayı yakında evleneceği Simon Kartinkin'le birlikte on iki senedir çalışarak biriktirdiğini ifade etmiştir. Simon Kartinkin ilk sorgusunda, genelevden

elinde anahtarla gelen Maslova'nın kışkırtmasıyla parayı çaldığını, sonra da üçü arasında parayı paylaştıklarını itiraf etmiştir. Bunlar okunurken Maslova gene ürperdi; yüzü mosmor, bir şey söylemek için ayağa bile fırladı ama mübaşir tarafından durduruldu. Nihayet Kartinkin (sekreter okumaya devam ediyordu), Maslova'ya tüccarın konyağına dökmesi için bir toz verdiğini de itiraf etmiştir. İkinci sorgusunda ise olan biten her şeyden Maslova'yı suçlamıştır; kendisinin paranın çalınmasıyla ilgisi olmadığını, Maslova'ya toz falan da vermediğini söylemiştir. Boçkova'nın bankaya yatırdığı para konusunda da Boçkova'nın verdiği ifadeye sadık kalarak, bu parayı otelde on iki sene boyunca çalışarak biriktirdiklerini söylemiştir."

İddianame, zanlıların yüzleştirilerek sorgulanması sonucu elde edilen bilgilerle, şahitlerin ifadeleriyle, bilirkişi raporlarıyla, vesaire vesaire ile devam ediyordu.

İddianamenin sonucu şöyleydi: "İşbu yukarıda sıralananlar göz önüne alınarak Borkov köylülerinden Simon Petrov Kartinkin'in (33), şehirli Yevfimiya İvanovna Boçkova'nm (43) ve şehirli Yekaterina Mihaylovna Maslova'nın (27) kendi aralarında önceden anlaşarak 17 Ocak 188x tarihinde tüccar Smelkov'un hepsi 2500 gümüş ruble değerinde para ile bir de yüzük çaldıkları ve Smelkov'u öldürmek amacıyla içkisine zehir koydukları, böylece onu öldürdükleri sabit görülmüştür.

Bu suç, ceza yasamızın 1453. maddesinin dördüncü ve beşinci bentlerinde belirtilen eylemlere aynen uymaktadır. Bu sebeple, Simon Kartinkin'in, Yevfimiya Boçkova'nın ve Yekaterina Maslova'nın 201. mahkemeler yasasına göre kurulan jürili bölge mahkememizce yargılanmasını istiyoruz."

Sekreter uzun iddianameyi okuyup bitirince kâğıtları topladı ve uzun saçlarını iki eliyle düzelterek oturdu. Salondakiler, artık her şey aydınlanacak, adalet yerini bulacak inancıyla derin bir soluk aldı. Ancak Nehlüdov'un içinde bu tatlı duygu yoktu. On sene evvel tanıdığı o masum, temiz kızın işlemiş olabileceği suçların verdiği dehşet bütün benliğini sarmıştı.

XI

İddianamenin okunması bitince başkan mahkeme üyeleriyle görüştü ve yüzünde artık gerçeği anlama zamanının geldiğini anlatan bir ifadeyle Kartinkin'e döndü. Sola yaslanarak, "Simon Kartinkin" diye başladı.

Simon Kartinkin ayağa kalktı, parmakları gerilmiş ellerini pantolonunun yan dikişlerine yapıştırarak durdu; yüz kasları hâlâ çekiliyordu.

Başkan devam etti: "17 Ocak 188x tarihinde Yevfimiya Boçkova ve Yekaterina Maslova'yla tüccar Smelkov'un valizinden parasını çalmakla, sonra da Smelkov'un ölümüne sebep olan zehri Maslova'ya, tüccarın içkisine koydurtmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

Başkan, cümlelerini bitirdikten sonra koltuğunun sağ tarafına yaslandı.

"Edemem, imkânsız, çünkü görevimiz müşterilere hizmet etmektir ve..."

"Bunu sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?"

"Ben sadece..."

Başkan sakin ama sert bir sesle sözünü kesti: "Sonra anlatırsınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz, etmiyor musunuz?"

"Böyle bir şey yapmış olamam efendim, çünkü..."

Mübaşir koşup Kartinkin'in yanına geldi ve çaresizce fısıldayarak onu susturdu.

Başkan, masaya dayadığı dirseğinin yerini değiştirdi. Elinde bir evrak vardı. Yüzünde "Artık her şey açıklığa kavuşacak" ifadesiyle bu sefer Yevfimiya Boçkova'ya döndü: "Yevfimiya Boçkova, 17 Ocak 188x tarihinde Mavritaniya otelinde Simon Kartinkin ve Yekaterina Maslova'yla beraber tüccar Smelkov'un valizinden parasıyla yüzüğünü çalıp, parayı aranızda paylaştıktan sonra, suçunuzu örtmek için tüccar Smelkov'u zehirleyerek öldürmekten zanlısınız. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?"

Zanlı kararlı bir sesle hemen cevap verdi: "Tamamıyla suçsuzum... Odaya bile girmedim... Şu sokak süprüntüsü girdi, onun marifetidir."

Başkan gene yumuşak, kesin bir tavırla, "Sonra anlatırsınız bunları" dedi. "Yani suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz?"

"Paraları alan ben değilim, adamın içkisine bir şey de koymadım, odaya girmedim. Girseydim zaten bu kadını kolundan tuttuğum gibi dışarı atardım."

"Demek suçlu olduğunuzu kabul etmiyorsunuz..."

"Asla!"

"Pekiyi."

Başkan üçüncü sanığa döndü: "Yekaterina Maslova, elinizde tüccar Smelkov'un valizinin anahtarı, Mavritaniya oteline gelip, valizden Smelkov'un parasıyla yüzüğünü çalmakla..." Başını solundaki, suç delilleri arasında zehir şişesinin olmadığını söyleyen üyeye doğru eğmiş, konuşmasına ezberlenmiş bir ders gibi devam ediyordu. "Valizinden Smelkov'un parasıyla yüzüğünü çalmakla..." diye tekrar etti. "Çaldığınız şeyleri diğer iki zanlıyla paylaşıp, Mavritaniya oteline tüccar Smelkov'la tekrar gelince içkisine,

onun ölümüne sebep olan zehri koymakla suçlanıyorsunuz. Suçlu olduğunuzu kabul ediyor musunuz?"

Maslova çabuk çabuk konuşarak, "Hiçbir suçum yoktur benim" dedi. "Baştan beri söylediğimi şimdi de tekrar ediyorum: Parayı ben almadım, almadım, yüzüğü de bana kendisi verdi."

"Demek 2500 rublenin çalınmasıyla bir ilginiz olmadığını söylüyorsunuz?"

"Kırk rubleden başka para almadım ben."

"Peki, tüccar Smelkov'un içkisine toz döktüğünüzü kabul ediyor musunuz?"

"Kabul ediyorum ama bana bunun uyku ilacı olduğunu söylemişlerdi; tüccara bir zararı dokunacağını bilmiyordum. Böyle bir şey düşünmedim, istemedim de... Tanrı şahidimdir!" dedi Maslova.

Başkan, "Demek tüccar Smelkov'un parasıyla yüzüğünün çalınmasında bir suçunuz olmadığını söylüyorsunuz ama içkisine tozu koyduğunuzu kabul ediyorsunuz" dedi.

"Öyle, kabul ediyorum ama bunun uyku ilacı olduğunu sanıyordum. Uyusun diye koydum içkisine, kötü bir amacım yoktu."

Başkan, "Pekiyi" dedi. Belli ki duruşmanın gidişinden memnundu. Arkasına yaslanıp ellerini masanın üzerine koydu. "Şimdi her şeyi olduğu gibi anlatın bakalım bize. Bütün gerçeği anlatmak lehinize olacaktır" diye devam etti.

Maslova, gözlerini başkanın gözlerinin içine dikmiş, susuyordu.

"Bize olayları anlatın."

Maslova birden, "Bütün olayları mı? Peki, anlatayım" diye başladı. "Otele geldim, odasına çıktım, çok sarhoştu. Gitmek istiyordum ama o bırakmıyordu." Maslova "o" derken gözleri dehşetle açılmıştı. Tam olarak ne diyeceğini bilemeyerek birden sustu.

"Sonra?"

"Sonra mı? Biraz daha kalıp eve döndüm."

O anda savcı yardımcısı bir dirseğine tuhaf bir biçimde yaslanarak hafifçe doğruldu.

Başkan, "Bir sorunuz mu var?" dedi ve savcı yardımcısının "evet" cevabı üzerine başını sallayarak buna izin verdiğini belirtti.

Savcı yardımcısı Maslova'ya bakmadan, "Zanlı Maslova, Simon Kartinkin'le önceden tanışıyor muydu, bunu öğrenmek istiyorum" dedi.

Sözünü bitirdikten sonra dudaklarını büzüp kaşlarını çattı.

Başkan, savcı yardımcısının sorusunu tekrar etti. Maslova savcı yardımcısına ürkek ürkek baktı.

"Simon'la mı? Tanışıyorduk, evet."

"Şimdi de bunun nasıl bir tanışıklık olduğunu sormak istiyorum. Sık sık görüşüyorlar mıydı?"

Maslova huzursuz bakışlarını kâh savcı yardımcısına kâh başkana doğrultarak, "Nasıl bir tanışıklık mı?" diye tekrarladı. "Otel müşterilerine çağırırdı beni, bir arkadaşlığımız yoktu."

Savcı yardımcısı gözlerini kısarak, dudaklarında şeytanca bir gülümseme ile "Kartinkin'in neden ille Maslova'yı çağırdığını, neden arada sırada başka kızları çağırmadığını bilmek isterdik" dedi.

Maslova ürkek bakışlarını salonda gezdirirken, bir an Nehlüdov'la göz göze gelmişti. "Bilmiyorum" dedi. "Nereden bileyim? İstediğini çağırır."

Nehlüdov kıpkırmızı kesilerek dehşetle, "Beni tanıdı mı yoksa?" diye geçirdi içinden. Ama Maslova onu diğerlerinden ayırmadan başını hemen çevirmiş, korkuyla savcı yardımcısına bakıyordu.

"Zanlı, Kartinkin'le yakın bir ilişkisi olduğunu kabul etmiyor demek? Çok güzel. Soracaklarım bu kadardı."

Savcı yardımcısı, dirseğini önündeki bölmeden çekip not aldı. Aslında bir şey yazdığı yoktu; önündeki notların harflerinin üze-

rinden giderek yazıyormuş gibi yapıyordu. Savcılarla avukatların, kurnazca sorulmuş bir sorudan sonra, konuşmalarına, karşılarındakileri mahvedecek birtakım notlar ilave ettiklerini çok görmüştü.

Başkan hemen sanığa dönmedi; gözlüklü mahkeme üyesine, önceden hazırlanmış soruların yöneltilmesine bir itirazı olup olmadığını soruyordu. Sonra sanığa döndü: "Devam edin, sonra ne oldu?"

Maslova, sadece başkana bakarak anlatmaya devam etti; kendini biraz toparlamıştı. "Eve geldim. Parayı madama verip yatağa yattım. Tam dalmıştım, Berta beni uyandırdı. 'Uyan, senin tüccar geldi gene' dedi. Yanına çıkmak istemedim ama madam emretti. Bizim kızlara içki ısmarladı, şarap bitince yenisini aldırtmak istedi ama parası bitmişti. Madam Smelkov'a güvenemedi. O zaman o da anahtarını verip beni otele yolladı. (Maslova "o" derken gene apaçık bir dehşet duymuştu.) Paranın nerede olduğunu, ne kadar alacağını söyledi. Ben de gittim."

Bu arada başkan solundaki üyeyle alçak sesle bir şeyler konuşuyor, Maslova'nın ne dediğini duymuyordu. Dinliyor izlenimi yaratmak için son cümlesini tekrar etti: "Siz de gittiniz demek! Sonra ne oldu?"

"Bana söyleneni yaptım. Odaya girdim ama yalnız değildim. Simon Mihayloviç'le onu -Boçkova'yı işaret etti- çağırdım."

Boçkova, "Yalan söylüyor, odaya adımımı atmadım..." diye başlamıştı ki onu hemen susturdular.

Maslova yüzünü buruşturarak, Boçkova'ya bakmadan devam etti: "Onların yanında valizden dört tane on rublelik aldım."

Savcı yardımcısı gene söze karıştı: "Zanlı kırk rubleyi alırken valizde ne kadar para olduğunu fark etmemiş mi acaba?"

Maslova, savcı yardımcısının sesini duyunca irkildi. Neden ve nasıl olduğunu bilmiyordu ama bu adamın onun kötülüğünü istediğini hissediyordu.

"Bir sürü yüz rublelikler gördüm" diye cevap verdi. "Saymadım, ne kadar olduklarını bilmiyorum."

"Zanlı bir sürü yüz rublelik görmüş... Bunu öğrenmek istemiştim."

Başkan saatine baktıktan sonra sormaya devam etti: "Peki, parayı sahibine götürüp verdiniz mi?"

"Verdim."

"Sonra?"

"Sonra o gene yanına aldı beni."

"İçkisine o tozu nasıl koydunuz peki?"

"Nasıl mı koydum? İçkisinin içine döktüm, sonra da ona verdim."

"Niçin verdiniz?"

Maslova cevap vermeden derin bir göğüs geçirdi.

Bir an sustuktan sonra, "Bir türlü bırakmıyordu" dedi. "Canımdan bezdirmişti beni. Koridora çıkıp Simon Mihayloviç'e 'Beni bıraksa da gitsem, çok yoruldum' dedim. Simon Mihayloviç, 'Biz de bıktık ondan. Uyku ilacı vermeyi düşündük, hemen uykuya dalar, sen de gidersin' dedi. 'İyi fikir' dedim. Bunun zararlı bir ilaç olduğunu aklımın ucundan geçirmemiştim. Elime küçük bir poşet verdi. Odaya girdim, paravanının arkasında yatıyordu, geldiğimi duyunca konyak istedi. Masanın üzerindeki şişeden iki kadeh doldurdum; biri benim, biri onun için... Onun kadehine ilacı boşalttım, götürüp verdim. Uyku ilacı olmadığını bilseydim, hiç verir miydim?"

Başkan, "Peki yüzük nasıl elinize geçti?" diye sordu.

"Yüzüğü bana kendisi hediye etti."

"Ne zaman hediye etti?"

"Beraber odasına gelmiştik, ben eve dönmek istiyordum, başı-

ma vurdu, tokamı kırdı. Öfkelendim, gideceğim diye tutturdum. Gitmeyeyim diye parmağından yüzüğünü çıkarıp bana verdi."

Savcı yardımcısı gene hafifçe doğruldu ve her zamanki güya içten tavrıyla birkaç soru sormak için izin istedi. İzni aldıktan sonra da işlemeli yakalığının içinde başını öne eğerek, "Zanlının tüccar Smelkov'un otel odasında ne kadar kaldığını bilmek isterim" dedi.

Maslova'nın içine gene bir korku düştü; ürkek bakışlarını savcı yardımcısından çekip başkana doğrultarak, "Ne kadar kaldığımı hatırlamıyorum" diye cevap verdi.

"Zanlı, tüccar Smelkov'un odasından çıkınca otel içinde başka nereye uğradığını hatırlıyor mu acaba?"

Maslova bir an düşündükten sonra, "Yandaki boş odaya uğradım" dedi.

Bu cevap belli ki savcı yardımcısının ilgisini çekmişti ve kendini tutamayıp bu kez doğruca Maslova'ya dönerek, "Niçin uğradınız oraya?" diye sordu.

"Üstüme başıma çeki düzen vermek, sonra da araba beklemek için."

"Peki, zanlı bu odadayken Kartinkin de uğramış mı?"

"Evet, uğradı."

"Niçin uğradı?"

"Tüccarın şişesinin dibinde biraz konyak kalmıştı, beraber içtik."

"Beraber içmişler demek. Çok güzel. İçerken, sohbet de etmişler mi acaba? Nelerden bahsetmişler?"

Maslova'nın kaşları çatıldı, yüzü mosmor oldu, çabuk çabuk konuşarak, "Nelerden mi bahsettik?" dedi. "Hiç. Hiç konuşmadık. Olan biten her şeyi anlattım, başka bir şey bilmiyorum. Ne istersiniz yapın. Suçsuzum, hepsi bu kadar."

Savcı yardımcısı başkana dönerek, "Başka bir şey sormayacağım" dedi ve tuhaf bir şekilde omuzlarını kaldırarak, konuşması-

nın taslağına, zanlının Simon'la boş bir odaya girdiğini itiraf ettiğini çabuk çabuk yazmaya başladı.

Bir anlık bir sessizlik oldu.

"Söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?"

Maslova derin bir göğüs geçirerek, "Her şeyi söyledim" dedi ve yerine oturdu.

Başkan bunun üzerine önündeki kâğıda bir not aldı, sol yanındaki üyenin alçak sesle söylediklerini dinledikten sonra duruşmaya on dakika ara verdi ve aceleyle kalkıp salondan çıktı. Sol taraftaki uzun boylu, sakallı, iri gözleri içtenlikle parlayan üye, başkana, midesine hafif bir sancının saplandığını, biraz masaj yapıp ilacını içmek istediğini söylemişti. Duruşmaya ara verilmesinin sebebi buydu.

Hâkimlerin arkasından jüri üyeleri, avukatlar, şahitler de kalktı; önemli bir görevin hiç olmazsa bir kısmını tamamlamış olmanın verdiği hazla sağa sola dağıldılar.

Nehlüdov jüri odasına girip pencerenin dibine oturdu.

XII

Evet, Katyuşa'ydı bu.

Nehlûdov, Katyuşa'yı ilk kez üniversitenin üçüncü sınıfındayken, toprak mülkiyeti üzerine yazdığı kitabı tamamlamak amacıyla, yaz tatilini teyzelerinin yanında geçirmek için köye geldiğinde görmüştü. Genellikle yaz tatillerini annesinin Moskova yakınlarındaki büyük çiftliğinde, annesi ve ablasıyla birlikte geçirirdi. O sene ablası evlenmiş, annesi de yurt dışına, kaplıcalara gitmişti. Nehlûdov'un yazdığı kitabı bitirmesi gerekiyordu; bu yüzden yazı teyzelerinin yanında, köyde geçirmeye karar vermişti. Teyzeleri onu, o da teyzelerini çok severdi; onların geleneklere bağlı, sade hayat tarzları çok hoşuna giderdi.

O yaz Nehlûdov ilk defa, başkalarının söylediklerinden değil de bunu yaşayarak, hayatın ne kadar güzel ve önemli olduğunun bilincine ve hayatın insana verdiği sorumluluğun farkına varmıştı. Kendisinin de, dünyanın da, çok daha iyi olma ihtimalini içinde barındırdığını anlamıştı ve bunu gerçekleştirmek için sadece umutla değil, bütün varlığıyla inanarak kendini adadığı zaman duyduğu o coşkunluğu duymuştu. O yıl üniversitede Spencer'in *Sosyal Denge*'sini okumuş, Spencer'in toprak mülkiyeti üzerine söyledikleri onu -toprak sahibi bir kadının oğlu olduğu için- hayli etkilemişti. Babası fazla zengin değildi ama annesi, ailesinin ona drahoma olarak verdiği yaklaşık 10 bin hektar araziye

sahipti. Toprak mülkiyetinin ne kadar adaletsiz bir uygulama olduğunu ilk kez o zaman anlamış, ahlaklı, erdemli olmanın gerektirdiği büyük fedakarlıklara hazır, bundan haz duyan bir kişi olarak toprak mülkiyeti hakkından feragat etmeye karar vermiş, babasından ona kalan araziyi köylülere dağıtmıştı. Yazdığı kitap da bu konudaydı.

Sabahları erkenden, saat üç sularında uyanır, sis daha kalkmadan dağ dibindeki dereye gidip yıkanırdı; güneş doğduktan hemen sonra, sabah çiği henüz otların ve çiçeklerin üzerinden kalkmadan da dönerdi. Kahvaltıdan sonra oturup eseri üzerinde çalışmaya ya da kaynakları incelemeye başlardı ama çoğunlukla bunları yarıda bırakıp gene kırlarda, koruluklarda dolaşmaya giderdi. Öğlen vakti bahçede bir köşeye uzanıp kestirir, yemekte neşesiyle teyzelerini güldürüp eğlendirirdi. Sonra atla dolaşmaya çıkar veya gölde kayıkla gezerdi. Akşamları da ya okur ya da teyzeleriyle oturup onlara kâğıt falı açardı. Geceleri çoğunlukla -özellikle ayın aydınlattığı gecelerde- yaşama sevincini bütün coşkunluğuyla duyduğu için gözüne uyku girmezdi; hayalleriyle, düşünceleriyle baş başa, bazen ortalık aydınlanana dek bahçede dolaşırdı.

Teyzelerinin yanında ilk ayını böyle geçirmişti; siyah gözlü, hızlı adımlarla yürüyen, yarı oda hizmetçisi yarı besleme Katyuşa'yı fark etmeden, mutluluk ve huzur içinde...

Küçüklükten beri arınesiyle birlikte, onun kanadı altında yaşayan Nehlüdov, o zamanlar on dokuz yaşında tertemiz bir gençti. Kadını ancak karısı olarak düşünürdü. Karısı olamayacak bütün kadınların onun için diğer insanlardan farkı yoktu. Derken o yaz Paskalya'da komşu kadınlardan biri, iki genç kızı ve lisede okuyan oğluyla teyzelerine misafir geldi; yanlarında eskiden köylüleri olan genç bir ressam da vardı.

Çocuklar çaydan sonra evin önündeki ekini biçilmiş tarlada ebecilik oynamaya başladı. Katyuşa da onlarla birlikteydi. Birkaç oyundan sonra Nehlüdov'un Katyuşa'yla kaçması gerekmiş-

ti. Katyuşa'yı görmek Nehlüdov'un hoşuna giderdi ama aralarında özel bir ilişkinin olabileceğini aklının ucundan geçirmemişti.

Neşeli bir genç olan "ebe" ressam, kısa, çarpık ama güçlü bacaklarıyla hızlı koşuyordu. Gülerek, "Bunları dünyada yakalayamam" dedi. "Ancak ayakları takılır da düşerlerse..."

"Yakalayamayacaksınız elbette!"

"Bir, iki, üç!"

Avuç içlerine üç kere vuruldu. Katyuşa gülmemek için kendini zor tutarak, Nehlüdov'un kalın elini küçük, yumuşacık eliyle sıkıp, kolalı etekliği hışırdaya hışırdaya sola doğru koşmaya başladı.

Nehlüdov hızlı koşardı; ressamın onu yakalamasını istemediği için var gücüyle koşmaya başladı. Başını çevirip geri baktığında ressamı Katyuşa'nın arkasından koşarken gördü ama Katyuşa dolgun bacaklarıyla hızla sola doğru ilerleyerek ressamla arayı açıyordu. Önünde bir çalılık vardı, henüz kimse oraya saklanmamıştı. Katyuşa Nehlüdov'a çalılığın arkasına koşmasını işaret etti. Nehlüdov çalılığa doğru koşmaya başladı. Ama çalılığın arkasında Nehlüdov'un bilmediği, üzeri ısırgan otlarıyla kapanmış küçük bir çukur vardı. Ayağı takılıp yüzükoyun yere yuvarlandı. Isırgan otları kollarını sızlattı, otların üzerine düşen akşam çiği üstünü başını ıslattı ama kendi haline gülerek hemen kalkıp gene koşmaya başladı.

Katyuşa sevinçle gülerek, simsiyah gözleriyle uçarcasına ona doğru koşuyordu. Birbirlerine kavuşup el ele tutuştular.

Katyuşa, koşarken bozulan saçını boşta kalan eliyle düzeltirken soluk soluğa, "Kazandık" dedi gülümseyerek ve Nehlüdov'un gözlerinin içine baktı. O da gülümsedi; Katyuşa'nın elini bırakmadan, "Orada çukur olduğunu bilmiyordum" dedi.

Genç kız Nehlüdov'a sokuldu, o da nasıl olduğunun farkına varmadan Katyuşa'ya yaklaştı. Genç kız geri çekilmedi, Nehlüdov avucunun içindeki eli sıktı ve genç kızı öptü.

Katyuşa, "Ne yapıyorsunuz?" diye mırıldandı ve elini hızla çekip koşarak uzaklaştı.

Leylak ağacının yanına gitti, dökülmeye yüz tutmuş beyaz leylaktan iki küçük dal kopardı, çiçekleri ateş gibi yanan yüzüne sürdü. Nehlüdov'a baktı, sonra elini kolunu sallayarak diğer çocukların yanına yürüdü.

O günden sonra Nehlüdov'la Katyuşa arasındaki ilişkiler değişmişti; birbirinden hoşlanan bu saf delikanlıyla, tertemiz genç kızın arasında bir bağ oluşmuştu.

Katyuşa odaya girdiğinde ya da Nehlüdov onun beyaz önlüğünü uzaktan fark ettiğinde delikanlı için her şey birdenbire aydınlanıveriyordu. Hayat daha ilginç, önemli ve neşe verici oluyordu. Yaşamak daha güzeldi artık. Katyuşa da böyle hissediyordu. Nehlüdov'u böyle heyecanlandıran Katyuşa'nın yakınında olması değildi, Katyuşa'nın var olduğu gerçeğiydi. Katyuşa için de Nehlüdov'un var olduğunu bilmek mutluluk verici bir histi. Delikanlının annesinden mektup alıp üzüldüğü, eseri üzerinde çalışmasından memnun olmadığı ya da gençlere mahsus o sebepsiz can sıkıntısı içine çöktüğü zaman Katyuşa'yı düşünmesi sıkıntısını bir anda dağıtıyordu.

Katyuşa'nın çok işi vardı ama hepsini yetiştiriyor, boş zamanlarını kitap okumaya ayırıyordu. Nehlüdov ona o sıralar okuduğu Dostoyevski ve Turgenyev'in eserlerini veriyordu. En çok Turgenyev'in *Sessizlik*'i hoşuna gitmişti. Koridorda, balkonda, avluda karşılaştıkları zamanlar ayaküstü edebiyattan bahsediyorlardı. Bazen Nehlüdov, Katyuşa'nın kaldığı odaya uğruyordu. Teyzelerinin yaşlı oda hizmetçileri Matryona Pavlovna'nın odasıydı burası; kıtlama çay içip sohbet ediyorlardı. Matryona Pavlovna yanlarındayken konuşmak daha rahat ve kolaydı, baş başayken çekiniyorlardı. Gözleri, ağızlarının söylediğinden başka şeyler söylüyordu; birbirlerinin yanından uzaklaşmak için acele ediyorlardı.

Nehlüdov'un Katyuşa'yla arkadaşlığı teyzelerinin yanında geçirdiği o yaz boyunca sürdü. Aralarındaki bağ teyzelerinin gözünden kaçmamış, onları hayli telaşlandırmıştı. Yaşlı kadınlar yazı yurt dışında geçiren Nehlüdov'un annesi Yelena İvanovna'ya bu durumdan bahsetmişlerdi. Teyzelerden daha büyüğü Mariya İvanovna, Dimitri'nin Katyuşa'ya olan ilgisinden korkuyordu. Ancak bu yersiz bir korkuydu. Nehlüdov'un yüreği tertemiz bir sevgiyle doluydu; onu da Katyuşa'yı da günaha sürüklemekten koruyabilecek bir sevgi... Genç kızı elde etmeyi çalışmak şöyle dursun, düşüncesi bile dehşet veriyordu. İnce duygulu Sovya İvanovna'nın endişeleriyse çok daha yerindeydi: Kendi başına buyruk, ne istediğini bilen bir genç olan Dimitri'nin bu kıza tutulup, kim olduğunu unutarak, aklına onunla evlenmeyi koymasından korkuyordu.

Nehlüdov Katyuşa'yı sevdiğinin farkında olsaydı ya da birileri kendisine hizmetçilik yapan bir kızla hayatını birleştiremeyeceğini söyleseydi, her şeyde kendi bildiğini okuyan bir genç olarak sevdiği kızla evlenmemesi için ortada hiçbir sebebin olmadığına karar verirdi. Ama teyzeleri ona bu endişelerinden hiç bahsetmedi; o da sevdiğini bilmeden köyden ayrıldı.

Nehlüdov, Katyuşa'ya karşı hissettiklerinin, o yaz bütün varlığını dolduran yaşama sevincinin bir sonucu olduğunu sanıyordu. Aynı sevinci o neşeli ve sevimli kız da paylaşıyordu. Katyuşa, teyzeleriyle beraber giriş kapısının önünde durmuş, dolu dolu olan simsiyah, biraz şaşı gözleriyle onu yolcu ederken Nehlüdov, bir daha hiç sahip olamayacağı, çok değerli bir şeyi bırakıp gittiğini hissetmiş, derin bir kedere kapılmıştı.

İki tekerlekli arabaya binerken Sovya İvanovna'nın şapkasının üstünden, "Hoşça kal Katyuşa" demişti. "Her şey için çok teşekkür ederim."

Katyuşa kulağa hoş gelen o okşayıcı sesiyle, "Güle güle Dimitri İvanoviç" demişti ve gözlerinde biriken yaşları tutarak, doyasıya ağlamak için içeri koşmuştu.

XIII

Nehlûdov bu ayrılıktan sonra, Katyuşa'yı üç sene görmedi; ancak üç sene sonra, subaylığa atanıp orduya katılmaya giderken, yolu üzerindeki teyzelerinin köyüne uğradığında genç kızı gördü. Artık bambaşka bir insandı.

Eskiden dürüst, fedakâr, soylu bir gençti; oysa şimdi sadece kendi zevkini düşünen, ahlaksız, bencil bir adam olmuştu. Eskiden Tanrı'nın yarattığı bu dünya onun için coşkuyla, sevinçle anlamaya çalıştığı bir sırdı; şimdiyse hayat sadece içinde yaşadığı şartlardan ibaretti. Daha önce kendisinden evvel yaşamış, düşünmüş, hissetmiş felsefeci ve şairlerle, tabiat ile bir arada olmaya heves ederdi; şimdi ise onun için önemli olan kurumlarla ve arkadaşlarıyla yürüttüğü ilişkilerdi. Bir zamanlar kadın gizem dolu, olağanüstü güzel bir varlıktı, şimdi yakın akrabası olan kadınlardan ve arkadaşlarının karılarından başka bütün kadınlar gözünde aynıydı: Kadın zevk vermek için yaratılmıştı. Önceden fazla paraya ihtiyacı yoktu, annesinin verdiği paranın üçte biri bile ona fazlasıyla yeterdi; babasından miras kalan araziyi köylülere dağıtabilirdi. Oysa şimdi annesinin ayda verdiği 1500 ruble artık yetmiyordu ve bu sebeple aralarında tatsız tartışmalar yaşanıyordu. Eskiden gerçek "ben" olarak maneviyatı sayardı; şimdiyse sağlıklı, zinde, hayvani olan onun gerçek benliğini oluşturuyordu.

Bu korkunç değişimin sebebi kendine olan inancını yitirip, başkalarına inanmaya başlamasıydı. Başkalarına inanmaya başlamıştı çünkü böylesi daha kolaydı. Kendi inançlarına göre yaşamak bütün sorunları, küçük hazlar peşinde yaşayan hayvani "ben"in arzularına göre değil, çoğunlukla onun istediğinin tam tersine çözümlemeyi gerektirir. Ayrıca başkalarının inançlarına göre yaşarken çözümlenmesi gereken bütün sorunlar ortadan kalkar, zira bütün sorunlar çoktan hayvani "ben"in lehine çözülmüştür. Dahası, Nehlüdov kendi inançlarına göre yaşarken sürekli etrafındaki insanların eleştirileriyle karşı karşıya kalıyordu, başkalarının inançlarını benimsediğinde ise herkes onu övmeye başlamıştı.

Eskiden okuyup, okudukları üzerine kafa yorduğu zamanlarda, Tanrı'dan, hakikatten, zenginlikten, yoksulluktan söz etmeye başlayınca etrafındakiler bu konuşmaları yersiz, onu da biraz gülünç buluyordu. Annesiyle teyzesi sevgi dolu bir ironiyle notre cher philosophe[6] diyorlardı ona. Gelgelelim romanlar okuduğu, açık hikâyeler anlattığı, Fransız tiyatrosunda müzikli, hafif güldürü oyunlarına gidip bu oyunları neşeli bir dille ona buna anlattığı zamanlarda ise onu göklere çıkarıyorlardı, böyle devam etmesi için teşvik ediyorlardı. İhtiyaçlarını biraz kısması gerektiğine inanarak eski paltoyla dolaştığı ve içki içmediği zamanlar herkes bunu tuhaf karşılıyor, yapmacık bir kendini gösterme olarak kabul ediyorlardı. Av için ya da gösterişli mobilya için büyük paralar harcayınca da zevkini herkes övüyor, ona pahalı hediyeler veriyorlardı. Günahsız olduğu, evleninceye kadar da öyle kalmayı düşündüğü vakit de sağlığından endişe ediyorlardı. Annesi, oğlunun gerçek bir erkek olduğunu, arkadaşının elinden bir Fransız kadınını aldığını öğrenince üzülmek şöyle dursun, sevindi bile. Katyuşa olayını düşündükçe, dehşete kapılıyordu prenses.

6 Değerli filozofumuz. (Fransızca)

Nehlüdov'un reşit olunca babasından kalan küçük araziyi, toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inandığı için köylülere dağıtması da annesini, akrabalarını dehşete düşürmüştü. Yakınları arasında bu davranışı devamlı alay konusu olmuştu. Toprak sahibi olan köylülerin durumlarının düzelmediğini, tam tersine köylerinde üç meyhane açtıklarını, hatta çalışmayı bıraktıkları için daha da yoksullaştıklarını anlatıyorlardı. Yelena İvanovna, oğlunun muhafız alayına girip yüksek tabakadan arkadaşlarıyla eğlenirken yaptığı masrafları karşılamak için anaparadan birazını harcamak zorunda kaldı ama üzülmedi çünkü bunu doğal buluyordu.

Önceleri Nehlüdov bunlara karşı durmaya çalıştı ama söz konusu olan zor kazanabileceği bir savaştı. Zira kendi inançlarına göre iyi saydığı her şey etrafındaki insanlarca kötü, tersine kötü saydıkları da iyi sayılıyordu. Sonunda Nehlüdov, kendi inançlarını terk edip diğerlerinin inançlarına göre yaşamaya başladı. Başlangıçta bunun kendine ihanet etme anlamına geldiği bilinciyle yaşıyordu ve bu pek hoş bir duygu değildi ama uzun sürmedi... Sigara ve içkiyle ona ağır gelen bu duygu hafifledi, zamanla da kayboldu.

Her yeni duyguya tutkuyla bağlanan bir tabiata sahip olan Nehlüdov, etrafındakilerin doğru bulduğu bu hayata bütün benliğiyle verdi kendini ve içindeki sesi bastırdı. Bu değişim süreci Petersburg'a taşındıktan sonra başlamış, askerliğe girmesiyle de tamamlanmıştı.

Askerlik akla uygun, faydalı bir işle uğraşmayı, böylece temel bazı insanlık görevlerini kaldırıp yerini, ait olduğu alayı, giydiği üniformayı, altında görev aldığı sancağın onurunu koruma görevini ve bununla birlikte diğer insanların üzerinde sınırsız bir hâkimiyet kurmayı ve üstlerine karşı ancak kölelerde görülebilecek bir teslimiyeti getirdiği için genelde ahlaki değerleri yok sayan bir hayat tarzını benimsemeyi kolaylaştırır.

Bu saydıklarımıza seçkin muhafız alaylarında görev yapanlarda zenginliğin ve çar ailesine yakın olmanın verdiği şımarıklık da

ilave edilince, ahlaki değerleri yok sayan bu subaylar tam anlamıyla çılgın birer bencil olup çıkarlar. Askerliğe adım attıktan sonra Nehlüdov da böyle biri olmuştu. Başka insanların diktiği, temizlediği üniformasıyla, miğferiyle, gene başka insanların temizleyip ona hazır olarak verdiği silahı kuşanıp, başkalarının eğittiği, beslediği güzel atlara binip denetime ya da eğitime çıkmaktan, kılıcını sallayarak dörtnala gitmekten ve ateş etmekten başka işi yoktu. Üstelik bütün saygıdeğer insanlar, gençler, ihtiyarlar, çar ve çarın yakınları da bunun iyi bir şey olduğunu kabul edip onu övüyordu. Akşamları subay kulüplerinde ya da pahalı içkili gazinolarda yemek yemek, özellikle içki içmek ve nereden geldiğini bilmediği paraları har vurup harman savurmak, iyi yaşamanın gerektirdikleri idi. Ardından tiyatroya, baloya, kadınlara gitmek, sabah olunca da gene ata binmek, kılıç sallamak, atı dörtnala sürmek, akşam olunca gene içkiye, kâğıt oyununa ve kadınlara su gibi para harcamak...

Bu tür bir hayat tarzının askerler üzerindeki kötü etkisinin en önemli sebeplerinden biri de şudur: Asker olmayan bir kimse böyle bir hayat sürecek olsa ruhunun derinliklerinde bundan utanmaması düşünülemez. Askerler ise böyle yaşamanın zorunlu olduğu kanısındadırlar, hatta böyle yaşamaktan gurur duyarlar. Özellikle de Nehlüdov gibi görevlerini savaş zamanında yürütürlerse... Türklerle savaş başladıktan sonra orduya girmişti. "Savaşta canımızı feda etmeye hazırız; bu sebeple böyle umursamaz, çılgınca bir hayat sürmemiz hoş görülmelidir, hatta bu bizim için gereklidir." Böyle düşünüyordu Nehlüdov. Bütün ahlaki engellerinden kurtulmanın verdiği coşkuyu damarlarında hissediyordu.

Üç sene sonra teyzelerine uğrayan genç adam artık çılgın ve bencildi.

XIV

Nehlüdov teyzelerine, köy yolu üzerinde olduğu için uğramıştı. Yaşlı kadınlar onu nicedir davet ediyordu. En önemlisi de Katyuşa'yı görmek istiyordu. Belki de daha köye uğramaya karar verdiği zaman ruhunun derinliklerinde Katyuşa'ya karşı kötü bir niyet vardı ama bunun farkında değildi. Bir zamanlar öylesine mutlu olduğu yerleri dolaşmak, komik ama sevimli, iyi yürekli, onu çok seven teyzelerini ve onda tatlı bir anı bırakan Katyuşa'yı tekrar görmek istemişti.

Martın sonlarında, kutsal cuma günü geldi. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, yollar çamurdu. İliklerine kadar ıslanmış, soğuktan donmuştu ama o sıralar her zaman olduğu gibi neşeli ve canlıydı. Teyzelerinin tuğla duvarla çevrili, eski evinin çatısından dökülmüş karların küme küme durduğu avlusuna girerken, "Acaba hâlâ onların yanında mıdır?" diye düşünüyordu. Çıngırak sesini duyan Katyuşa'nın koşarak dışarı fırlayacağını umuyordu ama hizmetçiler bölümünün kapısından eteklerini toplamış, ellerinde kovalarla besbelli yerleri yıkayan yalın ayaklı iki yaşlı kadın çıktı. Katyuşa giriş kapısında da yoktu. Uşak Tihon çıkmıştı sadece, önlük bağlamıştı, o da temizlik yapıyordu belli ki. Üzerinde ipek bir elbise, başında başörtüsüyle Sovya İvanovna geldi.

Yeğenini öperken, "Ne iyi ettin de geldin!" dedi. "Mariya teyzen biraz rahatsız, yoruldu bugün. Kilisedeydik, ekmek yiyip kutsal şaraptan içtik."

Nehlûdov, Sovya İvanovna'nın elini öperken, "Nasılsınız Sovya teyzeciğim?" dedi. "Bağışlayın, ıslandınız benim için."

"Hemen odana çık. Sırılsıklam olmuşsun. Bıyık da bırakmış... Katyuşa! Katyuşa! Hemen kahve hazırla."

Koridordan insanın kulağını okşayan, o tanıdık ses duyuldu: "Hemen!"

Nehlûdov'un yüreği sevinçle ürperdi. "Buradaymış!" Sanki birdenbire bulutların arasından güneş görünmüştü. Tihon'la beraber üzerini değiştirtmek için eski odasına çıkarken neşeliydi.

Tihon'a Katyuşa'yı sormak istiyordu. "Ne yapıyor? Nasıl? Evlenmeye niyeti yok mu?" Tihon öylesine saygılı, aynı zamanda da ağırbaşlıydı; ibrikle ona su dökmek için o kadar diretmişti ki Nehlûdov ona torunlarını, eski kısrağını, çoban köpeği Polkan'ı sordu. Geçen yıl kuduz olan Polkan'dan başka hepsi sağ salimdi.

Islak çamaşırlarını çıkarmış, yenilerini giyiniyordu ki koridorda birisinin hızlı ayak seslerini duydu, sonra kapıya vuruldu. Nehlûdov bu ayak sesini, kapıya vuruşu tanımıştı. Sadece o böyle yürür ve kapıya vururdu.

Islak paltosunu omuzlarına alıp kapıya yaklaştı.

"Giriniz."

Bu oydu, Katyuşa! Eskisinden daha da sevimli, daha da hoştu. Hafif şaşı, simsiyah, içten gülen gözleri gene aynı bakıyorlardı. Gene eskisi gibi tertemiz, beyaz bir önlük vardı üzerinde. Hanımının verdiği, kâğıdı yeni açılmış kokulu bir sabunla iki havlu getirmişti. Üzerindeki yazıları okunan hiç kullanılmamış sabun da, havlular da, Katyuşa'nın kendi de tertemiz, taptaze, el değmemişti... O sevimli, ıslak, kırmızı dudakları eskiden olduğu gibi Nehlûdov'u görünce gene sevinçten büzülmüştü. Güçlükle, "Hoş geldiniz Dimitri İvanoviç!" diyebildi. Sonra kulaklarına kadar kızardı.

Nehlûdov, "Sağol... Sağolun..." dedi. Katyuşa'ya "sen" mi "siz" mi desin, bilmiyordu. Genç kız gibi o da kızardı. "Nasılsınız?" diye devam etti. "Sağlığınız yerinde umarım?"

"Tanrı'ya şükürler olsun..."

Sabunu masanın, havluları da koltuğun kenarına koyarken, "Buyurun" dedi Katyuşa. "Teyzeniz sevdiğiniz gül sabununu yolladı."

Tihon, Nehlüdov'un içi bir sürü şişe, fırça, koku, tuvalet takımı dolu gümüş işlemeli, kapağı açık çantasını gururla göstererek, "Kendi sabunu var" dedi.

"Teyzeme teşekkürlerimi bildirin" dedi Nehlüdov. "Buraya gelmekle ne iyi etmişim!" O anda eskisi gibi huzurlu ve duygu dolu hissetmişti.

Katyuşa, Nehlüdov'un bu sözüne karşılık gülümsedi ve çıktı.

Yeğenlerini her zaman çok seven yaşlı kadınlar bu kez daha bir içten karşılamışlardı onu. Dimitri savaşa gidiyordu, orada yaralanabilir ya da ölebilirdi. Bu, yaşlı kadınları duygulandırıyordu.

Nehlüdov, teyzelerinin yanında bir gün kalmayı düşündüğü için yolculuğunu ona göre ayarlamıştı ama Katyuşa'yı görünce iki gün sonraki yortuya kadar kalmaya karar verdi. Odesa'da buluşacağı arkadaşı Şenbok'a bir telgraf çekip, onu da teyzelerinin köyüne çağırdı.

Nehlüdov, Katyuşa'yı görür görmez ona karşı eskiden hissettiklerini hatırladı. Katyuşa'nın beyaz önlüğünü görünce elinde olmadan heyecanlanıyordu, ayak sesini ve gülüşünü duyunca içi sevinçle doluyordu; kömür gibi simsiyah gözlerine -özellikle gülümserken- duygulanmadan bakamıyor, karşılaştıklarında genç kızın kızardığını görünce elinde olmadan o da kızarıyordu. Katyuşa'ya tutulduğunu hissediyordu ama bu, aşkı gizem dolu bir duygu sandığı, âşık olduğunu kendi kendine bile itiraf etmekten çekindiği, insanın hayatta bir kere sevebileceğine inandığı zamanlardaki tutkusuna benzemiyordu. Şimdi sevdiğini biliyor, buna seviniyordu; âşık olmanın anlamını biliyor ve bu duygunun neler doğurabileceğinin farkına varıyordu.

Her insanda olduğu gibi Nehlûdov da içinde birbirinden farklı iki kişi barındırıyordu sanki. Bunlardan biri, iyiliği sadece kendine değil, diğer insanlara da iyilik getirecekse isteyen ruhsal kişilik; diğeri ise kendi iyiliği için bütün insanların iyiliğini göz ardı etmeye hazır hayvani kişilik... O sıralar, Petersburg'da ve askerlikte sürdüğü hayat tarzının onda açığa çıkardığı çılgın bencilliğin, o hayvani kişiliğin etkisi altındaydı Nehlûdov. Ama Katyuşa'yı görünce ve eskiden bu kıza karşı hissettiklerini hatırlayınca içindeki ruhsal kişilik başını kaldırmış, hakkını aramaya başlamıştı. Yortuya kadar geçen bu iki günde, Nehlûdov'un içinde, onun bile bilmediği bir savaş sürüp gitti.

Buradan çekip gitmesinin gerektiğini, teyzelerinin yanında daha fazla kalmasının bir lüzumu olmadığını biliyor, işin sonunun hiç de iyiye varmayacağını hissediyordu ama bu durumdan çok hoşlandığı için kalıyordu.

Kutsal İsa pazarından bir gün evvel, cumartesi akşamı, papaz iki yardımcısıyla geldi. Teyzelerin eviyle kilise arasındaki üç verstlik yolu kızaklarıyla zor aldıklarını söylediler. Sabah ayinini burada yapmak için gelmişlerdi.

Nehlûdov teyzeleriyle ve hizmetçilerle beraber katıldı bu ayine. Buhurdanlıkları götürüp getiren kapının dibindeki Katyuşa'dan da ayırmıyordu gözünü. Papazla teyzelerinin yortularını kutladıktan sonra gidip yatmaya hazırlanıyordu ki Mariya İvanovna'nın yaşlı oda hizmetçisi Matryona Pavlovna'yla Katyuşa'nın kiliseye yortu çöreği götürmeye hazırlandıklarını duydu. "Ben de gideyim" diye geçirdi içinden.

Yolun arabayla da kızakla da gidilecek gibi olmadığını bildiğinden, kendisi için yaşlı kısrağı hazırlamalarını söyledi. Sonra sırmalı üniformasını, üzerine de paltosunu giydi; durduğu yerde duramayan, kişneyen yaşlı kısrağa binip karanlıkta yer yer su birikintilerinin kapladığı karlı yola çıktı.

XV

O sabah ayini Nehlûdov için daima parlak, güçlü bir hatıra olarak kalmıştır.

Yer yer bembeyaz karın aydınlattığı zifiri karanlıkta, kilisenin etrafında yanan kandilleri görünce, kulaklarını diken atın üzerinde sulara bata çıka kilisenin avlusuna girdiğinde içeride ayin başlamıştı.

Mariya İvanovna'nın yeğenini tanıyan köylüler attan inebilmesi için onu kuru bir yere getirip hayvanı bağladılar. Nehlûdov kiliseye girdi. İçerisi çok kalabalıktı.

Sağ tarafta erkekler vardı. Yaşlılar el yapımı kaftanlarını, çizmelerini giymişlerdi. Gençler kaba kumaştan yeni paltolarını giymiş, bellerine parlak kuşaklar bağlamış, çizmelerini de ayaklarına geçirmişlerdi. Sol tarafta da kırmızı ipekten başörtüleriyle, ucuz cinsinden kadife pelerinleriyle, yeşil, mavi, kırmızı, kül rengi eteklikleriyle, potinleriyle kadınlar vardı. Biraz arkada da eski ev dokuması ipek entarileriyle, potinli ya da çizmeli yaşlı kadınlar oturuyorlardı. Erkeklerle kadınların arasında bayramlıklarını giymiş çocuklar dikiliyorlardı. Erkekler haç çıkarıyor, başlarını öne eğiyorlardı. Kadınlar ise, özellikle yaşlı olanlar, donuk bakışlarını önünde mumlar yanan bir tasvire dikmiş, parmaklarını birleştirdikleri sağ ellerini önce alınlarına, sonra omuzlarına, daha sonra da karın-

larının üzerine dua ederek bastırıyor, öne eğiliyorlar ya da yere diz çöküyorlardı. Çocuklar, büyüklerin bakışlarını üzerlerinde hissedince onları taklit ederek ağırbaşlılıkla dua etmeye başlıyorlardı. Altın işlemelerle süslü tasvir duvarı, önünde yanan altın altlıklı büyük mumların ışığında pırıl pırıldı. Ortadaki avizenin bütün mumları yakılmıştı; koronun balkonundan gönüllü şarkıcıların insana huzur veren kâh ince kâh kalın sesleri duyuluyordu.

Nehlüdov öne geçti. Ortada köyün ileri gelenleri oturuyordu: Yanında karısı ve denizci gömleği giymiş küçük oğluyla bir çiftlik sahibi, polis müdürü, telgrafçı, çizmeli bir tüccar, madalyaları göğsünde bir başçavuş; tasvir duvarının sağında, çiftlik sahibinin karısının hemen arkasında ise pembe entarisi, kenarı püsküllü beyaz şalıyla Matryona Pavlovna ve üzerinde beyaz bir elbise, belinde mavi bir kuşakla, siyah saçlarına kırmızı kurdele bağlamış Katyuşa oturuyordu.

Her şeyiyle, boyunlarında altın haçlarıyla parlak cüppelerinin içinde papazları, papaz yardımcısı, zangoçları, bayramlıklarını giyinmiş, saçları yağlı gönüllü şarkıcıları, şarkıları, ellerindeki üç renkli mumlarla papazların halkı kutsaması, herkesin hep bir ağızdan "İsa dirildi!" diye bağırması ile görkemli, sevinç dolu, olağanüstü bir bayramdı. Her şey çok güzeldi ama beyaz elbisesi, mavi kuşağı, siyah saçlarındaki kırmızı kurdelesi, heyecanla parlayan gözleriyle Katyuşa hepsinden güzeldi.

Nehlüdov, biraz evvel yanından geçerken başını çevirip bakmadığı halde Katyuşa'nın onu gördüğünü fark etmişti. Konuşmak istedi ama söyleyebileceği bir şey yoktu. Tam yanından geçerken, "Teyzem orucunu ikinci sabah ayininden sonra bozacağını söyledi" diye fısıldadı. Nehlüdov'a bakınca her zaman olduğu gibi Katyuşa'nın sevimli yüzü gene kıpkırmızı oldu. İçtenlikle genç adamın yüzüne baktı ve sevinçle gülümseyerek, "Biliyorum" dedi.

O anda, elinde bakır kahve cezvesiyle halkın arasından geçen zangoç Katyuşa'ya çarptı. Zangoç -Nehlüdov'a saygı göster-

mek amacıyla olsa gerek- etrafından dolaşırken, başını çevirip Katyuşa'ya bakmadığı için çarpmıştı ona. Nehlûdov şaşırmıştı. Bu zangocun, oradaki, hatta dünyadaki her şeyin Katyuşa için var olduğunu, hiçbir şeyin önemsenmeyebileceğini ama Katyuşa'yı -dünyanın merkezinde olduğu için- önemsememenin imkânsız olduğunu bilmemesini çok garipsemişti. Tasvir duvarındaki altın onun için parlıyordu; büyük avizedeki, şamdanlardaki mumlar onun için yanıyordu. "Rabbinizin günüdür bugün, sevinin ey insanlar!" diyen bu neşeli şarkılar onun içindi. Dünyada iyi ve güzel ne varsa hepsi onun için yaratılmıştı. Katyuşa'nın kendi de bunun farkındaydı, Nehlûdov buna inanıyordu. Beyaz elbisesi içindeki duruşundan, sevinç okunan yüzüne bakışlarından ikisinin de aynı heyecanı paylaştığını anlamıştı Nehlûdov.

Birinci ayinle ikincisi arasında Nehlûdov dışarı çıktı. Köylüler eğilerek ona selam veriyorlardı ve yolu açıyorlardı. Bazıları onu tanıyor, bazıları da "Bu kim?" diye soruyordu. Kapının önünde durdu. Etrafına dilenciler toplandı, para kesesindeki bütün bozukluğu dağıttı ve merdivenden aşağı indi.

Ortalık biraz aydınlanmıştı ama güneş daha doğmamıştı. Kilisenin avlusundaki mezar taşlarının arasında köylüler dolaşıyordu. Katyuşa içerideydi; Nehlûdov da durmuş, onun çıkmasını bekliyordu. Halk kapıdan çıkıyor, çizmeleriyle taşlara vurarak merdivenlerden iniyor, avluya, mezarların arasına dağılıyordu.

Mariya İvanovna'nın elleri ve başı titreyen yaşlı şekercisi Nehlûdov'a yaklaşıp yortusunu kutladı; ardından ipek başörtüsünün altından buruş buruş gerdanı sarkan yaşlı karısı da geldi, bohçasından sarıya boyanmış bir yumurta çıkarıp ona verdi. Derken yanlarına boylu poslu, yeni bir palto giymiş, genç bir köylü yaklaştı. Gözlerinin içi gülüyordu, "Yortunuz kutlu olsun" dedi. Sağlıklı dudaklarıyla Nehlûdov'un yanaklarından üç kere öptü. Adamın o köylülere has kokusu Nehlûdov'un burnuna gelmiş ve hoşuna gitmişti, kıvırcık sakalları dudaklarına batmıştı.

Nehlûdov köylüyle bayramlaşıp, verdiği koyu kahverengi yumurtayı alırken kilisenin kapısında Matryona Pavlovna'nın parlak elbisesiyle, kırmızı kurdele bağlı simsiyah, tanıdık bir baş gözükmüştü.

Katyuşa önünde yürüyenlerin başları arasından Nehlûdov'u seçmişti; genç adamın yüzünün bir anda sevinçle parladığını görmüştü.

Kapının önünde durup sadaka dağıtmaya başladılar. Katyuşa'nın yanına kıpkırmızı burunlu, pis bir dilenci geldi. Genç kız elindeki küçük bohçadan bir şey alıp ona verdi, sonra da üç kere öpüşüp bayramlaştılar. Yüzünde en ufak bir iğrenme belirtisi yoktu, her zamanki gibi gözlerinin içi gülüyordu. Tam o anda Nehlûdov'la göz göze geldiler. Bakışıyla, "Yaptığım iyi bir şey mi?" diye soruyordu sanki.

"İyi yapıyorsun canım. Senin yaptığın her şey iyidir, güzeldir; her yaptığını seviyorum!"

Merdivenden indiler. Nehlûdov, Katyuşa'nın yanına gitti. Yortusunu kutlamak değildi niyeti, sadece ona yakın olmak istemişti.

Matryona Pavlovna bugün herkes birdir anlamına gelen bir gülümsemeyle başını öne eğerek, "İsa dirildi!" dedi. Ağzını avucunun içindeki mendiliyle sildikten sonra dudaklarını Nehlûdov'a uzattı. Nehlûdov yaşlı kadını öperken, "Kutlu olsun" dedi. Sonra dönüp Katyuşa'ya baktı. Genç kız birdenbire kıpkırmızı kesildi ve Nehlûdov'a yaklaştı.

"Yortunuz kutlu olsun Dimitri İvanoviç."

"Senin de" dedi Nehlûdov.

İki kere öpüştüler. Bir an, bir kere daha öpüşmeleri gerekiyor mu diye düşünüp durdular; sonra gerektiğine karar verip üçüncü kez öpüşüp birbirlerine gülümsediler.

Nehlüdov, "Papazın yanma gitmeyecek misiniz?" diye sordu.

Katyuşa, mutluluk verici ağır bir işi bitirmiş gibi derin bir soluk aldıktan sonra sevgi dolu, masum, hafif şaşı, uysal bakışını Nehlüdov'un gözlerinin içine dikerek, "Hayır, Dimitri İvanoviç" dedi. "Biz biraz daha kalacağız."

Kadınla erkek arasındaki aşkta, bu duygunun doruğa ulaştığı bir an vardır; bilincin, mantığın, ihtirasın yok olduğu bir an... Nehlüdov için bu an o kutsal yortu pazarıydı. Sonraları, Katyuşa'yı hep öyle hatırladı. Simsiyah, pırıl pırıl saçları geliyordu gözünün önüne; ince uzun vücuduyla göğüslerini saran beyaz elbisesi, yüzünün o pembe beyazlığı, uykusuzluktan baygın, parlak, hafif şaşı, simsiyah gözleri... Bir de sadece ona karşı değil, iyisiyle kötüsüyle dünyadaki her şeye ve herkese -biraz önce öpüştüğü dilenciye bile- karşı beslediği yürekten sevginin temizliği...

Nehlüdov, bu sevginin farkındaydı çünkü o gece ve o sabah aynı sevgiyi hissetmiş, bu sevginin Katyuşa'yla onu birbirine bağladığını anlamıştı.

Ah, keşke bu duygu hiç değişmeseydi! Şimdi jüri odasında pencerenin dibinde otururken, "Evet, olmaması gereken o korkunç şey kutsal pazardan sonra oldu!" diye düşünüyordu.

XVI

Kiliseden döndükten sonra teyzeleriyle beraber oruç bozdu ve biraz güç toplamak için alayda edindiği alışkanlıkla votka ve şarap içti. Odasına çekilip giysileri üzerinde yatıp uyudu. Kapıya vurulmasıyla birden uyandı. Vuruşundan gelenin Katyuşa olduğunu anlamıştı. Gerinerek, gözlerini ovalayarak yerinden doğruldu. "Katyuşa, sen misin?" diye seslendi. "Girsene" dedi ve ayağa kalktı.

Katyuşa kapı aralığından, "Yemeğe çağırıyorlar" dedi.

Üzerinde aynı beyaz elbise vardı ama başındaki kurdeleyi çıkarmıştı. Nehlüdov'un gözlerine bakınca, mutlu bir haber veriyormuş gibi yüzü sevinçle aydınlanmıştı.

Nehlüdov saçlarını düzeltmek için tarağı alırken, "Hemen geliyorum" dedi.

Katyuşa hemen gitmedi. Nehlüdov bunu fark etti, tarağı bırakıp ona doğru yürüdü. Katyuşa ise her zamanki hafif, çabuk adımlarıyla birden döndü ve uzaklaştı.

Nehlüdov, "Ne kadar aptalım" diye mırıldandı kendi kendine. "Niçin durdurmadım onu?"

Arkasından koşup kızı koridorda yakaladı. Ondan ne istediğini kendisi de bilmiyordu. Katyuşa'nın, odasına girdiği zaman böyle durumlarda yapılması gereken bir şeyi yapmadığını hissediyordu.

"Katyuşa, dur" dedi.

Katyuşa dönüp, "Bir şey mi istiyorsunuz?" diye sordu.

"Hayır, sadece..."

Bu gibi durumlarda herkesin nasıl davrandığını hatırlayarak kolunu Katyuşa'nın beline doladı. Katyuşa kıpırdamadan duruyor, gözlerinin içine bakıyordu. Sonra gözleri dolu dolu, yüzü kıpkırmızı, "Yapmayın Dimitri İvanoviç, yapmayın" diye mırıldandı ve güçlü eliyle, beline dolanan kolu itti.

Nehlüdov genç kızı bıraktı, bir an için bu yaptığından utandı, hatta kendinden iğrendi. İçindeki bu sese kulak vermesi lazımdı ama bunun budalaca bir duygu olduğunu, bu tür durumlarda herkes gibi davranması gerektiğini düşündü.

Tekrar Katyuşa'nın peşinden koştu, bir kere daha kolunu kızın beline doladı ve onu boynundan öptü. Bu, önceki -biri çalıların arasındaki bilinçsiz olanı, öteki de o sabah kilisedeki- öpüşlerden çok farklı, tutku doluydu; Katyuşa bunu hissetmişti.

Katyuşa, "Ne yapıyorsunuz?" dedi. Nehlüdov son derece değerli bir şeyi kırmış, paramparça etmişti sanki. Genç kız koşarak uzaklaştı yanından.

Nehlüdov yemek salonuna girdi. Bayramlıklarını giymiş teyzeleri, doktor ve komşu kadın masanın yanında ayakta duruyor, ufak tefek bir şeyler atıştırıyorlardı. Her şey son derece sıradandı ama Nehlüdov'un ruhunda fırtınalar kopuyordu. Kendisine söylenenleri anlamıyor, gelişigüzel cevaplar veriyordu. Biraz evvel koridorda olanların etkisinden kurtulamıyordu bir türlü. Genç kız salona girdiği zaman, ona bakmamak için kendini zorluyor ama orada oluşunu bütün varlığıyla hissediyordu.

Yemekten sonra hemen odasına çıktı; son derece heyecanlı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Evin içindeki en küçük bir gürültüye kulak kabartıyor, Katyuşa'nın ayak sesini bekliyordu. Nehlüdov'un ruhundaki hayvani kişiliği sadece başını kaldırınakla kalmamış, genç adam buraya geldiğinden beri

boy gösteren ve o sabah kilisede üste çıkan manevi kişiliği ayağının altına almış eziyordu. Nehlûdov şimdi tamamen hayvani kişiliğinin etkisindeydi. Katyuşa'yı ne denli kolladıysa da, o gün yalnız yakalayamadı onu. Besbelli genç kız ondan kaçıyordu ama akşam Nehlûdov'un odasının yanındaki odaya gitmek zorundaydı. Doktor gece orada kalmaya razı olmuştu, Katyuşa da misafirin yatağını hazırlamalıydı.

Nehlûdov Katyuşa'nın ayak seslerini duyunca soluğunu tutarak, suç işlemeye gidiyormuş gibi sessizce arkasından odaya girdi. Katyuşa iki elini tertemiz yastık yüzünün içine sokmuş, yastığı iki ucundan tutarken ayak sesini duyunca dönüp baktı. Nehlûdov'u görünce gülümsedi ama bu eskisi gibi neşeli, sevinç dolu bir gülümseme değildi, ürkek ve acıklıydı. Bu gülümseme, Nehlûdov'a yaptığının kötü olduğunu söylüyordu sanki. Bir an durakladı Nehlûdov. Hayvani kişiliğiyle hâlâ savaşabilirdi. Gücünü yitirmekte olsa da içinde hâlâ Katyuşa'ya beslediği gerçek aşkın ondan, duygularından, hayatından bahseden sesi duyuluyordu. Diğer ses ise, "Bak, eline geçen fırsatı kaçırıyorsun; kendini böyle bir zevkten mahrum mu edeceksin?" diyordu. Bu ikinci ses birinciden baskın çıktı. Nehlûdov kararlı adımlarla Katyuşa'ya yaklaştı. Korkunç bir hayvani duygu onu etkisi altına almıştı.

Beline doladığı kollarını açmadan Katyuşa'yı karyolaya oturttu; yapılması gereken her şeyi yapmadığını hissederek yanına iliştı. Katyuşa yalvaran bir sesle, "Dimitri İvanoviç, ne yapıyorsunuz?" dedi. "Bırakın beni lütfen." Beline sarılan kolların arasından kurtulmaya çalışırken, "Matryona Pavlovna geliyor!" diye bağırdı. Gerçekten de o anda koridorda odaya yaklaşan bir ayak sesi duyulmuştu.

"Öyleyse gece odana geleceğim" diye fısıldadı Nehlûdov. "Yalnızsın değil mi?"

"Delirdiniz mi siz?" dedi Katyuşa. "Olmaz! Gelmeyin." Ancak bunları söyleyen yalnızca ağzıydı; heyecanla titreyen vücudu bambaşka şeyler söylüyordu.

Gelen gerçekten de Matryona Pavlovna'ydı. Yaşlı kadın elinde bir yorganla girdi odaya; Nehlüdov'a sitemle baktıktan sonra, Katyuşa'ya yanlış yorgan aldığı için çıkıştı.

Nehlüdov sessizce çıktı odadan. Utanmamıştı. Matryona Pavlovna'nın yüzündeki ifadeden yaşlı kadının onu suçladığını anlamıştı. Bu yaptığının kötü, Matryona Pavlovna'nın da haklı olduğunu biliyordu ama eski temiz aşk duygusunu yenip üste çıkan o hayvani duygu artık engel tanımıyordu. Nehlüdov kendini bu duygunun gerektirdiğini yapmak zorunda hissediyordu ve bunun için fırsat kollamaya başlamıştı.

Bütün akşam kendinde değildi, durduğu yerde duramıyordu. Kâh teyzelerinin yanına gidiyor, kâh odasına çekiliyor, kâh avluya çıkıyordu. Katyuşa'yı yalnız görebilmeyi amaçlıyordu ama genç kız ondan kaçtığı gibi Matryona Pavlovna da Katyuşa'yı gözden kaçırmamaya çalışıyordu.

XVII

Akşam böyle geçti, gece oldu. Doktor yatmaya gitti. Teyzeler yatak odalarına çekildiler. Nehlûdov, Matryona Pavlovna'nın da o anda onlarla birlikte olduğunu, Katyuşa'nın da hizmetçiler bölümündeki odasında yalnız olduğunu biliyordu. Gene kapıya çıktı. Dışarısı karanlık, rutubetli ve ılıktı. Baharda son düşen kardan çıkan o beyaz sis kaplamıştı her yanı. Yüz adım ötede, yamacın dibindeki dereden buzların eriyip kırılma sesi geliyordu.

Nehlûdov merdivenden indi, donmuş karın üzerindeki su birikintilerine basmamaya çalışarak hizmetçilerin odasının penceresine yaklaştı. Hızla çarpan yüreğinin sesini duyuyordu; heyecandan soluğu kesiliyordu. Hizmetçiler odasında küçük bir lamba yanıyordu. Katyuşa yalnızdı; masada oturuyor, başını öne eğmiş düşünüyordu. Nehlûdov, Katyuşa'nın yalnız başına, kimsenin kendisini görmediğini sandığı bir anda ne yapacağını merak ederek kıpırdamadan uzun süre onu seyretti. Katyuşa, iki dakika öyle kımıldamadan oturdu, gülümsedi ve kendi kendine sitem ediyormuş gibi kafasını salladı; sonra ellerini masanın üzerine koyup gözlerini bir noktaya odakladı.

Nehlûdov ona bakıyor, bir yandan da yüreğinin sesiyle dereden gelen sesleri dinliyordu. Orada, derede, sisin içinde yorulmak bilmeyen bir el çalışıyordu; kâh bir uğultu duyuluyor, kâh bir şeyler çatırdayarak kırılıyor, kâh ince buzlar cam gibi şangırdıyordu.

Nehlûdov, Katyuşa'nın içinde kopan fırtınayı yansıtan dalgın yüzüne bakıyordu. Acımaya başlamıştı ona ama tuhaftır, bu acıma duygusu Katyuşa'ya olan tutkusunu daha da güçlendiriyordu.

Bu tutku bütün varlığını sarmıştı.

Pencereye vurdu. Katyuşa, elektrik çarpmış gibi tepeden tırnağa sarsıldı; yüzünde korkuyla karışık bir ıstırap belirdi. Sonra yerinden fırlayıp pencereye yaklaştı, yüzünü iyice cama dayadı. Ellerini yüzünün iki yanına getirip dışarıyı görmeye çalışınca Nehlûdov'u tanıdı. Yüzünde hâlâ aynı korkuyla karışık ıstırap ifadesi vardı. Bir anda ciddileşti, Katyuşa'yı hiç böyle görmemişti Nehlûdov. Genç adam gülümseyince Katyuşa da gülümsedi ama bir boyun eğiş gülümseyişiydi bu. Ruhunda ise gülümseme değil, korku vardı. Nehlûdov eliyle dışarıya gelmesini işaret etti. Katyuşa "hayır" anlamında başını salladı. Pencerenin yanında ayakta duruyordu. Nehlûdov yüzünü cama yaklaştırdı, tam ona seslenecekti ki Katyuşa kapıya döndü. Besbelli birisi çağırmıştı. Nehlûdov pencereden uzaklaştı. Sis o kadar koyuydu ki beş adım uzaklaşınca içeriyi göremez olmuştu. Ancak lambanın ışığı vurduğu için zifiri karanlıkta daha da büyük gözüken pencereyi seçebiliyordu. Dereden hâlâ inilti, çatırtı, hışırtı sesleri geliyordu. Biraz ötede avluda bir horoz öttü. Yakından başkaları cevap verdi ona; sonra uzakta, köyde ilk önce karışık, ardından koro halinde öten horoz sesleri duyuldu. Sonra sustular. Derenin sesinden başka bir ses duyulmuyordu artık. Horozların ikinci ötüşüydü bu.

Nehlûdov birkaç kere suya bata çıka evin köşesine kadar iki üç kere gidip geldikten sonra tekrar pencereye yaklaştı. Lamba hâlâ yanıyordu; Katyuşa gene masanın başındaydı ve kararsızlık içindeymiş gibiydi. Nehlûdov pencerenin önüne gelince Katyuşa pencereden yana baktı. Genç adam yavaşça cama vurdu. Katyuşa birden yerinden fırladı, cama kimin vurduğuna bakmadan koşarak odadan çıktı. Nehlûdov, hizmetçilere ayrılmış yan kapının gıcırdayarak açılıp kapandığını duydu. Evin köşesinde heyecanla bek-

liyordu. Katyuşa gelince, bir şey söylemeden kucakladı genç kızı. Katyuşa sokuldu, başını kaldırdı ve Nehlüdov'un dudaklarını dudaklarıyla karşıladı. Karların eridiği, kuru bir yerde duruyorlardı. Nehlüdov'un içi tutkuyla yanıyordu. Birden dış kapı gıcırdayarak açıldı ve Matryona Pavlovna'nın öfkeli sesi duyuldu: "Katyuşa!"

Katyuşa, Nehlüdov'un kolları arasından sıyrıldı ve içeri koştu. Nehlüdov kapının sürgüsünün çekildiğini duydu. Her yer sessizleşti, penceredeki kırmızı ışık da söndü. Sis ve dereden gelen gürültü vardı sadece.

Nehlüdov pencereye yaklaştı, hiç kimse görünmüyordu. Camı tıklattı, kimse ona cevap vermedi. Dönüp odasına çıktı ama yatmadı. Çizmelerini çıkardı, Matryona Pavlovna'nın odasının yanında yer alan Katyuşa'nın odasına doğru yalın ayak yürüdü. Yaşlı kadının sakin sakin horladığını duydu, tam içeri girmeye davranıyordu ki kadın öksürmeye başladı, gıcırdayan karyolasında döndü. Nehlüdov kıpırdamadan beş dakika öylece bekledi. Her şey sustuktan, Matryona Pavlovna gene horlamaya başladıktan sonra gıcırdamayan tahtalara basmaya gayret göstererek Katyuşa'nın kapısına yaklaştı. İçeriden hiç ses gelmiyordu. Katyuşa uyumuyordu belli ki, soluk alışı duyulmuyordu çünkü. Nehlüdov "Katyuşa!" diye fısıldadı, genç kız birden yerinden fırladı, kapıya yaklaştı ve öfkeli -Nehlüdov'a öyle gelmişti -gitmesi için yalvarmaya başladı.

"Nedir bu yaptığınız?" diyordu. "Hiç olur mu böyle şey? Teyzeleriniz duyacak." Diğer taraftan bütün varlığı, "Her şeyimle seninim" diyordu.

Nehlüdov sadece bunu anlamıştı.

Ne söylediğinin farkında olmadan, "Bir dakikacık açıver" dedi. "Yalvarırım aç."

Bir anlık sessizlikten sonra Nehlüdov, Katyuşa'nın kapının çengelini arayan elinin hışırtısını duydu. Çengel yavaşça kalktı, Nehlüdov aralanan kapıdan içeri girdi.

Katyuşa'yı öylece, olduğu gibi, omuzlarını açıkta bırakan ucuz bezden geceliğiyle kucakladı, kaldırıp götürdü.

"Ah! Ne yapıyorsunuz?" diye fısıldıyordu Katyuşa.

Ama Nehlüdov'un bu sözleri umursadığı yoktu, kendi odasına götürüyordu onu.

Katyuşa, "Ah, olmaz, bırakın beni" diyordu, bir yandan da ona sokuluyordu. Nehlüdov'un söyledikleri karşısında sessiz kaldı; zangır zangır titreyerek çıkıp odasına gittikten sonra Nehlüdov avluya çıktı, olanların ne anlama geldiğini anlamaya çalışıyordu.

Şimdi daha bir aydınlıktı dışarısı. Derede buzların çıkardığı seslere bir de gıcırtı sesi eklenmişti. Yoğun bir sis vardı hâlâ; bu sis duvarının ardındaki ayın soluk ışığı simsiyah, korkunç bir olayın üzerine düşüyordu sanki.

Nehlüdov, "Ne oldu? Yaşadığım bana büyük bir mutluluk mu verdi yoksa mutsuzluk mudur şu anda hissettiğim?" diye soruyordu kendi kendine. Sonra, "Her zamanki gibiydi" diye mırıldandı ve uyumaya gitti.

XVIII

Ertesi gün Şenbok geldi. Neşeli ve hayat dolu genç adam zarafet ve inceliğiyle, sevimliliği ve eli açıklığıyla, Dimitri'ye olan sevgisiyle teyzelerin gönlünü bir anda kazanmıştı. Cömertliği çok hoşlarına gitmişti yaşlı kadınların ama aşırılığıyla onları şaşırtmıştı. Kapıya gelen kör dilenciye çıkarıp bir ruble vermiş, hizmetçilere bahşiş olarak on beş ruble dağıtmıştı. Sovya İvanovna'nın köpeği Süzetka oynarken ayağının derisi soyulunca köpeği hemen yanma çağırmış, bir an düşünmeden, işlemeli patiska mendilini yırtıp (Sovya İvanovna bu mendillerin bir düzinesinin en az on beş ruble olduğunu biliyordu) Süzetka'nın ayağına sarmıştı. Yaşlı kadınlar Şenbok gibi genç adamları tanımıyorlardı ve onun 200 bin borcu olduğundan habersizlerdi. Hiçbir zaman ödenmeyecek bu borcun miktarı (Şenbok bunu iyi biliyordu) yirmi beş ruble daha az ya da çok olmuş, genç adam için önemli değildi.

Şenbok köyde bir gün kaldı, ertesi günün akşamı ise Nehlüdov'la birlikte ayrıldılar. Alayda bulunmaları için verilen süre bitmek üzereydi, daha fazla kalamazlardı.

Teyzelerinin yanında geçirdiği bu son gün boyunca Katyuşa'yla birlikte olduğu gecenin hatırası taptazeydi. Nehlüdov'un ruhunda iki duygu çarpışıyordu: Bir taraftan vaat ettiği hazzı verememiş olsa bile, hayvani aşkın damarlarda hissedilen yakıcı duygusuyla, istediğini elde etmenin verdiği memnuniyet duygusu; diğer taraf-

tan ise kötü bir şey yaptığını, bu hatanın düzeltilmesi, Katyuşa için değil, kendisi için düzeltmesi gerektiği duygusu...

Çılgın bencilliğinin etkisiyle sadece kendini düşünüyordu Nehlüdov. Onu endişelendiren Katyuşa'ya yaptığı duyulursa ne denli kınanacağıydı, genç kızın başına gelecekler ya da çekeceği acılar değil...

Şenbok'un, onun Katyuşa'yla ilişkisini tahmin ettiğini biliyordu ve bu durum gururunu okşuyordu. Katyuşa'yı görünce, "Teyzelerini neden böyle birdenbire çok özlediğini şimdi anlıyorum" demişti arkadaşı. "Bir haftadır ayrılamıyorsun onlardan bir türlü... Haklısın, yerinde olsam ben de kolay kolay ayrılamazdım. Çok hoş bir kız!"

Nehlüdov, Katyuşa'ya doymadan gitmenin acı olacağını düşünse de, bir taraftan da gitmek zorunda olmasının, sürdürülmesi zor olan bu ilişkiyi bir anda koparıp atması bakımından onun yararına olacağının farkındaydı. Ayrıca, Katyuşa'ya para vermesi gerektiğini düşünüyordu. Bu para Katyuşa'nın bir işine yarayacağı için değil de, bu tür durumlarda herkesin böyle davrandığını bildiği için. Kızdan yararlanıp karşılığını ödemezse bunun dürüst bir davranış olmayacağını düşündüğü için ve onu ayıplayacakları için bu parayı vermeliydi. Verdi de... Katyuşa'nın durumuyla kendi durumuna yakışır bir miktardı söz konusu.

Gideceği gün yemekten sonra genç kızı koridorda bekledi. Onu görünce Katyuşa kıpkırmızı kesildi; hizmetçiler bölümünün açık kapısını gözleriyle işaret ederek yanından geçmek istedi ama Nehlüdov onu durdurdu. Yüz rublelik bir banknot koyduğu zarfı avucunun içinde sıkarak, "Sana allahaısmarladık demek istiyordum" dedi. "Şunu..."

Katyuşa, Nehlüdov'un niyetini anlamıştı; yüzünü buruşturdu ve başını sallayarak itti genç adamın elini.

Nehlûdov, "Olmaz, al" diye mırıldandı. Zarfı Katyuşa'nın koynuna soktu; ateşler içinde yanıyordu sanki, inleyerek odasına koştu.

Odasında uzun süre dolaştı durdu. Az evvel olanlar gözünün önüne gelince bütün vücudu müthiş ağrıyor, acısına dayanamıyormuş gibi arada bir karnını tutarak öne eğiliyor, hatta olduğu yerde zıplıyor, yüksek sesle inliyordu.

"Elden ne gelir ki? Bu her zaman böyledir. Şenbok'la mürebbiye kız arasında da aynı şey olmuştu. Grişa amca da, babam da benim gibi davrandılar. Babam köyde otururken köylü bir kadından Mitenka adında yasa dışı bir oğlu olmadı mı? Çocuk hâlâ hayatta. Herkes böyle yaptığına göre doğrusu da budur." Kendini avutmaya çalışıyordu ama boşuna... Katyuşa'nın anısı vicdanını yakıyordu.

Ruhunun derinliklerinde alçakça, zalimce, vicdansız, aşağılık bir insan gibi davrandığının farkındaydı. Bundan böyle bırak başka insanları yargılamayı, yüzlerine bakma hakkı bile olmadığını biliyordu. O ana kadar kendini iyi, soylu, dürüst bir adam sayıyordu; bundan böyle sayamayacağını biliyordu. Oysa hayatına neşeyle devam edebilmesi için kendini eskisi gibi iyi, soylu ve dürüst bir adam olarak görmeliydi. Bunun için de tek yol olanları düşünmemekti. Öyle de yaptı.

Yeni girdiği çevre -değişik yerler, arkadaşlar, savaş- ona yardımcı oldu. Yaşadıkça unuttu. Nihayet bütün olan biten hafızasından tamamen silindi.

Savaş bittikten sonra Katyuşa'yı görmek umuduyla köye, teyzelerine uğradı. Hamile olan Katyuşa'nın onun köyden gidişinden kısa bir zaman sonra çocuğunu doğurmak için onlardan ayrıldığını, bir yerde doğurduğunu, kötü yola düştüğünü söyledi teyzeleri. Bunları duyunca yüreği sızladı. Doğum zamanı göz önüne alınırsa bu çocuk onun, Nehlûdov'un çocuğu olabilirdi ama olmayabilirdi de... Teyzeleri, Katyuşa'nın tıpkı annesi gibi ahlaksız biri olduğunu, onun yolundan gittiğini söylüyorlardı. Teyzelerinin bu yargı-

sı Nehlüdov'un hoşuna gitmişti, çünkü onu bütün sorumluluğundan kurtarıyordu. Önceleri Katyuşa'yla çocuğunu aramak istedi ama bu olayı hatırladıkça duyduğu acı ve utanç onları bulmak için gereken adımı atmasını engelliyordu. Zamanla günahını unuttu.

Derken bu tuhaf tesadüf bütün olan biteni geri getirdi. On sene boyunca yüreğinde böyle bir günahla huzur içinde yaşamasına fırsat veren vicdansızlığını, kalpsizliğini, alçaklığını itiraf etmeye zorluyordu onu. Nehlüdov'un şimdilik tek endişesi vardı: Her şeyin ortaya çıkmasından, Katyuşa ya da avukatının olayları ortaya döküp onu rezil etmesinden korkuyordu.

XIX

Bu düşüncelerle mahkeme salonundan çıkıp jüri odasına geçmişti. Pencerenin yanında oturmuş etraftakilerin konuşmalarını dinliyor, sigarasının birini söndürüp diğerini yakıyordu.

Şen yaradılışlı tüccar bütün kalbiyle müteveffa Smelkov'un eğlence tarzından yana görünüyordu. "Yaşamasını biliyormuş adam. Tam bir Sibiryalıymış. Doğrusu zevkine de diyecek yokmuş; çok güzel bir kız seçmiş."

Jüri sözcüsü, bilirkişi raporunun önemini anlatıyordu. Pyotr Gerasimoviç, Musevi satıcıya bir şeyler söylüyor, ikisi kahkahalarla gülüyorlardı. Nehlüdov kendisine yöneltilen sorulara tek sözcükle cevap veriyor, onu rahat bırakmalarını istiyordu.

Mübaşir gene o yan yan yürüyüşüyle odaya girip, üyeleri salona buyur edince Nehlüdov'un içine, yargılamaya Katyuşa gitmiyormuş da onu yargılayacaklarmış gibi bir korku düştü. Ruhunun derinliklerinde, insanların yüzüne bile bakmaktan utanç duyması gereken bir alçak olduğu inancı vardı ama alışkanlıkla, her zamanki kendine güvenen o tavrıyla salona girdi. Sözcünün sandalyesinden sonraki ikinci sandalyesine oturdu, ayak ayak üstüne atıp eline aldığı pince-nez'iyle oynamaya başladı.

Zanlılar da onlarla beraber salondan çıkmış, şimdi yerlerine dönüyorlardı.

Şahitler dinlenmeye başladı. Nehlüdov, Katyuşa'nın ipekli kumaş ve kadifeden elbise giymiş, başında kocaman kurdeleli yüksek bir şapka, dirseğine kadar çıplak kolunda ise zarif bir çanta olan şişman kadına birkaç kere baktığını fark etti. Kadın en ön sırada, parmaklığın dibinde oturuyordu. Nehlüdov, onun Maslova'nın çalıştığı evin sahibi olduğunu öğrendi sonra.

Şahitlerin sorgusu başladı: İsimleri, dinleri, vesaire... Sonra yeminli mi yeminsiz mi şahitlik yapmak istedikleri soruldu. Güçlükle adım atan yaşlı papaz geldi gene; ipek cüppesinin üzerindeki altın haçı parmaklarıyla tutup kaldırarak, aynı huzur dolu, önemli bir iş yaptığı tavrıyla şahitlere ve bilirkişiye yemin ettirdi. Yemin töreni bittikten sonra genelevin sahibi Kitayeva'yı salonda bırakıp ötekileri dışarı çıkardılar. Ona, davayla ilgili bildiklerini anlatmasını söylediler. Kadın her cümlede başını, onunla birlikte kocaman şapkasını sallıyor ve gülümsüyordu. Alman aksanıyla konuşuyordu. Olanları zekice özetledi.

Evvelden tanıdığı hademe Simon, zengin bir Sibiryalı tüccar için kız istemeye gelmiş ona. Lyubaşa'yı yollamış. Bir zaman sonra Lyubaşa tüccarla çıkagelmiş.

Kitayeva hafiften gülümseyerek, "Tüccar çakır keyifti" diye anlatıyordu. "Bizde de içmeye devam etti, kızlara içki ısmarladı. Parası yetmediği için, Lyubaşa'yı otel odasına yolladı. Ona karşı güven besliyordu."

Bunu söylerken başıyla zanlıyı işaret etti. Nehlüdov'a sanki o an Maslova da gülümsüyor gibi geldi ama bu gülümseme ona iğrenç göründü. Acımayla karışık tuhaf, belirsiz bir tiksinti duydu.

Mahkeme tarafından Maslova'yı savunmakla görevlendirilmiş stajyer avukat kızarıp bozararak, ürkek bir halde, "Maslova hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sordu. Kitayeva Alman aksanıyla, "Çok iyi biri, mükemmel" diye cevap verdi. "Oturup kalkmasını bilen, okumuş bir kız. İyi bir ailenin yanında eğitilmiş, Fransız-

ca okuyabiliyor. Bazen biraz fazla içiyor ama kendini hiç kaybetmez. Çok iyi bir kız gerçekten."

Katyuşa genelev sahibesine bakıyordu; derken başını jüri üyelerine doğru çevirdi. Bakışlarını bir an için Nehlüdov'un üzerinde durdurdu; yüzünü ciddi, hatta sert bir ifade kapladı. Sert bakışlı gözlerinin biri hafif yana bakıyordu. Bu tuhaf gözler Nehlüdov'un üzerinde hayli uzun durdu. Bütün varlığını bir dehşet titremesi sardığı halde Nehlüdov da bakışını, bu hafif şaşı gözlerden ayıramıyordu. Derede eriyen buzların gürültüsünün doldurduğu o sisli geceyi, sabaha karşı meydana gelen, simsiyah, korkunç bir olayı fersiz ışıklarıyla aydınlatmaya çalışan ayı hatırlamıştı. Şimdi ona bakan gözler simsiyah, korkunç bir olayı hatırlatmıştı ona.

"Tanıdı!" diye geçirdi içinden, üzerine inecek bir darbeyi bekliyormuş gibi büzülmüştü. Hayır, Katyuşa onu tanımamıştı. Sakin sakin göğüs geçirdikten sonra gene başkana bakmaya başladı. Nehlüdov da göğüs geçirdi. "Ah, ne olacaksa bir an evvel olsa" diye düşündü. Bir keresinde avdayken yaralı bir kuşu öldürmesi gerektiğinde duyduğu o ıstırap ve acımayla karışık nefreti duyuyordu şimdi. Yaralı kuş av torbasında çırpınıyordu, Nehlüdov kendinden tiksiniyordu, kuşa acıyordu; unutmak için onu bir an evvel öldürmek zorundaydı.

Şahitlerin ifadelerini dinlerken Nehlüdov'un duyguları karmakarışıktı.

XX

Dava inadına uzadıkça uzuyordu. Şahitlerin sorguya çekilmesinden ve bilirkişinin de ifadesi alındıktan sonra, savcı yardımcısıyla savunma avukatlarının ciddi tavırlarla gereksiz bir sürü sorusundan sonra başkan, jüri üyelerini eldeki maddi delilleri incelemeye buyur etti. Bunlar, son derece kalın bir işaret parmağına takıldığı belli olan pırlanta taşlı bir yüzükle, zehirin tahlil edildiği cam tüptü. İkisi de mühürlenip etiketlenmişti.

Jüri üyeleri bu delilleri incelemeye hazırlanıyordu ki savcı yardımcısı gene hafifçe doğruldu yerinden. Delillerin incelenmesinden evvel adli tıbbın muayenesinin neticelerinin açıklanmasını önerdi.

İsviçreli sevgilisine bir an evvel kavuşabilmek için işlemlerin elden geldiği kadar çabuk yürütülmesini isteyen başkan, raporun okunmasının ancak yemek saatini geciktireceğini, başka bir şeye yaramayacağını, savcı yardımcısının sırf istemeye hakkı olduğu için böyle davrandığını biliyordu; gene de bunu kabul etmekten başka çaresi yoktu. Sekreter adli tıp raporunu aldı, gene "r" harfiyle "l" harfini birbirine karıştırarak o hüzünlü sesiyle okumaya başladı.

"Cesedin adli tıp tabibi tarafından yapılan dış muayenesinde şu hususlara rastlanmıştır:

1) Ferapont Smelkov'un boyu 1.96'dır.

Neşeli tacir, Nehlüdov'un kulağına eğilip, "Aslan gibiymiş" diye fısıldadı.

2) Kırk yaşlarında olabileceği anlaşılmıştır.

3) Ceset şişmiştir.

4) Deri yeşilimtırak bir renk almıştır, yer yer koyu lekelerle kaplıdır.

5) Deri irili ufaklı kabarcıklarla doludur; bazı yerleri soyulmuştur ve parça parça sarkmaktadır.

6) Saçlar kahverengi ve gürdür; dokununca deriden kopmaktadır.

7) Gözler yuvalarından dışarı fırlamış, gözün akı koyulaşmıştır.

8) Burun deliklerinden, kulaklarından, ağzından koyu, köpüklü, sarı bir sıvı akmıştır.

9) Yüzün ve göğüsün şişmesi, boyun kısmının adeta kaybolmasına sebebiyet vermiştir...

Vesaire, vesaire..."

Şehre felekten bir gün geçirmeye gelen iri yarı tüccarın şişmiş, bozulmaya yüz tutmuş korkunç cesedinin 27 fıkralık raporu dört sayfada anlatılmıştı. Nehlüdov, cesedin tarifini dinlerken tiksinti duymuştu. Katyuşa'nın hayat tarzı, adamın burun deliklerinden akan sarı, koyu sıvı, yuvalarından fırlamış gözler ve onun Katyuşa'ya karşı davranışı, tiksinti duymasına sebepti. Dış muayene raporu okunduktan sonra başkan, artık bittiği umuduyla derin bir soluk alarak başını kaldırdı ama sekreter hemen peşinden, iç muayene raporunu okumaya başladı.

Başkan gene başını önüne eğdi, gözlerini kapadı. Nehlüdov'un yanında oturan tüccar da uyumamak için kendini zor tutuyordu, hatta arada bir başı önüne düşüyordu. Zanlılar, arkalarındaki jandarmalar gibi kıpırdamadan duruyorlardı.

"İç muayene raporu şu hususları tespit etmiştir:

1) Başının derisi kafatası kemiklerinden kolaylıkla ayrılmaktadır. Pıhtılaşmış kan yoktur.

2) Kafatası kemikleri normal kalınlıktadır, sağlam durumdadır.

3) Beyin zarı üzerinde çapları yaklaşık onar santim olan iki kırmızı leke vardır; zarın kendisi beyazla sarı arasında bir renktedir.

Vesaire, vesaire..."

Rapor on üç fıkrayı buluyordu. En altta da muayeneye katılanların isimleriyle imzaları vardı. Sonra doktorun teşhisi yer alıyordu. Doktor, raporda da belirtildiği gibi, midede, bağırsaklarda ve böbreklerde görülen bazı değişimlerin, Smelkov'un içkiyle midesine inen zehirin etkisiyle öldüğü ihtimalini kuvvetlendirdiğini belirtiyordu. Midede ve bağırsaklarda görülen değişikliklerden zehirin türünü tespit etmenin zor olduğunu ifade diyor, Smelkov'un midesinde bol miktarda alkol bulunmasından da zehirin mideye içkiyle birlikte indiğinin anlaşıldığını ilave ediyordu.

Bir ara uyanan tüccar, Nehlüdov'un kulağına, "Yaman içiyormuş kerata" diye fısıldadı.

Bir saat okudu sekreter ama savcı yardımcısı bunu yeterli bulmamıştı hâlâ. Rapor okunup bittikten sonra başkan ona döndü, "İç organların muayenesi hakkındaki raporun okunmasını sanırım gerekli bulmuyorsunuz" dedi.

Savcı yardımcısı bir dirseğinin üzerinde hafifçe doğrularak, bunu istemenin onun hakkı olduğunu, bu hakkından vazgeçmeyeceğini, başkan tutanağın okunmasını kabul etmezse bunun temyizi gerektiren bir konuyu teşkil edeceğini belirten bir ses tonuyla, başkana bakmadan sertçe, "Okunmasını rica edecektim" dedi.

Midesi ağrıyan, geniş sakallı, içten bakışlı mahkeme üyesi -çok halsiz düştüğünü hissediyordu- başkana döndü. "Bütün bunların okunmasının yararı ne?" dedi. "Boşuna uzatıyoruz. Bir şeye yaramayacak olduktan sonra..."

Altın çerçeveli gözlük kullanan üye dalgın dalgın önüne bakıyordu; karısından da hayattan da iyi bir şey beklediği yoktu.

Raporun okunmasına başlandı. "15 Şubat 188x tarihinde adli tıp tarafından görevlendirilerek, aşağıda imzası olan ben -salondakilerin uykusunu dağıtmak istiyor gibi sesini yükseltmişti sekreter- 638 kayıt numarasıyla bize gönderilen aşağıdaki organ parçalarını tıp denetimcisinin yardımcısı yanında inceledim:

1) Sağ akciğer ve yürek (üç litrelik cam bir kavanoz içinde)

2) Mide muhtevası (üç litrelik cam bir kavanoz içinde)

3) Midenin kendisi (üç litrelik cam bir kavanoz içinde)

4) Karaciğer, dalak, böbrekler (bir buçuk litrelik cam bir kavanoz içinde)

5) Bağırsaklar (üç litrelik cam bir kavanoz içinde)"

Başkan bu arada üyelerden birine bir şeyler fısıldadıktan, diğerine dönerek de onayını aldıktan sonra, "Mahkeme heyetimiz bu raporun okunmasını gereksiz buluyor" dedi.

Sekreter okumayı bıraktı, kâğıtları toplamaya koyuldu. Savcı yardımcısı hırsla bir şeyler not aldı.

Başkan, "Sayın jüri üyeleri, şimdi maddi delilleri incelemeye alabilirler" dedi.

Jüri sözcüsüyle birkaç üye yerlerinden kalkıp, kollarını ne yapacaklarını bilemeden, sıkılarak masaya yaklaştılar. Sırayla yüzüğe, cam kavanozlara, tüpe baktılar; tüccar yüzüğü parmağına bile ölçtü. Yerine dönüp oturunca, "Amma da parmak varmış adamda azizim. Parmak değil, hıyar mübarek" dedi. Zehirlenerek öldürülen tüccarı dev gibi görüyordu besbelli.

XXI

Maddi delillerin incelenmesi bitince, başkan soruşturmanın sona erdiğini bildirdi; bir an evvel buradan kurtulmak amacıyla ara vermeden sözü savcıya verdi; bir insan olarak onun da sigara içmek, yemek yemek isteyeceğini, böylece salondakilere acıyacağı için konuşmasını kısa keseceğini sanıyordu. Ancak savcı yardımcısının ne kendine ne de diğerlerine hayrı dokundu. Doğuştan aptal biri olmasının yanı sıra liseyi altın madalyayla bitirmek, üniversitede de Roma hukuku üzerine hazırladığı *Kölelik* konulu teziyle ödül kazanmak talihsizliğine uğramıştı. Bu yüzden kendini çok beğenirdi ve kadınlar konusundaki başarıları da bunu desteklerdi. Böylece aptallığı olağanüstü bir nitelik kazanmıştı. Söz kendisine verilince, işlemelerle süslü cüppesi içinde ince vücudunu belli ederek ağır ağır ayağa kalktı, ellerini önündeki bölmenin üzerine koydu, başını hafifçe yana eğip gözlerini zanlıların gözlerinden kaçırarak, salonu baştan sona şöyle bir gözden geçirdi.

"Sayın jüri üyeleri" diye başladı raporların okunması esnasında hazırladığı konuşmasına. "Karşınıza getirilen dava, deyim yerindeyse, karakteristik bir cinayet olayıyla ilgilidir."

Savcı yardımcısı, bir kamu savcısının konuşmasının tıpkı ünlü avukatların konuşmaları gibi toplumsal bir öneme sahip olması gerektiği kanısındaydı. Evet, dinleyicileri biri terzi, biri aşçı, biri

de Simon'un kız kardeşinden oluşan üç kadınla bir de arabacıydı fakat mesele bundan ibaret değildi. Büyük şöhretler de böyle başlamıştı. Savcı yardımcısının prensibi suçun ruhsal olarak derinliklerine inmek ve toplumun yaralarını gözler önüne sermekti. "Sayın jüri üyeleri, çağımızda kendini gösteren toplumsal bozulmanın özelliklerini yansıtan, karakteristik bir suçla karşı karşıyasınız... Bu bozulmaya maruz kalanlar, davamızın gözleri kamaştıran ışığında, deyim yerindeyse, çırılçıplak ortaya serilecektir."

Savcı yardımcısı bir yandan hazırladığı güzel, akıllıca notları hatırlamaya çalışarak, bir yandan da -asıl önemli olanı buydu- duraksamadan, akıcı bir şekilde konuşmasını bir saat on beş dakika sürdürmeye çalışarak, uzun uzun konuştu. Gerçi bir kere durdu ve hayli uzun bir süre yutkundu ama sonunda kendini toparladı ve bu duraksamasını hitabet sanatının doruğuna çıkarak telafi etti. Bazen ağırlığını bir ayağının, bazen de öbür ayağının üzerine verip jüri üyelerine bakarak kibar, yılışık bir tavırla konuşuyordu. Bazen de defterine bakarak ağırbaşlı, işini bilir bir tavır takınıyor, bir dinleyicilere, bir jüri üyelerine dönerek sesini yükseltiyordu. Zanlılara bir kere bile bakmamıştı; oysa onlar savcı yardımcısından gözlerini ayırmıyordu. Savcı yardımcısının konuşmasında hukukçular arasında o günlerde yayılmaya başlamış, toplumumuzca hâlâ bilimin ilerlemesini simgelediği sanılan bütün kavramlar mevcuttu. Katılım, doğuştan suç işleme eğilimi, Lombroso[7], Tarde[8], inkişaf, var olma savaşı, hipnotizma, telkin, Charcot[9], dekadan...

Savcı yardımcısının tanımlamasına göre tüccar Smelkov güçlü, tertemiz Rus yaradılışının bir temsilcisiydi; temiz yürekliliğinden,

7 İtalyan suç bilimci (1835-1909). Suçluların fiziksel özelliklerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapmıştır; suç antropologlarının babasıdır. (Ç.N.)

8 Jean-Gabriel de Tarde (1843-1904). Fransız sosyolog, filozof, kriminolog, hukukçu. (Ç.N.)

9 Jean Martin Charcot (1825-1893). Fransız nöropatolog (Ç.N.)

cömertliğinden ve herkesi kendi gibi bildiğinden dolayı ellerine düştüğü son derece ahlaksız, kötü insanların kurbanı olmuştu.

Simon Kartinkin, köleliğin bir ürünüydü. Cahil, aptal, prensip sahibi olmadığı gibi, dinsiz denebilecek bir adamdı. Sevgilisi Yevfimiya ise katılım kanunlarının bir kurbanıydı. Bozulmuşluğun en çarpıcı misallerindendi. Cinayetin asıl itici gücü ise Maslova'ydı.

"Bu kadın -savcı yardımcısı Maslova'ya bakmadan konuşuyordu- çalıştığı evin sahibesinden bugün öğrendiğimize göre az çok okumuştur. Okuma yazması dışında biraz da Fransızca bilir; babası belli değildir, suçluluk tohumları içine doğuştan atılmıştır. Soylu bir ailenin yanında yetiştirildi, dürüst bir hayat sürebilirdi ama o ne yaptı? Velinimetlerini bırakıp kaçtı, kendini bedensel tutkularına kaptırdı, bu tutkuları tatmin etmek için geneleve girdi. Orada bilgisiyle, görgüsüyle öteki kızlar arasında sivrilmiştir. Hatta sayın jüri üyeleri, demin çalıştığı evin sahibesinden dinlediğiniz gibi, günümüzde bilimin, özellikle Charcot okulunun incelediği şu esrarlı telkin yoluyla misafirleri etkilemeyi bildi. Temiz yürekli, herkese güvenen, aslan gibi Smelkov'u da aynı yolla etkilemiştir; dostluğunu, güvenini kazanmıştır ve bu güveni adamcağızı soymak, sonra da hiç acımadan canına kıymak için kullanmıştır."

Başkan sert yüzlü mahkeme üyesine doğru eğilerek, "Konuyu dağıttıkça dağıttı" dedi.

Sert yüzlü üye, "Amma da gevezeymiş!" diye fısıldadı.

Bu arada savcı yardımcısı vücudunu zarif bir biçimde sallayarak devam ediyordu. "Sayın jüri üyeleri, bu üç kişinin kaderi sizlerin elindedir ama bilmelisiniz ki vereceğiniz kararlarla etkilediğiniz toplumun kaderi de sizlerin elindedir. Bu cinayetin anlamının derinliklerine inip, Maslova gibi, nasıl söylemeli, hasta kişilerin toplum için ne denli tehlikeli olabileceğini görün. Bu zararlı mikrobun başkalarına bulaşmasını önleyin."

Savcı yardımcısı verilecek kararın öneminin ağırlığı altında ezilmişçesine sandalyeye çöktü. Konuşmasını pek beğendiği yüzünden belliydi.

Süslü sözleri bir yana bırakırsak konuşmasının özü şuydu: Maslova tüccarın güvenini kazanarak onu etkisi altına almıştı. Odasının anahtarına el koyup otele hırsızlık amacıyla gelmişti ama Simon ile Yevfimiya'ya yakalanınca parayı onlarla paylaşmak zorunda kalmıştı. Hırsızlığı anlaşılmasın diye tüccarla tekrar otele gelmiş ve onu zehirlemişti.

Savcı yardımcısının konuşması bittikten sonra fraklı, geniş beyaz yakalığı kolalı, orta yaşlı avukat ayağa kalkıp Kartinkin'le Boçkova'yı heyecanla savundu. Zanlılar onu 300 rubleye tutmuşlardı. Müvekkillerinin suçsuz olduğunu söyledi ve bütün kabahati Maslova'ya yükledi.

Maslova'nın parayı alırken Boçkova'yla Kartinkin'in de yanında oldukları iddiasını, tüccarı zehirlediği kesin olan zanlının sözlerinin bir önemi olamayacağını söyleyerek reddetti. "2500 rubleyi" diyordu avukat, "bazen müşterilerden günde beş altı ruble bahşiş alan iki çalışkan, dürüst hademe pekala biriktirmiş olabilir. Tüccarın parasını Maslova çalmış, saklaması için ya birine vermiş ya da kaybetmiş olabilirdi çünkü aklı başında değildi. Tüccarı Maslova kendi başına zehirlemiştir."

Avukat bunun üzerine jüri üyelerinden Kartinkin'le Boçkova'nın para çalma suçundan beraatlarını, hiç olmazsa bu hırsızlığın zehirleme suçuna katılmaksızın yapıldığının kabul edilmesini istedi. Avukat konuşmasının sonunda savcı yardımcısına dönerek katılım hakkındaki parlak görüşlerinin, bilimsel nitelikleri bakımından faydalı olmalarına rağmen Boçkova'nın durumuna uygulanamayacaklarını çünkü annesi ve babasının bilinmediğini ifade etti.

Savcı yardımcısı öfkeyle not aldı ve küçümser bir tavırla omuz silkti.

Sonra Maslova'nın savunma avukatı kalktı ayağa; ürkek ürkek, kekeleyerek savunmasına başladı. Maslova'nın parayı çalma olayına katıldığını reddetmeden, onun içkiye ilacı koyarken bunun zehir olduğunu bilmediğini, Smelkov'u öldürmek gibi bir niyeti olmadığını, tüccara uyku ilacı verdiğini sandığını belirtti. Cezasını hiçbir zaman çekmeyecek olan bir erkeğin Maslova'yı nasıl bu sefil hayata sürüklediğini, bu düşüşün bütün yükünü, cezasını bu zavallının çektiğini anlatarak hitabet sanatını konuşturmak istediyse de bunu beceremedi; öyle ki salondakiler ona acıdı. Erkeklerin kalpsizlikleri, kadınların güçsüzlükleri üzerine anlaşılmaz şeyler gevelemeye başlayınca başkan, durumu toparlamasına yardım etmek amacıyla, dava konusundan uzaklaşmamasını tembih etti.

Sonra gene savcı yardımcısı kalktı. Konuşmasına, savunma avukatın katılım üzerine söylediklerleriyle başladı. Boçkova'nın anası babası bilinmese bile bunun katılım teorisini çürütmediğini belirtti. Söz konusu teoride suçu sadece soyaçekimden değil, soyaçekimi de suçtan çıkarabileceklerini ifade etti. Maslova'yı kötü yola düşüren hayali (bu hayali sözcüğünü üzerine basa basa, küçümseyerek söylemişti) erkeğe gelince, eldeki delillere göre Maslova'nın birçok zavallıyı baştan çıkardığını ileri sürdü. Sonra da zafer kazanmış bir komutan edasıyla yerine oturdu.

Savcı yardımcısı konuşmasını bitirip oturunca zanlıların kendilerini savunmasına geçildi. Yevfimiya Boçkova hiçbir şey bilmediğini, hiçbir şeye karışmadığını tekrarladı; ısrarla Maslova'nın suçlu olduğunu söyledi. Simon ise sürekli aynı şeyi söyleyip oturdu: "Sizin bileceğiniz bir şey ama ben suçsuzum, bir şey yapmadım."

Maslova hiçbir şey söylemedi. Başkan ona savunmasını yapması gerektiğini söyleyince başını kaldırdı, kapana kıstırılmış bir hayvan gibi bakışlarını salonda gezdirdi, sonra başını önüne eğdi ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Nehlüdov'un yanında oturan tüccar, onun çıkardığı acayip sesi duyunca, -hüngür hüngür ağlamaya başlamamak için tutulmuş ilk hıçkırığın sesiydi bu- "Neyiniz var?" diye sordu.

Nehlüdov ruhunun derinliklerinde olan biteni tam olarak anlayabilmiş değildi. İçinden gelen hıçkırıklarını, gözlerinden boşaldı boşalacak olan gözyaşlarını sinirlerinin zayıf düşmesine veriyordu. Gözyaşlarını saklamak için pince-nez'ini taktı, sonra mendilini çıkarıp burnunu sildi.

Mahkeme salonunda bulunanlar onun Maslova'ya yaptıklarını öğrenirlerse düşeceği yüz kızartıcı durumun korkusu ruhunda olup bitenleri bastırıyordu. Şimdilik bu korku her şeyden güçlüydü.

XXII

Zanlıların son ifadeleri dinlendikten sonra, soruların jüriye hangi şekilde yöneltilmesi gerektiği konusunda uzun uzun tartışıp karara varıldı. Ardından başkan durumun bir özetini sundu.

İçten bir tavırla soygunculuğun soygunculuk, hırsızlığın da hırsızlık olduğunu uzun uzun anlattı. Bunları anlatırken sık sık Nehlüdov'a bakıyordu. Sanki bu konunun önemini kavramasını ve sonra arkadaşlarına açıklamasını umut ediyordu. Jüri üyelerinin bu gerçeği yeterince anladıkları kanısına varınca, başka bir gerçekten bahsetti. Cinayetin bir insanın ölümüyle sonuçlanan bir hareket olduğunu, birisini zehirleyerek öldürme hareketinin de bu yüzden cinayet olduğunu vurguladı; jüri üyelerinin bu gerçeği de anladıkları kanısına varınca, hırsızlıkla cinayetin beraberce işlenmiş olmaları durumunda suçun hırsızlıkla cinayetten ibaret olduğunu anlattı.

Bir an evvel buradan kurtulmak istediği halde, görevine öylesine alışmıştı ki, bir kere konuşmaya başladıktan sonra kolay kolay susamıyordu. Jüri üyelerine zanlıları suçlu bulurlarsa suçlu olduklarını söylemeye; suçsuz bulurlarsa suçsuz olduklarını söylemeye yetkileri olduğunu anlattı. Bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz bulurlarsa, bir konuda suçlu, ötekinde suçsuz olduklarını da söyleyebilme hakkına sahiptiler. Daha sonra, bu yetkilerini sağduyu ile kullanmaları gerektiğini vurguladı. Ayrıca, kendilerine yö-

neltilen soruya olumlu cevap verirlerse, bunun, o sorunun tümüne olumlu cevap verdikleri anlamına geleceği, soruda dile getirilenlere olumlu cevap vermemeleri durumda ise bunu belirtmeleri gerektiği üzerinde durmak istiyordu ki saatine bakıp, üçe beş kaldığını görünce vazgeçip asıl konuya geçti.

"Davamızın konusu olan olay..." diye başladı ve savunma avukatlarının, savcı yardımcısının, şahitlerin birkaç kere anlattığı şeyi bir kere de o anlattı.

Başkan durmadan konuşuyordu; iki yanındaki mahkeme üyeleri de arada bir saatlerine bakarak onu dinliyorlardı. Konuşmasını çok güzel, olması gerektiği gibi, ancak biraz uzun buluyorlardı. Salondaki görevli görevsiz herkes gibi savcı yardımcısı da aynı düşüncedeydi.

Başkan söyleyeceklerini söylemişti ama konuşma hakkını kolay kolay bırakabilecek gibi görünmüyordu. Kendi sesinin o etkileyici yankılarını işitmek ona zevk veriyordu; biraz da jüriye tanınan hakların önemini vurgulama ihtiyacını duydu. Bu yetkilerini ne denli dikkatle, titiz kullanmaları gerektiğinden, yemin ettiklerinden, şu anda toplumun bilinci ve vicdanı olduklarından, görüşmelerini yapacakları odadaki konuşmaların kutsal gizliliğinden vesaire, vesaire...

Başkan konuşmaya başlayınca Maslova, tek sözcüğünü kaçırmaktan korkuyormuşçasına gözlerini ona dikmiş dinliyordu. Bu yüzden Nehlüdov, onunla göz göze gelmek endişesinden uzak, hep ona bakmıştı. Uzun zaman görmediği bir yüzü ilk gördüğünde insanda ayrılık süresi boyunca oluşan fiziksel değişimlerin nasıl çarpıcı bir etki yarattığını, ardından eskiden sevdiği bu yüzün nasıl yavaş yavaş o tanıdık hale döndüğünü, zamanın yaptığı bu değişikliklerin kaybolarak, ruhun o tek ve eşsiz kişiliğinin kaldığını düşünüyordu.

Nehlüdov da aynı şekilde hissetmişti.

Evet, cezaevi giysisine, kalınlaşan vücuduna, büyümüş göğüslerine, gerdanına, alnındaki kırışıklıklara, şişmiş gözlerine rağmen bu aynı Katyuşa'ydı; kutsal pazar günü kilisenin avlusunda sevgi, hayat dolu, sevinçten içleri gülen gözleriyle, masum bir aşkla bakan Katyuşa...

"Ne tuhaf bir tesadüf! On seneden sonra, görevli olduğum bir davada birden zanlı olarak çıkıyor karşıma! Neye varacak bunun sonu acaba? Ah, ne olacaksa bir an evvel olsa, bir an evvel!"

İçinde yavaş yavaş filizlenen pişmanlık duygusuna boyun eğmiyordu henüz. Bu olayı bir süre sonra unutulup gidecek, hayatının akışını etkilemeyecek, bozmayacak bir tesadüf olarak görüyordu. Odada kabahat yaptı diye sahibinin, ensesinden yakalayıp burnunu yaptığı şeye soktuğu küçük bir köpek gibi hissediyordu. Köpek cıyaklıyor, yaptığı yaramazlığın sonuçlarından kaçıp elinden geldiğince uzaklara gitmek istiyor ama güçlü sahibi onu bırakmıyor... Nehlüdov yaptığının ne kadar iğrenç olduğunu ve sahibinin güçlü elini hissediyordu ama yaptığının anlamından hâlâ habersizdi; bir sahibi olduğunu kabul etmek istemiyordu. Bu davanın onun davası olduğuna bir türlü inanmak istemiyordu. Ne var ki görünmeyen güçlü bu el onu yakalamıştı ve bu elden kurtuluşunun olmadığını hissediyordu. Yine de her zamanki alışkanlığıyla, ayak ayak üstüne atmış, kendine güven dolu bir tavırla ön sırada baştan ikinci sandalyede oturuyor, etrafını umursamaz bir dalgınlık içinde elindeki pince-nez'iyle oynuyordu. Ruhunun derinliklerinde sadece bu genç kıza yaptıklarının kötülüğü değil, bütün bencil, zalim, bozuk, boş yaşayışını, korkarlığını, alçaklığını hissediyordu. Onu bu günahından ve ondan sonraki yaşayışından nasıl olmuşsa saklayabilmiş olan tülün arkasında, on iki senelik hayatının sarsılmaya başladığını ve bu tülün hafif aralandığını görüyordu.

XXIII

Sonunda başkan konuşmasını bitirdi, soru kâğıdını zarif bir kol hareketiyle kaldırdı, yanına gelen jüri sözcüsüne verdi. Jüri üyeleri salondan ayrılabileceklerine sevinerek kalktılar, utangaç bir halleri vardı; ellerini kollarını ne yapacaklarını bilemeden birbiri ardına görüşme odasına geçtiler. Kapı kapanır kapamaz bir jandarma geldi, kılıcını kınından çıkarıp omzuna koydu ve kapının önünde durdu. Hâkimler kalkıp çıktılar. Zanlılar da salondan çıkarıldı.

Görüşme odasına girince jüri üyeleri birer sigara yaktılar. Mahkeme salonundaki o yapmacık hallerinden sıyrılıverdiler. Sigaralarını tüttürerek serbestçe oturdular ve aralarında heyecanlı bir konuşma başladı.

İyi yürekli tüccar, "Kız masum" diye başladı. "Onu bu işe karıştırmışlar, beraat ettirmeliyiz."

Jüri sözcüsü, "Bunu görüşmemiz lazım" dedi. "Kişisel duygularımızın etkisi altında kalmamalıyız."

Albay atıldı: "Başkanın konuşması güzeldi."

"Ne demezsin! Az kaldı uyuyordum."

Museviye benzeyen satıcı, "Esas nokta şu" dedi. "Maslova onlarla ortak olmasaydı, hademelerin paradan haberleri olamazdı."

Üyelerden biri, "Yani sizce Maslova mı çaldı parayı?" diye sordu.

İyi yürekli tüccar, "Dünyada inanamam böyle bir şeye!" diye yükseltti sesini. "O şeytan suratlı karının marifetidir her şey."

"Hepsi birbirinden şeytan" dedi albay.

"Ama odaya hiç girmediğini söylüyor."

"İnanmayın. Ben o sürtüğün dediği hiçbir şeye inanmam!"

Sözcü girdi araya: "Sizin inanmamanız yetmez ki."

"Anahtar Maslova'daydı."

Tüccar itiraz etti: "Ne çıkar bundan?"

"Ya yüzük?"

Tüccar gene yükseltti sesini: "Söyledi ya kız, tüccar vermiş anahtarı. Sarhoş olduğu için vurmuş ona, sonra da acımış besbelli. Ağlamasın diye vermiştir. Duydunuz siz de... 1.90 boyunda, 130 kiloluk bir adammış..."

Pyotr Gerasimoviç kesti tüccarın sözünü: "Asıl mesele bu değil. Hırsızlıkla cinayeti Maslova mı planlayıp gerçekleştirmiştir, hademeler mi? Bunu konuşmalıyız."

"Hademeler bu işi yalnız başına yapmış olamazlar. Anahtar Maslova'daydı."

Bu konuşma uzun süre devam etti.

Jüri sözcüsü sonunda, "Baylar, lütfen masada bu meseleyi tartışalım" dedi. Başkan yerine otururken devam etti: "Buyurunuz."

Satıcı, "Bu kızlar ne rezildir bilemezsiniz" dedi ve asıl suçlunun Maslova olduğunu göstermek için bir sokak kızının bir arkadaşının saatini nasıl yürüttüğünü anlattı.

Albay bu konuda daha da ilginç bir hırsızlık olayını, altın bir semaverin nasıl heba edildiğini anlattı.

Sözcü kalemiyle masaya vurarak, "Baylar" dedi, "lütfen sorulara geçelim."

Herkes sustu. Sorular şöyle sıralanmıştı:

1) Krapivensko bölgesi, Borkov köylülerinden otuz üç yaşındaki Simon Petrov Kartinkin, 17 Ocak 188x tarihinde N. şehrinde başka kişilerle birlikte, tüccar Smelkov'u soymak kastıyla, öldürmek üzere içkisine zehir koyup ölümüne sebebiyet vermekten, tüccarın 2500 rublesiyle, bir elmas yüzüğünü çalmaktan suçlu mudur?

2) Kırk üç yaşındaki Yevfimiya Boçkova yukarıda sıralanmış olaylardan suçlu mudur?

3) Yirmi sekiz yaşındaki Yekaterina Mihaylova Maslova ilk soruda sıralanmış olaylardan suçlu mudur?

4) Zanlı Yevfimiya Boçkova birinci soruda belirtilen olayda suçlu değilse, acaba 17 Ocak 188x tarihinde, N. şehrinde çalıştığı Mavritaniya otelinde kalan tüccar Smelkov'un odasındaki kilitli valizinden, getirdiği bir anahtarla bavulun kilidini açıp 2500 rublesinin çalmakla suçlu mudur?

Sözcü birinci soruyu okuduktan sonra, "Evet, baylar?" diye sordu.

Bu soruya hemen cevap verildi. Bütün jüri üyeleri Kartinkin'in hem zehirleme hem de hırsızlık olayında suç ortaklığı yaptığına kanaat getirmişlerdi. "Evet, suçludur." Tek istisna hep beraattan yana olan yaşlı bir sendika üyesiydi.

Sözcü, yaşlı adamın anlayamadığını zannederek, Kartinkin'le Boçkova'nın şüphesiz suçlu olduklarını anlattı ama sendikacı her şeyi anladığını, yine de zavallılara acımak gerektiğini söyledi ve "Biz de melek değiliz" diye ilave etti. Belli ki bu düşüncesinden vazgeçmeyecekti.

Uzun konuşmalardan sonra Boçkova'yla ilgili soruya, avukatının da üzerinde durduğu gibi, onun zehirleme olayına katıldığını gösteren delil olmadığı için "suçsuzdur" cevabı verildi.

Maslova'yı beraat ettirmek isteyen tüccar, asıl suçlunun Boçkova olduğunda diretti. Üyelerin çoğu da ondan yanaydı ama yasala-

rı sıkı sıkıya takip etme iddiasında olan jüri sözcüsü, Boçkova'nın zehirleme olayına katıldığını gösteren hiçbir delilin bulunmadığını söylüyordu. Uzun tartışmalardan sonra sözcünün düşüncesi baskın çıktı.

Boçkova'yla ilgili dördüncü soruya "Evet, suçludur" cevabını verirken, sendikacının ısrarıyla, "Ama hoş görülmelidir" diye ilave ettiler.

Maslova ile ilgili üçüncü soru heyecanlı tartışmalara sebep oldu. Sözcü, Maslova'nın cinayette de hırsızlıkta da suçlu olduğunda diretiyor, tüccar bunu kabul etmiyordu. Albay, satıcı, sendikacı da ondan yanaydı; geri kalanlar kararsız gibiydiler. Ama sözcünün görüşü yavaş yavaş kuvvetlenmeye başlamıştı; çünkü üyeler artık yorulmuştu ve buradan kurtulmak için tartışmaların bir an evvel bitmesini istiyorlardı. Bu yüzden sonunda görüşlerini herkesin kabul etmek zorunda kalacağını sandıkları jüri sözcüsünün tarafına geçmeye hazırdılar.

Nehlüdov, duruşmadaki konuşmalardan ve Maslova hakkında bildiklerinden onun ne hırsızlıkla ne de cinayetle ilgisi olabileceğine emindi; jüri üyelerinin de bu karara varacaklarına inanıyordu. Ama Maslova'nın güzelliğinden etkilenen ve bunu saklamaya gerek duymayan tüccarın beceriksizce savunmasından, jüri sözcüsünün ona karşı durmasından, en önemlisi de üyelerin artık yorulmaları sonucunda kararın Maslova'nın aleyhinde olacağını sezince buna itiraz etmek istedi. Ne var ki Maslova'dan söz etmekten korkuyordu, onunla olan ilişkisini öğrenecekler sanıyordu. Diğer taraftan bu gidişe göz yumamayacağını, karşı durmak zorunda olduğunu hissediyordu. Renkten renge giriyordu oturduğu yerde; tam ağzını açmaya hazırlanıyordu ki konuşmaların başından beri söze hiç karışmayan ve besbelli jüri sözcüsünün tavrından artık sıkılan Pyotr Gerasimoviç, birden itiraz etmek üzere ayağa kalktı ve Nehlüdov'un söylemek istediklerini dile getirdi.

"Bir dakika müsaade edin, anahtar Maslova'da olduğu için parayı onun çaldığını söylüyorsunuz. Acaba o gittikten sonra hademeler başka bir anahtarla valizi açmış olamazlar mı?"

Tüccar başını salladı: "Tabii, pekala olabilir."

"Maslova alamazdı parayı; saklayacak yeri yoktu çünkü."

"Ben de bunu anlatmak istiyorum işte" diye doğruladı tüccar.

"Maslova valizi açınca parayı gören hizmetçilerin, ellerine geçen fırsattan yararlanıp, suçu onun üzerine yıkmış olmaları daha akla yakın."

Pek sinirli konuşuyordu Pyotr Gerasimoviç. Onun siniri sözcüye de geçti, düşüncesini daha da inatla savunmaya başladı. Ama Pyotr Gerasimoviç öylesine inandırıcıydı ki üyelerin çoğu onun tarafına geçti. Maslova'nın hırsızlık olayıyla ilgisi olmadığını, yüzüğü de ona tüccarın hediye ettiğini söylüyorlardı. Zehirleme olayına gelince, Maslova'nın heyecanlı savunucusu tüccar, onun suçsuz olduğunu kabul etmeleri gerektiğini, çünkü tüccarı zehirlemesi için sebebinin olmadığını söylüyordu. Sözcüyse, tozu içkiye döktüğünü itiraf ettiğine göre, Maslova'yı suçsuz kabul edemeyeceklerini savunuyordu.

"Dökmesine döktü ama bunu uyku ilacı sanıyordu" dedi tüccar.

Boşluk yakalamaktan pek hoşlanan albay hemen, "Aslında uyku ilacıyla da öldürebilirdi onu" diye karıştı söze ve sonra, kayınının karısının uyku ilacından zehirlendiğini, doktor yakında olmasaydı, gerekli tedbirleri zamanında almasalardı yüzde yüz öleceğini uzun uzun anlattı. Öylesine inandırıcı ve kendine güvenle konuşuyordu ki kimse sözünü kesemiyordu. Satıcı heyecanlanarak benzer bir hikâye anlatmaya kalkıştı.

"Bazıları öyle alışıyorlar ki..." diye başladı, "kırk damla birden alabiliyorlar. Bir akrabam var..."

Ancak albay sözünün kesilmesine izin vermedi, uyku ilacının kayınının karısındaki etkisinin sonuçlarını anlatmaya devam etti.

Üyelerden biri söze karıştı: "Saat beşe geliyor baylar."

Jüri sözcüsü, "Bu durumda baylar" dedi, "hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığını, bir şey çalmadığını ama suçlu olduğunu kabul ediyoruz. Öyle mi?"

Zaferinden memnun Pyotr Gerasimoviç bunu onayladı.

Tüccar, "Ama hoş görülmeli" diye ilave etti. İtiraz eden olmadı. Yalnız sendikacı, "Suçsuzdur" demeleri için ısrar ediyordu. "Hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığını ve bir şey çalmadığını söylemekle, suçsuzdur demek aynı anlama gelir" dedi jüri sözcüsü.

Tüccar neşeyle, "Öyle, beraat edecek" dedi.

Hepsi öylesine yorulmuş, tartışmalardan öylesine bitkin düşmüştü ki hiçbiri "öldürme kastı olmaksızın tozu vermekten suçlu olduğunu" eklemeyi akıl edememişti.

Nehlüdov da bunu fark edemeyecek kadar heyecanlıydı. Cevaplar böylece kâğıda geçirildikten sonra mahkeme heyetine sunuldu.

Rabelais[10] bir avukatın, kendisine başvuran iki kişinin davasına bakarken konuyla ilgili bütün yasaları sayıp döktükten, yirmi sayfalık saçma sapan, Latince bir hukuk yazısını okuduktan sonra taraflara yazı tura atmayı tavsiye ettiğini yazar: Yazıysa davacı, turaysa davalı haklı sayılacaktır.

Burada da durum aynıydı. Soruya başka bir cevap değil de, bu cevabın verilmesinin sebepleri vardı: Bir kere, öylesine uzun konuşan başkan, her zaman belirttiği şeyi bugün atlamış, jüri üyelerinin bu soruya cevap verirken, özellikle "Evet, suçludur ama öldürme kastı olmaksızın" diyebileceklerini hatırlatmamıştı; iki, albay kayınbiraderinin karısının hikâyesini çok uzatmıştı; üç, Nehlüdov heyecanından Maslova'nın öldürme kastı olmadığı ibaresinin eksikliğini fark etmemiş, hırsızlıkla ilişkisi bulunmadığı ifade-

10 Francois Rabelais (1494-1553) Fransız hümanist, yazar, filozof. (Ç.N.)

sinin Maslova'yı beraat ettireceğini sanmıştı; dört, sözcü sorularla cevapları yeni baştan okurken Pyotr Gerasimoviç odada yoktu, bir an dışarı çıkmıştı; en önemli sebep ise herkes yorulduğu için bir an evvel işi bitirmek istemeleri, bu yüzden tartışmaları sonuca bağlayabileceğini umdukları karara hemen katılmalarıydı.

Jüri üyeleri zili çaldı. Kapının dışında kılıcını çekmiş vaziyette bekleyen jandarma, kılıcını kınına koydu ve kenara çekildi. Hâkimler yerlerini aldı, jüri üyeleri teker teker girdiler salona.

Jüri sözcüsü, bir tören havasıyla kâğıdı getirdi. Başkanın yanına gitti ve kâğıdı ona verdi. Başkan cevapları okudu, şaşkınlıkla arkadaşlarına dönüp alçak sesle bir şeyler konuşmaya başladı. Şaşırmıştı çünkü jüri "çalma kastı olmaksızın" dedikten sonra "öldürme kastı olmaksızın" ibaresini eklememişti. Bundan da Maslova'nın hırsızlık yapmadığı, çalmadığı, sadece sebepsiz yere tüccarı zehirlediği sonucu çıkıyordu.

Solundaki mahkeme üyesine: "Bakın neler saçmalamışlar" dedi, "kürek cezasına çarptırır onu bu karar, oysa suçsuz zavallı."

Sinirli mahkeme üyesi: "Ne demek suçsuz?" diye mırıldandı.

"Basbayağı suçsuz işte... Bence 818. maddeye girer bu. (818. madde, jürinin suçlamasını haksız görürse mahkemeye bu kararı bozmak yetkisi verir.)

Başkan sonra iyi yürekli mahkeme üyesine döndü: "Siz ne düşünüyorsunuz?"

İyi yürekli üye hemen cevap vermedi, önünde duran kâğıdın numarasına baktı. Fal açıyordu gene. Rakamları toplayıp üçe böldü, bölünmedi. Bölünseydi eğer başkanın söylediğini kabul edecekti; rakam üçe bölünmemişti yine de iyi yürekliliğinden olumlu cevap verdi. "Ben de öyle düşünüyorum" dedi, "sekiz yüz on sekizinci maddeyi uygulamalıyız."

Başkan sinirli üyeye döndü: "Ya siz?"

Beriki kesin: "Hayır" dedi. "Gazeteler, jürilerin katilleri temize çıkardıklarını yazıp duruyorlar, bunu bir de mahkemeler yaparsa ne derler? Ben asla kabul etmiyorum."

Başkan saatine baktı.

"Yazık ama elden ne gelir" dedi. Kâğıdı, okuması için jüri sözcüsüne verdi.

Herkes ayağa kalktı, jüri sözcüsü vücudunun ağırlığını bir ayağından ötekine geçirdikten sonra öksürdü ve sorularla cevapları okumaya başladı. Bütün görevliler -sekreter, avukatlar, savcı yardımcısı bile- şaşırmıştı.

Zanlılar cevapların ne anlama geldiğini anlamadan öylece oturuyorlardı. Herkes gene oturdu ve başkan, savcı yardımcısına zanlıların ne gibi cezalara çarptırılacaklarını sordu.

Maslova'yı mahkûm ettirmek konusunda hiç beklemediği bir başarıya ulaştığı için sevinen savcı yardımcısı bu başarıyı hitabet sanatına borçlu olduğuna inanıyordu; önündeki kâğıtları karıştırdı bir süre, sonra ayağa kalktı.

"Simon Kartinkin 1452. maddeyle 1453. maddenin 4. şıkkına göre cezalandırılmalıdır" dedi. "Yevfimiya Boçkova 1659., Yekaterina Maslova da 1454. maddeye göre cezalandırılmalıdırlar."

Bu cezalar, bu durumda düşünülebilecek en ağır cezalardı.

Başkan ayağa kalkarken: "Mahkeme heyeti karar vermek için çekiliyor" dedi.

Hâkimlerin arkasından, görevini yerine getirmiş olmanın verdiği rahatlıkla herkes ayağa kalktı, bazıları dışarı çıktı, bazıları salonun içinde dolaşmaya başladı.

Jüri sözcüsü, Nehlüdov'a bir şeyler anlatıyordu. Pyotr Gerasimoviç onlara yaklaştı. Nehlüdov'a: "İşi berbat ettik beyler" dedi. "Sibirya'ya sürdük kızı!"

Öğretmenin yılışıklığına bu kez aldırmayan Nehlüdov: "Ne diyorsunuz?" diye bağırdı.

"Öyle ya. Cevabımıza 'suçludur ama öldürme kastı olmaksızın' ibaresini koymamışız. Mahkeme sekreteri, az evvel savcının onu on beş sene kürek cezasına çarptıracağını söyledi."

Jüri üyesi: "Böyle karar verdik" dedi.

Pyotr Gerasimoviç itiraz etti; Maslova'nın parayı almadığına göre tüccarı öldürmüş olamayacağının kendiliğinden anlaşılacağını söylüyordu.

Jüri sözcüsü: "Çıkmadan evvel size cevapları olduğu gibi okudum" diye savunuyordu kendini. "Kimse itiraz etmedi."

Pyotr Gerasimoviç: "O ara ben odadan çıkmıştım" dedi ve Nehlüdov'a dönerek: "Nasıl oldu da fark edemediniz bunu?" diye sordu.

"Hiç aklıma gelmedi" dedi Nehlüdov.

"Düşünmediniz demek!"

Nehlüdov: "Bunu düzeltebiliriz ama" dedi.

"Hayır, her şey bitti artık."

Nehlüdov zanlılara baktı. Kaderleri karara bağlanan bu üç kişi parmaklığın arkasında, askerlerin önünde yerlerinden kıpırdamadan oturuyorlardı. Maslova bir şeye gülümsüyordu. Nehlüdov'un ruhunda şeytanca bir his uyandı. Şu ana kadar Maslova'nın kurtulacağını, şehirde kalacağını düşünürken ona karşı nasıl davranacağı konusunda bir türlü karar verememişti. Onunla herhangi bir ilişki kurmak çok zor olacaktı. Oysa kürek cezası, Sibirya'ya sürgün, bir anda onunla her türlü ilişki ihtimalini kesip atıyordu: Av torbasındaki yaralı kuş çırpınmayı kesecek, varlığını ona acı acı hatırlatamayacaktı.

XXIV

Pyotr Gerasimoviç yanılmıyordu.

Başkan danışma odasından döndükten sonra eline kâğıdı alıp okudu: "Yüce İmparatorumuzun fermanıyla çalışan bölgemizin ağır ceza mahkemesi 28 Nisan 188x tarihli duruşmasında jüri heyetinin aldığı karara dayanarak Ceza Kanunu'nun 771. yasanın 3. bendine, 776. yasanın 3. bendine ve 777 yasaya göre ve 28. maddesi gereğince, 33 yaşındaki Simon Kartinkin'in 8 sene, Yekaterina Maslova'nın 4 sene kürek cezasına gönderilmesine, medeni haklarından yoksun edilmesine; 43 yaşındaki Yevfimiya Boçkova'nınsa, medeni hakları ve bütün mülkü elinden alınarak Ceza Kanunu'nun 49. maddesi gereğince 3 sene cezaevinde yatmasına karar verilmiştir. Mahkeme masrafları mahkûmlardan eşit olarak alınacak, payına düşeni verecek durumu olmayanların parası hazinece ödenecektir. Maddi değeri olan deliller satılacak, yüzük geri verilecek, cam tüpler tahrip edilecektir."

Kartinkin gene öyle dimdik, gerilmiş parmaklarını pantolonunun yan dikişlerine yapıştırmış, ayakta duruyor, dudaklarını kıpırdatıyordu. Boçkova çok sakindi.

Kararı dinleyince Maslova'mn yüzü mosmor oldu. Birden, "Suçsuzum ben, suçsuzum!" diye bağırmaya başladı. "Günahtır bu yaptığınız. Ben suçsuzum. Onu öldürmek istemedim, aklım-

dan bile geçirmedim. Doğru söylüyorum, yemin ederim ki doğru söylüyorum." Sırasına çökercesine oturup hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Kartinkin'le Boçkova salondan çıktıklarında o hâlâ ağlıyordu; jandarma en sonunda kolundan çekelemek zorunda kaldı.

O şeytanca hislerini unutan Nehlûdov, "Hayır, bu meseleyi böyle bırakamam" diye mırıldandı kendi kendine ve sebebini bilmeden, Maslova'yı bir kere daha görmek için aceleyle koridora çıktı. Duruşmanın nihayet bittiğine sevinen jüri üyeleri, avukatlar kapıda toplanmış, bir an evvel dışarı çıkmaya çalışıyorlardı; birkaç dakika kapıda beklemek zorunda kaldı. En sonunda koridora çıktığı zaman Maslova iyice uzaklaşmıştı. Herkesin dikkatini üzerine çektiğine aldırmadan koşarak yetişti ona, önüne geçip durdu. Ağlamayı kesmişti, başörtüsünün ucuyla kıpkırmızı yüzünü siliyor, kesik kesik hıçkırıyordu. Nehlûdov'un yanından geçip gitti. Nehlûdov aceleyle geri döndü, başkanı görecekti. Ama başkan mahkeme salonunu terk etmişti.

Nehlûdov ancak vestiyerde yetişti ona.

Açık renk paltosunu giymiş, kapıcının uzattığı gümüş başlıklı bastonunu alırken yaklaştı yanına Nehlûdov, "Sayın başkan" dedi, "demin hükme bağladığınız dava hakkında sizinle konuşmak istiyordum. Bir dakikanızı alabilir miyiim? Jüri üyesiyim."

Başkan, Nehlûdov'un elini sıkarak: "Elbette, Prens Nehlûdov" dedi. "Sizinle konuşmak, benim için zevktir. Tanışıyoruz zaten." Başkan, Nehlûdov'u ilk tanıdığı akşamı neşeyle hatırlayarak onun elini sıktı. Başkan o gece öylesine iyi, öylesine güzel dans etmişti ki bütün gençleri kıskandırmıştı. "Size ne gibi yardımım dokunabilir?"

"Maslova'yla ilgili cevabımızda bir yanlış anlama oldu. Tüccarın öldürülmesinde suçsuzdur, oysa kürek cezasına çarptırıldı."

Nehlûdov bunları aklı çok meşgul, üzgün bir tavırla söylemişti.

Başkan dış kapıya doğru yürürken, "Mahkeme kararı sizlerin cevaplarına göre vermiştir" dedi, "bu cevaplar mahkeme heyetimize de gerçekle çelişir gözüktüğü halde jürinin kararı esas alınmıştır."

Bunları söylerken başkan hatırladı: Tam "suçlu" hükmünün, "öldürme kastı olmaksızın" kelimeleri ilave edilmezse "taammüden katil" anlamına geleceğini izah etmek üzereyken, işi çabuk bitirmek için kısa kesmişti.

"Öyle ama acaba bu yanlışlık düzeltilemez mi?"

Başkan şapkasını hafif yana yatırdı, kapıya doğru yürümeye devam ederek: "Temyiz için daima bir sebep bulunabilir" dedi. "Bir avukata danışmanız lazım."

"Ama bu korkunç bir şey."

"Biliyorsunuz, Maslova için zaten iki yol vardı..." Başkanın, Nehlüdov'la elinden geldiğince kibar konuşmak istediği belliydi. Paltosunun yakası üzerinden favorilerini düzelttikten sonra Nehlüdov'un koluna hafifçe dokunarak çıkışa doğru yürüdü. "Siz de çıkıyorsunuz değil mi?"

Nehlüdov aceleyle giyinip peşinden giderken, "Evet" dedi.

İnsana sevinç veren parlak güneş ışığına çıktılar. Araba tekerleklerinin kaldırım taşlarında çıkardığı gürültüyü bastırmak için seslerini yükselttiler.

Başkan: "Doğrusu durum biraz acayip" diye devam ediyordu. "Maslova için iki yol vardı dediğim gibi: Ya sadece kısa bir süre için hapis cezasına çarptırılacak, mahkeme sırasında hapiste geçirdiği zaman dikkate alınırsa belki de hiç hapis yatmazdı; ya da Sibirya'ya sürülecekti. Başka ihtimal yoktu. Dediğim gibi, jürinin verdiği cevapta "öldürmek kastı olmadan" ibaresi bulunsaydı, zanlı hiç şüphesiz beraat etmiş olacaktı..."

"Bunu nasıl fark edemedim, bağışlanamaz bir hata yaptım" dedi Nehlüdov.

Başkan saatine bakıp gülümsedi: "Bütün mesele buydu."

Klara'nın bildirdiği sürenin bitmesine kırk beş dakika kalmıştı.

"İsterseniz bir avukata danışın. Temyiz için sebep daima bulunur. (Arabacıya döndü) Dvoryanskaya'ya... Otuz kapikten fazla vermem, haberin olsun."

"Buyurunuz efendim."

"Hoşça kalınız Prens. Bir yardımım dokunabilirse Dvoryanskaya'da Dvornikov'un evinde oturuyorum, hatırlaması kolay."

Başkan kibarca selam verip uzaklaştı.

XXV

Başkanla konuşması, temiz hava Nehlûdov'u biraz avutmuş, rahatlatmıştı. Şimdi sabahtan beri alışmadığı şartlar altında geçirdiği saatlerin etkisiyle duygularını abarttığını düşünüyordu.

"Ne kadar da tuhaf bir tesadüf gerçekten! Kızcağızı kurtarmak için elimden geleni yapmalıyım, hem de hiç vakit kaybetmeden! Mahkemeden Fanarin ya da Mikisşn'in nerede oturduğunu öğrenmeliyim." Ünlü iki avukatı hatırlamıştı.

Nehlûdov mahkemeye geri döndü, paltosunu çıkarıp üst kata çıktı. Birinci koridorda Fanarin'le karşılaştı. Onu durdurup, bir iş vesilesiyle tam da kendisini aradığını söyledi. Fanarin Nehlûdov'u gıyaben tanıyordu; elinden geleni seve seve yapacağını söyledi: "Gerçi çok yorgunum ama... olsun varsın, uzun sürmeyecekse anlatınız... Şuraya girelim."

Nehlûdov'la birlikte hâkimlerden birinin odasına girip masaya oturdular.

"Evet, mesele nedir?"

"Öncelikle sizden bu meseleyle ilgilendiğimin aramızda kalmasını rica edeceğim" dedi Nehlûdov.

"Tabii..."

"Bugün jüride görevliydim, suçsuz bir kadının kürek cezasına çarptırılmasına sebep olduk. Istırap veriyor bu bana."

Nehlûdov birden kıpkırmızı oldu, durumuna kendisi de şaşırdı.

Fanarin çabucak ona bir göz attı ve dinlemeye devam etti.

"Evet" diye mırıldandı.

"Suçsuz bir kadını mahkûm ettik, mahkeme kararına itiraz etmek, en yüksek mahkemeye başvurmak istiyorum."

Fanarin düzeltti: "Yargıtay'a."

"Evet. Bu davayı sizin almanızı isteyecektim."

Nehlûdov kendisi için söylenmesi en güç olanı bir an evvel söyleyip bitirmek amacıyla aceleyle, yüzü kızararak: "Bu konuda yapılacak bütün masraflar bana ait" dedi.

Avukat, genç adamın bu meselelerdeki tecrübesizliğine hoşgörüyle gülümseyerek: "Bunları sonra konuşuruz" dedi. "Dava nedir?"

Nehlûdov anlattı.

"Pekala, yarın dava dosyasını alır incelerim. Yarın, hayır perşembe günü akşam saat altıda bana gelin, cevabımı bildiririm size. Oldu mu? Şimdi gidelim, yapılacak bir iki işim var."

Nehlûdov avukatla vedalaşıp çıktı.

Avukatla konuşması, Maslova'yı kurtarmak için adım attığı düşüncesi içini biraz rahatlatmıştı. Dışarı çıktı, bahar havasını neşeyle çekti ciğerlerine. Etrafını arabacılar sarmıştı ama binmedi, yürüdü. Bir anda aklına Katyuşa'nın hayaliyle dolu günler geldi, ona karşı davranışını hatırladı. Keyfi kaçtı, ruhunu keder kapladı. "Bunları sonra düşünürüm" dedi kendi kendine, "bu tatsız hatıralardan kurtulmalıyım."

Korçagin'lerin yemeğini hatırlayarak saatine baktı. Henüz geç değildi, yetişebilirdi. Önünden geçen tramvaya atladı, meydana gelince indi ve şık bir arabaya bindi. On dakika sonra Korçagin'lerin malikanesinin önündeydi.

XXVI

Korçagin'lerin şişko, cana yakın kapıcısı İngiliz menteşeler üzerinde sessizce açılan meşe oymalı ağır kapıyı açarak: "Buyurun efendim" dedi, "sizi bekliyorlar. Masaya oturdular, gelince sizi yemek salonuna almamızı buyurdular."

Kapıcı merdivene yaklaşıp, yukarıdaki çıngırağın ipini çekti. Nehlüdov paltosunu çıkarırken: "Kimler var?" diye sordu.

"Bay Kolosov'la Mihail Sergeyeviç" dedi kapıcı, "yabancı yok."

Merdivenin başından fraklı, beyaz eldivenli, yakışıklı bir uşak baktı. "Buyurun prens hazretleri!" diye seslendi. "Yemek salonunda bekliyorlar sizi."

Nehlüdov merdiveni çıktı, geniş, son derece güzel döşeli salondan yemek salonuna geçti. Odasından hiç ayrılmayan anne, Prenses Sovya Vasilyevna dışında herkes masadaydı. Baş köşede yaşlı Korçagin oturuyordu. Solunda doktor, sağında bölge soylularının eski başkanı, banka yönetim kurulu üyesi, Korçagin'in liberal dostu İvan İvanoviç Kolosov vardı. Doktorun yanında Missi'nin küçük kız kardeşinin mürebbiyesi Miss Reder, onun yanında da dört yaşındaki küçük kız oturuyordu. Karşıda, sağ yanda Korçagin'lerin tek erkek çocuğu, altıncı sınıf öğrencisi Petya vardı -yakında sınavlara girecekti, bütün aile onun için şehirde kalmıştı- yanında üniversite öğrencisi olan öğretmeni, daha sonra da kırk yaşında,

evlenmemiş bir kız ve Slavyanovil[11] olan Katerina Alekseyevna oturuyordu, karşısında da Missi'nin kuzeni, dayısının oğlu Mihail Sergeyeviç ya da küçük adıyla Mişa Telegin vardı; masanın ucunda Missi, yanında da servisi yapılmış bir kişilik boş yer vardı.

Takma dişleriyle ağzındakini güçlükle çiğneyen yaşlı Korçagin göz kapakları gözükmeyen kanlı gözlerini Nehlüdov'a kaldırarak: "Oo, hoş geldiniz, buyurun" dedi. "Biz de balığa yeni başladık."

Ağzı dolu, Missi'nin yanındaki boş servisi iri yarı, şişman büfeciye işaret etti: "Stepan."

Yaşlı Korçagin'i uzun zamandan beri tanısa da Nehlüdov, bu şehvet dolu, ıslak dudaklı kırmızı yüzü, boynuna sıkıştırdığı peçetelerden taşan şişman gerdanı, en çok da besili asker vücudunu nedense yadırgamıştı. Nehlüdov elinde olmadan bu adamın bölge komutanıyken -oysa varlıklı, tanınmış bir kimseydi, çalışmaya hiç de ihtiyacı yoktu- Tanrı bilir niçin insanları kırbaçlattığını, astırdığını hatırladı.

Stepan gümüş vazolar dizili büfeden kepçeyi alırken: "Hemen yapıyorlar servisi, efendim" dedi. Missi'nin yanındaki, kolalı peçetesi aile arması işlenmiş köşesi üste gelecek biçimde ustalıkla katlanmış servisle hemen ilgilenen, favorili, yakışıklı garsona başıyla işaret etti.

Nehlüdov herkesin elini sıkarak masayı dolaştı. Yaşlı Korçagin, kadınlar hariç herkes onunla tokalaşırken ayağa kalkmıştı. Bu alışılmış davranış bu akşam ona çirkin ve gülünç gelmişti. Geç kaldığı için özür diledikten sonra Missi'yle Katerina Alekseyevna arasındaki boş yere oturmaya hazırlanıyordu ki, yaşlı Korçagin, votka içmese bile masanın ortalarında bir yere, yengeçlere, havyara, peynirlere, balığa yakın oturmasını söyledi. Nehlüdov pek aç olduğu-

11 1840'lı yıllarda Rus toplumsal ve felsefi düşüncesini tartışan bu akımın taraftarları Rusya'nın Batı'dan farklı bir yolda, kendine has siyasi, toplumsal ve dini özellikleri ön planda tutularak ilerlemesi gerektiğine inanırlardı.

nu sanmıyordu ama ağzına bir lokma ekmekle peynir atınca ne kadar acıkmış olduğunu fark etti.

Kolosov, jürili mahkemelere karşı olan gerici bir gazetenin deyimini kullanarak alaylı alaylı: "Ne o, toplumun temellerini kazmaya başladınız mı bakalım?" dedi. "Suçluyu beraat ettirip, suçsuzu mahkûm ettirdiniz mi?"

Arkadaşının gerek zekasına, gerek bilgisine sınırsız bir güveni olan Prens gülümseyerek: "Toplumun temellerini kazdınız...kazdınız değil mi..." diye tekrar etti.

Nehlûdov kaba görünmek pahasına da olsa Kolosov'un sorusuna cevap vermedi, dumanı tüten çorbasını içmeye başladı.

Missi gülümseyerek: "Rahat bırakın onu da yemeğini yesin" dedi; "onu" demekle Nehlûdov'a yakınlığını hatırlatmak istiyordu sanki.

Kolosov heyecanla jürili mahkemeleri kötüleyen gazete yazısından söz etmeye başlamıştı. Mihail Sergeyeviç de onu doğruluyordu, aynı gazetenin bir başka yazısını anlattı.

Missi her zamanki gibi çok distisiguee[12] ve hoş giyimliydi.

Nehlûdov'un ağzındaki lokmayı yutmasını bekledikten sonra: "Çok yorgun ve acıkmış olmalısınız" dedi.

"Pek sayılmaz. Ya siz? Tablolara bakmaya gittiniz mi?"

"Gitmedik, başka zamana erteledik. Salamatov'larda tennis'teydik.[13] Mister Crooks gerçekten de çok güzel oynuyor."

Nehlûdov buraya kafasının içindekileri unutmak için gelmişti. Bu evde kendini daima rahat hissederdi; bunun sebebi sadece ince bir zevkle döşenmiş olması değildi, hiç belli etmeden onu saran ve şımartan o yakın ilgi çok hoşuna gidiyordu. Oysa bu akşam her

12 Göz kamaştırıcı (Fransızca).
13 Tenis oyunu (İngilizce).

şeyden -kapıcıdan geniş merdivene, çiçeklerden garsonlara, masanın hazırlanışına kadar her şeyden- tiksiniyordu. Missi'yi bile güzel bulmuyor ve yapmacık tavırlarından hoşlanmıyordu. Kolosov'un ukala sözlerinden, yaşlı Korçagin'in kalın, her halinden kendine aşırı güven okunan vücudundan, Katerina Alekseyevna'nın Fransızca söylediği cümlelerden de, mürebbiyeyle, üniversite öğrencisi öğretmenin malıcup yüzlerinden de, hele hele kendisi için söylenen "onu" zamirinden nefret ediyordu... Nehlüdov, Missi'ye karşı iki farklı duygu arasında bocalardı daima: Bazen sanki gözlerini kısarak ya da ay ışığında seyrederdi ve onu gencecik, güzel, zeki ve de içten bulurdu... Kimi zamansa parlak güneş ışığı altında kusurları batardı gözüne. Şimdi gene parlak güneş vardı. Bu akşam yüzündeki kırışıklıkları, kabarık saçlarını, dirseklerinin zayıf çıkıntılarını, en önemlisi de, tıpkı babasınınki gibi başparmağının kocaman tırnağını görüyordu.

"Can sıkıcı bir oyun" dedi Kolosov tenis hakkında, "çocukluğumuzda oynadığımız çelik çomak bile çok daha eğlenceliydi."

Missi itiraz etti: "Hiç de değil! Harika bir oyundur tenis."

Missi'nin "harika" deyişi pek bir yapmacık gelmişti Nehlüdov'a.

Mihail Sergeyeviç'le Katerina Alekseyevna'nın da katıldığı bir tartışma başladı. Sadece mürebbiye, öğretmen, bir de çocuklar susuyordu; sıkıldıkları belliydi.

Yaşlı Korçagin peçeteyi yakasından çıkarıp, sandalyesini gürültüyle geri itti -garson hemen kapmıştı onu- ayağa kalkarken kahkahalarla gülerek: "Durmadan tartışırsınız!" dedi. Arkasından diğerleri de kalktı; üzerinde ılık su dolu kaseler olan alçak masaya gidip ağızlarını çalkalarlarken bir yandan da o sıkıcı konuşmalarına devam ettiler.

Missi, insanların kişiliklerinin en iyi oyunda belli olduğunu söyledi ve bu görüşü desteklemesi isteğiyle Nehlüdov'a döndü: "Öyle değil mi?"Genç adamın kendisini daima korkutan o dur-

gun, sanki her şeyi ve herkesi kınayan bakışını fark etmiş ve bunun sebebini merak etmişti.

"Doğrusu bilmiyorum" dedi Nehlûdov, "hiç düşünmedim."

Missi: "Annemin yanına gidelim mi?" diye sordu.

Nehlûdov bir sigara çıkararak: "Gidelim" dedi; ses tonundan gitmek istemediği belliydi.

Missi bir şey söylemeden, soru dolu bakışlarını gözlerinin içine dikti. Nehlûdov sıkılmıştı, utanmıştı. "Amma da can sıkıcı bir insan oldum" diye geçirdi içinden; kibarca gülümseyerek, prenses kabul ederse seve seve gideceğini söyledi.

"Annem sizi gördüğüne çok sevinecek. Sigaranızı orada da içebilirsiniz. İvan İvanoviç de yanında."

Prenses Sovya Vasilyevna yatalaktı. Sekiz senedir ziyaretçilerini dantellerle, kurdelelerle, kadifeyle çevrili yaldızlı, fildişi, lake koltuklarla, çiçeklerle süslü yatak odasında kabul ediyor, asla sokağa çıkmıyordu. Zaten, kendi tabiriyle, ancak yakın dostlarını, yani sıradan insan kalabalığından ayrılmayı bilmiş kişilerle görüşüyordu. Nehlûdov da bu dostlar arasındaydı. Çünkü akıllı bir genç adamdı, annesi ailenin yakın bir dostuydu ve Missi'yle evlense iyi olurdu.

Sovya Vasilyevna'nın odası büyük ve küçük misafir salonlarının ötesindeydi. Büyük salondan geçerlerken önde giden Missi birden durdu, altın kaplı bir sandalyenin arkalığına tutunarak Nehlûdov'un yüzüne baktı.

Evlenmeyi çok istiyordu Missi. Nehlûdov'u da evvelden beri kendine uygun bir eş olarak görüyordu. Üstelik genç adamdan hoşlanıyordu ve Nehlûdov'un ona ait (o Nehlûdov'a ait değil de, Nehlûdov ona ait) olacağı düşüncesine kendini iyice alıştırmıştı. Ruhsal olarak pek sağlıklı olmayan insanlarda görülen o bilinçsiz, inatçı kurnazlıkla amacına adım adım yaklaşıyordu. Şimdi de Nehlûdov'u duygularını açığa vurmak zorunda bırakmak için

onunla konuşmaya niyetliydi. "Canınızı sıkan bir şey olmuş, farkındayım" dedi. "Neyiniz var?"

Nehlûdov mahkemeyi hatırladı, yüzünü buruşturdu, kızardı.

İçten olmaya çalışarak: "Evet" dedi, "acayip, sıra dışı, önemli bir şey."

"Ne oldu? Anlatamaz mısınız?"

"Şimdi anlatamam, elimde değil. Lütfen beni zor durumda bırakmayın. Hâlâ kendimi toparlayabilmiş değilim." Böyle söylerken daha da kızarmıştı Nehlûdov.

"Bana da söylemeyecek misiniz?" Missi'nin yüzünde bir kas çekildi, arkalığını tuttuğu sandalyeyi hafifçe yerinden oynattı.

Nehlûdov: "Hayır" dedi, "söylemeyeceğim." Bu sözlerle başından geçen olayın gerçekten de kendisi için önemli olduğunu itiraf ettiğini hissetmişti.

"Gidelim öyleyse."

Missi, gereksiz düşünceleri içinden atmak istiyormuşçasına başını salladı ve her zamankinden daha hızlı adımlarla yürüdü.

Nehlûdov'un gözünden genç kızın ağlamamak için dudaklarını ısırdığı kaçmamıştı. Onu üzdüğü için utandı, yüreği sızladı; ama en küçük bir zayıflığın onu mahvedeceğini, yani onu bağlayacağını biliyordu. Oysa şu anda bundan çok korkuyordu. Sessizce, kızın arkasından prensesin odasına kadar yürüdü.

XXVII

Prenses Sovya Vasilyevna çok hafif ama besleyici yemeğini yeni bitirmişti. Yemeğini daima tek başına yerdi çünkü o durumda kimsenin onu görmesini istemezdi. Yatar koltuğunun yanıbaşında, üzerinde kahve olan küçük bir masa vardı; sigarasını içiyordu. Prenses Sovya Vasiyevna zayıf, uzun boylu, siyah saçlı, genç görünme hevesinde olan bir kadındı; uzun dişleri, siyah iri gözleri vardı.

Doktoruyla olan samimiyeti hakkında söylentiler çıkmıştı. Nehlüdov eskiden buna aldırmazdı ama doktoru, yağlı, parlayan, ortadan ikiye ayrılmış sakalıyla koltuğunun yanında ayakta görünce tiksinmişti.

Sovya Vasilyevna'nın yanında alçak, yumuşak bir koltukta Kolosov oturuyor, kahveyi karıştırıyordu. Küçük masanın üzerinde bir kadeh de likör vardı.

Missi de Nehlüdov'la birlikte annesinin yanına girdi ama içeride kalmadı.

Aralarında hiçbir şey geçmemiş gibi neşeyle gülümseyerek Kolosov'la Nehlüdov'a: "Annem yorulup da sizleri kovunca beklerim" dedi ve kalın halı üzerinde sessizce yürüyerek odadan çıktı.

Sovya Vasilyevna, takma oldukları hiç belli olmayan güzel uzun dişlerini gösteren, içtenlikte yoksun olmasına rağmen öyleymiş gibi görünen o gülümsemeyle: "Hoş geldiniz aziz dostum" dedi, "oturun da anlatın bakalım. Mahkemeden canınız pek sıkkın döndüğünüzü söylüyorlar." Fransızca ilave etti: "Duygulu bir insan için çok ağır bir görev bu."

"Evet" dedi Nehlüdov, "başkalarını yargılamaya hakkınız olmadığını hissediyorsunuz..."

Sovya Vasilyevna, Nehlüdov'un sözlerinin doğruluğu onu şaşırtmış gibi: "Comme c'est vrai!"[14] diye haykırdı. Karşısındakini pohpohlamayı iyi bilirdi.

"Tablonuzdan ne haber?" diye sordu, "çok merak ediyorum... Hasta olmasam çoktan gelmiştim size."

Nehlüdov soğukça: "Tamamen bıraktım onu artık" dedi. Kadının genç gözükme hevesine ve kendisine gösterilen bu ilginin yapmacıklığına öfkeleniyordu; kibar olmaya çalışsa da bunu bir türlü beceremiyordu.

Sovya Vasilyevna, Kolosov'a döndü: "Yazık!" dedi. "Biliyor musunuz, Repin onun büyük bir yeteneği olduğunu söylemişti."

Nehlüdov yüzünü buruşturarak, "Nasıl da yalan söylüyor" diye geçirdi içinden, "yüzü de kızarmıyor."

Sovya Vasilyevna, Nehlüdov'un keyifsiz olduğunu, güzel ve zeki sözlerle süslü bir sohbete girilemeyeceğini anlayınca Kolosov'a yeni sahneye konan dram hakkında ne düşündüğünü sordu. Bunu öyle bir tavırla sormuştu ki, Kolosov'un cevabı her türlü kuşkuyu ortadan kaldıracak, her kelimesi ölümsüzleşecekti sanki. Kolosov dramı beğenmemiş ve bu fırsattan yararlanarak sanat hakkında düşüncelerini dile getiriyordu. Sovya Vasilyevna düşünce-

14 Ne kadar da doğru! (Fransızca)

lerinin doğruluğuna hayran kalmıştı; dramın yazarını birkaç kere savunmak istese de bunu bir türlü başaramıyor ve karşısındakinin düşüncesine katılıyordu. Nehlüdov onlara bakıyor, dinliyordu ama gördüğü, duyduğu şeyler başkaydı.

Nehlüdov, Sovya Vasilyevna'nın da Kolosov'un da ne sanatı ne de birbirlerini umursadıklarını, bu konuşmalarının tek sebebinin yemekten sonra dil ve gırtlak kaslarını hareket ettirmek olduğunu görüyordu. Sonra Kolosov'un, içtiği votka, şarap ve likörün etkisiyle hafif sarhoş olduğunun da farkındaydı; ara sıra içkiyi fazla kaçıran birininkine benzemiyordu bu sarhoşluk, içkiyi alışkanlık haline getiren biri olduğu açıktı. Sallanmıyordu, saçmalamıyordu da ama aşırı bir heyecan içindeydi. Ayrıca Nehlüdov'un gözünden, Sovya Vasilyevna'nın konuşurken tedirgin bir halde pencereye, batmak üzere olan güneşin yaşlılığını ortaya çıkarabilecek ışınlarına baktığı da kaçmıyordu.

Prenses, Kolosov'un bir sözüne, "Ne kadar da doğru" dedi ve yatar koltuğunun kenarındaki düğmeye bastı.

O arada doktor kalktı, aileden biri edasıyla, hiçbir şey söylemeden odadan çıktı. Sovya Vasilyevna kapıdan çıkıncaya kadar gözlerini ondan ayırmadı, bir yandan da konuşmasına devam ediyordu.

Zil sesine gelen yakışıklı uşağa gözleriyle pencereyi işaret ederek, "Şu perdeyi kapar mısınız Flip" dedi.

Siyah gözlerinin ucuyla, perdeyi indiren uşağın hareketlerine öfkeyle bakarken: "Hayır" diye devam etti, "ne derseniz deyin, bu yazarda bir çeşit mistisizm var, mistisizm olmadan şiir olmaz zaten."

Acı acı gülümsedi, perdeyi düzelten uşaktan gözünü ayırmadan: "Şiirsiz mistisizm kör inançtır" diye ilave etti, "mistisizm olmadan şiir de şiir değil, düz yazıdır... Flip, onu değil, şunu büyük pencereninkini indireceksiniz." Uşağa seslenmek için harcamak zorunda kaldığı güce acıyormuş gibiydi, sakinleşmek amacıyla, kokulu sigarasını yüzük dolu eliyle ağzına götürdü.

Geniş omuzlu, kaslı, yakışıklı Flip özür diler gibi hafifçe öne eğildi; sonra güçlü, adaleli bacaklarıyla halının üzerinde yavaşça yürüyerek saygıyla, usul usul öteki pencereye gitti. Sık sık dönüp prensese bakarak perdeyi, bir tek ışığın bile onu rahatsız etmeyecek biçimde örtmeye başladı. Ama isteneni gene yapmadığı için sabrı tükenen Sovya Vasilyevna mistisizm hakkında konuşmasını keserek anlayışsız, onu acımasızca üzen Flip'i tekrar ikaz etmek zorunda kalmıştı. Uşağın gözlerinde bir an için alev parladı.

Bu oyunu izleyen Nehlüdov "Şeytan görsün yüzünü! Ne istediğini kendin de bilmiyorsun besbelli" diye geçirdi içinden. Ama yakışıklı, güçlü kuvvetli Flip can sıkıntısını hemen gizlemiş; hastalıklı, bitkin, her şeyi yapmacık Prenses Sovya Vasilyevna'nın emrini sakince yerine getirmeye devam etmişti.

Kolosov alçak koltuğa iyice yayılıp, uykulu gözlerle Prenses Sovya Vasilyevna'ya bakarak, "Darvin'in söylediklerinde büyük ölçüde gerçek payı var" diyordu, "ama fazla ileri gidiyor. Evet, fazla ileri..."

Prenses Sovya Vasilyevna, Nehlüdov'a, "İrsiyete inanıyor musunuz?" diye sordu. Genç adamın sessizliği canını sıkmaya başlamıştı artık.

Nehlüdov: "İrsiyete mi?" dedi. "Hayır, inanmıyorum." O anda aklına gelen tuhaf hayallerle uğraşıyordu. Güçlü, yakışıklı Flip'in yanında Kolosov'u, bir an, bir sanatçının çıplak modeli gibi gördü: kavun gibi bir karın, pelte gibi kollar, kabak bir kafa... Sovya Vasilyevna'nın ipeklerle, kadifelerle örtülü omuzlarını da canlandırıyordu hayalinde ama bu korkunç görüntüyü hemen kovmuştu.

Prenses gözleriyle onu süzüyordu.

"Missi'nin sizi beklediğini biliyorum" dedi. "Hadi gidin. Size Schumann'ın yeni bir parçasını çalacaktı... Çok güzel, çok ilginç bir eser!"

Nehlüdov ayağa kalktı. "Kadın yine yalan söylüyor. Nedense daima yalan söylüyor!" diye geçirdi içinden prensesin saydam, kemikli, yüzük dolu elini öperken.

Misafir odasında Katerina Alekseyevna karşıladı onu; her zamanki gibi Fransızca konuşarak, "Jüri üyeliği görevinin sinirlerinizi bozduğunu görüyorum" dedi.

"Bağışlayın beni" diye cevap verdi. "Bu akşam pek keyifsizim, başkalarını da üzmeye hakkım yok."

"Bunun sebebi ne?"

Nehlüdov şapkasını ararken, "İzninizle söylemeyeyim" dedi.

"Hatırlıyor musunuz, hep gerçeği söylemek gerekir diyordunuz! Hem de ne zalim gerçekler söylerdiniz! Neden şimdi konuşmak istemiyorsunuz?" Katerina Alekseyevna, yanlarına gelen Missi'ye döndü: "Hatırlıyor musun Missi?"

Nehlüdov ciddi: "O zamanlar oyun oynuyorduk" diye cevap verdi. "Oyunda olabilir. Gerçekteyse biz, yani ben öylesine kötü biriyim ki, gerçeği söylemek bana düşmez!"

Katerina Alekseyevna, Nehlüdov'un ciddiyetini fark etmemiş gibi, kelimelerle oynayarak, "Ağzınızdan çıkanları düzeltmeye çalışmayın da, niçin kötü olduğunuzu söyleyin" dedi.

Missi: "İnsanın kendi kendine keyifsiz olduğunu söylemesinden daha kötü bir şey yoktur" diye karıştı söze. "Ben bunu hiçbir zaman itiraf etmem, bu yüzden keyfim daima yerindedir, neşeliyimdir. Hadi odama gidelim. Sizin mauvaise humeur[15] dağıtmaya çalışalım."

Nehlüdov kendini koşulmaya götürülmek için okşanan bir at gibi hissetti. Oysa bugün yük taşımak ona her zamankinden tatsız geliyordu. Eve dönmek zorunda olduğunu bahane ederek özür dileyip vedalaştı.

15 Can sıkıntısı (Fransızca)

Elini elinde her zamankinden çok tutan Missi, "Sizin için önemli olan dostlarınız için de önemli, bunu unutmayınız lütfen" dedi. "Yarın gelecek misiniz?"

"Sanırım gelemeyeceğim" dedi Nehlüdov ve utanarak kızardı, kendisi adına mı, kız adına mı utandığını bilemiyordu; acele acele çıktı.

Nehlüdov gidince, Ekaterina Alekseyevna, "Bu da ne demek?" dedi. "Ne olmuş ona böyle?" Comme cela m'intrigue [16] muhakkak öğreneceğim. Bir affaire d'amour-propre[17] olmalı. İl est tres susceptible, notre cher[18] Mitya."

Missi, "Plutôt une affaire d'amour sale[19]" diyecek oldu. Demin Nehlüdov'un yanında olduğundan bambaşka, sönük bir yüzle önüne bakıyordu. Ama Ekaterina Alekseyevna'ya bile bu kötü kelime oyununu söyleyemedi. Sadece, "Hepimizin iyi günleri de olur, kötü de..." demekle yetindi.

"O da mı aldatacak" diye düşündü. "Aramızda olan bunca şeyden sonra bu çok çirkin olur."

Ama Missi, bununla ne kastettiğini anlatmak zorunda kalsaydı, belirli bir şey söyleyemeyecekti. Bununla birlikte, Nehlüdov'un ona sadece umut vermediğini, neredeyse söz vermiş olduğunu biliyordu. Ortada açıkça söylenmiş bir şey yoktu ama bakışmalar, gülümsemeler, imalar, anlamlı susuşlar vardı. Missi, her şeye rağmen Nehlüdov'u kendisine ait sayıyordu, onu kaybetmenin çok acı vereceğini biliyordu.

16 Pek merak ediyorum. (Fransızca)
17 Bir onur meselesi. (Fransızca)
18 Dostumuz Mitya pek vesveseli. (Fransızca)
19 Daha çok kirli bir aşk meselesi. (Fransızca) Amour- propre karşılık amour-sale ile kelime oyunu yapıyor. (Ç.N.)

XXVIII

Nehlüdov, bildiği sokaklardan eve dönerken, "Ayıp ve çirkin, çirkin ve ayıp..." diye düşünüyordu. Missi ile konuşurken hissettiği ağır, ezici duygu içinden bir türlü çıkmıyordu. Tarafsız bir gözle bakınca Missi'ye bir vaatte bulunmuş değildi. Kızı kendine bağlayacak bir söz söylememiş, evlenme teklif etmemişti. Ama gene de bir şekilde ona söz verdiğini hissediyordu. Oysa bugün Missi'yle evlenemeyeceğini anlamıştı. "Ayıp ve çirkin, çirkin ve ayıp..." diye tekrarlarken yalnız Missi ile ilişkilerini değil, her şeyi kastediyordu. Merdivenlerden evine çıkarken, "Çirkin, ayıp şeyler hepsi" diye söyleniyordu boyuna.

Yemek odasında masa hazırdı. Arkasından gelen uşağı Korney'e: "Yemeyeceğim" dedi. "Gidebilirsin."

Korney, "Baş üstüne" dediyse de çıkmadı, masayı toplamaya başladı. Korney'e bakarken, Nehlüdov daha da öfkeleniyordu. Kendisini rahat bırakmalarını isterken, etrafındakiler sanki mahsus üstüne üstüne geliyorlardı. Nehlüdov, tabakları toplayıp götüren Korney çıkınca, kendine bir bardak çay koymak üzere semaverin başına geçti. Ama dışarıda Agrafena Petrovna'nın ayak sesini duyunca onunla karşılaşmamak için çabucak salona çıktı, arkasından kapıyı kapattı. Annesi üç ay evvel bu salonda ölmüştü. İçerisi aynalı iki lambayla aydınlatılmıştı. Bir ışık babasının, öbürü annesinin portresi üzerine düşüyordu. Nehlüdov'un, son zaman-

larda annesine karşı olan duyguları aklına geldi. Hastalığın son devresinde annesinin ölümünü istediğini hatırladı. Kendi kendine bunu, annesinin acı çekmekten kurtulması için istediğini söylüyordu. Ama gerçekte, onun ölümünü, ıstırap çekişini görmekten kurtulmak için, kendisi için istiyordu.

Annesine ait tatlı bir hatıra tazelenir belki diye ünlü bir ressamın beş bin rubleye yaptığı portresine baktı. Annesi bu portrede göğsü açıkta bırakan siyah kadife bir elbiseyleydi. Ressam özellikle göğsünü, göğüs ortasını ve göz kamaştırıcı güzellikte omuzlarla boynu vurgulamıştı. Bu son derece ayıp, çirkin bir şeydi. Annesinin resimde yarı çıplak bir dilber olarak gözükmesinde insana tiksinti verici, saygısızca bir şey vardı. Üç ay evvel aynı kadının misafir odasında mumya gibi kupkuru yattığını, evin her köşesine sinmiş o ağır kokuyu hatırlayınca içine bir ağırlık çöktü. O kokuyu tekrar duydu sanki. Ölümünden bir gün evvel annesinin kemikli, kararmaya yüz tutmuş eliyle onun beyaz, güçlü elini tutarak, "Sana karşı görevlerimi tam olarak yapamadıysam bağışla beni Mitya" dediğini hatırladı. Bembeyaz omuzlarıyla, kollarıyla, her zamanki zafer kazanmış edasıyla, bu göz kamaştıran yarı çıplak kadına bir kere daha bakıp, "Ne iğrenç!" diye geçirdi içinden. Missi'yi hatırladı birden; ona baloya gittiği göğsünü açıktan bırakan elbiseyle görünmek için bir bahane bulup odasına çağırmıştı Nehlüdov'u. Genç kızın güzel omuzlarını, kollarını tiksintiyle hatırladı. Ya o şüpheli geçmişi, haşin, zalim babası! Ya o kötü şöhretli sözüm ona zarif, bel esprit[20] annesi... İğrenç, utanç verici! Çirkin ve ayıp...

"Hayır" diye düşünüyordu, "kurtulmalıyım; Korçagin'lerden, Mariya Vasilyevna'dan, irsiyetle ilgili teorilerden, her şeyden kurtulmalıyım... Daha bir özgür soluk almalıyım. Yurt dışına, Roma'ya gidip resim yapsam..." Resim yeteneğinin olmadığı kuş-

20 İnce zeka (Fransızca)

kusunu hatırladı. "Olsun varsın, hiç olmazsa biraz hava alırım. Önce İstanbul'a, sonra Roma'ya giderim; yeter ki jüri üyeliğinden bir an evvel uzaklaşayım. O işi de avukatla yoluna koyarım."

O anda siyah, hafif şaşı gözlü Katyuşa canlandı hayalinde. "Suçsuzum ben, suçsuzum!" diyerek ağlayışını hatırladı. Bitmek üzere olan sigarasını küllüğe bastırdı, yenisini yakıp odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüdü. Maslova'yla arasında geçenleri hatırlıyordu bir bir: Son görüşmelerini, bütün varlığını saran tutkuyu, istediğini elde ettikten sonra uğradığı hayal kırıklığını... Beyaz elbise, mavi kurdele, sabah ayini geldi gözlerinin önüne. "Gerçekten de seviyordum onu o gece, içten, temiz bir sevgiyle seviyordum, daha evvel de, teyzelerime yaptığım ilk ziyarette eserim üzerinde çalışırken de seviyordum!" Kendini o zamanki haliyle düşündü. Hayat dolu o gençliğin, tazeliğin kokusunu duydu, bir hüzün çöktü içine.

O zamanki Nehlüdov'la şimdiki arasında çok fark vardı: Bu fark, kilisedeki Katyuşa'yla bugün yargıladıkları, tüccarla içki alemi yapan sokak kadını arasındaki fark kadar büyüktü. O zaman Nehlüdov özgürdü, korkusuzdu; oysa şimdi boş, gayesiz, anlamsız bir hayatın ağına düşmüş gibiydi; kurtuluş umudu yoktu, kurtulmak da istemiyordu. Bir zamanlar dürüstlüğüyle nasıl gurur duyduğunu, daima doğruyu söylediğini hatırladı. Şimdi ise her tarafını yalan sarmıştı; etrafındakilerin gerçek saydığı, korkunç bir yalan. Bu yalandan bir kurtuluş yolu da yoktu, hiç değilse o görmüyordu. İyice batmıştı bu yalan batağının içine, buna alışmış, tutulmuştu.

Mariya Vasilyevna'yla, kocasıyla ilişkisini adamcağızın, çocuklarının yüzüne bakmaktan utanmayacak şekilde nasıl koparabilecekti? Yalan söylemeden nasıl ayrılacak Missi'den? Bir taraftan toprak mülkiyetinin haksızlık olduğuna inanırken, diğer taraftan annesinden miras kalan mülkün üzerine oturmakla içine düştüğü çelişkiden nasıl sıyrılacaktı? Katyuşa'ya karşı işlediği günahı nasıl

bağışlatacaktı? "Bir zamanlar sevdiğim kadını silkip atamam; avukata para verip onu hak etmediği sürgünden kurtarmak yetmez; bu şekilde davranarak eskiden yaptığım gibi, suçumu parayla bağışlatma yolunu tutmuş olurum."

Koridorda Katyuşa'nın arkasından koşup, koynuna parayı soktuktan sonra kaçışını hatırladı. O zaman duyduğu dehşeti, tiksintiyi gene duyarak "Ah o para!" diye geçirdi içinden, "Ah, ah, ne iğrenç bir şey!" diye söylendi gene o zaman söylendiği gibi, "Ancak rezil, aşağılık biri yapabilirdi bunu!" Yüksek sesle konuşmaya başlamıştı. "O rezil, aşağılık adam benim işte!" Birden durdu. "Acaba gerçekten de öyle biri miyim?" diye sordu ve kendi kendine de cevap verdi. "Tabii öyleyim! Yalnız o kadar olsa iyi. Ya Mariya Vasilyevna'yla ilişkine, kocasına karşı davranışlarına ne demeli? Mülkiyet konusundaki tutumuna peki? Para annenden kaldı bahanesiyle, haksızlık saydığın bir zenginlikten faydalanıyorsun... Yaşadığın hayata bir bak: boş, anlamsız, iğrenç... Katyuşa'ya yaptığın da cabası! Aşağılık herif, rezil! Başkaları benim için varsın istediklerini düşünsünler, aldatabilirim onları ama kendimi aldatamam."

Son günlerde insanlara -Prense, Sovya Vasilyevna'ya, Missi'ye, Korney'e duyduğu tiksinti- aslında kendi kendine duyduğu tiksintiydi. Şaşılacak şeydi, kendi alçaklığını kabul etmesi acıyla beraber haz da veriyordu ve bu onu rahatlatıyordu.

Nehlüdov "ruhunu arındırıyordu"; uzun bir aradan sonra iç dünyasında bir yavaşlama, hatta duraksama sezinlediğinde ruhunda birikip bu duraklamaya sebep olan tortuyu, pisliği atarak onu arındırıyordu.

Bu çeşit uyanmalardan sonra hayatını düzene sokacak kurallar belirleyip bunlara daima sadık kalmak için Nehlüdov günlük tutmaya başlardı. Ömrünün sonuna kadar süreceğini umduğu yepye-

ni bir hayata adımını atardı, buna turning a new leaf[21] derdi. Ama dünyanın baştan çıkarıcı nimetleri her keresinde avlardı onu ve farkında olmadan, gene bunların ağına düşerdi, her defasında da bir öncekinden daha kötü bir düşüş olurdu bu.

Birkaç kez ruhunu arındırmıştı. İlk kez, yaz tatiline köye, teyzelerinin yanına geldiği zaman yaşamıştı bu ruh halini. Heyecanlı, coşkun bir uyanıştı bu ve etkisi de hayli uzun sürdü. Sivil görevi bırakıp, savaş zamanı askerliğe girmesinin sebebi de gene böyle bir uyanıştı; hayatını feda etmek istemişti. Ne var ki askerlikte tortulanma çok çabuk oldu. Bunu bir başka uyanış izledi, istifasını verip Avrupa'ya gitti ve orada resim yapmaya başladı.

O günden bu yana geçen uzun zamanda ruhunu arındırınamıştı. Bu yüzden, böylesine çirkefe düşmemişti hiç; vicdanının talep ettikleriyle sürdüğü hayat tarzı arasında öylesine bir uçurum vardı ki, bunu görünce dehşete kapıldı.

Uçurum öylesine dipsiz, çirkef öylesine korkunçtu ki, temizlenemeyeceğini sandı ilk anda, umutsuzluğa düştü. Ruhundaki şeytan "Kaç kere denedin iyi olmayı, dürüst olmayı? Olmuyor, görüyorsun. Bir kere daha denesen ne çıkacak sanki? Böyle olan sadece sen değilsin ki, herkes böyle, hayat bunu gerektiriyor." Ama Nehlüdov'un benliğinde tek gerçek, güçlü, ölümsüz, özgür ruhsal varlık uyanmıştı bir kere. Artık ona inanmamak elinde değildi. Olmasını istediği kişiyle arasındaki uçurum ne denli dipsiz olursa olsun, uyanan ruhsal varlık için hiçbir şey imkânsız değildi.

Nehlüdov kendi kendine kararlı, yüksek sesle, "Her yanıma dolanan bu yalan ağını ne pahasına olursa olsun parçalayıp atacağım, gerçeği itiraf edeceğim" dedi. "Missi'ye bütün gerçeği söyleyeceğim, 'ben bir rezilim,' diyeceğim, 'evlenemem seninle, boşu boşuna umutlandırdım seni.' Mariya Vasilyevna'ya da söyleyeceğim. Yo yo,

21 Yeni bir sayfa açmak. (İngilizce)

ona değil de kocasına söylerim, 'ben bir alçağım, seni aldattım', diyeceğim. Annemin malını gerçeğin buyurduğu biçimde kullanacağım. Katyuşa'ya da bir alçak olduğumu, ona karşı çok suçlu olduğumu ve bu suçumun bağışlanması için ona gereken her şeyi yapmaya hazır olduğumu söyleyeceğim. Evet, gidip ondan beni bağışlamasını dileyeceğim. Çocuklar gibi yalvaracağım." Dolaşırken birden olduğu yerde durdu. "Gerekirse onunla evleneceğim."

Küçük bir çocukken yaptığı gibi kollarını göğsünün üzerinde kavuşturup gözlerini yukarı kaldırdı, başka bir varlığa seslenir gibi: "Tanrım, yardım et bana, yol göster, ruhuma yerleş, bütün pisliklerden arındır beni!"

Tanrı'ya, ona yardım etmesi, ruhunu temizlemesi için yakarıyordu; bu yakarışla birlikte isteği de gerçekleşmişti. İçindeki Tanrı, bilincinde uyanmıştı. Kendi de hissetti bunu; sadece özgülüğü ve mutluluğu değil, hayatın sevincini de tattı o anda. Bir insanın yapabileceği en iyi şeyleri yapabilecek güçte hissediyordu kendini.

Bunu kendi kendine söylerken gözleri dolmuştu; hem iyi gözyaşıydı bunlar, hem kötü. İyiydiler, çünkü içinde yıllardır uyuyan o ruhsal varlığın uyanmasından duyulan sevinç gözyaşlarıydı; kötüydüler, çünkü kendi iyiliğinin karşısında duygulanmıştı...

Sıcaktan bunaldı. Gidip pencereyi açtı. Bahçeye bakıyordu pencere. Aydınlık, durgun bir geceydi. Sokaktan bir araba geçti gürültüyle, sonra her taraf gene sessizliğe büründü. Yaprakları dökülmüş büyük bir kavak ağacının çıplak dallarının gölgesi pencerenin dibindeki temizlenmiş kuma düşmüştü. Solda ambarın damı, ay ışığı altında parlıyordu. İleride, ağaçların kuru dalları birbirine karışıyor, aralarından bahçe duvarının siyah gölgesi görünüyordu. Nehlüdov ay ışığı altındaki bahçeye, ambarın damına, kavak ağacının gölgesine bakıp tertemiz havayı ciğerlerine çekti.

"Ne güzel! Ah ne güzel, Tanrım! Ne güzel!" dedi kendi kendine. Ruhunda meydana gelen mutlu değişikliği anlatmak istemişti.

XXIX

Maslova koğuşa ancak akşamın altısında dönebilmişti. Uzun zamandır yürümediği için taşlar üzerinde on beş, on altı kilometre yol onu yormuştu; hiç beklemediği sert karar yıkmıştı, üstelik açtı.

Oturuma ilk ara verildiğinde yanındaki nöbetçiler haşlanmış yumurtayla ekmek yerlerken ağzı sulanmış, aç olduğunu hissetmişti ama onlardan ekmek istemek gururuna dokunmuştu. Aradan üç saat geçtikten sonra açlığı geçmiş, sadece bitkinlik hissediyordu. Beklemediği kararı da bu halde dinlemişti. Önce yanlış işittiğini sandı, duyduğu şeye inanamadı, kendini kürek mahkûmu olarak düşünemiyordu. Ama bu kararı gayet doğal bir şeymiş gibi karşılayan hâkimlerin, jüri üyelerinin heyecansız, resmi yüzlerini görünce isyan duydu, suçsuz olduğunu haykırdı. Ama bu haykırışının da doğal, beklenen, durumu değiştiremeyecek bir şey olarak karşılandığını görünce kendisine yapılan bu şaşırtıcı haksızlığa boyun eğmeden başka bir çare olmadığını anlayarak ağlamaya başladı. Onu en çok şaşırtan her zaman ona ilgiyle bakan, çoğu genç erkeklerin onu böylesine acımadan cezaya çarptırmalarıydı. Yalnız bir tanesi -savcı yardımcısı- öyle bakmıyordu ona. Zanlılar odasında otururken -duruşmanın başlamasını beklerken de, aralarda da- bu erkeklerin başka bir iş peşindeymişler gibi yaparak, sırf ona bakmak için kapının önünden geçtiklerini, hatta odaya girdiklerini görmüştü. Derken aynı erkekler hiç suçu yokken onu

kürek cezasına çarptırmışlardı. Gözyaşlarını tutamamıştı ama sonra yatıştı. Zanlılar odasında cezaevine götürülmesini bekliyordu. O anda tek isteği sigara içmekti. Kararın okunmasından sonra aynı odaya alınan Kartinkin'le Boçkova onu bu halde buldular. Boçkova ağzına geleni söylemeye başladı; Maslova'ya, "prangalı" diyordu.

"Aldın mı boyunun ölçüsünü? Alçak seni gidi! Sokak süprüntüsü! Hak ettiğini buldun işte! Sibirya'da kime çalım satacaksın bakalım?"

Maslova ellerini giysinin yenlerine sokmuş, başını önüne eğmiş oturuyor, iki adım önüne, çamurlu yere bakıyordu. "Ben size dokunuyor muyum? İlişmeyin bana" diye mırıldandı.

Sonra birkaç kere daha "Bırakın beni, ben size dokunuyor muyum?" diye mırıldanıp sustu. Ancak Kartinkin'le Boçkova götürüldükten sonra nöbetçi yanına gelip ona üç ruble uzatınca geldi kendine biraz.

"Maslova sen misin?" diye sordu nöbetçi. "Al bakalım, bir bayan gönderdi."

"Hangi bayan?"

"Hangisiyse hangisi, al işte şu parayı da kes sesini."

Üç rubleyi genelevin sahibi Kitayeva yollamıştı. Salondan çıkarken mübaşire Maslova'ya biraz para yollamanın mümkün olup olmadığını sormuş, olumlu cevap alınca tombul, beyaz elinden üç düğmeli güderi eldivenini, ardından ipek etekliğinin katları arasındaki cebinden son moda para çantasını çıkarmış ve bir sürü kâğıt para arasından bir iki buçuk rublelik, iki yirmi kapiklik, bir de on kapiklik alıp mübaşirine vermişti. Mübaşir hemen nöbetçiyi çağırmış, Kitayevna'nın yanında parayı ona vermişti.

Karolina Albertovna nöbetçiye, "Lütfen tam verin parayı" demişti.

Nöbetçi kendisine gösterilen bu güvensizliğe kızmıştı, Maslova'ya da bu yüzden sert davranmıştı.

Bu para çok sevindirmişti Maslova'yı, o anda tek istediği şeyi ancak para sağlayabilirdi.

"Bir sigara içebilsem" diye geçirdi içinden. O anda düşündüğü tek şey sigaraydı. Canı öylesine sigara içmek istiyordu ki, koridora açılan kapı açılıp içeri sigara dumanı kokan hava girince bu havayı hırsla ciğerlerine çekiyordu. Uzun süre beklemesi gerekti; onu cezaevine yollayacak sekreter zanlıları unutmuş, avukatlardan biriyle yasaklanan makaleyi tartışmaya dalmıştı. Duruşma bittikten sonra da birkaç genç ve yaşlı gelip ona baktılar, bir şeyler konuşup gittiler. Ama Maslova onları fark etmemişti bile.

Nihayet saat dörtten sonra bıraktılar onu, muhafız erlerin -biri Nijegorod'lu, biri Çuvaş'tı- arasında adliyenin arka kapısından çıktı. Maslova daha koridorda yirmi kapik vermişti onlara, on iki francalayla bir paket sigara almaları için yalvarmıştı.

Çavuş gülümseyerek: "Pekala, alalım bakalım" demişti. Gerçekten de istediklerini almış, paranın üstünü dürüstçe iade etmişti.

Yolda sigara içmesi yasak olduğu için, cezaevine kadar Maslova'nın aklı hep sigaradaydı. Ana kapıya geldikleri sırada trenden çıkan yüz kişilik bir tutuklu kafilesi de geliyordu. Girerken karşılaştılar.

Yaşlı, genç, sakallı, sakalsız, Rus ya da yabancı, bazısının kafası yarım tıraşlı tutuklular ortalığı doldurmuştu. Yürürlerken prangaları şıngırdıyordu; ayak sesi, bağırma, çağırma, keskin bir ter kokusu doldurmuştu avluyu. Maslova'nın yanından geçerken istekli gözlerle yukarıdan aşağı süzüyorlardı onu; bazıları da yüzlerinde şehvet ifadesi ile yanına yaklaşıyor, sataşıyorlardı.

Biri: "Of, şu kıza bakın!" dedi.

Bir başkası göz kırptı: "Ablama saygılarımı sunarım."

Usturaya vurulmuş ensesi mosmor, sakalsız, bıyıklı, esmer bir tutuklu ayakları zincire dolaşarak gürültüyle yanına geldi ve onu

kucakladı. "Ay, dostunu tanımadın mı yoksa yavrum?" diye bağırdı, "numara yapma hadi!" Maslova adamı itince o da dişlerini göstererek sırıttı.

Arkadan yetişen cezaevi müdürünün yardımcısı bağırdı: "Ne yapıyorsun serseri?"

Adam sindi, hemen geri çekilip arkadaşlarına katıldı. Müdür yardımcısı bu kez Maslova'ya döndü: "Ne işin var burada?"

Maslova, mahkemeden geldiğini söylemek isledi ama öylesine bitkindi ki ağzını açmaya bile hali yoktu.

Kalabalığı yaran muhafız öne çıktı, elini şapkasının siperine götürerek: "Mahkemeden getiriyoruz onu komutanım" dedi.

"Hadi çabuk götürüp baş gardiyana teslim edin. Bu ne rezalettir."

"Başüstüne efendim."

Müdür yardımcısı: "Şokolov!" diye seslendi. "Teslim al!"

Baş gardiyan geldi, Maslova'yı omzundan öfkeyle itti. Sonra başıyla yürümesini işaret ederek kadınlar koğuşuna götürdü. Koridorda her tarafını güzelce aradılar, bir şey bulamayınca (sigara paketini francalanın içine sokmuştu) sabah aldıkları koğuşa koydular onu gene.

XXX

Maslova'nın koğuşu yedi metre uzunluğunda, beş metre eninde bir odaydı. İki penceresi, sıvaları dökülmüş bir sobası vardı. Tahtaları çatlamış eski ranzalar üçte ikisini kaplıyordu. Kapının tam karşısında, odanın ortasında kararmış bir ikon asılıydı. İkonun kenarına bir mum yapıştırılmıştı, mumun altında da tozlanmış bir demet ölümsüz çiçeği sarkıyordu. Kapının hemen solunda, içi pis pis kokan su dolu bir fıçı vardı. Yoklama henüz bitmiş, kapı kilitlenmişti.

Koğuşta on beş kişi vardı; on ikisi kadın, üçü çocuk.

Hava yeni kararmamıştı. Ranzalarda sadece iki kadın yatıyordu; biri, kimlik kâğıdı olmadığı için hapsedilmiş bir deliydi, önlüğünü başına çekmiş yatıyordu, hep yatardı zaten. Diğeri hırsızlık suçuyla yatan veremli bir kadındı; uyumuyordu, güçlükle soluyarak tavana bakıyordu, önlüğünü katlayıp yastık gibi başının altına koymuş, gözleri alabildiğine açık, boğazını gıcıklayan öksürüğü tutmaya çalışıyordu. Koğuştaki kadınların üzerinde kaba kumaştan önlükler vardı; kimi ranzalarında oturmuşlar bir şeyler dikiyor, kimi pencerenin önünde durmuş avludaki erkek mahpusları seyrediyorlardı. Dikiş diken üç kadından biri, sabah Maslova'yı mahkemeye giderken yolcu eden yaşlı kadındı. Korableva'ydı ismi. Kumral, kısa, ak düşmüş saçları örülüydü, yanağında kıllı bir ben vardı; yüzü buruş buruş, kaşları çatık, sarkık gerdanı pör-

sük, uzun boylu, güçlü kuvvetli bir kadındı. Kocasını baltayla öldürmek suçundan kürek cezası yemişti. Üvey kızına sarkıntılık ettiği için öldürmüştü onu. Korableva koğuşun başıydı, içki satışını da o yönetiyordu. Gözlükle dikiyor, iğneyi köylüler gibi üç parmağıyla, ucunu kendine doğru tutuyordu. Hemen yanında çadır bezinden torba diken kalkık burunlu, geveze, temiz yürekli, gözleri küçük küçük, ufak tefek bir kadın oturuyordu. Demiryolu kavşağı kulübesinde bekçilik yaparken, tren geçerken elinde flamayla dışarı çıkmadığı için tren kaza geçirmiş, bu yüzden üç ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Dikiş diken üçüncü kadın Fedosya'ydı. Arkadaşları onu Feniçka diye çağırıyorlardı. Masmavi gözlerindeki çocuksu içtenlikle, pembe beyaz yanaklarıyla gencecik, sevimli bir kadındı; uzun kumral saçlarını iki örgü halinde ufacık başının etrafında toplamıştı. Kocasını zehirlemeye kalkıştığı için hüküm giymişti. On altı yaşında henüz küçücük bir kızken evlendirildikten hemen sonra zehirlemek istemişti kocasını. Gözaltına alındıktan sonra mahkemeyi beklerken aradan geçen sekiz ay içinde kocasıyla barışmış ve onu sevmişti. Kocası, kocasının babası, gelinini çok seven yaşlı annesi mahkemede onu kurtarmak için ellerinden geleni yapmalarına rağmen Fedosya yine de Sibirya'da kürek cezasına çarptırılmıştı. Neşeli, iyi yürekli, gülen yüzlü Fedosya, Maslova'nın ranza komşusuydu. Maslova'yı o kadar sevmişti ki ona yardım etmeyi, hizmetine koşmayı kendine bir görev bellemişti. İki kadın da boş oturuyordu ranzasında. Bunlardan biri kırk yaşlarında, soluk, zayıf yüzlü, bir zamanlar çok güzel olduğu belli ama şimdi çökmüş bir kadındı. Kucağında bir çocuk vardı; beyaz, uzun memesini ağzına vermiş, emziriyordu onu. Suçu, köyünde bir isyana karışmış olmasıydı. Köylülere göre haksız olarak askere götürülmek istenen bir genci, halk komiserini durdurarak elinden almıştı. Gencin teyzesi olan bu kadın yapışınıştı önce yeğenini bindirdikleri atın yularına. Ranzasında boş oturan olan bu kadın delikanlının bindiği atın dizginlerini tutmuş, hayvanı durdur-

muştu. İşsiz oturan bir kadın da vardı. Kısa boylu, buruşuk yüzlü, ak saçlı, sırtında kamburu olan sevimli bir ihtiyardı bu. Sobaya yakın ranzasında oturuyor, önünden kahkahalarla koşarak bir o yana, bir bu yana geçen, saçları kısacık kesilmiş, şiş karınlı, dört yaşındaki çocuğu yakalayacakmış gibi yaparak onunla oynuyordu. Üzerinde bir faniladan başka bir şey olmayan çocuk yaşlı kadının önünden koşarak geçtikten sonra her keresinde aynı şeyi söylüyordu: "Yakalayamadın, yakalayamadın!" Yaşlı kadın, aynı cezaevinde yatan oğluyla kundakçılık suçundan hüküm giymişti. Cezasına sabırla katlanıyordu ama sürekli oğlu, bir de evde bıraktığı ihtiyarı için üzülüyordu. Yaşlı adamın, onu yıkayacak kimse kalmadığı için bitleneceğinden korkuyordu.

Bu yedi kadının dışında dört kadın da açık pencerelerinin önünde duruyorlardı. Demir parmaklıklara tutunarak işaretle ya da bağırarak avludan geçen, biraz önce Maslova'nın girişte karşılaştığı erkek mahpuslarla konuşuyorlardı. Bunlardan biri hırsızlık suçundan yatıyordu; iri yarı, şişko, kızıl saçlı bir kadındı, yüzü kolları ve açık yakasından görünen kalın boynu çil içindeydi. Önlüğünün yakasını açmıştı. Kısık sesiyle bağırıyor, avludakilere edepsiz sözler söylüyordu. Yanında, on yaşında bir kız çocuğu boyunda, esmer, biçimsiz, belden aşağısı çok kısa bir kadın duruyordu. Yüzü kırmızı, lekeliydi, siyah gözleri ayrıktı. Kısa, kalın dudakları uzun, beyaz dişlerini örtmüyordu. Avluda olanlara cırlak sesiyle kesik kesik kahkahalarla gülüyordu. Gösterişe pek önem verdiği için çalımlı lakabıyla bilinen bu kadının sucu hırsızlıkla, kundakçılıktı. Onların arkasında, bir hırsıza yataklık etmekten zanlı, cılız, damarları çıkmış, üstü başı pislik içinde, kül rengi önlük giyinen, karnı burnunda gebe bir kadın duruyordu. Bir şey dediği yoktu ama avluda olanlara gülümsüyordu. Pencerenin önünde duran dördüncü kadın sevimli yüzlü, gözleri şiş, kısa boylu, köylü bir kadındı. Yasak içki yapıp satmaktı suçu, yaşlı kadının oynadığı çocukla yedi yaşındaki kız çocuğunun annesiydi. Çocuk-

lara bakacak kimsesi olmadığı için cezaevinde onun yanında kalıyorlardı. O da diğerleri gibi pencereden dışarı bakıyor, bir yandan da elindeki çorabı örüyor, avludan geçen cezalıların söylediklerine kızarak yüzünü buruşturuyor, gözlerini kapıyordu. Yedi yaşındaki, kumral saçları omuzlarına dökülen kız çocuğu kızıl saçlı kadının yanına sokulmuş, zayıf, ufak eliyle eteğini tutarak duruyor; kadınlarla avludan geçen cezalıların birbirlerine söyledikleri edepsiz sözleri gözleri dalmış, dikkatle dinliyor, duyduklarını, ezberlemeye çalışıyormuş gibi, kendi kendine fısıltıyla tekrar ediyordu. On ikinci kadın, yasa dışı çocuğunu kuyuya atıp boğmuştu; bir zangocun kızıydı. Kısa, kalın saç örgüsünden kurtulmuş kumral saçları karmakarışık, uzun boylu, iri gözleri dalgın bakan bir kızdı bu. Etrafında olanlarla ilgilenmiyor, yalın ayak, koğuşun boş yerinde bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor, duvar dibine gelince birden hızla geri dönüyordu.

XXXI

Kapının kilidi gürültüyle açılıp Maslova koğuşa girince herkes ona döndü. Zangocun kızı bile bir an durmuş, kaşlarını kaldırarak girene bakmış ama bir şey söylemeden geniş, kararlı adımlarıyla odayı arşınlamaya devam etmişti. Korableva iğneyi elindeki sert, kalın beze batırdı, gözlüklerinin arkasından soru dolu bakışlarını Maslova'ya dikti.

Erkek sesini andıran kalın, kısık sesiyle: "Eyvahlar olsun!" dedi. "Döndün demek. Bense seni bırakacaklar sanmıştım. Tekrar içeri tıktılar desene."

Gözlüğünü çıkardı, elindeki işi yanına, ranzanın üzerine koydu.

Demiryolu bekçisi: "Biz de teyzeyle, hemen serbest bırakırlar onu diyorduk" diye karıştı söze. "Oluyormuş böyle şeyler. Duruşma bitip de suçsuz olduğuna karar verilince salıveriyorlarmış insanı. Üstelik para da veriyorlarmış. Oysa bak, ne umduk, ne çıktı... Tanrı yardım etmedi sana demek?.." diye devam etti tatlı sesiyle.

Fedosya, çocuksu içtenlikle parlayan mavi gözlerinde derin bir acı ve sevgiyle Maslova'ya bakarak: "Hüküm giydin, öyle mi?" diye sordu. Her zaman neşeli yüzü birden ağlayacakmış gibi değişti.

Maslova cevap vermedi, sessizce Korableva'nın yanında baştan ikinci olan ranzasına geçip oturdu.

Fedosya ayağa kalkıp Maslova'nın yanına gitti. "Meraktan ağzıma sabahtan beri bir şey koymadım" dedi.

Maslova gene hiçbir şey söylemeden francalaları yastığının altına koydu, soyunmaya başladı, tozlu giysisini çıkardı, siyah, kıvırcık saçlarından başörtüsünü aldı.

Ranzanın öbür ucunda çocukla oynayan kambur, yaşlı kadın da geldi, Maslova'nın karşısında durdu. Başını üzgün üzgün iki yana sallayarak: "Çık, çık, çık!" diye vahlamaya başladı.

Yaşlı kadının peşinden çocuk da geldi, üst dudağını dişleri arasına alıp, gözlerini Maslova'nın getirdiği francalalara dikti. Maslova o gün olanlardan sonra karşısında ona acıyan bu yüzleri görünce ağlamak istedi, dudakları titremeye başladı ama kendini tutmaya çalışıyordu. Yaşlı kadının acıma, sevgi dolu "çık, çık"larını duyunca, hele hele ciddi bakışlarını francalalardan ona çeviren çocukla göz göze gelince artık kendini tutamadı. Yüzü bir anda allak bullak oldu, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Korableva: "İyi bir avukat bul kendine demiştim sana" dedi. "Ne o, sürgün mü?"

Maslova cevap vermek istiyordu ama veremiyordu; hıçkırarak francalanın içindeki sigara paketini aldı. Paketin üzerinde saçları kabartılarak yukarı toplanmış, giysisinin önü üçgen biçiminde açık, al yanaklı bir kadın resmi vardı. Kutuyu Korableva'ya uzattı. Korableva resme baktı, ayıplıyormuş gibi başını iki yana salladı -Maslova'nın parayı böyle boş yere harcadığına canı sıkılmıştı- bir sigara aldı, lambanın üstünden yaktı, bir nefes çektikten sonra Maslova'ya verdi. Maslova sigara dumanını ciğerlerine hırsla çekerken bir yandan da ağlıyordu.

Hıçkırıkların arasından: "Kürek" dedi.

"Tanrı'dan da korkmaz bu gözü dönmüş canavarlar" diye söylenmeye başladı Korableva, "Kan emiciler! Yok yere mahvettiler kızcağızı."

Tam o anda, pencerenin yanında kalan kadınlar arasında bir kahkaha tufanı koptu. Kız çocuğu da gülüyordu, ince sesi kadınların kısık, cırlak sesine karışıyordu. Avludaki cezalılardan biri gülünç bir hareket yapmıştı.

Kızıl saçlı kadın: "Ah şeytanın piçi! Şuna bak ne yapıyor" dedi. Yağlı bedenini hoplata hoplata yüzünü parmaklığa dayadı, anlamsız, ayıp sözler haykırmaya başladı.

Korableva başını sallayarak kızıl saçlıyı işaret etti. "Ne oluyor bu rezile?" dedi. "Kah kah gülüyor bir de!" Sonra Maslova'ya dönerek: "Kaç sene?" diye sordu.

"Dört" dedi Maslova ve gözyaşları öyle bir boşaldı ki, bir damlası sigaraya geldi.

Maslova öfkeyle tahtaya bastırdı onu, yenisini aldı.

Demiryolu bekçisi kadın, sigara içmediği halde aldı, Maslova'nın attığı yarım sigarayı yerden kaldırdı, düzeltmeye çalıştı, bir yandan da konuşuyordu: "Besbelli dedikleri doğru yavrum, hak, gerçek, hepsi de sadece laftan ibaret... Yapacaklarını yaptılar pis domuzlar. Matveyevna 'kurtulacak, serbest bırakacaklar' , diyordu; ben 'yok canım, yok,' diyordum, 'içimde tuhaf bir his var, mahvedecekler zavallıcığı' diyordum. Dediğim gibi de oldu işte..." Ses tonu kendinin de hoşuna gidiyordu, ağzından çıkanları zevkle dinliyordu sanki.

Bu arada erkek mahkûmların avludan geçişi bitti ve pencerede duran kadınlar da Maslova'nın yanına geldiler. Önce patlak gözlü, meyhaneci kadın geldi kızıyla.

Maslova'nın yanına oturdu, bir yandan da elindeki çorabı çabuk çabuk örmeye devam ederek: "Ne o, çok mu verdiler?" diye sordu.

Korableva: "Para olmadığı için çok verirler tabii" dedi. "Para olsaydı iyi bir avukat tutar, bak nasıl beraat ederdi. Biri var, ismini unuttum şimdi, saçı sakalı birbirine karışmış, uzun burun-

lu bir herif ama suyun içinden kupkuru çıkarır adamı. Onu tutacaksın ki..."

Gelip yanlarına oturan çalımlı, dişlerini göstererek: "Nasıl tutacaksın?" dedi, "bin rubleden aşağısına para demiyor ki adam."

Kundakçılıktan hüküm giymiş yaşlı kadın karıştı söze: "Alın yazısı ne yapacaksın... Benim halimi düşünsene" dedi ve belki yüzüncü kere anlatmaya başladı hikâyesini: "Herif, hem oğlumun elinden karısını aldı hem de hapse atıp bitlere yedirdi. Beni de bu yaşımda buralara düşürdü... Ne oldum deme, ne olacağım de!"

Meyhaneci kadın: "Öyle" diye onayladı.

Sonra kızına baktı, elindeki işi yanına koyup kızı dizlerinin arasına aldı parmaklarını hızla oynata oynata saçlarını karıştırmaya başladı. Bir yandan da konuşmasına devam ediyordu: "Niçin yasak içki satıyorsun diye soruyorlar... Peki ne yapayım başka? Çocuklarının ekmek parasını nasıl çıkarayım?"

Meyhaneci kadının bu sözleri Maslova'ya şarabı hatırlattı. Gömleğinin koluyla gözyaşlarını sildi. Hıçkırıklar arasında Korableva'ya: "Biraz şarap olsa" dedi.

Korableva: "Mangiz?" diye fısıldadı. "Ver bakalım."

XXXII

Maslova, francalanın içinden parayı çıkarıp bir kâğıt banknotu Korableva'ya verdi. Yaşlı kadın aldı parayı; okuma yazması yoktu, her şeyi bilen Çalımlı'nın, paranın iki buçuk ruble olduğunu söylemesine inandı. Şarap şişesini sakladığı bacanın yanına gitti. Ranza komşusu olmayan kadınlar dağıldı, herkes kendi yerine gitti. Bu arada Maslova önlüğüyle başörtüsünün tozunu silkelemiş, ranzasına çıkıp francaladan yemeye başlamıştı.

Fedosya, ayak bezine sarılı teneke çaydanlıkla fincanı raftan alırken: "Sana çay saklamıştım" dedi, "ama soğumuştur."

Çay iyice soğumuştu, üstelik çaydan çok teneke kokuyordu ama Maslova doldurdu fincanı, francaladan ısırarak içmeye başladı.

Francaladan bir parça koparıp, lokmalarını sayan çocuğa seslendi: "Al Finaşka."

Korableva şarap şişesiyle bir de maşrapa getirmişti. Maslova, ona ve Çalımlı'ya da verdi. Bu üç kadın paralı oldukları için koğuşun soylularından sayılırdı. Her şeylerini de ortaklaşa kullanırlardı.

Maslova birkaç dakika sonra canlanmış, mahkemede olanları heyecanla anlatmaya başlamıştı. Savcı yardımcısını taklit ediyor,

kızıyordu. Mahkemede herkesin ona beğeniyle baktığını, sırf onu görmek için tutuklular odasına geldiğini anlatıyordu.

"Hep sana geliyor bunlar dedi baş muhafız. Gelip kâğıt ya da başka bir şey arıyorlar gibi etrafa bakıyorlardı ama aradıklarının kâğıt falan olmadığı belli..." Gülümseyerek, akıl erdiremiyormuş gibi başını sallayarak anlatıyordu Maslova.

Koğuş kıdemlisi yaşlı bekçi kadın: "Öyledir bu reziller" dedi. "Sineğin şekere yapıştığı gibi yapışırlar..." Kadın şarkı söyler gibi konuşuyordu. "Başka bir şey düşünmezler, varsa yoksa kadın."

Maslova kesti sözünü: "Burada da aynı şey. Trenden inen bir grup serseri içeri girer girmez etrafımı sardı. Kendimi nasıl kurtaracağımı bilemedim. Neyse ki müdür yardımcısı yetişti de kurtardı beni ellerinden. Hele bir tanesi öyle bir yapıştı ki sorma..."

"Nasıl biriydi?" diye sordu Çalımlı.

"Esmer, bıyıklı."

"Yüzde yüz odur."

"Kim?"

"Kim olacak, Şçeglov. Demin geçti pencerenin önünden."

"Kim bu Şçeglov?"

"Şuna bak, Şçeglov'u tanımıyor daha! Kürekten iki kere kaçmıştır. Şimdi gene yakaladılar ama eminim gene kaçacak. Gardiyanlar bile korkuyor ondan." Mahkûmların bütün yazışmaları Çalımlı'nın elinden geçtiği için her şeyi biliyordu.

Korableva: "Kaçacak ama bizi burada bırakacak!" diye girdi söze ve Maslova'ya dönerek: "Söylesene, avukat temyiz dilekçesi hakkında ne dedi? Hemen vermelisin bence."

Maslova bu konuda hiçbir şey bilmediğini söyledi.

O sırada kızıl saçlı kadın, çilli ellerini karmakarışık, gür saçlarının arasına sokmuş, başını kaşıyarak, içenlerin yanına geldi. "Ne yapacağını söyleyeyim ben sana Katerina" diye başladı. "Önce,

mahkemenin verdiği karara itiraz etmelisin, sonra da savcıya vermelisin."

Korableva, "Sana ne oluyor? Şarabın kokusunu aldın bakıyorum, hadi çek arabanı. Ne yapacağımızı senden iyi biliriz biz" diye çıkıştı sert bir sesle.

"Seninle konuşan mı var? Burnunu işime sokma!"

"Şarap istiyorsun, değil mi? Sokuldun hemen."

Her şeyini koğuş arkadaşlarıyla paylaşan Katyuşa: "Ona da koyuver bir yudum" dedi.

"Ona öyle bir..."

Kızıl saçlı Korableva'nın üzerine yürüyerek: "Hadi bakalım!" dedi. "Senin gibilerden korkacağım mı sandın?"

"Maymun suratlı!"

"Şensin."

"Kokmuş!"

"Ben mi kokmuşum? Katil! Cani ne olacak!" diye bağırıp çağırmaya başlamıştı kızıl saçlı.

Korableva canı sıkkın: "Hadi git işine" dedi.

Ama kızıl saçlı hâlâ üzerine üzerine geliyordu. Korableva onun göğsüne vurdu. Kızıl saçlı bunu bekliyormuş gibi birden bir eliyle Korableva'nın saçlarına yapıştı, diğer kolunu da yüzüne bir tokat indirmek için havaya kaldırdı ama Korableva kadının kolunu yakaladı. Maslova ile Çalımlı, kızıl saçlının kollarını tutup onu geri çekmeye çalıştılar ama Korableva'nın saçlarını kavramış elini bir türlü açamıyorlardı. Kızıl saçlı kadın Korableva'nın saçını bir an için bıraktı ama bunu avucuna iyice sarmak amacıyla yapmıştı. Korableva başını öne eğip, bir eliyle kızıl saçlı kadının neresine gelirse yumruk sallıyor, diğeriyle de düşmanının koluna dişlerini geçirmeye çalışıyordu. Koğuştaki diğer kadınlar kavgacıların başına toplanmış onları ayırmaya çalışarak hep bir ağızdan bağırıyor-

lardı. Veremli kadın bile gelmiş, öksüre öksüre bu kavgayı seyrediyordu. Çocuklar birbirine sokulmuş, ağlıyorlardı. Gürültüyle biri kadın biri erkek iki gardiyan gelip onları ayırdı. Korableva başından kopan saçları eline aldı kızıl saçlı ise paramparça olmuş gömleğiyle renksiz göğsünü örtmeye çalışıyordu. İkisi de bağırıp çağırıyor, birbirinden yakınıyorlardı.

Kadın gardiyan: "Biliyorum" dedi, "şarap yüzünden girdiniz birbirinize. Yarın sabah başgardiyana söyleyeceğim, o zaman gününüzü görürsünüz. Leş gibi şarap kokuyor! Hadi herkes yerine, yoksa karışmam! Herkes sesini kesip yerine geçsin!"

Ama koğuştaki sesler daha uzun süre kesilmedi. Kadınlar birbirlerine küfürler savurup, kavganın nasıl başladığını, suçun kimde olduğunu tartışıyorlardı. En sonunda gardiyanlar gitti, kadınlar da yavaş yavaş yatıştı. Yaşlı kadın aziz resminin önünde yere diz çökmüş dua ediyordu.

Birden ranzaların diğer ucundan kızıl saçlı kadının kısık sesi duyuldu: "Kürek cezalısı iki hanım kafa kafaya vermiş..." diye başladı söze, her kelimenin ardından birbirinden iğrenç küfürler savurarak.

Korableva hemen cevap verdi: "Sus da gene başına iş açma..." O da ağza alınmayacak bir sürü küfür sıraladı peşinden. Sonra sustular.

Biraz sonra kızıl saçlı kadın: "Seni elimden almasalardı gözlerini oyacaktım..." diye başladı gene ve Korableva da gene benzer bir cevap verdi. Arkasından sessizlik ve sessizlikten sonra gene küfürler. Sessizlikler giderek daha uzun sürüyordu, en sonunda herkes sustu.

Koğuştaki kadınlar horlamaya başlamıştı, sadece yaşlı kadın aziz resminin önünde dua ediyordu; her zaman böyle uzun uzun dua ederdi. Zangocun kızı, gardiyan gider gitmez kalkmış, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlamıştı gene.

Maslova uyumuyordu, artık bir kürek cezalısı olduğu gerçeğine alışmaya çalışıyordu. Önce Boçkova, sonra kızıl saçlı kendisine o şekilde hitap etmişlerdi. Buna bir türlü alışamıyorlardı. Yatağında uyuyan Korableva ona doğru döndü.

Maslova alçak sesle: "Hiç düşünmemiştim. Başkaları neler yapıyorlar, bir şey olmuyor, oysa ben hiç suçum yokken acı çekmek zorundayım" dedi.

Korableva avutmaya çalıştı onu: "Üzülme yavrum. Sibirya'dakiler de insan. Oraya da alışırsın!"

"Alışırım biliyorum ama elimde değil, üzülüyorum işte. Benim gibi rahat içinde yaşamış biri için bu durum çok zor."

Korableva göğüs geçirdi. "Tanrı ne derse o olur..."

"Biliyorum teyzeciğim ama elimde değil." Sustular bir an.

Korableva, Maslova'nın dikkatini diğer uçtaki ranzalardan gelen tuhaf sese çekti: "Duyuyor musun? Senin şişko..."

Kızıl saçlı kadının tutmaya çalıştığı hıçkırıklarıydı bunlar. Ona hakaret ettiler, vurdular, canı o kadar çektiği halde şarap vermediler diye ağlıyordu; hayatında küfürden, alaydan, hor görülmekten, sopadan başka bir şey görmediği için üzülüp ağlıyordu. Kendini biraz olsun avutmak amacıyla ilk aşkını, fabrika işçisi Fedka Molodenkov'u düşündü ama bu kez de bu aşkın nasıl bittiği geldi gözlerinin önüne. Bir gün, sarhoş olan Molodenkov eğlenmek için onun en mahrem yerine asit sürmüş, o acıdan kıvranırken de arkadaşlarıyla kahkahalarla gülmüşlerdi. Bunları hatırlayınca kendine acıdı kızıl saçlı ve kimsenin duymadığını sanarak çocuk gibi sesli sesli ağlamaya başladı. Burnunu çekiyor, tuzlu gözyaşlarını yutuyordu.

"Yazık" dedi Maslova.

"Yazık ama, o da belasını aramasaydı."

XXXIII

Ertesi sabah Nehlûdov başından bir şeyin geçtiğini hissederek uyanmıştı; daha kendini toparlayıp bunun ne olduğunu anlayamadan, başından geçenin çok önemli bir şey olduğunu biliyordu. "Katyuşa, mahkeme." Evet, artık yalan dolanı bırakma zamanı gelmişti. Tuhaf bir tesadûf eseri, Mariya Vasilyevna'dan uzun zamandır beklediği mektup da o sabah gelmişti. Tam da ihtiyacı olan bir mektuptu. Kadın ona serbest olduğunu, evlenmeyi düşündüğü kızla mutlu olmasını diliyordu. Nehlûdov acı acı gülümseyerek: "Evlenmek!" diye mırıldandı kendi kendine. Ne kadar da uzaktı!"

Dünkü niyetini hatırladı, kadının kocasına her şeyi anlatıp özür dileyecek, kendini bağışlatmak için ne isterse yapmaya hazır olduğunu söyleyecekti. Ama şimdi bu o kadar kolay görünmüyordu. "Hem durup dururken ne diye mutsuz edeyim adamcağızı. Sorarsa, o zaman iş değişir tabii... Sorarsa her şeyi söylerim. Ama şu anda hiç lüzumu yok."

Gerçeği Missi'ye söylemek de pek o kadar kolay gelmiyordu ona şimdi. Bu kızın gururuna dokunurdu. Bir ilişkide gizli, ancak sezinlenebilen bir şeyler olmalıydı. O sabah kesin kararını vermişti: Oraya bir daha gitmeyecek, sorarlarsa da gerçeği söyleyecekti.

Ama Katyuşa'yla arasında gizli, açıklığa kavuşturulmamış bir şey kalmamalıydı.

"Cezaevine gidip onu göreceğim" diye düşünüyordu, "beni bağışlaması için yalvaracağım. Gerekirse, evet gerekirse onunla evlenmeye hazırım."

Ruhunu huzura kavuşturmak için her şeyini feda edip Katyuşa'yla evlenebileceği düşüncesi onu pek duygulandırıyordu.

Çoktandır bir günü böylesine heyecanla karşılamamıştı. Odasına gelen Agrafena Petrovna'ya kendisini bile şaşırtan kararlı bir sesle, bundan böyle ne bu eve, ne de yaşlı kadının hizmetine ihtiyacı olmadığını söyledi. Kimse bunu açıkça dile getirmemiş olmakla birlikte, Nehlüdov'un bu büyük pahalı evde evlenmek niyetinde olduğu için oturduğunu herkes biliyordu. Bu evden vazgeçmek önemli bir anlam taşıyordu. Agrafena Petrovna şaşkın şaşkın ona bakakaldı.

"Benim için yaptığınız her şey adına size çok çok teşekkür ederim Agrafena Petrovna; ama böyle büyük bir eve de, hizmetçiye de ihtiyacım olmayacak. Bana bir iyilik yapmak isterseniz, eski düzenimize geri dönmemizi, eşyaların annemin zamanında olduğu gibi toplanmasını sağlayın, lütfen. Nataşa gelince gerekeni yapar. (Nataşa, Nehlüdov'un ablasıydı.)"

Agrafena Petrovna başını iki yana salladı. "Eşyaları nasıl toplarız?" dedi. "Lazım olacaklar."

Nehlüdov, yaşlı kadının baş sallamakla söylemek istediğine cevap vermek amacıyla: "Hayır, Agrafena Petrovna, olmayacaklar" dedi. "Lütfen, Korney'e de söyleyin, iki aylığını peşin vereceğim, o da serbesttir."

"Doğru yapmıyorsunuz Dimitri İvanoviç" diye mırıldandı yaşlı kadın. "Avrupa'ya gitseniz bile bir eve ihtiyacınız olacak."

"Yanılıyorsunuz Agrafena Petrovna. Avrupa'ya gitmiyorum; gitsem bile sizin sandığınızdan bambaşka bir yere gideceğim."

Birden Nehlüdov'un yüzü kıpkırmızı kesildi.

"Ona söylemeliyim" diye geçiriyordu içinden. "Niçin susuyorum ki, her şeyi anlatmalıyım."

"Dün çok tuhaf, çok önemli bir olay geçti başımdan. Teyzem Mariya İvanovna'nın yanındaki kızı, Katyuşa'yı hatırlıyor musunuz?"

"Hatırlamaz olur muyum, dikiş dikmesini ben öğretmiştim ona."

"Dün mahkemede o Katyuşa'nın duruşması vardı işte, ben de jüri üyesiydim."

"Aman Tanrım" dedi Agrafena Petrovna, "çok yazık! Vah vah! Suçu neymiş?"

"Cinayet. Ben işlettim ona bu cinayeti."

Agrafena Petrovna: "Siz mi?" dedi. "Neler söylüyorsunuz öyle?" Yaşlı kadının gözlerinde kurnaz bir parıltı belirmişti. Katyuşa olayını biliyordu.

"Bütün bunların sebebi benim. Bu cinayete de onu ben sürükledim" dedi Nehlüdov. "Bu yüzden de bütün planlarımı değiştirmek mecburiyetindeyim."

Agrafena Petrovna gülümsemesini tutarak: "Bunun sizinle ne ilgisi olabilir ki?" diye sordu.

"Onun bu yola düşmesine ben sebep olduğuma göre, onu kurtarmak için elimden geleni yapmalıyım!"

"Çok iyi niyetlisiniz ama bunda sizin bir kabahatiniz yok. Herkesin başından geçer böyle ufak tefek şeyler, aklı başında olan insan doğru yoldan çıkmaz, olanları unutur ve hayatını yokluna sokar." dedi Agrafena Petrovna ciddi bir edayla. "Suçu yüklemeniz için ortada bir sebep yok. Onun kötü yola düştüğünü eskiden de duymuştum, sizin bunda ne payınız olabilir ki?"

"Bütün suç bende! Bunun için de onu doğru yola sokmak görevim!"

"Bu bahsettiğiniz öyle kolay bir iş değil!"

"Ama benim yapmam gereken bir iş! Siz kendinizi düşünüyorsanız, annemin isteği..."

"Kendimi düşünmüyorum. Nur içinde yatsın anneniz bana o kadar cömert davranmıştı ki, hiçbir şeye ihtiyacım yok; ona minnettarım! Lizanka da zaten nicedir beni çağırıp duruyordu. Bana ihtiyacınız kalmadığına göre yanına gitmeyi düşünüyorum. (Agrafena Petrovna'nın yeğeniydi Lizanka) Ama suçu yüklenmekle hata ediyorsunuz, herkesin başından geçer böyle şeyler."

"Ben böyle düşünmüyorum. Eşyaları toparlayıp evi boşaltmak için yardımınıza ihtiyacım var. Kızmayın bana lütfen! Her şey için, bütün iyilikleriniz için minnettarım size."

Şaşılacak bir durumdu: Nehlüdov kötü olduğunu, kendi kendinden iğrendiğini anladığı andan itibaren diğerlerinden iğrenmiyordu artık; tam tersine, Agrafena Petrovna'ya da Korney'e de saygı ve sevgi duyuyordu. Korney'e de gerçeği itiraf etmek istedi ama uşak ona öylesine mesafeli bir saygıyla davranıyordu ki bunu yapamadı.

Aynı sokaklardan, aynı arabayla adliyeye giderken Nehlüdov bambaşka bir insan hissediyordu kendini.

Dün ona öylesine yakın görünen Missi'yle evlenmesini şimdi kesinlikle imkânsız bir şey olarak düşünüyordu. Dün Missi'nin onunla seve seve evleneceğinden kuşkusu yoktu; oysa şimdi Missi'ye yakın olmaya bile layık görmüyordu kendini. "Nasıl biri olduğumu bilse evine sokmazdı beni. Yetmiyormuş gibi, bir de o adamın kendisine kur yaptığı için, buna müsaade ettiği için ona sitem de ettim. Ayrıca, diyelim ki her şeye rağmen benimle evlenmeye razı oldu. Katyuşa'nın cezaevinde yattığını, yarın ya da öbür gün Sibirya'ya sürüleceğini bilerek değil mutlu, birazcık olsun huzur içinde olabilir miyim? Felakete sürüklediğim bir zavallı Sibirya'ya yollanırken, genç karımla beni kutlamaya gelen misa-

firleri kabul edecek, onunla birlikte eş dost ziyaretine gideceğim... Ya da karısıyla ilişkiye girerek alçakça aldattığım başkanla beraber, toplantıda bölge okulları konusunda verilen oyların ayırımını yapacağım, arkadan da karısına ne zaman nerede buluşacağımızı fısıldayacağım (ne iğrenç) ya da belli ki asla bitiremeyeceğim bir tabloyla oyalanmaya devam edeceğim... Hayır, artık böyle değersiz şeylerle uğraşmamalıyım!" Kendi kendiyle konuşuyor, ruhunda hissettiği değişikliğe seviniyordu.

"Önce avukatı görüp kararını öğrenmeli" diye geçirdi içinden, "sonra da... sonra da cezaevinde onunla görüşüp, her şeyi anlatmalıyım."

Katyuşa'yla nasıl görüşeceğini, ona her şeyi nasıl anlatacağını, nasıl af dileyeceğini, onun için elinden gelen her şeyi yapacağını, suçunu affettirmek için onunla evleneceğini nasıl söyleyeceğini düşündükçe Nehlüdov, duygulandı, gözleri dolu dolu oldu.

XXXIV

Adliyeye gelince Nehlûdov koridorda dünkü mübaşirle karşılaştı. Hükümlülerin nerede bulunduğunu, bir hükümlüyle görüşmek için kimden izin alması gerektiğini sordu ona. Mübaşir hükümlülerin çeşitli yerlerde olduklarını, hükümleri kesin bir şekilde bildirilinceye kadar görüşme izinlerini ancak savcının verdiğini söyledi.

"Duruşmadan sonra ben götürürüm sizi. Şimdi yoklar. Duruşmaya buyrun şimdi. Hemen başlıyoruz."

Nehlûdov o gün acınacak halde görünen mübaşire nezaketinden dolayı teşekkür edip, jüri odasına yürüdü.

Odanın kapısına yaklaşırken, jüri üyelerinin duruşma salonuna gitmek üzere odadan çıktıklarını gördü. Tüccar gene neşeli ve dünkü gibi çakırkeyifti, Nehlûdov'u eski bir dost gibi karşıladı. Pyotr Gerasimoviç'in laubaliliği ve kahkahaları da sinirlendirmiyordu bugün Nehlûdov'u.

Nehlûdov, dünkü zanlıyla olan ilişkisini bütün jüri üyelerine anlatmak istiyordu. "Aslında" diye geçiriyordu içinden, "dün duruşmada ayağa kalkıp suçumu itiraf etmeliydim." Ama jüri üyeleriyle duruşma salonuna girip bir gün evvelki aynı işlemleri izleyince niyetini değiştirdi. Aynı bir gün evvel olduğu gibi ortadaki masada yakaları kalkık üç hâkim vardı, mübaşirin "duruşma baş-

lamıştır" demesinden sonra gene bir sessizlik olmuş, jüri üyeleri yüksek arkalıklı sandalyelerine oturmuştu, aynı jandarmalar, aynı portre, aynı papaz... Hâlâ kalkıp gerçeği söylemesi gerektiğine inanıyordu ama aynı anda da bu resmi havayı bozmaya cesaret edemeyeceğini hissediyordu.

Duruşma hazırlıkları aynı bir gün evvelki gibiydi, sadece jüri üyelerinin yemin törenleriyle başkanın onlara okuduğu nutuk kaldırılmıştı.

Bir hırsızlık davasıydı bu. Kılıçlarını çeken iki jandarma arasında muhafaza edilen zanlı yirmi yaşlarında, dar omuzlu, zayıf, yüzü kansız bir gençti; üzerinde kurşuni bir kaput vardı. Hükümlülere ait olan kısımda yalnız başına oturuyor, gözlerini kaldırmadan, içeri girenleri izliyordu. Suçu, bir arkadaşıyla birlikte, bir kulübenin kilidini kırıp içeri girerek üç ruble altmış yedi kapik değerinde birkaç eski halıyı çalmaktı. Suç dosyasına göre, bir polis, omzunda çalınmış halıları taşıyan arkadaşlarıyla geçerken onları durdurmuştu. Suçlarını hemen itiraf etmişlerdi ve her ikisi de tutuklanıp hapse gönderilmişti. Gencin suç otağı olan çilingir arkadaşı hapishanede ölmüştü; delikanlı tek başına yargılanıyordu. Eski halılar da masanın üzerinde maddi delil olarak sergileniyordu.

Her şey bir gün evvelki gibiydi. Deliller, belgeler, yemin töreni, şahitler ve sorguya çekmeler... Polis memuru kendisine sorulanlara, ister başkan, ister savcı, isterse avukat olsun, hep aynı cevabı veriyordu: "Evet efendim..." ya da "Bilmiyorum efendim..." sonra tekrar "Evet efendim..." Belli ki hükümlüye acıyor ve onu nasıl tutukladığını istemeye istemeye anlatıyordu.

Bir başka şahit, halıların sahibi olan yaşlı ve belli ki çabuk kızan adam, halıların kendisinin olup olmadığı sorulunca istemeye istemeye kendi malı olarak tanıdı. Savcı bu halıları ne yapacağını, bunların kendisine ne faydası olduğunu sorunca da kızdı.

"Lanet olsun şu halılara! Hiçbir işime yaradıkları yok. Başıma tüm bu işleri getireceklerini bilseydim, onları aramazdım. Diğer-

lerinin satış fiyatına birkaç ruble eklerdim, olur biterdi... Burada sürünüp sorguya çekilmektense... Üstelik, arabacıya da beş ruble verdim. Hem sağlık durumum da iyi değil... Romatizmam var..."

Böyle diyordu şahitler. Zanlı ise her şeyi itiraf etti ve tuzağa düşürülmüş bir hayvan gibi bakınarak, kekeleye kekeleye olayı anlattı.

Olan biten gayet açıktı fakat savcı bir gün evvel yaptığı gibi omuzlarını geriye atarak, sanki önemli bir suçluyu yakalamak istercesine iyice düşünülmüş kurnazca sorular sormaya başladı.

Konuşmasında hırsızlığın yapıldığı mekanın bir konut olduğunu, kilidin dinamitle havaya uçurularak içeri girildiğini vurgulayarak zanlının ağır bir şekilde cezalandırılmasını istedi.

Mahkemece tayin ediliş olan savunma avukatı, hırsızlığın bir evde yapılmadığını, bu yüzden, ortada suç olsa bile savcının iddia ettiği gibi, bunun ağır bir suç olmadığını ve zanlının da toplum için bir tehlike arz etmediğini ileri sürdü.

Başkan bir gün evvelki gibi kesin, adil, tarafsız görünmeye çalışarak jüri üyelerine zaten bildiği, bilmemelerine imkân olmayan hususları izah etti. Gene bir gün evvel olduğu gibi oturuma ara verildi. Sigaralar içildi, mübaşir gene "Duruşma başlıyor!" diye haykırdı. Gene uyumamak için büyük bir çaba gösteren jandarmalar, kılıçlarını çekerek, zanlının yanı sıra yürüdüler.

Duruşmada konuşulanlardan zanlının daha küçükken babası tarafından tütün fabrikasına verildiği ve orada beş sene boyunca çalıştığı anlaşılmıştı. Patron, işçilerle arasında geçen tatsız bir olay yüzünden bu sene işine son vermiş, o da işsiz, yersiz yurtsuz kalınca şehirde başıboş dolaşmaya başlamış, elindeki son birkaç rubleyi de içkiye yatırmıştı. Meyhanede, kendisi gibi işinden atılmış, ayyaş bir çilingirle tanışmış, bir gece sarhoşken asma kilidi kırıp, ellerine ilk geçen şeyi çalmışlar. Tutuklanmışlar tabii. Suçlarını itiraf etmişler. Duruşma gününü beklerken çilingir ölmüş. Şimdi de

genci toplumdan uzaklaştırılması gereken tehlikeli bir suçlu olarak yargılıyorlardı.

Nehlüdov etrafında olup bitenleri izlerken düşünüyordu: "Dünkü zanlı gibi tehlikeli... Onlar tehlikeli de biz değil miyiz sanki?.. Rezil, yalancı, alçak bir insanım, hepimiz öyleyiz. Beni tanıyanlar, küçük görmedikleri gibi, sevip sayıyorlardı da. Bu çocuk toplum için şu salonda bulunan insanların en tehlikelisi olsa bile, içine düştüğü bu durumdan onu kurtarmak gerekir.

Bu çocuğun hiç de öyle tehlikeli bir suçlu olmadığının herkes farkında. Onu bu hale getiren şartlar. Toplumumuzda onun gibi çocukların olmamasını istiyorsak eğer kişiyi suç işlemeye iten şartları ortadan kaldırmalıyız, bu apaçık ortada.

Oysa biz ne yapıyoruz? Tesadüfen karşımıza çıkan böyle bir çocuğu yakalıyor -yakalayamadığımız böyle binlerce çocuğun daha olduğunu bile bile- tutukluyoruz. Onun gibi zavallı, hayatta yolunu şaşırmış bir sürü insanla birlikte, hayatına mana kazandıracak bir iş yapmaya imkân tanımayan bir hapishaneye koyuyoruz. Ardından devlet parasıyla, rezil insanlarla birlikte Moskova'dan İrkuts iline yolluyoruz.

Bu gibi kişilerin ortaya çıkmasına yol açan şartları yok etmeye çalışacak yerde, boş durmaktan, hiçbir şey yapmamaktan da öte, bu şartların doğduğu kuruluşları destekliyoruz. Bu kuruluşlar bellidir: Fabrikalar, meyhaneler, içkili yerler, genelevler. Bunları ortadan kaldırmadığımız gibi gerekli olduklarına inanıyor, daha iyi işlemeleri için elimizden geleni yapıyoruz.

Böyle milyonlarca insan yetişiyor, sonra bunlardan birini yakalıyor ve tehlikeyi uzaklaştırdığımızı, onu Moskova'dan İrkuts iline sürmekle görevimizi tam olarak yerine getirdiğimizi sanıyoruz..." Bunları düşünüyordu Nehlüdov, albayın yanında, sandalyesinde oturuyor, savunma avukatını, savcı yardımcısını, başkanın kendinden emin bir sesle söylediklerini dinlerken, kendine güven

dolu tavırlarını izlerken... Etrafına şöyle bir göz gezdirdi; salona, kalın duvarlara, duvardaki portrelere, lambalara, koltuklara, resmi giysilere, pencerelere baktı. İçinde bulunduğu binanın büyüklüğünü, sadece buradakileri değil, bütün Rusya'daki memur, sekreter, gardiyan, hademe ordusunu, hiç kimseye bir faydası dokunmayan bu komedi için aylık alanları düşündü.

"Keşke bu çabanın hiç değilse yüzde birini toplumdan atılmış şu zavallılara yardım etmeye harcasaydık!" Nehlüdov, çocuğun ürkek, soluk yüzüne baktı. "Fakirliği yüzünden şehre gittiğinde ona acıyan, yardım elini uzatan biri çıksaydı karşısına keşke. Şehirde on iki saat çalıştıktan sonra gece fabrikadan çıkıp, arkadaşlarına uyup meyhaneye gittiği zamanlar ona, 'Gitme Vanya, iyi yerler değil oralar' diyecek birine rastlasaydı! O zaman bu genç gitmekten vazgeçer ve bu duruma düşmezdi...

Ama hiç kimse ona yardım eli uzatmadı. Şehirde bir hayvan gibi yaşadığı, bitlenmemesi için kısacık kesilmiş saçlarıyla onun bunun ayak işlerine koştuğu sırda hiç kimse onun farkına bile varmamıştı. Aksine, daha yaşlı arkadaşlarından bütün gördüğü ve öğrendiği, başkalarını aldatan, içki içen, kavga eden, küfürler savuran kimselerin daha makbul insanlar olduğuydu.

Ağır çalışma şartlarının hasta ettiği, sarhoşluğun, ahlaksızlığın, serseriliğe sürüklediği bu çocuğu, işsiz güçsüz sokaklarda dolaşırken, akılsızlığından, bir kulübeye girip hiç kimsenin işine yaramayacak iki üç birkaç eski halıyı çaldığında, biz, okumuş, zengin, geleceklerine güvenle bakan insanlar, onu bu duruma düşüren sebepleri ortadan kaldırmaya çalışacağımıza, bu çocuğu yakalayıp cezalandırmakla durumu düzelttiğimizi sanıyoruz.

Korkunç! Bu canavarlık mıdır yoksa aptallık mı, anlamak güç doğrusu. Sanırım ikisinin de en aşırısı."

Nehlüdov konuşulanları duymuyordu artık, düşünüyordu. Bu gerçek onu dehşete düşürmüştü. Bunu şimdiye kadar nasıl fark etmediğine, başkalarının bu gerçeği nasıl göremediğine şaşıyordu.

XXXV

İlk oturumun sonunda Nehlûdov kalkıp koridora çıktı; duruşma salonuna bir daha dönmemeye kararlıydı. "Varsın ne isterlerse yapsınlar" diye geçiriyordu içinden ama bu korkunç, alçakça düzenbazlığa artık katılamazdı.

Savcının odasını öğrenip, oraya gitti. Hademe, savcının meşgul olduğunu söyleyerek onu içeri almak istemedi. Ama Nehlûdov bunu dikkate almadan geçti, karşısına çıkan memura, jüri üyesi olduğunu, çok önemli bir konuda görüşmek istediğini savcıya bildirmesini söyledi. Prens unvanı ve kıyafetinin içeri girmesinde büyük payı oldu. Memur savcıya haber verdi ve Nahlûdov'u içeri aldılar. Savcı onu ayakta karşıladı; Nehlûdov'un görüşmek için böylesine diretmesinden hoşlanmadığı belliydi.

Soğuk ve sert bir sesle: "Mesele nedir?" diye sordu.

"Jüri üyesiyim, soyadım Nehlûdov, zanlı Maslova'yı görmeliyim." Nehlûdov, çabuk çabuk, kararlı konuşuyordu. Hayatında büyük değişikliklere sebep olacak bir adım attığını hissediyor, kızarıyordu.

Savcı kısa boylu, esmer bir adamdı; kırlaşmış saçları, canlı ve parlak gözleri, ileri doğru çıkık alt çenesinde kalın, kısa kesilmiş bir sakalı vardı.

Sakince: "Maslova'yı mı?" diye sordu. "Hatırlıyorum olayı. Bir tüccarı zehirlemekten zanlı. Onu neden görmek istiyorsunuz? Sebebini bilmeden bu izini size veremem" diye ilave etti daha yumuşak bir sesle.

Nehlüdov kıpkırmızı kesildi. "Benim için son derece önemli bir mesele söz konusu" diye mırıldandı.

Savcı: "Anlıyorum efendim" dedi ve başını kaldırıp Nehlüdov'u dikkatli gözlerle süzdü. "Davasına bakıldı mı?" diye sordu.

"Dün bakıldı, haksız olarak dört yıl kürek cezasına çarptırıldı. Suçsuzdur."

Savcı, Nehlüdov'un "Suçsuzdur" ifadesine aldırmadan, "Anlıyorum, efendim" dedi. "Duruşması dün olduğuna göre, hüküm son şekliyle bildirilinceye dek orada kalırlar. Ziyaret belirli günlerde olur. Size, oraya başvurmanızı tavsiye ederim."

Önemli anın yaklaştığını hisseden Nehlüdov, alt çenesi titreyerek: "Ama onu bir an evvel görmek zorundayım" diye üsteledi.

Savcı, kaşlarını huzursuzca kaldırarak: "Neden?" diye sordu.

Nehlüdov, sesi titreyerek: "Suçsuz olduğu, kürek cezasına çarptırıldığı için" dedi, "Asıl suçlu benim." Bir yandan da, söylenmemesi gereken şeyi söylediğini hissediyordu.

"Nasıl olur?" diye sordu savcı.

"Çünkü onu aldatmıştım, bugünkü durumuna düşmesine ben sebep oldum. Ona bu kötülüğü yapmasaydım böyle bir suçtan mahkûm edilmemiş olacaktı."

"Yine de onunla neden görüşmeniz gerektirdiğini anlayamadım."

Nehlüdov: "Çünkü onun peşinden gitmek... onunla evlenmek istiyorum" dedi. Bundan her söz etmeye başladığında olduğu gibi, gözleri dolmuştu gene.

"Öyle mi?" dedi savcı. "Bakın hele! Bu olağanüstü bir durum! Siz Krasnapersk bölgesi yönetim üyesiydiniz galiba?" Savcı, böylesine tuhaf bir beyanda bulunan Nehlüdov soyadını daha evvel de duyduğunu hatırlamıştı.

Nehlüdov, kızararak, öfkeli: "Kusura bakmayın ama bunun isteğimle bir ilişkisi olduğunu zannetmiyorum" dedi.

Savcı belli belirsiz gülümsedi. Hiç alınmış görünmüyordu. "Yok tabii... ama isteğiniz öylesine şaşırtıcı ki..."

"Görüşme izni verecek misiniz peki?"

"Görüşme izni mi? Tabii, Tabii... Size hemen bir kâğıt vereyim. Buyurun oturun lütfen."

Savcı, masasına gitti, oturup bir şeyler yazmaya koyuldu.

"Otunuz lütfen."

Nehlüdov ayakta duruyordu.

Savcı, izin kâğıdını yazdıktan sonra, Nehlüdov'a uzattı; yüzüne merakla bakıyordu.

"Bir de jüri üyeliği görevime devam edemeyeceğimi bildirmek zorundayım" dedi Nehlüdov.

"Bildiğiniz gibi, bunun için mahkeme heyetine kabul edilebilecek sebepler göstermelisiniz."

"Mahkemeleri sadece faydasız değil, ahlak kurallarına da aykırı buluyorum, sebebi budur."

Savcı: "Evet" dedi. (O belli belirsiz gülümsemesi hâlâ dudaklarındaydı. Bu gülümseyişle, böyle sözlere alışık olduğunu, bunları eğlendirici bulduğunu anlatmak istiyordu sanki). "Evet, efendim ama savcı olarak benim bu konuda elimden bir şey gelmeyeceğini sanırım biliyorsunuzdur. Bu bakımdan, mahkemeye durumu izah etmenizi tavsiye edebilirim ancak. Mahkeme gösterdiğiniz mazereti inceler, kabul eder ya da etmez; etmezse para cezası verir. Mahkeme heyetine başvurunuz lütfen."

Nehlûdov öfkeyle: "Gerekli gördüklerimi size söyledim, başka bir yere de başvurmam" diye söylendi.

Savcı, bu tuhaf ziyaretçiden bir an evvel kurtulmak istediğini gizlemeden, başını öne eğerek: "Güle güle efendim" dedi.

Nehlûdov çıktıktan hemen sonra savcının odasına giren bir mahkeme üyesi: "Yanınızdaki kimdi?" diye sordu.

"Nehlûdov. Hatırlıyor musunuz, Krasnaperst bölgesi yönetim kurulunda acayip konuşmalar yapmıştı. Düşünün bir kere, jüride görevli; zanlılar arasında, kürek cezasına çarptırılmış, eskiden aldattığı bir kadın mı kız mı ne varmış, onunla evlenmek istiyor..."

"Olamaz."

"Öyle söylüyor... tuhaf bir heyecan içindeydi."

"Günümüzün gençlerinde bir acayiplik var ya, nedir bilmiyorum."

"Pek de genç sayılmaz aslında..."

"Şu sizin ünlü İvanşenkov'unuz da kabak tadı verdi artık. Öldürüyor insanı, konuşuyor da konuşuyor..."

"Böylelerini susturmak lazım, kendiliğinden susmazlar çünkü..."

XXXVI

Savcının yanından çıkınca Nehlûdov doğruca tutukluların bulunduğu cezaevine gitti. Ama orada Maslova diye biri yoktu. Başgardiyan, Nehlûdov'a bir de eski sürgünler cezaevine bakmasını söyledi.

Ekaterina Maslova gerçekten de oradaydı. Savcı unutmuştu: Altı ay evvel jandarmaların açtığı çok önemli siyasi bir dava sonucu cezaevi; üniversite öğrencileri, doktorlar, işçiler, hemşireler, yüksek okullarda kurslara katılan kadınlar ile doldurulmuştu.

Tutuklular cezaevi, şehrin bir ucunda, sürgünler cezaevi diğer ucundaydı. Nehlûdov oraya vardığında akşam olmak üzereydi. Hüzünlü ve soğuk görünümlü, kocaman yapının kapısındaki nöbetçi onu içeri bırakmadı, çıngırağın ipine asıldı birkaç kere. Çıngırak sesine gardiyan çıktı. Nehlûdov izin kâğıdını gösterdi; gardiyan, cezaevi müdürü izin vermeden onu içeri alamayacağını söyledi. Nehlûdov, cezaevi müdürünün evine yürüdü. Merdivenleri çıkarken, piyanoda gürültülü, zor bir parça çalındığını duymuştu. Tek gözü sarılı, yüzünden öfkeli olduğu okunan oda hizmetçisi kapıyı açınca piyanonun sesi Nehlûdov'un kulaklarını tırmaladı. List'in bir rapsodisiydi bu; çalan iyi çalıyordu ama bir yerine kadar. O kısma gelince gene baştan başlıyordu. Nehlûdov, tek gözü sarılı oda hizmetçisine cezaevi müdürünün evde olup olmadığını sordu.

Oda hizmetçisi, müdürün evde olmadığını söyledi.

"Ne zaman gelir acaba?"

Rapsodi gene sustu, sonra heyecanla başladı ve o sihirli kısma kadar tekrar edildi.

"Gidip bir sorayım efendim."

Oda hizmetçisi gitti.

Rapsodi yeni baştan başlamıştı ama bu kez o sihirli kısma kadar devam etmedi, yarıda kesildi. Bir kız sesi duyuldu: "Evde olmadığını, bugün gelmeyeceğini söyle. Bir yere gitti, anlamıyorlar mı?"

Rapsodi gene başladı ama başlamasıyla kesilmesi bir oldu, bir sandalyenin itildiği duyuldu. Anlaşılan piyanist kız kızmış, zamansız gelen bu inatçı ziyaretçiye haddini bildirmek istemişti.

Solgun yüzlü, gözlerinin altı mor, saçı başı karmakarışık bir kız kapıdan çıkarken, sinirli, "Babam evde yok" diyordu. Karşısında iyi giyimli, genç bir adam görünce yumuşadı. "Buyurun lütfen, girin... Bir arzunuz mu vardı?"

"Cezaevinde bir tutukluyu görmek istiyordum."

"Siyasilerden mı?"

"Hayır, siyasi suçlu değil. Savcıdan izin aldım."

"Bilmem ki, babam yok evde. Buyursanıza, girin lütfen... Siz bilirsiniz, babamın yardımcısına gidin, odasındadır, onunla konuşun. Soyadınız neydi?"

Nehlüdov kızın sorusuna cevap vermeden, "Teşekkür ederim" dedi.

Kapı yeni kapanmıştı ki, aynı coşkulu parça çalmaya başladı gene. Oysa ne mekana ne de onu büyük bir dikkatle öğrenmeye çalışan kızın zavallı görünüşüne gidiyordu. Avluda pos bıyıklı genç bir subayla karşılaştı Nehlüdov, müdür yardımcısının nerede olduğunu sordu ona. Pos bıyıklı subay aradığı adamın kendisi olduğunu söyledi. İzin kâğıdına bir göz attıktan sonra tutuk-

lular cezaevi için verilmiş izin kâğıdının burada geçersiz olduğunu belirtti.

"Hem geç oldu zaten... Yarın buyurun. Saat dokuzda herkes istediğiyle görüşebilir. Hem müdür de burada olur... O zaman isterseniz genel ziyaretçi odasında veya müdürün izni olursa özel odada da konuşabilirsiniz mahkûmla."

Nehlüdov böylece, Maslova'yla görüşmeden eve döndü. Yürürken mahkemede olanları değil, savcıyla, müdür yardımcısıyla arasında geçen konuşmaları düşünüyordu. Maslova'yı göreceği düşüncesi heyecanlandırıyordu onu. Onunla konuşabilmek, onu görebilmek için uğraşması, bunun için iki cezaevine gitmesi onu öylesine heyecanlandırmıştı ki, kolay kolay kendine gelemedi. Eve gelir gelmez, uzun süredir elini sürmediği günlüğünü aldı, birkaç yerine şöyle bir göz gezdirdikten sonra yazmaya başladı: "İki yıldır günlük tutmuyorum; böyle bir çocukluğu bir daha yapmayacağımı düşünüyordum. Oysa bu çocukluk değildir; kendi kendimle, her insanın içinde yaşayan o gerçek, kutsal kendimle söyleşmektir. Bu kutsal ben nicedir uyuyordu ve dertleşebileceğim, sohbet edebileceğim kimsem yoktu. 28 Nisan günü, jüri üyesi olarak bulunduğum duruşmada bir tesadüf, bu kutsal beni uyandırdı. Zanlı sandalyesinde, bir zamanlar aldattığım Katyuşa'yı cezaevi giysisiyle gördüm. Tuhaf bir adli hata ile, benim de bir anlık dalgınlığım neticesinde kürek cezasına çarptırıldı. Bugün savcıya ve cezaevine gittim fakat görüştürmediler beni onunla. Kararlıyım, onu görmek, ona her şeyi itiraf etmek, günahlarımı temizlemek için ne lazımsa yapmaya hazırım, onunla evlenmeye de... Tanrım, bana yardım et! Ruhum huzur dolu, içimde taşan bir mutluluk hissediyorum!"

XXXVII

O gece daha uzun süre uyuyamadı Maslova. Gözleri açık, kapıya bakıyor, kızıl saçlı kadının burnunu çekmesini dinliyordu. Zangocun kızı hâlâ bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu.

Sahalin'de ne olursa olsun, bir kürek cezalısıyla evlenmeyeceğini düşünüyordu. Ama pekala yöneticilerden biriyle, bir sekreterle, hiç değilse bir başgardiyan ya da gardiyanla evlenebilirdi. "Yeter ki zayıflamayayım. Yoksa mahvolurum." Erkekler onu beğenirdi. Savunma avukatının, başkanın, karşılaştığı ya da mahsus yanından geçen bütün diğer erkeklerin ona nasıl baktıkları geldi gözünün önüne... Cezaevinde onu görmeye gelen Berta'nın getirdiği haberi hatırladı: Kitayeva'nın evindeyken âşık olduğu üniversite öğrencisi cezaevine düştüğünü öğrenince çok üzülmüştü. Kızıl saçlı kadına acıdı sonra... Daima bir francala fazladan yollayan fırıncı geldi aklına. Bir sürü insanı ve olayı düşündü ama Nehlüdov'u hiç hatırlamadı. Çocukluğunu, genç kızlığını ve özellikle, Nehlüdov'a olan aşkını hiçbir zaman hatırlamak istemezdi. Bu anılar çok acıydı, ruhunun derinliklerinde bir yerde dururlardı. Nehlüdov'u düşünde bile görmüyordu. Duruşma salonunda onu tanımaması, onu son kez gördüğünde üniformalı, bıyıklı, kısa da olsa gür, kıvırcık saçlı bir genç; şimdiyse kelli felli, sakallı bir adam olmasından ziyade, onu hiç düşünmemesindendi. Onunla ilgili geçmişini o zifiri

karanlık gecede, Nehlûdov savaş dönüşü teyzelerine uğramadığı o korkunç gecede belleğinden çıkarıp atmıştı.

Maslova o geceye kadar, karnında taşıdığı çocuğun yumuşacık, bazen da sert hareketlerinden büyük haz duyuyor, duygulanıyordu. Ama o geceden sonra her şey değişmiş ve kalbinin altında yatan bu çocuk artık bir yük olmaya başlamıştı.

Teyzeleri Nehlûdov'u özlemle bekliyordu; mektup üzerine mektup yazarak uğraması için yalvarmışlardı ama o bir telgraf çekerek, zamanında Petersburg'da bulunması gerektiği için uğrayamayacağını bildirdi. Bunu öğrenince Katyuşa, onu görebilmek için tren istasyonuna gitmeye karar verdi. Tren gece saat ikide geçecekti. Katyuşa hanımlarını yatırdıktan sonra ayağına eski bir çift potin geçirdi, atkıyı başına örttü, yanına aşçının kızı Maşka'yı alıp sessizce çıktı evden, istasyona koştu.

Yağmurlu, rüzgarlı, zifiri karanlık bir sonbahar gecesiydi. Yağmur kâh sıcak iri damlalar halinde yağıyor, kâh duruyordu. Ilık, iri yağmur taneleri yüzünü kamçılıyordu. Katyuşa tarlalar arasındaki yolu zar zor görebiliyordu. Oraları çok iyi bildiği halde kaybetti yolu. Bir hayli zaman kaybetmişti, trenin üç dakika kalacağı küçük istasyona, umduğu gibi trenden evvel değil, ikinci zilden sonra varabildiler. Perona koştu, onu birinci mevki vagonun penceresinde gördü hemen. Vagon pırıl pırıl ışık içerisindeydi. Redingotlarını çıkarmış iki subay kadife kaplı koltuklarda karşılıklı oturmuş, iskambil oynuyorlardı. Pencerenin önündeki küçük masada kalın mumlar yanıyordu. Vücudunu sımsıkı saran pantolonu, beyaz bol gömleğiyle Nehlûdov koltuklardan birinin kenarına, kolunu arkalığına dayayarak oturmuş, bir şeye gülüyordu. Onu tanır tanımaz, soğuktan donmuş eliyle cama vurdu Katyuşa. Tam o anda üçüncü zil çaldı, tren önce geri kaydı, biraz sonra vagonlar, sırayla sarsılarak yavaş yavaş hareket ettiler. Subaylardan biri elinde kâğıtlarla ayağa kalktı, pencereden dışarı baktı. Katyuşa bir kere daha vurdu, yüzünü cama dayadı. O anda Katyuşa'nın yanında durduğu

vagon da hareket etti. Katyuşa vagonla beraber yürüyordu. Subay pencereyi indirmek istiyor ama indiremiyordu bir türlü. Nehlüdov kalktı yerinden, subayı yana itti, pencereyi indirmek için uzandı. Tren hızlanmıştı. Katyuşa geri kalmamak için hızla yürüyordu; tren hızlandıkça hızlanıyordu. Nehlüdov tam pencereyi indirdiği anda kondüktör Katyuşa'yı iterek yanından geçti ve trene atladı. Katyuşa peronun ıslak tahtaları üzerinde koşuyordu. Peronun sonuna gelince merdivenleri koşarak inerken az kalsın düşecekti. Katyuşa koşuyordu. Birinci mevki vagonu ilerideydi, şimdi ikinci mevki vagonları geçiyordu yanından, ardından üçüncü mevki vagonları... Katyuşa durmadan koşuyordu. Son vagon da arkasındaki kırmızı ışıkla yanından geçip gitti. Katyuşa artık lokomotiflerin su aldığı tankın yanına gelmişti. Yapayalnızdı karanlığın ortasında, birden rüzgar saldırdı üzerine, başından atkısını çekti aldı, ıslak eteklerini ayaklarına doladı. Katyuşa hâlâ koşuyordu. Arkasından ona yetişmeye çalışan kız, "Mihaylovna teyze!" diye bağırıyordu. "Atkınızı düşürdünüz!"

"Işıl ışıl bir kompartımanda, kadife koltuklarda oturuyor, gülüp eğleniyor, içiyor, bense çamur içindeyim; yağmurun, rüzgarın altında ağlıyorum" diye geçirdi içinden Katyuşa. Durdu, başını geri atıp ellerinin arasına aldı, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

"Gitti!" diye bağırıyordu.

Küçük kız korkmuştu; kollarını onun boynuna doladı, sırılsıklamdı. "Eve gidelim teyzeciğim."

Katyuşa kıza cevap vermedi. "Bir tren geçerken altına atayım kendimi, her şey bitsin" diye düşündü.

Düşündüğünü yapmaya kararlıydı. Ama her heyecan, çalkantı anını bir sükunet, durgunluk izler. Şimdi de böyle oldu. Katyuşa karnındaki çocuğun kımıldadığını, tekme atmaya başladığını duydu... Onun çocuğu!... Bir dakika evvel onu artık yaşamayacak kadar perişan eden, sevdiği erkeğe olan öfkesi, ondan intikam alma

isteği çok uzaklardaydı şimdi. Sakinleşmişti, atkısını alıp sarındı ve aceleyle eve yollandı.

Perişan bir durumda, iliklerine kadar ıslanmış, üstü başı çamur içinde eve döndü. Onu şimdiki durumuna getiren, ruhunu saran değişiklik işte o gün başladı. O korkunç geceden sonra iyiliğe inanmamaya başladı. O zamana dek iyiliğe de inanırdı, insanların iyiliğine inandıklarına da; ama o gece insanların hiçbir şeye inanmadığı; Tanrı'dan, iyilikten söz etmelerinin tek sebebinin ise birbirlerini aldatmak olduğu inancı yer etti içinde. Onu seven -bundan Katyuşa'nın kuşkusu yoktu- evet onu seven, onun da sevdiği erkek istediğini elde ettikten sonra, duygularıyla alay ederek silkip atmıştı onu. Tanıdığı en iyi insan oydu. Hiç kimse onun kadar iyi değildi. Teyzeleri, dine sıkı sıkıya bağlı o yaşlı kadınlar, onlara artık eskisi gibi hizmet edemeyince onu kapı dışarı etmişlerdi. Tanıdığı bütün insanlar hep bir çıkar peşindeydiler. Kadınlar, ondan faydalanarak para kazanmaya çalışıyorlardı; erkekler ise -yaşlı polis müdüründen gardiyanlara dek hepsi- bir zevk aracı gibi bakıyorlardı ona. İnsanlar için en önemlisi buydu. Özgürlüğüne kavuşmasının ikinci senesinde tanıştığı yaşlı yazar bunu açıkça ifade ediyordu, mutluluğunun bunda -şiir ve estetik diyordu buna- olduğunu söylüyordu.

Herkes kendi için, kişisel zevki, çıkarı için yaşıyordu; Tanrı üzerine, iyilik üzerine söylenenler aldatmacaydı hep. Dünyada her şeyin niçin bu kadar kötü olduğu, insanların niçin birbirine durmadan kötülük yaptıkları, niçin hepsinin ıstırap çektikleri konusuna gelince, bunları hiç düşünmemek lazımdı. Canı sıkılmaya başladı mı bir sigara yakıyor, birkaç kadeh deviriyor ya da -en iyisi de buydu- bir erkekle sevişiyordu ve her şey geçiyordu.

XXXVIII

Ertesi gün -pazardı- sabahın beşinde kadınlar koğuşunun koridorunda her sabahki düdük çalınca çoktan uyanan Korableva Maslova'yı uyandırdı.

"Kürek mahkûmu" diye geçirdi içinden dehşetle Maslova. Gözlerini ovuşturdu, pis kokulu havayı güçlükle ciğerlerine çekti; dönüp gene uyumak, her şeyin unutulduğu ülkeye gitmek istedi ama artık bir alışkanlık olarak içine yerleşmiş korku kaçırdı uykusunu, doğruldu, ayaklarını toplayıp oturdu, etrafına bakınmaya başladı. Kadınlar kalkmıştı, sadece çocuklar uyuyordu. Patlak gözlü yasak içkici kadın, çocukları uyandırmamak için yavaşça çekiyordu altlarından önlüğünü. Demiryolu bekçisi kadın, kundak yerine kullandığı eski püskü bez parçalarını asıyordu sobanın yanma. Bebek ise mavi gözlü Fedosya'nın kucağında yırtınırcasına ağlıyordu. Veremli kadın göğsünü tutmuş öksürüyor, aralarda güçlükle, hırlayarak soluyordu; yüzü kıpkırmızıydı. Kızıl saçlı kadın uyanmış, göbeği havada, kalın bacaklarını kıvırmış, sırtüstü yatıyor, rüyasında gördüklerini yüksek sesle, neşeyle anlatıyordu. Kundakçılıktan mahkûm yaşlı kadın aziz resminin önündeydi; durmadan haç çıkarıyor, hep aynı sözcükleri fısıltıyla tekrarlayarak dua ediyordu. Zangocun kızı ranzasında kıpırdamadan oturuyor, uykulu gözlerle önüne bakıyordu. Çalımlı, siyah, sert, yağlı saçlarını parmaklarına sarıyordu.

Koridorda ayak sesleri duyuldu, anahtar gürültüyle döndü kilidin içinde, iki erkek cezalı girdi içeri. Ceketleri uzun, boz pantolonları kısa mı kısaydı. Ciddi ve sinirli, pis su dolu leğeni kaldırıp götürdüler. Kadınlar ellerini yüzlerini yıkamak için koridordaki musluklara gitti. Kızıl saçlı kadın orada da başka koğuştan bir kadınla kapıştı. Gene barışmalar, küfürler, yakınmalar...

Gardiyan, "Tek başına bir hücreye tıkılmak mı istiyor canınız!" diye bağırdı. Kızıl saçlı kadının yağlı sırtına öyle bir şaplak indirdi ki, sesi bütün koridorda duyuldu. "Sesini duymayayım bir daha."

Bu şaplağı okşama olarak kabul eden kızıl saçlı, "Amma da vuruyorsun be moruk" dedi.

"Hadi çabuk olun, hadi! Pazar ayinine yürüyün."

Maslova saçlarını daha taramamıştı ki, cezaevi müdürü yardımcılarıyla beraber geldi. Gardiyan "Yoklama!" diye bağırdı.

Diğer koğuştan kadınlar da çıktı, koridorda ikili sıra oldular; arka sıradakiler ellerini ön sıradakilerin omuzlarına koydular. Hepsini saydılar.

Yoklamadan sonra bir kadın gardiyan geldi, kadınları alıp kiliseye götürdü. Bütün koğuşlardan çıkmış yüz kadar kadın sırayla yürüyordu arkasından. Maslova'yla Fedosya sıranın ortalarındaydı. Hepsinin başlarında beyaz örtü, üzerlerinde beyaz bluz ve etek vardı; renkli giysisi olan kadınlar azdı. Kocalarıyla beraber cezaevine giren çocuklu kadınlardı bunlar. Sıranın bir ucu merdivenin başında, diğer ucu dibindeydi. Kalın tabanlı terliklerin taşlarda çıkardığı tok sesten başka bir ses duyulmuyordu; arada konuşanlar, gülenler de vardı. Bir köşeyi dönerken düşmanının, Boçkova'nın kötülük okunan yüzünü gördü Maslova, önde yürüyordu, Fedosya'ya gösterdi onu. Alt kata inince kadınlar seslerini kesti. Pırıl pırıl yaldızlar içindeki kiliseye girerken haç çıkardılar. Bomboştu henüz kilise. Onlara ayrılan yer sağdaydı; sıkışarak, birbirini iterek yerleştiler. Kadınların ardından kurşuni giysileriy-

le erkek cezalılar geldiler; yüksek sesle öksürerek kilisenin sol yanını ve ortasını doldurdular. Yukarıda, koro yerinin bir tarafında saçlarının yarısı tıraş edilmiş, ayaklarındaki zincirlerin gürültüsü her yerden duyulan ağır kürek cezalıları, diğer tarafında kafası tıraş edilememiş, ayakları zincire vurulmamış ilk tahkikat tutukluları vardı.

Cezaevi kilisesini zengin bir tüccar otuz-kırk bin ruble vererek yeni baştan yaptırmıştı. Bina altın yaldızlı, parlak renklerle pırıl pırıl parlıyordu

Bir süre kilisenin içinde sessizlik vardı; sadece öksürük, burun silme, çocukların ağlama sesi, arada bir de zincir şakırtısı duyuluyordu. Ortadaki cezalılar birden, birbirlerini iterek açıldılar, ortada bir yol açtılar. Bu yoldan, cezaevi müdürü yürüyerek en öne geçti ve kilisenin tam ortasında yerini aldı.

XXXIX

Ayin başladı.

Üzerinde, altın renkli, kalın kumaştan, acayip, hiç de rahat olmayan bir giysi olan papaz ekmeği bıçakla ufak ufak kesip bir tepsiye yerleştirdi. Sonra bu parçaların çoğunu birtakım dualar okuyarak, isimler söyleyerek içinde şarap olan bir kupaya koydu. Bu arada zangoç cezalılardan kurulu koro eşliğinde, anlaşılmaz, çabuk ve şarkı gibi söylendiği için daha da anlaşılmaz olan, eski Slav duaları okudu. Yere diz çökülerek bir kaç kere Tanrı'ya, Çar'ın, Çar ailesinin mutluluğu için dualar okundu. Ayrıca zangoç havarilerin hayatlarından birkaç şiir okudu ama öylesine tuhaf bir sesle okuyordu ki, hiçbir şey anlaşılamadı. Sonra papaz Markus'un İncil'ini açtı ve tane tane İsa'nın dirildikten sonra, cennete uçamadan evvel nasıl babasının sağ elinde oturduğunu, nasıl kendini ilk evvel Mariya Magdalena'ya gösterdiğini, yedi şeytanı nasıl kovduğunu, sonra havarilerden nasıl onbir kişiye gözüktüğünü, onlara nasıl İncil'i bütün dünyaya yaymalarını emrettiğini, buna inanmayanların telef olacağını, inananların ise vaftiz edilerek selamete erişeceğini söyledi, inananlara elini sürerek onları nasıl bütün dertlerinden, azaplarından kurtardığını, onun nasıl birtakım tuhaf diller konuştuğunu, yılanları elediğini, zehir bile içse ölmeyip sağ kaldığını okudu.

Papazın doğrayıp şarabın içine koyduğu ekmek parçalarının, bilinen hareketlerden, dualardan sonra Tanrı'nın bedenine, kanına dönüşeceğine inanılıyordu. Papaz, altın renkli kalın kumaştan cüppesinin içinde zorla hareket ederek ellerini yukarı kaldırıyor, bir süre bu şekilde durduktan sonra yere diz çöküyor, masayı, masanın üzerindekileri öpüyordu. Asıl önemli olan papazın, peçeteyi iki eliyle tutup, tepsiyle altın kupa üzerinde düzenli olarak yavaş yavaş sallamasıydı. Ekmekle şarabın tam o anda Tanrı'nın bedeniyle kanına dönüşeceği kabul edildiği için ayinin bu safhası büyük bir heyecan ve inanç içinde yapılmıştı.

Bundan sonra, bölmenin arkasından bağırmaya başladı papaz: "Ey en temiz, en bakir Tanrı anası, kutsalların en kutsalı!" Koro da saygıyla, coşkuyla bakire Meryem'i öven ilahiler okumaya başladı. Bekaretini kaybetmeden İsa'yı doğurmuş Meryem'in, meleklerden üstün olduğunu dile getiriyordu bu övgü. Dönüşümün bundan sonra artık tamamlandığına inanıldığı için, papaz tabağın üzerindeki peçeteyi kaldırdı, tam ortadaki parçayı alıp dörde böldü, şaraba batırıp ağzına attı. Onun Tanrı'nın etinden bir parça yediğine, kanından bir yudum içtiğine inanılıyordu. Sonra papaz perdeyi çekti, ara kapıyı açtı, altın kupayı eline alıp, orta yere çıktı, isteyenlerin kaptaki Tanrı'nın etinden yiyebileceğini kanından içebileceğini söyledi yüksek sesle.

Birkaç çocuk yaklaştı.

Papaz ilk evvel çocukların isimlerini sordu; sonra dikkatle şarabı içmiş birer parça ekmeği kaşıkla kupadan çıkararak, çocukların ağzına sokmaya başladı. Bu arada zangoç çocukların ağzını siliyor, bir yandan da neşeyle Tanrı'nın etinden yedikleri, kanından içtiklerine dair bir şarkı mırıldanıyordu. Yemek faslı bitince papaz, kupayı alıp bölmenin arkasına gitti, kupanın içinde kalan kanı içti, Tanrı'nın bedeninin parçalarını yedi, şaraba batmış bıyıklarını birkaç kere yaladıktan, ağzını da kupayı da güzelce kuruladıktan son-

ra, ince tabanlı, cilalı potinlerini gıcırdata gıcırdata, çabuk adımlarla bölmenin arkasından çıktı.

Hıristiyanlığın en önemli ayini böylece bitmişti. Ama papaz, zavallı, mutsuz mahkûmları avutmak amacıyla, alışılagelmiş ayine özel bir ayin daha ilave etmek istedi. Papaz, altın çerçeveli, onlarca mumun aydınlattığı bir tasvirin önünde yere diz çöktü (biraz önce etini yediği Tanrı'nın resmi diye bellenmişti bu; yüzü, elleri simsiyah bir insan resmiydi) tuhaf ve yapmacık bir sesle şarkı söylemeye başladı:

"Ey, mübarek İsa, havarilerin göz bebeği, acı çekenlerin tek avuntusu, evrenin sahibi, İsa, kurtar beni! Ruhumu kurtar! Güzel İsa! Bütün dualarım sanadır ey Kurtarıcı İsa! Acı bana! Sana seslenenlere, iman edenlere, kutsal bilenlere yardım et! İsa, cennetin kapılarını aç bana ey insan sever İsa'm!"

Papaz bir an sustu, soluk aldı, haç çıkarıp secdeye vardı, herkes yaptı onun yaptığını. Herkes, cezaevi müdürü de, gardiyanlar da, mahkûmlar da secdeye varmışlardı; yukarıda zincir şakırtıları duyuldu.

Papaz devam etti: "Melekleri kudretlerin kudreti İsa! Bütün kutsal varlıkların en kutsalı, tatlı İsa! Büyük İsa! Çarların koruyucusu İsa! Mutluluk kaynağı İsa! Peygamberler peygamberi! Mucizeler yaratan İsa! Düşmüşlerin dayanağı! Rahiplere yaşama gücü veren iyi ve bağışlayıcı İsa! Zavallıların sevinci, oruç tutanların gücü İsa! Ey, en temiz, en soylu, en kutsal, ölümsüz, günahkarların kurtuluşu İsa, ey Tanrı'nın oğlu, merhametini benden esirgeme!" Papaz giderek yükseltiyordu sesini.

En sonunda durdu, ipek astarlı cüppesini yukarı kaldırarak, bir dizinin üzerine çömeldi ve daha sonra yere çöktü. O zaman koro büyük bir coşkunlukla duanın son sözlerini tekrar etmeye başladı: "İsa, ey Tanrı'nın oğlu, merhametini benden esirgeme!" Mahkûmlar, yarısı tıraş edilmiş başlarını sallayarak, zayıf bacakla-

rının derilerini soymuş zincirleri şakırdatarak secdeye varıp varıp doğruluyorlardı.

Bu bir süre böyle devam etti. Önce İsa'nın zaferine övgüler söylendi. Her övgü "merhametini benden esirgeme" diye bitiriliyordu. Arkasından "amin" diye biten yeni övgüler okundu. Mahkûmlar haç çıkarıyor, secdeye varıyorlardı; ilkten her aralıkta secdeye varıyorlardı, sonra bir atlayarak, giderek iki, üç atlayarak varmaya başladılar. Bütün övgüler bitip de papaz derin bir soluk alarak elindeki küçük kitabı kapayıp bölmenin arkasına gidince hepsi sevindi. Son bir tören daha kalmıştı. Papaz büyük masanın üzerindeki uçlarında mine pullar olan altın kaplamalı haçı alıp, onunla kilisenin orta yerine çıktı. Önce cezaevi müdürü geldi papazın yanına, elini haça değdirdi, sonra yardımcısı, daha sonra da gardiyanlar... Arkasından mahkûmlar birbirini iterek, alçak sesle küfrederek sırayla gelmeye başladılar. Papaz, bir taraftan müdürle konuştuğu için, elindeki haçı ona yaklaşan mahkûmların kâh ağzına, kâh burnuna doğru itip duruyordu. Mahkûmlar papazın elini de haçı da öpmeye çalışıyorlardı. Yolunu kaybetmiş kardeşlerin huzura kavuşması, doğru yolu bulması için yapılan Hıristiyan ayini de böylece bitmiş oluyordu.

XL

Papazdan, müdürden tutun da Maslova'ya kadar hiç kimse, papazın, tuhaf tuhaf sözcüklerle övdüğü, ismini birçok kereler tekrarladığı İsa'nın burada yapılanları yasakladığının farkında bile değildi. Böylesine anlamsız, saçma sapan duaları, papazların ekmekle şaraba yaptıkları bu çirkin sihri yasaklamakla kalmamış, insanların başka insanları efendi olarak kabul etmeleri, tapınaklarda dua etmelerini de kesinlikle yasaklamıştı. Herkesin yalnız, bir başınayken dua etmesini buyurmuş; kendisinin tapınakları yıkmak için geldiğini, tapınaklarda değil, ruhuyla inanarak dua etmenin gerektiğini söylemiştir. En önemlisi, insanları yargılamayı, onları burada olduğu gibi, zindanlarda çürütmeyi, horlamayı, ezmeyi, öldürmeyi yasaklamış, köleleri özgürlüğe kavuşturmaya geldiğini söyleyerek, insanlara karşı her çeşit eziyeti de yasak etmiştir.

Hiç kimsenin aklına, burada İsa adına yapılanların aslında İsa'ya edilen büyük bir küfür, onunla alay etmek olduğu gelmiyordu. Papazın ortaya çıkarıp herkese öptürdüğü altın kaplama, uçlarında mine pullar olan haçın aslında, İsa'yı, şimdi onun adına burada yapılanı yasakladı diye astıkları darağacının bir misalinden başka bir şey olmadığını düşünen yoktu. Hiç kimse, ekmeğin, İsa'nın etine, şarabın da kanına dönüştüğünü söyleyen papazların gerçekten de O'nun etini yediklerini, kanını içtiklerini ama bunu,

İsa'nın, kendini bir gördüğü "zavallı insanları" imandan yoksun kılarak, ruh selametini gizleyerek yaptıklarının farkında değildi.

Papaz büyük bir rahatlıkla, iç huzuruyla yapıyordu görevini, çünkü çocukluktan beri ona öğretilen buydu; şimdiye dek yaşamış bütün kutsal insanların da, şimdiki din büyüklerinin de inandıkları tek gerçeğin bu olduğu sokulmuştu kafasına. Aslında ekmeğin İsa'nın etine döndüğüne, bunca kelimeyi defalarca tekrarlamanın ruh selametine faydası olduğuna, ya da gerçekten Tanrı'nın bir parçasını yuttuğuna inanmıyordu. Buna kimse inanamazdı. Ama buna inanması gerektiğine inanıyordu. Bu inancın içinde yer etmesinin en önemli sebebi de, bu dinin gereklerini yerine getirmekle on sekiz senedir para kazanmasıydı. Ailesine bakıyor, oğlunu lisede, kızını da din okulunda okutuyordu bu parayla. Zangoç da inanıyordu, hem inancı papazınkinden sağlamdı, çünkü bu dinin esaslarını unutmuştu, bildiği tek gerçek mum yakmanın, ölüye dua okutmanın, çan çaldırmanın, azizlerin ruhlarına ayin yaptırmanın ayrı ayrı fiyatları olduğu ve gerçek Hıristiyanların bunların ücretini seve seve ödedikleri gerçeğiydi. Bu yüzden, "merhamet et, merhamet et" diye bağırırken, ilahi söylerken, duaları okurken odun, un, ya da patates satan birisinin bağırmasının gerekliliğine inandığı kadar inanıyordu buna, içi de rahattı. Cezaevi müdürüyle gardiyanlar, bu dinin esaslarını hiçbir zaman öğrenemedikleri, kilisede olup bitenlerin ne anlama geldiğini bilmedikleri halde, bu dine inanmaları gerektiğine inanıyorlardı, çünkü daha yüksek makamlar, hatta Çar'ın kendisi de böyle yapıyordu. Dahası, bu dinin onlara zalim görevlerini yapmakta destek olduğunu sezinliyorlardı (Bu duygularını açıklamak isteseler açıklayamazlardı). Bu inanç olmasaydı -şimdi büyük bir gönül rahatlığıyla yaptıkları gibi- insanlara ıstırap çektirmeleri belki de imkânsız olacaktı. Cezaevi müdürü öylesine iyi bir insandı ki, bu inançta kendine dayanak bulmasaydı yaşayamazdı. Bundan dolayı "yedi kanatlı melek" duası okunurken kıpırdamadan, dimdik durmuştu

olduğu yerde, heyecanla secdeye varmış, haç çıkarmış, duygulanmıştı; çocuklara kutsal ekmekle şarap verirlerken de aynı sebeple öne çıkmış, şaraptan içen çocuğu kucağına alıp kaldırmıştı.

Mahkûmların bir bölümü bu dinden yararlanılarak insanların nasıl aldatıldığını açık seçik görüyor, için için gülüyorlardı. Ama çoğunluk bu altın kaplama çerçevelere konmuş aziz resimlerinde, mumlarda, şarap içilen kupada, haçlarda, sürekli tekrarlanan "Ey mübarek İsa", "Merhamet et" bağrışlarmda insanı bu dünyada da öbür dünyada da rahata kavuşturacak gizemli gücün saklandığına inanıyordu. Büyük bir çoğunluk, dualarla, ayinlerle, mumlarla, istedikleri rahatlığa kavuşmak üzere bir hayli çaba sarf ettikten sonra, duaları karşılıksız kalıp da istediklerine kavuşamayınca, bunun bir tesadüf olduğuna kanaat getirmişlerdi. Bilgili ve eğitilmişlerin onayladığı, piskoposların gerekli bulduğu bu ayinin bu dünyada değilse bile, hiç değilse öbür dünyada faydalı olacağına kanaat getiriyorlardı.

Maslova da inanıyordu buna. Ayin sırasında o da diğerleri gibi derin saygıyla karışık bir can sıkıntısı duymuştu. Başlangıçta orta yerlerdeydi, önünü bir direk kapadığı için arkadaşlarından başka bir şey göremiyordu. Ama kutsal şarapla ekmekten alınırken Fedosya'yla beraber öne geçmiş, cezaevi müdürünü görmüştü, müdür ile gardiyanların arasından da sarı saçlı, açık sarı sakallı, ufak tefek bir köylü gördü; Fedosya'nın kocasıydı bu, gözlerini ayırmıyordu karısından. Dualar okunurken Maslova ona bakıyordu, bir taraftan da alçak sesle Fedosya'yla konuşuyordu. Herkes haç çıkarınca o da haç çıkarıyor, herkesle beraber secdeye varıyordu.

XLI

Nehlûdov sabah erken çıktı evden. Ara sokakta bir köylü: "Süt, süt, süt!" diye bağırıyordu acayip bir sesle.

Bir gün evvel ilkbaharın ilk ılık yağmuru yağmıştı. Kaldırım olmayan her yerde yeşil otlar fışkırmıştı bir günde toprağın altından. Bahçelerde kayın ağaçları yeşillere bürünmüş, kavaklar, ıhlamurlar kokulu, uzun yapraklar vermişti. Evlerde, dükkânlardaysa pancurları çıkarmış temizliyorlardı. Nehlûdov'un, yolu üzerinde bit pazarında sıra sıra dizilmiş sergilerin önündeyse büyük bir kalabalık toplanmıştı. Üstü başı perişan adamlar, çizmelerini koltuğunun altına almış yürüyorlardı. Bazıları ise omuzlarında onarılmış, güzelce ütülenmiş pantolonlar, ceketler taşıyorlardı.

Meyhaneler, fabrikadaki işinden kurtulmuş temiz giyimli, pırıl pırıl çizmeli erkekler ve başlarında ipek başörtü, üzerinde cam düğmelerle süslü mantoları olan kadınlar ile dolmuştu bile. Tabancaları sarı kordonlara bağlı polis memurları, uyuşukluklarını dağıtabilecek bir olayın çıkmasını bekliyorlardı. Bulvarların yaya kaldırımlarında, yeşilliklerde çocuklar, köpekler koşup oynuyorlar; neşeli dadılar banklarda oturmuş konuşuyorlardı.

Gölgede kalan sol yanları hâlâ ıslak, orta kısımları kurumuş sokakların kaldırımından büyük bir gürültüyle peş peşe ağır yük arabaları geçiyordu; faytonların yay gıcırtıları, atların çıngırak ses-

leri duyuluyordu. Kilise çanları halkı cezaevinde yapılan ayinin aynısına çağırıyordu; uğultusu havayı titretiyordu. Herkes giyinmiş kuşanmış, kilisesine gidiyordu.

Arabacı Nehlûdov'u cezaevinin kapısında değil de, köşe başında indirdi.

Kadın erkek, birçok kimse, ellerinde bohçalar cezaevinden yüz adım uzakta bekliyorlardı. Sağda alçak, ahşap binalar, solda iki katlı, tabelalı bir ev vardı. Kocaman bir taş yapı olan cezaeviyse ilerdeydi, ziyaretçileri yaklaştırmıyorlardı ona. Silahlı nöbetçi er önünde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, geçmek isteyenlere bağırıyordu.

Sağ yandaki demir kapının önünde, nöbetçinin tam karşısında bir sıra üzerinde sırmalı üniformasıyla hapishane bekçisi oturuyordu, elinde bir defter vardı. Ziyaretçiler yanına geliyor, görmek istedikleri kişilerin isimlerini söylüyorlardı, o da deftere yazıyordu. Nehlûdov yaklaşıp, Katerina Maslova'yla görüşmek istediğini söyledi. Sırmalı üniformalı bekçi not aldı.

"Neden bizi hâlâ içeriyle bırakmıyorlar?" diye sordu Nehlûdov.

"Ayin var; biter bitmez alacağız."

Nehlûdov bekleyenlerin yanına gitti. Kalabalıktan üstü başı yırtık, şapkası ezilmiş, delik deşik potinlerini çıplak ayağına giymiş, yüzü çiziklerle dolu bir adam ayrılıp cezaevine doğru yürüdü.

Tüfekli er: "Hey, nereye gidiyorsun?" diye bağırdı.

Nöbetçinin bağırmasına hiç bozulmadı adam. "Ne bağırıp duruyorsun be?" deyip geri döndü. "Bırakmazsan, ben de beklerim. Bağırıyor, sanki general mübarek!"

Kalabalık adamın sözlerine güldü. Çoğunluğunun üstün başı perişandı ama aralarında temiz ve iyi giyimli bazı insanlar da vardı. Nehlûdov'un yanında temiz, tıraşlı, şişmanca bir adam duruyordu; elinde, içi besbelli çamaşır dolu bir bohça vardı. Nehlûdov, buraya ilk kez mi geldiğini sordu ona. Elinde bohça olan adam her pa-

zar geldiğini söyledi, konuşmaya başladılar. Adam bir bankada kapıcıymış; sahtekarlıktan mahkûm olan kardeşini ziyarete gelmişti. Temiz yürekli adam Nehlûdov'a samimiyetle hayat hikâyesini anlattı; tam ona kendisi hakkında sorular yöneltmeye hazırlanıyordu ki, besili, safkan, doru bir ata koşulu lastik tekerlekli bir yaylı gelip yanlarında durdu. İçinde üniversite öğrencisi bir gençle, yüzü tülle örtülü bir kadın vardı. Üniversite öğrencisinin elinde büyük bir bohça vardı. Nehlûdov'un yanına geldi, getirdiği francalaları dağıtıp dağıtamayacağını sordu.

"Nişanlımın dileğini yerine getirmek istiyorum beyefendi. Nişanlımdır. Annesiyle babası mahkûmlara yardım dağıtmamızı salık verdiler."

Nehlûdov, elinde defterle sağda oturan sırmalı üniformalı nöbetçiyi işaret ederek, "Galiba ona sormanız lazım" dedi, "ben de ilk kez geliyorum buraya, iyi bilmiyorum."

Nehlûdov öğrenciyle konuşurken cezaevinin, ortasında küçücük bir penceresi olan, büyük demir kapı açılmış, üniformalı bir subay, yanında başka bir bekçiyle dışarı çıkmıştı. Elinde defter olan bekçi ziyaretçilerin içeri alınmaya başlanacağını bildirdi. Nöbetçi kenara çekildi ve bekleyenler, geç kalmaktan korkuyorlarmış gibi çabuk adımlarla -bazıları koşuyordu bile- cezaevinin kapısına yaklaştılar. Kapıda bir görevli duruyor, içeri giren ziyaretçileri yüksek sesle sayıyordu: "On altı, on yedi..." İçeride başka bir görevli de demir kapıdan girerken sayılanları, bir kere de ikinci kapıdan girerken, her birine eliyle dokunarak sayıyordu. Girenlerin tam sayısını tespit etmek, görüşmenin sonunda hiçbir ziyaretçinin içeride kalmaması, hiçbir mahkûmun da kaçırılmamasını sağlıyordu. Görevli, yanından geçerken Nehlûdov'un sırtına da vurdu. Bu dokunuş ilk anda gururuna dokundu Nehlûdov'un ama buraya niçin geldiğini hatırlayınca görevliye kızdı diye kendinden utandı.

İkinci kapıdan da girince tavanı kemerli, pencereleri demir parmaklıklı, büyük bir odaya geldiler. Odanın duvarlarındaki bir

oyukta Nehlüdov İsa'nın çarmıha gerilişini tasvir eden bir tablo görünce şaşırdı.

"Bunun ne işi var burada?" diye geçirdi içinden; İsa'yı hapsedilmiş değil, özgür insanlara aitmiş gibi düşünmüştü hep.

Nehlüdov ağır ağır ilerliyordu. Karmakarışık duygular içindeydi. Buraya kapatılmış zalim ruhlu insanları düşününce korkuya kapılıyordu; dünkü çocuk ya da Katyuşa gibi günahsızlara acıyordu. Biraz sonra Katyuşa'yı göreceğini aklına getirince bütün varlığını tatlı bir heyecan kaplıyordu... Odanın diğer kapısından çıkarlarken, orada duran görevli bir şeyler söylüyordu geçenlere. Ama düşüncelerine iyice dalmış Nehlüdov bunu fark etmeden çoğunluğun gittiği yöne, kadınlar bölümüne değil de erkekler bölümüne doğru yürüdü.

Herkese yol verdiği için görüşme odasına en son girdi. Kapıyı açar açmaz hep bir ağızdan bağıran yüzlerce kişinin kulakları sağır eden gürültüsünden şaşkına döndü. Odayı ikiye bölen demir parmaklığa sineklerin bala yapıştığı gibi yapışmış insanlara yaklaşınca durumu anladı. Pencereleri arka duvarında olan odayı tavandan döşemeye kadar uzanan bir değil, iki demir parmaklık bölüyordu. İki demir parmaklık arasında gardiyanlar dolaşıyordu. Parmaklıkların öte tarafında mahkûmlar, bu tarafında ziyaretçiler vardı. Parmaklıkların arasında iki metreden fazla mesafe vardı, öyle ki insanlar birbirlerine bir şey veremedikleri gibi, gözleri zayıf olanlar görmeye geldikleri kimsenin yüzünü bile ayırt edemezlerdi. Üstelik bu şartlar altında konuşmak da zordu, sesini karşısındakine duyurabilmek için insanın avazı çıktığınca bağırması lazımdı. Parmaklıkların iki tarafına da birtakım yüzler yapışmıştı; birbirlerini görmeye, önemli saydıklarını söylemeye çalışan babaların, annelerin, karıların, kocaların, çocukların yüzleriydi bunlar. Herkes kendi sesini duyurmak istediği için, yanındakilerden daha çok bağırmaya çalışıyordu. Buraya ilk girdiğinde Nehlüdov'u şaşırtan o uğultulu gürültü de bundan kaynaklıyordu. Kimin ne dediğini an-

lamaya imkân yoktu; ne söylemeye çalıştıkları, parmaklığın ötesindeki adamın neyi oldukları ancak yüzlerinden tahmin edilebilirdi. Nehlüdov'un yanında başörtülü yaşlı bir kadın vardı; yüzünü parmaklığa dayamış, saçının yarısı tıraşlı, soluk yüzlü, genç bir adama sesini duyurmaya gayret ediyordu. Alt çenesi titriyordu bağırırken. Mahkûm, kaşlarını kaldırmış, alnını buruşturmuş, dikkatle dinliyordu onu. Yaşlı kadının yanında redingotlu genç bir adam vardı; daha iyi duyması için ellerini kulaklarına koymuş, başını sallayarak; ona benzeyen, acı çektiği yüzünden belli, sakallarına ak düşmüş mahkûmun dediklerini dinliyordu. Daha ötede üstü başı perişan bir adam duruyor, elini kolunu sallayarak bağırıyor, gülüyordu. Onun yanında ipek başörtülü, temiz yüzlü bir kadın çocuğuyla beraber yere oturmuş, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Belki de telin ötesindeki başı tıraşlı, ayakları zincirli, yaşlı adamı ilk kez hapishane kılığıyla görüyordu. Kadının yanında Nehlüdov'un dışarıda konuştuğu banka kapıcısı ayakta duruyor, öte yandaki gözleri parlayan mahkûma avazı çıktığınca bağırarak bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Nehlüdov, onun da Maslova'yla bu şartlar altında konuşmak zorunda olduğunu düşününce bunun böyle olmasına karar verenlere de, bu kararı uygulayanlara da bir nefret doğdu içinde. İnsan duygularıyla böylesine alay edilmesinin hiç kimseyi gücendirmemesi tuhafına gitti. Ne erler, ne gardiyanlar, ne ziyaretçiler, ne mahkûmlar bu durumu yadırgıyor, olağanmış gibi davranıyorlardı.

Nehlüdov bu odada beş dakika kaldı; tuhaf bir can sıkıntısı sarmıştı bütün varlığını; kendisini güçsüz ve herkese yabancı duyuyordu. Midesi bulandı, tıpkı deniz tutmasına benzer bir duyguydu bu.

XLII

Cesaretini toplamaya çalışarak: "Verdiğim karardan dönmemeliyim, buraya ne için geldiysem, yapmalıyım" diye geçiriyordu içinden. "Ama nasıl?"

Etrafına bakınarak bir görevli aradı. Ziyaretçilerin arkasında bir aşağı bir yukarı dolaşan orta boylu, zayıf, bıyıklı bir gardiyan gördü. Yanına gitti, son derece kibar olmaya çalışarak, "Affedersiniz efendim" dedi, "kadınlar bölümünün nerede olduğunu, görüşmek için ne yapmam gerektiğini söyleyebilir misiniz, lütfen."

"Kadınlar bölümüne mi gitmek istiyorsunuz?"

"Evet efendim, kadın mahkûmlardan biriyle görüşmek istiyordum." Nehlûdov gene o zoraki kibarlığıyla cevap vermişti.

Gardiyan, "Başta söyleseydiniz keşke" dedi. "Kiminle görüşmek istiyordunuz?"

"Yekaterina Maslova'yla."

"Siyasilerden midir?" diye sordu gardiyan.

"Hayır, o...

"Hükûm giydi mi?"

Nehlûdov, onunla ilgilenmiş gibi görünen müdür yardımcısının canını sıkmaktan korkuyormuş gibi çekingen, "Evet" dedi, "evvelsi gün."

Gardiyan, dış görünüşünden Nehlüdov'un ilgi göstermeye değer bir kimse olduğuna karar verdiğini belli eden bir tavırla, "Kadınlar bölümüne gidecekseniz şöyle buyurun" dedi. Göğsünde madalyaları olan pala bıyıklı çavuşa seslendi: "Sidorov... Beyefendiyi kadınlar bölümüne götür."

"Başüstüne efendim."

Tam o anda parmaklığın önünde duran bir kadının içler acısı hıçkırıkları duyuldu.

Bütün bunlar Nehlüdov'un tuhafına gidiyordu. Ama onu en çok şaşırtan da, buradaki görevlilere karşı şükran duyması gerektiğini hissetmesi, buradaki insanlara karşı acımasızca davranan görevlilere ise...

Çavuş Nehlüdov'u erkeklerle görüş odasından koridora çıkardı, tam karşıdaki kapıyı açıp, kadınlarla görüş odasına götürdü. Bu oda da iki demir parmaklıkla üçe bölünmüştü ama çok daha küçüktü. Buradaki ziyaretçiler azdı, mahkûmlar da daha azdı ama gürültü erkeklerle görüş odasındakiyle aynıydı. Parmaklıklar arasında gardiyanlar dolaşıyordu. Buranın sorumlusu kol ağızları sırmalı, erkek gardiyanlar gibi mavi kuşaklı bir kadın gardiyandı. Diğer odada olduğu gibi burada da parmaklıklara yapışıktı yüzler. Bu tarafta çeşitli tabakalardan şehirliler vardı, diğer tarafta ise mahkûm kadınlar. Kadınlardan bazılarının üzerinde hapishanenin verdiği beyaz giysiler vardı, bazıları ise kendi giysileriyle gelmişti. Parmaklıkta boş yer kalmamıştı. Bir kısmı parmak uçlarında yükselerek diğerlerinin başları üzerinden seslerini duyurmaya çalışıyordu, bir kısmı da yere oturmuş konuşuyordu.

Kadın mahkûmlar arasında dikkati en çok çeken, kıvırcık saçlarından başörtüsü kaymış, üstü başı perişan, sıska bir çingene kadındı. Ortadaki direğin yanında ayakta duruyor, elini kolunu çabuk çabuk sallayarak bağırıyor, parmaklıkların bu tarafındaki mavi ceketli bir çingene erkeğine bir şeyler anlatmaya çalışıyor-

du. Çingenenin yanında yerde bir er oturuyordu ve karşısında oturan mahkûm kadınla konuşuyordu. Onun yanında kumral sakallı, köylü bir genç parmaklığa yapışmıştı, kıpkırmızıydı yüzü, ağlamamak için kendini zor tuttuğu belliydi. Ayaklarında sandallar vardı. Sarışın, masmavi gözlerinde içtenlik okunan, sevimli, genç bir kadınla konuşuyordu. Gözlerini sakallı erkekten ayırmayan bu kadın Fedosya'ydı, köylü de kocası. Onların yanlarında üstü başı yırtık bir adam karşısındaki ablak yüzlü, kir pas içinde bir kadınla konuşuyordu. Sonra iki kadın, bir erkek, bir kadın daha vardı. Hepsi parmaklıkların arkasındaki kadın mahkûmları görmeye gelmişti. Maslova yoktu aralarında. Parmaklıkların arkasındaki mahkûm kadınların arasında ayakta bir kadın duruyordu. Nehlûdov onun kim olduğunu hemen anlamıştı; yüreği duracakmış gibi çarpmaya başladı, güçlükle soluk alıyordu. Beklenen an yaklaşıyordu. Maslova, mavi gözlü Fedosya'nın arkasında duruyor, kocasına söylediklerini gülümseyerek dinliyordu. Evvelsi günkü gibi önlük giymiyordu, beli kuşakla iyice sıkılmış, beyaz bir bluz vardı üzerinde. Duruşma salonunda olduğu gibi siyah, kıvırcık saçları görünüyordu yine başörtüsünün kenarından. Göğüsleri dolgundu.

"İşte o an!" diye geçiriyordu içinden Nehlûdov. "Nasıl seslensem ona acaba? Yoksa kendi yaklaşır mı?"

Ama Maslova yaklaşmadı parmaklığa. Klara'yı bekliyordu; bu beyefendinin kendisini ziyarete geldiğini bilemezdi.

Parmaklıklar arasında dolaşan kadın gardiyan Nehlûdov'a yaklaştı: "Kiminle görüşeceksiniz?"

Nehlûdov zorlukla "Yekaterina Maslova'yla" diyebildi.

"Maslova, ziyaretçin var!" diye bağırdı kadın gardiyan.

XLIII

Maslova bakındı; başını kaldırıp, göğsünü dik tutarak, Nehlüdov'un çok iyi tanıdığı o uysal tavrıyla parmaklığa yaklaştı, iki kadın mahkûmun arasına sıkışıp dikkatli, soru dolu bakışlarını Nehlüdov'a doğrulttu. Tanıyamamıştı onu ama giyinişinden zengin bir adam olduğunu görünce gülümsedi.

Hafif şaşı gözleriyle Nehlüdov'a bakarak, "Bana mı geldiniz?" dedi.

"Ben..."

Nehlüdov "sizin mi", "seni mi" diyeceğine bir türlü karar veremiyordu. Sonunda, "Sizi görmek istemiştim... ben..."

"Bırak numarayı şimdi!" diye bağırıyordu yandaki. "Aldın mı almadın mı, onu söyle."

Diğer taraftan başka biri sesini duyurmaya çalışıyordu: "Duymuyor musun, ölüm döşeğinde diyorum sana, daha ne diyeyim?"

Maslova, Nehlüdov'un ne dediğini anlayamıyordu ama genç adamın yüzündeki ifade ona birden geçmişi hatırlattı. Bir türlü inanamıyordu. Dudaklarındaki gülümseme kaybolmuş, alnı kırışmıştı.

Gözlerini kısarak, "Ne dediğinizi duyamıyorum" diye bağırdı.

Alnı giderek daha çok kırışıyordu.

"Buraya..."

"Yapmam gerektiğini yapıyorum, buna mecburum, beni affetmesi için yalvaracağım" diye düşünüyordu Nehlüdov. Gözleri doldu, bir hıçkırık gelip boğazına düğümlendi, ağlamamak için kendini zor tutuyordu, demir parmaklığı sıkarak sustu.

Diğer taraftan biri: "Boşuna diyorum, anlamıyor musun?" diye bağırıyordu.

Bir kadın mahkûm, "Ancak Tanrı bilir!" diyordu, "inan bana."

Nehlüdov'un heyecanını görünce Maslova onu tanımıştı.

Yüzüne bakmadan: "Benzetiyorum ama bilmem ki..." dedi. Yüzü birden bulutlandı.

Nehlüdov, ne söyleyeceğini önceden ezberlemiş gibi yüksek sesle, "Buraya senden beni affetmeni dilemeye geldim" dedi.

Bunu söyleyince utandı, etrafına göz gezdirdi. Sonra şu anda utanmasının doğal ve iyi olduğunu düşündü. Istırap çekmesi gerekiyordu çünkü. Sesini daha da yükselterek: "Bağışla beni, sana karşı çok suçluyum..."

Maslova kıpırdamadan duruyor, hafif şaşı bakışını ondan ayırmıyordu.

Ama Nehlüdov devam edemedi, boşalmak üzere olan gözyaşlarını tutmaya çalışarak parmaklıktan geri çekildi.

Nehlüdov'u kadınlar bölümüne yollayan görevli -besbelli onu merak ettiği için- arkasından gelmişti. Nehlüdov'u parmaklığın yanında görmeyince, neden görüşmek istediği mahkûmla konuşmadığını sordu. Nehlüdov burnunu sildi, sakin görünmeye çalışırken, başını sallayarak cevap verdi: "Konuşulmuyor bu kadar uzaktan, birbirimizin sesini duymuyoruz."

Müdür yardımcısı bir an düşündü. "Bakalım ne yapabiliriz" dedi ve kadın gardiyana, "Mariya Karlovna! Maslova'yı bu yana geçirin" diye seslendi.

Bir dakika sonra Maslova yan kapıdan içeri girdi. Yumuşak adımlarla yaklaştı, Nehlüdov'un önünde durup çatık kaşlarının altından yüzüne baktı. Siyah saçları evvelsi gün gibi başörtüsünün

altından gözüküyordu. Renksiz, biraz şiş yüzü sevimli ve sakindi; sadece siyah gözleri şiş gözkapaklarının arasından parlıyordu.

Müdür yardımcısı, "Burada konuşabilirsiniz" dedi ve yanlarından uzaklaştı.

Duvarın dibindeki tahta sıraya yürüdü Nehlüdov.

Maslova şaşkınlıkla baktı müdür yardımcısına; sonra, akıl erdirememiş gibi omuz silkti ve Nehlüdov'un arkasından tahta sıraya yürüdü; eteklerini düzelterek yanma oturdu.

"Beni bağışlamanız kolay değil, biliyorum" diye başladı Nehlüdov. Ama gözyaşlarını tutmak için bir an susmak zorunda kaldı. "Geçmişte olanları düzeltemeyecek olsam bile, elimden gelen her şeyi yapacağım şimdi. Söyleyin..."

Maslova, hafif şaşı gözleriyle Nehlüdov'a bakarak ama onu görmeden: "Beni nasıl buldunuz?" diye sordu.

Nehlüdov, Maslova'nın seneler içinde değişmiş yüzüne bakarken, "Tanrım!" diye geçiriyordu içinden. "Yardım et! Yol göster bana!"

"Geçen gün duruşmanızda jüri üyesiydim" dedi. "Tanımadınız mı?"

"Tanımadım. Tanıyacak halim mi vardı ki? Hem zaten bakmadım da..."

"Çocuk ne oldu?" Bunu sorarken Nehlüdov kıpkırmızı kesildi.

Maslova gözlerini kaçırarak, canı sıkkın, kısaca, "Şansı varmış ki hemen öldü" dedi.

"Neden öldü?"

Maslova, "Ben de hastaydım, zor kurtuldum ölümden" diye cevap verdi önüne bakarak.

"Teyzelerim nasıl bıraktı sizi?"

"Karnında bebek olan bir oda hizmetçisini kim ister ki? Fark eder etmez beni kapı dışarı ettiler. Hem bunları konuşmanın bir manası yok. Hiçbir şeyi hatırlamıyorum. Hepsi geçti, geride kaldı."

"Hayır, kalmadı. Böyle bırakamam sizi. Geç kalmış bile olsam, günahlarımın kefaretini ödemek istiyorum."

Maslova: "Ödenecek bir kefaret yok" dedi, "olan oldu, geçti." Başını kaldırıp Neflüdov'a baktı, hem çekici hem de acı bir şekilde gülümsedi.

Maslova onu bir daha görmeyi hiç beklemiyordu, hele şimdi, burada onunla karşılaşabileceğini aklının ucundan geçirmiyordu. Bu sebeple onu birden karşısında görünce şaşırmış, unutmak istediği anıları hatırlamıştı. Önce âşık olduğu genci, ona tattırdığı duyguların o yepyeni dünyasını hatırladı, ardından da bu gencin akıl almaz zulmü, yaşadığı o büyülü mutluluğu izleyen hakaretleri, üzüntülerini... Yüreğine bir acı saplandı. Duygularını anlayacak güçte olmadığı için her zaman yaptığı şeyi yaptı yine: Bu anıları sefil hayatının sisleri içine gömerek unutmaya çalıştı. Yanında oturan genç adamı, bir zamanlar sevdiği genç olarak görmüş ama bunun çok acı verici olduğunu görünce vazgeçmişti. Bu iyi giyimli, sağlıklı, sakalına lavanta sürmüş beyefendi onun sevmiş olduğu Nehlüdov değildi artık, ihtiyacı olduğunda onun gibi kadınlardan yararlanan adamlardan biriydi. İşte bu sebeple tatlı, cilveli bir gülümsemeyle bakıyordu ona. Nehlüdov'dan nasıl yararlanabileceğini düşünüyordu.

"Her şey bitti" dedi. "Kürek cezasına çarptırıldım." Bu korkunç sözcüğü söylerken dudakları titriyordu.

Nehlüdov, "Suçsuz olduğunuzu biliyorum" dedi, "eminim."

"Tabii suçsuzum. Hırsız değilim. İyi bir avukatım olsa kurtulurmuşum diyorlar." (Bir an sustuktan sonra devam etti.) "Temyiz için dilekçe vermek lazımmış. Ama çok pahalıdır, diyorlar..."

"Temyiz dilekçesi vereceğiz." dedi Nehlüdov. "Avukatla görüştüm."

"Paraya acımamak lazım bu tür meselelerde."

"Yapılabilecek her şeyi yapacağım."

Bir an için ikisi de sustu.

Maslova yine aynı şekilde gülümsedi.

Sonra, "Sizden bir ricam olacaktı... Acaba bana biraz para verebilir misiniz? Çok değil... on ruble yeter." dedi birden.

Nehlûdov utanarak hemen para cüzdanına davrandı, "Tabii, tabii..."

Maslova, odanın içinde dolaşıp duran müdür yardımcısına baktı.

"O görmeden verin" dedi, "yoksa alırlar elimden."

Subay arkasını döner dönmez Nehlûdov cüzdanını çıkardı ama on rublelik kâğıt parayı tam uzatıyordu ki, subay yine onlara doğru döndü. Nehlûdov parayı avucunda sıktı.

Bir zamanlar sevimli olan bu soğuk, şiş yüze bakarak "Bu kadın artık ölü" diye geçirdi içinden. Bir subaya, bir Nehlûdov'un avucunda sıktığı kâğıt parçasına kayan, hafif şaşı siyah gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı. Bir an tereddüt etti Nehlûdov. Ruhundaki şeytan konuşmaya başlamıştı yine. Her zaman olduğu gibi, Nehlûdov'u ne yapması gerektiğini değil de, bunun sonuçlarının ne olacağını, kendisine gelecek zararları düşünmeye zorluyordu. "Bu kadın sana suyun dibini boylatacak, boynuna başkalarına yararlı olmanı engelleyecek bir taş bağlıyorsun. Ver ona parayı, hoşça kal deyip çek git ve her şey bitsin" diyordu bu ses.

Nehlûdov, ruhunda çok önemli bir savaşın sürdüğünü, en küçük bir çabayla iki taraftan birinin ağır basacağını hissediyordu. Gösterdi bu çabayı Nehlûdov, dün ruhunda varlığını hissettiği Tanrı'yı yardıma çağırdı ve Tanrı yardım etti ona. Maslova'ya hemen şimdi her şeyi anlatmaya karar verdi.

"Katyuşa!" dedi. "Senden beni bağışlamanı rica etmeye geldim... Beni bağışlayabilecek misin? Bir gün beni bağışlayabilecek misin?" Birden ona "sen" diye hitap etmeye başlamıştı.

Maslova onu dinlemiyordu, bir avucunun içindeki paraya, bir subaya bakıyordu. Subay arkasını dönünce birden uzattı elini ve parayı alıp kuşağının arasına sakladı.

Küçümser bir tavırla -Nehlûdov'a öyle gelmişti- gülümseyerek: "Çok tuhaf konuşuyorsunuz" dedi.

Nehlüdov, Maslova'da düşmanca bir tavır sezinlemişti; genç kadını savunan ve Nehlüdov'un onun kalbine varmasına engel olan bir tavır.

Ama şaşılacak bir durumdu, Nehlüdov'u yıldırmıyordu bu, aksine, daha büyük bir güçle çekiyordu onu. Maslova'nın ruhundaki iyiliği uyandırması gerektiğini, bunun güç bir uğraş olduğunun farkındaydı ama onu çeken de güçlüktü zaten. Ondan kendisi için bir şey beklemiyordu. Ne var ki, onun şimdiki gibi kalmasına dayanamazdı; tekrar uyanmasını, kendine gelmesini, eskiden tanıyıp sevdiği Katyuşa olmasını istiyordu.

"Niçin böyle konuşuyorsun Katyuşa? Ben seni iyi hatırlıyorum, Panovo'da..."

Maslova soğuk bir şekilde, "Geçmişi hatırlamanın bir faydası yok!" dedi.

"Günahımı bağışlaman için hatırlamalıyız bunu, Katyuşa." Nehlüdov, onunla evleneceğini söylemek istedi ama göz göze geldikleri bir an, genç kadının bakışında öylesine soğuk, incitici bir şey vardı ki vazgeçti.

Bu arada ziyaretçiler odadan çıkmaya başlamışlardı. Subay, Nehlüdov'un yanına geldi, vaktin dolduğunu söyledi. Maslova ayağa kalktı; başı önünde, gitmesine izin verilmesini bekliyordu.

Nehlüdov, "Hoşça kalın" dedi, "size söylemek istediğim birçok şey var ama daha sonra... Yine geleceğim." Elini uzattı.

"Hepsini söylediniz galiba..." Maslova da uzattı elini ama sıkmadı.

"Hayır, söylemedim, sizinle. daha rahat konuşabileceğimiz bir yerde görüşmeye çalışacağım O zaman söylemem gereken şeyi söyleyeceğim."

Maslova, hoşuna gitmek istediği erkeklere gülümsediği gibi gülümsedi. "Nasıl isterseniz..."

"Kız kardeşimden daha yakınsınız bana" dedi Nehlüdov.

Maslova: "Tuhaf" diye mırıldandı ve başını sallayarak parmaklığın diğer tarafına geçti.

XLIV

Nehlüdov, kendisine yardım etmek istediğini, yaptığına pişman olduğunu öğrenince Katyuşa'nın duygulanacağını ve yeniden o eski günlerin sevgi dolu Katyuşa'sı olacağını ummuştu; oysa şaşkınlık içinde Katyuşa'nın artık var olmadığını, yalnızca Maslova'nın yaşadığını görmüştü; bu onu dehşete düşürmüştü.

Onu en çok şaşırtan da, Maslova'nın, durumundan -hapis yatmasından değil, bundan utanıyordu- bir genelev kadını olmasından utanmadığı gibi, neredeyse gurur duyuyormuş gibi davranmasıydı. Gerçi başka türlüsü düşünülemezdi. İnsanoğlu, çalışabilmek için, yaptığı işin önemli ve iyi olduğuna inanmak zorundadır. Bu sebeple insanoğlu, ne durumda bulunursa bulunsun, işini ona önemli, iyi gösterecek bir dünya görüşünü benimser.

Bir hırsızın, katilin, casusun, fahişenin, yaptığı işin kötü ve çirkin olduğunu bilip utanacağı düşünülür genellikle. Oysa tam tersi olur. Kötü talihinin ya da günahlarının, yanlışlıklarının sonucu düşen, kötü yola sapan insanlar -ne denli yanlış olursa olsun- durumları iyi, saygıdeğer görecekleri bir dünya görüşü bellerler. Bu görüşü sürdürebilmek için bilinçsiz olarak, bu görüşün paylaşıldığı bir çevrede yaşayıp bunun dışına çıkmazlar. Ustalıklarıyla övünen bir hırsız, rezilliğiyle övünen bir genelev kadını, zulümlerinden gurur duyan bir katil görünce hayrete düşeriz. Aslında bunun sebebi bu insanların yaşadığı çevrenin sınırlı olması, en önemli-

si de, bizim bu sınırların dışında bulunmamızdır. Zenginlikleriyle, başka bir deyişle hırsızlıklarıyla övünen zenginler; zaferleriyle, yani katil olmakla övünen komutanlar; güçleriyle, yani güçsüzleri ezmekle övünen hükümdarlar da aynı durumda değil mi? Bu insanların, durumlarını haklı göstermek için benimsedikleri dünya görüşünü, iyilikle kötülük hakkındaki düşüncelerini çirkin görmememizin tek sebebi, böyle düşünenlerin çoğunlukta olmaları, bizim de onlardan biri olmamızdır.

Maslova da kendine göre bir dünya görüşü edinmişti. Bir genel kadındı, kürek cezasına çarptırılmış bir genel kadın; ama gene de, kendini haklı görmesini, hatta övünmesini sağlayacak bir dünya görüşüne sahipti.

Şöyleydi bu dünya görüşü: Bütün erkeklerin -yaşlıyla, genciyle, okullusuyla, generaliyle, aydınıyla, kara cahiliyle bütün erkeklerin- en büyük zevki, cazip bir kadınla cinsel hazzı tatmaktı, bu yüzden, başka işlerle meşgul gibi davransalar da, aslında tek istedikleri budur. Söz konusu kadın onlara bu hazzı tattırabilir ya da tattıramaz; öyleyse önemli, ihtiyaç duyulan biridir. Maslova'nın geçmişi de, bugünü de bunu doğruluyordu

On senedir her yerde, Nehlüdov'dan, yaşlı polis komiserinden gardiyanlara kadar bütün erkeklerin ona ihtiyaç duyduklarını görmüştü. Ona ihtiyaç duymayan erkeklerin farkında değildi. Tutkudan gözleri dönmüş bu adamlar, ellerindeki bütün imkânları -yalanı, zorlamayı, parayı, kurnazlığı- ona sahip olmak için kullandıklarını görmüştü ve dünyanın bundan ibaret olduğuna inanıyordu.

İşte Maslova için hayat buydu. Böyle bir dünya görüşü içinde ise o aşağılık bir kadın değil, aksine son derece önemli bir kadındı. Bu görüş onun için çok değerliydi, öyle olmak da zorunluydu, çünkü bu dünya görüşünü değiştirseydi, bu düşüncenin ona sağladığı değeri kaybederdi. Bu değeri korumak için onunla aynı düşünceleri paylaşan insanlar arasında yaşıyordu. Nehlüdov'un onu başka bir dünyaya çekmek istediğini sezinleyerek, insanlar arasın-

daki ona güven ve saygı veren yerini kaybedeceği korkusuyla buna karşı koyuyordu. İlk gençlik yıllarının, Nehlûdov'la olan aşkın anılarını da bu yüzden kovuyordu. Bu anılar onun şimdiki dünya görüşüyle bağdaşmıyordu, bu yüzden onları hafızasından silip atmıştı. Belki de derinlerde bir yerde saklı duruyorlardı ama bu anılara ulaşılamasın diye, arıların elde ettikleri balı sakladıkları yuvaları bal mumu ile örttüğü gibi güzelce kapamıştı üzerlerini. Bu sebeple şimdiki Nehlûdov, bir zamanlar tertemiz bir sevgiyle bağlandığı erkek değil de, yararlanabileceği zengin biriydi onun için. Aralarında, her erkekle girdiği türden bir ilişkiye girebilirdi ancak.

Nehlûdov kalabalıkla beraber ana kapıya doğru yürürken, "En önemli olanı söyleyemedim" diye düşünüyordu. "Onunla evleneceğimi söylemedim. Söylemedim ama evleneceğim."

Fazladan biri çıkmasın ya da içeride kalmasın diye kapılarda gardiyanlar onları yine teker teker saydılar. Sırtına vurulan el Nehlûdov'u bu kez kızdırmadı, bunu fark etmedi bile.

XLV

Nehlûdov yaşayışını değiştirmek istiyordu, ona büyük gelen evini satacak, hizmetçilere yol verecek, otele yerleşecekti. Ama Agrafena Petrovna kışa kadar bunu yapmanın bir anlamı olmadığına inandırdı onu; yazın evi satın alan çıkmazdı, hem yaşamak ve bunca eşyayı tutmak için bir mekan lazımdı. Öyle ki, yaşayışını değiştirmek için Nehlûdov'un gösterdiği bütün çabalar (sade, gösterişsiz, üniversiteli biri gibi yaşamak istiyordu) bir netice vermedi. Her şey eskisi gibi kaldı, üstelik evin içinde bir telaş başlamıştı: Odalar havalandırılıyor, kürklüyle ipekliyle bütün giysiler havalandırılıp temizleniyordu. Kapıcıyla yardımcısından tutun da aşçı kadına, hatta Korney'e kadar herkes harıl harıl çalışıyordu. Önce, hiç kimsenin kullanmadığı birtakım üniformalar, tuhaf kürkler çıkarılıp iplere asıldı; ardından sıra halılara, masa ve sandalyelere geldi, ne varsa hepsi bahçeye çıkarıldı. Kapıcıyla yardımcısı adaleli kollarını sıvayıp özenle hepsini temizledi. Daha sonra odaları bir naftalin kokusudur sardı. Bahçeden geçerken, pencereden dışarı bakarken, Nehlûdov, ne çok lüzumsuz eşyasının olduğunu düşünüp şaşıyordu. "Bütün bunların kullanılmasının tek amacı, Agrafena Petrovna'ya, Korney'e, aşçıya, kapıcıyla yardımcısına iş bulmaktır..."

"Maslova davası sonuçlanana kadar böyle yaşayıp gitmeli. Bu hiç de kolay olmayacak. Neyse, onu serbest bıraktıklarında ya da Sibirya'ya sürdüklerinde, peşinden gittiğimde nasıl olsa her şey kendiliğinden değişecek."

Sözleştikleri gün Nehlüdov, avukat Fanarin'in kocaman ağaçlarla çevrili, pencerelerinde göz kamaştırıcı perdeleri olan evine gitti. Ancak birdenbire zengin olanlarda bulunan havadan gelmiş parayla döşendiği belli eve girince, doktor bekleme odalarında olduğu gibi, bir sürü bekleyenle karşılaştı Nehlüdov. Canları sıkılmasın diye resimli dergiler serili masaların etrafında bıkkın ve düşünceli oturuyorlardı. Avukatın, yüksek bir bölmenin arkasında oturan yardımcısı, Nehlüdov'u tanıyıp yanına geldi, selam verdi ve geldiğini içeri hemen bildireceğini söyledi. Dönüp avukatın çalışma odasına doğru yürürken kapı açıldı. Kısa boylu, yepyeni giysili, kırmızı yüzlü, gür bıyıklı, orta yaşlı bir adam ile Fanarin yüksek sesle, heyecanla konuşarak dışarı çıktılar. İkisinin de yüzünde, çok kârlı ama pek de iyi olmayan bir işi yeni bağlamış insanlarınkinde görülen bir ifade vardı.

Fanarin gülümseyerek: "Suç sizde, dostum" diyordu.

"Cennete gitmeyi kim istemez, ah şu günahlarım olmasa."

"Biliyoruz, biliyoruz."

İkisi de yapmacık kahkahalarla gülmeye başladı.

Fanarin, Nehlüdov'u görünce, uzaklaşan tüccara başıyla bir kez daha selam vererek: "O, buyurun prens" dedi.

Nehlüdov'u ağır döşeli çalışma odasına alıp karşısına oturdu; son başarısını düşünerek gülümsüyordu. "Bir sigara alır mıydınız?" dedi.

"Teşekkür ederim, Maslova davası için gelmiştim."

"Evet, evet, şimdi bakarız. Ah şu para babaları ne anasının gözü oluyorlar! Demin çıkanı gördünüz değil mi? On iki milyonu vardır. Hâlâ konuşmasını bilmez."

Nehlüdov "O bilmiyor konuşmasını da sen biliyor musun sanki?" diye geçirdi içinden; tavırlarıyla diğer müşterilerini umursamadığını belli etmeye çalışan bu ukala adamdan iğreniyordu.

Avukat, elindeki dava ile ilgili konuşmadığı için özür diler gibiydi: "Amma da sıktı canımı" dedi, "böyle rezil herif gelmemiştir yeryüzüne... Neyse, gelelim sizin işe... Dosyayı dikkatle okudum ve Turgenyev'in dediği gibi "muhtevaya muhalifim" yani şu beceriksiz avukat karara itiraz etmek için eline geçen bütün fırsatları kaçırmış."

"Peki siz neye karar verdiniz?"

"Bir dakika." Odaya giren yardımcısına döndü: "Söyleyin ona, benim dediğim gibi olacak; işine gelirse."

"Kabul etmiyor efendim."

"Kendi bilir öyleyse." Avukatın neşeli yüzü bir anda bulutlandı.

Sonra tekrar gülümseyerek: "Avukatların parayı kolay kazandığını sanırlar" diye sürdürdü konuşmasını. "İflas etmiş bir borçluyu yanlış bir suçlamadan kurtardık, şimdi borcu olan herkes bize geliyor. Oysa bu tür davalar çok uğraştırır insanı. Bir yazarın dediği gibi, biz de etimizden bir parça koyarız mürekkebe. Neyse, gelelim sizin davanıza, daha doğrusu sizi ilgilendiren davaya; avukat berbatmış, itiraz için sebep yok ama yine de itiraz edilebilir; şöyle bir yazı hazırladım."

Karalanmış bir kâğıt aldı eline, resmi yazılarda bulunması gereken basmakalıp ifadeleri okumadan, önemli sözcüklerin üzerine basa basa okumaya başladı:

"Yargıtay başkanlığına, falan mahkemenin falan günkü duruşmasında, tüccar Smelkov'u zehirleyerek ölümüne yol açmaktan suçlu bulunmuş Maslova, ceza yasasının 1454. maddesi uyarınca kürek cezasına çarptırılmıştır, falan, falan."

Bir an durdu. Bu tür yazıları her zaman okuduğu halde, ses tonunu büyük bir hazla dinlediği belliydi.

"Bu hüküm, açık adli hataların, usulsüzlüklerin sonucu olmuştur ve yeniden gözden geçirilmesini gerektirecek önemli hukuki sebepler mevcuttur" diye devam etti, sözcüklerin üzerine

basa basa. "Bir kere, Smelkov'un iç organlarıyla ilgili otopsi raporu duruşmada okutulmamış, başkan daha başındayken bu raporun okunmasını kesmiştir."

Nehlüdov şaşırmıştı. "Ama bu raporun okunmasını savcı istemişti zaten."

"Önemi yok. Bunu savunma da isteyebilirdi."

"Saçma sapan bir şeydi zaten."

"Olsun varsın, bizim için yine de bir sebep teşkil eder. Devam ediyorum: İki, Maslova'nın savunma avukatı, sanığın kişiliğini tanımlamak amacıyla bu yola düşmesinin ruhsal sebeplerinden söz etmeye başlayınca, başkan, bunların davayla ilişiği olmadığı gerekçesiyle susturulmuştur. Oysa Yargıtay'ın da birçok kez açıklığa kavuşturduğu gibi, ceza mahkemelerinde sanığın kişiliğinin, iç dünyasının bilinmesi sonucun doğru karara bağlanması bakımından birinci derecede önemlidir." Avukat, Nehlüdov'a bakarak: "Etti iki" dedi.

Nehlüdov daha da şaşırmıştı. "Ama avukat öyle kötü konuştu ki, kimse bir şey anlamadı."

Fanarin gülümsedi. "Sevimli bir aptaldır" dedi, "aklı ermez böyle şeylere zavallının, saçmalayıp durduğu belli ama yine de temyiz için bir sebeptir. Neyse, devam edelim. "Üç, son konuşmasında başkan, ceza mahkemeleri yasasının 801. maddesinin 1. şıkkında kesinlikle belirtildiği halde, jüri üyelerine hukuki olarak nelerin suç teşkil ettiğini açıklığa kavuşturmamış; Maslova'nın Smelkov'a zehir verdiğinin gerçek olduğunu kabul etseler bile, bunu tüccarı öldürmek kastıyla yapmadığı gerekçesiyle sanığı cinayette suçsuz saymaya yetkili olduklarını hatırlatmamıştır. Maslova'da dikkatsizlik -hiç aklında olmayan bir ölüme yol açan bir dikkatsizlik- suçu görebilecekleri üzerinde durmamıştır. Esas nokta da budur işte."

"Jüri olarak bunu anlayabilirdik. Bizim hatamız."

"Son olarak da..." devam ediyordu avukat, "...jürinin, Maslova'nın suçsuz olup olmadığı sorusuna verdiği cevapta açık seçik bir çelişki vardır. Maslova ortada hiçbir sebep yokken Smelkov'u öldürmekle suçlanmıştır; oysa jüri, Maslova'yı hırsızlık, değerli eşya çalma suçundan beraat ettirmiştir. Kuşkusuz, bununla sanığın, tüccarı öldürmek kastıyla ona zehiri verdiği iddiasını da kabul etmediklerini sanıyorlardı; başkanın, konuşmasındaki eksik ifade yüzünden jüri üyeleri bunu cevapta açık olarak belirtmemişlerdir. Ceza mahkemeleri yasasının 816. ve 808. maddelerinin uygulanması, yani başkanın, jüriden bu karışıklığın açıklığa kavuşturulmasını, tekrar toplanıp, sanığın suçluluğu üzerine yeni bir cevap vermesini istemesi gerekirdi."

"Öyleyse başkan bunu neden yapmadı acaba?"

Fanarin gülümsedi. "Bunu ben de bilmek isterdim doğrusu."

"Yargıtay kararı bozar mı dersiniz?"

"Dosyanın inceleneceği oturuma katılacak üyelere bağlı. Hepsi de düşkünler evine yatması gereken kişiler."

"Gerçekten mi?"

"Evet. Durum bu. Sonra şöyle devam ediyorum: Bunlar göz önüne alınırsa, mahkeme ceza yasasını uygulamakta tamamıyla haksızdır. Ceza yasasının 3. maddesinin 771. fıkrasına uyularak hüküm vermekle, mahkemenin temel kural ve yöntemleri açık ve ağır bir şekilde bozulmuştur. Yukarıda saydığım önemli usulsüzlükler sebebiyle falan filan, 909, 910, 912'ye 2 ve 982 maddeler uyarınca bu kararın bozulmasını falan filan, davanın başka bir mahkemede yeniden incelenmesine emirlerinizi yüksek kurulunuzdan en derin saygılarımla falan filan. Gördüğünüz gibi, yapılabilecek her şey yapılmıştır. Ama açık konuşmak gerekirse başarı elde edeceğimizden pek umutlu değilim. Yine de her şey dosyayı inceleyecek kurulun üyelerine bağlı. Yargıtay'da tanıdıklarınız varsa onlarla konuşun."

"Birkaç kişi tanıyorum."

"Elinizi çabuk tutmalısınız, yoksa herkes basurlarını tedavi etmek için bir yana gider, üç ay beklemek zorunda kalırız... Olumlu sonuç alamazsak doğrudan Çar'a başvurmak kalıyor. Bu da kulis çalışmaları gerektirir. O durumda da elimden geleni yaparım; kulis çalışmalarını kastetmiyorum, dilekçenin yazılması kısmını kastediyorum tabii."

"Teşekkür ederim, ücreti..."

"Yardımcım dilekçeyi temize çekecek, verirken ücreti söyleyecektir."

"Bir şey daha sormak istiyordum. Savcı, cezaevinde davalıyla görüşebilmem için bir izin kâğıdı verdi bana. Gittim, ziyaret günleri ve genel görüşme odası dışında görüşebilmek için valilikten de izin alınmasının gerektiğini söylediler. Buna gerçekten gerek var mı?"

"Galiba. Ama şimdi vali yok, yerine yardımcısı bakıyor. Ahmağın teki, anlaşabileceğinizi sanmam."

"Maslennikov mu?"

"Evet."

Nehlûdov: "Tanıyorum onu" dedi ve gitmek üzere ayağa kalktı.

O anda hızlı adımlarla odaya avukatın karısı daldı. Son derece çirkin, kalkık burunlu, elmacık kemikleri çıkık, sarı yüzlü bir kadındı. Besbelli nasıl göründüğünün hiç mi hiç farkında değildi. Acayip bir şekilde giyinmişti. Üzerinde açık sarıyla yeşil karışımı, yarısı kadifeli yarısı ipekli, alacalı bulacalı bir şey vardı, seyrek ve yağlı saçları da hafifçe kıvrılmıştı. Az evvel büyük zafer kazanmış bir komutan tavrıyla rüzgar gibi girdi odaya. Yanında redingotlu, ipek yakalıklı, uzun boylu bir adam vardı; beyaz bir boyunbağı takmıştı, toprak rengi yüzü gülüyordu. Bu bir yazardı, Nehlûdov tanıyordu onu.

Kadın kapıyı açar açmaz, "Anatol" dedi, "hemen odama gel. Semyon İvanoviç bir şiirini okuyacak bize; sen de Garşin[22] hakkında yazdığını oku."

Nehlüdov tam gitmeye hazırlanıyordu ki, avukatın karısı kocasıyla kısa bir konuşmadan sonra ona döndü:

"Siz de buyurunuz Prens. Sizi tanıdığım için, tanıştırılma törenine gerek duymuyorum. Edebiyat toplantımıza şeref verirsiniz. Anatol çok güzel şiir okur, seveceksiniz."

Anatol kollarını iki yana açıp, gülümseyerek karısını gösterdi, bu gülümseyişiyle böyle çekici bir kadına itiraz edilemeyeceğini anlatmak istiyordu.

"Görüyorsunuz ne kadar çok ve farklı işlerle meşgulüm" dedi.

Nehlüdov, davet için son derece kibar, resmi bir tavırla teşekkür etti ve zamanı olmadığını söyleyerek oradan ayrıldı.

Avukatın karısı arkasından: "Amma da kendini beğenmiş!" dedi.

Bekleme odasında avukatın yardımcısı temize çekilmiş dilekçeyi Nehlüdov'a verdi; ücret konusunda da, Anatoli Petroviç'in bin ruble uygun gördüğünü söyledi; Anatoli Petroviç'in bu tür davalarla ilgilenmediğini, bunu sırf Nehlüdov'un hatırı için aldığını da ilave etti.

"Dilekçeyi kim imzalayacak?" dedi Nehlüdov.

"Zanlı kendi de imzalayabilir, bu zor ise Anatoli Petroviç ondan izin alıp imzalayabilir."

"Ben ona gider imzalatırım" dedi Nehlüdov, Maslova'yı bir an evvel göreceği için sevinmişti.

22 O yılların tanınmış hikâye yazarlarından biri. (Ç.N.)

XLVI

Her zamanki saatte gardiyanların düdükleri hapishane koridorlarını çınlattı. Koğuşların, koridorların kapıları demir gürültüsüyle açıldı; çıplak ayakların, takunyaların sesi duyuldu; temizleyiciler, havaya pis bir koku yayarak koridorlardan geçtiler. Mahkûmlar ellerini yüzlerini yıkadılar, giyinip yoklamaya koridorlara çıktılar, oradan da çay içmek için kaynar su almaya gittiler.

Çaydan sonra hapishanenin her koğuşunda heyecanla hep aynı konudan bahsediliyordu: O gün iki mahkûm kırbaçlanacaktı. Bunlardan biri, Vasilyev okuma yazması olan bir tezgahtardı; sevgilisini kıskançlık yüzünden öldürmüştü. Koğuş arkadaşları, eli açık, neşeli, hapishane yöneticilerine kafa tutan biri olduğu için onu severdi. Yasaları biliyor, çiğnenmelerine göz yummuyordu. Bu yüzden yöneticiler ondan hoşlanmıyordu. Üç hafta evvel gardiyanlardan biri, üzerine lahana çorbası döktü diye temizlik işinde görevli bir mahkûmu dövmüştü. Vasilyev aralarına girmiş, yasaların mahkûmları dövmeyi yasakladığını belirtmişti. Gardiyan, "Sana yasaları gösterirm ben" diyerek ağzına geleni sayıp dökmeye başlamıştı. Vasilyev de aynı şekilde cevap vermişti. Gardiyan Vasilyev'e vurmak istemişti ama beriki ellerini yakalamış, üç dakika öyle tutmuş ve sonra döndürerek koğuştan dışarı fırlatmıştı. Gardiyan müdüre şikayet etti, müdür de Vasilyev'in hücreye kapatılmasını emretmişti.

Bodrum katta kapıları dışarıdan sürgüyle kapanan, karanlık, küçük küçük odalar vardı, hücrelerdi bunlar. Bu soğuk, karanlık

odalarda ne bir yatak, ne masa ne de sandalye vardı; mahkûm ya çamurun üzerine uzanmak ya da oturmak zorundaydı. Bacaklarının arasından, yatarken iri iri sıçanlar geçerdi. Öylesine çok ve arsızdılar ki karanlıkta ekmeği onlardan saklamak imkânsızdı. Buraya atılan mahkûmların elinden ekmeği kaparlardı, kıpırdamadan dursa adama bile saldırırlardı. Vasilyev, suçlu olmadığı için hücreye gitmek istemediğini söyledi. Zorla götürdüler. Karşı koyarken iki mahkûm, gardiyanların elinden kurtulmasına yardım etmişti. Gardiyanlar toplanmış, aralarında kuvvetiyle ün salmış Petrov da varmış. Üstün gelerek, mahkûmları hücrelere tıkmışlardı. Hapishanede başkaldırmaya benzer bir olayın olduğu hemen valiye bildirilmişti. Baş suçlulara -Vasilyev'le, serserilikten yatan Nepomnyaşçiy'e- otuzar kırbaç vurulması emri gelmişti.

Suçlular kadınların görüşme odasında kırbaçlanacaktı.

Bunu bütün hapishane daha akşamdan öğrenmişti; koğuşlarda heyecanla bundan bahsediyorlardı.

Korableva, Çalımlı, Fedosya, Maslova köşelerinde oturmuş çaylarını içiyorlardı. Hepsinin yüzü, içtikleri votkadan kıpkırmızıydı. Maslova arkadaşlarını ağırlıyor, bu olaydan konuşuyorlardı.

Korableva, hiç eksiği olmayan sağlam dişleriyle şekeri kırarken: "Vasilyev'in başkaldırdığı filan yok" diyordu. "Sadece arkadaşını savundu. Bugün artık mahkûmları dövmek yasak çünkü."

Uzun saçları omuzlarına dökülmüş Fedosya: "İyi bir çocukmuş" dedi, "öyle diyorlar." Çaydanlığın bulunduğu ranzanın karşısında, bir odunun üzerinde oturuyordu.

Korableva, Maslova'ya döndü. "Miyahlovna, bu durumdan ona bahsetmelisin." Nehlüdov'dan söz ediyordu.

"Söylerim" dedi Maslova gülümseyerek ve başını salladı. "Benim için her şeyi yapar."

Fedosya karıştı söze: "Evet ama ne zaman gelir ki? Gardiyanlar zavallıları almaya gitmişlerdi bile." Göğüs geçirdi. "Canavarlık bu."

"Bizim orda bir köylüyü nasıl dövdüklerini görmüştüm bir keresinde. Kayınpederim beni muhtara yollamıştı. Kapıdan girince bir de ne göreyim..." Demir yolu bekçisi kadın uzun uzun anlatmaya başladı.

Üst katın koridorundan gelen konuşmalar ve ayak sesleri, bekçi kadının hikâyesini bastırdı.

Bütün kadınlar kulak kesilmişti. "İşte sürüklüyorlar, iblisler" dedi Çalımlı. "Gebertecekler dayaktan. Soluk aldırmıyordu onlara çünkü."

Yukarıda gürültü kesildi, demir yolu bekçisi kadın hikâyesine devam etti. Muhtarın ahırında köylüyü kırbaçlarken, içinin nasıl paramparça olduğunu anlattı. Çalımlı, Sçeglov'un kırbaçlanırken gık demediğini söyledi. Sonra Fedosya çayı kaldırdı, Korableva'yla demir yolu bekçisi kadın dikiş dikmeye başladılar. Maslova da ranzasına oturdu, dizlerini kollarının arasına alıp düşüncelere daldı, canı sıkılıyordu. Tam yatıp uyumaya hazırlanıyordu ki, kadın gardiyan müdürün odasına gitmesini, ziyaretçisi olduğunu söyledi.

Maslova, cıvasının yarısı dökülmüş aynanın karşısında başörtüsünü düzeltirken Menşova: "Bizi de söylemeyi unutma" diyordu. "Biz yakmadık, o haydut yaktı, vicdansız, işçi de gördü, günaha girmez o. Mitri'yi çağırsın, söyle ona. Her şeyi olduğu gibi anlatır ona Mitri. Ne olduğunu anlamadan buraya soktular bizi, o namussuz herif de başkasının karısıyla keyif çatıyor, meyhanelerde kafa çekiyor."

Korableva: "Böyle bir yasa yok" diye doğruladı.

"Söyleyeceğim" dedi Maslova. Göz kırparak ilave etti: "Cesaretlenmek için bir tek atayım bari."

Korableva yarım maşrapa daha koydu ona. Maslova bir dikişte içti hepsini, ağzını sildi, kendi kendine "cesaretlenmek için" diye tekrar ederek başını salladı, çakırkeyif, gülümseyerek gardiyan kadının peşi sıra yürüdü.

XLVII

Nehlûdov epeydir bekliyordu.

Cezaevine gelince giriş kapısının zilini çalmış, nöbetçi gardiyana savcının verdiği izin kâğıdını göstermişti.

"Kimi görmek istemiştiniz?"

"Mahkûm Maslova'yla görüşeceğim."

"Şimdi olmaz: Müdürün işi var."

"Müdür odasında mı?" diye sordu Nehlûdov.

Gardiyan, ne söyleyeceğini bilemiyormuş gibi kararsız "Hayır" dedi, "odasında değil, ziyaretçi odasında. Bu tereddüt Nehlûdov'un gözünden kaçmamıştı.

"Bugün ziyaret günü mü yoksa?"

"Hayır, başka bir işi var."

"Ne zaman görebileceğim?"

"Çıkınca görüşürsünüz. Bekleyin biraz."

O anda yan kapıdan parlak sırmalarıyla, yüzü pırıl pırıl, bıyıkları sigara dumanından sararmış bir başçavuş çıktı.

"Buraya niçin adam alıyorsunuz?..." diye bağırdı sert bir sesle gardiyana. "Odaya..."

Nehlûdov kesti sözünü: "Müdürün burada olduğunu söylemişlerdi." Başçavuşun telaşı onu şaşırtmıştı.

Tam o anda iç kapı açıldı ve kan ter içinde Petrov çıktı. Başçavuşa dönerek: "Dersini aldı, bunu kolay kolay unutmayacak" dedi.

Başçavuş gözleriyle Nehlüdov'u işaret etti. Petrov hemen sustu, yüzünü buruşturup arka kapıdan dışarı çıktı.

Nehlüdov "Dersini alan kim acaba?" diye düşündü. "Neden herkes bu kadar telaşlı? Başçavuş neden beni işaret etti?"

Başçavuş tekrar Nehlüdov'a döndü: "Burada bekleyemezsiniz efendim, müdürün odasına buyurunuz."

Nehlüdov çıkmak üzereydi ki arka kapıdan müdür çıktı. Astlarından daha telaşlı bir hali vardı. Sık sık nefes alıp veriyordu. Nehlüdov'u görünce gardiyana:

"Fedorov, beşinci kadın koğuşundan Maslova'yı odama getirsinler" dedi.

Nehlüdov'a döndü: "Buyurun." Dik bir merdivenden çıkıp, tek pencereli, küçük bir odaya girdiler; ortada bir yazı masası ve birkaç sandalye vardı. Hapishane müdürü oturdu.

Kutudan kalın bir sigara alırken Nehlüdov'a: "Çok ağır bir görevimiz var, çok" dedi.

"Yorulmuşsunuz."

"Aslında çalışmaktan yoruldum. Biraz yumuşak davranayım diyorsun, daha kötü oluyor. Çok yorucu bir görev bu bizimki. Bir an evvel bitse de kurtulabilsem şuradan. Çok ağır bir sorumluluk taşıyoruz."

Nehlüdov, müdürün ağır sorumluluklarını bilmiyordu ama onun üzgün, bıkkın, umutsuz olduğunu görüyordu.

"Evet, haklısınız" dedi, "göreviniz çok ağır. Peki neden ayrılmıyorsunuz?"

"Çalışmak mecburiyetindeyim, bakınam gereken bir ailem var..."

"Ama madem üzerinizdeki bu ağır yükü taşıyamıyorsunuz..."

"Yine de elimizden geldiğince faydalı olmaya çalışıyoruz. Buraya düşmüş zavallılara karşı iyi davranmaya gayret gösteriyorum. Benim yerimde başka biri olsaydı, daha farklı davranırdı, hiç şüpheniz olmasın. Dile kolay, iki bini aşkın mahkûm var burada, hem de ne adamlar... onları idare etmesini bilmek lazım... Nihayetinde onlar da insan. Ama yüz vermeye de gelmez."

Müdür, daha geçenlerde mahkûmlar arasında cinayetle sonuçlanan bir kavgayı anlatmaya başladı.

Hikâye, yanında bir gardiyanla Maslova'nın odaya girmesiyle yarıda kesildi.

Nehlüdov onu kapıdan girer girmez, Maslova daha müdürü fark etmeden görmüştü; yüzü kıpkırmızıydı. Gardiyanın arkasında hızlı adımlarla yürüyor, başını sallayarak gülümsüyordu. Müdürü görünce korku okunan gözlerini ona dikti ama hemen kendini toparladı ve neşeli bir tavırla Nehlüdov'a döndü.

Elini o geçen seferkinden tersine kuvvetle sıktı ve gülümseyerek, "Hoş geldiniz" dedi; heceleri uzatarak konuşuyordu.

Maslova'nın canlı ve neşeli haline şaşan Nehlüdov: "Dilekçeyi imzalatmaya geldim size" dedi. "Avukat bir dilekçe yazdı, imzalamanız lazım, Petersburg'a yollayacağız."

Maslova bir gözünü kırparak gülümsedi. "Hay hay imzalarız. Olur, her şey olur."

Nehlüdov cebinden katlanmış kâğıdı çıkardı ve masaya yaklaştı.

Müdüre: "Burada imzalayabilir mi?" diye sordu.

Müdür: "Gel otur bakayım" dedi, "al şu kalemi. Okuma yazman var mı?"

Maslova gülümseyerek: "Bir zamanlar vardı" dedi. Eteğini, bluzunun kollarını düzelterek oturdu; küçük, kuvvetli eliyle beceriksizce mürekkep kalemini aldı, gülerek Nehlûdov'a baktı.

Nehlûdov nereye imza atacağını işaret etti.

Maslova, kalemi mürekkep hokkasına dikkatle batırdıktan sonra hafifçe silkti ve Nehlûdov'un işaret ettiği yere ismini yazdı.

Bir Nehlûdov'a, bir müdüre bakarak "Hepsi bu kadar mı?" dedi. Kalemi hokkanın yanına, oradan da alıp kâğıdın üzerine koydu.

Nehlûdov elinden kalemi alarak: "Size söylemek istediğim bazı şeyle var" dedi.

Maslova, birden sanki bir düşünceye dalmış ya da birden uyku bastırmış gibi ciddileşti: "Söyleyin bakalım."

Müdür kalkıp dışarı çıktı. Nehlûdov'la Maslova baş başa kaldılar.

XLVIII

Maslova'yı getiren gardiyan onlardan uzağa, pencerenin yanına oturdu. Nehlûdov için karar anı gelmişti. İlk görüşmelerinde onunla evlenmek niyetinde olduğunu Maslova'ya söylemedi diye kendi kendine kızıyordu. Şimdi söylemeye kararlıydı. Masanın biri bir tarafında, biri diğer tarafında karşılıklı oturuyorlardı. Oda aydınlıktı ve Nehlûdov, Maslova'nın yüzünü -gözlerinin, dudaklarının kenarındaki kırışıklıkları, gözaltlarının şişkinliğini- ilk kez bu kadar yakından görüyordu. Ona karşı içinde her zamankinden daha çok acıma duydu.

Nehlûdov, pencerenin yanında oturan Musevi'ye benzeyen, şakaklarına ak düşmüş gardiyana sesini duyurmamak için dirseklerini masaya dayayarak Maslova'ya doğru eğildi.

"Bu dilekçeden olumlu bir sonuç alamazsak Çar'a başvuracağız. Yapılabilecek her şey yapılacaktır..."

Maslova sözünü kesti: "Doğru dürüst bir avukatım olsaydı... Aptalın biriydi. Bana iltifat yağdırmaktan başka bir şey yapmadı. Hep cilve yaptı durdu bana" dedi ve gülümsedi. "Beni tanıdığınızı bilselerdi, durum daha farklı olurdu tabii. Şimdi herkes beni hırsız sanıyor."

Nehlûdov, "Ne tuhaf bir hali var bugün" diye düşündü. Tam söylemek istediğini söylemeye hazırlanıyordu ki, Maslova yeniden konuşmaya başladı.

"Sizden bir ricam olacak. Bizim koğuşta yaşlı bir kadın var. Öyle iyi bir kadıncağız ki herkes onun buraya nasıl düştüğüne şaşırır. Ne onun ne de oğlunun bir suçu var. Bilerek yangın çıkardıkları iftirasına uğramışlar." Maslova başını sallayarak Nehlûdov'a bakıyordu. "Sizinle tanıştığımı duymuş, 'Söyle ona oğlumla görüşsün, o her şeyi anlatır' diyor. Soyadları Menşov. Yapar mısınız? Melek gibi bir kadıncağız, suçsuz olduğu belli... Ne olur, bir iyilik yapıverin." Maslova ona bakıp gözlerini indirdi, gülümsedi.

Onun bu serbestliğine giderek daha çok şaşan Nehlûdov: "Pekala" dedi, "elimden geleni yaparım. Ama ben sizinle başka şeylerden konuşmak istemiştim. O gün size ne söylediğimi hatırlıyor musunuz?"

Maslova hâlâ gülümsüyordu, başını bir o yana, bir bu yana çevirerek: "Çok şey söylediniz o gün" dedi. "Hangisini soruyorsunuz?"

"Beni bağışlamanız için yalvarmaya geldiğimi söylemiştim."

"Bu sözlerin ne gereği var, siz en iyisi..."

Nehlûdov devam ediyordu: "Size karşı suçluyum, kendimi sözlerle değil, eylemlerle bağışlatmak istiyorum. Sizinle evlenmeye karar verdim."

Maslova'nın yüzünü birden korku kapladı. Hafif şaşı gözleri Nehlûdov'un üzerinde durmuştu, ona hem bakıyor, hem bakmıyordu.

Yüzünde hırçın bir ifade belirdi: "Bu da nereden çıktı?" diye mırıldandı.

"Tanrı'ya karşı bunu yapmak mecburiyetinde olduğumu hissediyorum."

"Tanrı mı dediniz? Lüzumsuz sözler bunlar! Tanrı ha? Hangi Tanrı? O zaman düşünseydiniz Tanrı'yı."

Bir şey daha söylemek istiyormuş gibi açtı ağzını ama sustu. Nehlûdov, ağzının içki koktuğunu ancak şimdi fark etti ve Maslova'nın tuhaf halinin sebebini anladı.

"Sakin olun" dedi.

"Ben yeterince sakinim. Ne o? Yoksa beni sarhoş mu sandın? Sarhoşum ama ağzımdan çıkanı kulağım duyuyor, aklım başımda." Çabuk çabuk konuşuyordu, yüzü morarmıştı. "Prangalı bir kadınım ben, siz ise bir beyefendisiniz, bir prens. Gidin prensesle-rinize o halde, biliyorsunuz, benim fiyatım belli."

Nehlüdov, zangır zangır titreyerek, alçak sesle: "Ne denli ağır konuşursan konuş, söylediklerin ıstırabından daha acı olamaz" dedi. "Sana karşı ne kadar suçlu olduğumu, bunun içimi nasıl yaktığını bilemezsin!"

Maslova onu taklit ederek, öfkeyle: "İçi yanıyormuş... O zaman yanmıyordu ama, yüz ruble verip gitmiştin. Al, bu kadar edersin dercesine..

"Biliyorum" dedi Nehlüdov, "ama elden ne gelir şimdi? Artık seni bırakmamaya kararlıyım ve bu kararımdan dönmeyeceğim."

Maslova: "Ben de döneceksin diyorum!" diye mırıldandı ve yüksek sesle gülmeye başladı.

Nehlüdov, Maslova'nm eline dokunarak: "Katyuşa!" dedi.

Maslova elini öfkeyle çekerek: "Dokunma bana!" diye haykırdı. "Ben prangalıyım, sense bir prens! İşin yok burada." İçinde biriken bütün hıncını boşaltmak istiyormuş gibi çabuk çabuk konuşuyordu: "Sayende ruhumu huzura kavuşturmak istiyorsun. Bu dünyada beni bir zevk aleti gibi kullandın, öteki dünyada da yine beni kullanarak kurtulmak istiyorsun! Senden de, gözlüğünden de, o iğrenç, yağlı yüzünden de nefret ediyorum." Birden ayağa kalkarak: "Defol, defol git!" diye bağırdı.

Gardiyan yanlarına geldi.

"Ne bağırıyorsun? Nerede olduğunun farkında değilsin galiba..."

"Bırakın lütfen" dedi Nehlüdov.

"Öyleyse haddini bilsin."

"Lütfen bize biraz daha izin verin."

Gardiyan yeniden pencerenin yanına gitti.

Maslova oturdu, başını önüne eğdi; küçük ellerini sımsıkı kenetlemişti.

Nehlüdov yanında ayakta duruyor, ne yapacağını kestiremiyordu.

"Bana güvenmiyorsun" dedi.

"Benimle asla evlenemezsiniz! Asarım kendimi de razı olmam böyle bir şeye! Bunu bilesiniz."

"Ben yine de sana hizmet etmeye devam edeceğim!"

"Bu sizin bileceğiniz bir iş. Sizden hiçbir şey istemiyorum. Söyleyeceğim başka bir şey de yok" dedi ve birden gözyaşlarına boğularak ilave etti: "Niçin ölmedim o zaman?"

Nehlüdov bir şey söyleyemiyordu, gözleri doldu.

Maslova gözlerini kaldırıp yüzüne baktı, şaşırmış gibiydi; yanaklarından akan gözyaşlarını başörtüsünün ucuyla silmeye koyuldu.

O sırada gardiyan tekrar yanlarına geldi ve zamanın dolmak üzere olduğunu söyledi.

Maslova kalktı. Nehlüdov, "Kendinizde değilsiniz şimdi" dedi. "Mümkün olursa yarın da gelirim. Siz de biraz düşünün."

Maslova cevap vermedi, dönüp Nehlüdov'a bakmadan gardiyanın arkasından çıktı.

Maslova koğuşa dönünce Korableva: "Ah kız, yaşayacaksın artık. Kurtulmuş say kendini" dedi. "Besbelli herif sana abayı yaktı, kaçırma bu fırsatı. Zenginlerin yapamayacağı şey yoktur, para her kapıyı açar."

Demir yolu bekçisi kadın ince sesiyle: "Öyle canım, öyle" dedi.

"Bizde, fakir evlenmeye kalkışsa geceler kısalır, derler. Oysa zenginin her istediği hemen olur. Aslan gibi bir delikanlı vardı köyde..."

Yaşlı kadın: "Benim işten bahsedebildin mi? "diye sordu.

Ama Maslova arkadaşlarının sorularına cevap vermiyor, hafif şaşı gözlerini köşeye dikmiş, ranzasında yatıyordu. Akşama kadar öylece yattı. Ruhunda ıstırap veren zorlu bir savaş vardı. Nehlüdov'un söyledikleri, eskiden acı çektiği, kavrayamadığı, nefretle ayrıldığı dünyaya döndürmüştü onu. Yaşayabilmek için unuttuğu şeyleri ona yeniden hatırlatmıştı ama her şeyin farkında olarak yaşamak dayanılamayacak kadar ıstırap vericiydi. Akşam gene votka aldı ve arkadaşlarıyla beraber sarhoş oldu.

XLIX

Nehlûdov hapishaneden çıkarken "Demek böyle... Durum buymuş demek..." diye düşünüyordu. Suçunu tam olarak şimdi anlıyordu. Yaptığı kötülüğün kefaretini ödemeye kalkışmasaydı, ne büyük bir günah işlediğini bilmeyecekti. Ayrıca Maslova da kendisine yapılan kötülüğün korkunçluğunu fark etmeyecekti. Bütün bunlar ancak şimdi açığa çıkmıştı. Nehlûdov bu genç kadının ruhuna indirdiği darbeyi gördü ve ona ne yapıldığının farkına vardı. Eskiden kendi kendine kızar, pişmanlık duyardı; oysa şimdi dehşet içindeydi. Artık Maslova'yı bırakamazdı -bunu hissediyordu- bununla birlikte bu ilişkinin sonunun neye varacağını bilmiyordu.

Dış kapıda, göğsünde madalyalarıyla, nişanlarıyla bir gardiyan yaklaştı; yüzünde yapmacık, yılışık bir ifade vardı. Nehlûdov'a bir zarf uzatarak, esrarlı bir tavırla:

"Prens hazretlerine bir mektup yolladılar!" dedi.

"Kimden?"

"Okuyunca anlarsınız. Siyasi mahkûmlardan biri. Onların bölümüne bakıyorum. Rica etti. Kurallara aykırı ama insanlık..." Adamın, içten olmadığı belliydi.

Bir gardiyanın, hem de siyasi mahkûmlara bakan bir gardiyanın mektup taşıması, hapishanede, herkesin gözü önünde mektu-

bu getirip ona vermesi Nehlûdov'u şaşırtmıştı. Gardiyanın aynı zamanda da ispiyoncu olduğunu bilmiyordu. Zarfı aldı ve dışarı çıkınca okudu. Kâğıt kurşun kalemle, işlek bir yazıyla, "er"ler[23] kullanılmadan yazılmıştı.

"Cinayetten mahkûm bir kadınla ilgilenerek hapishaneye gelip gittiğinizi öğrendim. Sizinle görüşmek istiyorum. Görüşebilmemiz için izin isteyin, bu izni alabilirsiniz. Koruduğunuz kadın hakkında ve bizim siyasi grubumuz hakkında çok önemli şeyler söyleyeceğim. Minnettarız, Vera Bogoduhovskaya."

Vera Bogoduhovskaya, Nehlûdov'un bir zamanlar arkadaşlarıyla ayı avına gittiğinde uğradığı, Novogorod ilinin ücra köylerinden birinde öğretmendi. Kız kursa gitmek, öğrenimine devam edebilmek için Nehlûdov'dan para istemişti. İstediği parayı vermişti Nehlûdov, sonra bu olayı da, Vera Bogoduhovskaya'yı da unutmuş gitmişti. Şimdi bu kadının siyasi mahkûm olarak hapishanede yattığı anlaşılıyordu. Besbelli hikâyesini öğrenmişti ve yardım etmek istiyordu. Nehlûdov'un Bogoduhovskaya'yla tanıştığı zamanlar her şey ne basit, kolaydı; oysa şimdi aynı ölçüde karmaşık ve zordu. O günleri, Bogoduhovskaya'yla tanışmasını hatırlayınca heyecanlandı Nehlûdov. Yortu haftasına yakındı. Demiryolundan altmış verst içeride, ıssız bir yerde avlanıyorlardı. İki ayı vurmuşlardı. Yol hazırlıklarını tamamlamışlar, yemek yiyorlardı. Kaldıkları köy evinin sahibi içeriye girerek zangocun kızının geldiğini, Prens Nehlûdov'la görüşmek istediğini söyledi.

Arkadaşlarından biri: "Güzel mi bari?" diye sordu.

"Bırakın çocukluğu!" dedi Nehlûdov. Zangocun kızının onunla ne görüşmek istediğini düşünerek ciddi bir tavırla ev sahibinin odasına gitti.

23 Eski Rus imlasında kelimelerin sonunda yer alan, telaffuz edilmeyen, önde bulunan harfin sert okunmasına yarayan harfler. (Ç.N.)

Fötr şapkalı, kalın manto giymiş, damarları çıkık, sıska, çirkin bir kız vardı odada; güzel olan sadece gözleri ve kalkık kaşlarıydı.

Ev sahibinin yaşlı karısı: "İşte Prens, Vera Efremovna, konuş kendisiyle. Ben çıkıyorum."

"Size ne gibi bir yardımım dokunabilir?" dedi Nehlüdov.

Genç kız utancından kekeledi: "Şey... ben... Nasıl söyleyeyim, siz çok zenginsiniz, su gibi para harcıyorsunuz; avaydı, şuna bunaydı, biliyorum. Benim tek istediğim insanlara yararlı olmak ama yapamıyorum, hiçbir şey bilmiyorum çünkü."

Gözlerinde dürüst, içten bir ifade vardı; kararlığı, ürkekliği Nehlüdov'a öylesine dokunmuştu ki, her zaman yaptığı gibi birden kendini kızın yerine koydu ve ona acıdı.

"Sizin için ne yapabilirim?"

"İlkokul öğretmeniyim, kurslara katılmak istiyorum ama izin vermiyorlar. Daha doğrusu, izin vermiyorlar değil de, bunun için para lazım. Siz verebilir misiniz bana bu parayı, kursu bitirince size borcumu öderim. Zenginleri, ayıları öldürürken, köylüleri sarhoş edip eğlenirken gördüm hep. Kötü şeyler bunlar. Ara sıra iyilik yapsalar ne olur? Bütün ihtiyacım seksen ruble. Ama istemiyorsanız vermeyin, fark etmez" diye bitirdi kız sözünü öfkeyle.

"Tam tersine, bana bir iyilik yapmak fırsatı verdiğiniz için size minnettarım... Şimdi getiriyorum" dedi Nehlüdov.

Hole çıkınca, kapıyı dinleyen bir arkadaşıyla burun buruna geldi. Arkadaşlarının şakalarına aldırmadan çantasından parayı alıp kıza götürdü.

"Rica ederim, teşekküre gerek yok. Asıl ben size teşekkür etmeliyim."

Nehlüdov için bunları hatırlamak çok güzeldi. Bu davranışını alaya alan bir subayla neredeyse yumruk yumruğa geldiğini, bir arkadaşının ona destek çıktığını, sonraları onunla daha yakın olduk-

larını, avın iyi geçtiğini, gece tren istasyonuna dönerlerken kendini mutlu hissettiğini hatırlamak hoştu. Kızaklar dar yolda peş peşe tırısla kalın kar tabakasının altında dalları eğilmiş alçaklı yüksekli çam ağaçlarının arasından sessizce kayıyorlardı. Karanlıkta kızıl bir sigara ateşi parlıyordu, güzel kokusu Nehlüdov'un burnuna kadar gelmişti. Yardımcıları Osip dizlerine kadar kara bata çıka bir kızaktan öbürüne koşuyor, ormanın derinliklerinde dolaşan, ağaçların kabuklarını kemiren geyikleri; kuytu inlerinde, hava deliklerinden hızlı hızlı soluyan ayıları anlatıyordu.

Bütün bunları, en çok da o zamanlar ne kadar da sağlıklı, güçlü, huzurlu olduğunu düşünüyordu şimdi. Buz gibi havayı ciğerlerine çekerken kürkü kalkıp iniyor; kızağın çarptığı dallardan dökülen karlar yüzüne düşüyordu. Bedeni sımsıcak, yüzü soğuktu. Ruhunda ne bir kaygı, ne korku, ne de tutku vardı. O zamanlar ne kadar da iyi hissediyordu! Ya şimdi? Tanrım, her şey ne kadar da acı vericiydi!..

Vera Efremovna besbelli devrimciydi, bu yüzden hapishaneye düşmüştü. Onu görmeliydi, Maslova'nın durumunu düzeltebilecek şeyler bildiğini söylüyordu.

L

Nehlüdov ertesi sabah uyandığında bir gün evvel olanları hatırladı ve korktu.

Hissettiği dehşete rağmen, başladığı işi sonuna kadar yürütmeye kararlıydı.

Bu duygular içinde evden çıkıp Maslennikov'a gitti. Maslova, ana oğul Menşov ve Maslova'ya yardımı dokunacağını umduğu Bogoduhovskaya'yla görüşmesi için ondan izin kâğıdı isteyecekti.

Nehlüdov, Maslennikov'u alaydan tanırdı; alayın saymanlığını yapardı Maslennikov. O zamanlar dünyada alayından ve Çar ailesinden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen, temiz yürekli, görevine bağlı bir subaydı. Askerlikten ayrılmış, il yönetiminde görev almıştı. Zengin ve girişken bir kadınla evlenmiş; askerliği bırakıp sivil hayata geçmesi biraz da karısının ısrarıyla olmuştu.

Kadın kocasına sanki bir süs hayvanıymış gibi davranırdı; onu okşar onunla eğlenirdi. Nehlüdov geçen kış onları ziyaret etmiş ama hiçbir ilginç tarafı olmayan bu çift ile öylesine sıkılmıştı ki evlerine bir daha hiç uğramamıştı.

Nehlüdov'u görünce Maslennikov'un yüzü sevinçle aydınlandı. Yine aynı kırmızı ve yağlı suratlı, şişman, askerlik günlerindeki gibi iyi giyimliydi. Eskiden, omuzlarını, bedenini saran, son modaya göre dikilmiş, daima tertemiz üniformalar giyerdi. Şimdi de

üzerinde göğsünü ve bedenini saran, son moda sivil bir giysi vardı. Aralarındaki yaş farkına rağmen (Maslennikov kırk yaşlarındaydı) birbirlerine "sen" diye hitap ediyorlardı.

"Ne iyi ettin de geldin" dedi. "Hadi karıma gidelim: On dakika sonra toplantım var, o zamana kadar biraz boş vaktim var. Biliyorsun, vali yok, ili ben yönetiyorum" dedi Maslennikov, gizleyemediği bir memnunlukla.

"Sana bir iş için geldim."

Maslennikov birden dikkat kesildi, ürkmüş gibi, biraz sert: "Neymiş bakalım?" dedi.

"Hapishanede beni yakından ilgilendiren biri var." (Hapishane deyince, Maslennikov'un yüzü daha da ciddileşmişti.) "Onunla herkesle bir arada değil, büroda, ayrıca ziyaret günleri dışında, daha sık görüşmek istiyorum. Bunun sana bağlı olduğunu söylediler."

Maslennikov, azametini hafifletmek istiyor gibi, iki eliyle Nehlüdov'un dizini tutarak: "Olur tabii, mon cher" dedi "senin için her şeyi yapmaya hazırım ama biliyorsun, kısa sürecek bir beylik bizimki."

"Onunla görüşebilmek için bana izin kâğıdı vereceksin, değil mi?"

"Kadın mı?"

"Evet."

"Suçu ne?"

"Adam zehirleme. Ama aslında suçsuz. Yok yere hüküm giydi."

"İşte sana suçluyu, suçsuzu ayıran mahkemelerimiz; ils n'en font point d'autres.[24] (Nedense Fransızca söylemişti bunu.) Benimle aynı fikirde olmadığını biliyorum ama ne yaparsın ki, c'est

24 Başka bir işe yaradıkları yok. (Fransızca)

mon epinion bien arrete.[25]" Maslennikov bu düşüncesini muhafazakar bir gazetede son bir senedir okuduğu çeşitli yazılardan almıştı.

"Senin liberal olduğunu biliyorum" diye ekledi.

Nehlüdov gülümsedi: "Liberal miyim, neyim bilmiyorum" dedi. Bir insanı yargılarken, önce onu dinlemenin gerektiğini, mahkeme huzurunda herkesin eşit olduğunu, herhangi birine, özellikle suçlu oldukları kesinlikle bilinmeyen insanlara acı çektirmenin, dayak atmanın yanlış olduğunu savunduğu için ona liberal denmesine aklı ermezdi. "Liberal olup olmadığımı bilmiyorum, bildiğim bir şey varsa, o da, şimdiki mahkemelerin, ne kadar kötü olurlarsa olsunlar, eskilerden daha iyi olduklarıdır."

"Hangi avukatı tuttun?"

"Fanarin'i."

Maslennikov yüzünü buruşturarak: "Ah o Fanarin!" dedi. Fanarin geçen sene bir duruşmada şahit olarak onu sorguya çekmiş, tam yarım saat son derece kibar bir şekilde onu yerden yere vurmuştu. Maslennikov salondakilerin kahkahalarla güldüğünü hatırlamıştı. "Onunla iş yapmanı tavsiye etmem" diye devam etti "Fanarin, est un homme taree.[26]"

Nehlüdov: "Senden bir ricam daha var" dedi. "Vaktiyle bir öğretmen kızcağız tanımıştım. Zavallı bir insandır, o da hapishanede, benimle görüşmek istiyor. Onunla görüşmeme de izin verebilir misin?"

Maslennikov başını hafifçe yana eğip düşündü.

"Siyasi suçlu mu?"

"Evet, öyleymiş."

25 Bu benim değişmez düşüncemdir. (Fransızca)
26 Kötü isim yapmış bir insandır. (Fransızca)

"Önce şunu söylemeliyim ki, siyasi suçlularla görüşme izni yalnız akrabalarına veriliyor ama sana genel bir izin kâğıdı vereceğim. Je sais que vous n'abuserez pas...[27] Senin pretegee'nin[28] adı neydi? Bogoduhovskaya mı? Elle est jolie?"[29]

"Hideuse."[30]

Maslennikov onaylamıyormuş gibi başını iki yana salladı, masaya gitti, antetli bir kâğıda çabuk çabuk yazmaya başladı: "İşbu belge sahibi Prens Dimitri İvanoviç Nehlüdov'un mahkûm Maslova'yla, mahkûm sağlık memuru Bogoduhovskaya'yla hapishanenin yazıhanesinde görüşmesine izin veriyorum." Geniş bir imza attı altına.

"Ne güzel yönetiyoruz orayı, göreceksin. Oysa düzeni sağlamak hiç de kolay değildir; çünkü cezalı sayısı çoktur, hele şu sürgünler... Son derece titiz davranıyorum, ayrıca işimi de seviyorum. Oradakilerin ne kadar iyi yaşadıklarını göreceksin, bir şikayetleri yok. Nasıl davranacağını bildin mi gerisi kolay. Geçenlerde tatsız bir olay oldu... Birkaç mahkûm sorun çıkarmış. Benim yerimde başka biri olsaydı bunu isyan sayar, birçok mahkûmun canını yakardı. Oysa ben gayet iyi idare ettim durumu ve işi tatlıya bağladım. Bunları hem okşamalı hem de sıkı tutmasını bilmeli."

Beyaz gömleğinin altın düğmeli kolundan çıkan etli, beyaz yumruğunu sıktı; parmağında firuze bir yüzük vardı. "Hem okşamalı hem de sıkı tutmasını bilmeli" diye tekrar etti.

"Bilmiyorum" dedi Nehlüdov, "oraya iki kere gittim ve içim sızladı."

"Bak ne diyeceğim? Kontes Passek'i görmelisin, kadın kendini bu işlere adadı. (Çenesi düşmüştü Maslennikov'un) Elle fait beau-

27 Bunu kötüye kullanmayacağını bilirim. (Fransızca)
28 Arka çıktığının... (Fransızca)
29 Güzel mi? (Fransızca)
30 Biçimsiz. (Fransızca)

coup de bien.[31] Onun sayesinde ve -alçakgönüllülük gereksiz- benim çabalarımla birçok şey değişti. Durum artık eskisi kadar kötü değil, mahkûmlar huzura kavuştu. Gidince kendin de göreceksin zaten. Fanarin'e gelince, onu yakından tanımıyorum, farklı sınıflara mensubuz, toplumdaki yerlerimiz ayrı ama kendisi kesinlikle kötü biridir, bunu kesinlikle söyleyebilirim. Ayrıca mahkemelerde öyle şeyler söylüyor ki..."

Nehlûdov kâğıdı alıp, sözünün sonunu beklemeden eski arkadaşına teşekkür etti. "Neyse, çok sağ ol. Ben artık gideyim."

"Karıma uğramayacak mısın?"

"Kusura bakma, şimdi hiç vaktim yok."

Maslennikov eski arkadaşını merdivenin birinci sahanlığına kadar uğurladı. Birinci sahanlığa kadar uğurladığı insanlar, ikinci derecede önem taşıyan kimselerdi, Nehlûdov da bunlardan biriydi. "Vallahi çok kızacak bana" diyordu. "Hiç olmazsa bir dakikalığına uğra."

Ama Nehlûdov kararından dönmedi. Bir uşak koşarak paltosuyla bastonunu getirdi; kapıcı, dışında bir polis memurunun beklediği kapıyı açtı. Nehlûdov kapıya yürürken, bir kere daha şimdi hiç vakti olmadığını tekrarladı.

Maslennikov: "Öyleyse perşembeye bekleriz, buyur gel. Karımın ziyaret günüdür. Ona geleceğini söyleyeceğim!" diye seslendi merdivenden.

31 Çok iyilikleri dokunuyor. (Fransızca)

LI

Nehlüdov, Maslennikov'dan doğruca müdürün evine gitti. Aynı geçen defaki gibi içeriden kulakları tırmalayan bir piyano sesi geliyordu ama çalınan rapsodi değil de olağanüstü bir hız, kuvvet ve düzenle Clementi'nin bir etüdüydü. Kapıyı gene bir gözü bağlı oda hizmetçisi açtı, yüzbaşının evde olduğunu söyleyip, Nehlüdov'u küçük bir misafir odasına aldı. Odada bir kanepeyle bir masa vardı. Masada, tığ ile örülmüş bir örtünün üzerinde, bir tarafı yanmış pembe abajurlu bir lamba göze çarpıyordu. Müdür hüzünlü, bezgin bir yüzle geldi.

Resmi giysisinin orta düğmesini iliklerken: "Buyurunuz, nasıl yardımcı olabilirim?" diye sordu.

Nehlüdov izin kâğıdını ona uzatırken: "Vali yardımcısından Maslova'yla görüşme izni aldım" dedi.

Piyano gürültüsünden Nehlüdov'un ne dediğini duyamayan müdür: "Markova'yla mı?" diye sordu.

"Maslova'yla."

"Ha, evet! Evet!"

Müdür kalktı, Clementi nağmeleri duyulan kapıya gitti.

"Marusya" diye seslendi, "birazcık durur musun yavrum, duyamıyoruz birbirimizi." Sesinden bu müziğin, onu hayatından bezdirdiği anlaşılıyordu.

Piyano sustu, öfkeli ayak sesleri duyuldu, birisi kapıdan içeriye baktı.

Sessizlikten rahatlamış müdür hafif tütünden kalın bir sigara yakıp Nehlüdov'a da uzattı. Nehlüdov almadı.

"Evet efendim, Maslova'yı görmek istiyordum da."

"Görmeseniz daha iyi olur."

"Neden?"

Müdür hafifçe gülümsedi: "Kabahat sizde, Prens. Bir daha eline para vermezseniz iyi olur. Vermek istiyorsanız bana bırakın, hepsi eline geçer. Dün ona para vermişsiniz o da bununla votka alıp içmiş. Hapishanede ne yaparsak yapalım bunun önüne geçemedik. Öyle içmiş ki taşkınlık yapmaya başladı."

"Ne diyorsunuz?"

"Maalesef sert davranmak mecburiyetinde kaldım, onu başka bir koğuşa aldım. Aslında sessiz sedasız bir kadındır; ama rica ederim, bir daha eline para vermeyin. Buradakiler..."

Nehlüdov bir gün evvel olanları hatırladı ve içini korku kapladı.

Bir an sustuktan sonra: "Peki, Bogoduhovskaya'yı görebilir miyim acaba? Siyasi suçludur."

"Tabii." Müdür, odaya giren beş, altı yaşlarındaki bir kız çocuğuna döndü: "Ne istiyorsun?" Kız gözlerini Nehlüdov'dan ayırmadan babasına doğdu yürüyordu. Ayağı halıya takılıp sendeleyerek babasına koşunca müdür gülümsedi: "Dikkat et yavrum, düşeceksin."

"Öyleyse gideyim" dedi Nehlüdov.

Müdür, gözlerini Nehlüdov'dan ayırmayan kızı kucaklayıp kenara çekti ve antreye çıkarken: "Nasıl isterseniz" dedi.

Müdür bir gözü bağlı kızın verdiği paltoyu giyememişti ki yeniden Clementi'nin etüdü duyuldu.

Müdür merdivenden inerken: "Konservatuardaydı" dedi, "ama orada birtakım karışıklıklar oldu... Oysa çok kabiliyetli, konser vermek istiyor."

Müdürle Nehlüdov hapishaneye yaklaşırken kapıyı hemen açtılar. Gardiyanlar selama durarak müdürü gözleriyle izliyorlardı. Girişte başları yarım tıraşlı dört mahkümla karşılaştılar; dolu fıçılar taşıyorlardı, onları görünce kenara çekildiler. Bir tanesi ezilip büzüldü, çatık kaşlarının altında siyah gözleri parlıyordu.

Müdür, mahkümlarla ilgilenmeden, yanında Nehlüdov, yorgun adımlarla geçerken konuşmaya devam ediyordu: "Bu gibi kabiliyetler ihmal edilmemeli tabii ama küçük bir evde bu çok zor."

"Kiminle görüşmeyi istiyordunuz?" diye sordu genel görüşme odasına geçerken.

"Bogoduhovskaya'yla."

"Kulededir o. Biraz bekleyeceksiniz."

"Peki, o zamana kadar kundakçılıktan yatan ana oğul Menşov'ları görebilir miyim acaba?"

"Yirmi birinci koğuştadırlar. Çağıralım, görün."

"Menşov'u koğuşunda görmem mümkün mü?"

"Genel ziyaret odasında daha rahat görüşürsünüz."

"Merak ediyordum da."

"Buldunuz siz de merak edilecek şeyi."

O anda yan kapıdan şık giyimli bir subay girdi odaya. Müdür yardımcılarından biriydi.

Müdür, yardımcısına: "Prense, Menşov'un koğuşuna kadar eşlik edin" dedi. "Yirmi birinci numaralı koğuş. Sonra benim odama gelin. Bu arada ben de diğerini çağırayım... İsmi neydi?"

"Vera Bogoduhovskaya" dedi Nehlüdov.

Müdür yardımcısı, bıyıklarını siyaha boyamış, genç, sarışın, etrafına kolonya kokusu saçan bir subaydı. Nehlüdov'a içtenlikle gülümseyerek: "Buyurunuz. Demek kurumumuzu merak ediyorsunuz."

"Evet. Suçsuz yere hüküm giymiş bu adamla da ilgileniyorum."

Yardımcı omuz silkti.

Ziyaretçiye kibar bir tavırla geniş, pis kokan koridora doğru yol verirken: "Evet" dedi, "oluyor bazen böyle şeyler. Bazen yalan söyledikleri de oluyor. Buyurun."

Koğuşların kapıları açıktı, birkaç mahkûm koridordaydı. Subay, gardiyanları başıyla hafifçe selamlayarak, mahkûmlara yan yan bakıyordu. Mahkûmlardan bazıları duvar dibine çekilip koğuşlarına giriyorlardı, bazıları ise ellerini pantolonlarının yan dikişlerine yapıştırarak esas vaziyeti alıyor, müdür yardımcısını gözleriyle izliyorlardı. Subay Nehlüdov'u birinci koridordan geçirdi, sonra sola dönüp demir bir kapının önünde durdular.

Bu koridor birinciden daha karanlıktı, daha da pis kokuyordu. İki yanda asma kilitli kapılar sıralanıyordu. Kapılarda iki santim çapında, "göz" denilen küçük delikler vardı. Koridorda üzgün, buruşuk yüzlü yaşlı gardiyandan başka kimsecikler yoktu.

Müdür yardımcısı gardiyana: "Menşov hangi koğuşta?" diye sordu.

"Soldan sekizincide."

LII

Nehlûdov: "Bakabilir miyim?" diye sordu.

Müdür yardımcısı kibarca gülümseyerek: "Buyurun" dedi. Sonra gardiyana bir şeyler sormaya başladı. Nehlûdov bir kapının deliğinden baktı: İçeride fanilalı, uzun boylu, küçük, siyah sakallı genç bir adam bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Kapıda hışırtıyı duyunca durup baktı, kaşlarını çattı ve gene dolaşmaya devam etti.

Nehlûdov başka bir delikten baktı, gözü delikten bakan ürkek, iri bir gözle karşılaştı. Nehlûdov hemen geri çekildi. Üçüncü delikten bakınca tahta bir sedirde gömleğini başına çekmiş uyuyan, çok kısa boylu bir adam gördü. Dördüncü koğuşta ablak soluk yüzlü bir adam başı önünde, ellerini dizlerine dayamış oturuyordu. Ayak sesini duyunca başını kaldırıp baktı. Yüzünde, özellikle iri gözlerinde umutsuz bir keder ifadesi vardı. Kimin baktığını merak bile etmediği belliydi. Bakan kim olursa olsun, ona bir iyiliği dokunamayacağından emindi. Nehlûdov ürktü, deliklerden bakmaktan vazgeçip, yirmi birinci koğuşa, Menşov'a gitti. Gardiyan anahtarı çıkarıp kapıyı açtı. Uzun boyunlu, içten bakışlı, yapılı bir genç, yatağının yanında aceleyle gömleğini giymeye çalışıyor, korkulu gözlerle gelenlere bakıyordu. Nehlûdov'u en çok, genç adamın soru dolu, ürkek bakışları etkilemişti. Bir ona, bir gardiyana, bir müdür yardımcısına bakıyordu.

"Beyefendi davanla ilgileniyor, sana bazı şeyler sormak istiyor."

"Tanrı ondan razı olsun."

Nehlüdov yürüdü, demir parmaklıklı, pis pencerenin yanında durdu: "Bana davanızdan bahsettiler" dedi, "şimdi bunu bir de sizden dinlemek istiyorum."

Menşov da pencerenin yanına gitti, hemen anlatmaya başladı. İlk başta sık sık dönüp korkuyla müdür yardımcısına bakıyordu, sonra giderek açıldı; müdür yardımcısı bazı emirler vermek üzere koridora çıkınca iyice cesaretlendi. Saf, iyi yürekli bir köy delikanlısının hikâyesiydi bu, sade ve içten... Bu hikâyeyi yüz kızartıcı giysisiyle bir mahkûmdan, hapishanede dinlemek Nehlüdov'u sarsmıştı. Dinliyor, bir taraftan da saman döşekli alçak sedire, kalın demir parmaklıklı pencereye, rutubetli, pis duvarlara, ayağında takunyalarla bu zavallı, ezik köylüye bakıyordu. Gitgide içine bir hüzün çöküyordu. İyi yürekli gencin anlattıklarının gerçek olduğuna inanmak istemiyordu. Bir insanı hiç suçu yokken, sırf iftiralara kapılarak yakalayıp bu korkunç yere attıklarını, mahkûm ettiklerini düşünmek dehşet vericiydi. Diğer taraftan bu hikâyeyi, yüzünden içtenlik okunan bu gencin uydurduğunu düşünmek daha da dehşet vericiydi. Evlendikten kısa bir zaman sonra, gencin yaşadığı köydeki meyhanenin sahibi, elinden karısını almıştı. Genç adam gerekli yerlere başvurmuş ama meyhaneci para yedirerek, çaldığı bütün kapıları yüzüne kapattırmış. Bir gün, genç karısını zorla alıp evine götürmüş, kadın ertesi gün kaçmıştı. Bunun üzerine genç, meyhaneciye gidip karısını ondan istemiş. Adam, "Karın burada yok" demiş (oysa eve girerken genç adam onu görmüş) ve kapı dışarı etmiş. Genç adam dayatınca meyhaneci de bir işçisiyle beraber onu ağzından, burnundan kan gelene kadar dövmüş. Ertesi gün meyhanecinin evi yanmış. Suçlu olarak annesiyle genci yakalamışlar oysa yangın esnasında bir arkadaşının evindeymiş.

"Kundaklayan sen değilsin demek?"

"Aklımdan bile geçirmedim bunu efendim. O hain kendi yakmış besbelli. Birkaç gün evvel sigorta ettirmiş, öyle duydum. Annemle benden korkmuş, güya gidip onu tehdit etmişiz. Gerçi o gün ağzıma geleni söyledim ona ama kundaklamak, evini ateşe vermek bunlar benim aklımdan bile geçirmediğim şeyler. Yangın başladığında orada değildim zaten. Mahsus, tam annemle ben ona gittiğimiz gün yaktı evini. Sigortadan para almak için yaptı bunu, suçu da bize yükledi."

"Öyle mi diyorsun?"

"Tanrı şahidimdir efendim. İnanın bana!" Genç köylü Nehlüdov'un ayaklarına kapanmak istedi ama Nehlüdov ona engel oldu. "Boşuna attılar beni buraya" diye devam etti, suçsuzum, yardım edin bana."

Birden yanakları titredi, ağlamaya başladı, gözyaşlarını gömleğinin kirli koluyla silmeye koyuldu.

"Görüşme bitti mi?" diye sordu müdür yardımcısı.

Nehlüdov: "Evet" dedi, sonra genç köylüye dönerek: "Üzülmeyin, elimizden geleni yapacağız" dedi ve çıktı. Menşov tam kapıda duruyordu; gardiyan kapıyı kaparken ona çarptı. Kapı kilitlenirken Menşov kapıdaki delikten dışarı bakıyordu.

LIII

Geniş koridordan geri dönerken (yemek zamanıydı, koğuşların kapısı açıktı) açık sarı gömlekler, kısa bol pantolonlar giymiş, takunyalı mahkûmların haset dolu bakışları altında Nehlûdov'un içini tuhaf bir duygu kapladı. Burada günlerini geçirmek zorunda bırakılan insanlara acıyor, onları burada tutanları anlayamıyor ve bununla birlikte bütün bunlara tüyleri ürpermeden bakabildiği için nedense kendinden utanıyordu.

Koridorlardan birinde bir mahkûm takunyalarını taşlara vura vura koşup geçti yanlarından, bir koğuşa girdi; o anda koğuştan birkaç mahkûm çıktı ve Nehlûdov'un önünde eğilerek yolunda durdular.

"Yalvarırız efendim, kusurumuza bakmayın, unvanınızı bilmiyoruz... Emir buyurun da duruşmaya çıkarsınlar artık."

"Buranın amirlerinden değilim."

Öfkeli bir ses: "Olsun varsın" dedi, "gidip amirlere söyleyin siz de. Hiçbir suçumuz yok, iki aydır burada neden yattığımızı bilmiyoruz."

"Nasıl?" dedi Nehlûdov. "Neden?"

"Attılar buraya işte. İki ay oldu, sebebini biz de bilmiyoruz."

Müdür yardımcısı karıştı söze: "Doğru söylüyorlar, kimlik kâğıtları olmadığı için getirildiler buraya; bağlı oldukları ile yol-

lamamız lazımdı ama oradaki hapishane yandı ve valilik yollamamamızı söyledi. Başka illerden olanları yolladık, bir bunlar kaldı."

Nehlüdov kapıda durakladı: "Sebep sadece bu mu?"

Kırk kişilik bir mahkûm grubu Nehlüdov'la müdür yardımcısının etrafına toplandı. Her kafadan bir ses çıkıyordu.

"Bir kişi anlatsın" dedi müdür yardımcısı.

İçlerinden elli yaşlarında, uzun boylu, temiz görünüşlü bir köylü çıktı öne. Kimlik cüzdanları olmadığı için hapsedildiklerini anlattı Nehlüdov'a. Aslında cüzdanları varmış ama vizesi iki hafta geçmiş. Her sene geçermiş vize zamanı ama bir ceza almazlarmış, bu sene hapsetmişler ve iki aydır onlara katil muamelesi yapılıyormuş.

"Hepimiz taş işçisiyiz, aynı yerde çalışıyorduk. Bizim ildeki hapishane yanmış diyorlar. Günahımız ne bunda? Bir babalık edin bize."

Nehlüdov temiz görünüşlü, yaşlı adamı dinliyor ama anlamıyordu; ağırbaşlı taş işçisinin sakalı arasındaki koyu gri, kocaman bite takılmıştı gözü.

Müdür yardımcısına dönüp: "Nasıl olur?" dedi. "Bütün sebep bu mu?"

Yardımcı: "Evet efendim" diye cevap verdi. "Bir an evvel memleketlerine gönderilmeliler."

Müdür yardımcısı sözünü bitirince kalabalığın arasında ufak tefek bir adamcağız, ağzını tuhaf bir biçimde oynatarak, burada onlara haksız yere eziyet ettiklerini söyledi

"Köpekten bile kötü..." diye söze başladı.

Yardımcı kesti sözünü: "Bırak gevezeliği, yoksa bilirsin...

Ufak tefek adam, korkusuz: "Neyi bilecekmişim?" dedi. "Suçumuz ne ki?"

Müdür yardımcısı: "Sus!" diye bağırdı, ufak tefek adam sesini kesti.

Nehlüdov, kapılardan bakan, koridorda karşılaştığı yüzlerce mahkûmun ondan ayırmadığı bakışları arasında yürürken, "Nedir bu böyle?" diye soruyordu kendi kendine.

Koridordan çıkınca: "Demek hiçbir suçu olmayan insanları da tutuyorlar burada?" diye mırıldandı.

Müdür yardımcısı: "Başka ne yapabiliriz efendim?" dedi. "Hem bunların çok yalan söylediklerini de unutmamak lazım. Sorarsanız hepsi 'masumum' der."

"Doğrudur ama, şimdi konuştuklarımızın hiçbir suçu yoktu."

"Bunların hiçbir suçu olmayabilir. Ama aslına bakarsanız bunlardan da her şey beklenir. Sert davranmazsanız yola getiremezsiniz onları. Aralarında öyle gözü dönmüşleri vardır ki, fırsat bulsalar bir kaşık suda boğarlar bizi. Dün mesela ikisini cezalandırmak zorunda kaldık."

"Nasıl?"

"Gelen emir uyarınca kırbaçladık..."

"Ama dayak cezası kaldırılmıştı hani."

"Medeni hakları elinden alınmışlar için kaldırılmadı. Onlara bu ceza hâlâ uygulanıyor."

Nehlüdov dün kapıda beklerken gördüklerini hatırladı. Dayak cezasının tam o sırada uygulandığını anladı. İçi, merak, hüzün, şaşkınlık ve bulantı veren bir tiksintiyle doldu.

Müdür yardımcısını dinlemiyor, etrafına bakınmıyordu artık; çabuk adımlarla hapishane müdürünün yazıhanesine yürüdü. Müdür koridordaydı, başka bir işle uğraştığı için Bogoduhovskaya'yı çağırtmayı unutmuştu. Bunu ancak Nehlüdov'u görünce hatırladı.

"Şimdi adam yollar getirtirim onu" dedi, "siz buyurun, oturun."

LIV

Yazıhane iki odalıydı. İlk odada kir pas içinde iki pencere, orta yerinde sıvaları dökülmüş kocaman bir soba vardı; odanın bir köşesinde boylarını ölçmek için bir ölçü tahtası göze çarpıyordu, diğer köşede ise, sanki öğretisiyle alay edercesine insanlara işkence edilen yerlerde daima bulundurulan bir İsa tasviri asılıydı. İçeride birkaç gardiyan vardı. İkinci odada duvar diplerine ya ayrı gruplar halinde ya da çift çift, yirmi kişi kadar kadınlı, erkekli bir kalabalık, aralarında yavaşça konuşuyorlardı. Pencerenin önünde bir çalışma masası vardı.

Müdür geçip masaya oturdu, yanındaki sandalyeye Nehlüdov'u buyur etti; Nehlüdov oturdu ve odadakilere göz gezdirmeye koyuldu.

Dikkatini ilk kısa ceketli, güzel yüzlü, gençten bir adam çekti. Orta yaşlı, karakaşlı bir kadının karşısında ayakta duruyor, elini kolunu sallayarak hararetle bir şeyler anlatıyordu. Hemen yanında mavi gözlüklü bir ihtiyar oturuyor, elinden tuttuğu hapishane giysili genç bir kadının ona anlattıklarını hiç kıpırdamadan dinliyordu. Fen-edebiyat lisesi öğrencisi bir çocuk, korku okunan gözlerini kırpmadan ihtiyara bakıyordu. Onlardan biraz ötede sevdalı bir çift vardı: Kızın sarı saçları kısacık kesilmişti, sevimli yüzünde bir canlılık vardı, modaya göre giyinmiş, gencecik bir kızdı; yüz

çizgileri zarif, saçları dalgalı, deri ceketli, yakışıklı bir gençti yanındaki. Bir köşeye çekilmişler, alçak sesle konuşuyorlardı; besbelli aşk onları kendilerinden geçirmişti. Masaya en yakın oturan siyah elbiseli, saçları ağarmış bir kadındı. Veremliye benzeyen, siyah ceketli genç bir adamın gözlerinin içine bakıyor, bir şey söylemek istiyor ama gözyaşlarından söyleyemiyordu; söze başlayacak gibi oluyor, sonra hemen susuveriyordu. Annesi olduğu belliydi. Genç adamın elinde bir kâğıt vardı, ne yapacağını bilemediğinden, hırçın bir yüzle sıkıyordu onu avucunda. Yanlarında etine dolgun, pembe yüzlü, iri gözlü, kül rengi elbiseli, pelerinli, güzel bir kız oturuyordu. Ağlayan annesinin omzunu şefkatle okşuyordu. Kız çok güzeldi: Büyük, beyaz elleri de, dalgalı, kısa kesilmiş saçları da, keskin çizgili burnu da, kırmızı dudakları da çok güzeldi ama yüzünün en güzel tarafı içtenlikle parlayan, iri kahverengi gözleriydi. Nehlüdov odaya girince bu güzel gözler bir an için annesinden ayrılıp Nehlüdov'a bakmıştı ama kız hemen başını çevirmiş, annesine bir şey anlatmaya başlamıştı. Sevdalı çiftin yanında canı sıkkın olduğu yüzünden belli, simsiyah saçları, sakalı karmakarışık bir adam oturuyor; onu ziyarete gelen, sakalsız, iğdişe benzeyen bir adama öfkeyle bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdov müdürün yanında oturuyor, büyük bir merakla odadakileri süzüyordu. Kafası tıraşlı bir çocuk yanına sokulup incecik sesiyle, "Siz kimi bekliyorsunuz?" diye sorunca geldi kendine.

Bu soru şaşırtmıştı Nehlüdov'u ama çocuğa bakıp ciddi yüzünü, dikkatli, keskin bakışını görünce, tanıdık bir kadını beklediğini söyledi.

Çocuk: "Kız kardeşiniz mi oluyor?" diye sordu.

Nehlüdov şaşırmıştı: "Hayır, kız kardeşim değildir. Ya sen buraya kiminle geldin?"

Çocuk mağrur: "Annemle" dedi. "Siyasidir."

Müdür: "Mariya Pavlovna" diye seslendi, "Kolya'yı alın." Nehlüdov'un çocukla konuşmasını yasalara uygun bulmamıştı anlaşılan.

Mariya Pavlovna az evvel Nehlüdov'un dikkatini çeken iri gözlü, güzel kadındı. Ayağa kalkınca ne kadar uzun boylu olduğunu fark etti Nehlüdov. Neredeyse bir erkek gibi geniş adımlarla onlara yaklaştı.

Nehlüdov'un gözlerinin içine bakarak "Kim olduğunuzu soruyor, değil mi?" dedi. İçten, güven dolu bakışı onun her yerde, herkese karşı kardeşçe davrandığını gösteriyordu. "Her şeyi öğrenmek ister." Sonra çocuğun yüzüne öylesine iyi, sevimli bir gülümsemeyle baktı ki, çocuk da, Nehlüdov da gülümsemekten kendilerini alamadılar.

"Evet, kime geldiğimi soruyordu."

Müdür: "Mariya Pavlovna" dedi, "dışarıdan gelenlerle konuşmak yasaktır. Biliyorsunuz."

Mariya Pavlovna: "Peki, efendim" dedi ve büyük, beyaz eliyle, gözlerini ondan ayırmayan Kolya'nın elinden tuttu, veremlinin annesinin yanına döndü.

Nehlüdov müdüre döndü: "Kimindir bu çocuk?"

"Siyasi suçlulardan birinin...Hapishanede doğdu." Müdür, yönettiği kurumun ne kadar ayrıcalıklı olduğunu göstermek istiyormuş gibi, bunu üstüne basa basa söylemişti.

"Sahi mi?" dedi Nehlüdov.

"Evet. Şimdi de annesiyle beraber Sibirya'ya gidecek."

"Ya kız kim?"

Müdür omuz silkerek: "Bu sorunuza cevap veremeyeceğim" dedi. "İşte Bogoduhovskaya da geldi."

LV

O sırada arka kapıdan kısa saçlı, zayıf, uçuk benizli, ufak tefek bir kız olan Vera Efremovna girdi. Kocaman gözlerinden iyilik okunuyordu.

Çabuk çabuk yürüyerek Nehlüdov'un yanına geldi, elini sıkarken: "Geldiğiniz için çok teşekkür ederim" dedi. "Hatırladınız mı beni? Oturalım şöyle."

"Sizi bu halde göreceğimi hiç ummazdım."

Vera Efremovna kocaman gözleriyle ürkek ürkek Nehlüdov'a bakarak: "Oh, ben çok iyiyim!" dedi. "O kadar iyiyim, o kadar iyiyim ki, bundan iyisi can sağlığı." Bluzunun buruşuk, kirli yakası içinde incecik, renksiz, damarlı boynunu döndürüyordu konuşurken.

Nehlüdov buraya nasıl düştüğünü sordu. Vera Efremovna heyecanla anlatmaya başladı. Konuşması propaganda, düzensizlik, siyasi gruplar, bölümler, alt kuruluşlarla ilgili birçok yabancı sözcükle doluydu. O, bunları herkesin bildiğinden emindi, oysa Nehlüdov hiçbirini duymamıştı.

Devrim hareketinin sırlarını Nehlüdov'un öğrenmeyi çok istediğine inanarak anlatıyordu. Nehlüdov ise, onun cılız boynuna, seyrek, karmakarışık saçlarına bakıyor, karşısındaki kadının bütün bu meselelerle neden ilgilendiğini, bunları ona neden anlattı-

ğını bir türlü anlayamıyordu. Acıyordu ona ama hiç suçu yokken yatan köylü Menşov'a duyduğu acımadan farklı bir duyguydu bu. Bu kadının en acınacak tarafı kafasının içindeki curcunaydı. Kendini, davanın başarıya ulaşması uğruna canını vermeye hazır bir kahraman gibi görüyordu belliydi ama bu davanın başarıya ulaşmasının ne demek olduğunu sorsalar söyleyemezdi.

Vera Efremovna'nın Nehlüdov'la konuşmak istediği konu şuydu: Bogoduhovskaya'nın deyimiyle onların siyasi grubuna dahil bile olmayan Şustova adında bir arkadaşı, beş ay evvel yakalanıp Petropavlovski kalesine atılmıştı. Oysa Şustova'nın bütün suçu kendisine emanet edilen kitapları evinde bulundurmakmış. Vera Efremovna, Şustova'nın hapishaneye düşmesinde kendini suçlu görüyor, nüfuzu olan Nehlüdov'a, arkadaşının kurtulması için elinden geleni yapsın diye ricada bulunuyordu. Bogoduhovskaya'nın Nehlüdov'dan ikinci ricası, Petropavlovski kalesinde yatan Gurkeviç'e ailesiyle görüşmesi, bir de bilimsel çalışmalarında ona gerekli olan kitaplarının verilmesi için izindi.

Nehlüdov, Petersburg'a gidince elinden geleni yapacağına söz verdi.

Vera Efremovna'nın hikâyesine gelince: Ebe okulunu bitirdikten sonra bir devrimci grubuna katılmış, onlarla beraber çalışmaya başlamış. Önceleri her şey yolunda gidiyormuş, bildiriler basıyorlar, fabrikalarda propaganda yapıyorlarmış. Ama bir gün grubun ileri gelenlerinden biri yakalanmış, polis bütün gizli belgeleri ele geçirmiş, sonra da hepsini bir bir tutuklamışlar.

"Beni de yakaladılar, şimdi de sürgüne gönderiyorlar" diye bitirdi sözünü. "Ama önemi yok. Kendimi Olympos'takiler gibi hissediyorum." Dudaklarında hüzünlü bir gülümseme dolaştı.

Nehlüdov kocaman gözlü, güzel kızı sordu. Vera Efremovna bir generalin kızı olduğunu, devrimciler arasına çok eskiden katıldığını, bir jandarma erine ateş etme suçunu üzerine aldığı için yattı-

ğını söyledi. Oturduğu gizli evde ufak bir matbaa varmış. Bir gece baskınında evdekiler savunmaya karar vermişler, ışığı söndürüp, delilleri yok etmeye koyulmuşlar. O sırada polisler içeri dalmışlar ve gruptakilerden biri ateş edip bir jandarma erini ağır yaralamış. Sorgu esnasında kız, ömründe eline silah almadığı, bir sineği bile öldüremediği halde, kendisinin ateş ettiğini söylemiş. İçeri atmışlar, şimdi de Sibirya'ya gidiyormuş.

Vera Efremovna, kızı çok beğendiğini gösteren bir tavırla: "Çok iyi bir kızdır" diyordu, "kendinden evvel başkalarını düşünür..."

Vera Efremovna'nın, Nehlûdov'la konuşmak istediği üçüncü konu Maslova'yla ilgiliydi. Hapishanedeki herkes gibi o da Maslova'nın hikâyesini ve Nehlûdov'un onunla ilgilendiğini öğrenmişti. Maslova'yı siyasi mahkûmlar bölümüne, hiç olmazsa revire hastabakıcı olarak aldırtma yollarını aramasını tavsiye etti. Revirde çok hasta varmış, hastabakıcı arıyorlarmış. Nehlûdov teşekkür etti, elinden geleni yapacağını söyledi.

LVI

Konuşmaları, müdürün ayağa kalkıp, ziyaret vaktinin dolduğunu söylemesiyle yarıda kesildi. Nehlüdov kalktı, Vera Efremovna'yla vedalaşıp kapıya yürüdü. Odadan çıkarken bir an durakladı ve olan bitenleri izledi.

Müdür bir oturup bir kalkarak: "Baylar, bayanlar, tamam artık, vakit doldu" diyordu.

Müdürün bu ikazı mahkümları da, ziyaretçileri de heyecanlandırmıştı ama ayrılmayı düşünen yoktu. Bazıları kalkmış, ayakta konuşuyorlardı, bazıları ise otururak konuşmalarına devam ediyorlardı. Bazıları vedalaşmaya, ağlamaya başlamıştı. Veremli oğluyla annesinin görüntüsü insanın içini burkuyordu. Genç adam elindeki kâğıt parçasını avucunda çevirip duruyordu, annesi gibi kedere kapılmamak için kendini zorladığı belliydi. Anne, ayrılık saatinin geldiğini duyunca başını oğlunun omzuna dayamış gözyaşlarına boğulmuştu. Nehlüdov'un izlemekten kendini almadığı kocaman gözlü kızsa hıçkıra hıçkıra ağlayan annesini avutmaya çalışıyordu. Mavi gözlüklü ihtiyar, kızının elinden tutmuş, ayakta duruyor, onun söylediği bir şeye başını sallıyordu. Genç sevdalılar ayakta, el ele sessizce birbirlerinin gözünün içine bakıyorlardı.

Nehlüdov'un yanında durmuş, onun gibi, odada vedalaşanlara bakan kısa ceketli genç adam sevdalı çifti göstererek: "Yalnız onlar mutlu" dedi.

Nehlüdov'la genç adamın onlara baktığını sezinleyen sevdalılar -deri ceketli delikanlıyla, sevimli, sarışın kız- ellerini bırakmadan dönmeye başladılar, gülümsüyorlardı.

"Bu akşam hapishanede evleniyorlar" dedi genç adam, "kız sevgilisiyle Sibirya'ya gidiyor."

"Çocuğun cezası ne?"

"Kürek." Veremli gencin annesinin ağlamalarına kulak veren kısa ceketli genç adam: "Bari onlar mutlu olsun, bunları dinlemek çok acı" diye ilave etti.

Aynı şeyi birkaç kere tekrarlayan müdür: "Baylar, bayanlar!" diyordu. "Lütfen! Lütfen! Beni zor kullanmak zorunda bırakmayın! Lütfen!" (Güçsüz, kararsız çıkıyordu sesi.) "Haydi, baylar, lütfen! Vakit çoktan doldu! Olmaz ki böyle. Son kez söylüyorum..."

Kalın sigarasını bir söndürüp bir yakarak bağırıp duruyordu. İnsanların insanlara acı çektirmesini haklı gösterecek sebepler ne denli eski, ne denli alışılmış, ne denli ustalıkla uydurulmuş olursa olsun, müdür, bu odada gördüğü ıstırabın suçlularından birinin de kendisi olduğunun farkındaydı, o da acı çekiyordu.

Mahkümları ve onları görmeye gelenler nihayet ayrılmaya başladılar. Bazıları iç kapıda, bazıları dış kapıda ayrılıyordu. Önce -veremli, siyah sakallı, dağınık saçlı- erkekler geçti, sonra hapishanede doğmuş çocukla Mariya Pavlovna; hepsi gittiler.

Ziyaretçiler de çıkmaya başladı. Nehlüdov, ağır ağır yürüyen mavi gözlüklü ihtiyarın arkasındaydı.

Sohbet etmeye hevesli genç adam merdivenleri Nehlüdov'un yanı sıra inerken, konuşmasını sürdürüyordu: "Evet" diyordu, "bu düzeni insanın aklı almıyor... Neyse ki yüzbaşı çok iyi bir insan, kurallara aldırmıyor. Herkes hiç olmazsa konuşup içini döküyor."

"Başka hapishanelerde böyle baş başa görüşmelere izin vermiyorlar mı yoksa?"

"Nerede? Baş başa oturmayı bırakın, parmaklıklar arkasından konuşturuyorlar insanı."

Nehlüdov, kendini Medintsev diye tanıtan konuşkan genç adamla merdiveni indiğinde, müdür yorgun bir yüzle yaklaştı.

"Maslova'yı görmek istiyorsanız yarın buyurunuz" dedi. Nehlüdov'a karşı kibar davranmak istediği belliydi.

"Teşekkür ederim" dedi Nehlüdov; buradan bir an evvel çıkmak için acele ediyordu.

Menşov'un hiç günahı yokken çektiği acılar korkunçtu ama asıl korkunç olan fiziksel olarak çektiği acılar değildi; bu ıstırabı, insanların zalimce davranışını gördükçe kendisini üzen ve şaşırtan, Tanrı'ya inancını sarsan ıstırabın yanında hiç kalıyordu. Sırf ellerindeki belge gereken şekilde yazılmamış diye, yüzlerce kişiye yapılan eziyet de korkunçtu. Kardeşlerine azap çektirerek iyi, önemli bir iş yaptıklarına inanan şaşkın gardiyanlar da insanda korku uyandırıyordu. Ama en korkuncu, artık yaşlanmaya yüz tutmuş, sağlığı bozulmuş iyi yürekli müdürün anneyi oğlundan, babayı kızından ayırmak zorunda kalmasıydı. Onun da çocukları vardı, o da babaydı...

Nehlüdov, hapishaneye her gelişinde duyduğu mide bulantısını duydu gene. "Neden?" diye düşünüyordu, "Bütün bunların sebebi nedir?"

LVII

Ertesi gün Nehlûdov avukata gitti, Menşov'ların davasını anlattı, onların savunmasını üzerine almasını istedi. Avukat onu dinledikten sonra, dava dosyasını inceleyeceğini, Nehlûdov'un anlattıkları doğruysa, onların savunmasını, herhangi bir ücret istemeden üstleneceğini söyledi. Nehlûdov ayrıca, bir yanlış anlama yüzünden hapishanede tutulan yüz otuz kişiden bahsetti; bu durumdan kimin sorumlu olduğunu sordu. Avukat, kesin cevap verebilmek için bir an düşündü, kararlı, "Sorumlu mu? Hiç kimse" dedi. "Savcıya sorun, validir, diyecektir; valiye sorun, savcıya yükleyecektir suçu."

"Şimdi Maslennikov'a gidip durumu anlatacağım."

Avukat gülümseyerek: "Boşuna zahmet etmiş olursunuz. Akrabanız, dostunuz falan değildir ya? İzninizle söyleyeyim, öyle odun kafalı, aynı zamanda kurnaz bir tilkidir ki..."

Nehlûdov, Maslennikov'un avukat hakkında söylediklerini hatırladı, sesini çıkarmadan çıktı.

Maslennikov'a gidiyordu. Ondan iki ricası olacaktı: Maslova'ya revirde görev verilmesini, bir de kimlik kâğıtları olmadığı için boşuna hapis yatan yüz otuz kişiyi serbest bırakmasını. Saygı duymadığı bir insandan bir şey dilemek onun için çok ağırdı ama ne olursa olsun amacına ulaşmak için bunu yapmak mecburiyetindeydi.

Maslennikov'un evine yaklaştığında Nehlûdov kapıda bir kaç kupa arabasıyla yaylı gördü, karısının ziyaret gününün olduğunu hatırladı hemen. Maslennikov onu da davet etmişti. Nehlûdov'un paytonu eve yaklaştığı esnada bir kupa arabası merdivenin dibinde durmuştu, pelerinli, şapkasında kokardı olan, bir bayanın arabaya binmesine yardım ediyordu. Kadın uzun eteğini kaldırmıştı, siyah iskarpinli, ince bilekleri gözükûyordu. Nehlûdov, arabalar dizisinde Korçagin'lerin kapalı kupasını tanımıştı. Saçlarına ak düşmüş al yanaklı arabacı içtenlikle gülümseyerek, şapkasını çıkararak onu saygıyla selamladı. Nehlûdov kapıcıya Mihail İvanoviç'in (Maslennikov) nerede olduğunu sormaya hazırlanıyordu ki, halı döşeli merdivende onu gördü. Birinci dereceden önemli -sahanlığa kadar değil de, ta merdivenin dibine kadar geçirdiği- bir misafiri yolcu ediyordu. Bir subay olan bu çok önemli misafir merdivenlerden inerken, şehirde kurulan yoksul evleri yararına düzenlenen balodan bahsediyordu. Fransızca konuşuyor, bunun kadınlar için iyi bir uğraş olduğunu söylüyordu: "Hem gülüp eğleniyorlar, hem para topluyorlar."

"Qu'elles s'amusent et que le bon Dieu les benisse...[32] O, merhaba Nehlûdov! Uzun zamandır görünmüyordunuz, nerelerdeydiniz? Allez presenter vos devoirs a madame[33] Korçagin'ler de burada. Et Nadine Burkshevden. Toutes les joilies femmes de la ville.[34]" Altın sırmalı, yakışıklı uşağının tuttuğu paltosunu giymek için göz alıcı omuzlarını hafifçe kaldırarak söylemişti bunu. Maslennikov'un elini sıkarken: "Au revoir, mon cher!"[35] dedi.

Maslennikov, Nehlûdov'un koluna girip, onu kalın bedeninden beklenmeyen bir çeviklikle yukarı götürürken heyecanla: "Hadi yukarı gidelim" diyordu, "geldiğine çok sevindim!"

32 Varsın eğlensinler, Tanrı onları kutsasın... (Fransızca)
33 Gidin, sayın ev sahibesine saygılarımızı sunun. (Fransızca)
34 Nadine Bukshevden de. Şehrin bütün güzelleri. (Fransızca)
35 Hoşça kalın dostum! (Fransızca)

Önemli misafirin ona gösterdiği ilgiden çok mutluydu Maslennikov. Çar ailesine yakın muhafız alayında subaylık yaptığına göre, bu aileden kimselere alışmış olması gerekirdi. Oysa Maslennikov bu çeşit iltifatlarda efendisi tarafından sevilip okşandıkça coşkuyla sevinen bir köpek gibi seviniyordu. Köpekçik nasıl kuyruğunu kaldırır, ezilip büzülür, kulaklarını havaya diker, odanın içinde fır dönmeye başlarsa Maslennikov da öyleydi. Nehlüdov'un yüzündeki ciddi ifadeyi fark etmiyor, ne dediğini dinlemeden misafir salonuna doğru sürüklüyordu onu. Öylesine heyecanlıydı ki, Nehlüdov ona karşı koymadı ve beraber misafir salonuna yürüdüler.

Koridordan geçerlerken Maslennikov: "İş sonra, diyordu, ne emredersen yapacağım." Arkalarından gelen uşağa, yürürken: "Hanımefendiye Prens Nehlüdov'un geldiğini bildirin" dedi. Uşak hızlanarak geçti yanlarından. "Vous n'avez qu a ordonner.[36] Ama karıma uğramalısın. Seni o gün yanına götürmedim diye az sitem etmedi bana."

Nehlüdov'la Maslennikov salona girdiklerinde uşak, Prens Nehlüdov'un geldiğini haber vermişti bile. Vali yardımcısının eşi Anna İgnatyevna kanepede etrafını kuşatmış misafirlerin başları, şapkaları arasından neşeli bir gülümsemeyle Nehlüdov'u selamladı. Salonun diğer ucunda çay masasının etrafında bayanlar oturuyor, asker, sivil erkekler ayakta yanlarında duruyordu. Her yandan kadın, erkek sesi duyuluyordu.

"Enfin![37] Size ne yaptık da unutunuz bizi? Gücendirdik mi sizi yoksa?"

Anna İgnatyevna misafirini aralarında senli benlilik olduğunu gösteren bu sözlerle karşıladı; oysa aralarında samimiyet yoktu.

"Tanışıyor musunuz? Madam Belyavskaya, Mihail İvanoviç Çerhov. Buyurun, şöyle yakınıma oturun lütfen."

---

36 Sen söyle, yeter. (Fransızca)
37 Nihayet! (Fransızca)

"Missi, venez dons a notre table. Ou vous apportera votre the..."[38] Missi'yle konuşan subaya döndü. "Siz de..." Belli ki subayın ismini unutmuştu. "Buyurun. Prens, bizimle çay içer misiniz?"

Bir kadın sesi duyuldu: "Dünyada razı olmam; kadıncağız o adamı sevmezdi."

"Çörek severdi."

İpekler, altınlar, değerli taşlar içinde, kocaman şapkalı bir kadın gülerek karıştı söze: "Hep bu anlamsız espriler."

"Bu gofretler c'est excelient[39], hafif. Biraz daha getirin."

"Yolculuk yakın mı?"

"Evet, bugün son günümüz. Bu yüzden geldik."

"Ne güzel bir bahar, kim bilir köy ne kadar güzeldir şimdi."

Missi, ince beline yapışmış, koyu çizgili elbisesiyle, şapkasıyla pek hoştu. Nehlüdov'u görünce yüzü kıpkırmızı oldu.

"Gittiğinizi sanmıştım" dedi.

Nehlüdov: "Gideceğim ama işler alıkoyuyor" diye cevap verdi. "Buraya da iş için geldim."

"Bir ara anneme uğrayın. Sizi görünce çok sevinecektir" dedi ve Nehlüdov'un onun yalan söylediğini anladığını hissedince daha da kızardı.

Nehlüdov, onun kızardığını fark etmemiş gibi üzgün: "Uğrayabileceğimi pek sanmıyorum" dedi.

Missi öfkeyle buruşturdu yüzünü, omuz silkti; elinden boş çay fincanını alan yakışıklı subaya döndü. Dönerken kılıcı koltuğun kenarına çarptı, subay Missi'yi kendine güven dolu bir tavırla alıp diğer masaya kadar eşlik etti.

"Yoksullar evi için sizin de bağışta bulunmanız iyi olur."

---

38 Bizim masaya gelin. Çayınızı buraya getirsinler... (Fransızca)

39 Harika (Fransızca)

"Bulunacağım elbette ama baloya kadar ne kadar vereceğimi saklamak istiyorum. Orada göstereceğim kendimi."

Biri zoraki gülümseyerek: "Bakın hele!" dedi.

Kabul günü parlak geçiyordu, Anna Ignatyevna memnundu.

Nehlüdov'a: "Ceza evlerinde birtakım işlerle ilgilendiğinizi söyledi Mika" diyordu. "Mika'nın (şişman kocası Maslennikov'du bu) birtakım kusurları olabilir ama ne kadar iyi yürekli olduğunu siz de bilirsiniz. Bütün bu zavallılar onun çocukları gibidir. Bu gözle bakar onlara. Il est d'una bonte...[40]"

Anna Ignatyevna insanların kırbaçlanması için emirler veren kocasının ne kadar iyi olduğunu anlatabilecek sözcük bulamadığı için sustu. O anda salona giren mor fiyonklarla süslü, yüzü buruş buruş yaşlı kadını gülümseyerek karşılamaya gitti.

Nehlüdov nezaket kurallarının gerektirdiği ölçüde sudan konulardan konuştuktan sonra kalktı, Maslennikov'un yanına gitti.

"Beni biraz dinleyebilir misin?"

"Ah, evet! Söyle bakalım. Şuraya geçelim."

Japon tarzında küçük bir çalışma odasına girip pencerenin önünde oturdular.

40 Çok iyi yüreklidir... (Fransızca)

LVIII

"Hadi, je souis a vous.[41] Sigara ister misin? Yalnız biraz bekle, buraları kirletmeyelim. (Bir kül tablası getirdi.) Evet?"

"Senden iki ricam olacak."

"Ya..."

Maslennikov'un yüzü bulutlandı. Efendisi tarafından kulağının arkası okşanan küçük köpeğin duyduğu o coşkunluğun izleri bir anda kaybolmuştu. Misafir salonundan sesler geliyordu. "Jamais, jamais je me croirais"[42] diyordu bir kadın, diğer uçta, bir erkek sık sık "La comtesse Voronzoff, Victor Apraksine" isimlerini kullanarak bir şeyler anlatıyordu. Maslennikov salonda konuşulanlara kulak veriyor, bir taraftan da Nehlüdov'u dinliyordu.

"Gene aynı kadın için geldim" dedi Nehlüdov.

"Evet, hani şu haksız hüküm giyen. Biliyorum, biliyorum."

"Revire hastabakıcı almanı rica edecektim. Bu mümkünmüş, öyle söylediler bana."

Maslennikov dudaklarını büzüp bir an düşündü.

"Mümkün olduğunu pek sanmıyorum. Ama yarın konuyla ilgilenir, sana telgraf çekerim."

41 Emrindeyim. (Fransızca)
42 İnanmam, dünyada inanmam. (Fransızca)

"Lütfen" dedi Nehlûdov.

Salonda herkes kahkahalarla, hem de pek yapmacık olmayan kahkahalarla gülmeye başlamıştı.

Maslennikov gülümseyerek: "Viktor'dur" dedi, "neşesi yerindeyken pek espirilidir."

Nehlûdov: "Bir şey daha var" diye devam etti, "sırf kimlik cüzdanlarının vizesi geçti diye şu anda yüz otuz kişi hapis yatıyor. Bir aydır boşuna tutuyorlar onları orada."

Nehlûdov olayı anlattı.

Maslennikov: "Bunu nereden biliyorsun?" diye sordu. Yüzünde bir huzursuzluk, can sıkıntısı belirdi.

"Bir mahkûmun yanına gidiyordum, koridorda etrafını sardılar, yalvardılar..."

"Kimin yanına gidiyordun?"

"Hiç suçu yokken hüküm giymiş bir köylünün. Ona bir avukat tuttum. Ama sorun bu değil. Söyler misin nasıl olur da, hiçbir suçu olmayan bu insanlar sırf kimlik cüzdanlarının vize zamanı geçmiş diye hapiste tutuluyorlar? Bir de..."

Maslennikov canı sıkkın, Nehlûdov'un sözünü kesti: "Bu savcının işi. Görüyor musun 'çabuk sonuç alan' adil dediğiniz mahkemeleri? Savcı yardımcısının görevi hapishaneleri dolaşıp oradakilerin haklı olarak mı, yoksa haksız yere mi hüküm giydiklerini öğrenmektir. Oysa adamların briç oynamaktan başka bir şey yaptıkları yok."

Nehlûdov, valinin suçu savcıya yükleyeceği üzerine avukatın söylediklerini hatırlayarak yüzünü buruşturdu. "Elinden bir şey gelmez mi yani?" dedi.

"Gelir tabii. Bu yanlışlığı hemen düzelteceğim."

Salondan bir kadın sesi duyuldu: "Bu onun için daha da kötü. C'est un souffre-douleur."[43] Konuşanın sesinden, bahsettiklerini umursamadığı belliydi.

Diğer köşede bir erkekle bir kadın gülüşüyorlardı. Erkek: "Öyleyse ben de bunu alırım" diyordu. Sözlerini istediği şeyi vermeyen bir kadın sesi bastırdı: "Hayır, olmaz."

Maslennikov firuze yüzüklü beyaz eliyle sigarasını küllüğe bastırarak söndürürken: "Gerekeni yapacağım" dedi, "hadi şimdi bayanların yanına dönelim."

Nehlüdov, salona geçerlerken kapıda durdu. "Dün hapishanede adam kırbaçlandığını duydum. Doğru mu?"

Maslennikov kızardı.

"A, bunu da mı duydun?" dedi. "Aman, mon cher, seni bırakmamalı artık oraya. Yürü bakalım, Annette bizi çağırıyor." Nehlüdov'un koluna girdi. Önemli bir kişinin ilgisinden heyecanlanmış gibi bir hali vardı gene ama bu kez sevinçli değil, endişeli bir heyecandı bu.

Nehlüdov birden kolunu çekti, hiç kimseye selam vermeden, konuşmadan, suratı asık çıktı salondan, koridoru geçti, antrede yanına koşan uşaklara bakmadan sokağa çıktı.

Annette kocasına: "Neyi var?" diye sordu. "Ne yaptın ona?"

Biri: "Bu a la française"[44] dedi.

"A la française değil, a la zoulou."[45]

"Her zaman böyleydi."

Biri kalktı, başka bir misafir geldi, konuşmalar devam etti. Nehlüdov olayı günün en çok konuşulan konusu oldu.

---

43 Çok ıstırap çekmiş bir kadındır. (Fransızca)

44 Fransız davranışıdır. (Fransızca)

45 Zulu davranışı. (Fransızca) Vahşi Zulu'lar kastedilmektedir. (Ç.N.)

Maslennikov'u görmeye gittiğinin ertesi günü Nehlûdov ondan antetli güzel bir kâğıda özenilerek yazılmış bir mektup aldı. Maslennikov, Maslova'nın revire alınması için doktora yazdığını, bu isteğinin büyük ihtimalle yerine getirileceğini yazıyordu. Mektup "seni seven arkadaşın" şeklinde imzalanmıştı. Ayrıca Maslennikov'un altına hünerle, uzun, sert bir çizgi çekilmişti.

Nehlûdov tutamadı kendini: "Aptal!" diye söylendi. Maslennikov'un "arkadaş" kelimesiyle kendisine iltifat etmek istediğini anlamıştı. Rezilce, yüz kızartıcı bir görevi olduğu halde, kendini pek önemli bir kişi sandığını, onu arkadaşlığa kabul etmekle, bu büyüklüğüyle övünmediğini göstermek istediğini sezinlemişti.

LIX

İnsanlar hakkında en yaygın önyargılardan biri, herkesin sadece tek tür, belirli özelliklere sahip olduğudur. Mesela biri için iyidir, kötü huyludur, zekidir, aptaldır, çalışkandır, tembeldir v.s. denir. Oysa insanlar hiç de böyle değildir. Bir kişi hakkında onun çoğunlukla iyi, çoğunlukla akıllı, çoğunlukla çalışkan olduğunu ya da bunun tersini söyleyebiliriz. Bir insan için iyidir ya da akıllıdır, bir başkası için de kötüdür ya da aptaldır dersek yanlış söylemiş oluruz. Oysa biz insanları hep böyle yanlış niteleriz. İnsanlar nehirlere benzerler: Su hep aynıdır fakat nehir bazı yerde dar, bazı yerde daha geniştir. Bir yerde yavaş akar, bir yerde hızlı. Suyu bazen sıcaktır, bazen de soğuk, bazen duru, bazen de bulanıktır. İnsanlar da böyledir. Her kişi kendinde bütün insanların ortaklaşa sahip oldukları özellikleri barındırır; bazen bu özelliklerden bir kısmını gösterir, bazen başka bir kısmını. Böylece hep aynı kişi olmasına rağmen ara ara kendini tanıyamayacak kadar değişik davranışlar sergileyebilir. Bazı kişilerde bu değişiklikler daha belirgindir. Nehlûdov da bunlardandı. Bu değişikliklerin fiziksel sebepleri de vardı, ruhsal sebepleri de. İşte bu defa da öyle olmuştu.

Mahkemeden ve Katyuşa'yla ilk görüşmesinden sonra duyduğu o huzur ve yenileşmenin verdiği sevinç duygusu tamamen kaybolmuştu ve son görüşmeden sonra yerini korkuya, hatta tiksintiye bırakmıştı. Maslova'dan tiksiniyordu. Onu bırakmamaya, is-

terse onunla evlenmeye kararlıydı hâlâ ama bu ona ıstırap veriyor, ağır geliyordu.

Maslennikov'a gidişinin ertesi günü, Maslova'yı görmek için hapishaneye gitti.

Müdür görüşmesine izin verdi ama yazıhanede ya da avukat odasında değil, kadınlar bölümünün ziyaret salonunda. İyi yürekli bir insan olduğu halde, nedense eskisinden daha soğuk davranıyordu Nehlüdov'a. Besbelli Maslennikov bu ziyaretçiye dikkat etmesi için onu ikaz etmişti.

"Görüşebilirsiniz" dedi. "Yalnız, önce de söylediğim gibi, para konusunda... Sayın valinin yazdıkları gibi, onun revire alınması konusuna gelince, doktor da razı. Ama kendisi istemiyor. 'O uyuzların oturaklarını mı temizleyeceğim? Eksik kalsın!' diyor. Böyledir bunlar, Prens."

Nehlüdov cevap vermedi, Maslova'yla hemen görüşebilmek için izin istedi. Müdür, gardiyanı yolladı. Nehlüdov müdürün arkasından kadınlar bölümünün boş ziyaretçi salonuna girdi.

Maslova oradaydı. Parmaklığın bu yanına geçti. Durgun, ürkekti. Nehlüdov'a yaklaşıp, yana doğru bakarak, alçak sesle: "Bağışlayın beni Dimitri İvanoviç" dedi, "geçen gün size kötü şeyler söyledim."

Nehlüdov: "Bağışlanması gereken biri varsa o da sizsiniz... diye başladı.

Ama Maslova sözünü keserek: "Neyse, gene de benimle uğraşmayın." Başını kaldırıp Nehlüdov'un yüzüne baktı. Şaşı bakan gözlerinde gene o inatçı, öfke dolu ifade vardı.

"Neden?"

"İşte."

"Sebep ne?"

Maslova başını kaldırıp, gene aynı öfkeyle baktı Nehlüdov'a.

"Sahi söylüyorum, bırakın beni" dedi. "Yapamıyorum. En doğrusu bu. Bir daha gelmeyin, benimle ilgilenmekten vazgeçin." Dudakları titriyordu. Bir an sustu. "Sahi söylüyorum. Kendimi assam daha iyi."

Nehlüdov, bu reddedişte, kadının ona karşı duyduğu nefreti, bağışlamadığı kötülüğü sezmişti; aynı zamanda bunun iyi, önemli bir tarafı da vardı. Maslova'nın sakinken de geçen gün söylediklerini tekrar etmesi Nehlüdov'un içindeki kuşkuları bir anda yok etmiş, eski heyecana kavuşmuş, tekrar o duygulu ve kararlı adam olmuştu.

Son derece ciddi: "Katyuşa" dedi, "geçen gün söylediğimi gene söylüyorum. Benimle evlenmeni istiyorum. Razı olmazsan, önce de söylediğim gibi, razı oluncaya kadar sen neredeysen ben de peşinden oraya gideceğim."

Maslova: "Sizin bileceğiniz bir iş" dedi, "bu konuda artık konuşmayacağım." Dudakları gene titremeye başladı.

Nehlüdov kendinde konuşacak gücü bulamadığı için susuyordu.

Sonunda toparladı kendini. "Şimdi köye gidiyorum, oradan da Petersburg'a geçeceğim" dedi. "Davan için, davamız için elimden geleni yapacağım, umarın hükmü geri alırlar."

"Almazlarsa da fark etmez. Benim için asıl önemli olan..." Gözyaşlarını tutabilmek için ne denli çaba sarf ettiğinin farkındaydı Nehlüdov. "Şey, Menşov'u gördünüz mü? Gerçekten de suçları yok muymuş?" diye sordu birden heyecanını gizlemek için.

"Gördüm. Suçsuz olduklarını düşünüyorum."

"İhtiyar kadıncağız o kadar iyi ki...

Nehlüdov, Menşov'dan öğrendiklerini anlattı; sonra bir ihtiyacı olup olmadığını sordu. Maslova bir ihtiyacı olmadığını söyledi.

Bir süre sustular.

Maslova şaşı gözleriyle Nehlüdov'un yüzüne bakarak birden: "Revir işine gelince" dedi, "siz istiyorsanız giderim, bir daha içki de içmeyeceğim..."

Nehlüdov, sessizce ona baktı. Maslova'nın gözlerinin içi gülüyordu.

"Çok güzel" diyebildi ve ayrıldı.

"Evet, bambaşka bir insan" diye düşünüyordu Nehlüdov. Eski kuşkuların yerini o güne kadar hiç tanımadığı yepyeni bir duygu almıştı; aşkın büyüklüğüne, yenilmezliğine inanıyordu.

Görüşünden sonra pis kokan koğuşuna dönen Maslova önlüğünü çıkarıp, ranzasına çöktü. Koğuşta sadece Vladimir'li veremli kadın, Menşova, bir de iki çocuğuyla demiryolu bekçisi kadın vardı. Deli teşhisi konulan zangoç kızını dün hastaneye yollamışlardı. Diğer kadınlar çamaşır yıkıyorlardı. Yaşlı kadın ranzasında yatmış uyuyordu; çocuklar kapısı açık duran koridorda oynuyorlardı. Kucağında bebeğiyle Vladimir'li kadın ve hızlı parmaklarıyla çorap örmeye devam eden demiryolu bekçisi, Maslova'nın yanına geldiler.

"Görüştünüz mü?" diye sordular.

Maslova cevap vermiyor, yüksek ranzasında oturmuş, yere değmeyen ayaklarını sallıyordu.

Demiryolu bekçisi kadın, parmaklarını hızla oynatarak: "Neye üzülüyorsun?" dedi. "Üzülme! Metanetli ol! Ah Katyuşa! Hadi!"

Maslova cevap vermiyordu.

Vladimir'li kadın: "Bizimkiler çamaşır yıkamaya gittiler" diye karıştı söze. "Bugün çok bağış gelmiş diyorlar."

Demiryolu bekçisi, kapıya doğru seslendi: "Finaşka! Nereye kaçtın yaramaz?"

Bir şişi çıkarıp elindeki yumakla örd ğü çoraba batırdı, koridora çıktı.

O sırada koridorda ayak sesleri duyuldu, kadınlar yüksek sesle konuşuyorlardı. Koğuşun kadınları çıplak ayaklarına giydikleri takunyalarıyla bazısının elinde bir, bazısında ikişer francalayla içeri girdiler. Fedosya hemen Maslova'nın yanına geldi.

Mavi gözleri sevgiyle bakarak: "Ne oldu, kötü haber mi yoksa?" dedi. Francalaları rafa koyarken: "Çay içeriz bunlarla" diye ekledi.

Korableva, "Evlenmekten vaz mı geçti yoksa?" dedi.

"Hayır, vazgeçmedi ama ben istemiyorum" diye cevap verdi Maslova. "Kendisine de öyle söyledim."

Korableva kalın sesiyle, "Aptala bak!" dedi.

"Beraber yaşamayacak olduktan sonra ne diye evlenmeyi istesin!" dedi Fedosya.

Demiryolu bekçisi kadın, "Kocan geliyor ya seninle işte" dedi.

"Nikahımız kıyılmış bir kere, geliyor" diye cevap verdi Fedosya, "Beraber yaşamayacaklarsa ne diye nikah kıysınlar?"

"Ne diye kıymayacaklarmış? Evlenirlerse altına boğar onu."

Maslova: "Nereye gidersen, peşinden geleceğim, diyor" dedi. "İster gelir, ister gelmez. Yalvaracak değilim. Şimdi Petersburg'a gidiyor, hükmü bozmaları için uğraşacak. Bütün bakanlar akrabası olur" diye sürdürüyordu konuşmasını. "Gene de yalvarmam."

Korableva torbasını karıştırırken birden: "Tabii ya!" dedi. Aklının başka yerde olduğu belliydi. "Biraz içelim mi, ne dersiniz?"

"Siz için" dedi Maslova, "ben içmeyeceğim."

İKİNCİ BÖLÜM

I

Dava dosyasının Yargıtay'da incelenmesine daha iki hafta vardı ve Nehlüdov da bu süreyi Petersburg'da geçirmek istiyordu. Yargıtay kararı bozmazsa, dilekçeyi yazan avukatın tavsiye ettiği gibi bu sefer yeni bir dilekçeyle Çar'a başvuracaktı. Avukata göre dilekçede ileri sürülen temyiz sebepleri zayıf olduğu için kararın bozulması düşük bir ihtimaldi ve buna hazırlıklı olmak lazımdı. Maslova'nın da içinde olduğu kürek mahkümları kafilesinin haziranın ilk günlerinde Sibirya'ya doğru yola çıkma ihtimali vardı. Onunla birlikte gitmeye kararlı olan Nehlüdov şimdiden köydeki topraklarını dolaşıp işlerini yoluna koymalıydı.

Nehlüdov önce, en yakındaki Kuzminskoye köyüne gitti. Nehlüdov'un en önemli gelir kaynağı olan çiftliğin arazisi geniş, toprağı da verimliydi. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını burada geçirmişti. Sonraları iki kere daha gitmişti oraya. Bir keresinde de annesinin isteği üzerine bir Alman hesap uzmanı götürmüş ve çiftliğin işlerini birlikte denetlemişlerdi. Bu yüzden çiftliğin durumuna ve köylülerin yönetime yani mülk sahibine karşı tutumlarına yabancı değildi. Çiftlikte çalışanların tutumlarına gelince, köylüler kibarca söylemek gerekirse işverenlerine tam anlamıyla bağlıydılar. Açıkçası onların kölesiydiler. 1861'de kaldırılan klasik anlamdaki kölelikten ziyade, topraksız ya da az toprağı olan köylülerin büyük toprak sahiplerine olan bağlılığı olarak özetlenebilirdi bu

durum. Nehlûdov bunu biliyordu. Çünkü bu, söz konusu kölelik fikri üzerine kurulmuştu. Üniversite yıllarında Henry George'un fikirleri doğrultusunda, aynı bundan elli sene evvelki gibi toprak ve toprağa bağlı köle sahibi olmanın haksızlık olduğunu biliyordu. Askerden geldikten sonra senede 20 bin ruble harcamaya alıştığı için olsa gerek artık bu fikirlerle ilgilenmiyor, toprakla ilişkisi üzerine sorular sormuyordu. Annesinin gönderdiği paranın nereden geldiğini düşünmüyor, hatta unutmaya çalışıyordu. Ancak annesinin ölümüyle, bu konuları yeniden hatırlamak zorunda kalmıştı. Bir ay evveline kadar Nehlûdov, kurulu düzeni değiştirmek gibi bir niyetinin olmadığını söyleyebilirdi. Sahibi olduğu topraktan uzakta, onun kazancını yerken az çok huzur içinde olabilirdi. Oysa şimdi, muhtemelen bin bir zorlukla karşılaşacağı Sibirya'ya gidecekti; paraya ihtiyacı vardı. Artık işlerin eskisi gibi devam edemeyeceğine ve kendi zararına da olsa bazı değişiklikler yapmak gerektiğine karar vermişti. Toprağı kendi işlemeyecek, onu az bir kirayla köylülere dağıtacaktı. Böylece onlara toprak sahibine bağımlı olmaktan kurtulma imkânı verecekti. Nehlûdov sık sık toprak sahipleriyle köle sahiplerinin durumunu karşılaştırır ve günümüz toprak sahiplerinin, toprağı işletmekten ziyade onu köylülere kiralamanın, köylüleri, kölelikten vergi veren köylü haline getirdiğini düşünürdü. Bu, sorunu tamamen ortadan kaldırmasa da, en azından çözüme doğru atılmış bir adımdı. Zorbalığın, kaba şiddetini azaltan başka bir düzene geçişti belki de. Böyle yapmaya karar vermişti.

Nehlûdov Kuzminskoye'ye geldiğinde öğlen olmak üzereydi. Artık gösterişten uzak, sade bir hayat sürmek istediği için telgraf çekerek geleceğini bildirmemiş, tren istasyonundan kiraladığı çift atlı bir yaylıya binmişti. Arabacı cana yakın bir gençti. Kalın ketenden yapılma kolsuz kaftanı, belinden aşağı doğru üst üste katlanmış bir kuşakla kemer gibi bağlanmıştı. Bütün arabacılar gibi yan oturmuş, yolcusuyla çene çalarken biri beyaz ve to-

pal, öteki sıska ve sık sık soluyan iki at yavaş yavaş arabayı çekiyordu. Arabacı müşterisinin çiftliğin sahibi olduğundan habersiz Kuzminskoye'nin kâhyasından bahsediyordu. Nehlûdov kim olduğunu söylemeden onu dinliyordu. Arabacı, şehirde bulunmuş, roman okumaya meraklı bir gençti.

"Anasının gözü bir Alman... Üç atın çektiği bir arabası var ki görmeye değer! Karısını da yanına alıp öyle dolaşıyor. Kışın Noel'de, konakta yılbaşı eğlencesi düzenledi... Ben de adam taşıdım; konağı elektrik ışığıyla öyle bir süslediler ki şehirde bile göremezsiniz böylesini! Su gibi para harcadı. Ne olacak adam cebini doldurdu. Karışanı yok, her şey elinde, istediğini yapıyor. Anlatılana göre iyi de bir çiftlik almış kendine, öyle diyorlar."

Arabacı, uzun kırbacını bazen ucundan, bazen ortasından tutarak anlatıyordu. Bilgisini, görgüsünü göstermek istediği belliydi. Nehlûdov, Alman kâhyanın yaptıklarının kendisini rahatsız etmeyeceğini ve bunları umursamayacağını düşünürdü ama arabacının anlattıkları hiç hoşuna gitmemişti.

Güzel, güneşli bir gündü. Bulutlar yolda onlara eşlik ediyor, bazen de güneşin önünden geçiyorlardı. Köylüler üstlerinde tarla kuşlarının uçuştuğu yemyeşil tarlaları sürüyordu. Taze yeşilliklerle kaplanan ormanlara, atların, koyun sürülerinin kümelendiği çayırlara keyifle bakan Nehlûdov'un içindeki kötü duygular silinip kaybolmuştu. Arada bir içini saran karamsarlığın sebebinin, arabacının Alman kâhya hakkında söyledikleri olduğunu düşünüyordu.

Kuzminskoye'ye gelip işlerle ilgilenmeye başlayınca her şeyi unuttu.

Defterleri inceleyip kâhyanın köylülere az toprak bırakıp onları çiftlik sahibi olarak kendi toprağında çalıştırmasının ne kadar doğru olacağı yönündeki safça fikirlerini dinledikten sonra Nehlûdov, kâhyanın söylediklerinin aksine, bu işlerden vazgeçip toprağının tamamını köylülere dağıtma fikrine daha da sıcak bakma-

ya başladı. Defterlerin incelenmesinden, kâhyayla konuşmalarından, ekime uygun toprağın üçte ikisinin eskiden olduğu gibi, en iyi araçlarla kendi işçileri tarafından işlendiğini, geri kalan üçte bir toprağın da, hektar başına beş rubleye kiralanan köylüler tarafından işlendiğini öğrenmişti. Bunun anlamı bir köylünün beş ruble kazanabilmek için bir hektar yeri üç kere sürmesi demekti. Bütün çalıyı çırpıyı, taşı temizleyecek, üç kere ekecek, sonra biçecek, demet yapıp ambara taşıyacaktı. Dışarıdan tutulan ve serbest çalışan bir işçiyse bu işi en az on ruble karşılığında yapardı. Köylüler çiftlik sahibinden aldıkları her şeyi çalışarak ödemek zorundaydı. Otlaklar için, odun için, hayvan yemi için çalışmaya mecburlardı. Bütün bunlar çiftlik sahibi tarafından son derece pahalı hizmetler olarak sunulduğu için hepsi de beye borçluydu.

Nehlüdov bunu eskiden beri biliyordu ama şimdi sanki yeni farkına varıyordu. Kendisinin ve kendisi gibi olan diğerlerinin de bu uygunsuz durumu nasıl olup da göremediklerine şaşıyordu. Kâhya çiftliğin, değerinin dörtte biri fiyatına elden çıkacağını, köylülerin toprağı berbat edeceğini, toprağı köylülere kiralamakla ne kadar büyük bir zarara uğrayacağını Nehlüdov'a ispat etmeye çalışsa da o böylesine hastalıklı bir gelir kaynağından vazgeçmenin doğru olduğuna çoktan ikna olmuştu. Nehlüdov bu işi bir an evvel bitirmeye karar vermişti. Ekinler toplanıp satıldıktan sonra, eşyalarla birlikte bazı gereksiz yapıları da elden çıkarılacaktı. O gittikten sonra kâhya bu işleri halledecekti.

Ertesi gün kâhyadan Kuzminskoye yakınlarındaki üç köyün köylülerini toplamasını istedi Nehlüdov. Verdiği kararı bildirecekti onlara, satacağı toprağın fiyatı üzerinde bir anlaşmaya varacaktı.

Kâhyanın savunduğu fikirlere karşı gösterdiği kararlılığın, köylüler için kendini feda etmeye hazır olmanın verdiği mutlulukla yönetim binasından dışarı çıktı. Meselenin ayrıntılarını düşünüyordu. Kâhyanın evinin karşısına yeni ekilen çiçek tarlalarının arasından geçti. Hindiba otlarıyla kaplanmış tenis kortundan, eski-

den sigara içmek için gittiği, üç yıl evvel onları ziyaret eden güzel Kirimova ile oynaştığı, iki yanında ıhlamur ağaçlarıyla çevrili yola saptı. Nehlüdov ertesi gün köylülere söyleyeceklerini hazırladıktan sonra kâhyanın yanına gitti. Çaylarını içerken, bütün bu işlerin nasıl yapılacağını bir kere daha konuştuktan sonra kalktı, köylülere yapacağı büyük iyiliğin verdiği mutlulukla konakta misafirler için hazır tutulan odaya yöneldi. Her şeyin nasıl yapılacağını kararlaştırdığı için rahattı artık.

Duvarlarında Venedik manzaralı tablolar asılı, iki pencere arasında büyük bir ayna olan küçük, tertemiz bir odaydı burası. Köşede yaylı karyola hazırlanmış, küçük bir masaya bir sürahi su, kibrit, kandili söndürmek için kepçe konmuştu. Pencerenin önündeki aynanın altında duran büyük masanın üzerinde Nehlüdov'un valizi kapağı açık bir halde duruyordu. Tuvalet çantasıyla, yanına aldığı birkaç kitap gözüküyordu. Kişiyi suç işlemeye iten sebepleri inceleyen Rusça, Almanca ve İngilizce olmak üzere üç kitap vardı. Köyleri dolaşırken boş zamanlarında okumak amacıyla almıştı onları yanma ama şöyle bir göz gezdirdikten sonra artık kendini bu konulardan çok uzakta buldu. Onun öncelikleri artık bambaşkaydı. Yarın köylülerle yapacağı görüşmeye hazırlanmak için erken yatması gerekiyordu.

Odanın bir köşesinde maun ağacından oymalı, çok eski bir koltuk vardı. Annesinin odasında duran bu koltuğu görünce Nehlüdov'un içi birdenbire hiç beklenmedik bir duyguya teslim oldu. Artık dağılmaya mahkûm olan bu eve, bomboş kalacak bahçeye, köylülerin baltalarla yok edecekleri koruluklara acınıştı birden. Onca emek harcanarak bu duruma getirilen ahırlar, tarlalar, ambarlar, makineler, atlar, sığırlar için üzülmeye başlamıştı. Nehlüdov, başkalarının emeği bile olsa bütün bunların ne zorluklarla kurulmuş olduğunun farkındaydı. O ana kadar bunlardan kolayca vazgeçebileceğini düşünmüştü, oysa şimdi toprağına, gelecekte ihtiyaç duyabileceği çiftliğine, ondan elde edeceği gelirinin kaybedeceği yarısına acıyordu.

Kafasının içinde farklı sesler yankılanıyordu. Bir ses bu yaptığının akılsızlık olduğunu, toprağını köylülere dağıtması gerektiğini söylüyordu: "Toprak sahibi olmamalısın. Hem yakında Sibirya'ya gideceksin, evinden başka ne lazım ki..." diyordu. Başka bir ses, "Toprağın olmayınca da bu eve, bunca hayvana nasıl bakar, çiftliği nasıl idare edersin. Hem ömrünün sonuna kadar Sibirya'da kalacak değilsin. Evlenip çocuk sahibi olabilirsin. Bu çiftliği çocuklarına bırakmalısın. Toprağa karşı bir görevin var. Her şeyi satıp darmadağın etmek çok kolay, geliştirmek zordur. Öncelikle ne yapacağına, nasıl yaşayacağına bir karar vermen lazım. Bu vereceğin karar ışığında toprakların konusunda yapacaklarını planlamalısın. Asıl mesele almayı düşündüğün kararda samimi misin, yoksa bunu sırf gösteriş olsun diye mi yapıyorsun?" diyordu. Bu kararı verirken, herkesin kendisinden söz edeceğini bilmesi Nehlüdov'u etkiliyordu. Düşündükçe karşısına daha çok soru çıkıyordu ve sorular giderek zorlaşıyordu. Bunlardan kurtulmak, aklını karıştıran soruları yarın daha sağlıklı bir şekilde düşünebilmek için uyumak istiyordu. Yatağa girdi ama uzun süre uyuyamadı. Açık pencereden içeri temiz hava ve ay ışığıyla birlikte kurbağaların bağırtıları, uzakta, parkta öten bülbül sesleri doluyordu. Bir bülbül pencerenin önünde çiçek açmış leylaklara konmuştu. Bu sesleri dinlerken cezaevi müdürünün kızının piyano çalışını hatırladı Nehlüdov. Bu sırada "Siz bırakın bu işleri" diyen Maslova'nın titreyen dudakları geldi gözlerinin önüne; kurbağaların vıraklarken ağızlarını açıp kapattıkları gibi oynatıyordu dudaklarını. Sonra Alman kâhyanın kurbağa sesleri arasında onların yanına doğru indiğini gördü. Nehlüdov onu tutmaya çalıştı ama o giderek kaybolmaya, değişmeye başladı ve sonunda Maslova oldu. "Ben prangalı bir kürek mahkûmuyum, sizse bir prens" diyerek Nehlüdov'a sitem etmeye başladı. Nehlüdov uyandı. "Hayır, dayanacağım" diye düşündü. "Bu yaptığım iyi midir, kötü müdür acaba? Bilmiyorum. Neyse, en iyisi uyumak..." Maslova ile Alman kâhyanın gittikleri o yere doğru daldı ve her şey yavaş yavaş silindi.

II

Ertesi sabah saat dokuzda uyandı Nehlüdov. Ona hizmet etmekle görevli genç uşak Nehlüdov'un uyandığını anlayınca elinde ayakkabılar ve tertemiz kaynak suyuyla içeri girdi. Nehlüdov ayakkabılarını daha önce hiç bu kadar parlak görmemişti. Uşak köylülerin yavaş yavaş toplanmaya başladığını söyledi. Nehlüdov uyku mahmurluğu içinde durumu anlamaya çalışarak indi karyoladan. Toprağını köylülere dağıtarak, çiftliği elinden çıkaracak olmanın omuzlarına yüklediği pişmanlık ve vicdan azabı kaybolmuştu. Nasıl olup da bunları düşünebildiğine şaşıyordu şimdi. Aceleyle giyinmeye başladı. Yapacaklarını düşündükçe heyecanlanıyor, büyük bir sevinç içinde göğsü gururla kabarıyordu. Odasının penceresinden hindibalarla çevrili tenis kortu görünüyordu. Köylüler kâhyanın emri üzerine orada toplanmışlardı. Kurbağalar boşuna bağırmamışlardı bütün gece. Hava pusluydu. Sabahtan beri çiseleyen ince yağmur yaprakları, dalları, otları ıslatmıştı. Açık pencereden odaya yeşillik kokusu ve yağmurla ıslanan toprak kokusu doluyordu.

Nehlüdov, giyinirken birkaç kere pencereden uzanıp, aşağıdaki küçük alanda toplanan köylülere baktı. Arka arkaya geliyorlar, şapkalarını, kasketlerini çıkarıp birbirlerini selamlıyorlar, gruba katılıp bastonlarına dayanıyorlardı. Sağlam yapılı, güçlü kuvvetli bir genç olan kâhya, Nehlüdov'un odasına geldi. Yeşil, kısa,

yakası kalkık, kocaman düğmeli bir ceket vardı üzerinde. Kâhya Nehlüdov'a, köylülerin toplandığını ama bekleyebileceklerini, isterse önce çayını ya da kahvesini içebileceğini söyledi. "Hayır" dedi Nehlüdov, "önce onlarla konuşsam daha iyi olacak." Köylülerle neler konuşacağını düşününce korku ve çekingenlik hissediyordu. Oysa böyle olacağını hiç düşünmemişti...

Köylülerin hayal bile edemeyecekleri bir isteği yerine getirmek üzereydi; küçük bir miktar para karşılığında toprak kiralamaya gidiyordu. Büyük bir iyilik yapacaktı onlara ama yine de utanıyordu. Çiseleyen yağmur damlaları köylülerin saçlarında, sakallarında, giydikleri paltoların tüyleri üzerinde küçük damlacıklar halinde birikiyordu. Kendisini selamlamak için köylüler şapkalarını çıkarırlarken bakışları onların kafalarına takıldı. Kimi sarı, kimi kahverengi saçlı, kimi de kıvırcık ya da beyaz saçlıydı, kiminde ise hiç saç yoktu. Öylesine şaşkın bir durumdaydı ki, uzun süre hiçbir şey söyleyemedi. Yağmur çiselemeye devam ediyordu. Köylüler onun yüzüne bakıyor, onlara ne söyleyeceğini merakla bekliyorlardı ama Nehlüdov öylesine heyecanlıydı ki ağzını açıp tek kelime edemiyordu.

Rus köylüsünü iyi tanıdığına inanan ve Rusça'yı da iyi konuşan Alman kâhya, bu sıkıntılı sessizliği kendine güvenen, sakin bir sesle bozdu:

"Prens topraklarını size dağıtmak, iyilik etmek istiyor, aslında buna değmezsiniz."

Nehlüdov gibi o da sağlıklı ve güçlü kuvvetli dış görünüşüyle bu sıska, yüzleri buruş buruş, paltolarının altından sivri kürek kemikleri belli olan köylülerden çok farklı görünüyordu.

Koyu kahverengi saçlı, iyi konuşan bir köylü, "Neden değmeyiz Vasili Karliç? Ne kadar çalıştık senin için biliyorsun. Toprağı bol olsun, hanımı da çok severdik. Genç prense de bizleri unutmadığı, düşündüğü için minnettarız" dedi...

Nehlüdov, "Sizleri buraya topraklarımı dağıtmak için çağırdım. Eğer isterseniz bütün arazimi aranızda paylaştıracağım" diye mırıldandı.

Köylüler kulaklarına inanamıyor ya da söylenenleri anlamıyormuş gibi susuyordu.

Kolsuz kaftan giyen orta yaşlı bir köylü, "Nasıl vereceksiniz yani?" diye sordu.

"Kirayla, az bir para karşılığında."

"Bundan iyisi can sağlığı" dedi bir ihtiyar.

Bir başkası, "Yeter ki ödeyebileceğimiz bir para olsun" diye ilave etti.

"Toprak bu, istenmez olur mu?"

"Bizim işimiz bu zaten, bizi besleyen bu toprak!"

Sağdan soldan sesler yükseldi: "Hem sizin için de böylesi daha iyi. Alacağınız paraya bakarsınız, gerisine karışmazsınız. Sıkıntıdan da kurtulmuş olursunuz böylece."

Alman, "Sıkıntının sebebi sizsiniz zaten" dedi. "Doğru dürüst çalışsanız, aksilik yapmasanız..."

Sivri burunlu bir ihtiyar lafa girdi: "Olmaz Vasili Karliç, olmaz. Atını ekine niye saldın diyorsun, kim salmış? Sabahtan akşama kadar orak sallayıp ekin biçiyorum, evde uyuduğum geceleri saysan iki elin parmaklarını geçmez, gün koca bir sene gibi bitmek bilmiyor. Gece hayvanları beklerken atın biri ekinlerinize girmiş siz de hemen derimi yüzmeye kalkıyorsunuz, atı gördüğüm mü var benim?"

"Bir yolunu bulacaksınız..."

Saçı sakalı birbirine karışmış, uzun boylu, genç bir köylü, "Bir yolunu bulun demek kolay, nasıl bulacağız yolunu?"

"Kaç kere söyledim çit çevirin diye, dilimde tüy bitti bunları söylemekten."

Arkalarda duran ufak tefek bir köylü, "Odun ver de çevirelim. Geçen yaz çevirmek için bir ağaç kestim diye üç ay hapsettin, bitlere yedirdin beni. Çevirmeye kalkışınca da böyle oluyor işte."

Nehlüdov kâhyaya döndü: "Ne diyor bu adam?"

Kâhya Almanca, "Der erst Dleb im Dorfe [46] Koruluğa dadandı, her yıl ağaç keser" dedi. "Başkasının malına saygı göstermeyi öğren."

İhtiyarın biri, "Saygı göstermiyor muyuz Vasili Karliç? Sana saygısızlık yapamayız zaten, iplerimiz elinde, istediğin gibi oynatıyorsun" diye atıldı.

"Size dokunmak kimin haddine? Rahat durursanız hiç kimse dokunmaz."

"Sen dokunuyorsun! Geçen yaz suratımı darmadağın ettin, izleri hâlâ geçmedi. Zenginlerle boy ölçüşmek bizim işimiz değil."

"Kanunlara karşı gelmeyin kimseye bir şey olmaz."

Konuşma karşılıklı söz düellosu şeklinde devam ediyor, konuşanların neden konuştukları ve ne söylediklerini bilmedikleri açıkça görülüyordu. Bir taraf, öfkesini korku yüzünden açığa vuramazken, diğer tarafsa güçlü olduğunu bilmenin verdiği güvenle hareket ediyordu. Bu konuşmaları dinlemek Nehlüdov'un canını sıkmıştı... Asıl konuya gelmek, fiyatı, paranın nasıl ödeneceğini bir karara bağlamak istiyordu.

"Ne diyorsunuz, toprağı almak istiyor musunuz? Arazinin tamamına ne veriyorsunuz?"

"Toprak sizin, fiyatı siz belirleyin."

Nehlüdov bir fiyat söyledi. Söylediği miktar onların beklediğinden ve civardaki fiyatlardan çok az olmasına rağmen köylüler fiyatı yüksek buldular ve hemen pazarlığa başladılar. Nehlü-

46 Köyün baş hırsızı. (Almanca)

dov verdiği fiyatın sevinçle karşılanacağını sanmıştı, oysa köylülerin sevindiklerini gösteren hiçbir iz yoktu. Aralarında, toprağı hep birlikte mi, yoksa içlerinden bazılarının mı alacağı hakkında ciddi bir tartışma başladı. Bundan da söylediği fiyatı aslında beğendiklerini anlamıştı. Köylülerin bir bölümü, ödeme gücü zayıf olanları bu işe katmak istemiyor, diğerleri topraktan pay alamamak endişesiyle direniyordu. Sonunda kâhyanın yardımıyla kira ve taksit üzerinde anlaşmaya varıldı, ödeme planı yapıldı. Köylüler, aralarında yüksek sesle konuşarak dağıldı. Nehlüdov da, anlaşmanın taslağını hazırlamak için kâhyayla birlikte çalışma odasına gitti.

Her şey Nehlüdov'un beklediği gibi olmuştu. Köylüler toprağı o civardaki diğer yerlere oranla yüzde otuz daha ucuza almışlardı. Gerçi topraktan elde edeceği gelir yarı yarıya düşecekti ama yine de bu para Nehlüdov'a bol bol yeterdi. Hele koruluğun, çiftlikteki araç gereçlerin ve hayvanların satışından sonra eline geçecek para da buna ilave edilince durumu hiç de kötü olmayacaktı. Görünüşe göre her şey iyiydi ama Nehlüdov'un içinde nedense bir huzursuzluk vardı. Ona minnettarlıklarını bildiren birkaç köylü dışında, diğerlerinin bu işe pek sevinmediğini anlamıştı. Kendini birçok şeyden mahrum ettiği halde, köylülerin beklentilerini karşılayamamıştı.

Ertesi gün evde hazırlanan sözleşme imzalanmış, Nehlüdov, köylülerin aralarında seçtikleri, başlarını isteksizce sallayan ihtiyar temsilciler tarafından uğurlanmıştı. Onu istasyondan çiftliğe getiren arabacının deyimiyle "görülmeye değer" bir arabaya bindi. Nehlüdov'un içinde bir eksiklik duygusu ve can sıkıntısı vardı. Köylüler şaşkın ve mutsuz bir şekilde başlarını sallıyordu.

III

Kuzminskoye'den sonra teyzelerinden ona miras kalan, Katyuşa'yı ilk defa gördüğü çiftliğe geçti. Kuzminskoye'de yaptığını burada da yapmak ve arazi meselesini halletmek istiyordu. Ayrıca Katyuşa ve ondan olan çocuğu hakkında bilgi almak niyetindeydi. Çocuğun öldüğünü öğrenmişti. Bunun doğru olup olmadığını, doğruysa nasıl öldüğünü araştıracaktı. Panovo'ya sabah erken bir saatte geldi. Araba avluya girer girmez Nehlüdov'un ilk dikkatini çeken çiftlik binalarının ve büyük evin harap görüntüsü ve sessizliğiydi. Bir zamanlar yeşile boyalı saç çatı, uzun zamandan beri boya yüzü görmediği için pas tutmuş, kırmızıya dönmüştü. Çatının bazı kısımları fırtınadan olsa gerek yukarı doğru kalkmış ve kabarmıştı. Evin duvarlarındaki tahtalar yerinden sökülmüştü. Belli ki köylüler kolayca ulaşabildikleri yerlerden bu tahtaları paslı çivileriyle birlikte alıp gitmişlerdi. Ön bahçeye ve çok iyi hatırladığı arka bahçeye bakan merdivenler çürümüş, parçalanmış, yalnız tırabzanları kalmıştı. Bazı pencerelere cam yerine tahta çakılmıştı. Kâhyanın oturduğu bölüm, mutfak ve ahır eskimiş, derin bir sessizlik çökmüştü. Bahçe diğer yerlere göre daha bakımlıydı, alabildiğine dal budak salmış ağaçlar çiçeklerle donanmıştı. Çitin arkasında çiçek açmış vişne, elma, erik ağaçları uzaktan beyaz bulutları andırıyorlardı. Leylaklar tıpkı on iki sene evvel Nehlüdov'un on altı yaşındaki Katyuşa'yla kovalamaca oynarken

çalılığın arkasına koştuğu, orada düşüp ısırgan otu kollarını yaktığı zamanki gibi açmıştı. O sıralarda Sovya İvanovna'nın evin yanına diktiği küçücük çam fidanı kocaman bir ağaç olmuş, sarı-yeşil ince yapraklara bürünmüştü. Kendi halinde akan derenin sesi değirmen oluğuna yaklaştıkça artıyor, uzaklardan bile duyulur hale geliyordu. Derenin ötesindeki çayırda köylülerin inek ve koyun sürüleri otluyordu.

Papaz okulunu yarıda bırakan kâhya, Nehlüdov'u avluda gülümseyerek karşıladı. Gülümsemeye devam ederek onu çalışma odasına götürdü. Sanki gülümsemesiyle olağanüstü bir şey vaat ediyordu. Yüzündeki ifade değişmeden odadaki tahta bölmenin arkasına geçti, önce bazı fısıldaşmalar duyuldu, sonra sesler kesildi. Bahşişini alan arabacı çıngıraklarını sallayarak uzaklaştı avludan, sonra her yeri derin bir sessizlik kapladı. Üzerinde işlemeli bir gömlek, kulaklarında küpe yerine renkli yün iplikle örülmüş ponponlar olan bir kız koşarak geçti pencerenin önünden. Arkasından, kalın topuklu çizmeleriyle toprağa vuran ve bastığı yerleri ezerek yürüyen bir köylü geçti.

Nehlüdov pencere önüne oturmuş bahçeye bakıyor, her sese kulak kabartıyordu. İki kanatlı küçük pencereden içeri giren taptaze ilkbahar yeli, Nehlüdov'un terli alnında saçlarıyla oynuyor, üzerine bıçakla çentikler atılmış pencerenin altlığındaki kâğıtları hışırdatıyor, sürülmüş toprak kokusu dolduruyordu odaya. Dereden çamaşır yıkayan köylü kadınların ıslak çamaşırlara peş peşe indirdikleri kalın sopaların "şap, şap, şap" sesleri geliyordu. Bu sesler güneşin altında parlayan çayırlara doğru uzanıyor, suyun değirmen çarkında çıkardığı tekdüze gürültüye karışıyordu. Küçük bir sinek Nehlüdov'un kulağının dibinde ürkekçe vızıldayıp duruyordu.

Nehlüdov, genç ve temiz olduğu günleri hatırladı. O zamanlarda da kadınların ıslak çamaşırlara vurdukları kalın sopaların "şap şap" sesleri değirmenin tekdüze gürültüsüne karışıyordu. Ilık ilk-

bahar yeli ıslak alnında saçlarıyla oynuyordu, bıçakla oyulmuş pencere altlığındaki kâğıtları hışırdatıyordu, bir sinek ürkek ürkek vızıldıyordu kulağının dibinde. Nehlüdov, yine on sekiz yaşında hissetmişti kendini. Bir an için dinç, temiz, gelecekten umutlu bir genç olduğu duygusuna kapılmıştı. Ama bu gerçekleşmeyeceğini bildiği bir rüyaydı... Derin bir hüzün kapladı içini.

Kâhya gülümseyerek, "Yemeğinizi ne zaman istersiniz?" diye sordu.

"Fark etmez, aç değilim. Çıkıp biraz dolaşmak istiyorum."

"Önce evi görseydiniz, aslında her şey yerli yerinde. Gerçi dıştan..."

"İstemez, sonra görürüm. Söyler misiniz, Matryona Harina'yı tanıyor musunuz?"

Katyuşa'nın teyzesiydi bu.

"Tabii efendim ama bir türlü başa çıkamıyorum. Kaçak içki satıyor. Yakalıyorum, ağzıma geleni söylüyorum, bana mısın demiyor. Tutanak hazırlamaya da kıyamıyorum... Yaşlı kadın, torunları var." Kâhyanın dudaklarında hep aynı gülümseme vardı; Nehlüdov'un beğenisini kazanmak isteyen, beyefendinin de aynı onun gibi her işten anladığını bildiğini gösteren bir gülümseme.

"Nerede oturuyor? Onu görmek istiyorum."

"Köyün öteki ucunda, sondan üçüncü ev... Sol kolda kerpiç bir ev var, ondan sonraki kulübede yaşıyor. Sizi ben götürürsem daha iyi olur."

"Hayır, teşekkür ederim, ben bulurum. Köylülere haber yollayın, toplansınlar, onlarla toprak konusunda görüşeceğim." Nehlüdov, burada da Kuzminskoye'de yaptığını devam ettirmek istiyordu. Yetiştirebilirse işleri akşama kadar bitirecekti.

IV

Nehlüdov avludan çıkınca, çiçeklerin açtığı, otların diz boyu olduğu çayırın ortasından geçen, çok çiğnenmiş patikada kalın çıplak ayaklarıyla hızlı hızlı yürüyen, alacalı bir atkı takmış, kulaklarında küpe yerine renkli ponponlar olan bir köylü kızı gördü. Sol kolu önünde yürüdüğü yöne sallanıyordu. Sağ kolunun altında sıkıca tuttuğu kırmızı bir horoz vardı. Horoz, sallanan kırmızı ibiğiyle son derece soğukkanlı görünüyordu. Yalnız arada bir gözlerini kaydırıyor, siyah bacaklarından birini kâh kaldırıyor, kâh tırnağını kızın atkısına takarak geriyordu. Kız, Nehlüdov'a yaklaşınca adımlarını yavaşlattı, sonra tam yanından geçerken durdu, önce başını arkaya atıp sonra öne eğilerek selam verdi. Nehlüdov geçince, koltuğunun altında horozla koşarak yoluna devam etti. Kuyuya doğru inerken, kaba bezden entarisi kir pas içinde, sırığa asılı su dolu kova taşıyan, iki büklüm yaşlı bir kadınla karşılaştı. Yaşlı kadın kovaları yavaşça yere bıraktı, o da başını önce geri atıp sonra öne eğerek selam verdi Nehlüdov'a.

Kuyudan sonra köy başlıyordu. Güneşli, pırıl pırıl bir gündü. Saat daha on olduğu halde, öğle sıcağı bastırmıştı. Gökyüzünde yavaş yavaş toplanan bulutlar arada bir güneşin önünü kapıyordu. Acı, keskin bir hayvan gübresi kokusu sarmıştı her yanı ama insanı rahatsız eden bir koku değildi bu. Bu koku yeşillikler arasında kıvrılarak dağa çıkan yoldaki yük arabalarından çok, açık kapı-

ların önündeki avlularda duran yeni karıştırılmış hayvan gübresi yığınlarından geliyordu. Arabaların peşi sıra yürüyen, pantolonları, gömlekleri gübreye bulanmış yalınayak köylüler; gri şapkasının ipek kurdelesi güneşte parlayan, her adımında parlak saplı, boğumlu, cilalı güzelim bastonunu yere dokundurarak köyün içinde yürüyen bu gürbüz, uzun boylu beyi tepeden tırnağa süzüyorlardı. Tarladan dönen köylüler, tırısla giden boş arabalarının sürücü yerinde sarsıla sarsıla şapkalarını çıkarıp, köylerine gelen bu tuhaf adamı şaşkın bakışlarla izliyor, kadınlar avlu kapısına ya da taşlığa çıkarak birbirlerine gösteriyorlardı onu.

Önünden geçtiği dördüncü avlunun kapısında, tekerlekleri gıcırdayarak dışarı çıkan bir araba Nehlüdov'un yolunu kesti. Tepeleme gübre doluydu araba, gübrenin üzerine de oturmak için bir post serilmişti. Altı yaşında bir çocuk, arabaya binecek olmanın heyecanıyla arabanın arkasından yürüyordu. Ayaklarında çarıklarla genç bir köylü geniş adımlarla yürüyerek atı avludan dışarı çıkarıyordu. Uzun bacaklı tay, ayaklarını tekerleklere çarpan, huzursuzlanan, hafiften kişneyen annesinin kapıdan çıkarmaya çalıştığı ağır arabanın önünden birden dışarı fırladı, Nehlüdov'dan ürkerek arabaya doğru geriledi. Arkadaki atı yalınayak, çizgili pantolonlu, pis uzun gömlekli, ince kürek kemikleri çıkık, zayıf, çevik bir ihtiyar sürüyordu.

Atlar, kurumuş hayvan pisliği dolu, tekerleklerin oyuklar halinde izler yaptığı yola çıkınca yaşlı adam dönüp Nehlüdov'a selam verdi.

"Bizim hanımların yeğeni oluyorsun galiba."

"Evet."

Yaşlı adam konuşkan bir insana benziyordu. "Hoş geldin" dedi. "Ne yapıyoruz diye bakmaya geldin galiba?"

Nehlüdov ne söyleyeceğini bilemeden, "Evet, evet" diye cevap verdi. "Nasılsınız bakalım?"

Konuşkan ihtiyar, kendisine sorulan bu soruya sevinmiş gibi, çabuk çabuk konuşarak, "Kötü!" dedi. "Çok kötü."

Nehlüdov sundurmanın altına girerken, "Neden kötü?" diye sordu.

İhtiyar, Nehlüdov'un arkasından sundurmanın altına girdi. Temizlenmiş yere doğru yürüdü.

"Neden olacak, berbat bir hayat işte."

Nehlüdov da arkasından gitti. Yaşlı adam, gübre yığınının üstünde, ellerinde tırmıklar, baldırlarına kadar vıcık vıcık gübrenin içine batmış, başörtüleri yana kaymış, terden sırılsıklam iki kadını göstererek devam etti, "On iki can var evde. Ayda yüz okka buğday ister, nereden bulacaksın?"

"Kendi ektiğin yetmiyor mu?"

İhtiyar küçümser bir tavırla gülümsedi.

"Kendi ektiğim mi? Üç canı besleyebilir ancak. Geçen sene topu topu sekiz yığın ekin kaldırdık, Noel'e kadar bile yetmedi bize."

"Peki, ne yapıyorsunuz o zaman?"

"Ne yapacağız... Oğlumun birisi işçi, sayenizde birkaç kapik kazanıyor. Büyük perhizin son gününe kadar bulduğumuzu biriktirdik, daha vergimizi bile ödeyemedik."

"Ne kadar vergi veriyorsunuz?"

"Üçte bir üzerinden on yedi ruble. Çok zor, inanın ki efendim, çok zor. Bu yükün altından nasıl kalktığımızı biz de anlayamıyoruz!"

Nehlüdov, "Girebilir miyim?" diye sordu. Henüz temizlenmeyen ve tırmıkla karıştırıldığı için kokan hayvan gübreleri arasından eve doğru yürüdü.

İhtiyar, çıplak ayaklarıyla ıslak gübrelere bata çıka Nehlüdov'a yetişti, kapıyı açıp, "Buyur" dedi. Kadınlar başörtülerini düzel-

tip, evlerine giren bu temiz giyimli, altın kol düğmeli beye merakla bakmaya başladılar. İki kız çocuğu koşarak evden dışarı çıktı. Nehlüdov şapkasını çıkardı, eğilerek girdi kapıdan. Ekşi yemek kokan, pis, daracık bir evdi burası. İki dokuma tezgâhı vardı içeride. Sobanın yanında zayıf, damarlı, yanmış kollarını sıvamış yaşlı bir kadın ayakta duruyordu.

Yaşlı adam, "Bak, bey bizim ziyaretimize geldi" dedi.

Yaşlı kadın entarisinin kollarını indirirken, "Buyurunuz efendim" diye mırıldandı.

Nehlüdov, "Nasıl yaşadığınızı şöyle bir görmek istedim de" dedi.

"Nasıl yaşayacağız, gördüğünüz gibi işte. Dam çöktü çökecek. Altında kalmasak bari... Bizimki, iyidir diyor ama... Bey gibi yaşayıp gidiyoruz anlayacağın. Öğle yemeği hazırlıyordum. Sabahtan beri çalışıyorlar, acıkmışlardır." Yaşlı kadın çabuk çabuk, başını sallayarak konuşuyordu.

Nehlüdov, "Ne yemek yaptınız?" diye sordu.

"Ne mi? İyidir yemeğimiz. Önce ekmekle kvas[47], peşinden kvas ile ekmek." Yaşlı kadın küçücük kalmış dişlerini göstererek gülümsedi.

"Öğle yemeğinde bunu mu yiyeceksiniz?"

Yaşlı adam gülümsedi. "Öyle çok yemeyiz biz. Göster ona öğle yemeğimizi."

"Bizim yemeklerimizi mi görmek istedi canın? Bakıyorum da çok meraklısın bey. Her şeyi öğrenmek, bilmek istiyorsun. Söyledim ya ekmekle kvas diye. Sonra pancar çorbası yeriz. Dün bezelye getirdilerdi... Sonra patates..."

Nehlüdov, "Bu kadar mı?"

47 Arpa, kuru ekmek ya da kuru üzümle yapılan, mayalı şıra cinsi bir içki. (Ç.N.)

Yaşlı kadın gülümseyerek kapıya baktı. "Bir de süt içeriz işte."

Kapı açıktı. Çocuklar ve kucaklarında bebekleriyle köylü kadınlar doldurmuştu holü. Kapının önüne yığılmış, köylü yemeğini inceleyen tuhaf beye bakıyorlardı. Yaşlı kadın bir beyle rahatça konuşabildiğini göstermek istiyordu.

Yaşlı adam, "Ah bey, ah" dedi. "Hayatımız pek iyi değil, daha ne diyeyim sana?" Dönüp, kapıda toplananlara bağırdı, "Ne oluyorsunuz?"

Nehlüdov, sebebini bilmediği bir utangaçlıkla, "Hoşça kalın" dedi.

Yaşlı adam, "Geldiğin için, hatırımızı sorduğun için sağ ol beyim" dedi.

Nehlüdov, holde birbirini sıkıştırarak yol açan köylülerin arasından geçip dışarı çıktı. Arkasından yalınayak iki çocuk koştu avluya. Büyük olanının üstünde bir zamanlar beyaz olan, rengi solmuş pis bir gömlek vardı, ötekinin gömleğiyse soluk pembeydi. Nehlüdov onlara bakınca beyaz gömlekli çocuk, "Şimdi nereye gidiyorsun?" dedi.

"Matryona Harina'ya. Tanıyor musunuz?"

Pembe gömlekli çocuk nedense güldü, öteki ciddi bir tavırla, "Hangi Matryona?" diye sordu. "Yaşlı olan mı?"

"Evet."

"Haa" dedi çocuk, "Semyonovna'yı diyorsun. Hadi götürelim seni. Yürü bakalım Fedya, götürelim onu."

"Ya atlar ne olacak?"

"Boş ver onları!"

Fedka da onlara katıldı, üçü birlikte yürüdüler.

V

Nehlüdov çocukların yanında kendini daha rahat hissediyordu. Yolda konuşmaya başladılar. Pembe gömlekli küçük çocuk gülmeyi bırakmış, o da büyük çocuk gibi ağırbaşlı, akıllıca konuşmaya başlamıştı.

Nehlüdov, "Köyün en yoksulu kim?" diye sordu.

"Kim mi? Mihaylo yoksuldur, Semyon Makarov, sonra Marfa... En yoksulu Marfa'dır."

Küçük Fedka, "Anisya" dedi. "O daha yoksuldur. Bir ineği bile yok, dileniyorlar."

Beyaz gömlekli büyüğü itiraz etti, "İnekleri yok ama üç kişiler evde, Marfalar'da tam beş kişi var."

Küçük çocuk, en yoksulun Anisya olduğunu savunuyordu. "Anisya'nın kocası da yok, zavallı dul kaldı."

"Anisya'nın yok da Marfa'nın var mı sanki? O da dul sayılır" dedi ve "Hapiste bitleri besliyor" diye ilave etti; oralarda sık sık kullandıkları bir deyimdi bu.

Pembeli küçük çocuk hemen lafa girdi: "Geçen yaz kocasını, beyin koruluğundan iki kayın ağacı kesti diye içeri attılar. Altı aydır hapiste, kadıncağız üç çocuğuyla yaşlı anasına bakabilmek için dileniyor."

"Evi nerede?" diye sordu Nehlûdov.

Çocuk, "İşte avluları" diyerek hemen yandaki evi işaret etti. Evin önünde, tam yolun kenarında sarı kafalı, diz kapakları dışa doğru kıvrılmış, bacaklarının üzerinde zorla duran, küçücük bir bebek vardı.

Evden koşarak çıkan ve üzerine kül dökülmüş gibi görünen kir pas içindeki kadın, Nehlûdov'un önünde duran çocuğu hızla yakaladı. Bu yabancının çocuğuna bir kötülük yapacağından korkmuş gibiydi. "Vaska, nereye kayboldun yaramaz" diyerek çocuğu kucakladı ve alıp içeri götürdü. Nehlûdov'un koruluğundan kayın ağacı kesti diye kocası hapiste olan kadındı bu.

Matryona'nın evine yaklaştıklarında Nehlûdov, "Matryona da yoksul mu?"diye sordu.

"Ne yoksulu, içki satar o" diye cevapladı pembe gömlekli zayıf çocuk.

Matryona'nın evine gelince Nehlûdov çocukları geri yolladı ve içeri girdi. Yaşlı kadının evi çok küçüktü. Ocağın arkasında duran karyolaya irice bir adam ayaklarını uzattığı zaman zar zor sığabilirdi. "Katyuşa işte bu karyolada doğurdu" diye düşündü Nehlûdov. Bir dokuma tezgâhı evin içini neredeyse tamamen kaplamıştı. Nehlûdov başını kapının alçak eşiğine çarparak içeri girdiği sırada yaşlı kadın büyük torunuyla tezgâhı hazırlıyordu. Nehlûdov'un arkasından koşarak iki çocuk daha geldi, kapıda durdular.

Tezgâhı bir türlü kuramadığı için canı sıkılan yaşlı kadın öfkeyle, "Kime bakmıştınız?" diye sordu. Yasak içki sattığı için, tanımadığı kimseye güvenmezdi.

"Çiftliğin sahibiyim, sizinle biraz konuşmak istiyordum."

Yaşlı kadın bir an susup, Nehlûdov'un yüzüne dikkatle baktı, sonra yüzü birden değişti. Yapmacık bir tavırla, "Ah beyciğim" diye başladı, "ne aptalım ben, tanıyamadım seni, köyden geçen bir yabancı sandım. Kusuruma bakma..."

Nehlüdov kapıya doğru bakınca çocukları, arkalarında da kucağında bebeğiyle paçavralar içinde duran bir kadın gördü. Kadının kucağında hastalıktan yüzü solmuş, buna rağmen gülümseyen bir bebek vardı. Nehlüdov onları işaret ederek, "Yalnız konuşamaz mıyız?" diye sordu.

Yaşlı kadın kapıda duranlara bağırdı: "Ne bakıyorsunuz, hiç adam görmediniz mi? Gösteririm size ben, bastonum nerede? Kapayın şu kapıyı!"

Çocuklar ve kucağında hasta bebeği olan kadın odayı boşalttılar.

Yaşlı kadın, "Ben de kim bu gelen diye düşünüyordum" diye devam ediyordu. "Meğer prensimiz gelmiş, beyimiz, velinimetimiz! Pırlanta gibi bir kalbin vardır senin! Buyur, şu iskemleye otur." İskemleyi başörtüsüyle silerek ona doğru uzattı. "Kusuruna bakma bu kocakarının, gözlerim uzağı seçmiyor artık."

Nehlüdov oturdu. Yaşlı kadın, sağ kolunun sivri dirseğine sol koluyla destek yaparak elini yanağına dayamış, Nehlüdov'un karşısında ayakta duruyor, ince sesiyle durmadan konuşuyordu: "Siz de yaşlanmışsınız prens hazretleri. Filiz bir delikanlıydınız, çökmüşsünüz! Çok sıkıntı çektiğiniz, çok düşündüğünüz belli!"

"Katyuşa Maslova'yı hatırlıyor musun?"

"Katerina'yı mı? Hatırlamaz olur muyum? Yeğenim o benim... Nasıl hatırlamam, az mı gözyaşı döktüm onun için. Her şeyden haberim var. Size şunu söyleyeyim efendim, Tanrı'ya karşı günahsız, Çar'a karşı suç işlememiş insan var mıdır? Gençlikte olur böyle şeyler. Şeytana uydu işte, onun kandıramayacağı insan çok azdır. Onu yüzüstü bırakmadın, tam 100 ruble verdin. Ama o ne yaptı? Akıllı uslu yaşayıp gitmeyi bilemedi. Ah, beni dinleseydi çok iyi yaşardı. Yeğenimdir ama ne yalan söyleyeyim, ruhu serseridir. İyi bir yere yerleştirdim onu, boyun eğmek istemedi, ağzına geleni söyledi efendisine. Beylere laf söylemek bizim haddimiz mi? He-

men çıkardılar işten. Sonra ormancının evinde de kalabilirdi, orayı da istemedi."

"Çocuğu soracaktım. Burada, sizin yanınızda doğdu, değil mi? Şimdi nerede?"

"Çocuk işini o zaman halletmiştim ben. Anasının bir daha ayağa kalkacağından umudum yoktu, çok hasta olmuştu. Çocuğum gibi vaftiz ettirdim, bakımevine yolladım. Anası ölürken eziyet çeksin istemedim. Bazıları öyle oluyor, annesi ölünce bakan olmuyor yavruya, ölüp gidiyor zavallı. İyisi mi bakımevine yollayayım onu dedim. Para da vardı. Anlayacağın, yolladık onu ama yaşamadı zavallı, hemen öldü. Kadın, 'Gelir gelmez öldü' dedi."

"Hangi kadın?"

"Skorodno'da oturuyordu. Adı Malanya'ydı. Öldü. Çok akıllı bir kadındı. İşi buydu. Ona bir bebek getirdiklerinde, alır evinde bakardı, üç dört çocuk olunca da hepsini birden götürürdü. Şöyle karyola gibi kocaman bir beşiği vardı, orada yatırırdı çocukları. Eli de yatkındı bu işlere. Çocuklar birbirine vurmasın diye başlarını ayrı taraflara koyar, ayaklarını da bir yere toplardı. Ağızlarına yalancı emzikleri de verdi mi zavallıların sesi kesiliverirdi."

"Sonra ne oldu?"

"Katerina'nın çocuğunu da götürdü. İki hafta kadar kendi evinde baktı. Ne olduysa orada oldu yavruya zaten, zayıfladı."

"Nasıl bir çocuktu?"

"Nur topu gibiydi." Yaşlı kadın göz kırparak, "Tıpkı sana benziyordu" diye ilave etti.

"Neden zayıfladı? Bakınadılar mı acaba? Aç mı bıraktılar?"

"Bakar mı hiç! Kendi çocuğu değil ki baksın. Oraya canlı götürmekti onun işi. Moskova'ya kadar götürmüş, orada ölmüş çocuk. Götürdüğünü gösteren bir kâğıt da almış oradan. Akıllı kadındı."

Nehlüdov'un, oğluyla ilgili elde edebildiği bilgi bu kadardı.

VI

Nehlûdov hem oda kapısına, hem de dış kapıya kafasını birer kere daha vurduktan sonra sokağa çıktı. Çocuklar bekliyordu. Aralarına birkaç arkadaşı daha katılmıştı. Kucaklarında bebekleriyle iki üç kadın da vardı. Kafasına renkli parçalardan yapılmış bir takke geçiren renksiz, hasta çocuğunu kucağında tutan sıska kadın da oradaydı. Çocuğun hüzün dolu küçük yüzü tuhaf, acı bir gülümsemeyle çarpılmıştı. Uzun, ince parmaklarını durmadan oynatıyordu. Nehlûdov kadının kim olduğunu sordu.

Büyük çocuk, "Anisya işte" dedi.

Nehlûdov, Anisya'ya döndü: "Nasıl geçiniyorsun?"

Anisya, "Nasıl mı?" dedi. "Onun bunun verdiği birkaç lokma ekmekle."

Ağlamaya başlamıştı. Kucağındaki çocuk kıkırdayarak gülüyor, solucana benzeyen ince bacaklarını durmadan sallıyordu.

Nehlûdov para cüzdanını çıkarıp kadına on ruble verdi. Daha iki adım atmamıştı ki kucağında çocukla başka bir kadın koşup yetişti arkasından, sonra yaşlı bir kadın, sonra bir kadın daha... Hepsi yoksul olduklarını söylüyor, yardım istiyordu. Nehlûdov, cüzdanındaki altmış rubleyi dağıttı ve içinde büyük bir sıkıntıyla eve, kâhyanın yanına döndü. Kâhya gülümseyerek karşıladı Nehlûdov'u, köylülerin akşama toplanacağını söyledi. Nehlûdov

teşekkür ettikten sonra, eve girmeden bahçeye çıktı. Elma ağaçlarından dökülen beyaz çiçeklerin örttüğü, otlarla kaplanmış dar yollarda dolaşırken gördüklerini düşünüyordu.

Etraf sessizdi... Derken kâhyanın oturduğu evden birbirinin sözünü keserek bağırıp çağıran iki kadın sesi duyuldu. Arada bir de kâhyanın keyifli, sakin sesi işitiliyordu. Nehlüdov kulak kabarttı.

Öfkeli bir kadın sesi, "Gücüm yetmiyor, anlamıyor musun? Din iman yok mu sende..." diyordu.

Diğer ses, "Girmesiyle çıkması bir oldu inan ki. Ver şunu diyorum. Zavallı hayvana eziyet etme, çocuklarımı sütsüz bırakma."

Kâhyanın sakin sesi duyuluyordu aradan: "Ya nakit parayla öde ya da çalışarak."

Nehlüdov bahçeden çıkıp kapıya geldi. Birinin karnı burnunda, üstleri başları perişan iki kadın duruyordu merdivenin başında. Kâhya, ellerini yelken bezinden yapılma pardösüsünün cebine sokmuş, merdivende duruyordu. Onu görünce kadınlar sustular, başörtülerini düzelttiler. Kâhya ellerini cebinden çıkardı, gülümsemeye başladı. Anlattığına göre, köylüler buzağılarını, hatta ineklerini bilerek beyin tarlasına salmışlardı. Bu kadınların iki ineği tarlada yakalanmış ve ahıra kapatılmıştı. Kâhya, kadınlardan inek başına ya otuz kapik vermelerini ya da iki gün çalışmalarını istiyordu. Kadınlar da, ineklerinin çayırda çok az kaldığını, para veremeyeceklerini, meteliklerinin olmadığını söylüyordu. Çalışacaklarına yemin ediyorlar ama sabahtan beri ahırda aç susuz duran, acı acı bağıran ineklerin geri verilmesini istiyorlardı.

Kâhya Nehlüdov'a bakarak gülümsedi ve olanlara şahit olmasını istiyormuş gibi, "Kaç kere söyledim" dedi. "Yemeğe gittiğiniz zaman hayvanlarınızı başıboş bırakmayın diye."

"Çocuğun yanına gitmiştim, o arada kaçmışlar."

"Gitmeseydin."

"Kim doyuracaktı karnını? Açlıktan ölsün mü zavallı?"

Diğer kadın, "Ekine bir zarar vermiş olsa tamam ama girmesiyle çıkması bir oldu" diyordu.

Kâhya, Nehlüdov'a döndü, "Hep tarlalara salıyorlar hayvanlarını" dedi. "Biraz yumuşak davransak ekini yedirecekler."

Hamile kadın, "Yalan söyleyip günaha girme" diye bağırdı. "Benim hayvanlarım hiç girmediler tarlaya bugüne kadar."

"Bugün girdiler işte, ya parayı ver ya da çalış."

Kadın öfkeyle, "Söyledik ya, çalışacağım" diye bağırdı. "Bırak hayvanı, açlıktan geberecek! Gece gündüz çalışırız, gene yetmez, gene yetmez. Kaynanam hasta. Kocam burada değil. Her işe ben koşuyorum, halimi görüyorsunuz. Allah nasıl bilirse öyle etsin seni."

Nehlüdov kâhyaya inekleri bırakmasını söyledi ve tekrar bahçeye döndü. Düşünmek istiyordu ama düşünülecek bir şey de yoktu aslında. Her şey gayet açıktı. Öyle ki bugüne dek bunu nasıl göremediğine şaşıyordu.

Halk, can çekişiyor, bu hayata alışmış artık yadırgamıyordu. Çocuklar ölüyor, kadınlar güçlerinin yetmediği işlerde çalışıyor, herkes, özellikle yaşlılar yetersiz besleniyordu. Halk bu hayatı öylesine benimsemişti ki korkunçluğunu göremiyor ve artık şikâyet etmiyordu; beyler de halkın böyle bir hayat sürmesinin doğal olduğunu düşünüyordu. Nehlüdov halkın yoksulluğunun en önemli sebebi olarak, tek beslenme kaynağı olan toprağının, toprak sahiplerince elinden alınması olduğunu şimdi açıkça görüyordu. Çocuklar ve yaşlılar süt içemedikleri için ölüyordu. Süt ise, hayvanlarını otlatabilecekleri tahıl, kuru ot sağlayacak toprakları olmadığı için yoktu. Halkın bu sefaletinin sebebi, onu besleyecek toprağın başkalarının elinde bulunmasıydı. Toprak sahipleri de toprak üzerindeki haklarından yararlanarak onların emeğini acımasızca sömürüyorlardı. Hayatlarını sürdürmek için gerekli, çocuklarını

ölümden kurtarabilecek tek umut olan bu topraklar sefalet içindeki insanlar tarafından işleniyordu. Elde edilen ürünler de yurt dışına satılıyor, toprak sahipleri kendilerine çeşitli şapkalar, güzel bastonlar, kupa arabaları, süs eşyaları alıyorlardı. Karınlarını doyurmak için otlağa salınmalarına izin verilmeyen atların eriyip bitecekleri, ölecekleri ne kadar açıksa, böyle sürmesi halinde köylülerin durumunun da farklı olmayacağı ortadaydı şimdi onun için... Bu korkunç bir şeydi! Buna engel olmak için bir yol bulmalı, en azından kendi katılmamalıydı.

İki yanında kayın ağaçlarının sıralandığı yolda bir aşağı bir yukarı dolaşırken, "Bir yol bulacağım, mutlaka bulacağım. Aydın çevrelerde, devlet kurumlarında, gazetelerde halkın yoksulluğunun sebeplerini ve onu kalkındırabilecek yollar anlatılır durur ama asıl çareler anlatılmaz, hayat kaynağı toprağı onlara geri vermek fikri ağza bile alınmaz" diye düşünüyordu. Nehlüdov, Henry George'un fikirlerini, bir zamanlar bu fikirlere nasıl bağlandığını hatırladı. Bunları nasıl unutabildiğine şaştı. Toprak, mülkiyeti olan bir şey değildir. Alınıp satılamaz toprak, su gibi, hava gibi, güneş ışığı gibi herkesindir. Toprak ve onun insanlara verdikleri üzerinde herkesin eşit hakkı vardır. Kuzminskoye'de yaptıklarını hatırladıkça niçin utanç duyduğunu şimdi anlıyordu. Kendi kendini kandırmıştı. Bir insanın toprak üzerinde hakkı olamayacağını bile bile kendine tanımıştı bu hakkı. Köylülere zaten kendinin olduğuna inanmadığı toprağının bir kısmını hediye etmişti. Burada Kuzminskoye'de olduğundan farklı davranacaktı. Ne yapacağına karar vermişti. Toprağı köylülere kiraya verecek, alacağı kirayı da yine köylülere bırakacaktı. Köylüler duruma göre bu parayla vergilerini ödeyecek, köyde yapılması gereken işleri yapacaklardı. Bu bir Single-tax[48] değildi ama mevcut şartlarda ona en yakın yol-

48 Tek vergi. (İngilizce)

du. Önemli olan, Nehlüdov'un toprak üzerindeki hakkından vazgeçmesiydi.

Eve geldiğinde kâhya onu gülerek karşıladı, yemeğe davet etti. Karısı, kulakları yün iplikten örülü ponponlu kızla birlikte hazırlamıştı her şeyi.

Kalın, el dokuması bir örtü vardı masanın üzerinde. Peçete yerine süslü elişi havlular konmuştu. Sapı kırılmış, vieux-sax[49] bir kâsede, az evvel siyah bacaklarının kâh birini, kâh öbürünü uzatan horozun suyuna yapılmış patates çorbası, arkasından, kesilmiş, hatta parçalanmış, tüylerinin bir kısmı hâlâ üzerinde olan, kızartılmış horozu getirdiler. Sonra yağlı, bol şekerli süt tatlısı verdiler. Yemek son derece lezzetli olmasına rağmen, Nehlüdov yediğinin pek de farkında değildi. Köyden dönüşü esnasında içini saran o sıkıntıdan kurtulmasını sağlayan o aynı düşüncelere dalmıştı.

Kulaklarında küpe yerine iplikten ponponlar olan ürkek kız yemekleri verirken kâhyanın karısı kapıdan başını uzatıp bakıyordu. Kâhya, karısının yemek pişirmekteki ustalığından gururlanıyor, giderek daha bir sevinçle gülümsüyordu.

Yemekten sonra Nehlüdov, kâhyayı zorla masaya oturttu. Hem o ana dek düşündüklerini dile getirmek, hem de bir başkasının görüşünü almak için, toprağını köylülere nasıl dağıtacağını anlattı, kâhyaya niyetini nasıl bulduğunu sordu. Kâhya, aynı şeyleri eskiden beri kendisi de düşünürmüş, bunu duyduğuna da çok sevinmiş gibi gülümsedi. Halbuki Nehlüdov'un söylediklerinden hiçbir şey anlamıyordu. Anlamamasının sebebi de Nehlüdov'un anlatamaması değildi. Nehlüdov'un sözlerinden, başkalarının yararı için kendi haklarından vazgeçeceği gibi bir anlam çıkıyordu ve böyle bir tutum ona göre mümkün değildi. Her insanın öncelikle kendi çıkarlarını düşünmek ve korumak zorunda olduğuna inanıyordu

49 Eski Saksonya işi porselen. (Fransızca)

kâhya. Bu inanç içinde öylesine yer etmişti ki, Nehlûdov toprağın gelirinin köylülerin ortak parasına katılacağını söylerken bu sözleri anlayamamaktan ziyade, duyduklarının gerçekleşme ihtimali mümkün olmadığı için, bir şeyleri yanlış anlamış olduğunu düşünüyordu. Gülümseyerek, "Anladım" dedi. "Bu ortak paradan faiz alacaksınız galiba?"

"Hayır. Ben toprağı temelli veriyorum, toprak asla kişisel mal olamaz."

"Haklısınız!"

"Bu yüzden, toprağın verdikleri de herkesindir."

Kâhyanın yüzündeki gülümseme kayboldu: "İyi ama hiç geliriniz olmayacak o zaman."

"Olmayacak."

Kâhya derin bir iç çekti sonra gülümsemeye başladı. Şimdi anlamıştı. Nehlûdov'un aklı pek de yerinde değildi. Malını, mülkünü köylülere dağıtmayı kafasına koyan Nehlûdov'un bu söylediklerinden kendine nasıl bir çıkar sağlayacağını düşünmüş, bağışlanacak topraktan pay kapabilme yollarını aramaya başlamıştı.

Ancak böyle bir şeyin söz konusu olmadığını anlaması uzun sürmedi, ondan sonra da Nehlûdov'un düşüncesiyle ilgilenmedi. Artık sadece onun gönlünü hoş tutmak için gülümsüyordu. Kâhyanın kendini anlamadığını görünce Nehlûdov sustu. Üzeri mürekkep lekesi dolu, bıçakla oyuklar açılmış masaya oturdu, düşüncelerini kâğıda aktarmaya başladı.

Güneş, yeni yaprak açmış ıhlamur ağaçlarının arkasına inmişti bile. Sivrisinekler sürüler halinde içeri dolmuş Nehlûdov'u ısırıyorlardı. Yazmayı bitirdiğinde, otlaktan dönen hayvanların bağırmaları, açılıp kapanan kapıların gıcırtıları, yavaş yavaş toplanan köylülerin konuşmaları duyuluyordu. Nehlûdov kâhyaya, köylüleri eve çağırmamasını, kendisinin köye gidip onlarla konuşacağını söyledi. Kâhyanın verdiği çayı içtikten sonra köye doğru yola koyuldu.

VII

Muhtarın avlusunda toplanan köylüler kendi aralarında konuşuyorlardı. Nehlüdov yaklaşınca konuşmalar kesildi, Kuzminskoye'de olduğu gibi, köylüler hemen şapkalarını çıkardılar. Buradakiler daha yoksuldu. Kızlar gibi kadınlar da küpe yerine iplikten yapılma ponponlar takmışlardı kulaklarına. Erkeklerin hemen hepsinin ayağında çarık vardı, gömlekler ve üzerine giydikleri kaftanlar evde kendilerinin dokuduğu bezlerden yapılmıştı. Bazıları yalınayaktı, işten nasıl geldilerse üstlerinde yalnızca bir gömlekle öylece duruyorlardı.

Nehlüdov konuşmasına, malını köylülere temelli vermek niyetinde olduğunu söyleyerek başladı. Köylüler susuyordu, yüz ifadelerinde en küçük bir değişiklik olmamıştı.

Nehlüdov kızardığını hissediyordu. "Çünkü" diye devam etti, "bence toprak, onu işleyenin olmalıdır. Her insanın hakkı vardır toprakta."

Birkaç köylü, "Elbette" dedi. "Doğru söylüyorsunuz."

Nehlüdov anlatmaya devam ediyordu. Topraktan elde edilen gelirin köylüler arasında paylaşılacağını, malı istedikleri fiyata alabileceklerini, ödeyecekleri paranın da köyün işlerinde kullanılacağını söyledi. Kalabalıktan bu fikri beğenenlerin onaylayan sesleri yükseldi. Kimileri daha da somurttu. Başlangıçta beyin yüzü-

ne bakan gözler artık, "Biz bu işin içindeki hileyi anladık ama seni utandırmamak için sesimizi çıkarmıyoruz" der gibi yere bakmaya başlamışlardı.

Nehlûdov son derece açık konuşuyordu, köylüler de kafası çalışan insanlardı ama anlayamıyorlardı. Kâhyanın da başlangıçta anlayamadığı sebepten dolayı anlamıyorlardı, anlayamıyorlardı. Her insanın önce kendi çıkarını düşüneceği fikrine saplanıp kalmışlar, böylesinin doğru olduğuna inanmışlardı. Kuşaklar boyunca yaşadıkları deneyimler, toprak sahiplerinin kendi çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuklarını öğretmişti onlara. Bu yüzden, toprak sahibi gelip de onlara yeni bir şey öneriyorsa bu işte mutlaka bir bit yeniği olmalıydı.

Nehlûdov, "Toprağa ne fiyat biçiyorsunuz?" diye sordu.

Köylüler, "Bize düşmez. Toprak sizin. Fiyatı siz belirleyin."

"Anlatamadım galiba, vereceğiniz para gene sizin olacak, köyün işlerinde kullanacaksınız bu parayı."

"Bizim aklımız ermez böyle şeylere. Köyün işleri başka, bu iş başka..."

Nehlûdov'un arkasından gelen kâhya, durumu açıklamak isteğiyle gülümseyerek, "Anlamıyorsunuz" dedi. "Prens size arazisini parayla satıyor ama bu parayı köy işlerinde kullanılmak üzere ortak sermayeye katıyor."

Dişsiz, öfkeli bir ihtiyar, gözlerini yerden kaldırmadan, "Çok iyi anlıyoruz" diye atıldı. "Para bankada olacak sanki. Biz belli zamanlarda ödemek zorunda olacağız. İstemiyoruz, iyice büker belimizi, zaten yükümüz ağır."

Sağdan, soldan hoşnutsuzluk bildiren, hatta kaba sesler yükseldi: "İstemiyoruz. Eskisi gibi devam edelim daha iyi."

Nehlûdov, bir anlaşma yapacaklarını, altına da hem kendisinin hem de köylülerin imza atması gerektiğini söyleyince, öfkeli itirazlar daha da arttı.

"Neden imzalayacağız? Şimdiye kadar çalıştığımız gibi çalışıp gidelim. Neden girişelim böyle bir şeye? Cahil insanlarız biz."

Bazıları bağırıyordu: "Biz razı değiliz bu işe, görülmüş, duyulmuş bir şey değildir bu! Şimdiye kadar nasılsa öyle devam edelim daha iyi. Şu tohum işini halledin yeter."

Bugüne kadar köylüler tarlalara kendi tohumlarını ekiyorlardı, şimdi onlar bu tohumu da beyin vermesini istiyordu.

Nehlüdov, yırtık pırtık şapkasını hazır olda bir er gibi sol elinde dimdik tutan, yırtık ceketli, yalınayak, gözlerinin içi gülen, genç bir köylüye döndü: "Toprak sahibi olmak istemiyorsunuz demek?"

Askerliğin etkisinden henüz kurtulamadığı belli olan köylü, "Evet efendim" diye cevap verdi.

Nehlüdov, "Yeterli toprağınız var öyleyse?" diye sordu.

Askerliğini yeni bitirmiş genç köylü, eski şapkasını önünde tutarak neşeyle gülümsedi: "Hiç yok efendim."

Bu duruma şaşan Nehlüdov, "Siz gene de bir düşünün" dedi.

Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar, ciddi bir halde, "Düşünecek bir şey yok" diye kestirip attı.

"Yarın bütün gün buradayım, düşüncenizi değiştirirseniz haber yollayın bana."

Köylüler ses çıkarmadı.

Nehlüdov bir netice alamadan elleri boş çiftliğe döndü. Eve girdiği zaman kâhya, "Anlaşamayacaksınız onlarla prens hazretleri, çok inatçıdırlar. Dedikleri dediktir, vazgeçiremezsiniz. Her şeyden korkarlar. O beyaz saçlı ihtiyar da, teklifinize itiraz eden esmer adam da, ikisinin de kafası çalışır aslında. Bazen oturur, çay içer konuşmaya dalarız; günün olaylarını değerlendirir, bakan gibi konuşurlar. Ama kalabalık içine girince bambaşka birer insan olup çıkıveriyorlar" dedi. Kâhya gülümseyerek anlatıyordu.

Nehlüdov, "Kafası çalışanlardan birkaçını buraya çağırsak" dedi. "Onlara bir kere daha anlatsam nasıl olur acaba?"

Kâhya gülümsedi: "Olur."

"Öyleyse söyleyin yarın gelsinler."

Kâhya artan bir sevinçle gülümseyerek, "Olur söylerim, yarın gelirler" dedi.

Besili kısrağının üstünde sarsılarak giden, tarak yüzü görmemiş saçı, sakalı birbirine karışmış esmer kara sakallı köylü, kaftanı lime lime olmuş, atının demir kösteklerini sallayarak yürüyen, sıska, yaşlı köylüye, "Ne akıllı adam!" diyordu. Köylüler geceleri bey koruluğunda otlamaya götürüyorlardı atlarını.

"Bedava toprak vereceğim sana, hele şurayı bir imzala. Attıkları kazıklar yetmiyor sanki... Artık bizim de gözümüz açıldı." Atını durdurdu. Geride kalan taya baktı. Ama tay arkada değildi, çayıra dalmıştı.

Arkada kalan tayın çayırda kişneyerek koştuğunu duyan saçı sakalı birbirine karışmış esmer köylü, "Beyin çayırına daldı" diye konuştu.

Yırtık ceketli ihtiyar, "Otlar gene büyümüş" dedi. "Bayramdan sonra kadınları yollamalı, yoksa oraklarda hayır kalmayacak."

Saçı başı karışık köylü, beyin konuşması üzerine düşüncelerini söylemeye devam ediyordu: "Bir imza atıver şuraya, sonra seni diri diri yutsun..."

"Aynen öyle" dedi ihtiyar.

Daha sonra sustular. Islak toprakta yalnız nal sesleri duyuluyordu.

VIII

Nehlûdov, kendisi için hazırlanan odaya çıktı. Kuştüyü yatak serili, iki yastıklı, yüksek bir karyola vardı burada. Kırmızı şarap rengi ipek yorganın üzerine küçük güller işlenmişti. Kâhyanın karısının çeyizinden olduğu belliydi. Kâhya öğleden kalan yemekleri çıkarıp masayı hazırladı. Nehlûdov yemeyeceğini söyleyince, onu gereği gibi ağırlayamadıkları için özür dileyerek çekildi. Nehlûdov'u yalnız bıraktı.

Köylülerin bu tavrı hiç şaşırtmamıştı Nehlûdov'u. Kuzminskoye'de onun teklifini kabul edip, minnettarlıklarını birçok defa dile getirmişler, buradaysa ona güvensizlik, hatta düşmanlıkla yaklaşmışlardı. Buna rağmen sakin ve sevinçliydi. Yönetici binası havasız ve pisti. Nehlûdov avluya çıktı, bahçeye gitmek istedi ama o geceyi, arka kapıyı, hizmetçilerin bölümünü hatırladı. Kötü anılarla dolu ve işlediği suçla kirlenmiş yerlerde dolaşmak istemedi. Merdivene oturdu, kayın ağacının taze yapraklarının keskin kokusunun doldurduğu ılık havayı ciğerlerine çekerek karanlık bahçeye uzun süre baktı. Değirmenin sesini, tam merdivenin dibindeki küçük ağaçta sesi ıslık gibi çıkan bir kuşun ve bülbüllerin ötüşünü dinledi. Kâhyanın odasında ışık söndü. Doğuda, samanlığın arkasında görünen ay kızıl ışıklar saçarak yükseliyordu. Ayın donuk ışığı bahçenin yeşilliğini, köhne evi daha da aydınlatmıştı. Uzaklardan gök gürültüleri geliyor, gökyüzü kara bulutlarla

doluyordu. Bülbüller, kuşlar susmuştu. Değirmenin gürültüsü arasından kazların sesi duyuluyordu yalnız. Köyde ve kâhyanın avlusundaki erkenci horozlar havanın bozacağı sıcak gecelerde her zaman yaptıkları gibi erkenden ötmeye başladılar. Horozların erken ötmesini genelde iyiye yorarlar, halk arasında böyle bir inanç vardır. Nehlüdov için iyiden de öteydi bu gece. Neşe dolu, mutlu bir geceydi. Tertemiz bir gençken burada geçirdiği o yazı hatırlamıştı; hayatının en iyi anlarında olduğu gibi hissediyordu kendini. On dört yaşında bir çocukken, gerçeği ona göstersin diye Tanrı'ya dua ettiği, ayrılırlarken annesinin dizine yatıp hüngür hüngür ağlayarak, daima iyi, dürüst olacağına, onu hiç üzmeyeceğine söz verdiği zamanlarda olduğu gibiydi gene. Nikolay İrtenyev'le iyi her şeyde birbirlerini ölünceye kadar desteklemeye, insanları mutlu etmek için var güçleriyle çalışmaya karar verdikleri günlerde nasıl hissediyorsa gene öyle hissediyordu.

Kuzminskoye'de evine, koruluğuna, malına, mülküne nasıl acıdığını hatırladı. Bu hislere kapılmış olması bile garip geliyordu şimdi. Bugün gördüklerini hatırladı. Ormandan ağaç kesti diye hapse atılan adamı, çocuklarıyla bir başına kalmış karısını, köylü kadınların beylere metres olmalarını doğal karşılayan korkunç Matryona'yı hatırladı. Bu kadının çocuklara karşı tavrı, onların yuvaya götürülüşü, pılı pırtıya sarılı halleri, beslenememekten bir deri bir kemik kalmış, gülümseyen çocuk geldi gözlerinin önüne. Aç ineğine bakamadı diye Nehlüdov için çalışmak zorunda kalan, bitkin, hamile kadını görür gibi oldu. Hapishaneyi, tıraşlı kafaları, hücreleri, o iğrenç kokuyu, zincirleri, bütün bunların yanında da başkent sosyetesinin aşırı lüksünü hatırladı.

Dolunay samanlığın arkasından yükselmişti. Avluda siyah gölgeler uzuyor, yıkık dökük evin teneke damı parlıyordu. Susmuş bülbül bile bu güzel manzaranın boşa gitmesini istemiyormuş gibi, bahçede şakımaya başlamıştı.

Nehlûdov Kuzminskoye'de, ileride nasıl yaşayacağını, neyi nasıl yapacağına dair cevaplar bulmaya çalıştığını hatırladı. Kafasını karıştırmıştı bu sorular. Aslında her soruya verilecek bir sürü cevap vardı, asıl mesele bunlardan hangisini seçmek gerektiğiydi... Şimdi bütün bu soruların cevaplarını kolayca buluyordu. Bu durum onu şaşırtıyordu. Sonunun ne olacağını umursamadığı, yalnızca ne yapması gerektiğini düşündüğü için şimdi kolay geliyordu ona bu sorular. İşin garip yanı, kendisiyle ilgili sorunlara çözümler üretemiyor, başkaları için yapması gerekenleriyse kesinlikle biliyordu. Toprağı köylülere dağıtması gerektiğini biliyordu. Katyuşa'yı yüzüstü bırakmayarak ona yardım etmesi gerektiğini, ona kendini affettirmek için her şeyi göze almak zorunda olduğunu da biliyordu. Bildiği başka bir şey daha vardı ki o da mahkemeler ve oralarda uygulanan cezalar hakkında başkalarının göremediği şeylerdi; onları incelemek ve ne sonuçlar doğuracağını bilmek zorunda olduğuna inanıyordu. Bu kararlılığı ve kendine duyduğu güven hoşuna gidiyordu.

Kara bulutlar iyiden iyiye kaplamıştı gökyüzünü. Ay ışığı yerini bütün avluyu, kırık dökük evi aydınlatan şimşek ışığına bırakmıştı. Kuşlar susmuş, yapraklar hışırdamaya başlamıştı, rüzgar Nehlûdov'un oturduğu merdivene kadar geliyor, saçlarıyla oynuyordu. Çatılarda yağmur sesleri henüz duyulmaya başlamıştı ki bir şimşek aydınlattı her tarafı. Nehlûdov daha üçe kadar bile saymamıştı ki korkunç bir patlama daha oldu, gürültü uzaklara doğru yayıldı.

Nehlûdov içeri girdi. "Evet, evet" diye düşünüyordu. "Hayatın anlamını bilmiyorum, yaşarken başımdan geçen bütün o olayların sebebini bilmek kolay değil... Teyzelerim neden yaşadı? Nikolay İrtenyev neden öldü? Katyuşa karşıma neden çıktı? Nasıl oldu da böyle bir delilik yaptım? Neden savaştık? Peki, savaş sonrası yaşadığım o delice hayata ne demeli? Bunları anlamak benim gücümde değil, onun, kutsal olanın gücünde... O'nun alnıma yazdıkla-

rını yapmak elimde ve ben bunları yaptığım zaman huzuru buluyorum."

Yağmur bardaktan boşalırcasına yağmaya başlamıştı. Damdan gürültüyle akarak fıçıya doluyordu yağmur suları. Şimşek artık daha seyrek aydınlatıyordu ev ve avluyu. Nehlûdov odasına çıktı, soyunup yatağa girdi. Yırtık, pis duvar kâğıtlarının arasından gelen tahtakurusu sesleri onu korkutuyordu. Korktuğu da başına geldi. Işığı söndürür söndürmez, tahtakurularının saldırısına uğradı.

"Malı, mülkü köylülere bırakıp Sibirya'ya gitmek pislik, bit ve tahtakurularına yem olmak demektir... Ancak yapacak bir şey yok. Katlanmam gereken şeylere katlanmalıyım." Yataktan kalkıp açık pencerenin önüne oturdu. Uzaklaşan bulutları ve dolunayı seyre daldı.

IX

Nehlûdov ancak sabaha karşı uyuyabildi. Ertesi sabah kalktığında vakit bir hayli geç olmuştu.

Kâhyanın seçerek çağırdığı yedi köylü gün ortasında elma bahçesine geldiler. Kâhya bir elma ağacının altına küçük bir masayla, oturmak için küçük peykeler yaptırmıştı. Köylüler uzun konuşmalardan sonra peykelere oturmaya razı oldular. Askerden yeni gelen ve temiz çarıklar giyen genç köylü, şapka denecek yeri kalmamış şapkasını "cenazelerde" olduğu gibi önünde tutuyordu. Michelangelo'nun yapıtlarındaki ihtiyarları andıran ak sakalları bukle bukle, güneşte yanmış kahverengi geniş alnını, gür kıvırcık ak saçları çevreleyen, ağırbaşlı, yaşlı bir köylü, şapkasını giyip, ev dokuması kumaştan, temiz ceketinin önünü açıp oturunca diğer köylüler de oturdular.

Onlar yerleştikten sonra, Nehlûdov da karşılarına oturdu; dirseklerini, masada duran, düşüncelerini yazdığı kâğıdın üzerine koydu.

Köylülerin azlığından mı, yoksa kendisiyle değil de işle ilgilendiği için mi bilinmez, bu defa son derece rahattı Nehlûdov. Konuşurken, ak sakallı ihtiyara bakıyordu daha çok. Onun itiraz etmesini ya da söylediklerini onaylamasını bekliyordu. Ancak Nehlûdov, ihtiyar hakkında yanılmıştı. Gerçi temiz yüzlü ihtiyar, başını arada bir evet anlamında, diğer köylüler itiraz ettiklerinde de kaş-

larını çatarak iki yana sallıyordu ama o da Nehlûdov'un söylediklerini güçlükle anlayabiliyordu. Yanındakilerin konuşulanları tekrar etmesi gerekiyor, ancak bu şekilde konuyu açıkça kavrayabildiği belli oluyordu. Bu ihtiyarın hemen yanında oturan, bir gözü şaşı, kaba kumaştan yamalı bir pardösü giyen, potinlerinin altı delik deşik, yok denilecek kadar az sakallı, ufak tefek ihtiyar çok daha iyi anlıyordu Nehlûdov'un söylediklerini. Kaşlarını oynatarak olanca dikkatiyle dinliyor, Nehlûdov'un söylediklerini kendi anlayacakları şekilde hemen tekrar ediyordu. Askerden yeni gelen genç, anlamsız asker söylevleriyle sersemlememiş olsaydı belki o da kavrayabilirdi durumu. Nehlûdov'un anlattıklarıyla en ciddi ilgilenen kalın sesli, top sakallı, ev dokuması kumaştan temiz bir elbise ve yeni çarıklar giymiş uzun burunlu adamdı. Hep dinliyor, ancak gerektiği zaman konuşuyordu. Geri kalan iki kişiden biri, dün Nehlûdov'un teklifini tepkiyle karşılayan ve olumsuz cevap veren dişleri dökülmüş ihtiyardı. Diğeri de saçı sakalı ağarmış, temiz yüzlü, ince bacaklarına yapışmış uzun çizmelerini sıkıca bağlamış, topal, uzun boylu bir ihtiyardı. Onlar da dikkatle dinliyor ancak hemen hiç konuşmuyordu.

Nehlûdov önce toprak mülkiyeti üzerine düşüncelerini açıkladı, "Bence toprak parayla alınıp satılmamalı" dedi. "Çünkü satılırsa parası olana gider. Sonra da toprağı olan, olmayandan, toprak karşılığında istediğini alır. Toprağa basmasına bile para almadan izin vermez."

Gözlerinin içi gülen ak sakallı ihtiyar, "Bize de o zaman kanat takıp uçmak kalır" dedi.

Uzun burunlu adam kalın sesiyle, "Doğru" diye ilave etti.

Askerden gelen genç onayladı: "Öyle."

Temiz yüzlü, topal ihtiyar, "Kadıncağızı ineğe ot kesti diye yakalayıp kodese tıktılar" dedi.

Dişleri dökülmüş sinirli ihtiyar, "Beş verst ötedeki yeri kiraya veriyorlar ama öyle bir para istiyorlar ki yanma yaklaşılmıyor"

diye atıldı. "Canımızı alacaklar ellerinden gelse."

Nehlûdov, "Ben de aynı fikirdeyim" dedi. "Toprak sahibi olmayı da günah sayıyorum. Bu yüzden size vermek istiyorum toprağımı."

Sakalları kıvır kıvır ihtiyar, "Çok iyi edersiniz" dedi. Nehlûdov'un toprağı onlara kiraya vermek istediğini sandığı belli oluyordu.

"Ben de bu yüzden buradayım zaten. Artık toprak sahibi olmak istemiyorum. Onu sizlere nasıl verebilirim, bir çare bulalım buna."

Dişleri dökülmüş, sinirli ihtiyar, "Ver köylülere olsun bitsin" dedi.

Nehlûdov, ilk anda samimiyetinden duyulan bir kuşku içeren bu sözden alınmış olsa da çabuk toparladı kendini ve bu fırsattan yararlanarak asıl konuya geldi. "Seve seve vereyim" dedi. "Ama nasıl vereceğim? Hangi köylülere? Neden size de, Deminsk köylülerine değil?" Kurak topraklı komşu köydü bu.

Köylüler konuşmuyordu. Yalnız, askerden yeni gelen köylü, "Doğru" dedi.

Nehlûdov: "Söyleyin, Çar toprağın toprak sahiplerinden alınıp köylülere dağıtılmasını buyursa..."

Aynı köylü kesti Nehlûdov'un sözünü. "Böyle bir şey mi var yoksa?"

"Hayır yok. Ben bunu kendi başıma yapıyorum, siz olsanız nasıl dağıtırsınız toprağı?"

Sobacı köylü kaşlarını çabuk çabuk indirip kaldırarak, "Nasıl mı?" dedi. "Eşit dağıtırdım, köylüye ne kadar verirsem beye de o kadar verirdim."

Temiz yüzlü, topal ihtiyar, "Tamam işte. Adam başına eşit dağıtılır" diye onayladı. Herkes ona katıldı.

Nehlûdov, "Adam başına demek. Hizmetçilere de mi?" diye sordu.

Eski asker gülümsemeye çalışarak, "Hayır" dedi ama kafası çalışan, uzun boylu köylü itiraz etti. Kalın sesiyle, "Herkese eşit dağıtılmalı" dedi.

Nehlüdov itirazını hazırlamıştı, "Toprağı işlemeyenlere yani beylere, uşaklara, aşçılara, memurlara, yazarlara, şehirde yaşayanlara da toprak verirsen, onlar kendi paylarını alıp zenginlere satar. Böylece toprak yine zenginlerin eline geçer. Herkese dağıtmaya kalkarsan onu işleyenlere, yani asıl sahiplerine yine yeterince toprak kalmaz. Zenginler de toprağa ihtiyacı olmayanlardan toprağı satın aldığı zaman köylüler, toprağı çok olanlara hizmet etmek zorunda kalacak yine."

Asker hemen onayladı: "Evet."

Sobacı, askerin sözünü sertçe kesti, "Toprağın, onu kendi işleyenden başkasına satılmasını yasaklarsın olur biter" dedi.

Nehlüdov, toprağı kendi için mi, başkaları için mi işlediğini anlamanın zor olduğunu söyleyerek buna da itiraz etti.

Kafası çalışan, uzun boylu köylü, "O zaman toprak ortak mal olur hep birlikte işler köylüler" dedi. Kalın sesiyle, kararlı bir şekilde ilave etti. "Çalışanlar payını alır, çalışmayanlara bir şey verilmez."

Nehlüdov komünistlerin savunduğu bu fikre de itiraz etti. Bunun için herkesin pulluğunun, atlarının olması gerektiğini söyledi. Hiç kimsenin diğerlerinden geri kalmaması için herkeste bunlardan olması gerektiğini ya da bunların da ortak mal olması gerektiğini, bunu yapabilmek içinse herkesin bu konuda aynı görüşte birleşmesinin zorunlu olduğunu söyledi.

Sinirli ihtiyar, "Bizim köylü milleti asla bir fikirde anlaşamaz" dedi.

Gözlerinin içi gülen ak sakallı ihtiyar, "Birbirlerini yerler" diye söze girdi. "Kadınlar birbirinin gözünü oyar."

Nehlüdov, "Peki, nasıl pay edeceksiniz toprağı?" diye sordu. "Birine verimli, öbürüne kıraç, kumluk yer düşerse?"

Sobacı, "Herkese her topraktan eşit ölçüde verilir" dedi.

Nehlüdov, bu toprak dağıtma işinin bir köyde değil, her yerde yapılacağını söyleyerek itiraz etti. Toprak köylülere bedava dağıtılacağına göre, neden bazılarına iyi, bazılarına kötü yerler kalacaktı? Herkes iyi yeri kendine almak isterdi.

Asker, "Doğru" diye onayladı. Diğerleri susuyordu.

Nehlüdov, "Göründüğü gibi kolay bir iş değil bu" diye ilave etti. "Hem sadece biz değil, birçok insan bunu düşünüp çözmeye uğraşıyor. George isimli bir Amerikalı var, o bir yol bulmuş. Ben de onunla aynı görüşteyim."

Sinirli ihtiyar, "Toprak senin, istediğine verebilirsin. Kimseyi ilgilendirmez" dedi.

Sözünün kesilmesi canını sıkıntıştı Nehlüdov'un. Ama buna canı sıkılanın yalnız kendisi olmadığını fark edince sevindi.

Kafası çalışan köylü, "Dur hele bir Semyon Dayı" dedi, "bırak da bitirsin lafını."

Bu hoşuna gitti Nehlüdov'un. Henry George'un savunduğu tek vergi usulünü anlatmaya koyuldu onlara. "Toprak, hiç kimsenindir" diye başladı, "Tanrı'nındır."

Bazı sesler duyuldu: "Tabii."

"İnsanların ortak malıdır toprak. Herkesin eşit hakkı vardır onda. Gelgelelim bazı toprak iyidir, bazısı kötü. Herkes iyisini ister. Adil bir dağıtımı nasıl yaparız bu durumda?" Nehlüdov sorusuna cevabı kendi verdi. "İyi toprağı alan, toprağı olmayanlara, aldığı toprağın karşılığını öderse bu iş olur. Parayı kimin kime ödeyeceğini bilmek zor olduğu için, toprağı alanlar karşılığını topluma verecekler, toplum da bu parayla ihtiyaçlarını giderecek. Bu durumda haksızlığa uğrayan da olmaz. Toprak sahibi mi olmak istiyorsun, iyi toprak için çok, kötü toprak için daha az para ver, al toprağı. Toprak istemiyorsan da para vermeyeceksin, toplumsal ihtiyaçların için senin yerine toprağı olanlar verecek parayı."

Sobacı kaşlarını oynatarak, "Bu iyi fikir" dedi. "İyi toprağı alan daha çok para verir."

Sakalı bukle bukle olan ihtiyar, "Doğrusu akıllı adammış şu Amerikalı" dedi.

Uzun boylu köylü, belli ki lafın nereye gittiğini anlayarak, "Yeter ki verebilecek bir para olsun" dedi.

"Ne çok, ne de az olacak... Pahalı olursa, toprağı alanlar ödeyemez, zarara uğrarlar, ucuz olursa bu kez herkes birbirinden toprak almaya kalkar, bir toprak alış verişidir başlar. Beni asıl düşündüren de bu zaten."

Köylüler, "Doğru, çok doğru" dediler. "Ama bir yolu bulunur..."

Bukleli ihtiyar, "Sahi, çok akıllı adammış!" dedi. "Neler düşünmüş."

Kâhya gülümsedi: "Peki, ben de toprak almak istersem ne olacak?"

Nehlüdov, "Fazla yer varsa alıp çalışın" dedi.

Gözlerinin içi gülen ihtiyar, "Sen ne yapacaksın toprağı?" diye sordu. "Karnın tok, sırtın pek..."

Toplantı böylece sona erdi.

Nehlüdov teklifini tekrarladı ve diğer köylülerle konuştuktan sonra gelip kararlarını bildirmelerini söyledi.

Köylüler, "Tamam" dediler.

İzin isteyip kalktılar. Hepsi de heyecanlıydı. Yüksek sesle başlayan konuşmaları giderek zayıfladı. Gece geç saatlere kadar köyden dere boyunca yükselen sesler duyuldu. Anlaşılan Nehlüdov'un teklifi üzerinde zorlu tartışmalar yaşanıyordu.

Teklifi tartışan köylüler ertesi gün çalışmadı. İkiye bölünmüşlerdi. Bir bölümü Nehlüdov'un teklifinin onların yararına ve tehlikesiz olduğunu savunuyor, bir bölümü de bunun bir oyun olduğundan şüpheleniyor, işin aslını anlayamadıkları için korkuyor-

du. Ancak, bir sonraki gün teklifi kabul etmeye hepsi razı oldu. Kararlarını Nehlüdov'a bildirmeye geldiler. Bu kararın alınmasında özellikle yaşlı bir kadının sözleri etkili olmuş, söyledikleri herkesin içindeki şüpheleri sökûp atmıştı. Beyin, kendini dine verdiğini, ruhunun kurtuluşu için toprağını köylülere dağıtmak istediğini söylemişti. Nehlüdov'un Panovo'ya geldiğinde dağıttığı sadakalar da bu sözleri doğruluyordu. Nehlüdov'un para dağıtmasının sebebi, köylülerin ne kadar yoksul olduklarına ve yaşadıkları korkunç hayata ilk kez şahit olmasıydı. Köylünün yoksul olduğunu eskiden de biliyordu ama bu kadarını tahmin etmemişti. Şaşırmıştı. Geçen sene Kuzminskoye'de sattığı korunun parasıyla, satacağı öteberinin ön ödemesini aldığı için parası vardı. Her isteyene çıkarıp veriyordu.

Beyin, isteyene para verdiği haberi duyulunca başta kadınlar olmak üzere, yakın köylerden herkes para istemeye koşmuştu. Nehlüdov ne yapacağını, kime ne kadar vereceğini bilmiyordu. Bildiği tek şey, dilenen bu insanlara şu anda elinde bol miktarda bulunan paradan vermemesinin imkânsız olduğuydu. Aslında bu da çözüm değildi. Bu durumda tek çare başını alıp gitmek, uzaklaşmaktı buradan. Bu yüzden acele ediyordu.

Nehlüdov Panovo'da son gününü, evdeki eşyaları karıştırarak geçirdi. Teyzesinin, büyük, bronz bir sapı olan, topuzu aslan başlı, eski, maun komodininin en alt çekmecesinde bir sürü mektup ve bir resim buldu. Resimde dört kişi vardı. Sovya İvanovna, Mariya İvanovna, Nehlüdov bir de Katyuşa. Bu fotoğraf çekildiğinde Nehlüdov üniversite öğrencisiydi ve Katyuşa, taptaze, tertemiz, güzel ve hayat doluydu. Eşyaların arasından yalnızca mektuplarla bu resmi aldı. Geri kalan her şeyi, gülümseyen kâhyanın isteğine uyarak, değerinin onda biri kadar bir para karşılığında evi alan değirmenciye bıraktı.

Nehlüdov, üzerinden büyük bir ağırlık kalkmış gibi neşeliydi. Seyahate çıkmış, yeni yerler keşfeden biri gibi hissediyordu.

X

Şehir Nehlüdov'un üzerinde değişik bir etki yaratmıştı bu gelişinde. İstasyonda trenden indiğinde hava kararmıştı. Lambaların aydınlattığı sokaklardan geçerek geldi evine. Odalar hâlâ naftalin kokuyordu. Agrafena Petrovna ve Korney bir hayli yorulmuşlar, eşyaları havalandırıp, kuruturken bile kavga etmişlerdi. Nehlüdov'un odasının işi bitmiş ama henüz toplanmamıştı. Sandıklarla dolu koridorlar ve Nehlüdov'un gelişi, evin içinde tuhaf bir heyecanla sürdürülen çalışmayı aksatmıştı. Köyde gördüklerinden sonra, bir zamanlar onun da bir parçası olduğu bu anlamsız koşuşturma öylesine etkilemişti ki onu, hemen ertesi gün otele taşınmaya karar verdi. Agrafena Petrovna'nın evi toplamak için yardıma çağırdığı ablası gelene ve işler bitene kadar orada kalacaktı.

Nehlüdov sabah erken çıktı evden, hapishanenin yakınında ilk gördüğü otelde iki odalı, çok kötü döşenmiş, pis, ucuz bir daire tuttu. Evde seçtiği bazı eşyaların buraya getirilmesini söyledikten sonra avukata gitti.

Hava öylesine soğuk, rüzgar öylesine kamçılıyordu ki, üzerindeki pardösü onu üşümekten koruyamıyordu. Yağmurlardan, fırtınadan sonra, ilkbaharda görülen o soğuklar bastırmıştı... Nehlüdov, ısınmak için giderek çabuklaştırıyordu adımlarını.

Köylüleri, kadınları, çocukları, ihtiyarları, hayatında ilk defa gördüğü o yoksulluğu, o ezilmişliği, sarkan incecik bacakları-

nı durmadan oynatan, ıstırap gülümsemesi yüzünden hiç kaybolmayan çocuğu düşünüyordu... Elinde olmadan, onları şehirdeki insanlarla karşılaştırıyordu. Kasap, balıkçı, hazır elbise dükkânlarının önünden geçerken dükkân sahiplerinin şişmanlığına şaşıyordu. Köyde böyle şişman bir tek insan yoktu. İşleri, sattıkları mallardan anlamayanları kazıklamak olan bu dükkân sahipleri, yaptıklarının çok yararlı bir iş olduğundan şüphe etmiyordu. Sırtlarında kocaman düğmeleri olan geniş omuzlu arabacılar da, sırmalarla donatılmış, resmi kasketli kapıcılar da, önlüklü, kıvırcık saçlı oda hizmetçisi kızlar da, yaylılarına kurulmuş, yayalara küçümseyerek, küstahça bakan, enseleri tıraş edilmiş bıçkın arabacılar da şişmandı. Nehlüdov bunların, toprakları olmadığı için şehre göç etmiş köylüler olduğunu düşünüyordu. Bu insanlardan bazıları şehirdeki şartlardan yararlanmasını bilmiş, beyler gibi yaşamaya başlamıştı. Bazıları da, köyde olduğundan daha ağır şartlar altında yaşamak zorunda kalmış, daha da perişan olmuşlardı. Bir bodrum katının önünde çalışan ayakkabıcıların bunlardan olduğunu düşündü. Sabunlu buharın çıktığı açık pencerelerin önünde ütü yapan, cılız kolları çıplak, soluk benizli, üstlerinde başlarında olmayan, sıska çamaşırcı kadınlar da bunlardandı... Sarsılarak giden yük arabacılarının tozlu, simsiyah yüzlerinde öfke okunuyordu. Sokak başlarında çocuklarıyla dilenen kadınların, üstleri başları yırtık erkeklerin yüzlerinde de aynı öfke vardı. Nehlüdov önünden geçtiği meyhanenin açık penceresinde de gördü benzer yüzleri. Üzerleri şişe, çay takımı dolu, pis mi pis masaların arasında beyaz önlüklü garsonlar sağa sola sendeleyerek koşturuyor, yüzleri kıpkırmızı, terden sırılsıklam olmuş müşteriler bağırıp çağırıyor, şarkı söylüyorlardı. Biri kaşlarını kaldırmış, dudaklarını uzatmış, pencerenin yanında oturuyor, bir şeyleri hatırlamaya çalışıyormuş gibi önüne bakıyordu.

Soğuk rüzgarın kaldırdığı tozla birlikte yürürken, her yana dağılmış boya kokusunu da ciğerlerine çekerek, "Neden toplanmışlar buraya?" diye düşündü Nehlüdov.

Sokakta demir parçaları taşıyan bir yük arabasının yanı sıra yürüdü bir süre. Girintili çıkıntılı yollarda demirler öylesine gürültü çıkarıyordu ki, kulakları uğuldamaya başladı Nehlüdov'un. Adımlarını sıklaştırdığı sırada, gürültünün arasından, birinin ona adıyla seslendiğini duydu. Durdu. Biraz ilerideki yaylıda, bembeyaz dişlerini göstererek gülümseyen, ona el sallayan, sivri bıyıklarının uçları kalkık, güzel yüzlü bir subay gördü.

"Nehlüdov? Sen misin?"

Nehlüdov sevinçle, "Şenbok" dedi. Ama ortada sevinecek bir şey olmadığını anlamakta gecikmedi.

Bir zamanlar teyzelerini ziyarete gelen aynı Şenbok'tu karşısında duran. Çoktan beri kaybetmişti onu Nehlüdov. Alaydan ayrıldığını, süvarilikte kaldığını, borçlarına rağmen, bir şeyler yapıp zenginler arasında yaşamayı sürdürdüğünü duymuştu. Arkadaşının neşeli, mutluluk okunan yüzü, duyduklarının doğru olduğunu gösteriyordu.

Şenbok, yaylıdan inip, omuzlarını düzeltirken, "Seni yakalamam iyi oldu" dedi. "Koca şehirde kimsecikler yok. Yaşlanmışsın be kardeşim. Yürüyüşünden tanıdım seni. Ne dersin, beraber yemek yer miyiz? Buralarda iyi yemek nerede yenir?"

Arkadaşını gücendirmeden ondan nasıl kurtulacağını düşünen Nehlüdov, "Bilmem ki" diye cevap verdi. "Pek zamanım yok da... Senin ne işin var buralarda?"

"Bazı vesayet işleri... Samanov'un vasisiyim, onun adına işlerini yönetiyorum. Tanır mısın? Denizde kum, herifte para... Biraz kafasızdır ama 54 bin hektar arazisi var." Arazi sanki kendininmiş gibi kasılarak söylemişti bunu. "İşleri berbattı. Arazisinde çalışan köylüler para falan da vermiyorlardı ona. En azından 80 bin zarar ediyordu senede. Bir sene içinde işleri düzelttim, yüzde yetmiş arttırdım gelirini."

Nehlüdov, Şenbok'un malını mülkünü satıp savdıktan sonra, ödemek niyetinde olmadığı bir sürü de borç alarak, sözü geçen bi-

rinin çabaları sonucu, para babası olan ve malını, mülkünü ona buna yediren bir ihtiyarın vasisi olduğunu, bu şekilde elde ettiği parayla yaşadığını duyduğunu hatırladı.

Nehlüdov, arkadaşının krem sürülmüş, parlayan yüzüne, bıyıklarına bakıp, onun içten konuşmasını, işlerini nasıl yoluna koyduğuyla övünmesini dinlerken kendi kendine, "Gücendirmeden nasıl ayrılabilirim ondan acaba?" diye düşünüyordu.

"Ee, nerede yiyeceğiz yemeğimizi?"

Nehlüdov saatine baktı, "Hiç vaktim yok ne yazık ki" dedi.

"Tamam o zaman. Akşama at yarışı var. Gelecek misin?"

"Hayır."

"Hadi canım, gel işte. Benim atım yok ama Grişin'lerin atına oynayacağım. Hatırlar mısın? Çok iyi bir atı vardı. Bekleyeceğim, akşam yemeğini beraber yeriz."

Nehlüdov gülümsedi: "Akşam yemeğine kalamam."

"Çok üzüldüm. Nereye gidiyorsun böyle? İstersen bırakayım."

"Avukata gidiyorum. Evi hemen şu sokakta..."

"Hapishaneye gidip geliyormuşsun, öyle mi? Suçlulara yardım mı ediyorsun? Korçaginler söyledi. (Şenbok gülümsedi.) Anlatsana!"

Nehlüdov, "Duyduklarının hepsi doğrudur" dedi. "Sokakta ayaküstü anlatılmaz!"

"Eskiden de garip huyların vardı zaten. Yarışlara gelecek misin?"

"Vaktim yok, canım da istemiyor. Ne olursun gücenme."

"Tam da buldun gücenecek adamı! Nerede kalıyorsun?" Birden ciddileşti Şenbok, gözleri daldı, kaşlarını çattı. Bir şey hatırlamaya çalıştığı belliydi. Nehlüdov, meyhanenin penceresinde gördüğü, kaşları kalkık, dudaklarını uzatmış adamın yüzündeki aptalca ifadeyi gördü bir an arkadaşının yüzünde.

"Amma da soğuk, değil mi?

"Çok soğuk. Evet."

Şenbok, Nehlüdov'un elini sıkarken, "Neyse, hadi Allah'a ısmarladık. Seni gördüğüme çok sevindim" dedi.

Yaylıya atladı, beyaz dudaklarında her zamanki gülümsemesi, pırıl pırıl parlayan yüzünün önünde yeni güderi eldivenli, geniş elini salladı.

Nehlüdov yoluna devam ederken, "Ben de böyle miydim bir zamanlar?" diye düşünüyordu. "Tam böyle olmasam bile, böyle olmayı istiyor, ömrümün sonuna kadar böyle yaşayabileceğimi sanıyordum..."

XI

Avukat, sırada bekleyenleri atlatarak hemen içeri aldı Nehlüdov'u. Önce Menşovların olayını anlattı; genç adamı haksız yere tutuklamaları şaşırtmıştı onu.

"Korkunç bir şey" diyordu. "Yangını mal sahibinin, sigortadan para almak amacıyla çıkarmış olduğu kesin. Ama asıl önemlisi, Menşovların suçlu olduğunun ispat edilemediğidir. Hiçbir delil yok. Sorgu yargıcının işgüzarlığı, savcının da adam sendeciliği işte... Yeter ki kasabada değil, burada bakılsın, davayı kazanacağımdan kuşkunuz olmasın, para falan da istemiyorum. Gelelim diğer meseleye, Fedosya Buryukova adına Çar'a vereceğiniz dilekçe hazır. Petersburg'a gidecekseniz kendiniz götürün, tanıdıklarınızdan da yardım isteyin. Yoksa adalet bakanlığından bilgi isterler, onlar da başlarından savar, yani olumsuz cevap verirler, boşuna uğraşmış oluruz. Elinizden gelirse büyüklerden birileriyle görüşmeye çalışın."

"Çar'la mı?" diye sordu Nehlüdov.

Avukat gülümsedi. "Çar en büyüktür" dedi. "Büyük dediğim, dilekçe komisyonu başkanı falandır. Yapabileceğim başka bir şey var mı?"

Nehlüdov cebinden bir mektup çıkardı, "Var" dedi. "İncil okudukları için hapishaneye atılan birkaç kişi bir mektup yazmış

bana. Eğer anlattıkları doğruysa gerçekten çok garip bir olay bu. Bugün onlarla görüşüp durumu anlamaya çalışacağım."

Avukat gülümsedi. "Bakıyorum da hapishaneye düşenlerin koruyucusu oldunuz. Şikâyetleriyle ilgileniyorsunuz. Ama o kadar çok şikâyet ederler ki orada. Korkarım hepsiyle baş edemeyeceksiniz."

Nehlüdov, "Hayır, gerçekten çok garip bir olay bu" dedi. "Köylüler İncil okumak için toplanmış. Jandarmalar gelip dağıtmış. Ertesi pazar tekrar toplanmışlar, o zaman da komiseri çağırıp tutanak düzenleyip, köylüleri mahkemeye vermişler. Sorgu yargıcı soruşturma açmış, savcı iddianameyi hazırlamış, yargıcın karşısına çıkarmışlar köylüleri. Savcı iddianamesini okumuş, delil olarak İncil de masanın üzerinde duruyormuş. Sürgün cezasına çarptırmışlar adamları. Korkunç bir şey bu! Doğru mudur acaba?"

"Şaşırdınız mı?"

"Hem de çok. Komiseri anlıyorum, emir kulu o. Ama savcının yaptığına ne denir? Okumuş, yazmış bir insandan beklenir mi?"

"Savcıların, mahkeme görevlilerinin ilerici insanlar olduğunu düşünmeye alıştığımız için yanılıyoruz zaten. Bir zamanlar öyleydiler ama artık çok değiştiler. Ayın sonunu getirmekten başka bir düşünceleri olmayan memurlar oldular artık. Aylığını alıyor ama para yetmiyor, prensipler de burada bitiyor. Kimi isterseniz suçlamaya, cezalandırmaya hazırlar artık."

"Topluca İncil okudular diye insanları sürgüne yollayacak yasalar var mıdır?"

"Değil sürgüne, küreğe yollayacak yasalar bile bulunur. Yeter ki İncil'i okurken onu birbirlerine, yasak olduğu haliyle yani kiliseye hakaret içerecek şekilde anlatıp yorumlamış olsunlar; eğer böyleyse 190. maddeye göre sürgünü gerektirir."

"Olamaz böyle bir şey."

"Hem de nasıl olur. Sayın mahkeme görevlilerine ne kadar minnettar olduğumu her fırsatta belirtirim. Çünkü siz de, ben de hapishanede değilsek, onların iyi kalpli olmaları sayesindedir. İnsanların bütün haklarını ellerinden alıp, sürgüne yollamak son derece kolay bir şeydir onlar için."

"Peki ama yasalar, savcının ve onları uygulamakla görevli insanların keyfi yorumuna bağlıysa mahkemeler ne işe yarıyor?"

Avukat kahkahayla gülmeye başladı. "Neler soruyorsunuz!" dedi. "Felsefeye girer sizin bu sorunuz. Sonra konuşuruz bunu. Cumartesi günü bize gelin. Bilginler, edebiyatçılar, sanatçılar gelecek. Bu genel sorunlar üzerinde konuşuruz. Karımla tanışıyorsunuz. Bekleyeceğim sizi, mutlaka gelin."

"Gelmeye çalışırım." Nehlüdov yalan söylediğinin farkındaydı. Çalışacaktı ama gelmeye değil, avukatın evinde toplanacak bilginlerin, edebiyatçıların, sanatçıların arasına katılmamaya çalışacaktı.

Nehlüdov'un, yasaları uygulamak ve mahkemelerin ne işe yaradığı hakkındaki sorusu üzerine avukatın gülmesi, "felsefe", "genel sorunlar" derken takındığı ses tonu, birbirlerinden ne kadar farklı olduklarına işaretti. Belli ki avukatın arkadaşları da onun gibi düşünüyorlardı. Nehlüdov kendinin eskiden arkadaşlık ettiği Şenbok'tan olduğu kadar avukattan da, onun çevresinden de uzak hissediyordu.

XII

Nehlûdov cezaevine gitmek için arabaya bindiğinde vakit hayli geç olmuştu ve yolu epeyce uzundu. Bir sokaktan geçerken orta yaşlı, zeki bakışlı, temiz yüzlü bir adam olan arabacı Nehlûdov'a döndü, inşaat halinde kocaman bir yapıyı göstererek, "Şu eve bakın" dedi, "ne kadar büyük!"

Evi kendi yapıyormuş da, bununla övünmek istiyormuş gibi bir hali vardı. Demir çivilerle çakılı kalın çam kalaslar yükselen yapıyı çepeçevre sarıyor, onu sokaktan ayırıyordu. Kalas köprüler üzerinde, üstleri başları kireç içinde işçiler karınca gibi çalışıyordu. Bazıları duvar örüyor, bazıları taş kırıyor, bazıları da ağır tekneleri yukarı çıkarıyor, başlarını indiriyordu.

Mühendis olan temiz giyimli, şişman bir bey merdivende duruyor, onu saygıyla dinleyen kalfa Vladimir'e yukarıyı göstererek bir şeyler söylüyordu. Mühendisle kalfanın yanındaki kapıdan boş tekneler çıkıyor, doluları giriyordu.Nehlûdov, bu eve bakarak kendi kendine düşündü: "Çalışanlar da çalıştıranlar da bunun ne kadar önemli bir iş olduğuna nasıl da inanıyorlar! Evlerinde hamile karıları, güçlerini aşan işlerin altından kalkmaya çalışırken, yırtık ve kirli bezlere sarılı çocukları ince bacaklarını sallayarak, açlıktan ölmek üzere, acı acı gülümserken onların burada, gereksiz bir insana, onları döven, soyup soğana çeviren bir aptal için bu konağı yapmak zorunda olduklarına inanıyorlar."

Düşüncesini açıkça ve yüksek sesle söyledi: "Kafasızlık bu evi yapmak."

Arabacı bozulmuştu. "Kafasızlık mı dediniz?" diye itiraz etti. "Kafasızlık olur mu hiç? Halk iş buluyor, hayırlı bir iş."

"Hiçbir şeye yaramayacak bir ev yapıyorlar."

"Yaptıklarına göre demek ki yarayacak. Hem halk ekmek parası kazanıyor."

Nehlûdov tekerleklerin gürültüsünden sesini zor duyurduğu için cevap vermedi. Hapishaneye yaklaştıklarında araba parke yoldan toprak zemine inince gürültü kesildi, konuşmak kolaylaştı.

Arabacı yerinde yarım dönerek Nehlûdov'a baktı. Karşıdan gelen, omuzlarında hızarları, baltaları, çuvalları, yarım kürekleriyle köylüleri göstererek, "Akın akın şehre geliyorlar" dedi. "Dehşet."

Nehlûdov, "Eskisinden daha çok mu geliyorlar şimdi?" diye sordu.

"Ohoo! Bu sene doldular. Beyler birini atıp birini alıyorlar. Adam bol çünkü..."

"Neden böyle oldu bu sene?"

"Millet çoğaldı. Ne yapsın zavallılar."

"Varsın çoğalsınlar. Köyde niçin kalmıyorlar?"

"Ne yapsınlar köyde? Toprak yok ki."

İnsan, bir yerini incittiğinde istemeden hep orasını çarpar, Nehlûdov'un karşısına da her yerde hep aynı mesele çıkıyordu. "Bundan başka konu yok mu?" diye düşündü. Sonra arabacıya, köylerinde ne kadar toprakları olduğunu, neden şehirde oturduğunu sordu.

Arabacı seve seve cevap veriyordu. "Adam başına bir hektar toprak düşer bizim orada, efendim. Üç canlık toprağımız var bizim. Babamla bir kardeşim evde, diğeri askerde... Aslında ekip bi-

çecek bir şey de yok ya... Kardeşim de Moskova'ya gitmek istiyordu, orada çalışmak..."

"Toprak kiralayamaz mısınız?"

"Veren kim? Beyler satıp savdılar mallarını. Tüccarlar aldı hepsini. Onlar da dünyada vermezler kiraya, kendileri ekip biçiyorlar. Bizim köyü bir Fransız aldı. Kiraya vermiyor."

"İsmi ne?"

"Dufar. Belki duymuşsunuzdur. Büyük tiyatroda aktrislerin saçlarını yapıyor. İyi bir iş. Zengin oldu. Bizim eski hanımdan aldı köyü. Şimdi onun oldu bizim orası. Sırtımıza bindi. Kendisi iyi adamdır aslında. Karısı Rus. Tanrı böyle kadın kimseye vermesin. Köpekten beter. Köylünün kanını emiyor. İşte hapishane. Nerede ineceksiniz? İçeri mi gireceksiniz? Sanırım bırakmazlar."

XIII

Nehlûdov yüreği çarparak, Maslova'yı nasıl bir durumda bulacağını bilmemenin verdiği korkuyla hapishanenin kapısını çaldı. Çıkan gardiyana Maslova'yı sordu. Gardiyan deftere baktı, revirde olduğunu söyledi. Nehlûdov revire gitti. İyi yürekli bir ihtiyar olan revir bekçisi onu içeri aldı ve kimi görmek istediğini öğrenince çocuk bölümüne doğru yürüdü.

Üstü başı fenol kokan genç bir doktor koridora, Nehlûdov'un yanına geldi, sert bir tavırla ne istediğini sordu. Bu doktor, mahkûmlara karşı çok yumuşak davranırdı. Bu yüzden hapishane yöneticileriyle, hatta başhekimle sık sık tartışırlardı. Nehlûdov'un ondan yasa dışı bir şey isteyeceği korkusuyla, hiç kimseye ayrıcalık tanımayacağını göstermek için böyle sert davranmıştı.

"Burada kadın yok" dedi, "çocuk bölümü burası."

"Biliyorum, buraya hastabakıcı olarak verilen bir kadınla görüşmek için gelmiştim."

"İki hastabakıcımız var."

"Onlardan biri, Maslova yakınımdır. Görmek istiyordum onu. Cezasının kaldırılması için dilekçe vermeye Petersburg'a gidiyorum. Bir de şu fotoğrafı verecektim kendisine." Nehlûdov bir zarf çıkardı cebinden.

Doktor yumuşamıştı. "Olur" dedi.

Beyaz önlüklü yaşlı bir kadına hastabakıcı Maslova'yı çağırmasını söyledikten sonra tekrar Nehlüdov'a döndü, "Oturmak istemez miydiniz? Bekleme odasına geçebilirsiniz."

Nehlüdov, "Teşekkür ederim" dedi. Doktorun değişen tavrını fark edince Maslova'dan memnun olup olmadıklarını sordu.

Doktor, "Çalışıyor" dedi, "içinde bulunduğu şartları dikkate alırsak fena değil. İşte kendisi de geldi."

Kapıdan yaşlı bir kadın çıktı. Maslova da arkasındaydı. Üzerinde çizgili bir entariyle beyaz önlük vardı. Bir başörtü bağlamıştı başına. Nehlüdov'u görünce kızardı, kararsızlık içinde bir an durakladı, sonra kaşlarını çattı, başını önüne eğip, koridordaki halı üzerinde hızlı adımlarla ona doğru yürüdü. Nehlüdov'un yanına gelince önce elini uzatmak istemedi ona, sonra uzattı, daha da kızardı uzatınca. Taşkınlığı için Nehlüdov'dan özür dilediği görüşmelerinden sonra hiç görüşmemişlerdi. Şimdi de öyle bulacağını düşünmüş ama yanılmıştı. Çok değişmişti Maslova. Yüz ifadesi değişikti, çekingen ve tutuk... Nehlüdov'a öfkeliydi, en azından o böyle hissediyordu. Nehlüdov, doktora söylediği gibi ona da Petersburg'a gideceğini söyledi, sonra içinde Panovo'dan aldığı fotoğraf bulunan zarfı uzattı.

"Panovo'da buldum bunu, çok eski bir fotoğraf, hoşunuza gider belki. Alın.

Maslova siyah kaşlarını kaldırarak, hafif şaşı gözleriyle şaşkın şaşkın baktı. Zarfı sessizce aldı, önlüğünün içine soktu.

Nehlüdov, "Teyzenizi gördüm orada" dedi.

Maslova umursamaz bir tavırla, "Öyle mi?" diye mırıldandı.

"Burada iyi misiniz?"

"Eh işte, iyiyim."

"Iş ağır geliyor mu?"

"Gelmiyor. Yalnız alışamadım daha."

"Sizin için böylesi daha iyi oldu. Burası daha iyidir."

Maslova, "Nereden?" diye sordu.

Nehlüdov'un yüzü kızardı ama hemen toparlandı: "Hapishaneden..."

"Neden?"

"Burada insanlar daha iyidir sanırım. Oradaki gibi insanlar yoktur."

"Oradakiler de çok iyiydi."

Nehlüdov, "Menşovlar için elimden geleni yaptım, serbest kalacaklarını düşünüyorum" dedi.

Maslova hafifçe gülümsedi. "Umarım" dedi. İhtiyar Menşova için kullandığı sıfatı tekrarlayarak, "Çok iyidir zavallı kadıncağız" diye ilave etti.

"Bugün Petersburg'a gidiyorum. Dosyanızı yakında inceleyecekler, kararı bozacaklarını umuyorum."

Maslova, "Bozmaları da bozmamaları da önemli değil artık benim için" dedi.

"Neden?"

Maslova, soran bakışlarla Nehlüdov'a dönerek, "İşte" dedi.

Maslova'nın bu cevabı ve bakışı, Nehlüdov'un kararından dönüp dönmediğini öğrenmek içindi, en azından Nehlüdov böyle düşündü. "Sizin için neden önemli olmadığını bilmiyorum" dedi. "Ama siz serbest kalsanız da kalmasanız da benim için önemi yok. Çünkü her durumda ben size söylediğimi yapmaya hazırım."

Maslova başını kaldırdı, siyah, hafif şaşı gözleriyle uzun uzun Nehlüdov'a baktı, yüzü sevinçle aydınlandı. Ama ağzından çıkan sözler, gözlerinin söylediğinden bambaşkaydı: "Boşuna konuşuyorsunuz."

"Bunları bilin istedim."

Maslova gülümsememek için kendini zorlayarak, "Bu konuda her şeyi konuştuk" dedi, "söyleyecek başka bir şey yok."

İçeriden bir gürültü duyuldu. Bir çocuk ağlamaya başladı. Maslova telaşla bakınarak, "Beni çağırıyorlar galiba" dedi.

"Hoşça kalın" dedi Nehlüdov.

Maslova, kendine uzatılan eli fark etmemiş gibi yapıp, Nehlüdov'un elini sıkmadan döndü, gururunu gizlemeye çalışarak hızlı adımlarla uzaklaştı.

"Ne oluyor ruhunda? Neler düşünüyor? Neler hissediyor? Deniyor mu beni, yoksa gerçekten affedemiyor mu? Düşüncelerini, duygularını söyleyemiyor mu, söylemek mi istemiyor? Bana karşı az da olsa yumuşadı mı, yoksa hâlâ kızıyor mu?" Nehlüdov kendi kendine yönelttiği bu sorulardan hiçbirine cevap bulamıyordu. Bildiği tek şey, Maslova'nın ruhunda önemli bir değişmenin gerçekleştiğiydi; bu değişme onu yalnız Maslova'ya değil, Tanrı'ya da yaklaştırıyordu. Bu da onu heyecanlandırıyor, sevindiriyor, duygulandırıyordu.

Maslova, sekiz çocuk karyolasının bulunduğu odaya dönünce, hemşireden aldığı emirle yatak takımlarını değiştirmeye başladı. Elindeki çarşafla, fazla öne eğildiği için az kalsın düşüyordu. Hastalığı geçmek üzere olan, boynu sarılı bir çocuk gülünce Maslova da tutamadı artık kendini, yatağa oturup kahkahalarla gülmeye başladı. Gülüşü öylesine tuhaftı ki, birkaç çocuk daha gülmeye başlamıştı. Hemşire öfkeyle bağırdı: "Ne gülüyorsun? Eskiden çalıştığın yerde değilsin artık! Koş yemeği getir."

Maslova sustu, kapları alıp çıkarken, gülmesi yasak olan boğazı sarılı çocukla göz göze gelince ağzını kapatarak güldü.

Maslova akşam oluncaya kadar, yalnız kaldığı zamanlarda zarftan resmin ucunu çıkarıp uzun uzun baktı. Gece nöbeti bitip de, bir hastabakıcıyla paylaştığı odada yalnız kalınca fotoğrafı zarftan çıkardı ve gözlerini ayırmadan, bakışlarıyla her şeyi okşayarak sararmış karta uzun süre baktı. Fotoğraftaki yüzlere, giysilere, balkonun basamaklarına, Nehlüdov'a, teyzelerin arasından görünen ağaçlara, özellikle kendine, taptaze, güzel yüzüne, alnını çevrele-

yen bukle bukle saçlarına bakmaya doyamıyordu. O kadar dalmıştı ki, oda arkadaşı hastabakıcının girdiğini bile fark etmedi. İyi yürekli, şişman hastabakıcı fotoğrafın üzerine eğilerek, "Nedir o?" dedi. "O mu verdi? Şu sen misin yoksa?"

Maslova, arkadaşının yüzüne bakıp gülümseyerek, "Ya kim olacak?" diye mırıldandı.

"Bu da o, değil mi? Bu annesi mi?"

"Teyzesi. Tanıyamadm mı beni?"

"Tanıyamadım. Söylemesen hayatta tanıyamazdım. Yüzün çok değişmiş. On sene geçmiş aradan!"

Maslova, "Seneler değil, bir ömür" dedi. Canlılığı birden geçti. Derin bir hüzün yayıldı yüzüne, kaşlarının arasında derin kırışıklar belirdi.

"Orada rahattın galiba."

Maslova gözlerini kapayıp başını salladı, "Evet, çok rahattım" dedi. "Kürekten beter."

"Neden?"

"Öyle işte. Akşamın sekizinden sabahın dördüne kadar rahat vermezlerdi. Her gün böyleydi."

"Neden ayrılmadın?"

Maslova, "Ayrılmayı isterdim ama ayrılamazdım ki" dedi. "Boşver!"

Ayağa kalktı, fotoğrafı masanın çekmecesine attı, gözyaşlarını tutarak, kapıyı gürültüyle çarptı ve koridora çıktı. Fotoğrafa bakarken, orada göründüğü gibi hayal etmişti kendini. O zaman ne kadar mutlu olduğu düşünmüş, hâlâ Nehlüdov'la ne kadar mutlu olabileceğini aklından geçirmişti. Arkadaşının sözleri, onu bu hayalden uyandırmış, gerçekleri hatırlatmıştı. Bir zamanlar hayal meyal hissettiği ama kendine bile itiraf etmekten çekindiği korkunç anılar canlanmıştı gözlerinin önünde. Özellikle, onu kurtaracağına söz veren üniversite öğrencisini beklediği, yortudan ön-

ceki gece gelmişti aklına. Kırmızı ipek kumaştan, sağına soluna şarap dökülmüş, açık elbisesiyle, karmakarışık saçlarına kırmızı bir kurdele bağlı, sarhoş ve yorgunluktan bitkin bir durumda, gecenin ikisinde ziyaretçileri yolcu ettikten sonra, dansa ara verildiğinde piyanoya eşlik eden sıska, elmacık kemikleri çıkık, yüzü sivilceli bir arkadaşının yanına oturduğunu, ona çekilmez hayatından şikâyet ettiğini hatırladı. Piyanist kadın da kendi hayatından yakınır, ayrılmayı düşündüğünü söylerdi. Sonra Klara gelirdi yanlarına ve üçü hemen orada bu hayattan kurtulmak için bir karara varırlardı.

O gecenin son olacağını söylüyorlardı, tam yatmak için kalkıyorlardı ki, dışarıda sarhoş ziyaretçilerin gürültüsü duyuldu. Kemancı neşeli bir Rus halk şarkısı çalmaya başladı, Maslova'nın arkadaşı, piyanonun tuşlarında olanca gücüyle gezdiriyordu parmaklarını. Terlemiş, şarap kokan, konuşurken hıçkıran, beyaz gömlekli, fraklı, ufak tefek bir adam Maslova'yı dansa kaldırdı. Onun kısa boylu, sakallı ve bir balodan birlikte geldikleri için kendisi de fraklı arkadaşı Klara'yı kapıp uzun süre dönüp, dans ettiler, bağırıp çağırdılar, içtiler... Böyle bir sene, bir sene daha geçti aradan ve bir sene daha. Kurtulamadı!

Bütün bunların sebebi Nehlüdov'du. Eskiden ona karşı duyduğu nefret doldu birden Maslova'nın içine. Sitem etmek, bağırıp çağırmak istedi. Onu tanıdığını, ona teslim olmayacağını, bedeninden yararlandığını ancak ruhunu teslim almasına izin vermeyeceğini, soylu duygularla kandırılacak bir oyuncak olmaya göz yummayacağını yüzüne haykırma fırsatını kaçırdığı için üzülüyordu. Üzüntüsünü bastırmak için canı içki istedi. Hücrede olsaydı sözünü tutmaz, içerdi de. Buradaysa sağlık memurundan başka kimseden alamazdı içkiyi. Sarkıntılık ettiği için sağlık memurundan korkuyordu. Erkeklerle konuşmaktan bile iğreniyordu. Koridordaki tahta kanepede bir süre oturduktan sonra odaya döndü, arkadaşının sorularına cevap vermeden, mahvolmuş hayatı için gözyaşı döktü.

XIV

Petersburg'da Nehlüdov'un halletmesi gereken üç işi vardı. Maslova'ya verilen cezanın temyizi için Yargıtay'a dilekçe vermek, Fedosya Birükova'nın dilekçe komisyonundaki işini izlemek, Vera Bogoduhovskaya'nın isteği üzerine, jandarma başkomutanlığında ya da üçüncü şubede, Şustova'nın serbest bırakılması için uğraşmak, bir de Vera Bogoduhovskaya'nın mektubunda anlattığı, kalede tutuklu gencin, annesiyle görüştürülmesini sağlamak. Bu üç işten başka, hayli önemli bir işi daha vardı. İncil okudukları için ailelerinden uzaklaştırılıp Kafkasya'ya sürülen köylülerle ilgilenecekti. Bu işin aydınlanması için elinden geleni yapacağına çok kendi kendine söz vermişti.

Maslennikov'la son görüşmesinden, özellikle, köye gitmesinden bu yana, o güne kadar içinde yaşadığı çevreden tiksinmeye başlamıştı. Bu çevrede küçük bir azınlığın mutluluğu, rahatı için milyonlarca insanın çektiği acılar öyle titizlikle gizleniyordu ki, bu çevrenin insanları, çekilen bu acıları görmedikleri gibi sürdürdükleri suçu düşünemiyordu. Bu çevreden insanlarla utanmadan, kendi kendine kızmadan konuşamıyordu artık. Ama geçmiş günlerin alışkanlıkları, akrabaları, dostları hep bu çevreye aitti. En önemlisi de şimdi istediklerini yapabilmek, Maslova'ya, diğer zavallılara yardım edebilmek için saygı duymadığı, dahası nefret ettiği bu insanlardan yardım istemeye mecburdu.

Petersburg'da, eski bir bakanın karısı olan teyzesi Kontes Çarskaya'nın evinde kalıyordu. Kendini yabancılaştığı, uzaklaştığı aristokrat çevrenin içinde bulmuştu birden. Hiç hoşlanmamıştı bu durumdan ama yapabileceği başka bir şey de yoktu. Otele yerleşmesi teyzesini gücendirirdi. Ayrıca, teyzesinin çok tanıdığı vardı, işlerinde yardımı dokunabilirdi.

İstasyondan henüz gelen Nehlüdov'a kahve ikram ederken Kontes Katerina İvanovna, "Söylesene, duyduklarım doğru mu?" dedi. Garip meşguliyetler bulmuşsun kendine! Vous posez un Howard![50] Suçlulara yardım ediyor, hapishanelerde dolaşıyor, haksızlıkları düzeltmeye çalışıyormuşsun."

"Haksızlıkları nasıl düzeltebilirim ki?"

"Bir aşk hikâyesi söz konusudur muhakkak. Anlatsana."

Nehlüdov, Maslova'yla olan ilişkisini baştan sona olduğu gibi anlattı.

"Ha evet, sen o kocakarıların yanında kalırken Elen bir şeyler anlatmıştı bana. Oda hizmetçileriyle evlendirmek mi ne istemişler seni!" Kontes Katerina İvanovna Nehlüdov'un halalarını küçük görüyordu. "O kız demek? Elle est encore joilie?[51]"

Katerina İvanovna altmış yaşlarında, neşeli, hareketli, konuşkan bir kadındı. Uzun boylu, çok şişmandı, ince, siyah kıllar vardı üst dudağında. Nehlüdov çok severdi onu. Çocukluğundan beri onun yanında daha bir canlı, neşeli hissederdi.

"Hayır, ma tante,[52] aşk falan yok, her şey bitti. Ona yardım etmek istememin iki sebebi var. Haksız yere, hiç suçu yokken hüküm giydi, sonra, benim yüzümden düştü bu duruma, başına gelenlerin suçlusu benim. Onun için elimden gelen her şeyi yapmak mecburiyetindeyim."

50 Howard rolü oynuyormuşsun! (Fransızca)
51 Hâlâ güzel mi? (Fransızca)
52 Teyzeciğim. (Fransızca)

"Onunla evlenmek istediğini duydum, bu doğru mu?"

"Doğru ama o istemiyor."

Katerina İvanovna kaşlarını çatıp, gözlerini açarak baktı yeğenine. Yüzü birden değişmişti. Bu habere sevindiği belliydi. "Desene senden akıllı! Ah ne aptalsın sen! Sahi evlenecek miydin onunla?"

"Evlenecektim tabi."

"Yaptıklarını bile bile mi?"

"Evet, bütün suç bende çünkü."

Kontes gülmemeye çalışarak, "Vallahi delisin sen" dedi. "Hem de zırdeli. Ben de bunun için severim seni zaten, zırdeli olduğun için." Yeğenine her yönden yakıştığına inandığı bu "zırdeli" sözcüğünü pek sevdiği için tekrarlamıştı. "Sırası gelmişken söyleyeyim" diye devam etti, "Aline'nin Magdalenalar[53] için çok iyi bir yurdu var. Bir kere ben de gittim. İğrenç şeyler. Eve gelince tepeden tırnağa iyice yıkandım. Ama Aline corps et ame[54] ilgileniyor bu işle. Seninkini de ona veririz. Aline'den iyi hiç kimse onu doğru yola sokamaz."

"Ama o küreğe mahkûm. Buraya, mahkeme kararının bozulması için elimden geleni yapmaya geldim. Sizden yardım isteyeceğim ilk iş bu."

"Bak hele! Davasına nerede bakılacak?"

"Yargıtay'da."

"Yargıtay'da mı? Sevgili cousin'im Levuşka Yargıtay'dadır. Sahi, aptallar dairesinde saray sözcüsüydü. Yargıtay asil üyelerinden hiçbirini tanımıyorum. Kim bilir ne biçim adamlardır. Hepsi de Alman, Ge, Fe, De... tout alphabet'leri[55] ya da birtakım İvanov'lar,

53 Maria Magdalena, pişman olduğu için İsa'nın bağışladığı kötü kadın. (Ç.N.)
54 Canla başla. (Fransızca)
55 Bütün alfabe. (Fransızca)

Semyonov'lar, Nikilin'ler ya da pour varier[56] İvanenko'lar, Simonenko'lar, Nikitenko'lar. Des gens de l'autre monde.[57] Ama gene de söylerim kocama. O muhakkak tanır onları. Herkesi tanır o. Kendin de anlat, yoksa dünyada anlamaz söylediklerimi. Ne söylersem hiçbir şey anlamadığını söyler durur. C'est un parti pris.[58] Herkes anlıyor da bir o anlamıyor."

Bu arada sırmalı pantolonlu bir uşak elinde gümüş bir tepsinin içinde bir mektupla geldi. "Aline'den geliyor. Demek Kizeveter'i sen de dinleyebileceksin."

"Kim bu Kizeveter?"

"Kizeveter mi? Bu akşam gel, görürsün. Öyle bir konuşuyor ki, en azılı haydutlar bile ayaklarına kapanıyor, hüngür hüngür ağlayarak pişmanlıklarını bildiriyorlar." Kontes Katerina İvanovna tuhaf olmasına ve yaradılışına hiç uymamasına rağmen Hıristiyanlığın aslının, inanç ve günahların bedelinin ödenmesi olduğunu savunan öğretiye sıkı sıkıya bağlıydı. O zamanlar moda olan bu öğretinin anlatıldığı, konuşulduğu toplantılara gider, buna inananları evine toplardı. Bu öğreti yalnızca ayinleri, tasvirleri değil, günah çıkartma, vaftiz gibi bazı dini esasları reddetmesine rağmen, Kontes Katerina İvanovna'nın bütün odalarında, yatağının başucunda bile tasvirler bulunurdu. Bu öğretiye inanmasına rağmen aynı zamanda kilisenin talep ettiklerini de herhangi bir sakınca görmeden yerine getirirdi.

"Senin Magdalena da bir kere dinlese onu, hemen değişir" dedi. "Bu akşam ne yap et, gel eve. Olağanüstü bir adamdır."

"Hoşlanmam böyle şeylerden ben, ma tante."

56 Değişiklik olsun diye. (Fransızca)
57 Başka çevrenin insanları. (Fransızca)
58 Kararını vermiştir önceden. (Fransızca)

"Ben de hoşlanacaksın diyorum. Mutlaka gel. Başka bir isteğin varsa benden, söyle. Videz votre sac.[59]"

"Kalede yardım edilmesi gereken biri var."

"Kalede mi? Olur, Baron Krigsmut'a bir pusula yazar veririm sana. C'est un tres brave homme.[60] Sen de tanırsın. Babanın arkadaşıydı. Il donne dans le spirit'sme.[61] Neyse, önemli değil. İyi, temiz yürekli bir insandır. Nedir kaledeki mesele?"

"Orada yatan bir gencin, annesiyle görüşmesine izin verilmesine çalışacağım. Ama bana bu izni Krigsmut'un değil, Çervyanski'nin verebileceğini söylediler."

"Sevmem Çervyanski'yi ama Mariette'nin kocasıdır, biliyorsun. Ona söyleyebiliriz. Benim için yapar bu işi. Elle est tres gentille.[62]"

"Bir kadınla ilgili işim daha var. Üç dört aydır hapishanede ama sebebini bilen yok."

"Vardır, vardır, kendi bilir niçin yattığını. Çok iyi bilirler onlar. Kimse boş yere içeri tıkmaz o kel kafalıları."

"Boş yere mi, değil mi, bilmiyoruz bunu. Bildiğimiz bir şey varsa, acı çektikleridir. Hıristiyansınız teyze, İncil'e inanırsınız ama nasıl bu kadar acımasız olabiliyorsunuz..."

"İncil'in yeri başka, bunların başkadır. İğreniyorsam iğreniyorum... İmansızlardan nefret edip, sonra da onları sevdiğimi söylesem, numara yapsam daha kötü olur bu."

"Neden nefret ediyorsunuz?"

"1 Mart olaylarından[63] sonra mı soruyorsun bunu?"

"Hepsi katılmadı ki 1 Mart olaylarına."

59 Hepsini açıkla. (Fransızca)
60 Çok değerli bir insandır. (Fransızca)
61 İspritizmayla uğraşır. (Fransızca)
62 Çok candan bir kadındır. (Fransızca)
63 Çar İkinci Aleksandr'a yapılan suikast.

"Olsun. Onları ilgilendirmeyen işlere ne diye sokarlar burunlarını? Kadın işi değil bunlar."

Nehlüdov, "Mariette'nin bu işlerle ilgileneceğini söylüyorsunuz ama..."

"Mariette mi? Mariette başka, onlar başka. Ne olduğu belirsiz birtakım Haltüpkinalar çıkıp ona buna ders vermeye kalkıyor."

"Ders vermek değil, halka yardım etmek istiyorlar."

"Onlar olmadan da bilinir, kime yardım edileceği, kime edilmeyeceği."

"Öyle ama halk sürünüyor. Köyden yeni döndüm. Bizler yan gelip yatalım, lüks içinde yaşayalım diye köylülerin aç susuz bir halde bütün güçleriyle çalışmaları doğru bir şey mi?" Nehlüdov, teyzesinin iyi yürekliliğine inandığı için, düşüncelerini ona olduğu gibi açmak istiyordu.

Teyzesi, "Ne diyorsun yani?" dedi, "ben de çalışıp, aç mı durayım?"

Nehlüdov, elinde olmadan gülümseyerek, "Hayır, aç durmanızı istemiyorum" diye cevap verdi. "Herkesin yemesini istiyorum, hepsi o kadar."

Kontes kaşlarını çatıp, gözlerini açarak dik dik yeğeninin yüzüne baktı. "Mon cher, vous finirez mal[64]" dedi.

"Neden?"

O anda uzun boylu, geniş omuzlu bir general girdi odaya. Kontes Çarskaya'nın, emekli bakan kocasıydı bu. Yeni tıraş olmuş yüzünü Nehlüdov'a uzatarak, "A, hoş geldin Dimitri, ne zaman geldin?" dedi. Bir şey söylemeden karısının alnından öptü.

Kontes Katerina İvanovna kocasına döndü: "Non, il est impayable.[65] Dereye gidip çamaşır yıkamamı, bir patatesle karnı-

64 Sonun kötü olacak senin, dostum. (Fransızca)

65 Çok yaman. (Fransızca)

mı doyurmamı buyuruyor bana. Korkunç bir aptal ama senden istediklerini gene de yap. Zırdelidir. Duydun mu, Kamenskaya çok fenaymış, umudu kesmişler ondan, bir uğra istersen."

"Uğrarım."

"Hadi gidin ne konuşacaksanız konuşun, ben birkaç mektup yazacağım."

Nehlüdov misafir salonunun yanındaki odaya geçiyordu ki, teyzesi seslendi: "Mariette'ye de yazayım mı?"

"Lütfen, ma tante."

"Öyleyse kel kafalının işini en blanc[66] bırakırım, kendin anlatırsın, oda kocasına buyurur. Kocası da yapar. Gaddar sanma beni. Senin bahsettiklerinin hepsi iğrenç yaratıklardır ama Je ne leur pas de mal.[67] Cehennemin dibine kadar yolları var! Hadi git artık. Ama akşama mutlaka evde ol. Kizeveter'i dinleyeceksin. Dua edeceğiz. İtiraz etmezsen ça vous fera beaucoup de bien.[68] Biliyorum, Elen de siz de bu yönden çok geri kaldınız. Hadi güle güle."

66 Yazmayacağım. (Fransızca)
67 Kötülüklerini istemem. (Fransızca)
68 Kendi iyiliğin için. (Fransızca)

XV

Emekli Bakan Kont İvan Mihayloviç, inançlarına bağlı bir insandı. Kuşlar nasıl solucan yiyerek karınlarını doyururlarsa, giysileri tüydense ve havada uçarlarsa, o da en iyi aşçıların hazırladığı en pahalı yemekleri yer, en rahat, en pahalı giysileri giyer, en uysal, en hızlı atların çektiği arabalara binerdi. Bütün bunlar ayağına getirildi hem. Kont İvan Mihayloviç gençliğinden beri bunun böyle olması gerektiğine inanırdı. Ayrıca, aylığı ne kadar yükselirse, altınlı, elmaslı ne kadar çok nişan alırsa, saraylı kadınlarla, erkeklerle ne kadar çok görüşürse onun için daha da iyi olacağına inanırdı. Bundan ötesi ilgilendirmezdi Kont İvan Mihayloviç'i. Kırk yıldır bu inançla yaşadığı Petersburg'da bakanlığa kadar da yükselmişti.

Kont İvan Mihayloviç'in böylesine bir başarı sağlamasına yardım eden nitelikleri de vardı. Bir kere, evrakların özünü iyi kavrar, tutarlı olmasa bile, kolay anlaşılır, gramer yanlışı bulunmayan evraklar düzenlerdi. Son derece gösterişliydi ve gerektiği yerde mağrur, dahası değerli bir kişiliğe sahipmiş gibi davranmasını bilir, gerektiğinde de küçülürdü. Son olarak da, kişisel ya da toplumsal hiçbir prensibi yoktu; bu yüzden, istediği zaman her şeye razı olur, gerekli görmediği zaman da hiçbir şeyi kabul etmezdi. Böyle davranırken yalnızca gururundan bir şey yitirmemeye, bir de davranışları arasında göze batan çelişkilerin olmamasına çalışırdı. Ancak, davranışının dürüstçe mi, alçakça mı olduğunu, yaptığının

memleketine ve dünyaya iyiliğinin mi, kötülüğünün mü dokunacağını düşünmezdi bile.

Yalnızca yakınları değil, kendi de dâhil olmak üzere herkes, onun zeki ve iyi bir devlet adamı olduğunu düşünüyordu. Bakan olduğu zaman kendisine bağlı olan çok sayıda insan onun çok iyi şeyler yapacağına inanmıştı. Ama aradan geçen zaman içinde hiçbir şey yapmayıp, bir varlık gösteremeyince onun zeki, anlayışlı olmak bir yana, kafasız, bilgisiz bir insan olduğunu gören, onun gibi evrak yazmayı, anlamayı öğrenmiş, gösterişli, prensipleri olmayan memurlar onu sıkıştırmaya başlamış, o da emekliye ayrılmak zorunda kalmıştı. Kendini beğenmiş, dar kafalı, görüşleri en bayağı gerici gazetelerin başyazılarının düzeyinde olan bir kafasız olduğu anlaşılmış, onu zorlayan diğer bilgisiz, kendilerine güvenen memurlardan farklı bir yanının bulunmadığı ortaya çıkmıştı. Kendi de bunun farkındaydı ama inançları hiç sarsılmadı. Devletten her yıl yüklü bir para almaya, parlak tören giysisine yeni süsler eklemeye hak kazandığına hâlâ inanıyordu. Bu inancı öylesine güçlüydü ki ona karşı çıkmaya hiç kimse cesaret edemiyordu. Her sene emekli parası ve ayrıca devletin yüksek organlarında üyelik ve birtakım komisyonlara, komitelere başkanlık etmesine karşılık ödül diye otuz, kırk bin ruble alıyordu. Bunların dışında her sene omuzlarına ya da pantolonuna yeni sırmalar eklemek, frakına şeritler, mine yıldızlar takmak hakkı kazanıyordu. Bunların sonucu olarak Kont İvan Mihayloviç bir hayli önemli kişiyi tanıyordu.

Kont İvan Mihayloviç tıpkı bir zamanlar kâtibini dinlediği gibi, Nehlüdov'un anlattıklarını dinledikten sonra, ona biri Yargıtay üyesi Volf'a olmak üzere iki pusula vereceğini söyledi. "Hakkında birçok şey söylenir" diye devam etti, "ama dans trus fes cas c'est un homme trescomme il faut.[69] Çok iyiliğim dokunmuştur ona, elinden geleni yapacaktır."

69 Kibar bir adamdır. (Fransızca)

Diğer pusulayı da, dilekçe komisyonunda önemli bir kişiye yazdı Kont İvan Mihayloviç. Nehlûdov'un anlattığı Fedosya Birûkova'nın hikâyesi çok ilgisini çekmişti. Nehlûdov, bir ara bu konuda Çariçe'ye bir mektup yazmayı bile düşündüğünü söyleyince Kont, hikâyenin gerçekten dokunaklı olduğunu, sarayda anlatabileceğini söyledi. Bir yandan dilekçe de işlesin, diyordu. Bir fırsat çıkar, onu perşembe günü petit comite'ye[70] çağırırlarsa konuyu açabileceğini belirtti.

Nehlûdov, Kont'tan iki pusulayı, teyzesinden de Mariette'ye yazdığı mektubu aldıktan sonra hemen evden çıktı.

Önce Mariette'ye gitti. Genç kızlığından tanırdı onu. Zengin olmayan aristokrat bir ailenin kızıydı. Devlet hizmetinde yükselmeye çalışan bir adamla evlendiğini duymuştu Nehlûdov. Kocası hakkında söylenenler pek de iyi şeyler değildi. Yüzlerce, binlerce siyasi suçluya eziyet çektiriyordu. Ezilenlere yardım edebilmek için, ezenlerin yanında olmak ve yaptıklarının doğru olduğunu kabul ediyormuş gibi görünmek her zamanki gibi ağır geliyordu Nehlûdov'a. Böyle durumlarda bir huzursuzluk, can sıkıntısı duyar, bir şey istesin mi, istemesin mi diye uzun süre kararsızlık içinde bocalar ama her seferinde de gider, yapmak mecburiyetinde hissettiklerini yapardı. Mariette'nin ve kocasının yanında can sıkıntısından patlayacağını, yüzünün, kızaracağını biliyordu. Ama tek başına kapatıldığı hücrede kıvranan bir zavallıyı kurtarabilir, acılarına son verebilirdi... Nehlûdov, artık yabancısı saydığı ama onu kendi çevresinden bilen insanlardan bir şey isterken durumunu içten bulmuyor, bununla birlikte elinde olmayarak, alıştığı hayata tekrar geri döndüğünü, bu çevrede hüküm süren yapmacıklığa, ahlaksızlığa uymaya başladığını hissediyordu. Bunu, daha teyzesi Ekaterina İvanovna'nın yanındayken fark et-

[70] Küçük toplantı. (Fransızca)

mişti. Bu sabah onunla ciddi meselelerden bahsederken şaka eder gibi konuşmuştu.

Uzun zamandır gelmediği Petersburg, herkesin üzerinde bıraktığı etkiyi onun üzerinde de bırakmıştı. Her şey öylesine temiz, öylesine iyi düzenlenmiş, öylesine rahattı, insanlar ahlak konusunda öylesine hoşgörülüydüler ki, hayatı hafife alıyorlardı.

Üstü başı tertemiz, kibar, yakışıklı arabacı pırıl pırıl yıkanmış sokaklarda dolaşan saygılı, zarif, boylu poslu polislerin, güzel, tertemiz evlerin önünden geçirerek, kanal boyundaki, Mariette'nin oturduğu eve götürdü onu.

Kapıda, gözlerinde meşin at gözlükleriyle iki İngiliz atı koşulu bir araba duruyordu. Favorileri yanağının yarısında, resmi giysili, İngiliz'e benzeyen arabacı, elinde kırbacı, kibirle oturuyordu yerinde.

Tertemiz üniformalı kapıcı açtı kapıyı. Antrede göz alıcı favorileri özenle taranmış, resmi giysili sırmalı bir uşakla, yepyeni üniformalı, kılıçlı bir emir eri vardı. "General kabul etmiyorlar. Hanımefendi de. Şimdi çıkacaklar."

Nehlüdov Katerina İvanovna'nın yazdığı mektubu verdi, kartını çıkarıp, ziyaretçilerin yazıldığı defterin bulunduğu küçük masaya yürüdü. Görüşemediği için çok üzüldüğünü yazıyordu ki uşak merdivene koştu. Kapıcı dışarı çıkıp, "Arabayı getir!" diye bağırdı. Emir eri de hazır ola geçip, merdivenden mağrur görünüşüne hiç de gitmeyen bir biçimde çabuk çabuk inen orta boylu hanımefendiye dikti gözlerini.

Mariette'nin başında tüylü, büyük bir şapka, üzerinde siyah bir giysi, omuzlarında siyah bir şal vardı. Yeni, siyah eldivenler takmıştı. Yüzü tülle örtülüydü. Nehlüdov'u görünce tülü kaldırarak, sevimli yüzünü açtı, aydınlık bakışlı gözlerini ona dikti. İçten, tatlı bir sesle, "Prens Dimitri İvanoviç!" dedi. "Az kaldı tanıyamayacaktım..."

"Nasıl olur? İsmimi bile hatırlıyorsunuz."

Mariette Fransızca, "Nasıl hatırlamam" dedi, "kız kardeşimle bir zamanlar âşıktık size. Ne kadar da değişmişsiniz. Ah, ne yazık ki gidiyorum." Kararsızlık içinde bir an durdu.

"Neyse, gelin yukarı çıkalım. (Duvar saatine baktı.) Yo, olmaz. Kamenskaya'nın duasına gidiyorum. Perişan bir halde zavallı."

"Neden? Ne oldu?"

"Duymadınız demek. Oğlu düelloda öldürüldü. Pozen'le düello etti. Tek oğluydu. Korkunç bir şey... Kahrından perişan oldu kadıncağız."

"Evet, evet..."

Mariette, "Ne yazık ki gitmem lazım" dedi. "Yarın ya da en iyisi bu akşam gelin." Hafif, hızlı adımlarla kapıya yürüdü.

Nehlüdov, onunla beraber dışarı çıkarken, "Bu akşam gelemem" diye cevap verdi. Merdivenin dibine yaklaşan doru atlara bakarak ilave etti: "Sizinle konuşmam gereken bir mesele vardı."

"Nedir?"

Nehlüdov, sol üst köşesinde Katerina İvanovna'nın adı ve soyadının baş harfleri yazılı, uzunca bir zarf uzattı ona. "Teyzem size bu konu hakkında yazdı" dedi.

"Biliyorum, Kontes Katerina İvanovna kocama sözümün geçtiğini sanıyor. Yanılıyor. Yok öyle bir şey, karışamam işlerine ama kontes ve sizin için bu prensibimden vazgeçebilirim." Siyah eldivenli, küçük elini cebine sokup bir şey aradı, "Konu ne?" dedi.

"Hastalıklı, suçsuz bir kızı kaleye atmışlar."

"Soyadı ne?"

"Şustova, Lidiya Şustova. Mektupta yazıyor."

Mariette, "Pekâlâ" dedi, "bir şeyler yapmaya çalışırım." Yürüyüp, güneşte parlayan kupa arabasına bindi, şemsiyesini açtı. Uşak çıkıp arabacının yanına oturdu, arabacıya sürmesini söyledi. He-

nüz hareket etmişlerdi ki, Mariette şemsiyesiyle arabacının sırtına dokundu. Besili, gösterişli kısraklar güzel başlarını kaldırarak durdular.

Mariette, "Bekliyorum" dedi, "lütfen gelin ama iş için değil, oturmaya gelin." Gülümsedi. Oyun bitmiş de perdeyi indiriyormuş gibi indirdi tülünü. Şemsiyesiyle tekrar dokundu arabacının sırtına: "Gidelim artık."

Nehlüdov şapkasını çıkardı. Safkan, doru kısraklar kişnedi, nallarıyla kaldırım taşlarını döverek, çukurlara girdiği zaman yeni lastik tekerlekleri üzerinde hafifçe yaylanan arabayı hızla çekerek götürdüler.

XVI

Mariette'nin gülümsemesini hatırlayınca kendi kendine başını salladı Nehlüdov.

Saygı duymadığı insanların yüzüne gülmek zorunda olmasının uyandırdığı kuşku ve kararsızlık duygusunu hissederek, "Ne olup bittiğini anlamadan kendini gene bu hayatın ortasında bulacaksın" diye düşündü. Vakit kaybetmemek için işlerini sıraya koymalıydı ve öncelikle Yargıtay'a gitmesi gerektiğine karar verdi. Son derece kibar, temiz giyimli memurların çalıştığı geniş, güzel döşenmiş kalem odasına aldılar onu.

Memurlar Nehlüdov'a, Maslova'nın dilekçesinin geldiğini, incelemek üzere Yargıtay üyelerine, yani Volf'a verildiğini söylediler. Bu Nehlüdov'un, teyzesinin kocasından mektup getirdiği Yargıtay üyesiydi.

"Oturum bu hafta" dedi bir memur, "ama Maslova'nın dosyasına bu oturumda bakılabileceğini sanmıyorum. Rica ederseniz, bu hafta çarşamba günü belki bakarlar."

Nehlüdov kalem odasında beklerken, etrafında konuşulanları dinliyordu. Düellodan bahsediyorlardı. Petersburg'da günün konusu olan bu düelloyu ve genç Kamenski'nin nasıl öldürüldüğünü ayrıntılarıyla öğrendi. Subaylar gazinoda istiridye yiyip, her zamanki gibi çok içiyorlarmış. Biri Kamenski'nin görev yaptığı ala-

yı kötülemiş, Kamenski de yüzüne karşı yalancı olduğunu söylemiş. Beriki yumruk atmış Kamenski'ye. Ertesi gün düello yapmışlar. Kurşun Kamenski'nin karnına gelmiş, iki saat sonra ölmüş. Onu vuranı ve düelloya şahitlik edenleri tutuklayıp askeri hapishaneye atmışlar; iki hafta sonra serbest kalacakları söyleniyordu.

Yargıtay kaleminden, dilekçe komisyonunda söz sahibi Baron Vorobyev'e gitti. Sarayı andıran bir evde oturuyordu. Kapıcıyla uşak, kabul günleri dışında Baron'u kimsenin göremeyeceğini, o gün Çar'ın yanında olduğunu, ertesi gün de toplantıya gideceğini söylediler. Nehlüdov mektubu uşağa verip, Yargıtay üyesi Volf'a gitti.

Volf sabah kahvaltısını yeni yapmış, her zamanki gibi, sindirimi kolay olsun diye sigara içerek odanın içinde dolaşırken kabul etti Nehlüdov'u. Vladimir Vasilyeviç Volf gerçekten de un homme tres comme il faut[71] idi. Bunu her şeyin üstünde tutar, tepeden bakardı insanlara. Bu özelliğiyle gurur duymamak elinde değildi, onun yardımıyla buralara kadar yükselmişti. Evliliği sayesinde 18 bin ruble geliri olan bir mülk sahibi olurken, kendi çabası da Yargıtay üyeliğine kadar yükselmeyi sağlamıştı ona. Yalnızca un homme tres comme il faut saymazdı kendini, şövalye ruhlu, dürüst bir insan olduğuna da inanırdı. Dürüstlük onun için kişilerden gizlice rüşvet almamaktı. Ama devletten türlü türlü yolluklar, gündelikler çekmeyi, mülk kiralayarak karşılığında hükümetin her emrini köle gibi yerine getirmeyi namussuzluk saymıyordu. Polonya Çarlığı illerinden birinde valiyken yaptığı gibi, ulusuna, babalarından kalan dine olan bağlılıkları yüzünden, suçsuz yüzlerce insanı perişan etmek, sürgüne yollamak onun için kötü bir şey değil, aksine mertçe bir davranış, bir yurtseverlikti. Ona âşık karısıyla, baldızını soyup soğana çevirmek, onun malını mülkünü satıp, parasını kendi adına yatırmak da için alçaklık değildi.

71 Olması gerektiği gibi. (Fransızca)

Vladimir Vasilyeviç'in ailesinde ondan başka üç kişi daha vardı. Kişiliği zayıf karısı, baldızı ve uysal, ürkek yaradılışlı, çirkin, yalnız başına ağır bir hayat süren, son zamanlarda tek eğlencesi, Kontes Katerina İvanovna'nın toplantılarına katılmak olan kızı...

Vladimir Vasilyeviç'in on beş yaşında sakalları çıkınca içmeye, serserilik yapmaya başlayan, yirmi yaşına kadar böyle devam eden oğlu, okuyamadığı, kötü insanlarla düşüp kalktığı, borç yaptığı, babasını küçük düşürdüğü için evden kovulmuştu. Babası bir keresinde iki yüz otuz ruble, bir keresinde altı yüz ruble borcunu ödemişti. Ama sonunda oğluna bunun son olduğunu, hayatına bir düzen vermezse onu evden kovacağını, bütün ilişkisini de keseceğini bildirmişti. Ama oğlu kendine çeki düzen vermediği gibi bin ruble daha borç yapmış, babasına da bu evde yaşamanın onun için bir ıstırap olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmişti. Vladimir Vasilyeviç de bunun üzerine oğluna, istediği yere gidebileceğini, bundan böyle onun oğlu olmadığını söylemişti. O gün bu gündür Vladimir Vasilyeviç oğlu yokmuş gibi davranır, evde hiç kimse de ona oğlundan söz etme cesaretini gösteremezdi. Aile hayatını en iyi şekilde düzene koyduğundan şüphesi yoktu.

Volf, odasında dolaşmaya ara vererek, her zaman yaptığı gibi alçakgönüllü, biraz da alaylı bir gülümsemeyle karşıladı Nehlüdov'u. İnsanların çoğundan üstün olduğu düşüncesinin gülümsemesine kattığı bir ifadeydi bu. Bu ifadeyle Nehlüdov'un elini sıktı, sonra mektubu okudu.

"Buyurun oturun lütfen. İzin verirseniz ben oturmayacağım."

Ellerini ceketinin ceplerine sokup, eski usul döşenmiş, geniş odanın içinde uzunlamasına, yumuşak adımlarla dolaşmaya başladı. Külünü düşürmemek için sigarayı ağzından dikkatlice alırken, mavimsi, hoş kokulu dumanını burnundan çıkararak devam etti: "Sizinle tanıştığıma ve Kont İvan Mihayloviç'e hizmet etme fırsatı bulduğuma çok sevindim."

Nehlüdov, "Bir ricam olacaktı" dedi, "dosya bir an evvel incelenmeli, çünkü eğer sanığın Sibirya'ya gitmesi gerekecekse bir an evvel yola çıkması iyi olur."

Her zaman leb demeden leblebiyi anlayan Volf, o alçakgönüllü gülümsemesiyle, "Evet, evet, Nijniy'den ilk vapurla, biliyorum" dedi. "Soyadı ne?"

"Maslova..."

Volf masaya gitti, dosyaların üstündeki kâğıda baktı.

"Tamam, Maslova. Pekâlâ, söylerim arkadaşlara. Çarşamba günü bakarız dosyaya."

"Avukata telgraf çekebilir miyim?"

"Avukatınız da mı var? Neden? Siz bilirsiniz."

Nehlüdov, "Kararın bozulmasını gerektiren gerekçeler yeterli olmayabilir" dedi, "ama sanırım dosya incelendiğinde bir yanlış anlama yüzünden böyle bir karara varıldığı ortaya çıkacaktır."

Vladimir Vasilyeviç, sigarasının külüne dik dik bakarak, "Olabilir" dedi, "ama Yargıtay davanın içeriğiyle değil yasaların doğru uygulanıp uygulanmadığına bakar, o kadar."

"Ama çok farklı bir olay bu!"

"Doğrudur. Bütün olaylar birbirinden farklıdır zaten." Sigaranın külü hâlâ dayanıyordu ama bir yerinden çatlamıştı, tehlikedeydi artık. Volf sigarasını, külü düşmeyecek biçimde tutarak, "Petersburg'a pek sık gelmiyorsunuz galiba?" diye sordu. Kül ha düştü ha düşecekti. Volf yavaşça tablaya götürdü sigarasını, tam o anda da kül düştü. "Ne korkunç bir şey şu Kamenskilerin başına gelen" dedi. "Aslan gibi bir gençti. Hem de ailenin tek oğlu. Zavallı annesi, perişan oldu kadıncağız..."

Vladimir Vasilyeviç, Petersburg'da Kamenski için anlatılanları noktası noktasına bir kere daha anlattı. Kontes Katerina İvanovna'dan, kendini yeni din akımına kaptırdığından söz etti.

Bu akımı ne olumlu buluyor, ne de yeriyordu. Bunların boş, gereksiz şeyler olduğunu düşündüğü belliydi. Sözünü bitirdikten sonra çıngırağın ipini çekti.

Nehlûdov başıyla selam verdi, Volf ona elini uzatarak, "Zamanınız varsa akşam yemeğine buyurun" dedi, "hiç olmazsa çarşamba günü gelin. Kesin cevabı da verebilirim size o zaman."

Geç olmuştu, Nehlûdov teyzesinin evine döndü.

XVII

Kontes Katerina İvanovna'nın evinde akşam yemeği yedi buçukta yeniyordu. Sofra hizmeti, Nehlüdov'un o zamana kadar görmediği bir biçimde yapılıyordu. Yemekler masanın üzerinde duruyordu. Uşaklar yemekleri getirip bıraktıktan sonra gidiyorlar, masadakiler yemekleri kendileri tabaklarına alıyorlardı. Erkekler, kadınlar fazla hareketle kendilerini yormasınlar diye güçlerine yakışan bir gayretle onların tabaklarına yemek koyuyor, bardaklarını dolduruyorlardı. Bir kap bitince kontes masanın kenarındaki düğmeye basıyor, zil çalınca uşaklar sessizce içeri giriyor, tabakları çabucak toplayıp yenilerini getiriyorlardı. İçkiler gibi yemekler de pek nefisti. Geniş, aydınlık mutfakta Fransız baş aşçı, beyaz önlüklü iki yardımcısıyla birlikte hazırlıyordu yemekleri. Masada altı kişi vardı. Kont, kontes, asık yüzlü bir muhafız subayı olan ve dirseklerini masaya dayayan oğulları, Nehlüdov, bir Fransız bayan, bir de köyden gelen çiftlik baş kâhyası.

Burada da düellodan konuşuluyordu. Çar'ın bu olayı nasıl karşıladığından söz ediyorlardı. Çar'ın anne Kamenskaya için üzüldüğü biliniyordu. Herkes üzülüyordu talihsiz kadın için. Bununla birlikte üniformasının onurunu koruyan katile karşı Çar'ın pek sert davranmak niyetinde olmadığı da biliniyordu. Üniformasının onurunu koruyan katili herkes hoş görüyordu zaten. Yalnız Kontes Katerina İvanovna suçluyordu onu. "Oh, ne ala dün-

ya" diyordu, "içip içip, aslan gibi gençleri öldürsünler... Asla affedemem ben."

Kont, "Bunu anlamıyorum işte" dedi.

"Benim söylediğim hiçbir şeyi anlamazsın sen zaten." Kontes Nehlüdov'a dönerek devam etti. "Herkes anlıyor beni ama kocam anlamıyor. Zavallı anneye acıdığımı, gençlerin birbirini öldürmemelerini, öldürenin de sevinmesini istemediğimi söylüyorum."

O ana kadar sessiz kalan oğlu karıştı söze ve katili savundu. Bir subayın başka türlü davranamayacağını, davranırsa subaylar mahkemesinin onu alaydan kovacağını kaba bir biçimde anlatarak annesine karşı çıktı. Nehlüdov, söze karışmadan dinliyordu. Onun savunduğu düşünceleri kabul etmese bile, eski bir subay olarak anlıyordu Çarski'yi. Ama elinde olmadan, meslektaşını öldüren başka bir subay ve hapishanede gördüğü, kavgada adam öldürdüğü için kürek cezasına çarptırılmış güzel yüzlü genç köylü geldi gözlerinin önüne. İkisi de sarhoşken katil olmuşlardı. Köylü öfkeli bir anında öldürmüştü. Onu karısından, çocuğundan, akrabalarından ayırmışlar, ayaklarına zincir vurup, saçlarını kesmiş, hapishaneye atmışlardı. Yakında Sibirya'ya gidecekti. Oysa diğer genç askeri hapishanede rahat bir odada oturuyor, güzel yemekler yiyor, nefis şaraplar içiyor, kitap okuyordu. Bugün yarın da serbest bırakılacak, eski hayatına devam edecekti. Çevresinde daha fazla ilgi görecekti bundan böyle.

Bu konuda düşüncelerini söyledi. Kontes Katerina İvanovna önce yeğenine hak verdi ama sonra sustu; diğerleri de susuyordu. Nehlüdov bunları söylemekle sanki ayıp bir şey yaptığını hissetti.

Akşam yemeğinden sonra, Kizeveter'in vereceği vaazı dinlemek isteyenler gelmeye başladı. Yüksek arkalıklı oymalı sandalyeler yan yana dizilmiş, konuşmacı için hazırlanan masanın üzerine bir sürahi su, arkasına da bir koltuk konmuştu.

Avluda güzel, gösterişli arabalar duruyordu. Salonda ipekler, kadifeler, danteller içinde, takma saçlı, ince belli şık bayanlar oturuyordu. Bayanların arasında tek tük erkekler göze çarpıyordu. Aşağı tabakadan beş kişi vardı: İki kapıcı, bir dükkâncı, bir uşak, bir de arabacı.

Kizeveter İngilizce konuşuyor, söylediklerini sıska bir kız çabuk ve güzel bir şekilde Rusça'ya çeviriyordu.

Kizeveter günahlarımızın çok büyük, bunların cezasının da korkunç ve kaçınılmaz olduğunu, insanların bu cezayı bekleyerek yaşayamayacağını titrek, ağlamaklı bir sesle anlatıyordu.

"Sevgili kardeşlerim, kendimize şöyle bir bakıp, nasıl yaşadığımızı, neler yaptığımızı, yüce Tanrı'yı nasıl öfkelendirdiğimizi, İsa'yı nasıl üzdüğümüzü düşünürsek, bizim için bağışlanmak diye bir şeyin, kurtuluşun olmadığını, sonumuzun felaket olduğunu anlarız. Korkunç bir felakettir bu, sonsuz ıstırap bekliyor bizi. Nasıl kurtulacağız? Kardeşlerim, nasıl kurtulacağız bu korkunç yangından? Evimizin her yanım sardı, çıkış yolumuz yok."

Bir an sustu. Yanaklarından gerçek gözyaşı damlaları süzülüyordu. Sekiz senedir, pek hoşlandığı konuşmasının tam bu bölümünde, boğazına bir şey düğümlenir, burnunun direği sızlar, gözleri yaşarırdı. Bu gözyaşları daha da duygulandırırdı onu. Salonda hıçkırıklar duyuluyordu. Kontes Katerina İvanovna mozaik masaya dirseklerini dayamış, başını elleri arasına almıştı. Etli omuzları titriyordu. Arabacı, Alman konuşmacıya atları üzerine sürüyormuş ama Kizeveter kenara kaçmıyormuş gibi şaşkın ve korku dolu gözlerle bakıyordu. Dinleyicilerin çoğu Kontes Katerina İvanovna gibi oturuyordu. Volf'un, ona benzeyen, son modaya göre giyinmiş kızı yere diz çökmüş, elleriyle yüzünü kapamıştı.

Aniden konuşmacının yüzü aydınlandı. Gerçek bir gülümsemeyi andıran, ancak oyuncuların rol gereği yaptıklarından ileri gidemeyen bir sevinç ifadesiydi bu. Tatlı bir sesle devam etti: "Ama

kurtuluş vardır. Bizi mutlu eden, sevindiren de budur. Tanrı'nın bizler için ıstırap çeken oğlunun dökülen kanıdır bu kurtuluş. Onun çektikleri, onun kanı kurtarıyor bizi. Tek evladını insanoğlunun bağışlanması uğruna feda eden Tanrı'ya şükredelim..." Bunları söylerken tekrar ağlamaklı bir havaya bürünmüştü.

Nehlüdov duyduklarından öylesine iğrenmişti ki sessizce kalktı, yüzünü buruşturarak, utançtan renk vermemeye çalışarak çıktı, odasına gitti.

XVIII

Nehlüdov ertesi sabah kalkmış, giyinmiş, aşağı inmeye hazırlanıyordu ki, uşak Moskovalı avukatın kartvizitini getirdi. Bazı işler için gelmişti avukat. Ayrıca, çok ileri bir tarihe alınmazsa, Yargıtay'da Maslova'nın dosyasının incelenmesinde de bulunacaktı. Anlaşılan Nehlüdov'un telgrafı Moskova'ya ulaşmadan yola çıkmıştı. Maslova davasının Yargıtay'da ne zaman görüşüleceğini, üyelerin kimler olduğunu öğrenince gülümsedi.

"Demek ki üç çeşit üye var" dedi. Vali tam bir Petersburg memurudur, Skovorodnikov bilgin bir hukukçudur ve daha gerçekçidir. En çok ona güvenebiliriz. Dilekçe komisyonundan ne haber?"

"Bugün Baron Vorobyev'e[72] gideceğim, dün gittim ancak görüşemedim."

Bu yabancı unvanı böyle bir Rusça sözcükle beraber kullanırken Nehlüdov'un ses tonuna biraz alaycı bir hava vermesi üzerine avukat, "Vorobyev'in nasıl baron olduğunu biliyor musunuz?" dedi. "Pavel,[73] galiba baş uşak olan dedesine bir hizmeti karşılığında vermiş bu unvanı. Nasıl bir hizmetse, pek hoşuna gitmiş Pavel'in. Baron yapıvermiş onu bir çırpıda. O günden sonra Ba-

72 Rusça serçe kuşu anlamına gelir. (Ç.N.)
73 Çar Birinci Pavel'i kastediyor. (Ç.N.)

ron Vorobyev olmuş işte. Gurur duyuyormuş da bununla. Ne anasının gözüdür!"

Nehlüdov, "İşte şimdi ona gidiyorum" dedi.

"O halde beraber çıkalım, bırakayım sizi."

Antrede uşak Nehlüdov'un yanına geldi ve Mariette'den gelen mektubu verdi.

"Pour vous faire plaisir, j'ai agi tout a fait contre mes principes, et jai intercede aupres de mon mari pour votre protegee. Il se trouve que cette personne peut etre relachee immediatement. Mon mana a ecrit au commandant, Venez done. Je vous attend."[74]

Nehlüdov avukata döndü, "Ne korkunç bir şey bu!" dedi. "Yedi ay tek kişilik hücrede hiçbir suçu olmadan yatıyor, oradan kurtulması için de bir sözcük yetiyor."

"Her zaman böyledir. İstediğiniz oldu ya, siz ona bakın."

"Ama mutlu etmiyor beni bu başarı. Neden yakalayıp oraya attılar ki bu zavallıyı? Neden yedi ay acı çektirdiler ona?"

"Unutmayın beterin beteri vardır."

Dışarı çıktılar. Avukatın kiralık arabası merdivene yaklaşırken avukat, "Bırakayım sizi" dedi. "Baron Vorobyev'e gidiyorsunuz, değil mi?"

Avukat gideceği yeri söyledi arabacıya. Güçlü atların çektiği araba biraz sonra Baron Vorobyev'in evinin önündeydi. Baron evdeydi. Antrede resmi giysili, son derece uzun boylu, gırtlak kemiği çıkık, parmaklarının ucuna basarak yürüyen, genç bir memurla iki bayan vardı.

Genç memur, bayanların yanından ayrılıp nazik bir yürüyüşle Nehlüdov'un yanına geldi: "Soyadınız?"

74 Sizi memnun etmek için prensiplerimi hiçe saydım, koruduğunuz kimse için kocamdan yardım istedim. Sanıyorum yakında serbest bırakılacaktır. Kocam kale komutanına yazdı. Gelin... Bekliyorum sizi. (Fransızca)

Nehlûdov söyledi.

"Baron geleceğinizi biliyor. Bir dakika!" dedi genç memur ve Baron'a Nehlûdov'un geldiğini bildirmek üzere çıktı.

Az sonra matem elbisesi giymiş, ağlamaktan yüzü gözü şişmiş bir kadınla geri döndü. Kadın, gözyaşlarını gizlemek için, birbirine dolanan tülünü kemikli parmaklarıyla düzelterek indirmeye çalışıyordu.

Genç memur, yumuşak adımlarla çalışma odasının kapısına yaklaştı, kapıyı açıp Nehlûdov'a yol gösterdi.

Nehlûdov içeri girince büyük bir yazı masasının arkasındaki koltuğa gömülmüş, neşeyle bakan orta boylu, saçları kısa kesilmiş, redingotlu bir adamın karşısında buldu kendini. Beyaz bıyıklarının ve sakalının arasında daha da belirgin hale gelen sevimli yüzü, Nehlûdov'u görünce içten bir gülümsemeyle aydınlandı.

"Sizi gördüğüme çok sevindim, annenizle eski dosttuk. Çocukluğunuzu bilirim. Subayken de görmüştüm sizi. Oturun bakalım, anlatın, nasıl yardım edebilirim size?"

Nehlûdov, Fedosya olayını anlatırken Baron ak saçları kısa kesilmiş başını sallayarak, "Evet, evet" diyordu. "Evet, anladım. Evet, gerçekten de çok acı bir olay. Dilekçe verdiniz mi?"

Nehlûdov dilekçeyi cebinden çıkararak, "Hazırladım" dedi. "Sizden de rica ederek, bu işe özel bir önem verilmesini sağlamayı umuyordum."

"İyi etmişsiniz. Götürür kendi elimle veririm. (Baron'un neşeli yüzünde büyük bir acıma ifadesi vardı.) Yazık, çok yazık... Çocuktu belli ki zavallı, kocası kaba davrandı ona, dövdü falan, aradan zaman geçince de sevdiler birbirini... Evet, ben veririm dilekçeyi."

"Kont İvan Mihayloviç durumu Çariçe'ye açacağını söyledi." Nehlûdov daha sözünü bitirmemişti ki, Baron'un yüzü aniden değişti.

"Neyse" dedi, "dilekçeyi siz kaleme bırakın, ben elimden geleni yaparım."

O sırada nazik yürüyüşlü genç memur girdi odaya. "Deminki hanımefendi size bir şey daha söylemek istiyor."

"Gelsin bakalım. Ah, mon cher, o kadar gözyaşı görüyorsunuz ki burada! Hepsini dindirmek gelse elimizden! Gücümüz yettiği kadar bir şeyler yapmaya çalışıyoruz işte."

Kadın geldi. "Söylemeyi unuttum efendim, kızını vermesine engel olsunlar, yoksa bu adam..."

"Dedim ya, elimden geleni yapacağım."

"Baron, yalvarırım kurtarın zavallı bir anneyi." Kadın, baronun elini yakalayıp öpmeye başladı,

"Yapılabilecek her şey yapılacaktır."

Kadın çıkınca, Nehlüdov da gitmeye hazırlandı. "Elimizden geleni yapacağız. Adalet Bakanlığı'na sorarız, onların vereceği cevaba göre ne gerekiyorsa yaparız."

Nehlüdov çıkıp kaleme gitti. Yargıtay'da olduğu gibi burada da güzel döşeli, geniş bir odada temiz giyimli, saygılı, ciddi bir sürü memur vardı.

Nehlüdov, elinde olmadan düşünüyordu: "Ne kadar da çoklar, hepsinin de karnı tok, üstleri başları tertemiz, hepsinin çizmeleri gıcır gıcır. Bütün bunları kim sağlıyor? Değil hapistekilerden, köyde yaşayan insanlardan da kat kat rahatlar!"

XIX

Petersburg'daki mahkûmların kaderleri, bir sürü nişanı olan ama bunlardan yalnız Beyaz Haç'ı[75] takan, devlete çok hizmeti dokunmuş fakat dedikodulara göre bunamış, Alman baronlardan yaşlı bir generalin elindeydi. Bu çok sevdiği haçı, Kafkasya'da komutası altındaki resmi giysili, saçları kısa kesilmiş, süngülü tüfeklerle silahlandırılmış Rus köylülerine, özgürlüklerini, evlerini, ailelerini savunan bini aşkın insanı öldürttüğü için verilmişti. Sonra vatanına Polonya'da hizmet etmiş, orada da Rus köylülerine birçok cinayetler işletmiş, bunun için de nişanlar, üniformasına birtakım süsler almıştı. Daha sonra başka bir yerde daha bu tür kahramanlıklar göstermiş ama artık çökmüştü. Şimdi de, ona iyi bir evde oturma şansını veren, rahat yaşamasına yetecek kadar bir geliri ve saygı duyulacak bir görevi vardı. Büyük bir titizlikle yapıyordu görevini. Yukarıdan gelen emirlere büyük değer verir, dünyada her şeyin değişebileceğine ama yukarıdan gelen emirlerin asla değiştirilemeyeceğine inanırdı. Görevi, kadın veya erkek siyasi mahkûmları; zindanlarda, tek kişilik hücrelerde, bu mahkûmlardan en azından yarısı telef oluncaya kadar saklamaktı. Bu sırada bazıları aklını yitirecek, bazıları veremden ölecek, kimi

75 Beyaz Haç, yalnız harpte cesaret gösterenlere verilen bir nişan. (Ç.N.)

yemek yemeyerek, kimi cam parçasıyla bileklerini keserek, kimi kendini asarak, kimi de kendini yakarak canına kıyacaktı.

Yaşlı general bunların hepsini biliyordu, zaten her şey gözlerinin önünde olup bitiyordu ama fırtınaların, su baskınlarının sebep olduğu felaketler nasıl yüreğini sızlatmıyorsa, bunlar da onu etkilemiyordu. Yukarıdan, Çar'dan gelen emirleri yerine getiriyordu. Bu emirler ne olursa olsun yerine getirilmeliydi. Olanların sonuçlarını düşünmek gereksizdi. Yaşlı general, çok önemli olduğuna inandığı görevini aksatacağı korkusuyla, böyle şeyler üzerinde düşünmemeyi bir yurtseverlik, askerlik görevi sayardı.

Görevi gereği haftada bir kere zindanları dolaşır, mahkûmlara bir istekleri olup olmadığını sorardı. Mahkûmlar çeşitli şeyler isterlerdi. İhtiyar yüzlerine bön bön bakarak, sessizce dinlerdi onları, hiçbir isteklerini de yerine getirmezdi, çünkü bu istekler yasalarla uyuşmazdı.

Nehlüdov'un bindiği araba yaşlı generalin oturduğu eve yaklaşırken kuledeki saatin çanları, "Tanrı büyüktür" ilahisini çaldı. Sonra saat ikiyi vurdu. Nehlüdov çan sesini dinlerken elinde olmadan, aralık devrimcilerinin[76] bildirilerinde okuduklarını, her gün yenilenen bu tatlı müziğin, müebbet mahkûmların ruhunda nasıl bir etki yaratabileceğini düşündü. Yaşlı generalin avlusuna girdiğinde, o, karanlık bir odada oyma süslemeli bir masanın başına oturmuş, memurlarından birinin kardeşi olan genç bir ressamla bir kâğıt üzerindeki fincan tabağını çeviriyordu. Ressamın ince, terli parmakları, yaşlı generalin yağlı, buruşuk, eklem yerlerinde kemikleri çıkmış parmaklarıyla iç içeydi. Birleşmiş bu iki el, üzerinde alfabenin bütün harfleri yazılı kâğıdın üstündeki ters çevrilmiş fincan tabağını ileri geri gezdiriyordu. Tabak, generalin ölümden sonra ruhların birbirlerini nasıl tanıyacakları üzerine sorduğu soruya cevap veriyordu.

76 1825 Aralık ayında çıkan ihtilale katılanlar. (Ç.N.)

Kapıcı görevini yapan emir erlerinden biri elinde Nehlüdov'un kartıyla içeri girdiği zaman tabağın aracılığıyla Jan d'Ark'ın ruhu konuşuyordu. Jan d'Ark'ın ruhu o ana kadar harflerle "Ruhlar birbirlerini tanıyacak" demiş, bu da kaydedilmişti. Emir eri geldiğinde tabak önce "p" sonra "o" harfleri üzerinde durup "s" harfine geçmiş, bir o yana bir bu yana gidip geliyordu. Generale göre sonraki harf "l" olmalıydı.[77] Çünkü Jan d'Ark'ın, ruhların birbirlerini, dünyayla ilgili her şeyden arındıktan sonra tanıyacaklarını söyleyeceğine inanıyordu. Bu yüzden sonraki harfin "l" olması lazımdı. Oysa ressam sonraki harfin "v" olması gerektiğini, Jan d'Ark'ın, ruhlardan çıkacak kutsal ışıktan[78] birbirlerini tanıyacaklarını söyleyeceğini düşünüyordu. General gür, kır düşmüş kaşlarını çatmış, tabağın kendiliğinden "l"ye doğru gittiğini sanarak dikkatle bakıyordu tabağın üzerindeki ellere. Soluk benizli, yağlı saçları ensesinde toplamış genç ressam da mavi gözlerinin donuk bakışlarını misafir odasının karanlık köşesine dikmiş, dudaklarını sinirli sinirli oynatarak tabağı "v" harfine doğru çekiyordu. General emir erini görünce yüzünü buruşturdu, bir anlık sessizlikten sonra kartı aldı, bel ağrısından inleyerek kalktı, kemikli ellerini ovuşturdu.

"Çalışma odama gelsin."

Ressam da kalktı, "İzninizle yalnız başıma bitireyim, efendim" dedi. "Ruhun varlığını hissediyorum."

General sert bir tavırla, "Pekâlâ, bitirin" dedi.

Dizlerinden bükülmeyen bacaklarının ölçülü, kararlı adımlarıyla çalışma odasına yürüdü. Nehlüdov'a yazı masasının yanındaki koltuğu gösterdi, "Sizi gördüğüme sevindim" dedi. "Petersburg'a geleli ne kadar oldu?"

---

77 Posle; sonra. (Ç.N.)
78 Po svetu; ışıktan. (Ç.N.)

Sözlerinde sevgi, içtenlik vardı ama sesi pek kabaydı. Nehlûdov yeni geldiğini söyledi.

"Anneniz, prenses nasıl?"

"Annem öldü."

"Affedersiniz. Çok üzüldüm... Oğlum sizi gördüğünü söyledi." Generalin oğlu da babası gibi devlet hizmetindeydi; bilgi toplama dairesinde çalışıyordu, casus şefiydi. Göreviyle pek övünürdü.

"Babanızla birlikte çalışırdık. Yakın dosttuk. Siz de çalışıyor musunuz bakalım?"

"Hayır, çalışmıyorum."

General cevabı beğenmemişti, başını önüne eğdi.

Nehlûdov, "Sizden bir ricam olacaktı, general" dedi.

"Size yardım edebilmeyi çok isterim. Buyurun."

"İsteğim yersiz kaçarsa bağışlayın beni lütfen ama bunu yapmak zorundayım."

"Konu nedir?"

"Gurkeviç adında bir mahkûm. Annesi onunla görüşmesine, hiç değilse ona kitap yollamasına izin verilmesini istiyor."

General cevap vermedi, düşünüyormuş gibi başını eğdi, gözlerini kıstı. Aslında bir şey düşündüğü falan yoktu, vereceği cevabı bildiği için Nehlûdov'un sözleriyle ilgilenmemişti bile. Yasaların çizgisinden çıkamayacağını söyleyecekti. Hiçbir şey düşünmüyor, başını dinliyordu. Biraz sonra, "Bakın" dedi, "benim yetkilerimi aşar bu. Mahkûmların görüşmelerini düzenleyen bir Çarlık emri vardır, bu emirden dışarı çıkamayız. Kitap konusuna gelince, kocaman bir kitaplığımız var, okunması sakıncalı görülmeyen birçok kitap mevcut."

"Ama o bilimle uğraşmak istiyor, bilimsel kitaplar lazım kendisine."

"İnanmayın buna. (Bir an sustu general.) Bilimle uğraşmak değil amacı, bizleri sıkıntıya sokmak için böyle söylüyor."

"Ama bu insanlar içinde bulundukları ağır şartlar altında bir şeylerle meşgul olmalı."

"Daima şikâyet ederler. Bilirim onları." General, mahkûmlardan çok kötü insanlardan söz eder gibi söz ediyordu. "Burada sağladığımız konforu başka hapishanelerde görmek zor" diye devam etti. Sonra, kendini temize çıkarmaya çalışıyormuş gibi, mahkûmlara sağlanan kolaylıkları sayıp dökmeye başladı. Öyle bir anlatıyordu ki, sanki asıl amaçları mahkûmlara rahat bir hayat sağlamaktı.

"Evet, önceleri durumları iyi değildi ama şimdi keyiflerine diyecek yok. Her öğün üç kap yemek yiyorlar, hem biri de etli oluyor. Kuşbaşı et ya da köfte. Pazarları dördüncü bir kap olarak tatlı da veriliyor. Ülkemizde bu kadar yemek bulup yiyebilenler çok şanslı."

General, mahkûmların isteklerinin sonunun gelmeyeceğini, nankörlüklerini ispatlamak için birçok kere tekrarladığı şeyleri sıralamaya başlamıştı. "Okusunlar diye din kitapları, eski dergiler veriyoruz. Zengin bir kitaplığımız var. Ama çok az okuyorlar. Önce ilgileniyor gibi gözüküyorlar, sonra hemen bırakıyorlar. Bakarsanız, yeni kitaplarımızın sayfaları yarıya kadar bile açılmamıştır. Eskilerine de yıllardır dokunulmamıştır zaten. (Anlamlı bir şekilde gülümsedi general.) Bir deneme bile yaptık, kitapların arasına küçük kâğıtlar koyduk. Oldukları yerde kaldılar, dokunan olmadı. Yazmak da yasak değil. Yazsınlar, eğlensinler diye kara tahta, tebeşir mevcut. Silip gene yazabilirler. Ama yazmıyorlar. İçeri atıldıktan kısa bir zaman sonra rahatlığa alışıyorlar, şişmanlıyorlar bile, çok uysal oluyorlar." General, sözlerinden çıkan korkunç anlamın farkına varmadan konuşuyordu.

Nehlûdov onun kısık, cansız sesini dinliyor, kemikli ellerine, kırlaşmış kaşlarının altındaki solgun gözlerine, resmi giysisinin

kalkık yakasının alttan destek olduğu çıkık elmacık kemiklerine bakıyordu. Acımasızca birçok insan öldürdüğü için aldığı ve bu yüzden pek değer verip, övündüğü beyaz haçını dikkatle inceliyor, ona itiraz etmenin, sözlerinin ne anlama geldiğini açıklamanın bir işe yaramayacağını düşünüyordu. Gene de kendini zorlayarak aldığı habere göre serbest bırakılması için emir verilen Şustova'yı sordu.

"Şustova mı? Şustova... Hepsinin ismini bilemem ki. Bir sürü var." Bu kadar çok oldukları için kızıyordu sanki. Zili çaldı, kâtibi çağırttı. Kâtibin gelmesini beklerken anlatmaya devam ediyordu general: "Dürüst ve soylu olan insanlar gereklidir. Çar'a da, yurdumuza da..."

"Yurdumuza da" kelimesini belli ki konuşmasını güzelleştirmek için ilave etmişti. "Gördüğünüz gibi ihtiyarladım artık ama gücümün yettiği kadar hizmet etmeye çalışıyorum."

Kâtip geldi, huzursuz bakışlarında zekâ kıvılcımları olan zayıf ama sağlam yapılı bir adamdı. Şustova'nın içeride olduğunu, onunla ilgili herhangi bir emrin de alınmadığını söyledi.

General, "Emri alır almaz bırakınız" dedi. Burada kimseyi zorla tutmayız, hevesli değiliz." Gene gülümsedi. Buruş buruş yüzünü daha da kırıştırmıştı bu gülümseme.

Nehlüdov, bu korkunç ihtiyara duyduğu tiksinti ve acımayla karışık duygusunu belli etmemeye çalışarak kalktı. İhtiyar da, eski bir arkadaşının yolunu şaşırmış, akılsız oğluna karşı pek sert davranmaması, ona biraz nasihat vermesi gerektiği kanısındaydı. "Güle güle canım, gücenmeyin bana, sizi sevdiğim için söylüyorum. Hapishanede yatan insanlardan uzak durun. Suçsuz yoktur aralarında. Hepsi de son derece kötü, ahlaksız insanlardır. Biliriz ne mal olduklarını."

Söylediklerinin doğruluğundan şüphe duyulamazmış gibi kesin konuşuyordu. Bunun sebebi söylediklerinin doğru olmasından

çok, aksi durumda kendinin artık değerli, yararlı bir insan sayılamayacağı korkusuydu. Hayatını bir kahraman olarak geçirdiğine inanmaktan vazgeçseydi ömrü boyunca vicdanını satmış ve bu ihtiyar yaşıyla da satmaya devam eden bir alçak olduğunu kabul etmek zorunda kalırdı.

"En iyisi çalışmaya başlayın" diye devam etti. "Çar'a dürüst insanlar gerek, yurdumuza da... Çalışmazsak ne olur? Kim yapar bu işleri? Hükümeti eleştiririz ama yardım etmeye gelince de ortada kimse kalmaz."

Nehlüdov iyice öne eğilerek selam verdi, kendisine alçakgönüllülükle uzatılan geniş, kemikli eli sıktıktan sonra çıktı.

General eleştiren bir tavırla salladı başını, belini ovuşturarak misafir salonuna geri döndü. Jan d'Ark'ın ruhundan alınan cevabı kaydeden ressam onu bekliyordu. General pince-nez'ini takıp okudu: "Ruhlar birbirlerini çıkacak kutsal ışıktan tanıyacaktır." Gözlerini kapayıp, bunu pek beğendiğini göstermek istercesine, "Ooo" dedi. "Peki ama her ruhtan çıkacak ışık aynı olacağına göre karşımızdakinin kim olduğunu nasıl anlayacağız?"

Gene masaya oturup parmaklarını ressamın parmaklarına geçirdi.

Avlu kapısından çıkarlarken Nehlüdov'un arabacısı geri dönüp, "Çok sıkıcı bir yer burası beyim" dedi. "Az kalsın sizi beklemeden gidiyordum."

Nehlüdov, gökyüzündeki kümelenen bulutlara, Neva'nın üzerinde gidip gelen kayıkların, vapurların oluşturduğu dalgacıklara bakarak göğüs geçirdi. "Haklısın, çok sıkıcı" dedi.

XX

Ertesi gün Maslova'nın dosyası incelenecekti. Nehlüdov doğru Yargıtay'a gitti. Avukatla, Yargıtay'ın büyük, heybetli kapısında buluştu. Yan tarafta birkaç araba duruyordu. Geniş merdivenden ikinci kata çıktıklarında, yolu iyi bilen avukat sola döndü, üzerinde mahkemelerin kuruluş tarihinin yazılı kapıya doğru yöneldi. İlk girdikleri odada paltosunu çıkaran Fanarin, kapıcıdan, Yargıtay üyelerinin toplandığını, son gelenin de şimdi geçtiğini öğrenince beyaz gömleği, beyaz kravatı ve frakıyla neşeli bir kararlılık içinde diğer odaya geçti. Bu odanın sağında büyük bir dolap, bir masa, solda da helezon şeklinde bir merdiven vardı. Onlar odaya girdiğinde, koltuğunun altında bir çantayla, resmi giysili, kibar görünüşlü bir memur iniyordu bu merdivenden. Dikkatleri üzerine çeken, ceketli, gri pantolonlu, uzun beyaz saçlı bir ihtiyardı. İki memur, karşısında büyük bir saygıyla duruyordu.

Beyaz saçlı ihtiyar kalkıp sağ taraftaki kapıdan çıktı. Bu sırada Fanarin, beyaz kravatlı, fraklı bir arkadaşını görmüş, onunla hararetli bir konuşmaya dalmıştı. Nehlüdov odada bulunanları inceliyordu. On beş kişi vardı içeride. Bunlardan ikisi kadındı. Genç olanı pince-nez'ini takmıştı, diğeri ise daha yaşlıydı. Basın yoluyla iftira davası inceleniyordu; basın mensupları da odada olduğu için her zamankinden daha kalabalıktı.

Pembe yanaklı, güzel resmi giysili, yakışıklı mahkeme yöneticisi elinde bir kâğıtla Fanarin'in yanına geldi, hangi davayla ilgili olduğunu sorup, Maslova davası için geldiğini öğrenince kâğıda bazı notlar alıp gitti. Bu arada sağ taraftaki kapı açıldı ve odaya beyaz saçlı ihtiyar girdi. Ceketini çıkarmıştı, üzerinde sırmalarla süslü, göğsünde parlak madeni düğmeler olan cüppesi vardı. Bir kuşa benziyordu şimdi. Bu komik kıyafet, belli ki ihtiyarı da sıkıyordu. Her zamankinden daha çabuk adımlarla girişin karşısındaki kapıya yürüdü.

Fanarin, Nehlüdov'a döndü, "Bu Be'dir. Çok saygıdeğer biri" dedi. Sonra onu meslektaşıyla tanıştırdı. Heyecanla şimdi bakılacak davadan söz etmeye başladı. Nedense çok önem veriyordu bu davaya.

Oturum başlamak üzereydi. Fanarin dâhil herkes parmaklığın arkasına, dinleyicilere ayrılan yere geçti. Yalnız Petersburglu avukat parmaklığın önündeydi.

Yargıtay'ın duruşma salonu bölge mahkemesinden küçük ve daha sade döşeliydi. Üyelerin oturduğu masa yeşil çuha kaplı değil, altın sırmalarla işlenmişti; üstünde koyu kırmızı, kadife bir örtü vardı. Geri kalan her şey aynıydı: Adaleti simgeleyen heykel, ikon, Çar'ın portresi... Mübaşir aynı tören havasıyla "Duruşma başlıyor" diye bağırdı. Herkes ayağa kalktı, cüppeli Yargıtay üyeleri salona girdi, arkalıkları yüksek koltuklarına oturdular, her zamanki gibi doğal görünmeye çalışarak dirseklerini masaya dayadılar.

Dört üye vardı: Uzun yüzlü, donuk bakışlı, tıraşlı başkan Nikitin; bakışlarına anlam kattığını düşündüğü için gözlerini kısmış, bembeyaz elleriyle dava dosyasını karıştıran Volf; bilim adamı, hukukçu, şişman, hantal, yüzü çiçek bozuğu Skovorodnikov, dördüncü üye olarak da son gelen, beyaz saçlı ihtiyar Be... Üyelerin arkasından baş sekreterle, başsavcı yardımcısı içeri girdi. Savcı yardımcısı kara kuru, sakalsız, esmer yüzlü, siyah gözleri hüzünle

bakan, orta boylu bir gençti. Acayip kıyafetine, on senedir hiç görüşmemiş olmalarına rağmen, Nehlûdov üniversitede en yakın arkadaşlarından birini hemen tanımıştı. Avukata dönüp, "Başsavcı yardımcısının adı Selenin mi?" diye sordu.

"Evet, neden?"

"Tanıyorum onu, iyi bir insandır..."

"Başsavcının da iyi bir yardımcısıdır, görevine bağlı. Derdimizi ona anlatsaydık çok iyi olurdu."

Nehlûdov, Selenin'le olan yakın dostluğunu, onun temiz yüreklliliğini, dürüstlüğünü, kelimenin tam anlamıyla, soyluluğunu hatırlamıştı. "Ne olursa olsun, vicdanının sesini dinleyecektir" dedi.

Fanarin, okunmaya başlanan dava raporunu dinlemeye hazırlanarak, "Artık istesek de olmaz" diye fısıldadı, "geçti."

Bölge mahkemesinin verdiği cezayı onaylayan il mahkemesinin kararma yapılan itiraz inceleniyordu. Nehlûdov dinliyor, ne olup bittiğini anlamaya çalışıyordu ama bölge mahkemesinde olduğu gibi burada da hiçbir şey anlayamıyordu. Anlayamamasının en önemli sebebi, burada da sözün esas konudan uzaklaşarak ikinci derecede sorunlar etrafında dolaşmasıydı. Dava konusu, hisseli bir şirket başkanının yolsuzluk yaptığını iddia eden bir gazete makalesiydi. Görünürde önemli olan tek şey yöneticinin yolsuzluk yaptığı ve kurumun ortaklarını dolandırdığı iddiasının doğru olup olmadığı, eğer doğruysa buna nasıl bir son verileceğiydi. Ama bundan hiç söz edilmiyordu. Sadece, yazı işleri müdürünün bu yazıyı basmaya yasalara göre yetkili olup olmadığı, bu yazıyı basmakla ne gibi bir suç işlediği üzerinde duruluyordu. Yazıdaki iftira unsurlarından, hukukla ilgilenmemiş bir insanın anlayamayacağı bir sürü şeyden, yasalardan, falanca kurulun verdiği filanca karardan uzun uzun konuşuldu.

Nehlûdov sadece şunu anlayabilmişti: Dün ona Yargıtay'ın davanın gerçek yanıyla ilgilenmeyeceğini kesin bir dille söyleyen

Volf, bu davada il mahkemesinin kararının bozulması için çaba gösteriyor; Selenin de, soğukkanlılığından, ağırbaşlılığından hiç beklenmeyen bir heyecanla itiraz ediyordu. Selenin'in, Nehlüdov'u şaşırtan bu heyecanının iki sebebi vardı. Hisse senetleriyle ilgili kurumun yöneticisinin bir dolandırıcı, kötü bir insan olduğunu biliyordu; ayrıca, duruşmadan bir ya da birkaç gün önce bu iş adamının Volf'a güzel bir akşam yemeği verdiğini öğrenmişti bir rastlantı sonucu. Volf son derece dikkatli olsa bile, açıktan açığa taraf tutunca, Selenin sinirlenmiş, olağan bir dava için aşırı bir heyecana kapılarak düşüncelerini söylemişti. Bu davranışın Volf'un gururuna dokunduğu belli oluyordu. Kızarıp bozarıyor, arada bir arkasına yaslanıyor, savcı yardımcısının sözlerine pek şaşırmış gibi hareketler yapıyordu. Yerinden kalkarak, diğer üyelerle beraber, bu duruma çok gücendiğini gösteren bir edayla, olanca ağırbaşlılığıyla görüşme odasına yürüdü.

Üyeler çıkınca mübaşir, Fanarin'in yanma geldi. "Hangi dava için geldiniz?"

Fanarin, "Söylemiştim ya... Maslova davası için" dedi.

"Pekâlâ. Şimdi ona bakılacak. Yalnız bu davaya avukatsız bakılacaktı, sanırım karar açıklandıktan sonra üyeler çıkmayacak. Ama yine de bildireyim."

"Nasıl yani?"

"Yine de bildiririm ben efendim." Mübaşir elindeki kâğıda not aldı.

Gerçekten de, Yargıtay üyeleri iftira davasının kararını açıkladıktan sonra geri kalan dosyaları görüşme odasında çay, kahve içip, sigara tüttürerek incelemek niyetindeydiler.

XXI

Yargıtay üyeleri masaya oturduklarında, Volf hemen kararın temyiz edilmesini, bozulmasını gerektiren sebepleri sayıp dökmeye başladı.

Genellikle kötümser bir insan olan başkan bugün her zamankinden daha huysuzdu. Duruşmada raporları dinlerken kararını vermiş, Volf'u dinlemiyor, kendi düşüncelerine dalmış uzun zamandır atanmasını beklediği önemli bir göreve Vilyanov'un atanması üzerine anı defterine yazdıklarını tartıyordu kafasında. Başkan Nikitin, görevi süresince tanıdığı birinci, ikinci derece memurlar üzerine düşüncelerinin çok değerli tarihi birer belge olduğuna içtenlikle inanırdı. Dün yazdıklarında, birkaç memura iyice yüklenmişti; sözlerine bakılırsa bugünkü hükümetin felakete sürüklediği Rusya'yı kurtarmasına engel oldular diye... Aslında bunun sebebi, aylığının yükselmesine engel olmalarıydı. Nikitin, gelecek nesillerin bu olayı, onun yazdıklarının yardımıyla, nasıl bambaşka bir ışık altında göreceklerini düşünüyordu.

Konuşulanları dinlemediği halde, ona bir soru soran Volf'a, "Evet, şüphesiz" diye cevap verdi.

Be, önündeki kâğıda çiçek resimleri çizerek, kederli bir yüzle dinliyordu Volf'u. Özgür düşünceli bir insandı Be. 1860'lı yılların geleneklerine saygıyla bağlıydı. O zamandan bu yana görüşlerinde

bir değişiklik olduysa, özgür düşünceye daha da yaklaşan bir değişiklikti bu. Be, kararın temyiz edilmesinden yana değildi. İftiraya uğradığından yakınan ve hisse senetleri işiyle uğraşan kurum yöneticisi güvenilir bir insan değildi çünkü. Ayrıca ona göre, gazetecinin iftira atmakla suçlanması, basın özgürlüğüne baskı yapmak demekti. Volf sözünü bitirince Be, kâğıt üzerinde karaladığı bir çiçeği yarım bırakarak, bu tür gereksiz şeylerle uğraştıkları için canı sıkılmış bir halde ama yine de yumuşak, tatlı bir sesle dilekçenin yersizliğini anlatmaya çalıştı kısaca, sonra ak saçlı başını önüne eğip çiçeğini tamamlamaya koyuldu.

Volf'un karşısında oturan, iri parmaklarıyla durmadan sakalını, bıyığını ağzına tıkan Skovorodnikov, Be konuşmasını bitirince sakalını çiğnemeyi kesip, ince, kulakları tırmalayan sesiyle, hisse senetleri işiyle uğraşan kurum yöneticisi büyük bir dalavereci olduğu halde, yasalara uygun sebepler bulunursa davanın temyiz edilmesinden yana olabileceğini söyledi. Ancak ortada bu tür sebepler olmadığı için İvan Semyonoviç'le (Be ile) aynı fikirde olduğunun altını çizdi. Volf'u iğneleme fırsatını yakalamış ve bunu kullanmıştı. Başkan da Skovorodnikov'un görüşüne katılınca dava reddedildi.

Volf'un taraf tuttuğu anlaşılmış, keyfi kaçmıştı. Umursamaz görünmeye çalışarak, bir sonraki dosyayı, Maslova'nın dosyasını açtı. Yargıtay üyeleri bu arada zili çalıp çay istediler. O günlerde Kamenski'nin düellosu yanında Petersburg'da herkesin dilinde olan başka bir olay daha vardı. Bir bakanlık danışmanı, 995. maddede belirtilen suçu işlerken yakalanmıştı.

Be, tiksintiyle, "İğrenç" dedi.

Skovorodnikov, kalın parmaklarının tam dibinde, avucunun içinde tuttuğu buruşuk sigarasından derin bir nefes aldıktan sonra kahkahayla gülerek, "İğrenecek ne var?" dedi. "Edebiyatımızdan, bir Alman yazarını örnek verebilirim, iki erkek arasında da nikâh kıyılabileceğini savunuyor."

Be, "Olamaz" dedi.

Skovorodnikov, birkaç romanın adını, basıldığı yeri, seneyi söyleyip, "İstiyorsanız, bu kitaplarda sözünü ettiğimiz görüşün savunulduğu yerleri gösterebilirim" dedi.

Nikitin karıştı söze: "Duyduğuma göre Sibirya'da bir ilin valiliğine atayacaklarmış onu."

Skovorodnikov, "Bu güzel işte" dedi. "Piskopos haçla karşılayacaktır onu. Böyle bir piskoposu olmalı oranın."

Sigarasını kül tablasına atıp, sakalıyla bıyığını toplayıp ağzına soktu gene, çiğnemeye başladı.

Bu arada mübaşir girdi odaya, avukatla Nehlüdov'un, Maslova dosyasının incelenmesinde hazır bulunmak istediklerini bildirdi.

Volf, "Doğrusu tam bir aşk hikâyesi bu" dedi. Maslova'yla Nehlüdov'un ilişkisini anlattı.

Yargıtay üyeleri, bu konuda konuşup, çaylarını, sigaralarını içtiler. Ardından duruşma salonuna geçtiler, bir önceki dosya için verilen kararı açıkladıktan sonra Maslova davasını ele aldılar.

Volf ince sesiyle çok güzel okudu Maslova'nın dilekçesini. Okuyuşundan, mahkeme kararının temyiz edilmesini istediği belliydi.

Başkan, Fanarin'e döndü: "Ekleyecek ya da istediğiniz başka bir şey var mı?"

Fanarin ayağa kalktı; beyaz geniş göğsünü kabartarak son derece ikna edici bir tavırla, açık bir ifadeyle altı maddede, mahkemenin yasaya uymayan bir şekilde hareket ettiğini ispatladı. Sonra kısaca davanın özüne, düpedüz haksız karara da dokundu. Konuşmasında, Yargıtay üyelerinin yüksek anlayışlarının ve hukuk bilgilerinin, durumu ondan daha iyi kavramalarına yardım edeceğini ama üzerine aldığı görev bunları burada bir kere de onun söylemesini gerektirdiği için özür dilediğini gösteren bir hava vardı.

Fanarin'in konuşmasından sonra Yargıtay'ın kararı bozacağından kuşku edilemezdi; gururla gülümsedi. Avukatından gözlerini ayırmayan Nehlüdov onun bu gülümsemesini görünce davayı kazandıklarına iyice inandı. Ama gözü Yargıtay üyelerine kayınca, gülümseyenin, gurur duyanın yalnız Fanarin olduğunu gördü. Ne üyeler ne de başsavcı yardımcısı gülümsüyorlardı. Yüzlerinde, "Böyle palavralara karnımız toktur bizim" der gibi bir ifade vardı. Avukat konuşmasını bitirip de onları artık boşuna oyalamayı kesince buna sevindikleri belliydi. Fanarin susar susmaz başkan, savcı yardımcısına döndü. Selenin, kararın temyiz edilmesi için öne sürülen delilleri yeterli bulmayarak, kesin bir dille mahkeme kararının onaylanmasından yana olduğunu söyledi. Sonra üyeler kalkıp, görüşmek için çekildiler. Görüşme odasında oylama yapıldı. Volf kararın bozulması için verdi oyunu. Be de, durumu kavradığından, jüri üyelerinin düştükleri şaşkınlığı, duruşmanın gidişini arkadaşlarına heyecanla anlatmaya çalışarak, kararın bozulmasını savundu. Daima yasaların noktası noktasına uygulanmasından yana olan Nikitin red oyu verdi. Her şey Skovorodnikov'un oyuna bağlıydı. O da, sırf Nehlüdov'un bu kızla evlenmek niyetinde olmasından hiç hoşlanmadığı için, kararın bozulmamasından yana çıktı.

Bir materyalist, Darvinist'ti Skovorodnikov. Her çeşit ahlak kuralını, hatta dini, akılsızlık sayardı. Bu sokak kadınıyla uğraşmaları, ünlü bir avukatın buraya, Yargıtay'a kadar gelip onu savunması, duruşmada Nehlüdov'un bile hazır bulunması iğrendiriyordu onu. Sakalını ağzına sokarak, yüzünü buruşturup, bu dava konusunda, kararın temyiz edilmesini gerektirecek delillerin yetersiz oluşundan başkanın görüşüne katıldığını bildirdi.

Böylece dava reddedildi.

XXII

Nehlûdov, salondan çıkarken, çantasını düzeltmeye çalışan avukata, "Korkunç!" dedi. "Gerçek açıkça ortadayken, şekle önem verip bozmuyorlar kararı. Korkunç bir şey!"

"Dava mahkemede kaybedilmiş" dedi avukat.

"Selenin de kararın bozulmamasından yana çıktı. Korkunç, korkunç bir şey! Şimdi ne yapacağız?"

"Çar'a dilekçe verelim. Hazır buradayken kendiniz verin. Ben yazarım size."

Bu sırada ufak tefek Volf, resmi kıyafetinde yıldızlarıyla, bekleme odasına girdi. Nehlûdov'un yanına gelip gözlerini kıstı, dar omuzlarını kaldırarak, "Elden ne gelir, sevgili prens? Deliller yetersizdi" dedi. Yürüyüp gitti.

Volf'un arkasından, Yargıtay üyelerinden eski dostu Nehlûdov'un burada olduğunu duyan Selenin çıktı. Gülümsüyordu ama yalnız dudaklarıyla, gözlerinde can sıkıntısı okunuyordu. Nehlûdov'a yaklaşarak, "Seni burada göreceğimi rüyamda görsem inanmazdım" dedi. "Petersburg'da olduğunu bilmiyordum."

"Ben de senin başsavcı olduğunu..."

Selenin, "Yardımcısı" diye düzeltti. Arkadaşının yüzüne üzgün, kederli bakarak devam etti: "Yargıtay'da ne işin var? Petersburg' da olduğunu anladım da Yargıtay'da ne arıyorsun?"

"Ne mi arıyorum? Adaleti. Hiç suçu yokken mahvedilen bir kadını kurtarabileceğimi düşünüyordum, onun için gelmiştim."

"Hangi kadını?"

"Demin dosyasına baktığınız kadını."

Selenin hatırladı: "Ha, Maslova davasını diyorsun. İyi hazırlanmamış bir dilekçeydi."

"Önemli olan dilekçe değil, boşu boşuna hüküm giyen kadın."

Selenin derin bir soluk aldı: "Belki de..."

"Hayır, belki de değil, kesinlikle suçsuzdu."

"Nereden biliyorsun?"

"Jüri üyesiydim çünkü. Nerede yanlışlık yaptığımızı biliyorum."

Selenin bir an düşündü, "O zaman açıklamalıydın bunu" dedi.

"Açıkladım."

"Tutanağa geçirtmeliydin. Dilekçede böyle bir açıklama olsaydı...

Boş zamanı olmadığı için akşam toplantılarına pek katılamayan Selenin'in Nehlüdov olayını duymadığı belliydi. Nehlüdov da bunu fark etmiş, Maslova'yla arasındaki ilişkiyi ona anlatmamaya karar vermişti. "Ama mahkeme kararının yanlış olduğu belliydi" dedi.

"Yargıtay'ın böyle bir şey söylemeye yetkisi yoktur. Yargıtay, mahkeme kararlarını dava üzerine düşüncesine göre bozacak ya da onaylayacak olursa, Yargıtay'ın anlamını yitirmesini, adaleti sağlayacağına yıkmasını bir yana bırak (Selenin bir önceki davayı hatırlamıştı) jüri üyelerinin kararları da anlamını kaybeder."

"Bildiğim tek şey bu kadının hiçbir suçunun olmadığıdır. Hak etmediği cezadan kurtulması için son umut da suya düşmüştür. En yüksek adalet organı büyük bir haksızlığı onayladı."

Selenin gözlerini kısarak, "Onaylamadı, çünkü olayın derinliklerine inmedi, inemezdi de..." dedi. Konuyu değiştirmek istedi.

"Teyzende kalıyorsun diye duydum. (Yine yalnız dudaklarıyla gülümsedi Selenin.) Kontes beni de vaaz dinlemeye çağırdı."

Selenin'in sözü başka yana çekmesine canı sıkılan Nehlûdov öfkeli, "Ben gittim" dedi, "ama dayanamayıp yarısında çıktım."

"Niçin dayanamadın? Bu da bir inanç..."

Nehlûdov, "Acayip bir delilik bu" dedi.

Selenin, eski arkadaşına yeni düşüncelerini anlatmak için sabırsızlanıyormuş gibi çabuk çabuk konuşarak, "Yo" dedi. "Burada acayip olan bir şey varsa o da kilise öğretisinden habersiz olmamızdır. Yani dinimizin en temel düşünceleri bile bize anlatıldığında, onları sanki yeni düşünceler, yeni sözler gibi algılamamızdır."

Nehlûdov şaşkınlıkla, dikkatle bakıyordu Selenin'e. Başsavcı yardımcısının gözlerinde yalnızca hüzün değil, can sıkıntısı da okunuyordu.

Nehlûdov, "Kiliseye inanıyor musun?" diye sordu.

Selenin Nehlûdov'un gözlerinin içine dalgın dalgın bakarak, "İnanıyorum" dedi.

Nehlûdov iç geçirdi, "Hayret" diye mırıldandı.

Selenin, "Neyse, sonra görüşürüz" dedi. Saygıyla ona yaklaşan mübaşire döndü, "Gidiyorum" dedi. Derin bir nefes alarak Nehlûdov'a, "Görüşelim" dedi. "Seni evde bulabilecek miyim? Ben her gün saat yedide akşam yemeğini evde yerim. Nadejdinskaya sokağında oturuyorum." Numarayı söyledi. Çıkarken, yalnızca dudaklarıyla gülümsedi, "O zamandan beri köprünün altından çok su aktı" diye ilave etti.

"Zamanım olursa gelirim" dedi Nehlûdov.

Eskiden çok sevdiği, kendine yakın bulduğu Selenin'den, bu kısa konuşma sonunda ne kadar uzaklaştığını düşünüyordu. Düşman olmasa bile yabancı, anlaşılmaz bir insandı onun için Selenin artık.

XXIII

Nehlüdov, Selenin'i üniversite öğrencisiyken tanımıştı. İyi, güvenilir bir arkadaş, yaşına göre çok okumuş, daima kibar, terbiyeli, hoş giyinen, ayrıca son derece dürüst bir gençti. Kendini hiç zorlamadan, rahatlıkla geliyordu derslerinin üstesinden. Bununla beraber, gösterdiği başarıya karşılık her yıl altın madalyalar alırken de kibirlenmiyordu.

Gerçekten de insanlara hizmet etmek tek isteğiydi. Bu hizmeti devlet memurluğundan başka bir şekilde yerine getirebileceğine inanmadığı için, üniversiteyi bitirir bitirmez, kendini adayabileceği görevleri tek tek inceledi. İkinci yasa dairesindeki işin tam kendine göre olduğuna ve orada yararlı olabileceğine karar verdi. Görevini titizlikle ve büyük bir dürüstlükle yapmasına rağmen, yararlı olduğuna, burada gereken katkıyı sağladığına bir türlü inandıramadı kendini. Huzursuzluğu, yükselmek için her küçüklüğü yapmaya hazır bir insan olan zayıf kişilikli amiriyle çatışması sonucu öylesine kızdı ki, ikinci daireden ayrılıp Yargıtay'a girdi. Yargıtay'da daha iyiydi durumu ama yeterli derecede yararlı olamamanın verdiği huzursuzluk burada da bırakmıyordu yakasını.

İçinde hep hayattan beklediğini bulamadığı, gereksiz şeylerle zaman öldürdüğü duygusu vardı. Yargıtay'da çalışırken, akrabaları saraya Çar'ın maiyetine atanmasını sağladılar. Sırmalı üniforma-

sını giyip, kupa arabasına binmek zorunda kaldı. Kapı kapı dolaşıp birçok kişiye minnettarlıklarını bildirdi. Sürekli düşünüyordu ama bu görevin mantıklı bir açıklamasını bulamıyordu. İstediği bu da değildi; bunu biliyor, ancak onu bu göreve getirerek büyük bir iyilik yaptıklarına inanan insanları kırmamak için hayır da diyemiyordu. Bununla birlikte bu görev bazı bakımlardan ruhunu da okşuyordu. Aynalarda kendini sırmalı üniformayla görüyor, bu üniforma ve bu görevin insanlarda uyandırdığı saygının ona yeni fırsatlar sunacağına inanıyordu.

Evlilik konusunda da aynı hayal kırıklığını yaşadı. Ona bulunan eş yüksek sosyeteye göre son derece iyi biriydi. Evlendi ama daha çok, reddederse, bu evliliği isteyen gelin adayını, sonra bu iş için uğraşanları çok üzeceği için razı olmuştu. Ayrıca, tanınmış bir ailenin sevimli kızıyla evlenmek gururunu okşamıştı. Ne var ki evliliğin de devlet hizmeti gibi, saraydaki görevi gibi aradığı şey olmadığını anlamakta gecikmedi. İlk çocuklarından sonra başka çocuk istemedi karısı, sosyete hayatına daldı, balodan baloya dolaşmaya başladı. Selenin de girmişti bu hayata. Karısı pek güzel sayılmazdı, sadık bir eşti. Ama böyle yaşamakta ısrar ederek kocasına hayatı zehir etmekten, büyük acılara katlanmaktan, yorgunluktan başka bir şey elde etmediği halde, yine de bundan vazgeçmiyordu. Selenin'in onu bu hayattan vazgeçirebilmek için gösterdiği bütün çabalar, taş bir duvara çarpmış gibi parçalanmıştı. Doğrusunun bu olduğunu söyleyen karısının akrabaları ve tanıdıklarının kararlılığıydı bu duvar.

Sapsarı saçları omuzlarına dökülen, ince bacaklı kızı babasına yabancıydı. Selenin'in istediği gibi yetiştirilmiyordu çünkü. Karı koca anlamıyorlardı birbirlerini, anlamak da istemiyorlardı. Aralarında başkalarından gizlenen, sessiz, soğuk, ahlak kurallarının frenlediği bir savaş sürüp gitmekteydi. Selenin için bu durum, aile hayatını çekilmez yapıyordu. Öyle ki ev devlet hizmetinden de saray görevinden de daha büyük bir umutsuzluğa düşürdü onu.

Onu en çok umutsuzluğa iten de dinle olan ilişkisiydi. Onunla aynı çevrede, aynı çağda yetişen herkes gibi o da, çocukluğundan beri ona verilen din bilgisinin saçmalığını kolayca anlamıştı. Bu kör inançtan ne zaman kurtulduğunu kendi de hatırlamıyordu. Kişilik sahibi, dürüst bir insan olarak, ilk gençlik yıllarında, üniversitede, Nehlüdov'la arkadaşken resmi dinin kör inançlarından kendini kurtardığını saklamıyordu. Ne var ki yükseldikçe, özellikle, o zamanlar toplumda iyice yer eden gericiliğin etkisiyle bu ruhsal özgürlük canını sıkmaya başlamıştı. Özellikle babasının ölümü, onun için okutulan dualar, annesi ve çevresinin bunu ondan beklemesi bir yana, görevde de hemen her gün ayinlere, dualara katılması gerekiyordu. Devamlı olarak dış yönüyle ilgileniyordu dinin. Bu ayinlere katılırken ya inanmadığı şeye inanıyormuş gibi numara yapacaktı ya da dinin derinliğine inmeyen bu göstermelik ibadetin yalan olduğunu kabul edecek ve bir daha katılmayacaktı. Oysa bu kadar basit görüneni yapabilmek kolay değildi. Çevresindekiler ve yakınlarıyla sürekli çatışmaktan başka, toplumsal durumunu değiştirmesi, görevinden ayrılması, bu görevde insanlara yaptığı, gelecekte daha da çok yapacağını umduğu yardımdan vazgeçmesi gerekiyordu. Sonra, bunu yapabilmesi için, haklı olduğuna da kesinlikle inanmalıydı. İnanıyordu da. Biraz tarih bilen, dinin doğuşundan, Hıristiyan kilisesinin parçalanmasından haberi olan aydın bir insan, sağduyunun doğruluğundan kuşku edemez. Kilise öğretisinin yanlış olduğunu bilerek ona bağlı kalmanın, doğru yolda atılan doğru bir adım olduğuna inanmak elinde değildi.

Ama hayat şartlarının baskısıyla, dürüst bir insan olduğu halde, küçük bir yalana göz yumdu. Yalanın yalan olduğunu kesinlikle anlamak için, önce bu yalanı incelemek gerektiğine karar verdi. Küçücük bir yalandı bu ama bu küçücük yalan, şimdi içinde bulunduğu büyük yalanın içine gömdü onu.

Bebekliğinden beri ona öğretilen, çevresindekilerin ondan beklediği, inanmazsa insanlar için yararlı olan görevine devam edemeyeceği Ortodoksluğun doğru mu yanlış mı olduğunu düşünüyordu hep. Bu bilinmezi çözmek için Voltaire'i, Shophenauer'ı, Spencer'ı, Cont'u değil de, Hegel'in felsefe kitaplarını, Vinet'in, Homyakov'un din kitaplarını aldı eline ve ona gerekli olanı buldu. Huzura kavuşmasına, ona öğretilen ama uzun zamandan beri inanmadığı, bu yüzden de bir sürü aksilikle karşılaşmasına sebep olan, inanmaya başlayınca da bu aksiliklerin hepsini birden ortadan kaldıran dinin doğruluğuna inanmasına yardım etti bu kitaplar. Sonunda herkes gibi o da, insan zekâsının bir başına gerçeği bulamayacağına, gerçeğin yalnız el birliğiyle ortaya çıkarılabileceğine, bunun tek yolunun da kilise olduğuna inanmaya başladı.

Artık huzur içinde, kendi kendini aldattığı duygusuna kapılmadan ayinlere, dualara gidebiliyor; oruç tutabiliyor, tasvirlerin önünde haç çıkarabiliyor; insanlara yararlı olmasına yardım ettiğine inandığı, aile hayatının huzursuzluğunda onu avutan görevine devam edebiliyordu. İnandığını sanıyor ama bu inandığı şeyin, asıl inanmak istediği şey olmadığını da hissediyordu.

Bu yüzden bir hüzün vardı bakışlarında. Bütün bu yalanların henüz içinde iz bırakmadığı zamanlardan tanıdığı Nehlüdov'u görünce, bir an kendini o zamanki Selenin gibi hissetmesinin sebebi de buydu. Arkadaşına şimdiki din görüşünü açıklamak için acele ederken, inandığı şeyin istediği şey olmadığını her zamankinden daha açık hissetmiş, yüreğine bir acı saplanmıştı. Eski bir arkadaşı görmenin verdiği sevinci izleyen Nehlüdov da bu acıyı hissetmişti.

Bu yüzden, ayrılırken görüşeceklerine dair birbirlerine söz verdikleri halde, aramadılar birbirlerini. Nehlüdov'un Petersburg'a bu gelişinde görüşmediler.

XXIV

Yargıtay'dan çıkınca Nehlüdov'la avukat birlikte yürüdüler. Avukat, arabasına arkadan gelmesini söyledi. Nehlüdov'a Yargıtay üyelerinin sözünü ettikleri, yasaya göre kürek cezasına çarptırılması gereken ama küreğe gideceğine Sibirya'da bir ile vali olarak atanacak bakanlık danışmanından söz etmeye başladı. Bu olayı bütün iğrençliğiyle anlattıktan sonra, o sabah önünden geçtikleri ve hâlâ tamamlanmamış anıt için toplanan paraları yüksek dereceli birkaç memurun nasıl cebe indirdiğini anlattı. Birinin sevgilisinin borsada nasıl milyonlar kazandığını, birinin, karısını diğerine sattığını büyük bir keyifle söyledikten sonra, hapishanede yatacağına çeşitli kuruluşların başkanlık koltuklarında oturan yüksek devlet memurlarının yaptıkları rezillikleri, işledikleri suçları saydı. Sürüyle oldukları besbelli bu hikâyeler avukata büyük haz veriyordu. Çünkü bu olanlar ona, para kazanmak için seçtiği yolun Petersburg yüksek memurlarının seçtiği yoldan çok daha dürüst ve iyi olduğunu gösteriyordu. İşte bu yüzden, yüksek bir memurun çevirdiği dalavereleri Nehlüdov sonuna kadar dinlemeden "Hoşça kalın" deyip, bir arabaya atlayarak rıhtım caddesine çekmesini söylediğinde pek şaşırdı.

Nehlüdov'un canı çok sıkılıyordu. İki sebebi vardı bu sıkıntının. Yargıtay'ın verdiği kararın, hiçbir günahı olmayan Maslova'ya çektirilen manasız acıyı onaylaması ve bu onayın Nehlüdov'un,

Maslova'yla hayatını birleştirmek üzerine verdiği kararı gerçekleştirmesini güçleştirmesi... Avukatın öylesine haz duyarak anlattığı o korkunç hikâyeleri hatırladıkça can sıkıntısı daha da artıyordu. Bununla birlikte bir zamanlar sevimli, açık yürekli, dürüst bir insan olan Selenin'in içten pazarlıklı, soğuk, kötülük okunan bakışı da gitmiyordu gözünün önünden.

Eve döndüğünde, kapıcı küçümser bir tavırla, bir kadının kapıcı odasında yazdığı bir pusulayı Nehlüdov'a verdi. Şustova'nın annesindendi pusula. Kadın velinimetine, kızının kurtarıcısına teşekkür etmeye geldiğini yazıyor, onu evlerine, Vasilyevski'de beşinci sokaktaki dairelerine davet ediyordu. Vera Efremovna'nın da bunu çok isteyeceğini, minnet gözyaşları dökerek onun canını sıkacaklarından korkmaması gerektiğini yazıyordu. "Minnet duygularımızdan söz etmeyeceğiz, sizi görelim yeter bize. Bir engeliniz olmazsa yarın sabah gelebilir miydiniz acaba?" diyordu.

Diğer pusula Çar'ın emir subaylarından, Nehlüdov'un eski arkadaşı Bogatıryev'dendi. İncil okudukları için yakalananlar için Nehlüdov'un yazdığı dilekçeyi el yazısıyla, söz verdiği gibi, Çar'a kendi eliyle ileteceğini ama aklına yeni bir şey geldiğini yazıyordu. Nehlüdov önce, bu işlerle ilgilenen kişiyle görüşüp ondan yardım istese daha iyi olmaz mıydı acaba?

Nehlüdov, Petersburg'da son birkaç gündür başından geçen olayların etkisi altında, bir şey elde edebileceğinden umudunu tamamen kesmişti. Moskova'da kurduğu planları, yaşadıkça boşa çıkan gençlik hayallerine benzetiyordu. Ama hazır Petersburg'a gelmişken, Moskova'da aklına koyduğu her şeyi yapmayı bir görev sayıyordu. Bogatirev'le görüştükten sonra, onun tavsiyesine uyarak, din suçlarıyla ilgilenen kişiyle görüşmeye karar verdi.

Çantasından dilekçeyi çıkarmış, bir kere daha okurken Kontes Katerina İvanovna'nın uşağı kapıyı çalıp, onu yukarıda çaya beklediklerini bildirdi. Nehlüdov, hemen geleceğini söyledi, kâğıtları katlayıp çantasına koydu, teyzesinin yanına gitmek üzere kalktı.

Merdivenleri çıkarken gözü pencereden dışarı kaydı, Mariette'nin doru atlarını gördü. Birden neşelendiğini hissetti, gülümsemek geldi içinden.

Mariette, başında açık renk bir şapka, rengârenk elbisesiyle, kontesin koltuğunun yanında oturuyor, elinde çay fincanı, güzel gözlerinin içi gülerek heyecanla bir şeyler anlatıyordu. Nehlüdov odaya girdiğinde Mariette son derece komik, komik olduğu kadar da açık saçık bir hikâyeyi yeni bitirmişti. Gülüşmelerden anlamıştı bunu Nehlüdov. Yüzü kıllı, temiz yürekli Kontes Katerina İvanovna iri bedeniyle sarsılarak katılırcasına gülüyor, Mariette ise pek mischievous[79] bir tavırla gülümseyen dudaklarını büzmüş, neşeli, canlılık okunan yüzünü hafif yana yatırmış, sessizce kontese bakıyordu.

Nehlüdov bazı sözcüklerden, kadınların Petersburg'da günün Sibiryalı valisinden söz ettiklerini anlamıştı. Kontes uzun süre katıla katıla güldüğüne göre, Mariette bu konuda çok komik şeyler anlatmış olmalıydı. Kontes öksürerek, "Oh, bayılacağım" diyordu.

Nehlüdov selam verip, yanlarına oturdu. Tam Mariette'ye aşırı neşesi için sitem etmeye hazırlanıyordu ki, genç kadın onun yüzündeki ciddi, can sıkıntısını andıran ifadeyi fark etti. Nehlüdov'u ilk gördüğü andan beri onun ilgisini çekmek isteyen Mariette yalnızca yüz ifadesini değil, ruhsal durumunu da değiştirdi. Birden ciddileşmiş, hayatından yakınan, bir şeyler arayan, aradığını bir türlü bulamayan bir insan olup çıkmıştı. O anda Nehlüdov'un içinde bulunduğu ruhsal duruma bürünmüştü genç kadın.

Nehlüdov'a, işlerini halledip halletmediğini sordu. Nehlüdov, Yargıtay'da uğradığı başarısızlığı, Selenin'le karşılaşmasını anlattı.

79 Yaramaz. (İngilizce)

"Ah! Ne temiz ruhlu bir insandır o! Tam bir chevalier sans peur et şans reproche.[80] Çok dürüsttür!"

İki kadın da, Selenin'in sosyetede dillerde dolaşan özelliklerini sayıp dökmeye başlamışlardı.

Nehlüdov, "Karısı nasıl biri?" diye sordu.

Mariette, "Karısı mı?" dedi. "Suçlamayacağım onu. Ama anlamıyor kocasını. O da mı dilekçenin reddini istedi yoksa?" Dilekçenin reddedilmesine gerçekten çok üzüldüğü belliydi. İç geçirerek devam etti: "Çok kötü oldu bu! Yazık zavallıya!"

Nehlüdov yüzünü buruşturdu, konuyu değiştirmek isteyerek, genç kadının yardımıyla kaleden kurtulan Şustova'dan söz açtı. Kocasına söylediği için teşekkür etti. Zavallı kadının ve ailesinin sırf onları hatırlayacak kimse çıkmadığı için ıstırap çektiğini düşünmenin ne korkunç bir şey olduğunu anlatmaya başlamıştı ki, sinirli bir sesle sözünü kesti, "Bunu bana anlatmayın, biliyorum" dedi. "Kocam, onun serbest bırakılabileceğini söyler söylemez ben de aynı şeyi düşündüm. Suçu yoktuysa ne diye tutuyorlardı onu orada? (Nehlüdov'un söylemek istediğini söylemişti.) Akıl almaz bir şey bu!"

Kontes Katerina İvanovna, Mariette'nin yeğenine kur·yaptığının farkındaydı, hoşuna gidiyordu bu. Bir anlık sessizlikten yararlanarak, "Bak ne diyeceğim" dedi, "yarın akşam Aline'ye gel. Kizeveter konuşacak orada. (Mariette'ye döndü.) Sen de. (Sonra gene yeğenine döndü.) li vous a remarque.[81] Sözlerinin iyiye işaret olduğunu, İsa'nın yolundan yürüyeceğini söylüyor. Yarın muhakkak gelmelisin. Söyle ona da gelsin, Mariette. Sen de gel."

Mariette, Nehlüdov'a bakarak, "Bir kere, prense akıl vermeye hiç hakkım yoktur benim kontes" dedi. "İkinci olarak, biliyorsu-

80 Korkusuz, kusursuz şövalye. (Fransızca)
81 Seni fark etmiş. (Fransızca)

nuz, böyle şeyleri sevmem." Bakışından, ses tonundan, bu vaazlar hakkında Nehlüdov'la aynı fikirde olduğunu anlatmak istediği belliydi.

Kontes, "Her zaman kendi bildiğini okursun zaten" dedi.

Mariette gülümsedi. "Ben mi? Aslında bir köylü kadını kadar kuvvetlidir inancım." Önceki konuşmasına devam etti. "Yarın Fransız tiyatrosuna gidiyorum..."

Kontes Katerina İvanovna, "Ah!" dedi. "Gördün mü sen şu... neydi adı canım kadının?" Mariette ünlü Fransız aktrisinin ismini söyledi. "Mutlaka git gör onu, görmeye değer."

Nehlüdov gülümsedi. "Önce hangisini göreyim ma tante, aktrisi mi, vaazı mı?"

"Söz oyunu yapma lütfen."

Nehlüdov, "Önce vaazı sonra aktrisi" dedi, "yoksa vaazdan hiç tat alamam bakarsınız."

Mariette, "Hayır" diye itiraz etti. "Fransız tiyatrosundan başlayıp, sonra tövbekar olsanız daha iyi edersiniz."

"Bakıyorum da benimle alay ediyorsunuz. Din başka, tiyatro başkadır. İnsanın günahlarından temizlenmesi için oturup somurtması, habire ağlaması gerekmez. İnansın yeter. Neşeli de olur o zaman."

"Siz bütün vaizlerden daha iyi vaaz veriyorsunuz ma tante."

Mariette bir an düşündükten sonra, "Yarın tiyatroda benim locama gelin" dedi.

"Korkarım gelemeyeceğim..."

Konuşma, misafir geldiğini haber vermek için uşağın odaya girmesiyle yarıda kesildi. Kontesin başkanı olduğu hayır kurumunun sekreteriydi gelen. Kontes, "Çok can sıkıcı bir adam bu" dedi. "İyisi mi salonda görüşeyim." Her zamanki gibi çabuk adımlarla ka-

pıya yürürken devam etti. "Onu gönderince gelirim. Çay koyun ona Mariette."

Genç kadın eldivenini çıkardı, yüzük parmağında birkaç yüzük olan, geniş eli gözüktü. İspirto ocağının üzerindeki gümüş çaydanlığı, küçük parmağı dik duracak şekilde tutarak alırken, "İster misiniz?" diye sordu. Yüzünü ciddi, hüzün dolu bir ifade kaplamıştı. "Düşüncelerine değer verdiğim insanların, içinde bulunduğum şartlara bakarak beni yanlış değerlendirmelerine çok, hem de pek çok üzülürüm."

Ha ağladı ha ağlayacaktı Mariette. Düşünüldüğünde, bu söylediğinin bir anlamı yok gibiydi ama Nehlüdov büyük bir içtenlik, duygusallık hissetmişti bu sözlerde. Genç ve güzel kadının bunları söylerken parlayan gözleriyle yüzüne bakması onu öylesine etkilemişti ki... Nehlüdov bu güzel gözlerden bakışlarını ayıramıyordu.

"Sizi, ruhunuzda olup biteni anlamadığımı sanıyorsunuz. Yaptıklarınızı herkes biliyor. C'est le cetret de Polichinelle.[82] Duygulandırıyor da beni bu, hak veriyorum size."

"Duygulanacak bir şey yok aslında, henüz bir şey yapmış değilim."

"Olsun. Duygularınızı anlıyorum, o anneyi de anlıyorum."

Nehlüdov yüzünü buruşturunca konuyu kapamak istedi.

"Tamam, tamam, ondan konuşmayacağım. Hapishanelerde insanların çektiği ıstırapları gördükten sonra, bu zavallılara, böylesine ezilen, horlanan, bu insanlara yardım etmek istiyorsunuz... Bunun, insanın uğruna canını bile verebileceği yüce bir görev olduğuna inanıyorum, ben de verebilirdim... Ama herkesin bir kaderi vardır."

82 Palyaçonun sırrıdır bu. (Fransızca) Sır sanıldığı halde herkesin bildiği şeyler için kullanılan bir deyim. (Ç.N.)

Mariette'nin o anda tek istediği, Nehlüdov'un ilgisini çekmekti. Genç adamın ruhunda olanları, değer verdiği şeyleri kadın duyarlılığıyla sezinlemişti.

"Kaderinizden yakınıyor musunuz yoksa?"

Genç kadın, Nehlüdov'un sorusuna şaşırmış, "Ben mi?" dedi. "Yakınmamak zorundayım, yakınmıyorum da. Ama içimde bir şey var, arada uyanıyor..."

"Uyumasına fırsat vermemelisiniz, bu sese daima inanmalısınız."

Nehlüdov genç kadının yalanına iyice kaptırmıştı kendini. Sonraları, Nehlüdov bunu utanç duyarak hatırladı hep. Yalnızca yalan sözlerini değil, düzme bir içtenlik takındığı yüzünü de unutamadı uzun süre. Hapishanede gördüğü korkunç olayları, köy izlenimlerini anlatırken bütün bunlara büyük bir ilgi duyuyormuş gibi dinliyordu onu.

Kontes odaya döndüğünde, iki eski arkadaştan da öte, onları anlamayan insanların arasında birbirlerini anlayan iki yakın dost gibi konuşuyorlardı. Yönetimdeki haksızlıklardan, insanlara çektirilen acılardan, halkın yoksulluğundan söz ediyorlardı; oysa aslında, gözleri konuşuyordu: "Sevebilir misin beni?" soruları "Sevebilirim" diye cevaplanıyordu. Kadını erkeğe, erkeği kadına çeken o duygu onları birbirlerine yaklaştırıyordu.

Mariette giderken ona elinden gelen yardımı yapmaya her zaman hazır olduğunu, yarın akşam tiyatroda, bir dakikalığına bile olsa, yanma uğramasını, onunla çok önemli bir konuda konuşacağını söyledi. Derin bir iç geçirdikten sonra, yüzük dolu eline eldivenini dikkatle takarken, "Bir daha ne zaman göreceğim sizi?" dedi. "Geleceğinize söz verin."

Nehlüdov söz verdi.

O gece odasına çekilince mumu söndürüp yatağa uzandı ama uzun süre uyuyamadı. Maslova'yı, Yargıtay'ın verdiği kararı,

Maslova'nın arkasından Sibirya'ya gitmeye kararlı olduğunu, toprağını başkalarına verdiğini düşünüyordu. Bütün bu sorulara cevapmış gibi, Mariette'nin "Sizi bir daha ne zaman göreceğim?" derkenki bakışları canlandı gözlerinin önüne. İç geçirmesini hatırladı. Gülüşünü görür gibi oldu, o da gülümsedi. "Sibirya'ya gitmekle iyi mi ediyorum acaba?" diye sordu kendi kendine. "Varımı yoğumu başkalarına vermek akıllıca bir iş mi?"

Hafifçe aralanan perdeden görünen aydınlık Petersburg gecesinde bu sorulara net cevaplar bulmak çok zordu. Kafasının içi karmakarışıktı. Eskisi gibi düşünmeye zorluyordu kendini ama düşünceler eski güçlerini yitirmişti.

"Ya bütün düşündüklerim hayal ise, ya verdiğim kararlara göre yaşmaya gücüm yoksa? Ya sonra pişman olursam?" diye soruyordu kendi kendine. Bu sorulara birer cevap bulamamak, çoktan beri duymadığı bir pişmanlığa, umutsuzluğa sürüklemişti onu. Sorulara cevap bulamayınca, kumarda büyük para kaybettiği zamanlar olduğu gibi, derin bir uykuya daldı.

XXV

Nehlüdov ertesi sabah uyanır uyanmaz, dünü hatırladı ve yaptığının iğrenç bir şey olduğunu hissetti.

Densizlik yapmamıştı, öyle kötü bir davranışı olmamıştı aslında ama birtakım kötü düşünceler vardı aklında. Katyuşa'yla evlenmenin ve toprağını köylülere dağıtmanın, hayata geçirmesi çok zor hayaller olduğunu düşünüyordu. Kararlılığını sonuna kadar sürdüremeyeceğinden korkuyor, bugüne kadar nasıl yaşadıysa, bundan sonra da öyle yaşamaya devam etmesi gerektiğini düşünüyordu.

Ortada kötü bir hareket yoktu ama ondan çok daha fenası, kötü düşünceler vardı. Bütün kötü davranışların kaynağı olan kötü düşünceler... Kötülük yapsa bile insan bundan pişmanlık duyabilir, ders alıp bunu tekrarlamayabilir, oysa kötü düşünceler bütün kötü eylemlerin kaynağı olur.

Nehlüdov, bir an için bile olsa, dün bu düşüncelere kendini nasıl kaptırabildiğine şimdi şaşıyordu. Yapmak istedikleri ne kadar zor, alışılmamış olursa olsun yapılması gereken bunlardı. Eski hayatına dönmesi kolaydı ama bu onun için ölüm demekti, artık bunu biliyordu.

Petersburg'da son günüydü bu. Sabah Şustova'yı görmek üzere Vasilev Adası'na doğru yola çıktı.

Şustova ikinci katta bir dairede oturuyordu. Nehlüdov, kapıcının yardımıyla, arka girişteki dik merdivenden yukarı, yemek kokan, sıcak bir mutfağa girdi. Kollarını sıvamış yaşlı bir kadın, ocağın başında ayakta duruyor, tüten bir tencereyi karıştırıyordu. Gözlüklerinin üstünden Nehlüdov'a bakarak, "Kime bakmıştınız?" diye sordu.

Nehlüdov daha kim olduğunu söyleyememişti ki, kadının yüzü aniden değişti. Korku ve sevinç arasında bir ifade belirdi gözlerinde. Ellerini önlüğüne silerek, "Ah, prens!" diye haykırdı. "Neden arka merdivenden geldiniz? Ben kurtardığınız kızın annesiyim. Mahvedeceklerdi yavrumu. Velinimetimiz!" Kadın Nehlüdov'un elini yakalamış, öpmeye çalışıyordu. "Dün size uğramıştım. Kız kardeşim git diye çok yalvardı. O da burada. Şuradan buyurun efendim, benimle gelin."

Şustova'nın annesi, Nehlüdov'u dar bir kapıdan karanlık bir koridora geçirdi. Yürürken hem eteklerini, saçlarını düzeltiyor hem de durmadan konuşuyordu. "Şu taraftan efendim." Bir kapının önünde durup alçak sesle devam etti: "Kız kardeşimin adı Kornilova'dır, duymuşsunuzdur belki. Siyasete karışmıştı. Kafası çok çalışır."

Şustova kapıyı açıp, Nehlüdov'u, ortasında bir masa olan ufak bir odaya aldı. Masanın arkasındaki divanda çizgili basmadan bir bluz giymiş, orta boylu, şişmanca bir kız oturuyordu. Bukleli, sarı saçlarının çevrelediği yuvarlak, renksiz yüzü annesininkine benziyordu. Tam karşısındaki koltukta, yakası işlemeli Rus gömleği giyen, siyah bıyıklı, siyah sakallı genç bir adam iki büklüm oturuyordu. Belli ki konuşmaya dalmışlardı, Nehlüdov odanın ortasına geldikten sonra dönüp baktılar ancak.

"Lidiya, işte Prens Nehlüdov!"

Uçuk benizli kız, kulağının arkasından sıyrılan bir tutam saçı düzelterek aniden ayağa fırladı, kocaman gri gözlerini korkuyla Nehlüdov'a dikti.

Nehlûdov gülümseyerek elini ona uzattı. "Vera Efremovna'nın serbest bırakılmasını istediği tehlikeli kadın siz miydiniz?" diye sordu.

"Evet, benim." İçten, çocukça bir gülümsemeyle aralandı genç kızın dudakları, güzel dişleri göründü. "Teyzem sizi görmek için ısrar etti." Yan kapıya doğru sevgi dolu bir sesle bağırdı, "Teyze!"

Nehlûdov, "Sizin tutuklanmanız çok üzmüştü Vera Efremovna'yı" dedi.

Lidiya, genç adamın kalktığı yumuşak, kırık dökük koltuğu gösterdi. "Şöyle buyurun." Nehlûdov'un gence baktığını görünce, "Teyzemin oğlu Zaharov" dedi.

Genç adam da Lidiya gibi içtenlikle gülümseyerek misafirin elini sıktı. Nehlûdov koltuğa oturunca gidip pencerenin dibindeki sandalyeyi aldı ve onun yanına oturdu.

Diğer kapıdan, saçları daha açık sarı, on altı yaşlarında bir lise öğrencisi geldi, sessizce pencerenin içine oturdu.

Lidiya, "Vera Efremovna teyzemin çok yakın arkadaşıdır ama ben kendisini tanımıyorum" dedi.

Bu sırada yan kapıdan beyaz bluz giymiş, belinde deri kemer olan, temiz yüzlü, zeki bakışlı bir kadın girdi odaya. Divana, Lidiya'nın yanına otururken, "Hoş geldiniz" dedi, "geldiğiniz için çok teşekkür ederiz. Vera'cığım nasıl? Onu gördünüz mü? Dayanabiliyor mu?"

Nehlûdov, "Şikâyet ettiğini duymadım" dedi. "Kendini çok iyi hissediyormuş, öyle diyor."

Kadın gülümseyerek başını salladı. "Ah Vera'cık! Bilirim ben onu. Üstün bir kişiliği vardır. Hep başkaları için çalışır, kendi için bir şey istemez."

"Evet, kendisi için bir şey istemedi benden, yalnız yeğeninizi düşünüyordu. Suçsuz yere yakalandı diye çok üzülüyordu."

Teyze, "Evet" dedi, "korkunç! Hiçbir günahı yokken, boşu boşuna acı çekti."

Lidiya söze karıştı. "Hayır Teyze! Siz olmasaydınız da alırdım o kâğıtları."

Teyzesi, "İzninle, ben senden daha iyi bilirim bu işleri" dedi. Nehlûdov'a dönerek devam etti: "Olay şu, biri kendisine ait bazı kâğıtları saklamamı istedi benden, evim olmadığından, ben de getirip ona verdim. O gece arama yapmışlar, kâğıtları da onu da alıp götürmüşler; bugüne kadar tuttular, kâğıtları kimden aldığını söylemesini istiyorlarmış."

Lidiya, aslında ona bir zararı olmayan saçını öfkeyle geri atarak, "Söylemedim" dedi.

Teyzesi, "Söyledin demedim" dedi.

Lidiya kızararak, huzursuz bakışlarını odanın içinde gezdirdi. "Mitin'in yakalanmasına ben sebep olmadım" dedi.

Annesi, "Kapat bu konuyu Lidiya'cığım."

"Neden kapatacakmışım? Anlatmak istiyorum." Artık gülümsemiyordu Lidiya. Kızarmıştı, saçını geri atmıyor, parmağına dolayarak bakmıyordu.

Annesi, "Dün bunlardan söz ederken ne olduğunu biliyorsun" dedi.

"Hiçbir şey olmadı... Bırakın da anlatayım anneciğim. Söylemedim, sustum hep. İki kere sorguya çekti beni o adam; teyzemle Mitin'i sordu. Ona cevap veremeyeceğimi söyleyip sustum. O zaman... Petrov..."

Teyze söze karıştı, yeğeninin söylediklerini Nehlûdov'a izah etti: "Petrov dediği hafiyedir, jandarma, alçağın biri."

Lidiya çabuk çabuk konuşarak devam ediyordu: "Beni kandırmaya çalıştı. Bana anlatacaklarından dolayı hiç kimse zarar görmeyecek, dedi 'tam aksine... Konuşursanız, burada boşu boşuna

acı çektirmek zorunda kaldığımız insanları da kurtarmış olursunuz dedi. Yine de konuşmayacağını söyledim. O zaman, tamam, konuşmayın ama söyleyeceklerime de itiraz etmeyin dedi. İsimler saymaya başladı, bu arada Mitin'in adını da söyledi."

Teyze, "Yeter artık" dedi.

"Of, bırakın da anlatayım teyze..." Durmadan saçını çekiştiriyor, boyuna etrafına bakınıyordu. "Düşünün, ertesi gün Mitin'in tutuklandığını öğrendim, duvarı tıklatarak bildirdiler. Benim yüzümden yakalandığını düşündüm. O kadar acı çektim ki az kalsın çıldırıyordum.

Teyzesi, "Senin yüzünden yakalanmadığı anlaşıldı sonunda" dedi.

"Bilmiyordum ki. Benim yüzümden yakalandı sanıyordum. Hücremde dolanıyor, düşünüp duruyordum. Hiç aklımdan çıkmıyordu. Ben ele verdim sanıyordum onu. Yatağa yatıp da gözlerimi kapayınca bir ses çınlamaya başlıyordu kulağımda. 'Sen ele verdin onu, Mitin'i sen yakalattın, ele verdin Mitin'i.' Bunun hayal olduğunu, gerçekten böyle bir sesin olmadığını biliyor, uyumak istiyordum ama uyku girmiyordu gözüme, düşünmek istemiyor ama yapamıyordum. Acı çekiyordum." Lidiya parmağına saçını dolayıp çözerek, durmadan çevresine bakınarak konuşuyordu. Giderek heyecanlanıyordu.

Annesi omzuna dokundu, "Lidiya'cığım" dedi, "sakin ol."

Ama sakin olmak Lidiya'nın elinde değildi. "Öyle bir acıydı ki bu..." diye başladı. Sözünün sonunu getiremedi, divandan atlayıp, koltuğa çarparak koşup çıktı odadan. Annesi de arkasından gitti.

Pencerenin önünde oturan lise öğrencisi, "Hepsini asmalı alçakların" diye söylendi.

Annesi, "Ne dedin?" diye sordu.

Lise öğrencisi, "Hiç..." diye cevap verdi. Masanın üzerindeki paketten bir sigara alıp yaktı.

XXVI

Teyze de bir sigara yaktı, başını sallayarak, "Evet, dedi, tek kişilik hücreye kapatılmak gençler için çok zor."

Nehlüdov, "Herkes için zordur" dedi.

"Hayır, herkes için değil. Yaşını başını almış devrimciler için bunun biraz dinlenip rahatlamak için fırsat olduğunu duydum. Devamlı bir kuşku, tehlike, maddi sıkıntı içinde yaşar devrimci, kendi için, arkadaşları için, yoluna baş koyduğu dava için sürekli endişe içindedir. Sonunda yakalanır ve her şey biter artık, omuzlarındaki yük kalkmıştır. Yakalanınca sevindiklerini duydum. Ancak Lidiya ve onun gibi ilk defa içeri alınan gençler için bu korkunç bir şok oluyor. Özgürlüğünüzün elinizden alınması, itilip kakılmanız, aç bırakılmanız, içerinin kötü havası, çekilen eziyet bir şey değildir; dayanılması en zor olan o ilk şok."

"Sizin de mi başınıza geldi yoksa?"

Lidiya'nın teyzesi içtenlikle ve acı acı gülümsedi. "İki kere yattım hücrede. İlk seferinde beni hiç suçum yokken yakalamışlardı. Yirmi iki yaşındaydım, çocuğum vardı kucağımda, ayrıca hamileydim de. Özgürlüğümden yoksun olmanın, çocuğumdan, kocamdan ayrı olmanın ağırlığı, artık insanlıktan çıkıp bir eşya olduğumu anladığım zaman hissettiklerimin yanında hiç kalırdı. Kızıma bir 'Hoşça kal!' demek istedim, yürümemi söyleyip, arabaya bin-

dirdiler beni. Nereye götürdüklerini soruyordum, gittiğimizde görürsün diyorlardı. Sorgu sualden sonra üstümdekileri çıkarıp üzerinde numaralar olan hapishane giysileri verdiler, kemerlerin altından geçirip, bir kapıyı açıp beni içeri attılar ve kapıyı kilitleyip gittiler. Tek kalan, koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşan, geçerken arada bir de kapımdaki delikten içeri bakan tüfekli nöbetçiydi. O anda çok kötü hissettim. Hatırlıyorum, en çok şaşırdığım şey, beni sorguya çeken jandarma subayının sigara sunmasıydı. Demek o da, insanların bazen sigara içmeyi ne kadar çok istediklerini, özgürlüğü, ışığı, annelerin çocuklarını ve çocukların annelerini nasıl sevdiklerini biliyordu. Öyleyse nasıl oluyordu da beni değer verdiğim her şeyden bu kadar insafsızca koparıp, yabani bir hayvan gibi kilitli kapıların arkasına atabiliyorlardı... Öyle kolay kolay dayanılacak bir şey değil bu. Tanrı'ya, insanlara, insanların birbirini sevdiklerine inanan biri, bunları yaşadıktan sonra hiçbirine inanmaz artık. O günden sonra ben de inanmıyorum insanlara, nefret ediyorum hepsinden." Kadın gülümseyerek bitirdi sözünü.

Lidiya'nın biraz evvel çıktığı kapıdan annesi girdi, Lidiya'nın sinirlerinin bozuk olduğunu, misafirin yanına çıkamayacağını bildirdi.

Teyzesi, "Neden mahvediyorlar gencecik bir ruhu?" dedi. "Beni asıl üzen, istemeyerek böyle bir şeye sebep olmamdır."

Annesi, "İnşallah köy havası iyi gelir" dedi, "babasının yanına yollayacağız onu."

Teyze, Nehlüdov'a döndü: "Siz olmasaydınız tamamen mahvolacaktı. Minnettarız. Sizi görmek istememin bir sebebi daha vardı. Şu mektubu Vera Efremovna'ya vermenizi rica edecektim. Zarf kapalı değildir, ister okuyun, ister yırtıp atın, ister verin, hangisini daha uygun bulursanız onu yapın. Gizli bir şey yok içinde."

Nehlüdov mektubu aldı, onu Vera Efremovna'ya ileteceğine söz verdi, vedalaşıp çıktı. Okumadan mektubun ağzını kapadı, sahibine iletmeye kararlıydı.

XXVII

Nehlûdov'un Petersburg'da halletmesi gereken son işi, tarikatçılarla ilgiliydi. Serbest kalmaları için hazırladığı dilekçeyi Çar'a, alaydan eski arkadaşı, Çar'ın yaveri Bogatirev aracılığıyla verecekti. Erkenden gitti Bogatirev'e, arkadaşı evdeydi, kahvaltı yapıyordu, biraz sonra çıkacaktı. Kısa boylu, tıknaz bir adamdı ama çok kuvvetliydi. Bir at nalını elleriyle eğebiliyordu, temiz yürekli, dürüst, yalanı dolanı olmayan, özgür düşünceli biriydi. Bu niteliklerine rağmen saraya yakındı, Çar'ı da ailesini de sever, içinde bulunduğu bu çevrenin yalnız iyi yanlarını görür, kötülüklerine, alçaklıklarına karışmazdı. Ne kişileri ne de alınan tedbirleri suçlar; ya susar, hiçbir şey söylemez ya da gözü pek, gümbür gümbür bir sesle, söylemesi gerekeni söyler, konuşurken yine öyle yüksek sesle gülerdi. Kendini zorlayarak, gösteriş olsun diye yapmazdı bunu, yaradılışı öyleydi.

"Geldiğin iyi oldu. Kahvaltı eder misin? Otur. Biftek nefis. Esaslı ne varsa onunla başlar, onunla da bitiririm. Ha, ha, ha!" Kırmızı şarap dolu sürahiyi göstererek, "Şarap iç bari" diye bağırdı. "Ben de seni düşünüyordum. Dilekçeyi vereceğim. Hem de eline... Buna inan. Yalnız, önce Toporov'a bir gitsen daha iyi olmaz mıydı diye düşündüm."

Toporov adını duyunca Nehlûdov yüzünü buruşturdu. "Her şey onun elinde. Zaten ona soracaklar. Belki bir yardımı dokunurdu."

"Sen git dersen giderim."

"Çok güzel" diye bağırdı Bogatirev. "Ee, söyle bakalım, Petersburg nasıl bir etki bıraktı sende? Konuşsana canım."

"Hipnotize etti beni sanki."

"Hipnotize mi etti?" Kahkahayı bastı arkadaşı. Peçeteyle ağzını, bıyıklarını sildi.

"Gideceksin demek? Ha? Seninle gerektiği gibi ilgilenmezse bana getir, yarın ben veririm." Bağıra bağıra konuşuyordu gene. Masadan kalkıp haç çıkardı, bunu da ağzını sildiği gibi bilinçsiz olarak yaptığı belliydi. Kılıcını kuşanırken, "Şimdilik bana izin ver" dedi, "acele işim var, gitmem gerekiyor."

Nehlûdov, "Beraber çıkalım" dedi.

Kapıda Bogatirev'in geniş, güçlü elini her zamanki gibi zevkle sıktı, her zamanki gibi dinçliğin, canlılığın tatlı etkisinde kalarak arkadaşından ayrıldı.

Nehlûdov, hiçbir fayda beklemediği halde, Bogatirev'in dediğini yaptı, tarikatlarla ilgilenen Toporov'a gitti.

Toporov'un yaptığı bu işi ancak kör, ahlak duygusundan yoksun bir insan yapabilirdi ve Toporov böyle bir adamdı. Tanrı'nın kurduğu, cehennem kapıları ve hiçbir insan gücünün sarsamayacağı kiliseyi dış güçlerle korumaktı bu görev. Tanrı'nın bu kutsal, güçlü kurumu, başında Toporov ve arkadaşlarının bulunduğu dünyevi kurumu desteklemek zorundaydı. Toporov bu çelişkiyi ya görmüyor ya da görmek istemiyordu. Cehennem kapılarının bile yıkamayacağı kiliseye herhangi bir din düşmanının zarar vermemesi için canla başla çalışıyordu. Din ve ahlak duygusundan, insanların eşitliği, kardeşliği bilincinden yoksun bütün insanlar gibi Toporov da, halkı, kendisinden tamamen başka bir varlık türü olarak görüyor, onun için gerekli olmayan şeylerin halk için zorunlu olduğuna inanıyordu. Ruhunun derinliklerinde hiçbir şeye inan-

maz ama halkın da bu hale gelmesinden korkar, kendi deyimiyle halkı bu tehlikeden korumayı en kutsal görev sayardı.

Bir yemek kitabında, yengeçlerin canlı canlı kaynar suya atılarak haşlanmayı sevdiklerini okumuştu. Toporov da yemek kitabında açıkça ifade edildiği gibi kesin bir şekilde, halkın da batıl inancı sevdiğini düşünür, bunu söylerdi.

Bir tavukçunun tavukları için beslediği solucan neyse, koruduğu din de Toporov için oydu. Ölmüş solucan pisti, iğrençti ama tavuklar seviyorlardı onu, yiyorlardı, öyleyse onlara solucan vermek lazımdı.

Elbette kaba anlamıyla puta tapmaktı İverskliler'in, Kazanlılar'ın, Smolenskliler'in yaptıkları. Ama mademki halk seviyordu, inanıyordu, bu inancı desteklemek lazımdı. Böyle düşünüyordu Toporov, halkın batıl inancı sevdiğini sanıyordu. Oysa halkın batıl inanca yönelmesinin suçu Toporov ve onun gibi aydınlığa kavuşmuş ama ellerindeki ışığı, bilgisizliğin karanlığından kurtulmaya çalışan halka yardım için değil, onu bu karanlığa iyice gömmek için kullanan insanlarındı.

Nehlüdov bekleme odasına geldiğinde Toporov, çalışma odasında, ülkenin batısında zorla Ortodoksluğa döndürülen Katolikler arasında bu mezhebi yayan ve koruyan soylu bir rahibeyle sohbet ediyordu.

Bekleme odasındaki memur Nehlüdov'a ziyaretinin amacını sordu. Onun, bazı din suçlularının dilekçesini Çar'a iletme işini üzerine aldığını öğrenince, dilekçeyi alıp çalışma odasına girdi. O sırada tülü şapkasının kenarlarından omuzlarına kadar uzanan, etekleri yerlerde sürünen rahibe, topaz bir tespih tuttuğu, tırnakları temizlenmiş, beyaz ellerini göğsünün üzerinde kavuşturmuş bir halde Toporov'un odasından çıktı. Nehlüdov'u hâlâ çağırmıyorlardı. Toporov dilekçeyi okuyor, başını sallıyordu. Açık, kesin bir dille yazılmış dilekçe canını sıkmıştı.

Dilekçeyi sonuna kadar okuduktan sonra "Çar'ın eline geçerse hiç de hoş olmayan yanlış anlamalara yol açabilir bu" diye düşündü. Dilekçeyi masanın üzerine koyduktan sonra zile bastı, Nehlüdov'u içeri almalarını söyledi.

Nehlüdov'u ayakta, başı pek kalabalık bir insan tavrıyla karşıladı. "Hoş geldiniz" dedi. Hemen konuya girdi, dilekçeyi eline alıp Nehlüdov'a göstererek, "Bu durumdan haberim vardı" diye devam etti. "İsimleri okur okumaz hatırladım. Bunu bana hatırlattığınız için minnettarım. İl yöneticilerinin işgüzarlığı işte..." Nehlüdov, adamın maske gibi solgun, hareketsiz yüzüne tiksintiyle bakıyor, susuyordu. "İşlemin durdurulması, köylülerin ailelerine dönmesi için gerekeni yapacağım."

Nehlüdov, "O zaman dilekçeyi vermeye gerek yok?" diye sordu.

"Evet. Ben size söz veriyorum."

"Ben" kelimesini dürüstlüğünden, sözünü mutlaka tutacağından emin bir şekilde üzerine basa basa söylemişti. "En iyisi hemen şimdi yazıvereyim" diye ilave etti. "Buyurun oturun bir dakika."

Masaya gidip yazmaya başladı. Nehlüdov ayakta duruyor, yukarıdan aşağı bu dar, dazlak kafaya, kalemi kâğıt üzerinde çabuk çabuk dolaştıran, koyu mavi iri damarları çıkık bu ele bakıyor, hiçbir şeyi umursamayan bu adamın bunu neden yaptığına, bu işle neden böylesine ilgilendiğine anlam veremiyordu. Neden?

Toporov zarfı kaparken dudaklarında gülümsemeye benzer bir şey belirdi, "Tamam işte" dedi. "Müşterilerinize söyleyebilirsiniz."

Nehlüdov zarfı aldı, "Neden bu kadar acı çekti bu insanlar?" diye sordu.

Toporov, Nehlüdov'un sorusu pek hoşuna gitmiş gibi başını kaldırıp gülümsedi. "Bunu söyleyemem. Ama emin olun, halkın çıkarlarını korumak o kadar önemli ki, din sorunları konusunda aşırı titizlik göstermek, son zamanlarda yaygınlaşan aşırı umursamazlık kadar korkunç ve zararlı sayılmaz."

"Tamam ama nasıl oluyor da din adına hareket ederken, iyilik kavramının ilk şartı olan aileler dağıtılabiliyor?"

Toporov, Nehlûdov'un sözlerinden hoşlanmış, alçakgönüllülükle gülümsemeye devam ediyordu. O anda Nehlûdov ne söylerse söylesin, Toporov, işgal ettiği makamın verdiği büyüklük duygusuyla, onun her söylediğini hoş karşılayacaktı.

"Kişilerin gözünde böyle görünebilir ama devlet bazında durum daha farklı tabii..." dedi. Başıyla selam verip elini uzattı, "Saygılarımla" diye ilave etti.

Nehlûdov uzatılan eli sıktı, aceleyle çıktı. Bu eli sıktığına pişman olmuştu.

Sokağa çıktığında "Halkın çıkarları ha! Halkın değil senin çıkarların söz konusu... Yalnız senin çıkarların" diye söyleniyordu.

Görevi, hakkı hukuku, dini korumak, halkı eğitmek olan kuruluşlarda çalışan memurlar Nehlûdov'un gözünün önünden geçti. Sonra, izinsiz içki sattı diye cezaya çarptırılan köylü kadını, hırsızlıktan yatan ufaklığı, boş gezdiği için yakalanan aylağı, yangın çıkardı diye yargılanan köylüyü, para çaldığı gerekçesiyle deliğe tıkılan bankacıyı, ağzından bazı bilgiler alabilmek umuduyla hücreye atılan zavallı Lidiya'yı, Ortodoksluktan ayrılan tarikatçıları, meşrutiyet isteyen Gurkeviç'i düşündü.

Nehlûdov bu insanların başkalarına zararları dokunduğu ya da yasalara aykırı iş yaptıkları için değil, memurların, zenginlerin, halktan topladıklarından diledikleri gibi yararlanmalarını engelledikleri için ezildiklerine emindi.

İzinsiz içki satan köylü kadın da, şehirde başıboş dolaşan hırsız da, batıl inancı yıkmaya çalışan din suçluları da, elinde bildirilerle Lidiya da, meşrutiyet isteyen Gurkeviç de ayak bağıydı onlar için. Bu yüzden Nehlûdov, teyzesinin kocası, Yargıtay üyeleri ve Toporov'dan tutun da, bakanlık kalemlerinde oturan temiz giyimli, nazik bütün devlet memurlarının, suçsuz insanların ıstırap çek-

tiklerini hiç mi hiç umursamadığına, tehlike oluşturan bu insanları yok etmeye çalıştıklarına emindi.

Öyle ki, bir suçsuzu cezalandırmamak için on suçluyu serbest bırakmalı kuralı kulak arkası edilmişti.[83] Aksine, kurunun yanında yaş da yanar hesabı, gerçek bir tehlikeyi ortadan kaldırmak için on suçsuz insan gözden çıkarılıyordu.

Çevresinde olup bitenleri bu şekilde açıklamak Nehlüdov için çok kolaydı. Bu kolaylık onu kuşkuya düşürmüyor değildi. Böylesine karmaşık bir olayın böylesine basit, korkunç açıklamasının olması onun için akıl almaz bir şeydi. Hak, hukuk, iyilik, yasa, din, Tanrı v.s. için söylenenlerin yalnızca laftan ibaret olması, bu sözlerin kaba bir bencilliği, vicdansızlığı gizlemesi mümkün müydü?

83 Büyük Katerina'nın mahkemeler için koyduğu başlıca kural. (Ç.N.)

XXVIII

Nehlûdov aslında o akşam gidebilirdi ama tiyatrodaki locasında Mariette'ye uğramak için söz vermişti. Oraya gitmemesi gerektiğini bildiği halde verdiği sözü tutmak zorunda olduğuna kendini ikna ederek gitti.

"Beni yolumdan çevirmeye çalışan bu ortamın çekiciliğine karşı koyabilecek miyim?" diye düşünüyordu. "Son bir kere daha gidip göreyim" dedi ama içten olmadığının farkındaydı.

Frak giyinip tiyatroya geldiğinde ikinci perde başlamıştı. Misafir Fransız oyuncu, veremli kadınların nasıl öldüklerini yeni bir tarzda gösteriyordu. *Dame aux Camelias*[84] oynuyordu.

Tiyatro doluydu. Mariette'nin locasını hemen gösterdiler Nehlûdov'a. Koridorda resmi giysili bir uşak duruyordu, Nehlûdov'u görünce tanıdı, öne eğilip selam verdi ve kapıyı açtı.

Karşı sıradaki localarda oturanların da, oturanların arkasında ayakta duranların da, önde yalnız sırtları görünenlerin de, ak saçlıların, saçlarına ak düşmüşlerin, saçları dökülmüşlerin, saçları briyantinlilerin, saçları bukle bukle olanların bütün dikkati sahnedeydi. İpeklere, dantellere bürünmüş, kendini paralayan, hiç de doğal olmayan bir sesle durmadan konuşan sıska, kemik-

84 Kamelyalı kadın. (Fransızca)

leri fırlamış aktrisi seyrediyorlardı. Kapı açılınca biri "şişşt" dedi. Nehlüdov'un yüzü biri soğuk, diğeri sıcak iki hava akımı arasında kaldı.

Locada Mariette ve omzunda kırmızı şalı, kabarık saçı ve tuvaletiyle orta boylu bir kadın ile iki erkek vardı. Mariette'nin kocası, uzun boylu, kemerli burunlu, sert ve anlaşılmaz bir adamdı; general üniformasının geniş göğsü nişanlarla doluydu. Diğeri uzun favorili, top sakallı, saçları dökülmüş sarışın bir adamdı. Mariette zarif, açık bir tuvalet giymişti, yuvarlak omuzlarından birinde, boynuna yakın, siyah bir ben vardı. Hemen dönerek Nehlüdov'a yelpazesiyle, arkasındaki sandalyeyi gösterdi, selamlayarak hem minnettar hem de Nehlüdov'a göre manalı bir şekilde gülümsedi.

Kocası, her zamanki ağırbaşlı tavrıyla Nehlüdov'a başıyla selam verdi. Halinden, güzel bir kadının erkeği, tek sahibi olduğu belliydi.

Tirat bitince tiyatronun içi alkıştan çınladı. Mariette kalktı, locanın arka bölümüne çekilip, kocasıyla Nehlüdov'u tanıştırdı. Gözlerinin içi gülen general, Nehlüdov'la tanıştığına çok sevindiğini söyleyerek, sustu.

Nehlüdov, Mariette'ye döndü, "Bugün gitmem gerekiyordu ama size söz vermiştim" dedi.

Mariette, Nehlüdov'un sözündeki imaya karşılık, "Beni görmek istemeseniz bile olağanüstü bir aktris göreceksiniz" dedi. Kocasına döndü. "Son sahnede ne kadar başarılıydı değil mi?" Kocası başını salladı.

Nehlüdov, "Bugün öyle sahneler gördüm ki bu etkilemez beni" dedi.

"Sahi mi? Lütfen oturun da anlatın."

General dinliyor, gözlerinin içindeki alaylı gülümseme daha da belirginleşiyordu.

"Hiç suçu yokken onca zaman hücrede yatırılan, şimdi ise serbest bıraktıkları kızı gördüm. Malıvolmuş zavallı."

Mariette kocasına dönerek, "Sana söylediğim kız bu" dedi.

General, başını öne eğerek, "Evet" diye cevap verdi, onu kurtarabildiğimize ben de çok memnun oldum. İzninizle sigara içmeye çıkıyorum."

Nehlüdov, generalin bıyık altından alay ederek gülümsediğini fark etmişti. Yalnız kaldıklarında Mariette'nin söylemek istediği şeyi söylemesini bekliyordu ama genç kadın buna hiç niyetli değildi; şakalaşıyor, Nehlüdov'un duygulanması gerektirdiğine inandığı piyesten söz ediyordu.

Nehlüdov, Mariette'nin ona bir şey söylemek niyetinde olmadığını anlamıştı. Akşam tuvaleti içinde bütün çekiciliğiyle, omuzlarının güzelliğiyle, beniyle görünmek istemişti ona, hepsi o kadar. Bu durumdan hem hoşlanıyor, hem iğreniyordu Nehlüdov.

Bu güzelliğin üzerinde duran örtü Nehlüdov için tamamen kalkmamıştı ama örtünün altında ne olduğunu görüyordu şimdi. Mariette'ye bakmaktan haz duyuyordu ama onun bir yalancı olduğunu, yüzlerce insanın hayatı, gözyaşı üzerinde yükselen bir adamla hayatını birleştirdiğini, bütün bunları umursamadığını, dün ona söylediklerinin hepsinin yalan olduğunu, tek amacının Nehlüdov'u kendisine âşık etmek olduğunu anlamıştı. Birkaç kere kalkıp gitmek istemiş, şapkasını eline almış ama kalkmamıştı. En sonunda, kocası bıyıklarında tütün kokusuyla locaya dönüp, tanımamış gibi küçümser bir tavırla Nehlüdov'u yukarıdan aşağı süzünce, Nehlüdov, kapı kapanmadan koridora çıktı, paltosunu buldu ve tiyatrodan çıkıp gitti.

Nehlüdov Nevski caddesinden eve dönerken uzun boylu, düzgün vücutlu, iyi giyimli bir kadın gördü. Geniş asfalt kaldırımda yavaş yavaş yürüyordu. Yarattığı etkinin farkında olduğu yüzünden ve davranışlarından belliydi. Karşıdan gelenler de, arkasından gelip onu geçenler de tepeden tırnağa süzüyorlardı kadını. Nehlüdov ondan hızlı yürüyordu, geçerken o da baktı yüzüne. Kadının boyalı yüzü güzeldi, gözleri ışıldayarak gülümsedi Nehlüdov'a. Tuhaftır, o anda Mariette'yi hatırladı Nehlüdov. Tiyatroda duyduğu

istekle tiksintiyi gene hissetmişti. Adımlarını hızlandırıp uzaklaştı, kendi kendine kızmıştı. Morskaya'ya saptı, rıhtıma çıkıp, oradaki bekçiyi şaşırtarak bir aşağı, bir yukarı dolaşmaya başladı.

"Diğeri de tiyatroda, locasına girdiğim zaman aynı böyle gülümsemişti" diye düşünüyordu. "Gülümsemelerinin anlamı aynı aslında... Tek farkla: Bu, açık açık 'Bana ihtiyacın varsa al, yoksa geç' diyor; diğeri, bunları düşünmüyormuş, ince, soylu duygular içindeymiş gibi görünmeye çalışıyor. Aslında ikisinin de içyüzü bir. Bu en azından dürüst, diğeri ise yalancı. Dahası, bu kadını yoksulluk bu hale düşürdü, oysa diğeri bu korkunç tutkuyla oynuyor, eğleniyor. Bu sokak kadını, susuzluğu iğrenme duygusundan daha kuvvetli olanlara sunulan pis kokulu, çamurlu bir su, diğeriyse, tiyatroda, üzerine damladığı her şeyi hiç belli etmeden zehirliyor." Nehlüdov, başkanın karısıyla olan ilişkisini hatırladı. "İnsanın hayvani tarafı iğrenç... Ama hiç değilse onu ruhumuzun yüksekliğinden gözleyebilir, hor görebiliriz. Aynı hayvanca duygular şiirin, estetiğin, geleneklerin örtüsü altına gizlendi mi, bizi esir alıyor ve biz bu duygulara adeta tapıyoruz. Onları kötülükten ayırt edemiyoruz. İşte korkunç olan da bu!"

Nehlüdov bunu, sarayları, nöbetçileri, kaleyi, nehri, kayıkları, kiralık araba durağını gördüğü gibi açık seçik görüyordu şimdi. İnsanı uyutan karanlığın yerine kaynağı belirsiz, soluk, küskün, tuhaf bir aydınlık vardı o gece. Nehlüdov'un ruhunda da bilinmezliğin uykulu karanlığı yoktu artık. Her şey aydınlıktı. Önemli, iyi olarak bildiği her şeyin anlamsız olduğu, bütün bu zarafetin ve şatafatın altında suçların, günahların gizlendiği, bu suçların cezasız kalması bir yana, en etkili şekilde süslendiği bir gerçekti.

Nehlüdov bunları görmek istemiyordu ama görmemek artık elinde değildi. Petersburg'un üzerindeki ışığın kaynağını göremediği gibi, içinden gelen bu kasvetli ışığın kaynağını da göremiyor ama bu ışığın aydınlattıklarını görmemenin elinde olmadığını da biliyordu. Hem sevinçliydi, hem de tedirgin.

XXIX

Nehlûdov Moskova'ya gelir gelmez, kötü haberi Maslova'ya bildirmek, Yargıtay'ın mahkeme kararını onayladığını, Sibirya'ya yola çıkmak üzere hazırlanmak gerektiğini söylemek için hapishane revirine gitti.

Maslova'ya imzalatmak için avukatın Çar'a yazdığı dilekçeyi de getirmişti yanında. Ama pek umutlu değildi bu dilekçeden. Hem işin garibi, başarılı olmak artık umurunda değildi. Kendini Sibirya yolculuğuna ve sürgünlerin, kürek mahkûmlarının hayat şartlarına ve düşünme biçimlerine iyice hazırlanmıştı. Maslova'yı affettikleri zaman ne yapacağını, kendi hayatını, Maslova'nın hayatını nasıl düzenleyeceğini bilmiyordu. Amerikalı yazar Toro'nun sözlerini hatırladı. "Köleliğin yasalarda öngörüldüğü, savunulduğu bir ülkede dürüst insanlara en yakışan yer hapishanedir" demişti Toro. Petersburg'a gidip geldikten sonra Nehlûdov da böyle düşünüyordu.

"Evet" diye geçiriyordu içinden, "bu devirde Rusya'da dürüst bir insana en yakışan yer hapishanedir. Hapishaneye yaklaşırken buna içten inanmıştı.

Nehlûdov'u tanıyan revir kapıcısı, Maslova'nın ayrıldığını söyledi.

"Nerede şimdi?"

"Gene içeride."

"Peki, neden geri yolladılar?"

Kapıcı, küçümser bir tavırla gülümseyerek: "Bunlar hep böyledir efendim" dedi. "Sağlık memuruyla oynaşınca başhekim hemen kovdu."

Nehlüdov'un Maslova'dan ve içinde bulunduğu durumdan böylesine etkilenebileceğini düşünmemişti. Bu haber onu şaşkına çevirmişti. Bir acı saplanmıştı yüreğine. Bu haber karşısında hissettiği ilk şey utançtı. Maslova'nın iç dünyasını değiştireceğini sandığı için şimdi kendine gülüyordu. "Yardımımı istememesi, o sitemler, gözyaşları, benden elden geldiğince yararlanmak isteyen aşağılık bir kadının kurnazlıklarıymış meğer." Son görüşmelerinde Maslova'nın değişmeyeceğini ona düşündüren bazı ipuçları yakaladığını hatırladı. Şimdi bu düşünceleri doğru çıkmıştı. Şapkasını başına koyup, uyurgezer gibi revirden çıktı.

"Ne yapmalıyım?" diye soruyordu kendi kendine. "Onun bu davranışı karşısında artık kendimi özgür sayabilir miyim?" Ancak kendine bu soruyu sorar sormaz, özgür olduğunu varsayarak Maslova'dan vazgeçmenin aslında istediği gibi, onu değil, kendi kendini cezalandırmak olacağını anladı ve korkuya kapıldı.

"Hayır!" dedi. "Olanlar, verdiğim kararı değiştirmeyecek, hatta daha da güçlendirecek. Bırak, içinden geleni yapsın. Sağlık memuruyla mı oynaştı, öyle olsun, işin bu kısmı onu ilgilendirir. Ben vicdanının benden istediğini yapmaya mecburum. Vicdanım, işlediğim günahı ödemem için özgürlüğümden vazgeçmemi, kağıt üzerinde bile olsa onunla evlenmemi, onu nereye yollarlarsa arkasından gitmemi istiyor ve ben bunu yapacağım." Öfkeli bir inatla söylemişti bunu. Revirden çıkıp, kararlı adımlarla hapishanenin büyük kapısına doğru ilerledi.

Kapıya yaklaşınca nöbetçiye, geldiğini müdüre haber vermesini, Maslova'yla görüşmek istediğini söyledi. Nöbetçi, Nehlüdov'u

tanıyordu, hapishanede bazı değişikliklerin yapıldığını söyledi. Yüzbaşıyı görevinden almışlar, yerine yeni, çok sert bir müdür vermişlerdi.

Nöbetçi, "Kuralları çok sıkı gözetliyor" diyordu. "Kendisi burada, geldiğinizi hemen haber verirler."

Müdür, az sonra Nehlüdov'un yanına geldi; elmacık kemikleri çıkık, hareketleri ağır, asık suratlı, uzun boylu bir adamdı. Nehlüdov'un yüzüne bakmadan, "Ziyaretler belli günlerde ziyaret odasında yapılır" dedi.

"Ama Çar'a yazdığımız bir dilekçeyi imzalatmam lazım."

"Ben imzalatırım."

"Mahkûmla görüşmem lazım. Daha evvel buna müsaade ediyorlardı."

Müdür, Nehlüdov'a göz ucuyla bakarak, "O eskidendi" dedi.

Nehlüdov, cebinden kâğıdı çıkarırken, "Validen izin kâğıdım var" diye diretiyordu.

Müdür, Nehlüdov'un yüzüne bakmadan, "Verin" dedi. Parmakları uzun ve kuruydu. İşaret parmağında altın bir yüzük takılıydı. Nehlüdov'un uzattığı kâğıdı aldı, ağır ağır okudu, "Odama buyurun" dedi.

Odasında hiç kimse yoktu. Müdür, masasına oturup, üzerindeki kâğıtları karıştırmaya başladı. Görüşme sırasında dışarı çıkmak niyetinde olmadığı belliydi. Nehlüdov, siyasi mahkûmlardan Bogaduhovskaya'yı görüp göremeyeceğini sorunca müdür, bunun imkânsız olduğunu söyledi. "Siyasi mahkûmlarla hiç kimseyi görüştürmüyoruz" dedi. Sonra kâğıtlarına daldı.

Nehlüdov, cebinde Bogoduhoskaya'ya yazılmış bir mektup olan, gizli niyetleri anlaşılmış bir suçlu gibi hissetti kendini.

Maslova odaya girince müdür başını kaldırdı, ne Nehlüdov'a ne de Maslova'ya bakmadan, "Görüşebilirsiniz!" dedi ve önündeki kâğıtları karıştırmaya devam etti.

Maslova gene eskisi gibi giyinmişti. Beyaz bluz, eteklik, başörtüsü... Nehlüdov'a yaklaşıp onun soğuk, öfkeli yüzünü görünce kulaklarına kadar kızardı. Bluzunun eteğiyle oynayarak gözlerini yere indirdi. Utancı revir kapıcısının sözlerini doğruluyordu.

Nehlüdov son görüşmelerinde olduğu gibi davranmak istiyordu ama duyduğu nefret öylesine kuvvetliydi ki elini uzatamadı; yüzüne de bakmadan, buz gibi bir sesle, "Kötü haber getirdim size" dedi, "Yargıtay'da dilekçenizi reddettiler."

Maslova, tıkanıyormuş gibi tuhaf bir sesle, "Biliyordum zaten" dedi.

Eskiden olsaydı, Nehlüdov nereden bildiğini sorardı. Oysa şimdi öylece yüzüne bakıyordu. Maslova'nın gözleri dolu doluydu ama bu Nehlüdov'u yumuşatmamış, daha da sinirlendirmişti.

Müdür kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı.

Nehlüdov, o anda Maslova'ya karşı duyduğu tiksintiye rağmen, Yargıtay'ın kararına üzüldüğünü söylemesi gerektiğini düşündü. "Umutsuzluğa kapılmayın" dedi. "Çar'a yazdığımız dilekçeden bir sonuç alabiliriz belki, sonra öyle sanıyorum ki..."

Maslova ağlamaklı, nemli gözlerle Nehlüdov'a bakarak, "Benim üzüldüğüm bu değil..." diye mırıldandı.

"Ne o zaman?"

"Revire uğradınız, benden söz ettiler size..."

Nehlüdov kaşlarını çatarak, soğuk, "Sizi ilgilendiren bir şey bu" dedi. Maslova revirden söz edince, Nehlüdov, Maslova'nın yüzüne nefretle bakarak, "Yüksek sosyeteden her kızın seve seve evleneceği, bunu kendi için bir mutluluk sayacağı bir adam ondan karısı olmasını istiyor ama o bekleyemiyor, sağlık memuruyla oynaşıyor" diye düşünüyordu. "Şu dilekçeyi imzalayın" dedi. Cebinden büyük bir zarf çıkarıp masaya koydu. Maslova başörtüsünün ucuyla gözyaşını sildi, masanın önündeki sandalyeye oturup nereyi, nasıl imzalayacağını sordu.

Nehlûdov nereyi imzalaması gerektiğini ona gösterdi. Maslova sol eliyle bluzunun sağ kolunu yukarı çekti. Nehlûdov yanında ayakta duruyor, sessizce ona bakıyordu. Genç kadının bedeni, tutmaya çalıştığı hıçkırıklarla sarsılıyordu arada bir. İki duygu çarpışıyordu Nehlûdov'un ruhunda. Yaralı gururunun verdiği kızgınlığa acı çeken bir kadına duyulan acıma karışıyordu. İkincisi baskın çıktı. Maslova'ya acımıştı. Bununla birlikte eski günahlarını hatırladı, şu anda karşısında duran kadını suçladığı türden günahlardı bunlar; birden kendini suçlu hissetmiş, ona acımıştı.

Maslova dilekçeyi imzalayıp, mürekkeplenen parmağını eteğine sildikten sonra kalktı, Nehlûdov'a baktı.

Nehlûdov, "Ne olursa olsun, kararım hiçbir zaman değişmeyecektir" dedi. Genç kadını bağışladığı düşüncesi acıma duygusunu daha da güçlendirdi. "Söylediğimi yaparım. Nereye yollarlarsa yollasınlar sizi, ben de geleceğim."

Maslova'nın gözlerinde bir ışık belirdi, "Boşa uğraşıyorsunuz" dedi Nehlûdov'un sözünü, aceleyle keserek.

"Yolda neye ihtiyacınız olacak?"

"Hiçbir şeye... Sağ olun."

Müdür yanlarına geldi, Nehlûdov onun uyarmasını beklemeden, "Hoşça kalın" deyip Maslova'nın yanından ayrıldı. O güne kadar hiç tatmadığı, huzur verici bir duygu vardı içinde, sevinçliydi. Maslova ne yaparsa yapsın, ona karşı olan sevgisini sarsamayacağı bilinci Nehlûdov'u mutluluğun doruğuna çıkarmıştı. Sağlık memuruyla ne isterse yapsın. Bu Maslova'yı ilgilendiren bir şeydi. Nehlûdov Maslova'yı kendisi için değil, onun için, Tanrı için seviyordu.

Maslova'nın revirden kovulmasına sebep, Nehlûdov'un onu suçlu bulmasına sebep olan durum değildi. Maslova, hemşirenin istediği ıhlamuru getirmek için koridorun sonundaki eczaneye gitmişti. Onu durmadan rahatsız eden, yüzü sivilceli, uzun boylu

sağlık memuru Ustinov içeride yalnızdı. Adam hemen sarılmak istemiş, Maslova da kurtulmaya çalışırken onu öyle itmişti ki, sağlık memurunun başı rafa çarpmış, birkaç şişe yere düşüp kırılmıştı.

Tam o sırada koridordan geçen başhekim sesleri duyup, koşarak eczaneden çıkan yüzü kıpkırmızı Maslova'yı görünce öfkeyle bağırmıştı: "Namusunla çalışmayacaksan geldiğin yere yollarım seni."

Koridora çıkan sağlık memuruna gözlüklerinin üstünden sertçe bakarak, "Ne oluyoruz?" diye sormuştu.

Sağlık memuru gülümseyerek kendini temize çıkarmaya çalışmıştı. Doktor onu dinlemeden odasına gitmiş, hemen o gün müdüre Maslova'nın yerine daha ağırbaşlı bir yardımcının gönderilmesini söylemişti. Maslova'yla sağlık memuru arasındaki olay buydu işte.

Erkeklerle oynaşıyor gerekçesiyle revirden kovulması, Maslova'ya çok ağır gelmişti. Çoktandır nefret ettiği erkeklerle ilişkilerden, Nehlüdov'la karşılaştıktan sonra büsbütün tiksinmişti. Geçmişi ve şimdiki hali yüzünden herkes gibi sivilceli yüzlü sağlık memuru da hor görme hakkını buluyordu kendinde, onun direndiğini görünce şaşıyorlardı. Bu Maslova'nın çok gücüne gidiyordu. Kendi kendine acıyor, ağlamak istiyordu. Nehlüdov'la görüşmeye gelirken, onun bu haksız suçlamayı mutlaka duyacağını düşünmüş, gerçeği ona anlatmak istemişti. Konuşmaya başlayınca, Nehlüdov'un inanmadığını, ne söylerse söylesin, onun kuşkularını doğrulamaktan başka bir şeye yaramayacağını hissederek susmuş, gözleri yaşarmış, boğazına bir hıçkırık düğümlenmişti.

Maslova, prense ikinci görüşlerinde de söylediği gibi, onu affetmediğine, ondan nefret ettiğine inandırmaya çalışıyordu kendini. Oysa çoktandır onu seviyordu. Hem öyle seviyordu ki, Nehlüdov'un ondan istediklerini yerine getiriyordu. İçkiyi, sigarayı bırakmış, ona buna cilve yapmıyordu artık; revire girmeyi de

kabul etmişti. Bütün bunları, Nehlüdov'un böyle istediğini bildiği için yapıyordu. Evlenmeyi her keresinde reddetmesinin asıl sebebi, ona bir zamanlar söylediği o gurur dolu sözleri gene söyleyebilmek isteğiydi. Evlenirlerse Nehlüdov'un mutsuz olacağını biliyordu. Bununla birlikte Nehlüdov'un onu küçümsediğini, eskisi gibi bir sokak kadını olarak kalacağını ve ondaki büyük değişikliği göremediğini düşünmek acı veriyordu. Nehlüdov'un, revirde olanlar hakkında ona anlatılanlara inanması, Maslova'yı küreğe mahkûm olduğunu kesinleştiren haberden daha çok üzmüştü.

XXX

Maslova ilk kafileyle gidebilirdi, bu yüzden Nehlüdov hemen yol hazırlıklarına başlamıştı. Ama işi o kadar çoktu ki, kendini ne kadar zorlarsa zorlasın, onları bitiremeyeceğini biliyordu. Hayatı eskisi gibi değildi artık. Eskiden yapması gerekenleri önceden planlayarak yapardı, tek düşündüğü konu da Dimitri İvanoviç Nehlüdov idi. Şimdiye kadar her şey Dimitri İvanoviç Nehlüdov içindi ama gene de sıkıcıydı hayat. Oysa şimdi işleri başkalarıyla ilgiliydi, Dimitri İvanoviç Nehlüdov'la değil ama bunlar hem çok hem de ilginç ve heyecanlı işlerdi.

Nehlüdov her zamanki titizliğiyle işlerini üçe ayırmış, her biri için ayrı bir çanta taşıyordu.

Birinci iş Maslova'yla ilgiliydi. Çar'a verilen dilekçe izlenmeli, Sibirya yolculuğu için hazırlık yapılmalıydı.

İkinci sırada mal, mülk sorunları vardı. Panovo'da toprak köylülere verilmişti. Köylüler, köyün ortak hesabına yatıracaklardı paralarını. Gelgelelim bunu resmi bir anlaşmaya bağlamak gerekiyordu. Kuzminskoye'de iş, orada düzenlediği gibi yürüyecekti. Yani toprağın parasını o alacaktı ama ödemenin nasıl olacağını, bu paranın ne kadarını kendine alacağını, ne kadarını köylülere bırakacağını bir karara bağlamak gerekiyordu. Sibirya yolculuğunda ne gibi harcamalar çıkacağını bilmediği için, zaten yarıya indirdiği bu gelirinden tamamen yoksun olmak istemiyordu.

Üçüncü sırada durmadan ona başvuran mahkûmlara yardım işi geliyordu. Önceleri, yardım isteyen mahkûmların hepsi için bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Ama yardım isteyenler o kadar çoktu ki, herkese yardım edemeyeceğini anladı ve bir süre sonra, kendiliğinden dördüncü bir iş çıktı ortaya. Diğer işlerinden daha çok zamanını alan bu dördüncü iş, ceza mahkemesi denilen garip kuruluşun ne olduğunu anlamaktı. Nehlüdov'un az çok tanıdığı kimselerle dolu olan hapishane de, Petropavlovski Kalesi de, Sahalin de bu mahkeme sayesinde vardı. Bir türlü akıl erdiremediği şu ceza yasası böyle buyurdu diye yüz binlerce insan ıstırap çekiyordu oralarda.

Mahkûmlarla konuşmaları, avukatıyla, hapishane papazı ve müdürle yaptığı görüşmeleri sonucunda suçlu denilen mahkûmları beş grup altında toplandığını anlamıştı.

Birinci gruptakiler Menşov ve Maslova gibi hiçbir suç işlememiş insanlardı, adli yanlışlıklar sonucu düşmüşlerdi buraya. Papazın gözlemlerine göre, böyleleri çok değildi, mahkûmların yüzde yedisini oluşturuyorlardı. Ama durumları özel bir ilgiyi gerektiriyordu.

Öfke, kıskançlık, sarhoşluk gibi anlarda yaptıkları yüzünden cezalandırılanlar ikinci gruba giriyordu. Aslında onları yargılayanlar ve cezalandıranlar aynı şartlarda kesinlikle aynı şeyleri yaparlardı. Nehlüdov'a göre bu gruptakiler mahkûmların hemen hemen yarısından fazlasını oluşturuyordu.

Üçüncü gruptakiler, kendilerinin sıradan, hatta iyi ama yasaları yapan insanların anlayışına göre de kötü sayılan bazı şeyler yaptıkları için cezalandırılan insanlardı. Gizli şarap satanlar, kaçakçılık yapanlar, bey arazisinden ya da devlet ormanlarından ot, odun kesenler bunlardan bazılarıydı. Hırsızlık yapan dağlılar, kilise soyanlar da bu gruba aitti.

Dördüncü grupta, sırf toplumun genel düzeyinin üstünde oldukları için suçlu sayılan insanlar vardı. Din suçluları, özgürlükleri için savaşan Lehler, Çerkezler, hükümete karşı gelmekle suçlanan siyasi mahkûmlar bu gruba dâhildi. Nehlüdov'un gözlemlerine göre, bu grup hayli kalabalıktı.

Beşinci gruba gelince: Bunlar topluma karşı suçlu olmaktan çok, toplumun onlara karşı suçlu olduğu kimselerdi. Yüzüstü bırakılmış, sürekli bir baskı altında şartların suça adım adım yaklaştırdığı zavallılardı bunlar. Nehlüdov hırsızların, katillerin çoğunun bu gruba girdiği sonucuna varmıştı. Prens, manevi yönden mahvolmuş kişileri, yeni kriminoloji görüşünü "doğuştan suçlu" kabul ettiği kimseleri de bu gruba dâhil ediyordu. Nehlüdov'a göre toplum onlara karşı suçluydu ama doğrudan doğruya değil de, babalarına, dedelerine karşı suçluydu.

Bunlar arasında Nehlüdov'u en çok şaşırtan, hırsızlıktan birçok defa yakayı ele vermiş Ohotin adında biriydi. Ohotin'in babası belli değildi, bir genelev kadınından doğmuş, çocuk yuvasında büyümüştü. Genç yaşta bir hırsız çetesine girmişti. Olağanüstü bir güldürü yeteneği vardı, bu yönüyle insanları kolayca kendine bağlıyordu. Nehlüdov'dan yardım isterken bile, kendi kendiyle, yargıçlarla, hapishaneyle, yalnızca ceza yasalarıyla değil, din yasalarıyla da alay etmekten geri kalmamıştı. Diğeri, başında bulunduğu çeteyle yaşlı bir memuru öldürdükten sonra soyan yakışıklı Fedorov'du. Babasının elinden, yasalara aykırı bir biçimde evi alınmıştı. Fedorov askere gitmiş, subayının sevgilisine âşık olunca epey hırpalanmıştı. Coşkun yaradılışlı, heyecanlı, hayatta ne olursa olsun her şeyden zevk almak isteyen biriydi. Hayatta zevkten başka şeylerin de olabileceğini düşünemiyordu. Nehlüdov, ikisinin de iç dünyaları zengin insanlar olduğuna ama ilgilenilmeyen, bir kenarda bırakılan bitkiler gibi onların da bozulduğuna, soysuzlaştığına inanıyordu. Nehlüdov, ahmaklıklarıyla, gaddarlıklarıyla insanı iğrendiren bir aylakla bir kadın gördü. Ama İtalyan okulunun "suç işler" dediği tipe rastlamamıştı. Bunlar onda nefret uyandıran kimselerdi. Böyleleri hapishane dışında, fraklar, apoletler içinde, dantellere bürünenler arasında da vardı.

Nehlüdov'un dördüncü işi, insanların bir kısmı hapishanelerde hayatlarını tüketirken, neden onlardan hiçbir farkı olmayan başkaları dışarıda dolaşıyordu sorusuna cevap aramaktı.

Başlangıçta bu sorunun cevabını kitaplarda bulabileceğini sanmış ve konuyu inceleyen Lombro'nun Garofalo'nun, Ferri'nin, List'in, Moseley'in, Tarde'nin bütün kitaplarını almıştı. Ama okudukça daha da umutsuzluğa düşüyordu. Bilime, bilimsel alanda bir şeyler yapmak için değil de hayatla ilgili sorulara cevap bulmak için başvuranların durumuna düşmüştü. Kitaplarda, ceza yasasıyla ilgili karmakarışık binlerce soruya cevap verildiği halde, onunkine cevap verilmiyordu. Çok basit bir şeydi öğrenmek istediği: Bir grup insanın, kendilerinden hiçbir farkı olmayan insanların özgürlüğünü ne hakla ellerinden aldığını, ne hakla onları kırbaçladığını, sürgüne yolladığını, öldürdüğünü, onlara acı çektirdiğini öğrenmek istiyordu. Oysa kitaplarda cevaplanan sorular bambaşkaydı: İnsan irade özgürlüğüne sahip midir? Kafatası ölçülerinden, kişinin suç işleyip işlemeyeceği anlaşılabilir mi? Suç işlemede ırsiyetin rolü nedir? Kişi doğuştan kötü, ahlaksız olabilir mi? Ahlak nedir? Delilik nedir? Soysuzlaşmak nedir? İnsan kendini kaybederek nasıl suç işler? İklimin, beslenmenin, bilgisizliğin, görgünün, hipnotizmanın, tutkunun suç işlemedeki etkileri nedir? Toplum nedir? Toplumun görevleri nedir? Vesaire, vesaire...

Bunlar Nehlûdov'a bir keresinde okuldan dönen küçük bir çocuktan aldığı cevabı hatırlatıyordu. Nehlûdov yazı yazmasını öğrenip öğrenmediğini sormuştu çocuğa. "Öğrendim" demişti çocuk. Nehlûdov "Pençe yaz bakayım o zaman" deyince, çocuk bir an duraklamış, kurnazca "Ne pençesi?" diye sormuştu. "Köpek pençesi mi?" Kafasındaki soruya bilimsel kitaplarda bulduğu cevaplar da bu türdendi işte.

İçlerinde, ilginç, bilimsel çok şey vardı ama asıl soruya, insanların birbirini ne hakla cezalandırdıkları sorusuna cevap yoktu. İleri sürülen bütün iddialar, cezayı, onun gereğini önceden kabul ederek izah edilmesi yönündeydi.

Nehlûdov okuyor, incelemeleri yüzeysel olduğu için sorusuna cevap bulamadığını düşünüyor, sonunda bulacağını umuyordu. Bu yüzden, son zamanlarda giderek daha sık karşısına çıkan o cevabın doğruluğuna inanmamakta diretiyordu.

XXXI

Maslova'nın da içinde olduğu kafile 5 Temmuz'da yola çıkacaktı. Nehlûdov da hazırlıklarını tamamlamıştı. Yola çıkmadan bir gün evvel, onunla vedalaşmak üzere Nehlûdov'un ablası kocasıyla şehre geldi.

Ablası Natalya İvanovna Ragojinski on sene büyüktü Nehlûdov'dan. Bir bakıma onun etkisi altında büyümüştü Nehlûdov. Çocukken çok severdi onu ablası, evlenmeden evvel de iki arkadaş gibiydiler; o yirmi beş yaşında genç bir kız iken Nehlûdov on beş yaşında bir çocuktu. Ablası o zamanlar, Nehlûdov'un ölen arkadaşı Nikolenka İrtenyev'e âşıktı. İkisi de iyi kalpli Nikolenka'yı seviyorlardı.

O zamandan beri ikisi de çok değişmişti. Nehlûdov'u askerlik, sürdüğü hayat, ablasını da sevdiği ama Dimitri'yle bir zamanlar değer verdikleri şeyleri anlamayan, ruhsal olgunluğa ulaşma isteğini küçümseyen, insanlara hizmeti kendini göstermek çabası olarak niteleyen biriyle yaptığı evlilik değiştirmişti.

Ragojinski'nin malı mülkü yoktu ama becerikli bir memurdu. İlericilikle tutuculuk arasında ustalıkla gidip gelerek günün şartlarına ya da olayların durumuna göre bazen bu tarafta, bazen diğer tarafta olurdu. Hukuk alanında yükselmesini kadınlar arasında başarısına borçluydu. Pek genç sayılmayacak bir yaşta Avrupa'da

Nehlüdov'larla tanışmış, pek genç sayılamayacak Nataşa'yı kendine âşık etmiş, annesinin itirazlarına rağmen onunla evlenmişti. Nehlüdov kendinden saklar, itiraf etmekten korkardı ve bu duyguyla savaşsa da enişteşinden nefret ederdi. Duygularının bayağılığından, kendine güven dolu akılsızlığından hazzetmezdi. Ablasının da etkisi vardı bunda. Onun, içindeki bütün iyi, soylu duyguları bir yana iterek bu zavallıyı böylesine tutkuyla nasıl sevebildiğini aklı almıyordu. Nataşa'nın bu dazlak kafalı, uzun sakallı, kendini bir şey sanan adamın karısı olduğunu düşününce yüreği sızlıyordu. Bütün çabasına rağmen, çocuklarından iğrenmesine bile engel olamıyordu. Ablasının çocuğu olacağını duyduğu zaman, onun, bu her şeyini yabancı bulduğu insandan kötü bir hastalık kaptığını öğrenmiş gibi hissetti.

Ragojinski'lerin biri erkek, biri kız iki çocukları vardı ve onlarla birlikte gelmişlerdi. Otelin en iyi dairesine yerleşmişlerdi. Natalya İvanovna, annesinin eski evine gitti hemen ama kardeşini bulamadı. Agrafena Petrovna'dan onun mobilyalı bir daireye taşındığını öğrenince oraya gitti. Üstü başı pis, erkek bir hizmetçi gündüz gaz lambasıyla aydınlatılan, karanlık, ağır kokulu koridorda karşıladı onu, prensin evde olmadığını söyledi. Natalya İvanovna, bir pusula bırakmak için kardeşinin dairesine girmek istedi. Hizmetçi yolu gösterdi.

İki küçük odadan ibaretti burası. Natalya İvanovna her yanı dikkatle gözden geçirdi. Gördüğü düzen ve temizliğe yabancı değildi ama karşılaştığı sadelik şaşırtmıştı onu. Çalışma masasının üzerinde, köpek başlı bronz, tanıdık kâğıt baskısını gördü. Çantalar, yazılı kâğıtlar, yazı takımları, hukuk kitapları, Henry George'un İngilizce, Tarde'nin Fransızca kitapları özenle yerleştirilmişti.

Masaya oturup kardeşine kısa bir mektup yazdı, hemen o gün ona gelmesini istiyordu. Sonra, gördüklerini anlayamamış gibi başını sallayarak otele döndü.

Natalya İvanovna'nın kafasını kardeşiyle ilgili iki sorun meşgul ediyordu. Katyuşa'yla evlendiğini oturdukları şehirde duymuştu. Herkesin dilinde bu vardı. Herkesin dilinde olan bir başka şey de malını köylülere dağıtmasıydı. Çoğunluk kötüye yoruyordu bunu, tehlikeli, politik birtakım düşünceleri olduğundan söz ediyorlardı. Aslında Katyuşa'yla evlenmesi bir bakıma Natalya İvanovna'nın hoşuna gidiyordu. Onun bu kararlılığı gururunu okşuyordu, öte yandan kardeşinin böylesine korkunç bir kadınla evleneceğini düşündükçe dehşete kapılıyordu. Bu yüzden ne yapıp edip kardeşini bundan vazgeçirmeye karar vermişti. Bunun ne kadar zor olduğunun farkındaydı.

Toprağını köylülere vermesi onu o kadar ilgilendirmiyordu. Ama kocası çok kızıyordu ve bu konuda kardeşine baskı yapması için sıkıştırıyordu. İgnatiy Nikiforoviç bu davranışın düşüncesizlikten, akılsızlıktan, aşırı gururdan da öte bir şey olduğunu, böyle bir davranışı açıklamak gerekirse eğer, bunun, övünmek, kendisinden söz ettirmek isteğinden başka bir şey olmadığını söylüyordu. "Kira parasını gene köylülere verdikten sonra toprağı kiraya vermenin ne anlamı var?" diyordu. Malını köy bankası aracılığıyla satabilirdi onlara. İşin doğrusu buydu. Nehlüdov'un yaptığı akıl sınırlarını aşan bir davranıştı.

İgnatiy Nikiforoviç'in asıl düşündüğü, Nehlüdov'un, malının mülkünün yönetimini ona bırakmasıydı. Bu yüzden karısından, kardeşiyle konuşmasını, bu garip kararından onu vazgeçirmesini istiyordu.

XXXII

Odasına dönüp masasının üzerinde ablasının pusulasını bulunca hemen ona gitti Nehlüdov. Akşamdı. İgnatiy Nikiforoviç öteki odada uzanmıştı. Natalya İvanovna yalnız karşıladı onu. Beli dar siyah ipek bir elbise vardı üzerinde, göğsüne kırmızı bir kurdele takmış, siyah saçlarını gençler gibi taramıştı. Kendisiyle hemen hemen aynı yaşta olan kocası için süslendiği, genç görünmek istediği belliydi. Kardeşini görünce birden oturduğu kanepeden ayağa kalktı, ipek etekliğini hışırdatarak, çabuk adımlarla ona doğru yürüdü. Öpüştüler, birbirlerinin yüzüne bakarak gülümsediler. Sözle anlatılamayan, içinde her şeyin gerçek olduğu bu esrarlı bakışmadan sonra konuşmaya başladılar. Ama bu sözlerin hepsi gerçek değildi. Annelerinin ölümünden bu yana görüşmemişlerdi.

Nehlüdov, "Kilo almış, gençleşmişsin" dedi.

Natalya İvanovna'nın bunu duymak hoşuna gitmişti. "Sen de zayıflamışsın."

"İgnatiy Nikiforoviç nerede?"

"Yatıyor. Dün gece hiç uyumadı." Bu konuda söylenecek çok şey vardı ama gerekenleri bakışlarıyla söylediler birbirlerine. "Sana uğramıştım."

"Biliyorum. Evden ayrıldım. Büyük geliyor, yalnız başıma sıkılıyordum. Oradan hiçbir şey istemiyorum, hepsini sen al, eşyaları, mobilyaları, hepsini..."

"Agrafena Petrovna söyledi. Çok teşekkür ederim. Ama..."

Tam bu sırada garson gümüş bir çay takımı getirdi. Garson çay takımını yerleştirirken sustular. Natalya İvanovna masanın yanındaki koltuğa geçti, konuşmadan çay koyuyordu. Nehlüdov da susuyordu.

Nataşa kardeşinin yüzüne bakarak kararlı bir şekilde, "Her şeyi biliyorum Dimitri" dedi.

"Buna çok sevindim."

"Böylesine bir hayattan sonra onu düzeltebileceğini gerçekten düşünebiliyor musun?"

Nehlüdov ablasının karşısındaki sandalyede, dirseğini masaya dayamadan oturuyor, sözlerini anlamak, tatmin edici cevaplar verebilmek için dikkatle dinliyordu. Maslova'yla son görüşmesinin verdiği iç rahatlığının mutluluk dolu sevinci, insanlara sevgisi hâlâ içindeydi. "Onu değil, kendimi düzeltmek istiyorum ben" dedi.

Natalya İvanovna iç geçirdi. "Evlenmekten başka yollar da vardır."

"En iyi yolun bu olduğunu düşünüyorum. Hem insanlara daha yararlı olacağım bir çevreye gireceğim."

Natalya İvanovna, "Mutlu olabileceğini hiç sanmıyorum" dedi.

"Önemli olan benim mutluluğum değil."

"Öyle tabi ama onda kalp diye bir şey varsa o da mutlu olamaz, senden böyle bir şeyi isteyemez."

"İstemiyor."

"Anlıyorum ama hayat..."

"Ne olmuş hayata?"

"Hayat bizden başka şeyler istiyor bazen."

Nehlüdov, ablasının gözlerinin, ağzının çevresinde küçük kırışıklar olan güzel yüzüne baktı.

"Yapmamız gerekenden başka bir şey istemez hayat bizden" dedi.

Natalya İvanovna yine iç geçirdi, "Seni anlamıyorum."

Nehlüdov, Nataşa'nın evlenmeden önceki halini hatırlayarak, "Zavallı ablacığım!" diye düşündü. "Nasıl bu kadar değişebildin?" Sayısız çocukluk anılarından örülmüş bir sevgi besliyordu ona.

Bu sırada her zamanki gibi başı havada, geniş göğsü dimdik ve yumuşak adımlı yürüyüşüyle İgnatiy Nikiforoviç girdi odaya. Gözlükleri, saçsız başı, siyah sakalları parlıyordu. Gülümseyerek, "Merhabalar, merhabalar, hoş geldiniz" dedi. Sözcüklerin üzerine tuhaf bir biçimde basarak konuşuyordu.

Evlendikten sonra İgnatiy Nikiforoviç de, Nehlüdov da "senli-benli" olmak için hayli uğraşmışlar ama başaramamışlardı. "Siz" diye hitap ediyorlardı birbirlerine. Tokalaştılar, İgnatiy Nikiforoviç yavaşça çöktü koltuğa, "Konuşmanıza engel olmuyorum umarım?" dedi.

"Hayır. Söylediklerimi de, yaptıklarımı da hiç kimseden saklamıyorum." Bu yüzü, bu kıllı elleri görüp, bu kendine güven dolu, karşısındakini küçümseyen sesi duyunca Nehlüdov'un morali bir anda bozulmuştu.

Natalya İvanovna, "Kararından bahsediyorduk" dedi. Çaydanlığa uzandı. "Sana da doldurayım mı?"

"Lütfen. Ne kararıymış bu?"

"Ona karşı suçlu olduğumu düşündüğüm kadınla birlikte Sibirya'ya gitmek."

"Duyduğuma göre yalnızca gitmek değilmiş kararınız, başka niyetleriniz de varmış."

"Evet, kabul ederse onunla evleneceğim."

"Öyle mi? Zahmet olmazsa bunun sebebini anlatır mısınız, anlayabildiğimi sanmıyorum."

"Bu kadının... Onun kötü yola düşmesinin..." Söyleyeceklerini toparlayamadığı için kendine kızıyordu Nehlüdov. "Durum şu, suçlu olan benim, cezalandırılansa o."

"Cezalandırıldığına göre o da masum olmamalı."

"Tamamen masumdur." Nehlüdov, gereksiz bir heyecanla her şeyi baştan sona anlattı.

"Evet" dedi İgnatiy Nikiforoviç, "mahkeme başkanının dalgınlığı, jürinin de cevabını tam hazırlayamaması buna sebep olmuş. Ama bu durumlarda başvurulacak yer Yargıtay'dır."

"Yargıtay reddetti."

"Reddettiğine göre dilekçede gösterilen deliller yeterli değildir." İgnatiy Nikiforoviç mahkeme kararlarının gerçekleri yansıttığına inanıyordu. "Yargıtay olayın nasıl olduğuyla ilgilenemez. Mahkeme kararında gerçekten bir yanlışlık varsa, o zaman Çar'a başvurmak lazım."

"Dilekçe verdik ama bundan da bir umut yok. Bakanlık Yargıtay'a soracak, Yargıtay verdiği kararda ısrar edecek, her zamanki gibi bir suçsuz cezalandırılacak işte."

İgnatiy Nikiforoviç alçakgönüllülükle gülümsedi. "Şunu söylemeliyim ki, bakanlık Yargıtay'a sormayacak, mahkemeden dava dosyasını isteyecek, kararda bir yanlışlık görürse bozacak. Sonra, suçsuzlar hiçbir zaman cezalandırılmaz, cezalandırılsalar bile çok nadiren olur bu. Cezalandırılanlar suçlulardır." İgnatiy Nikiforoviç gururla gülümseyerek çabuk çabuk konuşuyordu.

Nehlüdov nefretle, "Ben tam tersine inanıyorum" dedi. Olaylar, gördüklerim, mahkemelerin cezalandırdığı insanların yarısından çoğunun suçsuz olduğuna inandırdı beni."

"Nasıl olur?"

"Evet, bu kadının zehirleme olayında suçsuz olduğu gibi, gördüklerim de kelimenin tam anlamıyla suçsuzdurlar. İşlemediği bir cinayetten suçlu bulunan tanıdığım bir köylü gibi, ev sahibinin çıkardığı bir yangın yüzünden ceza yemek üzere olan ana-oğul gibi suçsuzdurlar."

"Adli yanlışlıklar her zaman olmuştur, olacaktır da. İnsanoğlu kusursuz değildir."

"Sonra, büyük bir çoğunluk da, belirli bir çevrede yetişmenin sonucu, yaptıklarının suç olduğunu bilmedikleri için suçsuzdur."

"İzninizle söylemeliyim, burada haksızsınız. Her hırsız bilir hırsızlığın kötü olduğunu, yapmaması gerektiğini." İgnatiy Nikiforoviç kendine güven dolu bir tavırla, dudaklarında hep o Nehlüdov'un canını sıkan küçümser gülümsemeyle konuşuyordu.

"Hayır" dedi Nehlüdov, "her hırsız bunları bilmez. Ona çalma diyorlar ama fabrikatörlerin onun parasını, emeğini çaldığını, devletin vergi adı altında onu durmadan soyduğunu görür."

İgnatiy Nikiforoviç sakin bir şekilde, "Buna anarşizm diyorlar" dedi.

Nehlüdov, "Ne dediklerini bilemem" diye atıldı. "Ama gerçek bu... Halk, devletin onu soyduğunu biliyor. Biz toprak sahiplerinin, insanların elinden herkesin ortak malı olan toprağı aldığımızı, ondan çaldığımız bu topraktan, sobasını yakmak için çalı çırpı toplarken yakalanınca da onu deliğe tıktığımızı, onu hırsız olduğuna inandırmaya çalıştığımızı da biliyor. Evet, hırsızın kendisi değil, toprağını çok eskiden çalan olduğunu, çalınan malının restitutlon'u[85] için ailesine karşı borçlu olduğunu biliyor."

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdov'un bir sosyalist olduğuna inandığı, sosyalizmin toprağı yurttaşlar arasında eşit paylaştırmayı ön-

85 Geri verme. (Fransızca)

gördüğü ve bu da budalaca bir şey olduğu için Nehlüdov'un iddialarını kolayca çürüteceğinden emindi. "Anlamıyorum" diye başladı, "anlıyorsam da kabul etmiyorum. Toprak belirli kişilerin malı olmak zorundadır. Bugün herkese eşit olarak bölüştürseniz bile, yarın daha çalışkan, daha yetenekli insanların elinde toplanacaktır gene."

"Toprağın eşit olarak paylaştırılmasını isteyen yok. Toprak herhangi bir insanın malı olmamalı, alınıp satılmamalı, kiraya verilmemelidir."

"Mülkiyet hakkı, yaradılışında vardır insanın. Mülkiyet hakkı olmazsa toprağın işlenmesi önemini yitirir. Mülkiyet hakkını ortadan kaldırırsanız, yabani hayvanlardan bir farkımız kalmaz." İgnatiy Nikiforoviç, toprak mülkiyetinden yana olanların en sağlam, en sarsılmaz düşüncelerinden olan bu fikirleri dile getirirken pek mağrurdu.

Nehlüdov itiraz etti. "Tam tersine, o zaman toprak şimdiki gibi boş durmaz. Toprak sahipleri, köpeğin kuru ot üzerine çöreklendiği gibi çöreklenmişler toprağın üzerine; kendileri işleyemiyorlar, işleyebileceklere de bırakmıyorlar."

"Bakın Dimitri İvanoviç, deli saçması sizin bu sözleriniz! Günümüzde toprak mülkiyeti kaldırılabilir mi hiç? Biliyorum, sizin eski dada'nızdır[86] bu. Ama izninizle açıkça söyleyeyim..." İgnatiy Nikiforoviç'in yüzü bembeyaz olmuştu, sesi titriyordu, bu sorunun onu çok ilgilendirdiği belliydi. "İş işten geçmeden iyice düşünüp taşınmanızı tavsiye ederim."

"Kişisel işlerimden mi söz ediyorsunuz?"

"Evet. Toplumda belirli yeri olan bizlerin, bu yerin bizlere yüklediği sorumlulukları taşımamız gerektiği inancındayım."

"Bence benim sorumluluklarım..."

86 En sevilen konu. (Fransızca)

İgnatiy Nikiforoviç, sözünün kesilmesine izin vermeden devam etti: "Bir dakika, kendim için değil, çocuklarım için konuşuyorum. Çocuklarımın gelecekleri güven altında. İyi bir para geçiyor elime, çocuklarımın ileride sıkıntı çekmeyeceklerini sanıyorum, biz de çekmiyoruz. Bu sebeple izninizle, biraz düşünmeden verildiğine inandığım kararınıza karşı durmamın sebebi kişisel çıkarlarım değildir. Verdiğiniz karar yanlış. Biraz daha okumanızı, düşünmenizi tavsiye ederim..."

Nehlüdov'un yüzü bembeyaz olmuştu. "İzin verin de kendi işlerime, neyi okuyup neyi okumayacağıma kendim karar vereyim" dedi. Öfkeden ellerinin soğuduğunu, kendine hâkim olamadığını hissedince sustu, çayını içmeye başladı.

XXXIII

Nehlûdov, biraz kendine gelince ablasına döndü: "Çocuklar nasıl?"

Natalya İvanovna, çocukların babaannelerinde kaldığını söyledi. Kocasıyla kardeşi arasındaki tartışmanın bittiğine çok sevinmiş, çocukların, birinin adı Arap, diğerinin adı Fransız Matmazel olan iki bebekle, bir zamanlar Nehlûdov'un oynadığı aynı yolculuk oyununu oynadıklarını anlatmaya başlamıştı.

Nehlûdov gülümseyerek, "Hatırlıyorsun demek o bebekleri" dedi.

"Aynen senin gibi oynuyorlar."

Can sıkıcı konuşmalar bitmiş, Nataşa rahatlamıştı. Bir şeyler söylemiş olmak için, Petersburg'dan buralara kadar ulaşan haberden, tek oğlunu düelloda kaybeden anne Kamenskaya'nın acısından söz etti.

İgnatiy Nikiforoviç, düelloda öldürme olaylarının cinayet sayılmamasını kınadı.

Onun bu sözlerine Nehlûdov itiraz etti, yine aynı konuda tartışmaya başladılar. Bu tartışma da bir sonuca varmadı. Herkes kendi düşüncesinin doğru olduğuna inanmaya devam etti.

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlûdov'un onu suçladığını, görevini küçümsediğini hissediyor, böyle düşünerek yanıldığını göstermek is-

tiyordu. Nehlüdov'un da, enişteşinin onun toprak işlerine karışmasına canı sıkılıyordu. Ancak içinde bir yerlerde, ablasının da, enişteşinin de, çocuklarının da mirasçıları olarak buna hakları olduğunu hissediyordu. Bu kafasız adamın kendine duyduğu güven, gönül rahatlığıyla, Nehlüdov'un kesin olarak anlamsız, kötü olduğuna inandığı şeyleri doğru ve yasalara uygun görmekte ısrar etmesinden de nefret ediyordu. Bu kendine güven, sinirini bozuyordu.

"Mahkeme ne yapabilirdi?" diye sordu.

İgnatiy Nikiforoviç, "Düello edenlerden biri herhangi bir katil gibi kürek cezası alabilirdi" dedi.

Nehlüdov'un elleri üşüdü yine, heyecanla "O zaman ne olacaktı?" diye sordu.

"Adalet yerini bulmuş olacaktı."

"Mahkemelerin asıl amacı adaletin yerini bulmasını sağlamakmış gibi konuşuyorsunuz."

"Nedir?"

"Sınıf çıkarlarının korunması... Bence mahkemeler, bizim sınıf çıkarına olan, yürürlükteki düzenin devamını sağlamak için kurulmuş bir yönetim silahıdır."

İgnatiy Nikiforoviç sakin, gülümseyerek, "Yeni ortaya çıkan bir görüş bu sanırım" dedi, "ilk defa duyuyorum çünkü. Mahkemeler hakkında daha farklı şeyler düşünülür genellikle."

"Kitaplarda evet ama gördüğüm kadarıyla pratikte hiç de öyle değil. Mahkemelerin tek amacı, toplumun bugün geçerli olan kurallarının sürekliliğini sağlamak olmalıdır. Bunun için, toplumun genel düzeyinin üstünde olan siyasi suçlular dediğiniz insanları olduğu gibi, toplum düzeyinin altında olan, suç işleyebilir diye nitelenen insanları da cezalandırır."

"Bu görüşünüzü kabul edemeyeceğim. Siyasi suçluların toplum düzeyinin üstünde oldukları için cezalandırıldıklarını düşü-

nerek yanılıyorsunuz. Bunlar, toplum düzeyinin altında olduğunu söylediğiniz insanlardan çok daha bayağı ve iğrençtirler."

"Ancak onları yargılayanlardan çok çok üstün insanlar tanıyorum ben. Mesela din suçluları, tarikatçı diye hapishanelere atılan insanların hepsi ahlaklı, kişilik sahibi kimselerdir..."

Ne var ki, İgnatiy Nikiforoviç, konuşurken sözünün kesilmesine alışkın değildi ve Nehlüdov'u dinlemeden konuşmaya devam ediyordu. Bu tavır Nehlüdov'un sinirlerini daha da bozmuştu.

"Mahkemelerin amacının yürürlükteki düzenin sürdürülmesi olduğu düşüncesini kabul edemem ben. Mahkemelerin amacı, ıslah etmek..."

Nehlüdov araya girdi, "Ne ıslah ama. Hapishanelerde...

İgnatiy Nikiforoviç inatla devam ediyordu " ya da uzaklaştırmaktır, toplumun varlığını tehdit eden canavar ruhlu insanları..."

"Önemli olan da bu zaten, ne onu ne diğerini yapıyor. Bu işler mahkemenin imkânlarını aşıyor."

İgnatiy Nikiforoviç zoraki gülümseyerek, "Nasıl yani?" diye sordu. "Anlamıyorum..."

Nehlüdov, "Şunu söylemek istiyorum" dedi, "sağduyunun kabul edebileceği iki ceza türü vardır, eskiden ikisi de kullanılıyordu. Dayak, bir de ölüm cezası. Ama bunlar giderek daha az uygulanıyor."

"Sizden böyle bir şeyi duymak çok şaşırtıcı doğrusu!"

"Evet, aynı şeyi bir daha yapmaması için insanın canını yakmak iyi bir yoldur. Toplum için zararlı, tehlikeli bir varlığın kafasını kesmek de son derece akıllıca bir tutumdur. Bu iki tür ceza akla yatkındır. Ama kötü örnekler göre göre ahlakı bozulmuş haylaz bir adamı hapishanede, kendi elimizle hazırladığımız kötülük yuvasına, seçme ahlaksızlar arasına kapamak ne kadar akıllıca bir tutum? Ya da herhangi bir sebeple Tulsk'tan İrkuts şehrine devlet

parasıyla -her biri beş yüz rubleden pahalıya mal oluyor- yollamanın ne anlamı var sizce?"

"Ama devlet parasıyla yapılan bu yolculuklar insanları korkutuyor. Bu yolculuklar ve hapishaneler olmasaydı şu anda burada sizinle oturduğumuz gibi rahat ve güvende oturamazdık."

"Hapishaneler güvenliğimizi sağlayamaz, oradakiler içeride ömürlerinin sonuna kadar yatmıyorlar çünkü. Tam tersine, hapishanelerde insanlar zorla bozulmuşluğun, ahlaksızlığın son kertesine geliyorlar, yani tehlike bir kat daha artmış oluyor."

"Günümüzün ceza usulünün düzeltilmesi gerektiğini söylemek istiyorsunuz."

"Hayır, imkânsız böyle bir şey... Hapishaneleri iyi hale getirmek için sarf edilen para halk eğitimine harcanan parayı aşacaktır. Bu da halkın sırtına yeni bir yük olmaktan başka bir işe yaramaz."

İgnatiy Nikiforoviç, Nehlüdov'u dinlemeden devam etti. "Ama ceza sisteminin sakatlığı, mahkemenin kusurlu olmasını gerektirmez."

Nehlüdov sesini yükselterek, "Bu sakatlık asla giderilemeyecek türdendir" dedi.

İgnatiy Nikiforoviç karşısındakini küçümser bir tavırla gülümsedi. "Ne olacak yani? Öldürmek mi gerek bunun için? Ya da bir devlet büyüğünün önerdiği gibi, gözleri dağlamak?"

"Evet, gerçi biraz sert olurdu bu ama akla daha yatkın, hiç olmazsa amaca ulaştırır. Bugün yapılan hem zalimce hem de yalnız amaca aykırı değil, anlamsız da. O kadar ki ruhsal yönden sağlıklı insanların ceza mahkemesi gibi anlamsız bir zulüm kurumunda nasıl çalışabildiklerini anlamak zor."

İgnatiy Nikiforoviç'in yüzü bembeyaz olmuştu. "Ben çalışıyorum" dedi.

"Bu sizin bileceğiniz bir iş. Ama ben anlamıyorum."

İgnatiy Nikiforoviç sesi titreyerek, "Öyle sanıyorum ki siz birçok şeyi anlamıyorsunuz" dedi.

"Her duygulu insanın gördüğünde acıyacağı zavallı bir çocuğu suçlamak için bir savcının nasıl çırpındığına tanık oldum mahkemede. Başka bir savcının İncil okudular diye köylüleri mahkemeye verdiğini biliyorum. Mahkemelerin bütün işi gücü bunun gibi saçmalıklardan, zalimliklerden ibaret."

İgnatiy Nikiforoviç, "Sizin gibi düşünsem çalışmazdım" dedi. Kalktı. Nehlüdov, enişlesinin gözlüklerinin arkasından gözlerinin parladığını fark etti. "Gözyaşı mı?" diye düşündü. Gerçekten de gözyaşıydı bunlar. İgnatiy Nikiforoviç pencereye gitti, mendilini çıkardı, öksürerek gözlüğünün camlarını sildi, sonra gözlüğünü çıkarıp gözlerini sildi. Kanepeye dönünce bir daha söze karışmadı. Eniştesiyle ablasını bu kadar üzdüğü için kendi kendinden utanıyordu Nehlüdov. Yarın gideceğini, bir daha onlarla görüşmeyeceğini düşündükçe içi sızlıyordu. Üzgün bir şekilde "Hoşça kalın" diyerek ayrıldı.

"Söylediklerim gerçek olabilir, diye düşünüyordu, hiç değilse itiraz etmedi. Ama yine de öyle konuşmamalıydım. Öfkeye kapılıp hakaret ettiğime, zavallı Nataşa'yı da üzdüğüme göre henüz pek az değişmişim demektir."

XXXIV

Maslova'nın da içinde bulunduğu kafile istasyondan saat üçte yola çıkacaktı. Bu yüzden kafile hapishaneden ayrılmadan evvel orada olmak istiyordu.

Nehlüdov eşyalarını yerleştirirken günlüğünü eline aldı, birkaç yerine şöyle bir göz attı, son sayfaları okudu. Petersburg'a gitmeden evvel "Katyuşa kendimi feda etmemi istemiyor, kendini feda etmek istiyor. O kazandı, ben de kazandım. Onun ruhunda gördüğüm değişikliğe inanmak zor gelse de, sevindiriyor beni. İnanamıyorum ama farkındayım, değişiyor" diye yazmıştı. Bundan hemen sonra da "Çok acı çektim, çok da sevindim. Katyuşa'nın revirde bazı kötü davranışları olduğunu öğrendim. Çok acı çektim. Nefretle, iğrenerek konuştum onunla, sonra birden kendimi hatırladım. Ondan nefret etmeme sebep olan suçu kaç kere işlediğimi... Kendimden nefret etmeye, ona acımaya başladım, bir sevinç doldurdu içimi. İnsan başkalarını suçlamadan kendi günahlarını zamanında görebilse, ne iyi olur" diye ilave etmişti. Kardeşine gittiği gün "Nataşa'ya gittim, kendini beğenmiş biri gibi davrandım, kabalık ettim, tatsızlık çıktı. Elden ne gelir? Yarın yepyeni bir hayata başlıyorum. Geçmişim, elveda. Sürüyle anım var, toparlayamıyorum onları" demişti.

Ertesi sabah uyandığında Nehlüdov'un ilk hissettiği, dün eniştesiyle arasında geçen olaydan duyduğu pişmanlık oldu. "Böyle ayrılmamalıyım" diye düşündü, "gidip ablamın gönlünü almalıyım."

Ama saate bakınca zamanı olmadığı, kafilenin hapishaneden ayrılışına geç kalmamak için acele etmesi gerektiğini gördü. Hızla hazırlanıp eşyaları kapıcıyla istasyona gönderdikten sonra önüne çıkan ilk kiralık arabaya atlayıp hapishaneye doğru yola çıktı. Mahkûmların treni Nehlûdov'un bineceği posta treninden iki saat önce kalkacaktı. Bu yüzden, bir daha uğrayamayacağı için kaldığı evin sahibiyle hesabını görmüştü.

Temmuz sıcağı bastırmış, sokakların, evlerin gece bile soğumamış taşlarının, damların tenekelerinin serinlikleri durgun, kavurucu sıcak havaya karışıyordu. Rüzgar yoktu ama arada bir hafifçen esiyor, yağlıboya kokusuyla toz yüklü, pis kokan sıcak havayı bir yerden bir yere taşıyordu. Sokaklar tenhaydı, mevcut birkaç kişi de evlerin gölgelerinden yürümeye gayret ediyorlardı. Yalnızca, ayaklarında sandaletler, güneşte yanmış, simsiyah olmuş kaldırım işçisi köylüler sokakların ortasında oturmuş, kızgın kuma yerleştirdikleri kaldırım taşlarına ellerindeki çekiçlerle vuruyorlardı. Sokak başlarında kalkık yakalı beyaz ceketlerinin rengi solmuş, tabancalarının kemerleri sarkık, asık yüzlü, can sıkıntısından bir bu ayağına bir diğer ayağına yaslanarak dikilen polis memurları duruyordu. Kulakları dimdik duran beyaz atlar koşulu, içeri güneş vurmasın diye bir yanlarına bez asılı tramvaylar çıngırak çalarak gidip geliyorlardı.

Nehlûdov'un bindiği araba hapishaneye yaklaştığında kafile hareket etmemişti henüz. Sabah dörtte başlayan mahkûmların sayılıp teslim alınma işi hâlâ devam ediyordu. Kafilede altı yüz yirmi üç erkek, altmış kadın vardı. Her birinin kâğıtlarına teker teker bakmak, hastalarla güçsüzleri ayırmak, kafileyi götürecek görevlilere teslim etmek gerekiyordu. Yeni müdür, iki yardımcısı, doktor, sağlık memuru, kafile komutanı, bir de yazıcı avluda, duvarın dibine gölgeye konulmuş, üzerinde kâğıtlar, yazı takımları olan masada oturmuşlar, yanlarına gelen mahkûmlara sorular yöneltiyor, onları tepeden tırnağa inceliyorlar, sonra listeye geçiriyorlardı.

Masanın yarısına kadar gelmişti güneş. Rüzgar olmadığı için boğucu bir sıcak vardı. Toplanan mahkûmların nefesleri orayı daha da çekilmez hale getiriyordu.

Uzun boylu, şişman, kalkık omuzlu, kolları kısa, kırmızı yüzlü, bıyıklı kafile komutanı sigarasından bir soluk çekerek, "Bunun sonu geleceğe benzemiyor" dedi. "Amma da yorulduk. Nereden buldunuz bunları? Daha çok var mı?"

Yazıcı listeye baktı. "Yirmi dört kişi, bir de kadınlar, efendim."

Henüz kontrolden geçmeyen mahkûmlar birbirlerinin arkasına sıkışınca komutan, "Ne bekliyorsunuz" dedi.

Mahkûmlar gölgede değil, güneşin altında sıralarını bekliyorlardı.

Hapishanede bu iş devam ederken dışarıda, kapıda her zamanki gibi silahlı bir nöbetçi bekliyordu. Mahkûmların eşyalarıyla hastaları istasyona götürmek için yirmi kadar yük arabası vardı kapının önünde. Köşede de akrabaları ve dostları mahkûmları çıkarken görmek, onlara bir şeyler söyleyebilmek ya da vermek için küçük bir kalabalık oluşturmuştu. Nehlüdov da bu kalabalığa katıldı.

Bir saat kadar bekledi burada. Sonra içeriden zincir şakırtıları, ayak sesleri, emirler, öksürmeler, büyük bir kalabalığın alçak sesle konuşmasından çıkan uğultu duyuldu ve bu uğultu beş dakika kadar devam etti. Arada bir yan kapıdan gardiyanlar girip çıkıyorlardı. En sonunda yüksek sesle bir emir duyuldu.

Büyük kapı gürültüyle açıldı. Zincir şakırtıları yaklaştı, beyaz ceketli erler ellerinde silahlarla dışarı çıktı. Alışık oldukları anlaşılan bir manevrayla kapının önünde düzgün, geniş bir yarım daire yaptılar. Sonra yeni bir emir duyuldu. Usturaya vurulmuş başlarında yamuk yumuk şapkalarıyla, omuzlarında torbalarıyla mahkûmlar ikişer ikişer çıkmaya başladı. Zincirli ayaklarını yere sürtüyor, bir elleriyle omuzlarındaki torbayı tutarken boşta kalan öbür ellerini sallıyorlardı. Önde erkekler vardı. Hepsinin üzerinde

aynı gri pantolon, sırtları numaralı, gömlekler vardı. Hepsi, genci, yaşlısı, zayıfı, şişmanı, uçuk benizli, al yanaklısı, esmer yüzlüsü, bıyıklısı, sakallısı, sakalsızı, Rus'u, Tatar'ı, Yahudi'si hepsi, zincirlerini şakırdata şakırdata, kollarını sallaya sallaya çıkıyordu kapıdan ama birkaç adım sonra duruyor, dörderli sıraya geçiyorlardı. Arkalarından, yine saçları kesilmiş, ayakları zincirsiz, bileklerinden birbirine kelepçeli, öndekiler gibi gri pantolonlu ve gömlekli mahkûmlar çıktı. Sürgün olanlardı bunlar... Onlar da öndekiler gibi kapıdan canlı adımlarla çıkıyor, sonra duruyor, dörderli sıraya giriyorlardı. Daha sonra kadınlar aynı sırayla çıkıyorlardı. Önce kürek mahkûmları geliyordu. Yine gri etek ve bluzlu, başörtülüydüler. Arkalarından gelen sürgünler, daha sonra da sivil giysileriyle, kafileye kendi istekleriyle katılanlar vardı. Bazı kadınların kucağında bebek vardı.

Kadınlarla beraber kızlı erkekli çocuklar yürüyordu. Çocuklar, at sürüsünde küçük taylar gibi, kadınlara sokuluyorlardı. Erkekler sessiz duruyorlar, yalnızca arada bir öksürenler ya da yüksek sesle bir şey söyleyenler çıkıyordu. Kadınlarsa durmadan konuşuyordu. Nehlûdov, kapıdan çıkarken Maslova'yı görür gibi oldu. Kalabalık arasında kaybetti onu sonra. Erkeklerin arkasında gri giysileriyle, kucaklarında bebekler, aralarında çocuklarla insanlık, kadınlık niteliklerini yitirmiş gibi duran büyük kalabalıktan başka bir şey görmüyordu şimdi.

Mahkûmları içeride saydıkları halde, erler bir kere daha saymaya başladı. Bu sayma işi bir hayli uzun sürdü. Çünkü bazı mahkûmlar yer değiştiriyor, erlerin hesabını karıştırıyorlardı. Erler, dediklerini uysal ama kötü kötü bakarak yapan mahkûmlara küfrediyor, onları itip kakıyor, sonra yeniden saymaya başlıyorlardı. Hepsini bir kere daha saydıktan sonra subayın verdiği emirle, kalabalıkta bir dalgalanma oldu. Yürüyemeyecek kadar güçsüz erkekler, kadınlar, çocuklar birbirleriyle yarış ederek arabalara koştular, önce torbalarını atıp, sonra kendileri çıktılar. Kucak-

larında viyaklayan bebekleriyle kadınlar, yer için birbirleriyle kavga eden neşeli çocuklar, asık yüzlü, kederli erkekler sonunda arabalara yerleşti.

Birkaç erkek mahkûm şapkalarını çıkararak subayın yanına gitti. Nehlüdov, onların da arabalara binmek istediğini öğrendi sonra. Subay başka yana bakarak sigarasını içiyor, mahkûmları dinlemiyordu bile. Subay kısa kolunu vuracakmış gibi kaldırıyor, mahkûm, saçsız başını tokattan korumak için omuzlarının arasına çekerek geri sıçrıyordu. "Gösteririm arabayı" diye bağırıyordu subay. "Yürüyeceksin!"

Subay, yalpalayarak yürüyen, ayakları zincirli, uzun boylu bir ihtiyarın arabaya binmesine izin verdi. Bu ihtiyarın, şapkasını çıkarıp nasıl haç çıkardığını, sallanarak arabaların yanına nasıl yürüdüğünü gördü Nehlüdov. Güçsüz, zayıf bacağını kaldırmasına engel olan zincirler yüzünden, uzun süre çıkamadı arabaya, sonra bir köylü kadın kolundan tutarak ona yardım etti.

Arabalar torbalarla dolup, torbaların üzerine de arabaya binmesine izin verilenler oturunca subay şapkasını çıkardı, mendiliyle alnını, saçsız başını, kırmızı, kalın boynunu sildikten sonra haç çıkardı. "Kafile, marş" dedi.

Askerlerin silahları şakırdadı. Mahkûmlar şapkalarını çıkarıp haç çıkarmaya başladılar. Akrabalarını, dostlarını yolcu etmeye gelenler bağırarak bir şeyler söylüyor, kadınlar ağlaşıyordu. Beyaz ceketli askerlerin kuşattığı kafile, bacaklarına bağlı zincirlerin kaldırdığı tozla birlikte yürüdü. En önde askerler, onların arkasında dörderli sıra olmuş, ayaklarında zincirler şakırdayan kürek mahkûmları, sonra elleri birbirine kelepçeli sürgünler, daha arkada gönüllüler, en arkada da kadınlar vardı. Kafilenin arkasından, torbalar ve hafif cezalılarla yüklü arabalar yola çıktı. Arabalardan birinde torbaların en üstüne oturmuş, sıkıca sarınmış bir kadın durmadan ağlıyordu.

XXXV

Kafile o kadar uzundu ki, son araba hareket ettiğinde en öndekiler gözden kaybolmuştu. Nehlûdov, onu bekleyen yaylıya bindi, kafileyi geçmesini söyledi sürücüye. Erkek mahkûmlar arasında tanıdık kimse olup olmadığına bakacak, sonra Maslova'yı bulacak, gerekli her şeyi alıp almadığını soracaktı. Hava çok sıcaktı. Binden çok ayağın kaldırdığı toz, sokağın ortasından yürüyen mahkûmların üzerinde duruyordu. Kafile çabuk adımlarla yürüyor, Nehlûdov'un bindiği araba yanlarından yavaşça geçiyordu. Tuhaf, korkunç görünüşlü yüzler sıra sıra geride kalıyorlardı. Aynı renk pantolonlu, potinli ayaklarını güçlükle öne atıyor, boşta kalan kollarını, kendilerine cesaret vermek istiyormuş gibi sallıyorlardı. Sayıları o kadar çok, birbirlerine öylesine benziyorlar, öylesine tuhaf şartlar altında bulunuyorlardı ki, Nehlûdov insan değil de, acayip, korkunç varlıklar gibi gördü onları bir an. Ama kürek mahkûmları arasında katil Fedorov'u, sürgünler arasında da komik Ohotin'le, bir keresinde ona gelip yalvaran bir aylağı görünce bu izlenimi kayboldu. Mahkûmların hemen hepsi, yanlarından geçen paytona, içindeki beye yan gözle bakıyorlardı. Fedorov, "tanıdım" anlamında başını yukarı doğru salladı, Ohotin göz kırptı. Yasak olduğu için ikisi de selam vermemişti. Nehlûdov kadınların yanından geçerken hemen tanıdı Maslova'yı. İkinci sıradaydı. Kenarda yüzü sıcaktan kıpkırmızı olmuş, eteğini kuşağının arasına sıkıştırmış, kısa bacaklı, siyah gözlü, biçimsiz bir kadın vardı. Onun ya-

nında, güçlükle adım atan gebe bir kadın yürüyordu. Üçüncü kadın Maslova'ydı. Omzunda bir torba vardı, önüne bakarak yürüyordu. Yüzü sakin, kararlıydı. Onun yanında dinç adımlarla yürüyen, etekleri kısa, başörtüsünü köylü işi bağlamış Fedosya yürüyordu. Nehlüdov arabadan indi, Maslova'ya her şeyi alıp almadığını, kendini nasıl hissettiğini sormak amacıyla kadınlara yaklaşınca, kafilenin bu yanında yürüyen astsubay gördü onu, koşarak yanına gelirken, "Kafileye yaklaşmak yasaktır efendim" diye bağırıyordu.

İyice yakına gelip de Nehlüdov'u tanıyınca elini kasketine götürerek selam verdi, Nehlüdov'un yanında durup, "Şimdi olmaz" dedi. "İstasyonda konuşabilirsiniz, burada yasak." Mahkümlara dönüp bağırdı, "Hadi durmayın, yürüyün, yürüyün!" Sonra yeni çizmelerini gıcırdatarak, sıcağa aldırmadan koşup yerine gitti.

Nehlüdov kaldırıma döndü, arabacıya peşinden gelmesini söyleyip, kafileyle beraber yürümeye başladı. Geçtiği her yerde kafile, acımayla karışık bir dehşetle karşılanıyordu. Arabayla geçenler, başlarını pencereden çıkarıp, gözden kaybolıncaya kadar kafilenin arkasından bakıyorlardı. Yayalar duruyor, şaşkınlık ve korkuyla bakıyorlardı bu dehşet verici gidişe. Bazıları yaklaşıp sadaka veriyordu. Askerler alıyordu sadakaları. Bazıları kafilenin peşinden bir süre yürüyor, sonra durup, başlarını sallayarak arkasından bakıyorlardı. Bir yol ağzında kafile zengin bir kupa arabasının yolunu kesti. Arabacı, yüzü güneşte parlayan, şişman sırtında iki sıra düğmesiyle resmi giysiliydi. Arka koltukta bir karı koca oturuyordu. Kadın zayıf, soluk tenliydi. Şapkası beyaz, şemsiyesi parlaktı. Kocası silindir şapkalı, şık, açık renk pardösülüydü. Onların karşısında, ön koltuktaysa çocukları vardı. Sarı saçları omuzlarına dökülen, taptaze, cici bir kız oturuyordu. Elinde parlak renkli bir şemsiye tutuyordu. Bir de, ince uzun boyunlu, omuz kemikleri çıkık, kurdeleler takılmış süslü denizci şapkalı, sekiz yaşlarında bir erkek çocuk vardı. Baba, kafileyi zamanında geçemedi diye öfkeyle söyleniyordu arabacıya. Anne iğrenerek gözlerini kısmış, yüzünü buruşturmuş, güneşten, tozdan korunmak için ipek şemsiyesini iyice indirmiş-

ti. Şişman arabacı, bu yoldan gelmesini kendi emreden efendisinin haksız sitemlerine sinirle kaşlarını çatıyor, yürümek isteyen, terlemiş bedenleri güneşte parlayan doru atları tutmaya çalışıyordu.

Polis memuru, bu güzel kupa arabasının sahibine elinden gelen hizmeti yapmak için çırpınıyor, kafileyi durdurup ona yol vermek istiyor ama bu gidişte, böylesine zengin bir bey için bile bozulamayacak elemli bir görkem olduğunu hissettiğinden olsa gerek durdurmuyordu. Yalnızca, zenginliğe saygılarını belirtiyormuş gibi elini kasketine götürmüştü. Mahkümlara herhangi bir durumda arabadakileri onlardan korumaya hazır olduğunu göstermek ister gibi sertçe bakıyordu. Kupa arabası bütün kafile geçinceye kadar bekledi. Ancak torbaların yüklendiği ve kadınların bindiği son yük arabası da geçtikten sonra hareket edebildi. Hapishaneden yola çıkıldığında hüngür hüngür ağlayan kadın bu son geçen arabadaydı. Sakinleşmişti biraz ama zengin kupa arabasını görünce gene sarsıla sarsıla ağlamaya başlamıştı. Yerlerinde duramayan, besili, doru atlar arabacı yuları hafifçe oynatınca, nallarıyla taşları döverek, lastik tekerlekleri üzerinde yumuşakça yaylanan kupa arabasını içindeki ailenin eğlenmeye gittikleri yazlık eve doğru hızla uzaklaştırmıştı. Ne anne ne de baba gördükleri şeyi çocuklara izah etmişti. Öyle ki, çocuklar gördüklerine kendileri anlam vermek zorunda kalmıştı.

Kız, annesiyle babasının yüzüne bakarak, bu insanların onlardan ve tanıdıklarından bambaşka insanlar olduklarına, bu sebeple onlara böyle davranıldığına karar verdi. Böyle düşündüğü için korkmuş, bu insanlar uzaklaşınca da sevinmişti.

Ama mahkümların geçişine gözlerini kırpmadan bakan ince, uzun boyunlu çocuk sorunu başka türlü çözmüştü. İçgüdüsüyle, bu insanların da onun gibi, herkes gibi birer insan oldukları için, birisinin onlara yapılmaması gereken bir şeyler yaptığını hissetmiş, acımıştı. Ayakları zincire vurulmuş, saçları kesilmiş bu insanlardan da, onları zincire vuran, saçlarını kesen insanlardan da korkmuştu. Dudaklarını ısırıyor, ağlamamak için zor tutuyordu kendini. Böyle durumlarda ağlamanın ayıp olduğunu biliyordu.

XXXVI

Nehlûdov adımlarını mahkûmlara uydurmuş, çabuk çabuk yürüyordu ama üzerinde ince bir ceketle ince bir pardösü olduğu halde, gene de sıcaktan bunalıyordu. Sokakların üzerinde asılı duran toz bulutundan, durgun yakıcı sıcak havadan boğulacak gibi oluyordu. İki yüz elli, üç yüz metre yürüyemedi, arabaya bindi, kafilenin önüne geçti ama sokağın ortasında arabanın içi daha sıcak geldi ona. Enistesiyle dünkü konuşmasını düşünmeyi denedi ama sabah olduğu kadar heyecanlanmıyordu şimdi. Kafilenin hapishaneden çıkışı, sokaklardan geçişi bu düşünceleri bir kenara itmişti.

Sıcak dayanılacak gibi değildi. Duvarın dibinde, ağaçların gölgesinde, şapkalarını çıkarmış okullu iki çocuk, yere diz çökmüş dondurmacının başında dikiliyorlardı. Çocuklardan biri kaşıklamaya başlamıştı bile dondurmasını. Diğeri tepeleme doldurulan bardağı sabırsızlıkla bekliyordu.

Nehlûdov, biraz serinlemek isteğini yenemeyerek arabacıya sordu: "İçecek bir şeyler bulabilir miyiz buralarda?"

"Hemen şurada temiz bir meyhane vardır efendim."

Faytoncu köşeyi döndü, büyük bir tabelanın altında durdu. Tezgâhın arkasındaki gömlekli, şişko adam ve müşteri yok diye masalarda oturan, gömlekleri bir zamanlar beyaz olan garsonlar da bu değişik müşteriyi merakla süzdükten sonra, hemen hizme-

tine koştular. Nehlûdov bir maden suyu istedi, pencereden uzak, pis örtülü, küçük bir masaya oturdu.

Biraz ötede, üzerinde çay takımıyla bir şişe olan masada iki kişi oturuyordu. Alınlarından terlerini siliyor, bir şeyi dostça bölüşüyorlardı. Biri esmerdi, İgnatiy Nikiforoviç gibi dökülmüştü saçları, yalnızca ensesinde bir tutam siyah saç vardı. Nehlûdov onu görünce yine eniştesiyle dünkü konuşmasını, gitmeden evvel ablasıyla onu bir kere daha görmek istediğini hatırladı. "Trenin kalkmasına az kaldı, yetişemem" diye düşündü. "En iyisi mektup yazayım." Zarf, kâğıt, pul istedikten sonra, soğuk maden suyunu yudumlarken, ne yazacağını düşünmeye koyuldu. Ama düşünceleri karmakarışıktı, ne yazacağına bir türlü karar veremiyordu.

"Sevgili Nataşa, İgnatiy Nikiforoviç'le dünkü konuşmamın verdiği üzüntü içimdeyken gidemiyorum..." diye başladı. "Ne yapabilirim? Dün söylediklerim için özür mü dilesem? Ama düşündüğümü söylemiştim yalnızca. Düşüncelerimin değiştiğini zanneder sonra. Hem işlerime karışması... Hayır, yapamam." Nehlûdov bu yabancı, kendini pek beğenen, onu anlamayan adama karşı gene aynı nefreti duyarak, yarım kalan mektubu cebine koydu, hesabı ödeyip çıktı, arabaya bindi, kafilenin arkasından gitti.

Sıcak daha da artmıştı. Duvarlar, taşlar sıcaklık kusuyorlardı sanki. İnsanlar kızgın kaldırım taşları ayaklarını yakıyormuş gibi yürüyordu. Nehlûdov, arabanın tavanına dokununca, elinin yandığını düşündü bir an.

At, tozlu kaldırım taşlarında nallarıyla düzenli bir ses çıkararak tembel bir tırısla gidiyor, arabacı arada bir hafiften kestiriyor, Nehlûdov hiçbir şey düşünmeden, dalgın dalgın önüne bakıyordu. İnişte büyük bir evin önünde kalabalık toplanmıştı, silahlı bir er de vardı. Nehlûdov arabayı durdurdu. Evin kapıcısına, "Burada ne oluyor?" diye sordu.

"Mahkûmlardan biri fenalaştı."

Nehlûdov arabadan indi, kalabalığa yaklaştı. Yaya kaldırımının tümsek taşları üzerinde, başı aşağı doğru eğilmiş, iri yarı, sarı sakallı, kırmızı yüzlü, genç sayılamayacak bir adam sırtüstü uzanmış yatıyordu. Burnu yamyassıydı. Gri pantolon, gri gömlek vardı üzerinde. Çilli ellerini açıp avuçlarını yere yapıştırmış hırlıyor, uzun aralıklarla, geniş göğsünü düzenli olarak indirip kaldırarak soluk alıyor, kan çanağına dönmüş donuk gözleriyle gökyüzüne bakıyordu. Asık yüzlü bir polis memuru, bir postacı, bir tezgâhtar, bir hizmetçi, elinde şemsiye olan yaşlı bir kadın, bir de kabak başlı, elinde boş bir sepet tutan bir çocuk duruyordu başında.

Tezgâhtar, yaklaşan Nehlûdov'a hemen birilerinden şikâyet etmeye başladı: "Zavallıların canları çıkmış, iyice bitkin düşmüşler, sonra da böyle sıcak bir günde yürütüyorlar..."

Şemsiyeli kadın ağlamaklı bir sesle, "Ölecek galiba" diyordu.

Postacı, "Gömleğinin önünü açmak lazım" dedi.

Polis memuru titreyen kalın parmaklarıyla beceriksizce, mahkûmun damarlı boynunu saran bağı çözmeye çalışıyordu. Heyecanlı, şaşkın olduğu belliydi ama gene de kalabalığa bağırmayı unutmadı: "Neden toplandınız? Zaten sıcak. Açılın da hava alsın adam."

Tezgâhtar, "Yola çıkarmadan doktora göstermeliydiler" dedi. Bu konudaki bilgisiyle övünmek istediği belliydi. "Dayanamayacak olanlar götürülmez. Yoksa yolda ölürler."

Polis memuru bağı çözdükten sonra ayağa kalktı, bakındı. "Açılın diyorum, duymuyor musunuz?" diye bağırdı. "Hadi işinize gidin, hasta adam görmediniz mi hiç?"

Konuşurken, kendini desteklesin diye arada Nehlûdov'a bakıyordu. Ama onun ilgisiz bakışı karşısında ere döndü. Er bir kenarda durmuş, kopan ayakkabı topuğuna bakıyordu. Polis memurunun yardıma ihtiyacı olduğunu umursamıyordu.

Kalabalık söyleniyordu: "Kimse ilgilenmiyor ki. Bile bile ölüme terk edilir mi insan?"

"Mahkûmsa ne olmuş, o da insan."

Nehlûdov, "Başını yukarı kaldırın, su getirin" dedi.

Polis, "Getiriyorlar" dedi. Yerde yatan adamı koltuk altlarından tutup, başını yukarı kaldırdı.

Birden sert bir ses duyuldu: "Nedir bu kalabalık, ne oluyor burada?" Bembeyaz ceketiyle, pırıl pırıl çizmeleriyle mahalle komiseriydi bu. İnsanların daha neden toplandığını anlamadan, "Dağılın" diye bağırıyordu.

Hızlı adımlarla yaklaşıp, can çekişen mahkûmu görünce zaten bunu bekliyormuş gibi başını sallayarak polis memuruna döndü. "Nedir?"

Polis memuru, kafile geçerken bu mahkûmun yere yuvarlandığını, subayın onu düştüğü yerde bırakılmasını emrettiğini anlattı. "Karakola götürülmesi gerekiyor. Bir araba çağırın."

Polis memuru elini kasketine götürerek, "Kapıcıyı yolladım efendim" dedi.

Tezgâhtar sıcaktan söz edecek oldu. Komiser, "Sana ne be? Hadi yürü git" diye bağırdı. Adamın yüzüne öyle sert baktı ki, tezgâhtar sustu.

Nehlûdov, "Su vermek lazım" dedi.

Komiser Nehlûdov'a da aynı sert ifadeyle baktı ama hiçbir şey söylemedi. Kapıcı suyu getirince komiser, polis memuruna mahkûma su içirmesini emretti. Polis memuru mahkûmun düşen başını kaldırdı, ağzına su dökmeye çalıştı ama belli ki içemiyor, su sakallarından göğsüne, tozlu gömleğine akıyordu.

Komiser, "Başına dök" diye emir verdi.

Polis mahkûmun bez şapkasını çıkardı, çıplak başına döktü suyu. Mahkûmun gözleri daha da açıldı, korkmuş gibiydi ama du-

rumunda en küçük bir değişiklik olmadı. Yüzünden çamurlu sular akıyor, hırlıyor, göğsü düzenli olarak inip kalkıyordu.

Komiser, polis memuruna Nehlûdov'un arabasını göstererek, "Şu araba kimin?" diye sordu. "Getirin onu buraya. Hey, arabacı!"

Faytoncu başını kaldırmadan, "Boş değilim" diye bağırdı.

"Benim" dedi Nehlûdov. "Ama önemli değil, alın." Faytoncuya dönerek ekledi, "Parasını ben vereceğim."

Komiser, "Hâlâ ne bekliyorsunuz?" diye bağırdı. "Tutun!"

Polis memuru, kapıcılar, bir de er, ölmek üzere olan mahkûmu kaldırıp arabanın koltuğuna oturttular ama adamın başı geri düştü ve koltuktan aşağı kaydı. Komiser, sertçe, "Yatırın onu" diye bağırdı.

Polis, ölmek üzere olan mahkûmun yanına oturup, onu güçlü sağ koluyla belinden kavradı. "Efendim" dedi, "ben böyle götürürüm." Er, cezalının sandallı, çorapsız ayaklarını kaldırıp arabacı yerinin altına uzattı.

Komiser yerde mahkûmun yamuk yumuk şapkasını gördü, alıp geriye düşmüş, ıslak başına geçirdi onu. Sonra, "Marş" diye komut verdi.

Arabacı canı sıkkın, sağına soluna baktı, başını salladı, geri dönüp yavaş yavaş karakola doğru yürüdü. Er de yanı sıra yürüyordu. Mahkûmun yanında oturan polis memuru, araba sallandıkça sağa sola devrilen bedeni dik tutmaya çalışıyordu. Er, arada bir eğilip ayakkabısını düzeltiyordu. Nehlûdov da arkalarından yürüyordu.

XXXVII

Araba, nöbet bekleyen bir itfaiye erinin yanından geçip avluya girdi, kapılardan birinin önünde durdu. Avluda itfaiye erleri kollarını sıvamış, yüksek sesle konuşup, kahkahalarla gülerek arabalarını yıkıyorlardı.

Araba durunca birkaç polis memuru koşup geldi, ölmek üzere olan mahkûmu koltuk altından ve bacaklarından tutarak, arabadan indirdiler.

Mahkûmu getiren polis de arabadan indi, uyuşmuş kolunu salladı, şapkasını eline alıp haç çıkardı. Mahkûm ölmüştü. Ölüyü kapıdan sokup merdivenden çıkardılar. Nehlûdov da arkalarından gitti. Geldikleri küçük, pis odada dört karyola vardı. Pijamalı iki hasta oturuyordu. Birinin ağzı çarpık, boynu sargılıydı. Diğeri veremliydi. İki karyola boştu. Birine mahkûmu yatırdılar. Gözleri parlayan, kaşlarını durmadan oynatan, üzerinde bir gömlek ve ayaklarında çoraptan başka bir şey olmayan ufak tefek bir adam çabuk, yumuşak adımlarla mahkûma yaklaştı, yüzüne baktı. Sonra Nehlûdov'a dönerek, kahkahalarla gülmeye başladı. Burada yatan bir deliydi bu. "Beni korkutmaya çalışıyorlar" dedi. "Ama avuçlarını yalarlar."

Biraz sonra komiserle sağlık memuru da geldi. Sağlık memuru ölüye yaklaştı, henüz yumuşak ama ölüm beyazlığının yavaş yavaş

sardığı, çilli elini tutup kolunu kaldırdı, bir süre havada tutup bıraktı. Kol taş gibi ölünün karnının üzerine düştü. Sağlık memuru başını salladı, "Tamamdır" dedi.

Ama belli ki adet yerini bulsun diye ölünün kaba kumaştan ıslak gömleğinin önünü açtı, kıvırcık saçlarını ensesinde toplayıp kulağını, mahkûmun hareketsiz, sarı, geniş göğsüne koydu. Herkes susmuştu. Sağlık memuru doğruldu, bir kere daha salladı başını. Ölünün açık duran mavi gözlerinin önce birine, sonra öbürüne dokundu parmağıyla.

Deli durmadan sağlık memuruna doğru tükürüyordu. "Korkutamazsınız beni, boşuna uğraşmayın" diye bağırıyordu.

Komiser, "Evet?" diye sordu.

Sağlık memuru, "Evet" dedi. "Ölü odasına almak gerek onu."

"İyi baktınız mı, gerçekten ölmüş mü?" diye sordu komiser.

Sağlık memuru, nedense ölünün göğsünü örterek, "Gerçekten" dedi. "Matvey İvanıç'ı çağırtayım, bir de o baksın. Petrov, koş Matvey İvanıç'ı çağır." Sonra çıkıp gitti.

Komiser, "Ölü odasına götürün" dedi.

Ölünün yanından bir an olsun ayrılmayan ere döndü: "Sonra odama gel sen, imza atacaksın."

Er, "Başüstüne efendim" dedi.

Polisler ölüyü kaldırdılar, merdivenden aşağı indirdiler. Nehlüdov peşlerinden gitmek istiyordu, deli durdurdu onu. "Siz onlarla birlikte değilsiniz galiba, öyleyse bir sigara verin."

Nehlüdov sigara paketini çıkarıp uzattı. Deli, kaşlarını oynatarak, burada ona telkin yoluyla nasıl eziyet ettiklerini anlatmaya koyuldu. "Hepsi düşman bana, medyumları aracılığıyla durmadan kötülük yapıyorlar, acı..."

Nehlüdov, "Kusura bakmayın" diye kesti sözünü. Onu dinlemeden avluya çıktı. Ölüyü nereye götüreceklerini görmek istiyordu.

Polisler avluyu geçmiş, bodrum kapısından giriyorlardı. Nehlûdov arkalarından yürüdü ama komiser durdurdu onu "Bir isteğiniz mi vardı?"

"Hayır" dedi Nehlûdov.

"Öyleyse gidin."

Nehlûdov ses çıkarmadı, arabanın yanına gitti. Arabacı uyuyordu. Nehlûdov onu uyandırıp, gara çekmesini söyledi.

Daha yüz adım gitmemişlerdi, bir yük arabasıyla karşılaştılar. Arabanın yanında yine silahlı bir er yürüyordu. Belli ki ölmüş bir başka mahkûm vardı arabada. Mahkûm sırtüstü yatıyordu yük arabasının içinde. Bez şapkası burnunun üzerine kaymıştı. Siyah sakalları vardı ve saçları tıraş edilmiş kafası araba her sarsıldığında sallanıyordu. Kalın çizmeli arabacı atın yularından tutmuş, yanı sıra yürüyordu. Arkada bir polis vardı. Nehlûdov arabacının sırtına dokundu. Arabacı, atı durdurarak, "Ne yapıyor bunlar" diye sordu.

Nehlûdov arabadan indi, nöbetçi itfaiye erinin yanından geçip, yük arabasının arkasından avluya girdi. İtfaiye erleri arabaları yıkamış, götürmüşlerdi. Şimdi onların yerinde açık mavi sırmalarıyla uzun boylu, elmacık kemikleri çıkık itfaiye komutanı duruyor, elleri cebinde, bir itfaiye erinin önünden geçirdiği, boynu incelmiş ata sert sert bakıyordu. At ön ayaklarından birine basarken hafifçe aksıyordu. İtfaiye komutanı, yanındaki veterinere öfkeyle bir şeyler söylüyordu.

Komiser de oradaydı. Yeni gelen ölüyü görünce arabanın yanına geldi. Başını iki yana sallayarak, "Nerede buldunuz bunu?" diye sordu.

Polis memuru, "Staraya Gorbatovskaya'da" diye cevap verdi.

İtfaiye komutanı, "Mahpus mu?" dedi.

"Evet efendim."

Komiser, "Bugün ikinci bu" dedi.

"Ne yaparsınız" diye mırıldandı itfaiye komutanı. "Hava da çok sıcak olunca..." Sonra aksayan atı götüren itfaiye erine dönüp bağırdı: "Köşedeki ahıra götür onu. Hayvan oğlu hayvan seni, senden on kat değerli olan atları sakatlamayı gösteririm ben sana."

Polisler ölüyü kaldırdı, yukarı odaya götürdüler. Nehlüdov, hipnotize olmuş gibi peşlerinden gidiyordu. Bir polis memuru, "Siz ne arıyorsunuz" diye sordu. Nehlüdov cevap veremeden gidiyordu ölünün arkasından.

Deli yatağına oturmuş, Nehlüdov'un verdiği sigarayı hırsla içiyordu. "A, siz misiniz?" dedi. Kahkahayla gülmeye başladı gene. Ölüyü görünce yüzünü buruşturdu. "Yine mi? Tadını kaçırdınız artık, çocuk mu sanıyorsunuz beni?" Nehlüdov'a dönüp gülümsedi. "Değil mi?"

Nehlüdov ölüye bakıyordu. Polisler önünden çekilmişti, yüzünü örten şapkasını da kaldırmışlardı. Diğer ölünün tersine, yüzü son derece güzeldi, bedeni de biçimliydi. Güçlü kuvvetli olduğu belliydi. Yarısını tıraş ederek çirkinleştirdikleri başına, bir zamanlar siyah olan ancak şimdi hayat ışığı kaybolmuş gözlerinin üstünde yükselen dar alnına rağmen çok yakışıklıydı. İnce, siyah bıyıkların üstündeki kemerli, küçük burnu da biçimliydi. Yavaş yavaş morarmaya yüz tutmuş dudaklarına sanki bir gülümseme yapışıp kalmıştı. Başının tıraş edilmiş tarafında, küçük, sağlam, güzel bir kulak görünüyordu. Yüz ifadesi sakin ve sert, hem de içtendi. Bu insanın ellerinden, zincire vurulmuş ayaklarının ince kemiklerinden, ölçülü, biçimli bedeninden onun bir zamanlar ne kadar güzel, güçlü, becerikli bir insan olduğu anlaşılıyordu. İtfaiye komutanının ayağı incitildi diye kızdığı o attan daha değerli bir varlık olduğu belliydi. Oysa öldürmüşlerdi onu. Bir insan olarak ölümüne hiç kimse üzülmüyordu. Ölümü, yakında kokacak bu cesedi ortadan kaldırmak zorunda olmanın verdiği telaşın can sıkıntısından başka bir duygu uyandırmamıştı kimsede.

Odaya doktor, sağlık memuru, baş komiser geldi. Doktor kısa boylu, şişman bir adamdı, açık gri ipek bir ceket, aynı kumaştan, adaleli baldırlarına yapışmış dar bir pantolon giyiyordu. Baş komiser ufak tefek, şişmandı. Nefesini ağzında tutmak alışkanlığı kırmızı, yuvarlak yüzünü daha da yuvarlak gösteriyordu. Doktor ölünün yattığı karyolaya oturdu, tıpkı sağlık memuru gibi, kolunu kaldırıp bıraktı, kalbini dinledi, pantolonunu çekeleyerek kalktı. "Ölmüş" dedi.

Baş komiser, ağzını tıka-basa nefesle doldurup, yavaşça bıraktıktan sonra ere döndü. "Hangi hapishaneden?"

Er cevap verdi, ölünün üzerindeki zincirleri hatırlattı.

Baş komiser, "Söylerim çıkarırlar" dedi. "Demircimiz var." Gene ağzını nefesle doldurup yanaklarını şişirdi, sonra yavaş yavaş bırakarak kapıya yürüdü.

Nehlüdov doktora, "Neden öldü bu adamlar?" diye sordu.

Doktor gözlüklerinin arkasından baktı ona. "Neden olacak?" dedi. "Güneş çarpmasından. Güneş ışığının girmediği hücrede bütün bir kış hareketsiz oturduktan sonra birden güneşe, hem de bugünkü gibi bir güneşe çıkarsa böyle olur. Kalabalıkta gidiyorlar, hava akımı da yok. Çarpıyor güneş."

"Neden böyle götürüyorlar onları öyleyse?"

"Bana sormayın bunu, götürenlere sorun. Kusura bakmayın, hiç zamanım yok."

Doktor pantolonunu can sıkıntısıyla aşağı doğru çekerek hastaların yanına gitti. Boynu sargılı, ağzı çarpık, soluk yüzlü hastaya, "İşler nasıl bakalım?" dedi.

Bu arada deli sigara içmeyi bırakmış, yatağında oturuyor, doktora doğru tükürüyordu.

Nehlüdov aşağı indi, avluya çıktı, itfaiye atlarının, tavukların, bakır miğferli nöbetçinin yanından geçip sokağa çıktı, gene uykuya dalmış arabacıyı uyandırıp istasyona doğru yola çıktı.

XXXVIII

Nehlûdov istasyona geldiğinde mahkûmlar, pencereleri parmaklıklı vagonlara binmişlerdi bile. Peronda tanıdıklarını yolcu etmeye gelen birkaç kişi vardı, onları da vagonlara yaklaştırmıyorlardı. Erler telaşlıydı. Hapishaneden istasyona gelinceye kadar, Nehlûdov'un gördüklerinden başka güneş çarpmasından üç mahkûm daha ölmüştü. Birini, diğerleri gibi, en yakın karakola götürmüşlerdi, öbür ikisi burada, istasyonda ölmüştü.[87] Erlerin telaşı, götürdükleri kafilede sapasağlam beş kişinin ölmesinden değildi. Bunu umursadıkları yoktu, bütün düşündükleri, bu gibi durumlarda yasada öngörülenleri harfi harfine yapmaktı. Ölüleri kâğıtlarıyla birlikte gerekli yere teslim etmek ve Nijni'ye götürülmesi gereken mahkûm sayısından bunu düşmek... Özellikle böyle bir sıcakta büyük işti bu.

Görevlilerin hepsi bu işle uğraştığı için Nehlûdov'u da diğer bekleyenleri de vagonların yanına bırakmıyorlardı. Ama Nehlûdov astsubaya para vererek bunu başardı. Astsubay, komutanın görmemesi için çabucak konuşup hemen geri gelmesini söylemişti. Bütün tren on sekiz vagondu. Komutanlık vagonu dışında geri ka-

87 1880 yıllarında Butrskii cezaevinde Nijegorodsk istasyonuna götürülürken güneş çarpmasından aynı günde beş mahkûm ölmüştü. (L. N. Tolstoy'un notu)

lanların hepsi tıka basa mahkûm doluydu. Vagonların pencerelerinin önünden geçerken içeride konuşulanlara kulak kabartıyordu Nehlûdov. Her vagondan zincir şakırtısı, gürültü patırtı, küfürle karışık konuşmalar duyuluyordu. Ama Nehlûdov'un beklediği gibi yolda düşüp ölen mahkûmlardan söz eden yoktu. Daha çok torbalardan, içecek sudan, oturacak yerden konuşuluyordu. Bir pencereden içeri baktı; koridorda birkaç er, mahkûmların kelepçelerini çıkarıyordu. Mahkûm ellerini uzatıyor, er anahtarla kelepçenin kilidini açıp çıkarıyordu. Bir başka er de kelepçeleri topluyordu. Erkeklerin olduğu vagonları geçip, kadınların vagonlarına geldi Nehlûdov. İkinci vagondan bir kadın iniltisi duyuluyordu. "O-o-of anam, babam o-o-of!"

Nehlûdov yürüyüp geçti, bir erin yol göstermesiyle, üçüncü vagonun penceresine yaklaştı. Yüzünü parmaklığa yaklaştırınca, ekşi ter kokusuyla yüklü sıcak bir hava çarptı yüzüne. Sık sık ince kadın sesleri duyuluyordu. Tahta sıralarda terli yüzleri kıpkırmızı olmuş, önlüklü, bluzlu kadınlar oturuyor, yüksek sesle konuşuyorlardı. Nehlûdov'un parmaklığa dayanan yüzü dikkatlerini çekti. Pencere dibinde oturanlar susup ona doğru uzandı. Maslova üzerindeki bluzu, başörtüsünü bile çıkarmamıştı. Karşı pencerenin dibinde oturuyordu. Her zamanki gibi gülümseyen Fedosya da oradaydı. Nehlûdov'u tanıyınca Maslova'yı dürttü, pencereyi işaret etti. Maslova aceleyle kalktı, siyah saçlarını başörtüsüyle örttü, aydınlanan kırmızı, terli yüzünü bir gülümseme kapladı, pencerenin yanına gelip parmaklığı tuttu. "Çok sıcak" dedi.

"Eşyaları aldınız mı?"

"Aldım, teşekkür ederim."

Güneşte ısındıkça ısınan vagonun penceresinden soba borusundan çıkar gibi sıcak hava vuruyordu Nehlûdov'un yüzüne. "Başka bir şey lazım mı?" diye sordu.

"Değil, sağ olun."

Fedosya karıştı söze: "İçecek bir şey olsaydı..."

"Evet" dedi Maslova, "içecek bir şey olsa..."

"Suyunuz yok mu?"

"Hepsi bitti, getirecekler."

Nehlüdov, "Hemen" dedi, "ere söylerim, getirir. Nijni'ye kadar görüşemeyeceğiz bir daha."

Maslova sevinçle, Nehlüdov'un gözlerinin içine bakarak, bundan haberi yokmuş gibi, "Siz de mi geliyorsunuz" diye sordu.

"Arkadaki trendeyim."

Maslova hiçbir şey söylemedi, bir süre sonra derin bir iç geçirdi yalnızca.

Kaba sesli, yaşlı bir kadın, "Beyim" dedi, "yolda on iki kişinin öldüğü doğru mu?" Korableva'ydı bu.

Nehlüdov, "On iki kişi olduğunu duymadım" diye cevap verdi. "Ben iki tanesini gördüm."

"On iki kişi ölmüş diyorlar. Bunun için ceza almaz mı şeytanın doğurdukları?"

Nehlüdov, "Kadınlardan fenalaşan oldu mu?" diye sordu.

Kısa boylu bir kadın gülümsedi, "Kadınlar daha dayanıklıdır. Yalnız biri doğurmak istemiş. Orada bağırıp duruyor."

İnlemelerin geldiği yandaki vagonu gösterdi. Sevinç gülümsemesini saklamaya çalışan Maslova, "Başka bir şey lazım mı diye sormuştunuz" dedi, "bu kadını bırakamazlar mı acaba burada? Çok acı çekiyor zavallı. Komutana bir söyleseydiniz."

"Söylerim."

Maslova, gülümseyen Fedosya'yı işaret ederek, "Bir de Taras'ı, kocasını göremez mi acaba? Sizinle aynı trene binecek."

Bir astsubayın sesi duyuldu. "Beyefendi, mahkûmlarla konuşmak yasaktır."

Nehlûdov pencereden çekildi. Doğurmak üzere olan kadınla, Taras'ı söylemek için komutanı aramaya gitti ama uzun süre bulamadı, askerlerden de bir cevap alamadı. Hepsi de telaşlıydılar. Kimi mahkûmları bir yerden bir yere götürüyor, kimi kendine yemeklik bir şeyler almaya koşuyor, eşyalarını vagonlara yerleştiriyor, kimileri de komutanın, kafileyle beraber gelen karısına hizmet ediyordu. Hepsi de isteksiz cevap veriyorlardı Nehlûdov'a.

Nehlûdov komutanı bulduğunda ikinci zil çalmıştı. Subay, ağzını örten bıyıklarını, kısa kolunu kaldırarak sıvazlarken sağlık memuruna bir sebepten dolayı bağırıyordu. Omuzlarını kaldırmış, "Ne istiyorsunuz" diye sordu Nehlûdov'a.

"Bir kadın doğurmak üzere vagonda, düşündüm ki, acaba...

Komutan ilgisiz, "Bırakın doğursun" dedi. Kısa kollarını hızla sallayarak vagonuna doğru yürüdü.

Bu arada elinde düdükle hareket memuru geçti. Son zil duyuldu, düdük öttü, perondakiler arasında, kadın vagonlarında ağlayanlar, yüksek sesle dua edenler vardı. Nehlûdov, Taras'ın yanında duruyor, tıraşlı erkek başlarının göründüğü, pencereleri parmaklıklı vagonların, önünden peş peşe geçişine bakıyordu. Sonra birinci kadın vagonu geçti önlerinden, düz saçlı, başörtüsüz kadın başları vardı parmaklıkların iç tarafında. Arkasından, hâlâ aynı kadın inlemesinin duyulduğu ikinci vagon, daha sonra Maslova'nın bulunduğu vagon geçti. Diğer kadınlarla beraber parmaklığa yapışmış, acı acı gülümseyerek Nehlûdov'a bakıyordu.

XXXIX

Nehlûdov'un bineceği yolcu treni iki saat sonra kalkacaktı. Nehlûdov bu arada ablasına bir kere daha uğramayı düşünmüş ama sabahtan beri şahit olduğu olaylar yüzünden kendini o kadar heyecanlı ve bitkin hissediyordu ki, birinci mevkideki küçük kanepesine oturunca bir uyku çöktü üzerine, döndü, elini yanağının altına koydu ve hemen uyudu.

Elinde peçeteyle duran fraklı bir garson uyandırdı onu. "Beyefendi, beyefendi, Prens Nehlûdov siz misiniz? Bir hanımefendi sizi arıyor."

Nehlûdov gözlerini ovalayarak yerinden fırladı, nerede olduğunu, o sabah olanları hatırladı. Aklında yalnızca, mahkûm kafilesinin yürüyüşü, ölüler, pencereleri parmaklıklı vagonlar, parmaklıkların arkasındaki kadınlar, kimsenin yardım elini uzatmadığı, doğum sancıları çeken ve bir de demir parmaklıkların arkasından ona acıyla gülümseyen kadın. Ama bambaşka şeyler gördü. Şişeler, yemişlikler, mumlar, yemek takımlarıyla donatılmış bir masa ve bu masanın çevresinde dolaşan becerikli garsonlar.

Nehlûdov doğrulup oturdu. Ancak toparlanabilmişti. Etrafındakilerin merakla kapıya baktıklarını fark etti. Başını çevirince iki kişinin, tekerlekli koltukta oturan bir kadını taşıdığını gördü. Önde duran uşağı Nehlûdov bir yerden tanıyordu. Arkada du-

ran, kasketi sırmalı kapıcı da yabancı değildi ona. Tekerlekli koltuğun arkasından önlüklü, saçları bukle bukle, zarif bir oda hizmetçisi yürüyordu. Elinde deri bir çanta ve şemsiyeler vardı. Daha arkada kalın dudaklı, tutuk boyunlu, göğsünü öne çıkarmış, yol şapkasını giymiş Prens Korçagin yürüyordu. Sonra Missi, Mişa, Nehlüdov'un da tanıdığı, uzun boyunlu, gırtlak kemiği çıkık, her zaman neşeli diplomat Osten vardı. Gülümseyen Missi'ye heyecanla bir şeyler anlatıyordu yürürken. En arkada da öfkeyle sigara içen doktor yürüyordu. Korçaginler, prensesin kız kardeşinin Nijegorod yolundaki malikânesine gidiyorlardı.

Koltuğu taşıyanlar ve beraberindekilerin, kadınlar bölümünde son bulan bu geçişi yolcularda büyük bir merak ve saygı uyandırmıştı. Yaşlı prens masaya oturup garsonu çağırdı ve bir şeyler istedi. Missi'yle Osten de yemek salonunda kalmışlardı. Oturmak üzereydiler ki, kapıda tanıdık bir kadın görüp yanına yürüdüler. Natalya İvanovna'ydı bu. Natalya İvanovna, Agrafena Petrovna ile etrafına bakınarak yemek salonuna giriyordu. Missi ve kardeşini de o zaman görmüştü. Nehlüdov'a başıyla selam vererek Missi'nin yanına gitti ama onunla öpüştükten sonra hemen Nehlüdov'a döndü: "En sonunda buldum seni."

Nehlüdov ayağa kalkıp Missi, Mişa, Osten'le tokalaştı, konuşmaya başladılar. Missi, köydeki evlerinin yandığını, bu yüzden teyzesinin yanına gitmek zorunda kaldıklarını anlatıyordu. Osten fırsattan yararlanarak, yangınla ilgili komik bir fıkra anlatmaya başladı.

Nehlüdov, Osten'i dinlemeden ablasına döndü. "Geldiğine sevindim" dedi.

"Geleli epey oluyor. Agrafena Petrovna'yla birlikte geldik." Yaşlı kadının üzerinde ince bir pardösü, başında şapka vardı. Uzaktan içten bir gülümsemeyle, başıyla çekingen bir selam verdi Nehlüdov'a. Natalya İvanovna devam ediyordu: "Seni her yerde aradık."

"Uyuyakalmışım. Geldiğine çok sevindim. Ben de sana bir mektup yazıyordum."

Natalya İvanovna ürkek, "Gerçekten mi?" dedi. "Neden?"

Abla kardeş arasında özel bir konuşmanın başladığını fark eden Missi, ona eşlik eden erkeklerle uzaklaştı. Nehlüdov, ablasıyla birlikte pencerenin önündeki kadife kanepeye, birinin orada bıraktığı eşyalar ve battaniyenin yanına oturdu.

Nehlüdov hemen anlatmaya başladı. "Dün sizden ayrıldıktan sonra geri dönüp özür dilemeyi çok düşündüm ama nasıl karşılayacağını bilmiyordum. Kocana karşı kabalık ettim ama sonra çok üzüldüm."

"İsteyerek yapmadığını biliyordum, inanıyordum buna. Biliyorsun ki..." Birden gözleri doldu, kardeşinin elini tuttu. Belli bir anlamı yoktu bu sözlerin ama Nehlüdov ablasının ne demek istediğini anlamış, duygulanmıştı. Natalya İvanovna, kocasını çok sevdiğini ama onu, kardeşini de çok sevdiğini ve onların arasındaki her anlaşmazlığın kendine acı verdiğini anlatmak istemişti.

Nehlüdov, "Çok teşekkür ederim..." dedi. "Ah, bugün ne korkunç şeylere şahit oldum."

Ölen ikinci mahkûmu hatırlamıştı. "İki mahkûmu öldürdüler."

"Öldürdüler mi? Nasıl?"

"Basbayağı. Bu sıcakta onları dışarı çıkardılar. İkisi de güneş çarpmasından öldü."

"Olamaz. Bugün mü?"

"Evet. Cesetlerini gördüm."

Natalya İvanovna heyecanlanmıştı. "Ama neden öldürsünler? Öldüren kim?"

Nehlüdov, ablasının da bu konuda kocası gibi düşündüğünü fark edince sinirle, "Onları bu yolculuğa zorla çıkaranlar" diye cevap verdi.

Yanlarına gelen Agrafena Petrovna, "Aman Tanrım!" diye haykırdı.

Nehlüdov, "Bu zavallıların başına gelenlerden hiç haberimiz yok!" dedi. Biraz ileride bir masada oturmuş, boynuna peçete bağlayıp meyveli içkisini içmeye hazırlanan yaşlı prense bakarak ilave etti."Oysa olmalı."

Prens, "Nehlüdov, serinlemek ister misiniz?" diye seslendi. "Bu sıcakta iyi olur."

Nehlüdov başını "istemem" anlamında sallayıp ablasına döndü.

Natalya İvanovna, "Ne yapmak istiyorsun" dedi.

"Elimden ne geliyorsa... Bilmiyorum ama bir şeyler yapmak zorunda olduğumu biliyorum. Elimden gelen her şeyi yapacağım."

"Evet, anlıyorum seni." Gülümseyerek gözleriyle Korçagin'i işaret etti: "Ya bunlar ne olacak? Her şey bitti mi artık?"

"Bitti. Hem sanıyorum, iki taraf da hiç üzülmeyecek buna."

"Doğrusu yazık. Ben üzüldüm." Natalya İvanovna kararsız, ürkek devam etti: "Diyelim ki haklısın ama neden kendini bağlamak istiyorsun? Neden Sibirya'ya gidiyorsun?"

Nehlüdov, bu konuyu kapatmak için ciddi, soğuk, "Öyle gerekiyor o yüzden" dedi. Ama ablasına karşı soğuk davrandığı için kendinden utandı. "Düşüncelerimi neden açmayayım ona" diye düşündü. Yaşlı oda hizmetçisine bakarak "Varsın Agrafena Petrovna da duysun" dedi kendi kendine. Agrafena Petrovna'nın yanlarında bulunması, kararını ablasına açması için onu daha da kışkırtmıştı. "Katyuşa'yla evlenmek istememden mi söz ediyorsun?" dedi. "Şunu bilmelisin ki, onunla evlenmeye kararlı olduğumu söyleyince bunu kesinlikle reddetti." Bundan söz etmeye başladığında sesi yine titremeye başlamıştı. "Kendisi için böyle bir fedakârlıkta bulunmamı istemiyor ama kendi birçok şeyi feda ediyor. Ben de bunları kabul edemem. İşte bu yüzden onunla beraber gidiyorum,

her yerde yanında olacağım, elimden geldiğince yardım edeceğim ona, acısını hafifletmeye çalışacağım."

Natalya İvanovna konuşmuyordu. Agrafena Petrovna soru dolu bakışlarla Natalya İvanovna'ya baktı, başını salladı.

Tam bu sırada kadınlar bölümünden az önceki grup çıktı tekrar. Aynı yakışıklı uşak Flip'le kapıcı eşlik ediyordu prensese. Prenses onları durdurdu. Başıyla işaret ederek Nehlüdov'u yanına çağırdı. Parmakları yüzük dolu beyaz elini güçlükle ona uzatıp, sıcaktan söz etmeye başladı. "Epouvantable![88] Dayanamıyorum. Ce climat me tue[89]" Rusya ikliminin kötülüklerini sayıp döktükten, Nehlüdov'un onlara gelmesini söyledikten sonra uşaklara işaret verdi. Uzaklaşırken uzun yüzünü Nehlüdov'a döndü. "Bekliyoruz, mutlaka gelin" diye ilave etti.

Nehlüdov perona indi. Prensesi sağa, birinci mevkiye doğru götürdüler. Nehlüdov, eşyalarını taşıyan istasyon hamalının arkasından Taras'la beraber sola yürüdü. Taras'ı göstererek, ablasına, "İşte yol arkadaşım" dedi. Taras'tan daha evvel söz etmişti ona. Nehlüdov üçüncü mevkiinin önünde durdu. Taras ve hamal da eşyalarla birlikte içeri girince Natalya İvanovna, "Üçüncü mevkide mi gideceksin?" diye sordu.

"Evet" dedi Nehlüdov. "Burası daha iyi benim için, Taras'la beraber yolculuk edeceğim." Birden ses tonu değişti. "Aklıma gelmişken söyleyeyim. Kuzminskoye'de toprağı köylülere vermiş değilim henüz. Öldüğümde senin çocuklarına kalacak orası."

Natalya İvanovna, "Kes artık Dimitri" dedi.

"Versem bile, geri kalan her şey onların olacak, çünkü evleneceğimi hiç sanmıyorum, evlensem bile çocuğum olmayacak sonra..."

88 Korkunç! (Fransızca)
89 Bu iklim öldürecek beni. (Fransızca)

Natalya İvanovna, "Dimitri, bu konuyu kapat lütfen" diye kesti sözünü.

Ama sözlerinin ablasının hoşuna gittiği kaçmamıştı Nehlüdov'un gözünden.

Birinci mevkiinin, Prenses Korçagina'nın olduğu vagonun önünde küçük bir kalabalık vardı. Geç kalan birkaç yolcu peronun tahtalarında topuklarının çıkardığı seslerle birlikte yerlerine koşuyor, görevliler kapıları kapıyor, yolculara yerlerini almalarını, yolcu olmayanlara da peronu boşaltmalarını söylüyorlardı.

Nehlüdov, güneşte fırın gibi ısınmış vagona girdi ve sahanlığa çıktı.

Natalya İvanovna şık şapkası ve şalıyla Agrafena Petrovna'nın yanında duruyordu. Söyleyecek bir şey arıyor ama bulamıyordu. "Ecrivss"[90] bile diyemedi. Ayrılıklarda söylenmesi adet olan bu lafa eskiden kardeşiyle çok gülerlerdi.

Para ve miras hakkında yapılan o kısa konuşma aralarında var olan abla kardeş ilişkisini bir anda darmadağın etmiş, iki yabancı haline getirmişti onları. Tren hareket ettiği zaman Natalya İvanovna bile buna sevinmişti. Başını öne eğerek, "Güle güle" demişti yalnızca, "Güle güle Dimitri, yolun açık olsun!" Tren uzaklaşınca kardeşiyle yaptığı bu konuşmayı kocasına nasıl aktaracağını düşünmeye başlamış, ciddileşen yüzünü bir telaş ifadesi kaplamıştı.

Ablasına karşı en içten duygulardan başka bir duygu beslemediği, ondan hiçbir şey gizlemediği halde, Nehlüdov da ablasından bir an evvel uzaklaşmak istemişti. Bir zamanlar en yakını olan Nataşa'nın yerine, artık hiç hoşlanmadığı yabancı, kara sakallı bir adamın karısının, kölesinin geldiğini hissetmişti. Ablasının yüzü, kocasını en çok ilgilendiren sorudan sonra, toprağını köylülere dağıtma ve miras işinden söz edince aydınlanmıştı çünkü. Bu çok acı vericiydi.

90 Mektup yaz. (Fransızca)

XL

Kızgın güneşin sabahtan beri kavurduğu, tıklım tıklım insan dolu, büyük üçüncü mevki vagonun içinde öylesine boğucu bir hava vardı ki, Nehlüdov içeri girmemiş, sahanlıkta kalmıştı. Ama burası da hava alınıyordu. Tren evlerin arasından çıkınca derin bir soluk alabildi. Kendi kendine ablasına söylediği sözleri tekrarladı. "Evet, cesetlerini gördüm." O günün anıları içinde birden ikinci ölünün güzel yüzü, gülümseyen dudakları, sert ifadeli alnı, başının morarmaya başlamış saçsız yanındaki küçük, sağlam kulağı olağanüstü bir canlılıkla geldi gözlerinin önüne. "İşin en kötü yanı da, öldürüldüğü halde, katilin kim olduğunun bilinmemesiydi. Öldürdüler onu. Diğer mahkûmlar gibi onu da Maslennikov'un emri üzerine götürüyorlardı. Maslennikov her zaman yaptığı budalaca şeyi yapıp, resmi kâğıdın altına imzasını atmıştır, suçlu da hissetmiyordur şimdi kendini. Mahkûmları muayene eden hapishane doktoru en azından görevini yerine getirip, zayıfları ayırdı. Böyle korkunç bir sıcağın olacağını ve kafileyi bu kadar geç saatte yola çıkararak onları böyle kalabalık bir şekilde götüreceklerini bilemezdi. Ya hapishane müdürü? Ama müdür belirtilen günde belirtilen sayıda kürek mahkûmunu, sürgün erkek ve kadınların trene bindirilmesi için verilen emri yerine getirdi. Görevi, burada sayıyla aldığı mahkûmları oraya sayıyla teslim etmek olan kafile komutanı da suçlu olamazdı. Kafileyi her zamanki gibi, kanunun emrettiği şekilde götürüyordu. Güçlü kuvvetli insanların da-

yanamayıp öleceklerini nereden bilebilirdi? Hiç kimse suçlu değildi ama öldürülmüştü bu insanlar, hem de onların ölümünde suçu olmayan bu insanlar tarafından.

"Valiler, müdürler, komiserler, polis memurları insana insan gibi davranmadığı, daha kötüsü böyle davranmak gerektiğine inanmadığı için bunlar oluyor" diye düşünmeye devam ediyordu Nehlüdov. "Maslennikov da, müdür de, kafile komutanı da eğer vali, müdür, ya da subay olmasaydı, insanları böyle sıcak bir günde, böylesine kalabalık bir halde yola çıkarmadan evvel yirmi kere düşünürler, yolda yirmi kere mola verirlerdi. Düşecek gibi olan ya da nefesi tıkanan birilerini görünce de sıradan çıkarıp, gölgeye götürürlerdi. Üzücü bir olay yaşanınca da en azından içleri sızlardı. Ama bunu yapmadılar, yapmak isteyenlere de engel oldular. Onlar için önemli olan insan ve insanlara karşı olan görevleri değil, her şeyin üstünde gördükleri mesleklerine karşı olan görevleri çünkü. İşte asıl sebep bu. Bir saat için bile olsa, özel bir durum için bile olsa, önemli olanın insan sevgisi olduğu, bundan daha önemli bir şeyin olmadığı kabul edilse, suçluluk duygusu hissetmeden kimse başkalarına kötülük yapamaz."

Nehlüdov düşüncelere dalmış, havanın değiştiğini fark etmemişti. Güneş öndeki alçak, dağınık bulutların arkasına saklanmış, batıdan, açık gri bir yağmur bulutu yaklaşıyordu. Yağmur uzaklarda tarlalara, ormanlara yağmaya başlamıştı bile. Nemli bir yağmur kokusu kaplamıştı her tarafı. Yağmur bulutları şimşeklerle aydınlanıyor, gök gürültüsü trenin gürültüsüne daha sık aralıklarla karışıyordu. Bulutlar yaklaşıyor, rüzgarın sürüklediği iri yağmur taneleri sahanlıkta, Nehlüdov'un pardösüsüne düşmeye başlıyordu. Diğer tarafa geçti Nehlüdov. Uzun zamandır yağmur bekleyen toprağın ıslak serinliğini, kokusunu ciğerlerine çekerek, arkada kalan bahçelere, ağaçlara, sararan çavdar tarlalarına, henüz yeşil yulaflara, çiçek açmış patates tarlalarına bakmaya başladı. Her şey parlıyordu sanki. Yeşil daha bir yeşil, sarı daha bir sarı, siyah daha bir siyahtı.

Nehlüdov, bereketli yağmur altında canlanan tarlalara, bahçelere, bağlara sevinçle bakıyor, "Yağ, daha çok yağ" diye mırıldanıyordu.

Bardaktan boşanırcasına yağan yağmur kısa sürdü. Bulutlar geride kaldı. Yağmurun son, küçük damlaları düşüyordu şimdi. Yüzünü tekrar gösteren güneş, her şeyi parlak bir aydınlığa boğdu. Doğuda, ufkun hemen üstünde, pembe rengi ağır basan ve bir ucu boşlukta kaybolan bir gökkuşağı oluşmuştu.

Doğada bu değişiklikler olup bittikten sonra tren yoluna devam ederken Nehlüdov tekrar düşünceleriyle baş başa kaldı. "Ne düşünüyordum? Evet, bu insanların aslında çoğunlukla temiz yürekli, iyi insanlar olduklarını, devlet hizmetinde çalıştıkları için böyle duygusuzlaştıklarını düşünüyordum."

Hapishanede olup bitenleri anlatırken Maslennikov'un takındığı ilgisiz tavrı hatırladı. Müdürün sertliğini, kafile komutanı subayın mahkûmların arabalara binmesine izin vermeyerek, trende doğurmak üzere bir kadının bulunduğunu duyunca bunu hiç umursamadığını hatırladı. "Bu insanların böylesine hain, en basit acıma duygusundan böylesine yoksun olmalarının tek sebebi devlet hizmetinde çalışmalarıdır. Devlet memuru oldukları için, şu toprağın suya olduğu gibi onlar da insan sevgisine karşı duyarsızlar. Valiler, müdürler, polisler belki gerekli ama insanlara verilen en önemli duygudan, birbirine acıma, birbirini sevme duygusundan yoksun olduğunu görmek korkunç bir şey."

"Bunun tek sebebi, bu insanların, yasa olmayan şeyi yasa olarak kabul etmeleri; dünya var olduğu sürece kalacak şeyleri de yasa diye kabul etmemeleridir. Tanrı'nın insanoğlunun kalbine koydukları değişmez. Onun için sıkılıyorum bu insanların yanında. Düpedüz korkuyorum onlardan. Gerçekten de haydutlardan bile korkunçlar. Acıyabilir haydut ama bunlar acımaz. Şu taşlar nasıl ki bitkilere karşı dayanıklıdır, onlar da acıma duygusuna karşı o kadar dayanıklıdır. Korkunç olmaları da bu yüzden işte...

Pugaçovlar'ın, Razinler'in[91] korkunç olduğu söylenir. Bunlar onlardan bin kat daha korkunçtur. Bir psikoloji konusu olarak, günümüzde insanların, Hıristiyanların, temiz ruhlu, iyi insanların, kendilerini suçlu hissetmeden korkunç canavarlıklar yapabilmeleri için nasıl bir düzen olmalı sorusu sorulsa bir tek cevabı olurdu bunun: Şimdiki düzen. Yani insanların önce vali, müdür, subay, polis olmaları, insanlara eşya gibi, kardeşçe bir sevgi duymadan davranılmasına izin veren devlet hizmeti diye bir şeyin olduğuna inanan insanların bulunması gerekir. Sonra da, devlet hizmetindeki bu insanların yaptıklarının, sorumluluğun kimsenin üzerinde kalmayacak şekilde örgütlenmeleri... Bugün gördüğüm canavarlıklar başka hiçbir şart altında gerçekleşemez. İnsanlara bazı durumlarda sevgisiz davranılabileceği düşünüyorlar, bu tür durumlar yoktur. Eşyalara karşı sevgisiz davranabilir insan. Ağacı kesebilir, çamurdan tuğla yapabilir, acımadan dövebilir demiri ama arılara karşı dikkatsiz davranamayacağı gibi, insanlara karşı da sevgisiz davranamaz. Arıların yanında bir dikkatsizlik edersen hem onlara, hem kendine zarar vermiş olursun. Yaradılışı böyledir arıların. İnsanlar konusunda da aynı şey söz konusudur. Başka türlü de olamaz zaten, çünkü insan hayatının temel yasası karşılıklı sevgidir. Evet, insanoğlu kendini sevmeye zorlayamaz ama bu, insanlara karşı sevgisiz davranabilirsin demek değildir. İnsanları sevmiyorsan otur oturduğun yerde, kendi işinle, eşyalarla, neyle istersen onunla ilgilen, insanlarla ilgilenme, ne yaparsan yap. Aç olduğun zaman yediğin yemek nasıl yararsa sana, insanlara karşı davranışlarında da ancak onları sevdiğin zaman bir yararı olur ya da en azından zararı dokunmaz. Ama dün eniştene yaptığın gibi insanlara sevgisiz davranırsan, bugün şahit olduğun canavarlıkların da sonu gelmez, ömür boyu çektiğin acıların da. Evet!" Korkunç sıcaktan sonraki serinlik ve çoktan beri aklından çıkmayan soruna açık seçik bir cevap bulması tatlı bir haz veriyordu ona.

---

91 Pugaçov, Büyük Katerina devrinde kendine Çar'ın oğlu süsü veren, isyan çıkaran bir asker kaçağı; Razin, Volga üzerinde işleyen vapurları soyan asi Kazak. (Ç.N.)

XLI

Nehlûdov'un olduğu vagonun yarısı doluydu. Hizmetçiler, tamirciler, fabrika işçileri, boyacılar, Yahudiler, kâhyalar vardı burada. İşçilerin karısı olan iki kadından başka, biri genç biri yaşlı kibar görünüşlü iki kadın daha vardı. Yaşlı kadının çıplak kolunda bilezikler parlıyordu. Bunlara bir er, bir de siyah kasketli, sert yüzlü bir bey eşlik ediyordu. Hepsi de yer sorununu hallettikten sonra rahatlamış, kimi ay çiçeği çekirdeği çıtırdatıyor, kimi sigarasını tüttürüyor, kimi de yanındakilerle heyecanla sohbet ediyordu.

Taras yanında Nehlûdov'a yer ayırmış, orta sıranın sağında güleç bir yüzle oturuyor, karşısındaki kaba kumaştan ceketinin önü açık, sağlam yapılı adamla konuşuyordu. Nehlûdov bu adamın iş yerine giden bir bahçıvan olduğunu daha sonra öğrendi. Taras'ın yanma gitmeden, yolun hemen kenarında oturan, köylü bir genç kadınla konuşan, keten bezinden pardösülü, görünüşü insanda saygı uyandıran, ak saçlı bir ihtiyarın önünde durdu Nehlûdov. Kadının yanında, ayakları yere değmeyen, entarisinin kolları kısa, saçları sapsarı, yedi yaşında bir kız çocuğu oturuyor, durmadan çekirdek çıtırdatıyordu. Yaşlı adam Nehlûdov'u görünce yalnız başına oturduğu, otura kalka cilalanmış gibi parlayan tahta sırada pardösüsünün eteğini toplayarak, babacan bir tavırla, " Buyurun oturun" dedi.

Nehlûdov teşekkür ederek oturdu gösterilen yere. O oturur oturmaz, kadın yarıda kesilen sözüne devam etti. Şehirde kocasının onu nasıl karşıladığını anlatıyordu. "Yortuda gelmiştim, bir de şimdi geldim. Kısmet olursa yılbaşında tekrar görüşeceğiz."

İhtiyar, Nehlûdov'a bir göz atarak, "İyi ediyorsun, gençleri boş bırakmaya gelmez, bakarsın gönlünü birine kaptırıverir şehirde" dedi.

"Yok, dedeciğim, öyle biri değildir benimki. Onu bırak, çiçeği burnunda bir kız gibi tertemizdir. Kazandığı parayı son kapiğine kadar eve yollar." Gülümsüyordu genç kadın. "Kızını gördüğüne öyle sevindi ki anlatamam."

Durmadan çekirdek çıtlayan, bir yandan da annesini dinleyen kız, sözlerini doğrulamak istiyormuş gibi sakin, zeki bakışlarını önce ihtiyarın, sonra Nehlûdov'un yüzüne dikti.

İhtiyar, "Akıllı adam demek" dedi, "aferin." Karşı pencerenin dibinde oturan, kıyafetlerinden fabrika işçisi oldukları belli olan karı kocayı bakışıyla işaret ederek ilave etti. "Bir de şunlara bak!"

Fabrika işçisi koca, votka şişesini kafasına dikmiş içiyor, karısı da şişeyi çıkardıkları torba elinde, kocasına bakıyordu.

Kocasını bir kere daha övmek fırsatını kaçırmak istemeyen köylü kadın, "Hayır, benimki ne içki içer, ne de sigara" dedi. "Böyle iyi insan az gelmiştir dünyaya." Nehlûdov'a döndü sonra,

"Bulunmaz bir kocadır."

İhtiyar, votka içen fabrika işçisine bakarak, "Ne mutlu sana" dedi.

Fabrika işçisi içeceği kadar içtikten sonra şişeyi karısına verdi. Kadın şişeyi aldı, başını sallayarak gülümsedi, o da ağzına götürdü şişeyi.

Nehlûdov'la ihtiyarın ona baktığını fark eden işçi, "Ne var, beyim" dedi. "Çok mu garip içmemiz? Çalışırken kimse görmez bizi

ama içerken herkes görür. Çalıştım, şimdi de karımla içiyorum. Kimseyi ilgilendirmez."

Nehlüdov ne cevap vereceğini bilemeden, "Evet, doğru" dedi.

"Sahi mi, beyim? Karım iyi bir kadındır. Seviyorum onu, o da beni seviyor. Öyle değil mi Mavra?"

Kadın şişeyi kocasına uzatıp, "Evet, evet, al" dedi. "Ben içmeyeceğim artık. Kes sesini de işine bak."

İşçi anlatmaya devam ediyordu: "Gerçi iyidir iyi olmasına ama çenesi düşüktür biraz, yağlanmamış öküz arabası gibi gıcırdar durur. Öyle değil mi Mavra?"

Mavra kolunu sarhoş sarhoş sallayarak gülümsedi, "Aman sen de..."

"İyidir, iyidir ama tepesi atmaya görsün, o zaman anasından emdiği sütü burnundan getirir adamın... İnanın yalanım yok. Bağışlayın beni beyim, kusuruma bakmayın. Çok içtim, şöyle biraz kestireceğim..." İşçi, gülümseyerek ona bakan karısının dizine koydu başını, uyumaya hazırlandı.

Nehlüdov bir süre daha oturdu ihtiyarın yanında. İhtiyar, sobacı olduğunu, elli iki senedir çalıştığını, sayısız soba kurduğunu, şimdi dinlenmek istediğini ama bir türlü dinlenmeye fırsat bulamadığını anlatıyordu. Şehirde çocukları işe yerleştirmiş, şimdi de evdekilerin yanına, köye gidiyormuş. Nehlüdov ihtiyarın anlattıklarını sonuna kadar dinledikten sonra kalktı, Taras'ın onun için ayırdığı yere geçti.

Taras'ın karşısında oturan bahçıvan, aşağıdan yukarı Nehlüdov'un yüzüne bakarak, "Buyurun oturun beyim" dedi. "Torbayı şu yana alalım."

Taras en azından otuz kilo gelen torbasını güçlü kollarıyla bir tüy gibi kaldırıp, pencerenin yanına koydu. Gülümseyerek, ince sesiyle, "Yer çok" dedi. "Olmasa bile ne çıkar, ayakta da durabiliriz, kanepenin altına bile girerim. Siz rahat edin yeter ki."

Gözlerinin içi içtenlikle, sevgiyle parlıyordu. Taras, içmediği zamanlar söyleyecek söz bulamadığını, içince de çok güzel konuştuğunu söylüyordu. Gerçekten de, ayık olduğu zamanlar hep susardı. Özel durumlarda içtiği zamanlardaysa tatlı tatlı konuşurdu. Susmak bilmezdi böyle zamanlarda. İçten, mavi gözlerinde, dudaklarından hiç eksik olmayan tatlı gülümsemesinde söylediklerinin doğru, sevgi dolu olduğunu açığa vuran bir şey vardı.

Bugün de içmişti. Nehlüdov geldiğinde kesilmişti sözü. Ama torbayı yerleştirdikten sonra, kalın, güçlü ellerini dizlerine koyup eski yerine oturdu, gözlerini bahçıvanın gözlerinin içine dikip anlatmaya devam etti. Yeni tanıştığı arkadaşına karısının hikâyesini, neden ceza aldığını ve neden onun peşinden Sibirya'ya gittiğini anlatıyordu.

Nehlüdov bu hikâyeyi ayrıntılı olarak hiç dinlememişti. O geldiğinde Taras, zehirleyenin Fedosya olduğunun ailede öğrenilmesi kısmını anlatıyordu. Nehlüdov'a dönerek dostça bir içtenlikle, "Başıma gelen felaketi anlatıyorum" dedi. "Böyle iyi bir arkadaş buldum, içimi dökü yorum."

"Haklısın" dedi Nehlüdov.

"İş böyle anlaşıldı işte. Anam çöreği kaptığı gibi, 'Ben polise gidiyorum' dedi. Babam aklı başında, doğrucu bir insandır. 'Dur bakalım kocakarı' dedi, 'daha çocuk bu, ne yaptığının farkında bile değil, onu affetmeliyiz. Belki aklı başına gelir.' Anacığımın söz dinlediği yoktu. 'Onu bu evde tutarsak tahtakurusu gibi gebertir hepimizi.' Sözün kısası, kardeşim, gitti polise. Adam soluğu bizde aldı tabii... Tutanak, şahitler..."

Bahçıvan, "Ya sen ne haldeydin?" diye sordu.

"Ben danalar gibi böğürüyordum. İçim dışıma çıkıyor, konuşamıyordum. Babam hemen arabayı hazırladı, Fedosya'yı bindirdi, doğru karakola, oradan sorgu yargıcının karşısına. Her şeyi bize olduğu gibi sorgu yargıcına da tek tek anlattı. Arseniği nereden al-

dığını, çöreği nasıl yaptığını... Sorgu yargıcı 'Neden zehirledin kocanı?' diye sordu. 'İğreniyorum ondan' dedi. 'Onun yanında yaşamaktansa Sibirya'ya giderim daha iyi.' Taraş gülümsedi. Anlayacağın, her şeyi itiraf etti. Hemen içeri aldılar tabii. Babam yalnız döndü. Kefaletle serbest kalabilir mi acaba diye düşündük. Babam bir amire gitti, bir şey çıkmadı. Beş amir dolaştı böyle. Artık uğraşmaktan vazgeçmek üzereydik ki, bir memurla tanıştı sonunda. Öyle anasının gözüydü ki adam, o kadar olur. 'Ver beş ruble, çıkarayım onu' dedi. Pazarlık edip üç rubleye anlaştılar. Evde dokunan kumaşları satıp adama parasını verdim. Kâğıdı yazar yazmaz çıktı emir. O arada ben de iyileşmiştim, şehre onu almaya gittim. Atı hana bırakıp, kâğıt elimde, doğru hapishanenin yolunu tuttum. 'Ne istiyorsun?' 'Böyleyken böyle efendim' dedim, 'karım burada yatıyor.' 'Emir var mı?' Hemen çıkarıp uzattım kâğıdı. Baktı, 'Bekle,' dedi. Oturdum bekledim. Öğle saatini geçmişti vakit. Komutan geldi. 'Varguşov sen misin?' dedi. 'Evet efendim' dedim. 'Peki, al öyleyse.' Böylece çıkardılar onu. 'Gidelim' dedim. 'Yayan mısın yoksa?' 'Hayır, atla geldim.' Hana geldik, hesabı ödedim, hayvanı koştum, kalan otu heybeye doldurdum. Bindirdim onu, atkısına sarındı. Yola koyulduk. Hiç konuşmuyordu, ben de susuyordum. Eve yaklaştığımızda sordu 'Anan yaşıyor mu?', 'Yaşıyor', 'Ya baban?', 'O da', 'Yaptığım aptallık için bağışla beni, Taraş, ne yaptığımın farkında değildim' dedi. 'Korkma, dedim, çoktan bağışladım ben seni.' Daha bir şey söylemedim. Eve geldik, anamın ayaklarına kapandı hemen. Anam 'Tanrı affetsin' dedi. Babam 'Geçmişi unutmak en iyisidir' dedi. 'Bugüne bak. Hem eskiyle uğraşacak zaman değil şimdi, ekin tarlada bekliyor. Başaklar yerlerde yatıyor. Biçmek gerek onları. Yarın Taras'la gidip çalışmaya başlayın.' Gelir gelmez işe girişti. Öyle bir çalışıyordu ki, görsen şaşardın. O yıl üç hektarlık yer almıştık kiralık. Çavdar, yulaf başakları iri iriydi. Ben biçiyordum, o demet yapıyordu. Çalışmakta üstüme yoktur benim, elimden her şey gelir ama o her işte benden daha becerik-

liydi. Genç, akıllı, çalışkandı. Durmadan dinlenmeden çalışıyordu. Eve zorla getiriyordum onu akşamları. Sabahtan beri çalıştığımız için parmaklarımız sızlıyordu ama onun aldırdığı yoktu bunlara. Yemeğini bile yemeden ambara koşuyor, sabah için bağ hazırlamaya başlıyordu. Akıl alacak gibi değildi."

Bahçıvan, "Sana karşı da iyi miydi?" diye sordu.

"Hem de nasıl. Aklımdan geçeni hemen anlıyordu. Zamanında ona o kadar kızan anam bile, 'Bizim Fedosya gitti yerine başka bir kadın geldi sanki diyordu. Bir insan bu kadar değişir' diyordu. Kestiğimiz ekini toplamaya gittiğimiz bir gün 'Nereden aklına esti böyle bir şey, Fedosya?' diye sordum ona. 'Senle yaşamak istemiyordum,' dedi. 'Ölürüm daha iyi, diyordum kendi kendime.' 'Ya şimdi?' diye sordum. 'Şimdi kalbimdesin,' dedi." Taraş bir an sustu, sevinçle gülümseyerek başını salladı. "O gün tarladan döndüğümüzde baktım masanın üzerinde bir kâğıt var. Mahkemeden çağırıyorlardı onu. Neden çağırdıklarını bile unutmuştuk oysa."

Bahçıvan, "Şeytan aldatmış belli ki zavallıyı, yoksa bilerek cehenneme gitmek ister mi bir insan? Bizde bir adam vardı..." dedi. Bahçıvan uzun bir hikâye anlatmaya hazırlanıyordu ama tren yavaşlayınca sustu. "İstasyona geldik" dedi, "gidip bir şeyler içmeli."

Nehlüdov da kalktı, bahçıvanın arkasından çıktı, peronun ıslak tahtalarında yürüdü.

XLII

Nehlûdov vagondan aşağı adımını atmadan istasyonun önünde duran, besili atlar koşulmuş, çıngıraklarının tok sesi ortalığı saran güzel kupa arabaları görmüştü. Bazı arabalarda üç, bazılarında dört at koşuluydu. Yağmurdan kararmış, ıslak perona inince birinci mevkiinin önünde küçük bir kalabalık gördü. Bu kalabalıkta şapkası değerli tüylerle süslü, üzerinde yağmurluk olan, şişman, uzun boylu bir kadınla, ince bacaklı, spor giyimli, uzun boylu, genç bir adam dikkati çekiyordu. Genç adamın yanında güzel, iri bir köpek vardı. Onların arkasında pardösülü, şemsiyeli uşaklar ve bir de arabacı duruyordu. Şişman kadından, uzun kaftanının eteklerini tutan arabacıya kadar bu kalabalıktaki herkesin tavrında, duruşunda bir kendine güven vardı. Zenginliğe hayran, meraklı insanlar kalabalığın etrafını sardı hemen. Kırmızı kasketiyle istasyon şefi, jandarma, yazın her treni karşılayan, boynunda boncuğu, sırtında Rus halk giysisiyle zayıf bir kız, telgrafçı, kadınlı erkekli yolcular.

Yanında köpek olan genç, Korçaginler'in lisede okuyan oğluydu. Şişman kadın da prensesin, Korçaginler'in malikânesine gittikleri prensesin kız kardeşiydi. Parlak sırmaları, çizmeleriyle baş kondüktör vagonun kapısını açıp, Flip'le beyaz önlüklü garson prensesin koltuğunu dikkatle dışarı çıkarırken, saygılarını göstermek için tuttu kapıyı. Kız kardeşler kucaklaştı, prensesin hangi arabaya bineceği hakkında Fransızca cümleler duyuldu, kalabalık, istasyonun kapısına doğru yürüdü.

Nehlûdov onlarla karşılaşmamak için kapıya kadar gitmeden durup bekledi. Prensesle oğlu, Missi, doktor, oda hizmetçisi önden gidiyorlardı. Yaşlı prens, baldızıyla arkada kalmıştı. Uzaktan kopuk kopuk Fransızca cümleler geliyordu Nehlûdov'un kulağına. Nedense bunlardan prensin söylediği bir cümle, çoğunlukla olduğu gibi, ses tonunun bütün kıvrımlarıyla Nehlûdov'un belleğine kazınmıştı. Prens, kondüktörlerin, hamalların saygıyla yol gösterdikleri baldızıyla istasyon kapısına yürürken kendine güven dolu o tavrıyla yüksek sesle birinden söz ediyordu: "Oh! il est du vrai grand monde, du vrai grand monde.[92]"

Tam bu sırada istasyon yapısının köşesinden ayaklarında sandaletleri, yarım kürkleri ve sırtlarında torbalarıyla bir grup işçi çıkageldi. Kararlı adımlarla birinci mevkiye gittiler. Binmek istediler ama kondüktörler hemen kovdu onları. İşçiler hiç durmadan aceleyle, birbirlerinin ayağına basarak diğer vagona yürüdüler. Torbalarını sağa sola çarparak yukarı çıkmaya çalışıyorlardı, bu durumu gören bir başka kondüktör bağırdı onlara. İşçiler hemen inip, aynı yumuşak, kararlı adımlarla bir sonrakine, Nehlûdov'un yolculuk ettiği vagona doğru yürüdüler. Kondüktör yine durdurdu onları. İşçiler diğer vagona gitmek için bir an durakladı. Nehlûdov, vagonda boş yer olduğunu, binmelerini söyledi onlara. Bindiler. Nehlûdov da arkalarından girdi. İşçiler kendilerine yer bulup oturmaya çalışıyorlardı. Kokartlı adamla iki kadın, onların bu vagona binmelerini kendilerine hakaret sayarak öfkeyle karşı çıkıyordu. İşçiler yirmi kişiydi; gençler, ihtiyarlar vardı içlerinde. Güneşte yanmış yüzlerinde yorgunluk, bitkinlik okunuyordu. Torbalarını duvarlara, kapılara, sağa sola çarparak suçluymuş gibi yürüdüler. Dünyanın diğer ucuna kadar gitmeye, çivilerin üzerine bile olsa, nereye izin verirlerse oraya oturmaya hazır bir halleri vardı.

Karşılarına çıkan başka bir kondüktör, "Nereye gidiyorsunuz be mendeburlar!" diye bağırdı. "Burada kalın."

92 Oh, gerçek bir sosyete insanıdır o, gerçek bir sosyete insanı. (Fransızca)

Kadınlardan biri, "Voila eneore des nouvelles!"[93] diye mırıldandı.

Güzel Fransızca'sıyla Nehlüdov'un dikkatini çekeceğine inanıyordu. Bilezikli kadın durmadan havayı kokluyor, yüzünü buruşturup, pis kokan köylüler arasında bulunmanın hoşnutsuzluğu üzerine bir şeyler söylüyordu. İşçiler, büyük bir tehlikeyi atlatan insanların sevinciyle durdular, bedenlerini sallayarak omuzlarından indirdikleri ağır torbaları, kanepelerin altına sokup yerleşmeye koyuldular.

Taras'la konuşan bahçıvan kendi yerine gitmişti. Taras'ın yanında ve karşısında üç kişilik boş yer vardı şimdi. Bu boş yerlere üç işçi oturdu ama Nehlüdov gelince, onun efendi giyinişi onları ürküttü, kalkıp gitmek istediler. Nehlüdov kalmalarını söyledi, kendi de kanepenin yol kenarındaki koluna oturdu.

Elli yaşlarındaki iki işçi şaşkınlık, hatta korkuyla genç olana baktı. Nehlüdov'un diğer beyler gibi küfredip, kovacağına yerini onlara vermesine şaşırmışlardı. Bu durumun başlarına bir iş açmasından korkuyorlardı. Ama bunda bir bit yeniği olmadığını, Nehlüdov'un Taras'la konuşmaya daldığını görünce rahatladılar. Ufaklığa torbanın üzerine geçmesini söyleyip, Nehlüdov'dan yerine oturmasını rica ettiler. Nehlüdov'un karşısında oturan yaşlı işçi, sandaletli ayaklarını, beye değmesinler diye dikkatle toplayıp büzerek oturuyordu. Ama sonraları Nehlüdov ve Taras'la öylesine dostça konuşmaya başladı ki, konuşmasının Nehlüdov'un dikkatini çekmek istediği bazı yerlerinde elinin tersiyle dizine bile vuruyordu. Hayatından, şimdi döndükleri bataklıktaki işlerinden söz ediyordu. İki buçuk ay çalışmışlar, eve dönerken arkadaşlarının cebinde onar ruble varmış, paranın bir kısmını işe başlarken almışlar. Anlattığına göre, gün doğumundan batımına kadar dizlerine kadar suyun içinde çalışıp yalnız öğlen iki saat dinleniyorlarmış. "Alışık olmayanlar için çok ağır bir iştir bu elbette" diyordu,

93 Al bir yenilik daha sana! (Fransızca)

"ama dişini sıkarsan alışırsın. Yemek iyi olsun, gerisi kolay. Önceleri kötüydü, bizimkiler diretince iyi yemek vermeye başladılar, o zaman çalışmak da kolaylaştı."

Sonra yirmi sekiz senedir nasıl çalıştığını, bütün kazancını eve verdiğini anlattı. Önce babasına vermiş parasını, sonra ağabeyine, şimdi de ev işlerine bakan yeğenine veriyormuş. Yılda kazandığı elli altmış rublenin ancak iki üç rublesini kendi keyfine, tütüne, kibrite falan harcıyormuş. Suçlu suçlu gülümseyerek, "Votka içmek iyi değildir zaten" diye ilave etti.

Sonra onların yerine kadınların evleri nasıl yönettiklerini, işverenin bugün ayrılmadan evvel onlara yarım kova içki verdiğini, arkadaşlarından birinin nasıl öldüğünü, birini de hasta halde götürdüklerini anlattı. Sözünü ettiği hasta köşede oturuyordu. Yüzü sapsarı, dudakları morarmış bir gençti bu. Belli ki sıtmaya yakalanmıştı. Nehlüdov yanına gitti ama çocuk öyle sert ve acı dolu gözlerle bakıyordu ki yüzüne, sorularıyla rahatsız etmek istemedi onu. Yaşlı işçiye kinin almalarını söyledi. İlacın adını bir kâğıda yazıp ona verdi. Para vermek istedi ama yaşlı işçi almadı, ilacı kendi parasıyla alacağını söyledi. Taras'a döndü, "Bu kadar yer gezdim, böyle bir bey görmedim ömrümde" dedi. "Gırtlağımızı sıkmadığı bir yana, yerini bile bize verdi. Beyler de çeşit çeşit oluyor demek."

Nehlüdov bu kuru, adaleli kollara, ev dokuması kaba kumaştan giysilere, güneşte yanmış, içtenlikle ışıldayan yüzlere bakarken "Evet, yepyeni, bambaşka bir dünya bu" diye düşünüyordu. O güne kadar tanımadığı insanlarla, onların ilgileriyle, sevinçleriyle, çalışan insanın ıstıraplarıyla kuşatıldığını hissediyordu. Nehlüdov, Prens Korçagin'in söylediği cümleyi, Korçaginler'in zavallı, değersiz düşünceleriyle içinde yaşadıkları o işsiz, lüks çevreyi hatırlayarak "le vrai grand monde budur işte" diye düşündü. Önünde yepyeni, o güne kadar bilmediği, göz kamaştırıcı bir dünya açılan yolcunun duyduğu o sevinci duydu içinde.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I

Maslova'nın da içinde bulunduğu kafile beş bin verste yakın yol almıştı. Perm'e kadar trende de gemide de ağır cezalılarla birlikteydi; Nehlûdov ancak orada, Bogoduhovskaya'nın tavsiyesi üzerine, onu siyasi suçlular arasına aldırabildi.

Perm'e kadarki yolculuk Maslova için her yönden çok ağır geçmişti: Sıkışıklık, pislik, insana bir türlü rahat vermeyen iğrenç böcekler onu maddeten; her menzilde değiştikleri halde, aynı derecede can sıkıcı, yapışkan, insana rahat vermeyen, böcekler kadar iğrenç erkekler de manen ona eziyet ediyorlardı. Kadın ve erkek cezalılarla, gardiyanlarla muhafızlar arasında öylesine çirkin bir ahlaksızlık alıp yürümüştü ki, cinselliğini kullanmak istemeyen her kadın her an tetikte olmalıydı. Bu daimi korku dayanılması güç bir şeydi. Güzelliği, herkesin bildiği geçmişi nedeniyle Maslova sık sık bu saldırılarla karşı karşıya kalıyordu. Ona yaklaşmak isteyen erkeklere gösterdiği direnç onların gururlarına dokunuyordu ve ona karşı kin beslemelerine sebep oluyordu. Fedosya'yla Taras'ın yakınlığı az da olsa ona güç veriyordu. Taras, karısına yapılan saldırıları öğrenince, onu savunabilmek için tutuklanmasını istemiş, Nijniy'den sonra, diğer mahkûmlarla beraber yola devam ediyordu.

Siyasi mahkûmlar arasına alınması Maslova'nın durumunu her bakımdan iyileştirmişti. Onların yerleri daha rahat, yemekleri daha iyi idi; onlara farklı davranılırdı. Ayrıca onların arasında

Maslova, erkeklerin sarkıntılıklarından, unutmayı istediği geçmişin kendisine her an hatırlatılmasından kurtulmuştu. Ama siyasi mahkûmların bölümüne geçmesinin en iyi tarafı, Maslova'nın üzerinde büyük, son derece olumlu etkisi olan birkaç kişiyle tanışmasıydı.

Maslova menzillerde siyasi mahkûmlarla beraber kalıyordu ama sağlığı yerinde biri olarak, ağır suçlularla birlikte yürümek zorundaydı. Ta Tomsk'tan beri böyle geliyordu. İki siyasi mahkûmla beraber yürüyordu: Mariya Pavlovna Şçetinina -Bogoduhovskaya'yla görüşmesinde Nehlüdov'un dikkatini çeken kocaman gözlü, güzel kız- bir de Yakut iline sürgün giden Simonson isminde biri. Simonson, Nehlüdov'un aynı görüşmede dikkatini çeken gözleri çukura kaçmış, saçı sakalı birbirine karışmış esmer adamdı. Mariya Pavlovna, arabadaki yerini gebe bir kadına verdiği için, Simonson da sınıf ayrıcalığından yararlanmayı haksızlık saydığı için yürüyordu. Bu üçü arabalarla daha sonra yola çıkan siyasi mahkûmlardan evvel, diğerleriyle birlikte sabah erken yola çıkıyorlardı. Kafileyi yeni bir komutanın aldığı büyük bir şehre varmadan son menzile kadar böyle gelmişlerdi.

Puslu bir eylül sabahıydı. Soğuktu, rüzgarla karışık kâh yağmur yağıyor, kâh kar serpiştiriyordu. Dört yüz erkek, elli kadar da kadından oluşan kafile menzilin avlusuna çıkmıştı. Bazıları, iki günlük yemek parasını onbaşılara dağıtan astsubayın etrafına toplanmış; bazıları, menzilin avlusuna girmelerine izin verilmiş satıcı kadınlardan yiyecek bir şeyler alıyorlardı. Para sayan, yiyecek alan mahkûmların konuşmaları, satıcı kadınların cırlak sesleri işitiliyordu.

Çizme, gocuk giymiş, başlarını çember ile bağlamış Katyuşa'yla Mariya Pavlovna avluya çıkıp satıcılara doğru yürüdüler. Rüzgardan korunmak için kuzey duvarının dibine toplanmış satıcılar önlerinde duran sergilerdeki mallarını satmak için uğraşıyorlardı. Taze ekmek hamurundan börek, balık, erişte, ciğer, çörek, haşlan-

mış dana eti, yumurta, süt; hatta birinde kızarmış domuz yavrusu bile vardı.

Simonson da avludaydı, kafilenin yola çıkmasını bekliyordu. Çok düğmeli deri bir ceket vardı sırtında. Lastik çizmeler giymişti; yün çoraplarını üstten sicimle (vejetaryen olduğu için öldürülmüş hayvan derisi kullanmazdı) sağlamlaştırmıştı. Kapıda duruyor, aklına gelen bir düşünceyi küçük defterine not ediyordu.

"Eğer bir bakteri insan tırnağını inceleseydi" diye yazıyordu, "onun organik olmadığı neticesine varırdı. Aynı biz insanların, yeryüzü kabuğunu inceleyerek dünyamızın organik olmadığı neticesine vardığımız gibi. Bu yanlıştır."

Maslova aldığı yumurtaları, simidi, balıkları, taze buğday ekmeğini torbasına yerleştirirken Mariya Pavlovna satıcılara hesabı ödüyordu. O sırada mahkûmlar arasında bir kıpırdanma oldu. Herkes susmuş, sıraya girmeye başlamıştı. Avluya, hareket etmeden evvel son emirleri vermek üzere bir subay çıkmıştı.

Her şey her zamanki gibiydi: Yoklama yapıldı, ayak zincirleri kontrol edildi, kelepçeyle gidecek olanları ikişer ikişer kelepçeliyorlardı. Ama ansızın subayın öfkeli sesi gürledi, birkaç tokat sesi, bir çocuk ağlaması duyuldu. Bir anda sesler kesildi, kalabalık arasında boğuk bir mırıldanma dolaştı. Maslova'yla Mariya Pavlovna seslerin geldiği yere yürüdüler.

II

Olay yerine gelince Mariya Pavlovna'yla Katyuşa'nın gördükleri şuydu: Sarı bıyıklı, iri yarı subay kaşlarını çatmış; bir mahkûma indirdiği tokatlardan incinen sol elini ovuşturuyor, ağza alınmaz küfürler savuruyordu. Karşısında başının yarısı usturaya vurulmuş, üzerinde kısa bir kaput ve çok daha kısa bir pantolon olan zayıf, uzun boylu mahkûm bir eliyle kanayan yüzünü ovuyor, öbürüyle kucağındaki şala sarılı, avazı çıktığı kadar bağıran bir kız çocuğu tutuyordu.

Subay, sürgüne götürülen mahkûma kelepçe vurulmasını istiyordu. Adamcağız Tomsk'ta tifodan ölen karısının geride bıraktığı kızını buraya kadar kucağında taşımıştı. Kelepçeyle çocuğu taşıyamayacağını söyleyince, canı bir şeye sıkkın olan subayı kızdırmıştı. Subay, emre karşı çıkan mahkûmu tekme tokat dövmüştü.[94]

Dayak yiyen mahkûmun karşısında bir kafile eriyle, bir eli kelepçeli, kara sakallı bir mahkûm duruyordu. Kara sakallı, üzgün bir halde kaşlarının altından kâh subaya kâh dayak yiyen mahkûma bakıyordu. Subay, erin kızı alıp götürmesi için verdiği emri bir kere daha tekrarladı. Mahkûmlar arasında söylenmeler artmıştı.

---

94 D. A. Linyev'in *Menzilde* başlıklı kitabında anlatılan gerçek bir olay. (L. N. Tolstoy'un notu.)

Arka sıralardan kısık bir ses işitildi: "Tomsk'tan beri ona kelepçe takmadılar."

"Köpek yavrusu değil ya bu, çocuk...

"Ne yapsın kızını adam?"

"İnsanlık değil bu" diye yükseldi bir ses.

Subay köpürdü, kalabalığın içini yararak, "Kim bu bağıran?" diye haykırdı. "İnsanlık neymiş gösteririm ben sana. Kim söyledi? Sen mi? Sen mi?"

Kısa boylu, ablak yüzlü bir mahkûm, "Herkes böyle söylüyor. Çünkü..." diyecek oldu ama sözünü bitiremeden subay iki eliyle yüzüne vurmaya başladı.

"Karşı geliyorsun demek! Karşı gelmek neymiş gösteririm! Köpek gibi kurşuna dizerim hepinizi! Bunu yaptığım için bana ancak teşekkür ederler. Al kızı!"

Kalabalık sustu. Kafile erlerinden biri umutsuz hıçkırıklarla ağlayan kızı çekti aldı; öbürü, kolunu uysal uysal uzatan mahkûma kelepçeyi vurdu.

Subay, kılıcının kayışını düzeltirken, "Onu kadınların yanına götür" diye bağırdı.

Kız çocuğu yüzü kıpkırmızı, küçük kollarını şalın altından kurtarmaya çalışarak ağlıyordu. Mariya Pavlovna kalabalıktan ayrılıp ileri çıktı, subaya yaklaştı.

"İzninizle çocuğu ben götüreyim."

Kucağında kızı tutan er durdu.

"Sen kimsin?" diye sordu subay.

"Siyasi bir mahkûm."

Mariya Pavlovna'nın kocaman gözleri, güzel yüzü subayı etkilemişti besbelli (Kafileyi teslim alırken bu kız dikkatini çekmişti.) Bir an ses çıkarmadan düşündü, sonra, "Benim için fark etmez"

dedi. "İstiyorsanız götürün. Sizin merhamet etmeniz kolay tabii ama ya kaçarsa kim sorumlu olur?"

Mariya Pavlovna, "Çocuk kucağında nasıl kaçar?" dedi.

"Sizinle tartışacak vaktim yok benim. İstiyorsanız alın çocuğu."

Er, "Vereyim mi komutanım?" diye sordu.

"Ver."

Mariya Pavlovna çocuğu kucağına alırken, "Gel bana" dedi.

Ama kızcağız erin kucağından babasına doğru atılarak ağlamaya devam ediyor, Mariya Pavlovna'nın yanına gitmek istemiyordu.

Maslova torbasından bir simit alarak, "Durun Mariya Pavlovna, bana gelir" dedi.

Kız Maslova'yı tanıyordu, elindeki simidi görünce ona gitti.

Ortalık yatıştı. Kapılar açıldı, kafile dışarı çıkıp sıra oldu. Erler bir kere daha mahkûmları saydılar, torbaların içine bakıp arabalara yerleştirdiler; zayıf, hasta olanları da arabalara bindirdiler. Maslova, kucağında çocukla kadınların yanına gitti, Fedosya'nın yanında durdu. Olayı başından beri izleyen Simonson kararlı adımlarla, gerekli emirleri verdikten sonra yaylısına binmeye hazırlanan subayın yanına yaklaştı.

"İyi bir şey değildi yaptığınız komutan" dedi.

"Yerinize gidin, bu sizi ilgilendirmez."

Simonson gür kaşlarının altından subayın yüzüne dik dik bakarak, "Yaptığınızın kötü olduğunu söylemek benim görevim" dedi.

Subay başını yana çevirerek, "Her şey hazır mı?" diye bağırdı. "Kafile, marş!" ve arabacı erin omzuna tutunarak yaylıya bindi.

Kafile hareket etti; iki yanına hendekler kazılmış, tekerlek izleriyle kaplı orman içindeki çamurlu yolda ilerledi.

III

Son altı senedir şehirdeki şatafatlı, şehvet dolu yaşayışından ve hapishanede mahkûmlar arasında geçirdiği iki aydan sonra, siyasi mahkûmların yanında -içinde bulundukları şartların ağırlığına rağmen- Katyuşa kendini iyi ve huzurlu hissediyordu. Yirmi otuz verstlik yürüyüş, iyi beslenme ve iki günlük yoldan sonra bir gün dinlenme onu bedence güçlendirmişti. Yeni arkadaşlar edinmesi, hayatın o güne kadar hiç bilmediği taraflarını göstermişti ona. Şimdi yan yana yürüdüğü, kendi deyimiyle böylesine "harika insanlar" görmediği gibi, böyle insanların var olabileceğini düşünmemişti bile.

"Mahkûm oldum diye ağlamıştım" diyordu, "oysa ömrümün sonuna kadar şükretmeliyim Tanrı'ya. Burada öğrendiklerimi dünyada öğrenemeyecektim."

Bu insanların düşüncelerini, amaçlarını en küçük ayrıntılarına varıncaya dek anlıyor, halktan biri olarak onlara yürekten hak veriyordu. Bu insanların halk için beylere karşı geldiklerini, onların da beylerden olduklarını, ellerindeki her şeyi, özgürlüklerini, canlarını halk için verdiklerini görünce onlara değer verdi, hayran oldu.

Yeni arkadaşlarının hepsine hayrandı ama en çok Mariya Pavlovna'ya; ona saygı ve hayranlık dolu bir sevgi besliyordu. Üç

dil bilen bu varlıklı, güzel general kızının basit bir işçi gibi yaşamasına, zengin ağabeyinin yolladığı her şeyi başkalarına dağıtmasına, dış görünüşünü önemsemeden sade, hatta bir yoksul gibi giyinmesine şaşıyordu. Maslova ayrıca arkadaşının dişiliğini sergilemeyişine akıl erdiremiyordu. Mariya Pavlovna çok güzel olduğunun farkındaydı, Maslova bunu biliyordu ama erkekler üzerindeki etkisini sevmediğini, hatta bu etkiden nefret ettiğini görüyordu. Bunu bilen erkek arkadaşları, ona âşık olsalar bile bunu belli etmiyor, ona karşı sanki bir erkek arkadaşmış gibi davranıyorlardı. Ama onu tanımayanlar sık sık sarkıntılık ediyordu. Bu saldırılardan, övündüğü bilek kuvveti kurtarıyordu onu. "Bir keresinde sokakta peşime bir adam takıldı. Ne yaptıysam kurtulamadım, sonra omuzlarından şöyle bir sarstım, korkusundan hemen kaçıverdi" diye anlatıyordu gülerek.

Anlattığına göre, çocukluğundan beri zengin yaşayışına karşı nefret duyarmış, halkı severmiş, bunun için devrimci olmuş. Evindeyken bütün zamanını misafir salonunda değil de hizmetçi kızların odasında, mutfakta, ahırda geçirdiği için sürekli azar işitirmiş.

"Ne yapayım" diyordu, "aşçıların, seyislerin yanında neşeleniyordum; bizimkilerin yanındayken çok sıkılıyordum. Sonraları iyi ile kötüyü ayırt etmeye başlayınca ne berbat bir hayat sürdüğümüzü gördüm. Annem yoktu, babamı sevmiyordum; on dokuz yaşındayken hizmetçi kızlardan bir arkadaşımla evden kaçıp, işçi olarak fabrikaya girdim."

Bir süre fabrikada çalıştıktan sonra Mariya Pavlovna köye gitmiş, köyden şehre dönünce de gizlice basımevi haline getirilmiş bir evde oturmuş. Derken tutuklanıp kürek cezasına çarptırılmış. Mariya Pavlovna bu konuda hiçbir şey anlatmamıştı. Katyuşa, evi aramaları sırasında bir devrimcinin karanlıkta ateş ettiği ve Mariya Pavlovna'nın olayı üzerine aldığı için mahkûm edildiğini başkalarından öğrenmişti.

Katyuşa onu tanıyalı beri nerede, hangi şartlar altında olursa olsun, kendini değil, hep başkalarını düşündüğüne, etrafındaki insanlara bir yardımda bulunabilmek için çırpındığına şahit olmuştu. Şimdiki arkadaşlarından biri olan Novodvorov -şakayla- onun kendini hayır işi sporuna adadığını söylüyordu. Bu doğruydu. Hayatının tek amacı -bir avcının amacının av hayvanı bulmak olduğu gibi- başkalarına hizmet etmek için fırsat bulmaktı. İyilik yapmak, insanlara hizmet etmek onda alışkanlık haline gelmiş, hayatını doldurmuştu. Öyle ki onu tanıyanlar artık bunu takdir etmiyor, doğal olarak bekliyorlardı.

Maslova siyasi mahkûmların yanma gelince önceleri Mariya Pavlovna tiksinmişti ondan. Katyuşa bunu sezdi ama çok geçmeden Mariya Pavlovna'nın, kendini zorlayarak ona yakınlık gösterdiği de gözünden kaçmadı. Bu kadar iyi bir insanın gösterdiği yakınlık Maslova'yı çok duygulandırmış ve ona bütün varlığıyla bağlanmıştı. Elinde olmadan görüşlerini benimsiyor, ona benzemeye çalışıyordu.

Katyuşa'nın bu bağlılığı Mariya Pavlovna'yı etkiledi, o da Katyuşa'yı sevdi. İkisinin de cinsel aşka duydukları nefret bu yakınlaşmalarına yardım etmişti. Biri, bu aşkı bütün korkunç yanlarıyla yaşadığı için ondan nefret ediyordu; diğeri ise onu tatmadığı halde, anlaşılmaz, insan onurunu inciten bir şey saydığı için.

IV

Maslova'yı etkileyenlerden biri Mariya Pavlovna'ydı; onu sevdiği için etkisi altında kalmıştı. Maslova'yı bir de Simonson etkiliyordu. Bunun sebebi ise Simonson'un Maslova'yı sevmesiydi.

İnsanlar kısmen kendi düşüncelerine, kısmen de diğerlerinin düşüncelerine göre yaşarlar. İnsanları birbirlerinden farklı kılan da budur. Kimisi için düşünmek bir tür zihin oyunudur; idrak gücünü kayışından kurtulmuş bir çark gibi kullanırken eylemlerinde ise yasaya, diğerlerinin düşüncelerine, gelenek ve adetlerine uyarlar. Kimisi de ancak kendi düşüncelerine uyarak eylemde bulunur. Diğerlerinin düşüncelerini ancak iyice muhakeme ettikten sonra kabul ettikleri durumlar da vardır. Simonson işte böyle bir adamdı. Her şeyi akıl süzgecinden geçirir, aklına dayanarak kararlar verir, bu karara göre eylemde bulunurdu.

Daha öğrenciyken, levazım subayı olan babasının mal varlığını dürüstlükle kazanmadığına inanmış, babasına bunu halka geri vermesi gerektiğini söylemişti. Babası, onu dinlemek şöyle dursun, bir güzel paylayınca Simonson evden ayrılmış, ailesinin imkânlarıyla yaşamayı reddetmişti. Bütün kötülüklerin halkın cehaletinden doğduğuna inanarak üniversiteden ayrılmış, milliyetçilere katılmış, köy öğretmeni olarak öğrencilere ve köy halkına doğru bildiklerini cesaretle öğretmiş, yanlış saydıklarını da eleştirmişti.

Simonson'u tutuklayıp yargılamışlardı.

Yargılanması esnasında hâkimlerin kendisini yargılamaya hakları olmadığına karar vermiş, bunu ifade etmişti. Hâkimler onun düşüncelerine aldırmadan yargılamaya devam edince Simonson soruları cevapsız bırakmaya karar vermiş, ağzını bile açmamıştı. Arhangelsk bölgesine sürülmüştü. Orada eylemlerini temellendirebilecek nitelikte dini bir kuramın tohumlarını atmıştı. Buna göre evrendeki her şey canlıydı, cansız saydıklarımız sadece sonsuz büyüklükte bir canlının parçalarıydı. Parçalardan biri olan insanın amacı, bu organizmayı, bütün parçalarını canlı tutmaktı. Bundan dolayı Simonson idam cezasını, savaşları, canlı herhangi bir şeyi -sadece insanları değil, hayvanları da- öldürmeyi suç sayıyordu. Evlilik konusunda da kendi görüşü vardı. Buna göre, insanoğlunun üremekten daha yüksek görevleri vardı: Canlılara hizmet etmek. Bu görüşünü temellendirmek amacıyla kandaki fagositleri misal olarak gösteriyordu. Bekarları organizmanın zayıf, hasta kısımlarına yardım etmekle görevli fagositlere benzetiyordu. Simonson, ilk gençlik günlerinde sefahate düşkün bir adamken, bu teoriyi benimsediğinden beri hayatını buna göre düzenlemişti. Kendisini, aynı Mariya Pavlovna gibi dünya fagositlerinden kabul ediyordu. Katyuşa'ya karşı sevgisi kuramını çürütmüyordu, çünkü onu temiz bir aşkla seviyordu. Böyle bir duygunun onun fagositlik hizmetine engel olmayacağına inanıyordu.

Yalnız ahlak sorunlarını değil, günlük hayata dair pratik sorunları da bu dini kurama göre çözümlüyordu. Günde kaç saat çalışmak, kaç saat dinlenmek gerektiğini, nasıl beslenileceğini, nasıl giyinmek gerektiğini, nasıl soba yakılacağını, evlerin nasıl aydınlatılacağını hep birtakım kurallara bağlamıştı.

Bununla birlikte Simonson tevazu sahibiydi ve insanlar arasında çekingendi ama bir karar verdi mi dünyada hiçbir güç bu kararından onu vazgeçiremezdi.

İşte bu adam, sevgisiyle Maslova'nın üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Maslova, kadınlara has o içgüdüyle, bu sevginin çabucak farkına vardı; böyle olağanüstü bir adamın sevgisini kazanabilmesi Maslova'nın gözünde kendi değerini arttırdı. Nehlüdov ona acıdığı için, eski günlerin anısına, günahlarının kefaretini ödemek için evlilik teklif ediyordu. Ama Simonson onu şimdiki haliyle ve sadece sevdiği için seviyordu. Simonson'un, kendisini yüksek ahlaki değerlere sahip, olağanüstü bir kadın olarak gördüğünü anlıyordu. Ona yakıştırılan bu değerlerin hangisine sahip olduğunu tam olarak bilmese de bu güveni sarsmamak için erdemli biri olarak yaşamaya çalışıyordu.

Simonson ile Maslova arasındaki bu ilişki daha hapishanede başlamıştı. Siyasi mahkümların ziyaret günlerinde Maslova, Simonson'un kaşlarının altından temiz bakışlı, koyu mavi gözlerini ona diktiğini fark etmişti. Bu bakışın diğerlerine benzemediğini anlamıştı. Bakışının çocukça masumluğu ile tezat teşkil eden dağınık saçları, çatık alnı onu etkilemişti. Sonra Tomsk'ta, siyasi mahkümların arasına katıldığında onunla tekrar karşılaştı. Hiç konuşmamışlardı ama bakışlarıyla birbirlerini anladıklarını, birbirleri için değerli olduklarını itiraf ediyorlardı. Sonraları da aralarında anlamlı konuşmalar geçmediği halde Maslova, Simonson'un onun yanında konuşurken aslında ona hitap ettiğini, anlayabilmesi için elinden geldiğince açık konuştuğunu hissediyordu. Simonson ağır cezalılarla yürümeye başlayınca birbirlerine iyice yakınlaşmışlardı.

V

Nijniy'den Perm'e kadar Nehlûdov, Katyuşa'yla ancak iki kere görüşebilmişti. Bir kere Nijniy'de, mahkûmlar tel örgüyle çevrili mavnaya binerken; bir kere de Perm'de, hapishane müdürünün yazıhanesinde. Her iki görüşmede de Nehlûdov genç kadının yaklaşımını soğuk ve sitem dolu bulmuştu. Halini merak edip bir şey isteyip istemediği sorduğunda -eskiden de olduğu gibi- kaçamak, düşmanca cevaplar vermişti. Nehlûdov'u üzen bu tavır aslında genç kadına o sıralar erkeklerin yaptığı sarkıntılıklardan kaynaklanıyordu. Yolculuğun ağır şartları altında Maslova'nın gene eski umutsuzluğa düşeceğinden, her şeyi unutmak için kendini tekrar sigaraya, içkiye vereceğinden korkuyordu. Ama ona hiçbir şekilde yardım edemezdi. Yolculuğun başlangıcında onunla pek görüşme imkânı bulamamıştı. Maslova'nın siyasi mahkûmların arasına alınmasından sonra, Nehlûdov bu korkunun boş olduğunu anladı. Her görüşmelerinde, geç kadında görmek istediği ruhsal değişikliğin güçlendiğini görüyordu. Tomsk'taki ilk görüşmelerinde, Maslova gene eskisi gibiydi. Onu görünce yüzünü asmadı, kaşlarını çatmadı; tam tersine, onu sevinçle karşılayıp, yaptıkları için, şimdi aralarında bulunduğu insanların yanma aldığı için teşekkür etti.

Maslova'nın ruhunda oluşan değişiklik, dış görünüşünde de kendini gösterdi. Zayıfladı, güneş yaktı yüzünü; şakaklarında, ağzının kenarında kırışıklar belirdi, yaşlandı sanki. Saçlarını artık al-

nına bırakmıyordu, başörtünün içine alıyordu. Giyinişinde ve davranışlarında o eski kendini beğendirme isteği de yoktu. Bu değişiklik Nehlüdov'u mutlu ediyordu.

Ona karşı bambaşka bir duygu besliyordu şimdi. Bu duygu, ilk başta pek şairane olan ilk aşkına benzemediği gibi, sonraki şehvet dolu aşkla da bir bağlantısı yoktu. Hatta mahkemeden sonra bir vicdan borcunun yerine getirilmesi olarak düşündüğü, evlenmeye karar verdiği zamanki, bencillikle karışık duygudan da uzaktı. Maslova'yla hapishanede ilk görüşmesinde ve -yanlışlığı sonradan anlaşılan- sağlık memuru olayının ardından, içindeki tiksintiyi, nefreti bastırarak bağışladığı zamanki acıma, şefkat duygusuyla aynıydı. Tek farkla: O zaman geçici olarak hissettiklerini şimdi devamlı hissediyordu. Son zamanlarda sadece Maslova'ya değil, herkese karşı acıma ve şefkatle doluydu. Bu duygu, sanki Nehlüdov'un ruhundaki, o zamana kadar çıkış yolu bulamayan sevgi seline bütün kapıları açmıştı. Önündeki engeli kaldırmıştı. Şimdi her karşılaştığı kişiye -arabacıdan, erlerden tutun da hapishane müdürüne, valiye kadar, yolda karşılaştığı herkese- sevgiyle yaklaşıyordu.

Maslova'nın siyasilerin arasına alınmasından sonra Nehlüdov birçok siyasi mahkümla tanıştı. Ekaterinburg'da büyük bir koğuşta kalan beş erkek ve dört kadına yolculuk esnasında Maslova da katılmıştı. Bu sürgün Nehlüdov'u siyasi mahkümlarla yakınlaştırmış, onlar hakkındaki düşüncelerini tekrar gözden geçirmesine sebep olmuştu.

Rusya'da devrim hareketinin başlamasından, özellikle 1 Mart olayından sonra Nehlüdov devrimcileri küçümser, onlardan hazzetmezdi. Her şeyden evvel, hükümete karşı yürüttükleri savaşta kullandıkları usuller onu itiyordu. Özellikle, işledikleri cinayetlerin zalimliği ve neredeyse her devrimcinin kendini pek büyük görmesinden nefret ederdi. Ama onları daha yakından tanıyıp hükü-

metin, çoğuna günahsız yere acı çektirdiğini öğrendikten sonra olduklarından başka türlü olamayacaklarına kanaat getirmişti.

Ağır suçlu olarak nitelenen mahkûmlara yapılan muamele ne kadar anlamsız ve korkunç olursa olsun, mahkemeden evvel ve sonra yasalar bir ölçüde uygulanıyordu; oysa Nehlûdov, Şustova'nın ve daha birçoğunun mahkemesinde tanık olduğu gibi siyasi mahkûmlara karşı yasaların etkisiz kaldığını, insanlara ağa düşmüş balığa davranıldığı gibi davranıldığını görmüştü. Balıkçılar, ağı sahile çeker, işlerine yarayan iri balıkları alır, geri kalan küçükleri karada ölüme bırakırlar. Siyasilere karşı da böyle davranılıyordu. Hiç kuşkusuz suçsuz olan ve hükümete karşı en ufak bir tehlike teşkil etmeyen yüzlerce insanı tıpkı bu şekilde yakaladıktan sonra bazen senelerce hapishanede tutuyorlardı. Bazıları verememe yakalanıyordu, bazıları çıldırıyor ya da kendi canlarına kıyıyordu. Serbest bırakılmalarını gerektirecek bir sebep bulunmadığı; ayrıca, el altında tutulmakla, günün birinde herhangi bir olayın çözüme kavuşmasında faydalı olabilecekleri düşünüldüğü için özgürlüklerinden yoksun ediliyorlardı. Suçsuz olduklarına hükümetin bile inandığı bu insanların kaderi çoğunlukla jandarma subayının, polisin, casusun, savcının, hâkimin, valinin, bakanın keyfine bağlıdır. Bunlardan biri canı sıkılıyor ya da kendini göstermek istiyorsa hemen tutuklamalara başlar, sonra da ya kendinin ya da amirinin keyfine bağlı olarak tuttuklarını hapishaneye koyar ya da serbest bırakır. Yüksek makamlar da yine aynı şekilde, kendini göstermek ya da bakana hoş görünmek için bunları ya dünyanın diğer ucuna sürer, ya tek kişilik hücrede yatırır, sürgüne, küreğe yollar, ölüme mahkûm eder ya da bir hanımefendinin arzusu üzerine serbest bırakır.

Siyasilere savaştaymış gibi davranılıyordu, doğal olarak onlar da aynı şekilde karşılık veriyordu. Toplum, savaş zamanında askerlerin işledikleri suçları kahramanlık olarak görür. İçinde bulundukları çevre de siyasilerin, özgürlüklerini kaybetme gibi, bir

insan için değer teşkil edenleri kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalınca, zulme başvurmalarını suç değil, onurlu bir eylem sayar. Nehlûdov, o güne kadar akıl erdiremediği bir durumu da bununla izah ediyordu. Bir canlıya değil kötülük etmek, onun acısına içi sızlamadan bakamayacak kadar yumuşak yürekli bir insanın soğukkanlılıkla cinayet işlemeye kalkışmasının sebebi buydu: Cinayeti bir savunma aracı, yüce amaca, insanlığın iyiliğine erişebilmek için haklı bir yol olarak görüyorlardı. Davalarına, dolayısıyla kendilerine böylesine büyük önem vermelerinin sebebi devletin onlara büyük önem vermesinden, onları böylesine sert cezalandırmasından kaynaklanıyordu. Katlandıkları acıya dayanabilecek güçte olabilmeleri için kendilerine büyük önem vermeleri şarttı.

Nehlûdov onları daha yakından tanıyınca bunların ne bazı kimselerin sandığı gibi tamamıyla kötü, canavar ruhlu insanlar, ne de başkalarının düşündüğü gibi eşsiz kahramanlar olmadıklarını anlamıştı. Bunlar da herkese benzeyen insanlardı; içlerinde her yerde olduğu gibi iyisi, kötüsü, orta hallisi vardı. İçlerinde, düzenin bozukluğuyla savaşmak zorunda olduklarına inandıkları için devrimci olanlar, ancak bu yolu çıkarlarını düşünerek, ün kazanmak isteyerek seçenler de vardı. Çoğunluksa, Nehlûdov'un savaş zamanından çok iyi bildiği tehlike tutkusuyla, kendi hayatıyla oynama hazzını tatmak isteğiyle -ateşli gençliğin beslediği duygulardır bunlar- devrimciliğe gönül vermişlerdi. Bunları sıradan insanlardan ayıran özellikleri, ahlak anlayışlarıydı. Onlar için ahlaklı olmak sadece aşırılıktan kaçınmak, dürüstlük, hak gözetmek, çıkarını düşünmemek değildi; kişinin toplum uğruna her şeyini, canını bile fedaya hazır olması gerektiğine inanıyorlardı. Bu sebeple, orta düzeyden yüksek kişiler gerçekten eşine az rastlanır, ahlak olarak örnek insanlardı. Orta düzeyden aşağıda olanlar ise, aşağılık kimselerdi; ikiyüzlü, kendine pek fazla güvenen, kibirli insanlardı. Nehlûdov yeni tanıdıklarından bazılarını sadece saymakla kalmıyor, ayrıca onları candan seviyordu; bazılarına karşı da ilgisizdi.

VI

Nehlüdov özellikle Katyuşa ile kafilede olan Kriltsov isminde, kürek cezasına çarptırılmış, veremli genci sevmişti. Onunla Ekaterinburg'da tanışmış, yolculuk esnasında sohbet etmişlerdi. Yazın bir menzilde verilen günlük molada bütün günü beraber geçirme fırsatı bulmuşlar ve Kriltsov ona hayat hikâyesini, nasıl devrimci olduğunu anlatmıştı. Hapishaneye düşünceye kadarki hikâyesi kısaydı. Güney illerinden birinin zengin toprak sahiplerinden olan babası, o daha bebekken ölmüş. Ailenin tek çocuğuymuş, annesi yetiştirmiş onu. İyi bir öğrenciymiş; liseden sonra fen fakültesinin matematik bölümünden birincilikle mezun olmuş. Üniversitede kalmasını, yurt dışına gitmesini teklif etmişler ama bir türlü karar veremiyormuş; sevdiği kızla evlenip tarımla uğraşmayı düşünüyormuş. Bu arada üniversiteden arkadaşları ondan davaları uğruna maddi yardım istemişler. Devrim onu ilgilendirmiyormuş ama arkadaşları onu korkak sanmasın diye vermiş parayı. Derken arkadaşları yakalanmış, soruşturma esnasında parayı verenin Kriltsov olduğunu gösteren belge geçirilmiş ele; tutuklayıp hapishaneye atmışlar.

Dirseklerini dizlerine dayayarak, göğsü içeri çökmüş bir halde yüksek ranzasında oturan Kriltsov zeki, içtenlik okunan gözleriyle arada bir Nehlüdov'a, "Beni attıkları hapishanede önceleri o kadar da sıkı davranmıyorlardı" diye anlatıyordu. "Duvarı tıklatarak ha-

berleştiğimiz gibi, koridorda dolaşabiliyor, fısıltıyla konuşuyor, sigaramızı, yiyeceğimizi paylaşabiliyor, hatta akşamları koro halinde şarkı bile söyleyebiliyorduk. Sesim çok güzeldi. Evet. Annem olmasaydı -kadıncağız perişan olmuştu- hapishanede sıkılmazdım, çok ilginçti çünkü. Ünlü Petrov'la da (sonra kalede camla bileklerini keserek intihar etti) tanıştım orada. Ama devrimci değildim. Hücreleri benimkinin yanında iki mahkûmla arkadaş oldum. Polonya devrimcilerinin bildirileriyle yakalanmışlardı. Trenle götürülürken kafileden ayrılıp kaçmak istedikleri için yargılanıyorlardı. Birinin ismi Lozinski idi, diğeri Rozovski Musevi idi. Daha çocuktu bu Rozovski. Evet. On yedi yaşında olduğunu söylüyordu ama on beşinde gösteriyordu. Cılız, ufak tefek, simsiyah gözlerinin içi pırıl pırıl, hayat dolu bir çocuktu; bütün Museviler gibi müziği seviyordu, kabiliyetliydi. Sesi henüz değişme evresindeydi ama güzel şarkı söylüyordu. Evet. Ben oradayken götürdüler onları mahkemeye. Sabahtı götürdüklerinde. Akşama döndükleri zaman, ölüme mahkûm edildiklerini söylediler. Hiç kimse böyle bir şey beklemiyordu. Yaptıkları suç bile sayılmazdı: Kafileden kaçmaya teşebbüs etmişlerdi, hiç kimseyi yaralamamışlardı. Hem Rozovski gibi bir çocuğu idam etmek aklın alabileceği bir şey değildi. Hapishanede hepimiz bunun bir gözdağı olduğuna, kararın uygulanmayacağına inanıyorduk. Önce heyecanlanmıştık ama sonradan yatıştık, hayatımız eski halini aldı. Evet. Ama bir akşam gardiyan benim kapıya yaklaştı, kulağıma dülgerlerin darağacını kurduklarını fısıldadı. Önce kimlerin geldiğini, gardiyanın ne darağacından bahsettiğini anlamamıştım. Ama ihtiyar gardiyanın heyecanlı halini görünce darağacının bizimkiler için hazırlandığını anladım. Duvarı tıklatarak arkadaşlarla konuşmak istedim ama onların duyacağından korktum. Arkadaşların da sesi çıkmıyordu. Besbelli durumu herkes biliyordu. O gece koridorda, hücrelerde ölüm sessizliği vardı. Duvar tıklatarak konuşmuyor, şarkı söylemiyorduk. Saat onda gardiyan gene geldi, Moskova'dan cellat getirildi-

ğini söyledi. Sonra hemen uzaklaştı. Arkasından seslendim. Ansızın koridorun diğer ucundaki hücresinden Rozovski'nin sesi duyuldu: 'Ne oldu? Niçin çağırıyorsunuz onu?' Bir şeyler söylemeye çalıştım, tütün istediğimi falan... Ama sanki içine doğmuştu. Niçin şarkı söylemediğimizi, duvarı tıklatmadığımızı sormaya başladı. Ne cevap verdiğimi hatırlamıyorum, onunla konuşmamak için kapıdan geri çekildim. Evet. Ne korkunç bir geceydi! Bütün gece en küçük bir tıkırtıya kulak kabarttım. Sabaha karşı koridor kapısının açıldığını duydum, kalabalık bir grup yürüyordu. Hücremin kapısındaki küçük pencereden bakıyordum. Koridorda gaz lambası yanıyordu. Önden müdür geçti. Şişman, görünüşte sert, kendine güvenen bir adamdı. O anda yüzü kireç gibiydi, korkuyordu sanki. İki adım arkasından yardımcısı yürüyordu. Yüzü asıktı, kararlıydı. En arkada nöbetçi muhafızlar vardı. Kapımı geçip, bitişik hücrenin önünde durdular. Müdür yardımcısının tuhaf bir sesle, 'Lozinski, kalkın, temiz çamaşırlarınızı giyin' diye bağırdığını duydum. Evet. Sonra kapı gıcırdayarak açıldı, Lozinski'nin ayak seslerini duydum. Koridorun karşı tarafına yürüdü. Sadece müdürü görebiliyordum. Yüzü kireç gibi, ceketinin düğmelerini çözüp ilikliyor, ikide bir omuzlarını kaldırıp indiriyordu. Evet. Ansızın bir şeyden ürkmüş, bir kenara sinmişti sanki. Meğer Lozinski geçmişti o anda yanından, hücremin kapısına yaklaşmıştı. Yakışıklı bir gençti, Polonyalıların yakışıklısının nasıl olduğunu bilirsiniz: İnce, kıvırcık sarı saçların çevrelediği geniş, düz bir alın; güzel, mavi gözler; sağlıklı, aslan gibiydi... Kapının önünde durunca camdan yüzünü gördüm. Çökmüş, kül renkli bir yüzdü gördüğüm. 'Kriltsov, sigaranız var mı?' Ona sigara vermek istedim, fakat müdür yardımcısı cebinden tabakasını çıkarıp uzattı. Lozinski bir sigara aldı, müdür yardımcısı bir de kibrit çakarak hemen sigarasını yaktı. Lozinski sigarasını içerken bir şeyler düşünüyordu sanki. Derken mırıldanmaya başladı: 'Bu hem haksızlık, hem de insafsızlık... Hiçbir suçum yok benim. Ben...' Gözlerimi ayıramadı-

ğım beyaz, taze boynuna bir şeyler tıkanır gibi oldu, devam edemedi, sustu. Evet. O sırada Rozovski'nin ince, Musevi sesi çınladı koridorda. Lozinski sigarayı yere atıp uzaklaştı. Küçük pencerenin önünde Rozovski belirdi. Nemli, siyah gözlerinin parladığı çocuksu yüzü terliydi. O da temiz çamaşır giymişti; pantolonu çok boldu. Onu ikide bir yukarı çekiyordu, zangır zangır titriyordu. Acıyla kaplı yüzünü kapımdaki küçük pencereye yaklaştırdı: 'Anatoli Petroviç, doktor bana öksürük şurubu içmemi söylemişti, değil mi? Hastayım, biraz daha içmeliyim.' Kimse cevap vermiyordu, o da soru dolu bakışlarını bir bana bir müdüre çeviriyordu. Bu sözlerle ne demek istediğini bir türlü anlayamamıştım. Evet. Müdür yardımcısı birden sertleşti, cırlak sesiyle, 'Ne oyalanıyorsunuz?' diye bağırdı. 'Yürüyün.' Rozovski'nin, onu nelerin beklediğini anlayacak güçte olmadığı belliydi. Acelesi varmış gibi önden yürüdü, sonra durdu. Çığlık gibi bir sesle ağladığını duydum. İtişmeler, ayak sesleri doldurdu koridoru. Sonra sesler giderek uzaklaştı. Koridorun ucundaki kapı açılıp kapandı, her şey sessizliğe gömüldü... Evet. Astılar. Gardiyanlardan biri oradaymış, anlattı. Lozinski karşı koymamış ama Rozovski uzun süre çırpınmış; öyle ki, sürüyerek çıkarmışlar onu darağacına, ilmiği zorla geçirmişler boynuna. Evet. Biraz ahmakça bir adamdı gardiyan: Bunun korkunç bir şey olduğunu söylüyorlardı. Hiç de korkunç değilmiş meğer. Sadece havada sallandılar, omuzlarını iki kez şöyle bir oynattılar, o kadar. Sonra cellat ilmikler iyi otursun diye çevirdi onları, tamam... Bir daha kıpırdamadılar." Kriltsov gardiyanın sözlerini tekrar etti: "Hiç de korkunç değilmiş meğer." Gülümsemek istedi ama hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Uzun süre sustu. Sık sık soluk alıyor, boğazına düğümlenen hıçkırıkları tutmaya çalışıyordu. "O günden sonra devrimci oldum, evet" dedi sakinleştikten sonra ve hikâyesinin geri kalan kısmını kısaca anlattı.

Halk kurtuluş örgütüne girmiş; hatta hükümeti, iktidarı halka bırakıncaya dek sıkıştırmayı amaç edinmiş bir isyancı grubun başına geçmiş. Bu amaçla kâh Petersburg'a, kâh yurtdışına, kâh Kiev'e, Odesa'ya gidiyormuş. Her yerde büyük başarı kazanmış. Ama en çok güvendiği adam onu ele verince tutuklayıp yargılamışlar. İki sene hapiste kaldıktan sonra ölüm cezasına çarptırmışlar, sonra ölüm cezasını müebbet küreğe çevirmişler.

Hapishanede verem olmuş. İçinde bulunduğu şartlar altında en çok birkaç aylık ömrünün kaldığı belliydi, bunu kendi de biliyordu ama yaptıklarından pişmanlık duymuyordu. Bir ömrü daha olsa, onu da kötülükleri yok etmek için kullanacağını söylüyorlardı.

Kriltsov'un hikâyesi, dostluğu Nehlüdov'a o güne dek anlamadığı birçok şeyi anlamasında yardım etmişti.

VII

Kafile komutanıyla mahkûmlar arasında çocuk yüzünden çatışma çıktığı gün Nehlûdov geç bir saatte uyanmıştı. Geceyi handa geçirmişti. Şehre varınca postalayacağı mektuplardan birkaçını yazmış, yola her zamankinden daha geç çıktığı için kafileye yetişememiş, ara menzilin bulunduğu köye ancak ortalık karardıktan sonra varmıştı. Yaşlı, dul bir kadının hanında üstünü başını kurutmuştu; şişman kadının beyaz boynu son derece kalındı. Bir sürü tasvir ve tabloyla süslü misafir odasında doya doya çay içtikten sonra aceleyle çıkıp subaydan görüşme izni almak için menzile gitmişti.

Bundan evvelki altı etapta da kafile komutanı subaylar -değiştikleri halde- Nehlûdov'u menzile sokmamışlardı. Nehlûdov, Katyuşa'yı bir haftadır göremiyordu. Bu sıkı tedbirlerin sebebi hapishane genel müdürlüğünden bir amirin beklenilen ziyaretiydi. Oysa şimdi, amir kafileye uğramadan geçmişti. Nehlûdov, kafileyi o sabah teslim alan subayın, diğerleri gibi, mahkûmlarla görüşmesine izin vereceğini umuyordu.

Han sahibesi, köyün sonundaki menzile gitmesi için araba vermek istedi ama Nehlûdov yayan gitmeyi yeğledi. Yeni boyanmış kocaman çizmeleri zift kokan, geniş omuzlu, yiğit görünüşlü genç işçi yol göstermek için onunla geldi. Zifiri karanlıktı, genç işçi pencerelerden sokağa düşen ışıktan üç adım uzaklaşınca Nehlû-

dov onu gözden kaybediyordu; sadece çizmelerinin çamurda çıkardığı sesi duyuyordu.

Kilisenin önündeki meydandan, karanlıkta pırıl pırıl ışıklı pencereleriyle bir sürü evin önünden geçtikten sonra, Nehlüdov yol göstericisiyle birlikte karanlığa daldı. Az sonra, menzilin etrafında yanan fenerlerin soluk ışıkları göründü. Çit kazıkları, nöbetçinin kara gölgesi, çizgili direk ve nöbetçi kulübesi meydana çıktı. Nöbetçi gelenleri her zamanki gibi, "Kim var orada?" diye karşıladı. Gelenlerin yabancı olduğunu anlayınca öyle sertleşti ki, kapının önünde durmalarına bile izin vermek istemedi. Ama Nehlüdov'un yol göstericisi nöbetçinin sertliğine aldırmadı.

"Ne kadar da sertsin öyle!" dedi. "Hadi git komutanına haber ver, biz şuracıkta bekleyiverelim."

Nöbetçi cevap vermeden içeriye bağırarak bir şeyler söyledi, sonra geniş omuzlu delikanlının, yerden aldığı bir çöple fenerin ışığında Nehlüdov'un çizmelerinin çamurunu temizleyişine bakmaya başladı dikkatli dikkatli. Duvarın ötesinden kadın erkek sesleri geliyordu. Üç dakika sonra demir kapı açıldı, paltosunu omzuna asmış çavuş çıktı, meselenin ne olduğunu sordu. Nehlüdov, özel bir mesele vesilesiyle görüşmek istediğini söyleyip, önceden yazdığı kartı, mektubu uzatıp komutana vermesini rica etti. Çavuş, nöbetçi kadar sert değildi ama hayli meraklıydı. Nehlüdov'un niçin komutanla görüşeceğini, kimin nesi olduğunu ille de öğrenmek istiyordu. Bir çıkar kokusu aldığı, fırsatı kaçırmak istemediği belliydi. Nehlüdov, kişisel bir mesele olduğunu, hakkı ne ise vereceğini, mektubu komutana götürmesini tekrar rica etti. Çavuş mektubu aldı, başını "peki" anlamında sallayıp gitti. Az sonra kapı gene açıldı, ellerinde sepetleri, zembilleri, çömlekleri ve torbalarıyla kadınlar çıkmaya başladı. Sibirya lehçesiyle yüksek sesle konuşuyorlardı. Hepsi de köylü gibi değil, şehirli gibi giyinmişti; bazılarının üzerinde manto, bazılarının kürk vardı. Eteklerini bellerine sokmuş, başlarını atkı ile sarmışlardı. Fenerin ışığında

Nehlüdov'la geniş omuzlu delikanlıya meraklı bakışlar atıyorlardı. Bir tanesi delikanlıyla karşılaştığına pek sevindi, adamı görür görmez Sibiryalılara has bir küfürle okşadı.

"Seni şeytan seni! Ne işin var burada?"

Delikanlı cevap verdi: "Bir yolcu getirdim. Sen?"

"Süt falan... Sabah gene gelmemi söylediler."

"Gece kalmanı istemediler mi?" dedi delikanlı.

Kız kahkahayla gülmeye başladı: "Hadi be sen de! Koca zevzek! Gel, köye beraber dönelim."

Delikanlı bir şeyler daha söyledi, yalnız kadınları değil nöbetçiyi de güldürdü. Sonra Nehlüdov'a döndü: "Yolu tek başınıza bulabilir misiniz? Kaybolmazsınız ya?"

"Bulurum, bulurum."

"Kiliseyi geçtikten sonra iki katlı evi de geçin, sağdan ikinci... Şu değneği de alın."

Elindeki, bir adam boyundan uzun değneği Nehlüdov'a verdi; kocaman çizmeleriyle çamurlara bata çıka, kadınlarla beraber karanlıkta kayboldu.

Kadın seslerinin bastırdığı konuşması, karanlığın içinden henüz duyulurken kapı yeniden açıldı ve çavuş, Nehlüdov'u komutanın yanma götürmek için çağırdı.

VIII

Bu ara menzil de Sibirya yolundaki menzillerin, ara menzillerinin aynıydı: Sivri uçlu kalaslarla çevrili avlu içinde, tek katlı üç yapı vardı. Pencereleri demir parmaklıklı olan en büyük yapıda mahkûmlar vardı; diğerinde muhafız komutanı, üçüncüsünde de subayla kalem dairesi... Her üçünde de ışıklar yanıyordu, içerisinin rahat, sıcak, huzur verici olduğunu söyleyen yalancı bir ışıktı bu. Merdiven başlarında fenerler bulunuyordu, duvar boyunca asılmış dört beş fener de avluyu aydınlatıyordu. Çavuş tahta yoldan, yapıların en küçüğüne götürdü Nehlüdov'u. Üç basamağı çıkınca misafiri öne geçirdi. Nehlüdov gaz lambasıyla aydınlanan, yanık kokan hole girdi. Kaba bezden bir gömlek ve siyah pantolon giymiş, bir ayağında sarı konçlu çizme olan bir er, ocağın yanında eğilmiş duruyor, öbür çizmenin koncu ile semaveri körüklüyordu. Nehlüdov'u görünce doğruldu, misafirin yağmurluğunu alıp içeri girdi.

"Geldiler, efendim."

Hırçın bir ses duyuldu: "Çağır bakalım."

Er, "Girin" dedi ve tekrar semaverin önüne çöktü.

Tavana asılı bir lambanın aydınlattığı odada, iki şişeyle yemek artıkları olan masanın başında, geniş omuzlarını, göğsünü saran Avusturya işi bir ceket giyen, sarı, uzun bıyıklı, kırmızı yüzlü bir

subay oturuyordu. Sıcacık odada sigara kokusundan başka insanın burun kemiğini sızlatan birtakım kokular daha vardı. Nehlüdov'u görünce subay hafifçe doğruldu ve biraz alaycı ve kuşkulu bakışlarını onun üzerine dikti.

"Mesele nedir?" dedi ve cevap beklemeden kapıya doğru seslendi: "Bernov! Ne zaman hazır olacak şu semaver?"

"Hemen efendim."

Subay, gözleri öfkeyle parlayarak, "Sana öyle bir *hemen* gösteririm ki bir daha unutmazsın!" diye bağırdı.

Er, "Getiriyorum" dedi. Semaverle içeriye girdi.

Nehlüdov, er semaveri masanın üzerine yerleştirene kadar bekledi. Subay -neresine tokadı yapıştıracağını hesaplıyormuş gibi- hırçın bakışlarla süzüyordu eri. Subay çayı demledi, dolaptan dört köşeli konyak şişesiyle, Albert marka bisküvisini aldı. Hepsini masaya koyduktan sonra gene Nehlüdov'a döndü. "Bir emriniz mi var?"

Nehlüdov oturmadan, "Mahkûm kadınlardan biriyle görüşmek için sizden izin rica ediyorum!" dedi.

"Siyasi mi?" diye sordu subay. "Siyasilerle görüşmek kanunen yasaktır."

"Siyasi değil."

"Buyurun oturun lütfen."

Nehlüdov oturdu. "Siyasi değil" diye tekrarladı, "ama benim ricamla, yetkili makamlar onu siyasilerin arasına aldı."

Subay, "Biliyorum" diye kesti sözünü. "Ufak tefek, esmer bir kadın? Olur tabii. Sigara ister miydiniz?"

Sigara kutusunu Nehlüdov'a doğru sürdü; sonra özenle iki bardak çay doldurup birini Nehlüdov'a uzattı.

"Buyurun" dedi.

"Teşekkür ederim. Hemen görüşsem çok iyi olurdu."

"Gece uzun. Görüşürsünüz. Çağırtırım."

Nehlüdov, "Çağırmasanız da, ben oraya gitsem olmaz mıydı acaba?" diye sordu.

"Siyasilerin yanına mı? Kanunları çiğnemek olur bu."

"Birkaç kere bırakmışlardı. Onlara herhangi bir şey getirip götürmem tehlikesi olduğu düşünülüyorsa, bunu görüştüğüm mahkûm vasıtasıyla da yapabilirim."

Subay tatsız bir gülüşle, "Veremezsiniz" dedi. "Ararlar üzerini."

"O halde, benim üzerimi arayın..."

Subay, mantarını çıkardığı konyak şişesini Nehlüdov'un bardağına doğru uzattı. "İzin verir misiniz?" dedi. "Eh, nasıl isterseniz! İnsan Sibirya'da bir beyefendiyle karşılaşınca bayağı seviniyor. Yürekler acısı bir görevimiz var! Hele başka bir hayata alıştıysanız daha da ağır geliyor. Bizde, kafile komutanı subayların kaba saba insanlar olduğu düşüncesi yaygındır ama aralarında bambaşka yaradılışta insanların olabileceği hiç kimsenin aklına gelmez."

Subayın kırmızı yüzü, kokusu, yüzüğü, özellikle tatsız gülüşü Nehlüdov'u tiksindiriyordu. Ancak herkese karşı içten olmak zorunda olduğu inancını benimsemişti. Yolculuk boyunca karşısındakine, kim olursa olsun, küçümsemeden, dikkatle yaklaşıyordu. Subayı sonuna kadar dinledikten sonra, onun, emri altındaki insanların ıstırap çekmesine sebep olduğu için üzüldüğünü düşünerek, "Sanırım, bulunduğunuz görevde de, insanların çektiği ıstırabı hafifleterek avunabilirsiniz" dedi ciddiyetle.

"Ne ıstırabı? Böyledir bunlar."

Nehlüdov, "Nasıl böyle?" dedi. "Onlar da insan. Aralarında suçsuz olanlar da var."

"Her türlüsü var tabii. İnsan onlara acıyor elinde olmadan. Başka subaylar gözlerinin yaşına bakmazlar ama ben elimden geldiğince iyi davranırım. Onlar acı çekeceğine ben çekeyim daha iyi.

Başkaları en ufak bir şey olunca hemen kanunları öne sürer, hatta tetiğe asılırlar." Nehlûdov'un bardağını tekrar doldurarak devam etti: "Buyurun, lûtfen! Bisküvi de alın. Görüşmek istediğiniz kadın kim?"

"Geneleve düşen bahtsız bir kadın... Haksız yere cinayetle suçlandı, aslında çok iyi bir insandır."

Subay başını salladı. "Evet, olur bazen böyle şeyler. Kazan'da da bir kadın vardı. İsmi Emma'ydı... Macar asıllıydı ama bir İranlı kadar kocamandı gözleri. Öylesine çalımlıydı ki sanırsınız kontes..." Söz bu anılardan açılınca subay elinde olmadan gülümsedi.

Nehlûdov subayın sözünü keserek eski konuya devam etti: "Emriniz altındayken, bu insanların çektikleri acıları hafifletebilirsiniz. Bunun size büyük bir mutluluk vereceği kanısındayım." Nehlûdov, bir yabancıyla ya da çocukla konuşuyormuş gibi tane tane, anlaşılır bir biçimde konuşmaya çalışıyordu.

Subay, gözlerinin içi parlayarak Nehlûdov'a bakıyordu. O anda aklının takıldığı, bir İranlı kadar kocaman gözlü Macar kadından bahsedebilmek için Nehlûdov'un susmasını sabırsızlıkla beklediği belliydi. "Evet" dedi, "haklısınız. Ben de onlara acıyorum. Size Emma'yı anlatıyordum. Öyle bir..."

Nehlûdov, "Bu gibi konular beni ilgilendirmiyor" diye kesti sözünü. "Size açıkça söyleyeyim. Eskiden bu konuda hayli farklı düşünürdüm ama şimdi kadınla erkek arasındaki bu tür münasebetlerden nefret ediyorum."

Subay, Nehlûdov'a ürkek ürkek baktı: "Bir bardak çay daha alır mısınız?"

"Hayır, teşekkür ederim."

Subay, "Bernov!" diye seslendi. "Beyefendiyi Vakulov'a götür, siyasilerin koğuşuna bıraksınlar. Yoklamaya kadar kalabilir."

IX

Nehlûdov, emir erinin arkasından fenerlerin soluk ışığının aydınlattığı karanlık avluya çıktı. Karşılarına çıkan muhafız, Nehlûdov'u götüren emir erine, "Nereye?" diye sordu.

"Beş numaraya, siyasilerin yanına."

"Buradan geçemezsin, kapı kilitli, diğer kapıdan girin."

"Kim kilitledi?"

"Çavuş kilitleyip köye gitti."

"Böyle buyurun efendim."

Emir eri, tahtaların üzerinden geçerek Nehlûdov'u başka bir kapıya götürdü. Daha uzaktan, kovandan uçmaya hazırlanan arıların kaynaşmasına benzer uğultulu sesler geliyordu. Kapı açılınca uğultu çoğaldı; bağırıp çağırmalar, küfürler, kahkahalar, zincir şakırtısı duyuldu. Nehlûdov'un burnuna tanıdık, ağır bir koku geldi.

Bu iki izlenim -uğultuyla zincir şakırtısı ve bu korkunç koku- Nehlûdov'un üzerinde daima mide bulantısını andıran bir etki uyandırırdı.

Pis kokan kocaman bir teknenin bulunduğu dehlize girince Nehlûdov'un dikkatini ilk çeken, teknenin kenarında oturan kadın oldu. Kadının karşısında, tıraş edilmiş başında yana yatmış yamru yumru şapkasıyla bir adam oturuyordu. Konuşuyorlardı.

Adam, Nehlüdov'u görünce ona göz kırptı, "Su içene yılan bile dokunmaz" diye mırıldandı.

Kadın eteğini düzeltti, başını önüne eğdi.

Dehlizden sonra koğuş kapılarının açıldığı koridor geliyordu. İlk koğuş ailelerindi, sonra bekarların büyük koğuşu geliyordu, koridorun sonunda da siyasilere ayrılmış iki küçük koğuş vardı. Yüz elli kişi için yapılmış menzil binasına dört yüz elli kişiyi doldurunca öylesine sıkışık olmuştu ki, mahkümlar koğuşlara sığmamış, koridoru da doldurmuşlardı. Bazıları yerde oturuyor, yatıyor; bazıları da ellerinde boş ya da sıcak su dolu çaydanlıklarla bir aşağı bir yukarı gidip geliyorlardı. Taraş da aralarındaydı. Nehlüdov'un arkasından yetişti, sevgiyle gülümseyerek, "Hoş geldiniz" dedi.

Taraş'ın güzel yüzünde, burnunun üzerinde, gözünün altında morluklar vardı. "Ne oldu sana?" diye sordu Nehlüdov.

Taraş gülümsedi. "Bir şey yok."

Muhafız er küçümser bir tavırla, "Ne olacak, dövüşmekten başka bir işleri yok" dedi.

Arkalarından gelen bir mahkûm, "Kadın yüzünden" diye ekledi. "Kör Fedka ile birbirlerine girdiler."

Nehlüdov, "Fedosya nasıl?" diye sordu.

Taraş, "İyi" dedi, "çay suyu götürüyorum ona." Aile hücresine girdi.

Nehlüdov başını uzatıp içeri baktı. Koğuş tıklım tıklım doluydu. Kadınlı erkekli mahkûmlar ranzalarda ve yerlerde yatıyordu. Kuruması için asılmış giysilerden çıkan buhar içeriyi sarmıştı. Kadınlar bağıra çağıra konuşuyorlardı. Bir sonraki kapı bekarlar koğuşunun kapısıydı. Burası daha da kalabalıktı. Kapının hemen dibinde, yarısı koridorda, aralarında bir şeyi paylaşmaya çalışan, üstleri başları ıslak sekiz on kişi vardı. Muhafız, Nehlüdov'a bu gürültünün oyun kâğıtlardan kesilmiş fişlerle kumar oynanan ve şimdi temsilcinin meydancıya verdiği erzak parası için koparıldığını söy-

ledi. Muhafızla yanındaki beyefendiyi görünce kapıdakiler sustu, gelenleri düşmanca bakışlarla süzmeye başladılar. Parayı paylaşan mahkûmların arasında Nehlüdov; çekik kaşlı, beyaz tenli, tombul, zavallı bir oğlan çocuğunu yanından ayırmayan kürek mahkûmu ahbabı Fedorov'la, onun yanında, sözde Sibirya'nın balta girmemiş ormanlarında dolaşırken arkadaşını öldürüp yemesiyle ün yapmış yüzü çiçek bozuğu, iğrenç, burunsuz aylağı gördü. Aylak, ıslak ceketini omzuna atmış, koridorda duruyor, küstahça Nehlüdov'un gözünün içine bakıyor, yol vermiyordu. Nehlüdov yürüyüp geçti.

Gördükleri Nehlüdov için yeni değildi. Üç aydan beri bu dört yüz ağır mahkûmu defalarca türlü türlü hallerde görmüştü: Kızgın sıcakta, zincire vurulmuş bacaklarının çıkardığı toz bulutu arasında, yolda verilen mola yerlerinde, menzillerdeki avlularda dehşet verici ahlaksızlık sahnelerinde... Yine de şimdi olduğu gibi, aralarına her girdiğinde, bütün bakışların ona yöneldiğini hissettiğinde kendinden utanır, ıstırap duyar, bu insanlara karşı suçlu olduğu duygusuna kapılırdı. Onun için en acı olan da bu utanç duygusuyla suçluluk duygusuna, bir de dayanılmaz iğrenme duygusuyla korkunun karışmasıydı. Bu insanların, içinde bulundukları durumda başka türlü olamayacaklarını biliyor, gene de onlardan iğreniyordu.

Nehlüdov, siyasilerin kapısına yönelince birinin, "Hanım evlatları gelmiş, asalaklar ne olacak... Yan gelip keyif çatarlar" dediğini duydu. Arkasından kaba bir küfür geldi. Bunu hırçın, alaylı kahkahalar izledi.

X

Bekarlar koğuşunu geçince, Nehlüdov'u getiren çavuş, yoklamadan evvel gelip onu alacağını söyleyerek geri döndü. Çavuş gider gitmez, çıplak ayaklı bir mahkûm, zincirlerini tutarak hızlı adımlarla Nehlüdov'a yaklaştı; onu ekşi ter kokusuna boğarak, esrarlı bir fısıltıyla, "Ne olur, bize yardım edin efendim" dedi. "Sattılar oğlanı. Bu sabah yoklamada Karmanov'un yerine geçti. Yardım edin, biz yapamayız, öldürürler." Konuşurken telaşla etrafına bakınıyordu. Sözünü bitirir bitirmez Nehlüdov'un yanından ayrıldı.

Kürek mahkûmu Karmanov, kendisine benzeyen sürgün bir delikanlıyı onunla yer değiştirmek için kandırmıştı. Böylece kürek mahkûmu sürgüne, diğeri de onun yerine, kürek cezası çekmeye gidecekti.

Nehlüdov'un bu olaydan haberi vardı. Aynı mahkûm ona, bu yer değiştirmeyi bir hafta evvel anlatmıştı. Nehlüdov anladığını, elinden geleni yapacağını işaret etmek için başını salladı ve etrafına bakmadan yürümeye devam etti.

Nehlüdov bu mahkûmu Ekaterinburg'dan beri tanıyordu. Karısının onunla beraber gelmesini sağlamasını rica etmişti Nehlüdov'dan. Deminki davranışı Nehlüdov'u şaşırtmıştı. Orta boylu, otuz yaşlarında bir köylüydü. Adam soymaya ve öldürmeye teşebbüsten suçlu bulunmuştu. İsmi Makar Devkin'di. Suçu çok

garipti. Nehlûdov'a suçu kendisinin değil, içindeki şeytanın işlediğini anlatmıştı. Bir yolcu kırk verst ötedeki bir köye gitmek için babasının kızağını kiralamış. Babası Makar'a adamı götürmesini söylemiş. Makar atı kızağa koşmuş, giyinmiş, adamla oturup çay içmiş. Çay içerken adam evlenmeye gittiğini, Moskova'da ev açmak için yanında beş yüz ruble olduğunu anlatmış. Bunu duyunca Makar avluya çıkmış, baltayı alıp kızaktaki samanların altına saklamış.

"Baltayı neden aldığımı kendim de bilmiyordum" diye anlatıyordu Makar. "Bana, 'Baltayı al' dedi, ben de aldım. Yola çıktık. Baltayı unutmuştum bile. Ancak, gideceğimiz köye yaklaştığımızda -altı yedi verst yolumuz kalmıştı- ana yoldan ayrılıp dağ yoluna saptım. İndim, kızağın arkasından yürümeye başladım. O ses durmadan kulağıma fısıldıyordu: 'Daha ne düşünüyorsun? Dağa çık, ana yoldan gelen geçen olur. Adamın cebi para dolu. Ne bekliyorsun daha?' Samanları düzeltecekmişim gibi eğildim kızağın üzerine, baltanın sapı hemen geliverdi elime. Adam tam o anda birden dönüp baktı. 'Ne yapıyorsun?' dedi. Baltayı salladım, kafasına indirecektim... Lakin çakı gibi adamdı, kızaktan atladığı gibi ellerimi yakaladı. 'Ne yapıyorsun canavar?' dedi. Bir yumrukta karların içine fırlattı beni. Karşı koymadım, hemen teslim oldum. Ellerimi kuşağıyla bağladı, kızağa attı, doğru karakola götürdü. İçeri koydular, yargıladılar. Köylüler iyi bir insan olduğumu, o güne dek hiç kötülüğümü görmediklerini söylediler hâkime. Oturduğum evin sahipleri de öyle. Avukat tutmaya param yoktu, dört seneye mahkûm oldum..."

İşte bu Makar, hemşerisini kurtarmak için, hayatını bile bile tehlikeye atarak, mahkûmların bir sırrını Nehlûdov'a açmıştı. Yaptığından diğerlerinin haberi olsa, kesinlikle boğazını sıkarlardı.

XI

Siyasi mahkûmların koğuşu, kapıları koridorun tahta bir perdeyle ayrılmış bölümüne açılan iki küçük odadan ibaretti. Tahta perdeyi geçince Nehlûdov ilk önce her zamanki ceketini giymiş, elinde bir çam kütüğüyle yeni tutuşan sobanın önüne çömelmiş Simonson'u gördü.

Nehlûdov'u görünce yerinden kalkmadan, kalın kaşlarının altından anlamlı anlamlı bakarak, "Nehlûdov, geldiğinize çok sevindim" dedi, "sizinle bir konuda konuşmak istiyordum."

"Konu nedir?" diye sordu Nehlûdov.

"Sonra söylerim. Şimdi işim var."

Simonson tekrar sobayla ilgilenmeye başladı; en az sıcaklık kaybıyla soba yakılmasını sağlayan kendi yöntemini uygulamakla meşguldü.

Nehlûdov birinci kapıdan giriyordu ki, diğer kapıdan elinde süpürgeyle, toz ve çöp yığınını önüne katmış, sobaya doğru süpüren Maslova'nın çıktığını gördü. Beyaz bir bluz vardı üzerinde, eteğini alttan bağlamış, çorap giymişti. Tozdan korunmak için başındaki beyaz örtüyü kaşlarına kadar indirmişti. Nehlûdov'u görünce süpürgeyi aceleyle yere koyup, ellerini etekliğine sildi; neşeli, kızarmış yüzüyle karşısında durdu.

Nehlûdov elini uzatarak, "Ortalığı mı temizliyorsunuz?" diye sordu.

Maslova gülümsedi. "Evet. Eskiden de hep yapardım. Her taraf öyle pisti ki anlatamam. Uğraşıp durduk" dedi ve Simonson'a dönerek, "Battaniyeniz kurudu mu?" diye sordu.

Simonson ona bambaşka, Nehlûdov'u şaşırtan tuhaf bir biçimde bakarak, "Hemen, hemen" dedi.

Maslova diğer kapıya doğru yürürken, "Öyleyse bunu alıp gocukları getireyim" dedi. Uzaklaşırken Nehlûdov'a kapıyı göstererek, "Bizimkilerin hepsi burada" diye ilave etti.

Nehlûdov kapıyı açıp, yerde duran teneke bir gaz lambasının yarım yamalak aydınlattığı küçük odaya girdi. İçerisi soğuktu; toz, rutubet ve tütün kokuyordu. Teneke gaz lambası yakınındakileri aydınlatıyordu ama ranzalar karanlıktaydı, duvarlarda gölgeler sallanıyordu.

Yiyecek ve sıcak su almaya gitmiş iki erkekten başka herkes odadaydı. Nehlûdov'un eskiden tanıdığı Vera Efremovna da buradaydı. Daha da zayıflamış, benzi solmuştu; kocaman gözlerinde aynı ürkeklik vardı, alın damarı şişmişti. Gri bir bluz giymişti, saçları kısaydı. Yere serdiği gazete kâğıdının içine tütün koymuş, sigara sarıyordu.

Nehlûdov'un siyasi mahkûm kadınlar arasında en çok hoşlandığı Emiliya Rantseva da buradaydı. Ev işlerine bakardı Emiliya Rantseva, yaşadığı mekâna en ağır şartlar altında bile bir kadın sıcaklığı, çekiciliği verirdi. Kollarını sıvamış -güneşte yanmış kolları çok güzeldi- çanakları, fincanları kuruluyor, kuruladıklarını yandaki yatağa serdiği havlunun üzerine diziyordu. Genç, çirkince bir kadındı Rantseva. Gülümsediği zaman yüzü birdenbire değişiyor; neşeli, dinç, çekici oluyordu. Nehlûdov'u da böyle bir gülümsemeyle karşıladı. "Biz de sizin Rusya'ya geri döndüğünüzü sanıyorduk" dedi.

Marıya Pavlovna da buradaydı. Köşede, karanlıkta oturuyor, tatlı çocuk sesiyle bağırıp çağıran sarı saçlı kız çocuğuyla uğraşıyordu. Nehlüdov'u görünce, "Ne iyi ettiniz de geldiniz" dedi. "Katya'yı gördünüz mü?" Kız çocuğunu işaret ederek ilave etti: "Bakın ne güzel bir misafirimiz var."

Anatoli Kriltsov da içerdeydi. Zayıflamış, sararıp solmuştu. Abadan çizmeler içindeki bacaklarını altına almış, ranzanın üzerine iki büklüm oturmuş, ellerini yarım kürkünün kollarına sokmuş, zangır zangır titriyor, alev alev yanan gözlerle Nehlüdov'a bakıyordu. Nehlüdov yanma gitmek istedi ama o sırada kapının hemen sağında gülümseyen, güzel Grabets'le konuşarak torbasında bir şey arayan, gözlüklü, kızıla çalan saçları kıvırcık bir adam gördü. Deri ceket giyen bu adam tanınmış devrimci Novodvorov'du. Nehlüdov ona hemen selam verdi. Kafiledeki siyasi mahkümlar içinde bir tek bu adamdan hoşlanmadığı için selam vermekte acele etmişti. Novodvorov Nehlüdov'a, mavi gözleriyle alttan alttan bakarak, yüzünü buruşturarak elini uzattı. Açık bir küçümsemeyle, "Nasıl, yolculuğunuz iyi geçiyor mu?" diye sordu.

Nehlüdov, karşısındakinin küçümser tavrını fark etmemiş, bu sözleri bir nezaket ifadesi olarak kabul etmişçesine, "Evet, çok iyi geçiyor" dedi ve Kriltsov'un yanına yürüdü.

Dıştan Novodvorov'a karşı ilgisiz davranan Nehlüdov gerçekte hiç de öyle değildi. Novodvorov'un sözleri, gizlemediği nefreti, Nehlüdov'un huzurunu, herkese karşı içten olma çabalarını boşa çıkarmıştı. Canı sıkılıyor, üzülüyordu.

Kriltsov'un soğuk, titreyen elini sıkarak, "Nasılsınız?" dedi.

Kriltsov, elini aceleyle yarım kürkünün koluna sokarak, "İyiyim" dedi, "ama bir türlü ısınamıyorum, üstüm başım sırılsıklam. Burası buz gibi." Demir parmaklıkların dışındaki, iki camı kırılmış pencereyi gösterdi. "Pencereler de kırık. Siz nasılsınız? Epeydir uğramıyordunuz."

"Bırakmadılar, komutanlar pek zorlu. Neyse ki bugünkü daha insaflı çıktı."

"Ne de insaflı ama!" dedi Kriltsov. "Bu sabah ne yaptığını Maşa'ya sorun."

Mariya Pavlovna, yerinden kalkmadan, o sabah menzil yerinden çıkarken gerçekleşen -kız çocuğu ile ilgili- olayı anlattı.

Vera Efremovna kararlı bir sesle -ama çekingen, ürkek bakışlarla etrafındakileri süzerek- "Bence topluca dilekçe vermeliyiz" dedi. "Vladimir kendisine gerekeni söyledi ama bu yetmez."

Kriltsov yüzünü buruşturarak, "Dilekçe mi?" dedi.

Besbelli Vera Efremovna'nın sinirli halleri, sesindeki yapmacıklık onu epeydir kızdırıyordu. Nehlüdov'a döndü. "Katya'yı mı arıyorsunuz? Dur durak bilmeden ortalığı temizliyor. Önce burayı, erkek odasını temizledi, şimdi kadınlarınkine geçti. Yalnız ne yaparsa yapsın, pireleri temizleyemez. Onlar da rahat rahat yiyorlar bizi." Başıyla Mariya Pavlovna'nın olduğu köşeyi göstererek:

"Maşa ne yapıyor orada?" diye sordu.

Rantseva, "Evlatlığının saçlarını tarıyor" dedi.

Kriltsov gülümsedi. "Biti pireyi üzerimize salmasın da..."

Mariya Pavlovna, "Yo" dedi, "dikkat ediyorum. Artık tertemiz oldu kızımız. Sonra Rantseva'ya dönerek: "Alın onu, gidip Katya'ya yardım edeceğim. Hem ona bir battaniye getireyim."

Rantseva çocuğu aldı; çıplak, tombul kollarını bir anne şefkatiyle göğsüne bastırarak kucağına oturttu, eline de bir parça şeker verdi.

Mariya Pavlovna odadan çıkarken sıcak suyla, yiyecek getiren iki mahkûm içeri girdi.

XII

Girenlerden biri orta boylu, zayıfça bir gençti. İçi kürklü kısa bir paltoyla, çizme giymişti. Elinde, sıcak su dolu, buhar çıkan iki çaydanlık tutuyordu, koltuğunun altında beze sarılı ekmek vardı. Hafif, hızlı adımlarla yürüyordu.

Çaydanlığı fincanların yanına koyup, ekmekleri Maslova'ya verirken, "Prensimiz de gelmiş" dedi. Paltosunu çıkarıp, oturanların başının üzerinden ranzanın kenarına atarken devam etti: "Neler aldık, neler... Markel sütle yumurta aldı, ziyafet var bu akşam." Rantseva'ya bakıp gülümsedi: "Kirilovna da her tarafı tertemiz yapmış, hep güzellik peşinde. Ee, hadi bakalım, koy çayı."

Bu gencin hareketlerinden, ses tonundan, bakışından, bütün görünüşünden canlılık, neşe okunuyordu. Gene orta boylu, kemikli diğer mahkûm ise tam tersine somurtkandı. Renksiz kuru yüzünde çıkık elmacık kemikleri dikkati çekiyordu. Birbirinden epey uzak, güzel, iri yeşil gözleri, ince dudakları vardı. Üzerinde eski, pamuklu kumaştan bir palto vardı, çizmeleri lastikti. İki çömlekle iki sepet taşıyordu. Getirdiklerini Rantseva'nın önüne bıraktıktan sonra başını hafifçe eğerek, Nehlûdov'a selam verdi. Ardından terli eliyle isteksizce onun elini sıktı ve sepettekileri çıkarmaya başladı.

Bu siyasi mahkûmların her ikisi de halktan kişilerdi: Birincisi köylü Nabatov, ikincisi fabrika işçisi Markel Kondratyev'di. Markel devrimciler arasına otuz beş yaşında katılmıştı. Nabatov on sekizinde devrimci olmuştu. Zeki bir çocuktu ve köy okulunu bitirdikten sonra, liseye gitmişti. Ders vererek eğitimini sürdürmüş ve liseyi altın madalya alarak bitirmişti ama üniversiteye girmemişti. Daha yedinci sınıfta, unutulmuş kardeşlerini aydınlığa kavuşturmak için, içinden çıktığı halkın arasına dönmeye karar vermiş, bir köye kâtip olmuştu. Ama köylülere kitap okuduğu, küçük bir tüketim-üretim kooperatifi kurdurduğu için kısa bir zaman sonra tutuklanmıştı. Sekiz ay süren hapishane cezasını çektikten sonra gözaltında bulundurulmak üzere serbest bırakılmıştı. Çıkar çıkmaz başka bir ile gitmiş, bir köye öğretmen olmuş ve orada da aynı şekilde köylüleri aydınlatmaya devam etmişti. Gene yakalanmış, bu kez bir sene iki ay boyunca hapis yatmıştı. Bu hapis esnasında siyasi inançları daha da güçlenmişti.

Onu hapishaneye ikinci defa girişinden sonra Perm'e sürmüşler, oradan da kaçmış. Sonra tekrar yakalanıp yedi ay daha yattıktan sonra Arhangelsk'e sürülmüş. Bu sefer de yeni Çar'a bağlılık yemini etmediği için Yakut bölgesine sürgün edilmiş. Neredeyse kendini bildiğinden beri ömrünün yarısı hapishanelerde geçmiş. Bütün bunlar onu hiç öfkelendirmediği gibi, canlılığını da azaltmıyor; tersine, daha da neşeli yapıyordu. Sindirim sistemi çok iyi işleyen, daima neşeli, çalışkan, hareketli bir insandı. Hiçbir zaman pişmanlık duymaz, gelecek hakkında fazla düşünmez, aklının bütün gücünü, becerisini günün şartlarına göre kullanırdı. Dışarıdayken işçi, özellikle köylü sınıfının aydınlığa kavuşması, örgütlenmesi için çalışmayı kendine amaç edinmişti. İçerideyken de aynı heyecan ve beceriyle dış dünyayla ilişki kurmak için, şartlar el verdiği kadarıyla, yalnız kendisinin değil, bütün arkadaşlarının en iyi biçimde yaşamaları için elinden geleni yapıyordu. Her şeyden önce toplum için yaşayan bir insandı. Kendisi için hiçbir şey iste-

mez, en küçük şeylerle yetinir ama arkadaşları için çok şey ister, gerek düşünerek, gerekse bedenini kullanarak her türlü işi durmadan dinlenmeden, yemeden, uyumadan yapabilirdi. Bir köylü olarak çalışkan, açıkgöz, becerikli, davranışlarında ölçülü, kendini zorlamadan kibar, başkalarının yalnızca duygularına değil, düşüncelerine karşı da saygılıydı. Hâlâ sağ olan dul annesi okuma yazma bilmeyen, dinine bağlı ve yaşlı bir kadındı. Nabatov ona yardım eder, hapishanede olmadığı zamanlar da sık sık ziyaretine giderdi. Nabatov eve geldiği zamanlarda annesinin işlerine yardım eder, eski arkadaşlarıyla, köyün delikanlılarıyla ilişkisini kesmezdi. Onlarla gizli gizli tütün içer, yumruk yumruğa dövüşürdü, nasıl aldatıldıklarını, bundan kurtulmak için ne yapmaları gerektiğini anlatırdı onlara. Devrimin halka getirecekleri üzerine düşünmeye, konuşmaya başlayınca, içinden çıktığı halkı, toprağa kavuşmuş, memurlardan, beylerden kurtulmuş olarak getirirdi gözünün önüne. Ona göre halk, hayatını, değerlerini tamamen değiştirmemeliydi. Bu konuda Novodvorov'la ve onun öğrencisi Markel Kondratyev'le fikirleri ayrılıyordu. Devrimin bütün yapıyı yıkmaması, bu çok sevdiği, sağlam, yüce yapının iç dinamiklerinde yalnızca birtakım değişiklikler yapılması gerektiğini düşünüyordu.

Din konusunda da tam bir köylüydü. Fizik ötesi sorunlar, her şeyin başlangıcı, ölümden sonra ne olacağı üzerine hiç düşünmezdi. Tanrı onun için, incelemeyi aklının ucundan bile geçirmediği bir varsayımdı. Dünyanın nasıl kurulduğu, Moisey'in mi yoksa Darvin'in mi haklı olduğu umurunda bile değildi. Arkadaşlarının öylesine önemsedikleri Darvinizm de, altı günde yaratılma kuramı gibi bir düşünce oyuncağıydı onun için.

Dünyada daha iyi nasıl yaşanılabilir sorusunu ruhunun derinliklerinde hissediyordu. Bu sorunla uğraşan insanların hepsinde var olan o kesin inanç, ona atalarından miras kalmıştı.

Canlıların, bitkilerin yok olmadığına, devamlı olarak bir biçimden başka biçime girdiklerine inanıyordu. Gübre buğday, buğday

tavuk oluyordu. Larva kurbağaya, tırtıl kelebeğe, fidan ağaca dönüşüyordu. Öyleyse insan da yok olmayacak, biçim değiştirecekti yalnızca. Buna inanıyor, bu yüzden ölümden hiç mi hiç korkmuyor, ölümün getireceği acıları önemsemiyor ama bu konuda konuşmayı da sevmiyor, beceremiyordu. Onun sevdiği çalışmaktı, insanı başarıya götürecek işlerle uğraşmayı isterdi her zaman. Arkadaşlarını da bu türlü işlerde çalışmaya zorlardı.

Kafilede bulunan diğer siyasi suçlu Markel Kondratyev, yaradılış olarak Nabatov'dan çok farklıydı. On beş yaşında işe girmiş, aşağılık duygusunu yenmek için sigaraya, içkiye başlamıştı. Bu aşağılık duygusunu ilk kez, çocukken bir yılbaşında duymuştu. Onları fabrika sahibinin karısının hazırladığı çam ağacının yanına götürmüşler, ona ve diğer işçi çocuklarına bir rublelik birer düdük, elma, fındık, çilek vermişlerdi. Fabrika sahibinin çocuklarınaysa, elli rubleden pahalı olduklarını sonradan öğrendiği ve o zamanlar ona büyülü gibi görünen, oyuncaklar hediye etmişlerdi. Tanınmış kadın devrimcilerden biri fabrikaya işçi olarak girdiğinde Kondratyev yirmi yaşındaydı. Kadın, onun kafası çalışan bir genç olduğunu anlamıştı. Ona kitaplar, bildiriler verip, uzun uzun konuşmaya başlamıştı. Toplumun içinde bulunduğu durumu, bu durumun sebeplerini, düzeltilmesi için neler yapmak gerektiğini anlatıyordu ona. Bu durumdan kurtulmanın yolunun haksızlığı ortadan kaldırmak ve halkı bilinçlendirmek olduğuna inanıp hayalini bir an evvel gerçekleştirmek için büyük bir hırsla kendini bilime verdi. Bilimin sosyalist ülküyü nasıl gerçekleştireceğini tam olarak bilmiyordu ama içinde bulunduğu durumun haksızlığını ona gösterebildiğine göre, bu haksızlığı düzeltebileceğine de inanıyordu. Ayrıca bilimle uğraşmak kendi gözünde onu diğer insanlardan daha yükseğe çıkarmıştı. Bu sebeple sigarayı, içkiyi bırakmış, fabrika deposuna yazıcı olarak alındıktan sonra çoğalan boş zamanının hepsini okumaya vermişti.

Devrimci kadın eğitimi konusunda ona yardım ediyordu, öğrenme hırsına ve kabiliyetine şaşıyordu. İki sene boyunca cebir, geometri ve özellikle tarih çalıştı; edebiyat kitaplarını, eleştiri yazılarını, sosyal yayınları okudu.

Devrimci kadın hapishaneye atıldı, Kondratyev de, odasında yasak kitaplar bulunduğu için tutuklanıp, bir süre hapis yattıktan sonra Vologorsk iline sürüldü. Orada Novodvorov'la tanıştı, birçok devrimci kitap daha okudu ve sosyalist görüşleri daha da güçlendi. Sürgünden döndükten sonra bir işçi ayaklanmasına öncülük etti, çalıştığı fabrika yıkıldı, müdür öldürüldü... Tekrar tutuklanıp hapis yattı, medeni haklarından mahrum edilerek sürgün cezasına çarptırıldı.

Mevcut ekonomik düzene olduğu gibi, dine de karşıydı. İnanç kavramının anlamsız olduğu görüşündeydi. Başlangıçta korkuyla, sonra coşkuyla dini inançlarından vazgeçtikten sonra o da, seneler boyu kendinin ve atalarının aldatılmalarının öcünü almak istiyormuşçasına, din kavramıyla ve dini görevlilerle alay etmeye başlamıştı.

Sade, azla yetinmeyi bilen bir hayat sürerdi. Çalışmaya çocukluktan başlamıştı, sağlam bünyeli bir insandı. En ağır işlerde çalışıp okumaya devam edebilmek için hapishanelerde, menzillerde boş zamanı olmasını sağlardı. Şimdi Marks'ın birinci cildini okuyor, kitabı çok değerli bir varlık gibi özenle saklıyordu torbasında. Arkadaşlarına karşı mesafeli ve soğuktu. Yalnız Novodvorov'a yakınlık gösteriyordu; ona gönülden bağlıydı ve her konudaki görüşünü tartışma götürmez bir gerçek olarak kabul ediyordu.

Önemli işlerde ayak bağı olarak gördüğü kadınları küçümserdi. Ama Maslova'ya acırdı; alt tabanın üst tabakaca ezilmesinin bir misali olarak gördüğü için ona karşı iyi davranırdı. Bu yüzden Nehlüdov'u sevmez, onunla pek konuşmazdı. Nehlüdov ona selam verdiği zaman yalnızca elini uzatır, Nehlüdov'un onun elini sıkmasını beklerdi.

XIII

Soba tutuşmuş, çay demlenmiş, bardaklara, fincanlara konmuş, üzerine süt ilave edilmiş, taze francalalar, haşlanmış yumurtalar, yağ, dana eti çıkarılmıştı. Herkes masa olarak kullanılan ranzanın başına toplanmış, yiyor, içiyor, sohbet ediyordu. Rantseva bir sandığın üzerinde oturuyor, boşalan bardaklara çay koyuyordu. Islak kürkünü çıkarıp kuru battaniyesine sarınmış, yatağına uzanmış, Nehlüdov'la konuşan Kriltsov hariç herkes Rantseva'nın etrafında toplanmıştı.

Yolculuk boyunca uğraştıkları soğuk, yağmur, çamur yetmezmiş gibi burada karşılaştıkları pislik ve düzensizlik onları çok yormuştu. Ortalığı toplamak için çok çalışmışlar, ancak karınları doyup, sıcak çaylarını içince hepsinin neşesi yerine gelmişti.

Duvarın arkasından duyulan diğer mahkûmların gürültüsü, bağırıp çağırmaları, küfürleri nerede olduklarını onlara hatırlatıyordu. Denizin ortasındaki küçücük bir adadaymış gibi kendilerini bütün ıstıraplardan ve hor görülmekten bir an olsun uzak hissetmişler, neşelenmişlerdi. İçinde bulundukları durumdan ve gelecekte onları bekleyenlerden asla söz etmiyorlar, bunun dışında her şeyden konuşuyorlardı. Ayrıca istemeden de olsa bir arada bulunan kadınlı erkekli gençler arasında gönül bağları oluşmuş, hemen hemen hepsi birbirine âşık olmuştu. Novodvorov, güzel gülümseyen Grabets'e âşıktı. Grabets devrim üzerinde fazlaca kafa

yormayan, genç bir üniversite öğrencisiydi... Ama zamanın etkisine kapılmış, sürgüne gitmek için elinden geleni yapmıştı. Sürgünde onun için en önemli şey, erkekler konusundaki başarılarıydı. Şimdi de Novodvorov'un kendisine olan ilgisi onu avutuyordu. O da Novodvorov'a âşıktı. Her önüne gelene gönül veren ama hiç kimsenin ilgisini çekmeyen Vera Efremovna kâh Nabatov'a, kâh Novodvorov'a âşık oluyordu. Kriltsov da Mariya Pavlovna'ya karşı aşka benzeyen bir duygu besliyordu ama genç kadının aşk hakkında düşüncelerini bildiği için Kriltsov duygularını dostluk perdesi arkasında ustalıkla gizliyordu. Mariya Pavlovna hasta yatan Kriltsov'a yakın ilgi gösteriyordu. Nabatov'la Rantseva arasında karmâşık bir aşk ilişkisi vardı. Mariya Pavlovna nasıl sağduyulu bir kızsa, Rantseva da sağduyulu, kocasına bütün varlığıyla bağlanan bir kadındı.

On altı yaşında, daha lisedeyken, Petersburg Üniversitesi'nde öğrenci Rantsev'e tutulmuş, on dokuz yaşında onunla evlenmişti. Kocası, dördüncü sınıfta üniversite olaylarına katılmış, Petersburg'dan sürülmüş, devrimcilerin arasına katılmıştı. Rantseva da tıp fakültesinden ayrılmış, kocasının peşinden gidip onun gibi devrimci olmuştu. Kocasını dünyanın en iyi, en akıllı erkeği olarak biliyordu ve bu yüzden ona âşık olup evlenmişti. Dünyanın en iyi, en akıllı erkeği ile evlenince görüşlerini benimsemiş, hayatı onun gibi anlamaya, görmeye başlamıştı. Önceleri Rantsev için hayatta en önemli şey üniversite eğitimiydi; Rantseva için de bu böyleydi. Rantsev üniversiteyi bırakıp devrimci olunca Rantseva da öyle yaptı. Bu düzenin böyle gitmeyeceği, her insanın buna karşı savaşması ve insanların kendini özgürce geliştirebileceği politik, ekonomik ortamın oluşturulması için herkesin elinden geleni yapması gerektiği hakkında inandırıcı konuşmalar yapıyordu. Aslında bunlar kocasının düşünceleriydi ve kendisi de gerçekten aynı şeyleri hissettiğini sanıyordu. Kocasıyla arasında bir fikir ayrılığı olmaması, istediği tek şeydi.

Annesinin yanında kalan oğlundan ve kocasından uzakta olmak çok ağır bir şeydi onun için. Soğukkanlılıkla katlanıyordu bu acıya. Kocası doğruluğu şüphe götürmez bir davaya hizmet ettiğine göre aslında bütün bunları kocası için yapmış oluyordu. Aklında hep o vardı ve eskiden olduğu gibi şimdi de kocasından başka hiç kimseyi sevemezdi. Ama Nabatov'un ona karşı hissettiği temiz aşk onu duygulandırıyor, heyecanlandırıyordu. Nabatov dürüst, kişilik sahibi bir adamdı ve kocasının arkadaşıydı. Ona kız kardeşiymiş gibi davranmasına rağmen tavırlarında kardeşlikten öte bir şeyler seziliyordu ve bu şeyler ikisini de ürkütmesine rağmen zor hayatlarına bir renk katıyordu.

Bu grupta aşk duygusundan tamamen uzak olan, Mariya Pavlovna'yla Kondratyev'di yalnızca.

XIV

Nehlûdov, her zaman olduğu gibi Katyuşa'yla, çaydan sonra yalnız görüşmek istiyordu. Kriltsov'un yanına oturmuş, onunla konuşuyor, Makar'ın ona danışmasını ve işlediği suçun öyküsünü anlatıyordu ona. Kriltsov onun anlattıklarını büyük bir dikkatle dinliyordu. Birden, "Evet" dedi. "Ben de aynı şeyleri sık sık düşünürüm. Kimlerle beraber gidiyoruz Sibirya'ya? Mutlulukları için buralara sürüldüğümüz insanlarla. Hiç tanımıyoruz bile onları, tanımak da istemiyoruz. Bir de nefret ediyorlar bizden, düşman olarak görüyorlar, en kötüsü de bu zaten."

Nehlûdov'la Kriltsov'un konuşmasını dinleyen Novodvorov, çatlak sesiyle, "Kötü olan bir şey yok burada" dedi. "Halk daima iktidara saygı duyar. Bugün iktidarda olan bu hükûmetse ona saygı duyup, bizden nefret edecek, yarın iktidara biz geldiğimizde o zaman bize saygı duyacaklar..."

Tam o sırada duvarın öte yanında küfürler, zincir sesleri, bağırıp çağırmalar duyuldu, duvarı yumrukluyorlardı. Kavga ediyorlar, biri, "Nöbetçi!" diye bağırıyordu.

Novodvorov, "Görüyorsunuz hayvandan farkları var mı?" dedi. "Onlarla bizim aramızda bir ortak nokta söz konusu olabilir mi?"

Kriltsov sinirle, "Hayvan diyorsun ama..." dedi, "Nehlûdov şimdi bir olay anlattı."

Makar'ın, hemşerisini kurtarmak için hayatını nasıl tehlikeye attığından bahsetti ve "Bu hayvanlık değil, soylu bir davranıştır" diye ekledi.

Novodvorov alaylı bir şekilde, "Duygulu olmaktır bu!" dedi. "Bu insanların içlerinde olup bitenleri biz anlayamayız. Sen soylu bir davranış olarak görüyorsun ama belki de kıskanmıştır o kürek cezalısını."

Mariya Pavlovna aniden öfkeyle lafa karıştı, "Başkalarının iyi bir tarafını göremezsin sen zaten" dedi. Herkesle olduğu gibi senli benliydi yine.

"Olmayan bir şeyi nasıl göreyim?"

"Hayatını bile bile tehlikeye atıyor adam, bunda iyi bir yan yok mu sence?"

Novodvorov: "Başarıya ulaşmak istiyorsak, bunun için ilk şart, olayları gözümüzde büyütmeden, olduğu gibi görmektir."

Kondratyev, lambanın yanında okuduğu kitabı bir kenara koyarak öğretmenini dikkatle dinlemeye başladı.

"Her şeyi halk için yapmak ve ondan hiçbir şey beklememek... Halk, bizim çalışmamızın amacıdır ama bugün olduğu gibi hiçbir şey yapmadan durduğu sürece bize yardımcı olamaz. Bu nedenle, halkı hazırladığımız gelişme ortaya çıkıncaya kadar ondan yardım beklemek hayalcilikten başka bir şey olamaz."

Nutuk atıyormuş gibi konuşuyordu. Kriltsov utanarak, "Ne gelişmesi?" dedi. "Yönetimde keyfince davrananlara, baskıya karşı olduğumuzu söylüyoruz, bu da bir çeşit baskı değil midir?"

Novodvorov cevap verdi. Sakindi. "Değil. Gidilecek doğru yolun ne olduğunu ben biliyorum ve bu yolu göstermeye de hazırım."

"Bu yolun, doğru yol olduğunu nereden biliyorsun? Engizisyon da, büyük devrimin cinayetlerini işleyenler de biliyordu doğru yolu. Bu cinayetlerin sebebi de bu baskı değil midir?"

"Onların yanılmış olması, bizim de yanıldığımız anlamına gelmez. Hem onların zırvalarıyla ekonomi biliminin temel ilkeleri arasında büyük farklar var."

Yalnız Novodvorov konuşuyor, konuşurken sesi hücreyi dolduruyor, diğerleri dinliyordu. Bir an ara verince Mariya Pavlovna, "Durmadan tartışırlar" dedi.

Nehlüdov ona sordu: "Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?"

"*Bence Anatoli haklı, halkı bizim gibi* düşünmeye zorlayamayız."

Nehlüdov, Maslova'ya döndü, gülümseyerek "Ya siz, Katyuşa?" dedi.

Onun cevabını beklerken, uygunsuz bir şey söylemesinden korktu ve içi titredi.

Maslova kulaklarına kadar kızararak, "Bana göre ezilen basit halktır" dedi. "Hem de çok..."

Nabatov "Doğru Mihaylovna, çok doğru" diye haykırdı. "Adamakıllı ezildi şimdiye kadar. Artık ezilmemeli. Biz de bunun için çalışıyoruz zaten."

Novodvorov, "Devrimin amacı üzerine tuhaf bir düşünce" dedi. Canı sıkkın, sigara içmeye başladı.

Kriltsov, "Onunla konuşamıyorum" diye fısıldadı.

Nehlüdov, "Konuşmamak daha iyi" dedi.

XV

Novodvorov bütün devrimcilerin saygı duyduğu, çok bilgili, çok zeki biri olarak bilindiği halde, Nehlüdov ahlaki açıdan yetersiz bulurdu onu. Bu adamın büyük bir akıl gücü vardı ama kendi hakkında düşündükleri akıl gücünü çoktan gerilerde bırakmıştı.

Ruhi açıdan Simonson'un tam tersiydi. Simonson, düşünmeden hareket etmeyen, düşünce sınırlarını aşmayan insanlardandı. Novodvorov ise eylemi bir ölçüde duyguların yönelttiği amaca, bir ölçüde de yine duyguların sebep olduğu davranışları haklı göstermeye çalışan insanlardandı.

Novodvorov'un devrim üzerine yaptığı çalışma son derece inandırıcı ve açık bir şekilde kendini anlattığı halde yine de Nehlüdov'a karşı kendini ispat etmek ve lider olmak çabası içindeydi. Önceleri, başkalarının düşüncelerini anlayıp, onları oldukları gibi aktarmakta yetenekli olduğu için lise ve üniversite öğrenimi süresince, bu yeteneğine büyük değer verilmiş ve bir lider olarak görülmüştü ama diplomasını alıp da okuldan ayrılınca bu önderliği de sona ermişti. Kriltsov Novodvorov'dan pek hoşlanmıyor ve onu Nehlüdov'a, yeni çevresinde de lider olabilmek için tüm düşüncelerini değiştirmiş, ılımlı ilericilikten aşırı ilericiliğe geçmiş biri olarak anlatıyordu. Yaradılışında kuşku ve kararsızlık uyandıran nitelikler olmadığı için kısa bir zaman sonra devrim çevresinde de istediği liderliği elde etmişti. Kendine bir yol seçtikten sonra

bu konuda hiçbir şeyden kuşku etmez, kararsızlığa düşmez ve bu yüzden de hiçbir zaman yanılmadığına inanırdı. Her şey son derece basit, açık seçik, kesindi onun için. Fikirlerinin dar ve tek taraflı olması nedeniyle gerçek onun için sade, açık seçikti. Akla yatkın olmalıydı gerçek. Kendine güveni öylesine büyüktü ki, bu güven ya insanları kendinden uzaklaştırıyor ya da buyruğu altına alıyordu. Daha çok genç insanlar arasında çalıştığı için, onlar bu sınırsız özgüveni derin düşünce ya da sağduyu olarak yorumluyor, çoğunlukla boyun eğiyorlardı ona. Gençleri başkaldırıya hazırlamak onun göreviydi. Sonra yönetimi eline alacak, insanları çevresinde toplayacaktı. Onun yaptığı program uygulanacaktı. Bu programın bütün sorunları ortadan kaldıracağına, onu uygulamanın zorunlu olduğuna inanıyordu.

Arkadaşları gözü pekliği, kararlılığı yüzünden ona saygı duyuyorlar ama sevmiyorlardı. O da hiç kimseyi sevmiyor, yetenekleriyle dikkati çekenleri kendine rakip görüyordu. Elinden gelse, yaşlı erkek maymunların genç maymunlara yaptığını yapardı onlara. Kendi yeteneklerini göstermesine engel olmasınlar diye hepsinin yeteneklerini, akıllarını ellerinden alırdı. Yalnızca önünde eğilen insanlara karşı iyi davranıyordu. Şimdi de etkisi altına aldığı işçi Kondratyev'e, Vera Efremovna'ya, bir de güzel Grabets'e karşı iyi davranıyordu. Vera Efremovna'yla Grabets ona âşıktı. Görünüşte kadın sorunu yanındaydı ama ruhunun derinliklerinde bir yerde, bütün kadınların akılsız ve değersiz yaratıklar olduğunu düşünürdü. Yalnız, şimdi Grabets'e olduğu gibi, duygusallığı ağır basan bir sevgiyle sıkı sıkı bağlandığı kadınları, olağanüstü yeteneklerini yalnız kendisinin görebildiği eşsiz kadınlar olarak görürdü. Kadınla erkek arasındaki ilişkileri, diğer sorunlar gibi son derece basit, açık seçik, serbest sevginin tamamen çözümlenmiş bir yanı olarak algılardı. Biri yasa dışı, biri resmi nikahlı iki karısı olmuştu. Nikahlı karısından, aralarındakinin gerçek aşk olmadığını an-

layınca ayrılmış, şimdi Grabets'le serbest bir evlilik yapmayı düşünüyordu.

Nehlûdov'u, onun tabiriyle Maslova'yla "fingirdeştiği" için, en önemlisi de düzenin aksaklıkları ve bu aksaklıkların düzeltilmesi için yapılması gerekenler hakkında kendisi gibi düşünmediği, bir prens gibi, yani aptalca düşündüğü için küçük görüyordu. Nehlûdov, Novodvorov'un ona karşı olan tavrını biliyor, yolculuk sırasındaki iyi haline rağmen onun gibi davranmaktan ve ona aynı şekilde karşılık vermekten korkuyor, bu adama duyduğu aşırı soğukluğu bir türlü yenemiyordu.

XVI

Yandaki odada emirler duyuldu. Ses kesildi, sonra iki er ve çavuş girdi içeri. Yoklama yapacaklardı. Çavuş içerideki herkese parmağıyla dokunarak bir bir sayıyordu. Sıra Nehlûdov'a gelince yılışık bir gülümsemeyle, "Yoklamadan sonra burada kalamazsınız" dedi. "Çıkmalısınız." Bunun anlamını bilen Nehlûdov çavuşa yaklaştı ve önceden hazırladığı üç rubleyi eline sıkıştırdı.

"Ne yapalım! Biraz daha oturun bakalım."

Çavuş çıkmak üzereydi ki, arkasında seyrek sakallı, gözü şişmiş, uzun boylu, zayıf bir mahkûmla, başka bir astsubay içeri girdi. Mahkûm, "Kızımı almaya geldim" dedi.

Birden bir çocuk sesi çınlattı hücrenin içini: "Babam geldi!"

Kız çocuğunun sarı saçlı başı, Rantseva'nın verdiği etekten ona yeni bir entari diken Mariya Pavlovna ve Katyuşa'nın arasından uzandı.

Buzovkin şefkatle, "Benim, kızım, ben..." dedi.

Mariya Pavlovna, Buzovkin'in şiş yüzüne acıyarak baktı. "Burada rahatı iyiydi" dedi. "İzin verin yanımızda kalsın."

Kız çocuğu, entarisini babasına göstererek, "Bayanlar bana yeni lopat[95] dikiyorlar" dedi. "Çok güzel oluyor."

95 Lopat: Sibirya lehçesinde entari. (L. N. Tolstoy'un notu.)

Rantseva, kızın başını okşadı. "Bizim yanımızda uyumak istiyor musun?" diye sordu.

"İstiyorum ama babamı da istiyorum."

Rantseva sevgiyle gülümsedi. "Baban olmaz" dedi. Kızın babasına dönerek, "Onu bizim yanımızda bırakın."

Çavuş kapıdan, "Hadi bırakın" diye mırıldandı.

Astsubayla çavuş koridora çıktı. Erler de çıkar çıkmaz Nabatov, Buzovkin'in yanına geldi, elini omzuna koydu. "Karmanov'un yer değiştirmek istediği doğru mu?" dedi.

Buzovkin'in içtenlikle gülen yüzü birden değişti, bulutlandı, gözlerine bir gölge indi sanki.

"Bilmiyorum, duymadım" dedi. "Öyle bir şey mi var?" Gözlerinde yine o gölgeyle "Tamam Aksütka" diye ekledi, "bayanların yanında keyfine bak." Aceleyle çıkıp gitti. Nabatov, "Biliyordur ama söylemez" dedi. "Yer değiştiler anlaşılan. Ne olacak şimdi?"

Nehlüdov, "Şehirde komutanlığa bildireceğim durumu. İkisini de tanıyorum."

Belli ki tartışma başlamasından çekindikleri için hepsi susuyordu. Ellerini başının altına almış, söze karışmadan köşedeki yatağında sırtüstü yatan Simonson kararlı bir şekilde doğruldu yerinden, oturanları dikkatle gözden geçirdi ve Nehlüdov'a yaklaştı.

"Şimdi dinleyebilir misiniz beni?"

Nehlüdov, "Elbette" dedi.

Simonson'un arkasından çıkmak için ayağa kalktı. O anda Nehlüdov'la göz göze gelen Katyuşa kızardı, şaşırmış gibi başını salladı. Koridora çıktıklarında Simonson, "Sizinle bir şey görüşmek istiyorum" diye başladı. Diğer mahkûmların bağırıp çağırmaları, gürültüleri koridorda daha çok duyuluyordu. Nehlüdov yüzünü buruşturdu ama Simonson buna aldırmamıştı. İçten bakışlarla Nehlüdov'un yüzünü dikkatle inceledi ve devam etti: "Kate-

rina Mihaylovna'yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, kendimi..." O sırada kapıda iki kişi bağıra bağıra bir şeyin tartışmasını yapmaya başladıkları için susmak zorunda kalmıştı.

Adamlardan biri, "Anlamıyor musun gavur suratlı herif, benimki değil!" diye bağırıyordu.

Kısık bir ses cevap veriyordu ona: "Allah belanı versin, şeytan tohumu!" Tam o anda Mariya Pavlovna koridora çıktı.

"Burada konuşulmaz" dedi. "Bizim odaya gelin, Vera'dan başka kimse yok orada."

Önden yürüdü, şimdi siyasi suçlu kadınlara ayrılmış, eskiden tek kişilik bir hücre olan küçük odaya girdi. Vera Efremovna, yüzükoyun bir yatağa uzanmıştı.

Mariya Pavlovna: "Migreni tuttu, uyuyor, sizi duymaz, ben de gidiyorum!"

Simonson, "Hayır" dedi. "Kal, hiç kimseden özellikle senden gizlim yoktur benim."

Mariya Pavlovna, "Tamam" dedi.

Çocuksu bir hareketle vücudunu sağa sola sallayarak ranzaya çöküp, iri güzel gözleriyle uzaklarda bir yere bakarak dinlemeye hazırlandı. "Sizinle bir şey konuşmak istiyorum" diye tekrarladı Simonson. "Katerina Mihaylovna'yla aranızdaki ilişkiyi bildiğimden, onunla ilgili düşüncelerimi size açmak zorunda hissediyorum kendimi."

Simonson'un samimi davranışından hoşlanan Nehlüdov, "Yani?" diye sordu.

"Yani, Katerina Mihaylovna'yla evlenmek isterdim..."

Mariya Pavlovna bakışını Simonson'a doğrultup, "Hayret!" dedi.

Simonson devam ediyordu: "Karım olmasını isteyeceğim ondan, kararımı verdim."

Nehlüdov, "Onun bileceği bir iş bu. Benim yapabileceğim bir şey yok" dedi.

"Öyle ama sizin bu konuda ne düşündüğünüzü bilmeden karar veremez."

"Neden?"

"Çünkü aranızdaki ilişki bir sonuca bağlanmadıkça bir seçim yapamaz."

"Benim için kesin sonuca bağlanmıştır. Kendimi yapmak zorunda saydığım şeyi yapmak istedim; ayrıca hayatını kolaylaştırmak için çalışıyorum ama ne olursa olsun özgürlüğünü kısıtlamak istemem."

"Evet ama sizin kendinizi feda etmenizi istemiyor."

"Öyle bir şey yok ortada zaten."

"Bu konuda kesin kararlı olduğunu da biliyorum."

Nehlüdov, "O zaman benimle ne konuşmak istiyorsunuz?" diye sordu.

"Sizin de kendisi gibi düşünmenizi istiyor."

"Gerekli olduğuna inandığım şeyi yapmalıyım, bunun aksini nasıl söylerim? Burada en önemli şey onun serbest olması, benim ise bağlı olmamdır."

Simonson, düşünceye dalarak bir an sustu. "Tamam" dedi, "böyle söylerim kendisine. Ona âşık olduğumu sanmayın sakın. Temiz ruhlu, çok ıstırap çekmiş, iyi bir insan olduğu için seviyorum onu. Hiçbir şey istemiyorum ondan ama ona yardım etmeyi, duru..."

Simonson'un sesinin titremesi şaşırtmıştı Nehlüdov'u. Simonson devam ediyordu. " durumunu kolaylaştırmayı çok istiyorum. Sizin yardımınızı kabul etmezse benimkini kabul etsin. Razı olsa, cezasını çekeceği yere yollanmam için dilekçe verirdim. Dört

yıl göz açıp kapayana kadar geçer. Yanında kalır, belki de üzüntülerini hafifletirdim..." Heyecandan susmak zorunda kaldı.

Nehlüdov, "Ne söyleyebilirim?" dedi. "Sizin gibi bir koruyucu bulduğu için mutluyum..."

Simonson, "Ben de bunu öğrenmek istiyordum işte" diye devam etti. "Onu seven, iyiliğini isteyen bir insan olarak, benimle evlenmesini nasıl karşılayacağınızı bilmem gerekiyordu."

Nehlüdov kararlı, "İyi karşılıyorum" dedi.

Simonson, böylesine durgun, üzgün görünüşlü bir insandan beklenmeyen çocuksu bir içtenlikle Nehlüdov'a baktı. "Her şey onun kararına bağlı" dedi, "Benim tek isteğim, çok ıstırap çekmiş bu ruhun artık huzura kavuşmasıdır."

Simonson ayağa kalktı, elini tuttu Nehlüdov'un, çekinerek ve gülümseyerek öptü onu.

"Böyle anlatacağım kendisine" dedi. Çıktı.

XVII

Mariya Pavlovna, "Nasıl?" dedi. "Sırılsıklam âşık. Kırk yıl düşünsem, Vladimir Simonson'un böylesine aptalca, çocukça âşık olacağı aklıma gelmezdi."

Nehlüdov, "Ya Katya?" diye sordu. "Bu konuda Katya ne düşünüyor sizce?"

"Katya mı?"

Mariya Pavlovna, bu soruya olabildiğince doğru cevap vermek için bir an durdu, sonra "O mu?" diye devam etti. "Size bir şey söyleyeyim mi, geçmişinde ne olursa olsun, yaradılış olarak çok iyi bir insandır, duyguları da incedir... Seviyor sizi, tertemiz bir sevgi besliyor size. Kendisine bağlanmanıza izin vermediği için size iyilik yaptığını düşünüyor ve bu da onu mutlu ediyor. Sizinle evlenmek onun için, tüm geçmişinden daha kötü, daha korkunç olur. Dahası, sizin varlığınız huzursuz ediyor onu."

"Ne yapayım yani, kayıp mı olayım?" dedi.

Mariya Pavlovna'nın dudaklarında o sevimli, çocuksu gülümsemesi dolaştı. "Evet, bir bakıma öyle."

"Nasıl kaybolur insan?"

"Yanlış söyledim. Aslına bakarsanız Katyuşa, Simonson'un aşırı heyecanlı sevgisini anlamsız buluyor ve bu onu korkutuyor. Bu konularda pek bir şey bilmem ama bence Simonson, gizliden gizli-

ye bir sevgi besliyor Katya'ya. Her ne kadar Simonson, bu sevginin platonik olduğunu ve ona güç verdiğini söylese de, bunun temelinde bir iğrençlik olduğunu biliyorum. Tıpkı Novodvorov'la Lyuboçka arasındaki sevgi de olduğu gibi.

Mariya Pavlovna, onu en çok ilgilendiren şeyden konuşmaya başlamış, konuyu dağıtmıştı.

Nehlüdov, "Benim ne yapmam gerekiyor?" diye sordu.

"Bence, onunla konuşmalısınız. Gizli kapaklı bir şeyin olmaması her zaman iyidir. Konuşun kendisiyle, çağırayım mı onu, ister misiniz?"

Nehlüdov, "Lütfen" dedi.

Mariya Pavlovna çıktı.

Küçük odada yalnız kalınca, Vera Efremovna'nın, arada iniltiyle kesilen durgun soluklarını, ağır cezalıların iki kapı arkasından duyulan uğultusunu dinlerken içini garip bir duygu sardı.

Simonson'un söyledikleri, onu zayıf anlarında ağır, tuhaf gelen bir zorunluluktan kurtarsa da içindeki tatsız, acı duyguyu yok edemiyordu. Simonson'un bu teklifi onun göze aldığı riskleri sıradanlaştırmış, yaptığı fedakarlığı kendi gözünde de, başkasının gözünde de küçültmüştü. Acı olan buydu. Öyle ya, bu denli iyi, üstelik Maslova'yla uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir insan, kaderini onunkiyle birleştirmek istediğine göre, Nehlüdov'un fedakarlığı anlamını yitirmiş sayılırdı artık. Ayrıca, küçük de olsa, bir kıskançlık vardı içinde. Maslova'nın onu sevmesine öyle alışınıştı ki, şimdi onun başkasını sevebilmesini aklı almıyordu. Verilmiş bir kararın bozulmasından duyulan can sıkıntısı da söz konusuydu. Maslova'nın cezası bitene kadar yanından ayrılmayacaktı çünkü. Maslova, Simonson'la evlenirse artık onun yanında kalmasına gerek kalmayacak, yeni bir karar vermesi gerekecekti. Duygularını bir düzene koyamıyordu. Açılan kapıdan ağır cezalıların uğultusu duyuldu. Katyuşa girdi hücreye.

Çabuk adımlarla Nehlûdov'un yanına geldi. Tam yanında durdu. "Mariya Pavlovna yolladı beni" dedi.

"Biliyorum, sizinle konuşmalıyım. Oturun. Vladimir İvanoviç anlattı bana." Katyuşa ellerini dizlerinin üzerine koyarak oturmuştu. Sakin görünüyordu ama Nehlûdov, Simonson'un adını söyleyince yüzü bir anda kıpkırmızı oldu.

"Ne anlattı size?" diye sordu.

"Sizinle evlenmek istediğini söyledi."

Katyuşa, yüzünü büyük bir acı çekiyormuş gibi buruşturdu. Hiçbir şey söylemeden başını önüne eğdi.

"Bu işe razı olup olmadığınızı soruyor, ona bir akıl vermemi istiyor. Ona bu kararı sizin vermeniz gerektiğini söyledim."

Maslova, "Nedir bu?" diye mırıldandı. "Neden?"

Nehlûdov'u her zaman çok etkileyen o şehla gözlerini, tam Nehlûdov'un gözlerinin içine dikti. Hiçbir şey söylemeden birkaç saniye öylece göz göze kaldılar. Bu bakışma ikisine de çok şeyler anlatmıştı.

"Karar sizin" dedi Nehlûdov.

"Ne kararı verebilirim? Her şeye çoktan karar verilmiş."

Nehlûdov, "Hayır" dedi, "Vladimir İvanoviç'in teklifini kabul edip etmeyeceğiniz kararını siz vermelisiniz."

Katyuşa kaşlarını çattı. "Kürek mahkûmundan karı mı olurmuş? Neden bir de Vladimir İvanoviç'in hayatını mahvedeyim?"

"Öyle ama ya affedilirseniz?"

Katyuşa "Ah, bırakın beni" dedi. "Konuşacak bir şey kalmadı artık." Kalkıp kapıya doğru yürüdü, çıktı hücreden.

XVIII

Nehlüdov, Katyuşa'nın peşinden erkeklerin hücresine girdiği zaman herkes heyecan içindeydi. Her yerde dolaşan, herkesle ilişki kuran, her şeyi inceleyen Nabatov'un şaşırtıcı bir haberi heyecana boğmuştu hücredekileri. Duvardaki bir delikte kürek cezasına çarptırılmış devrimci Petlin'in yazdığı bir pusula bulmuştu. Herkes, Petlin'in çoktan Kara'ya varmış olduğunu sanıyordu, oysa bu pusuladan onun kısa bir süre önce buradan geçtiği anlaşılıyordu. Pusulada, "17 Ağustos'ta, ağır cezalı mahkûmların arasında tek siyasi suçlu olarak yola çıkarıldım. Neverov benimle beraberdi, Kazan'da akıl hastanesinde astı kendini. Ben iyiyim, iyi şeyler düşünüyorum" yazıyordu.

Herkes Petlin'in durumunu, Neverov'un intihar sebeplerini konuşuyordu. Kriltsov düşünceliydi, susuyordu. Durgun, parlayan gözlerini önüne eğmişti.

Rantseva, "Kocam, Neverov'un daha Petropavlovski'de kötü bir rüya gördüğünü söylemişti" dedi.

Novodvorov, "Evet" dedi, "Şair ruhlu, hayalci bir insandı, böyleleri yalnızlığa dayanamazlar. Tek kişilik hücreye atıldığımda, hayal gücüm çalışmıyor, vaktimi kendimi oyalayacak şeyler yaparak dolduruyordum. Böyle dayanabildim ancak."

Nabatov, belli ki odadakilerin üzerine çöken kederi dağıtmak

isteyen neşeli bir sesle, "Dayanmak da ne oluyor?" dedi. "Beni tek başıma hücreye kapadıklarında sevinmiştim bile. Devamlı bir şüphe, korku içinde yaşıyor insan ha yakalandım ha yakalanacağım diye; arkadaşlara ve işlere istemeden bir kötülüğünün dokunup dokunmayacağı şüphesi... Ama hücreye girince sorumluluklardan kurtuluyorsun, dinlenebilirsin artık. Otur keyfine bak, sigaranı tellendir."

Mariya Pavlovna, Kriltsov'un birden değişen, bulutlanan yüzüne bakarak, "Yakın arkadaşın mıydı?" diye sordu.

Kriltsov, uzun süre bağırıp çağırmış ya da şarkı söylemiş gibi sık sık soluyarak, "Neverov muydu hayalci?" dedi. "Neverov, bizim kapıcının deyimiyle, toprak ananın az doğurduğu insanlardandı... Evet... İçi dışı bir, pırlanta gibi bir insandı o. Evet... Yalan söylemeyi bırakın, şakadan numara bile yapamazdı. Ruhunda en küçük bir gizlilik yoktu. Evet... Üstün bir insandı Neverov, başkalarına benzemezdi... Neye yarar artık!" Bir an sustu. Kaşlarını çatarak öfkeyle devam etti: "Önce halkı eğitip, istediğimiz şekle sokup sonra hayatını mı değiştirelim, yoksa hayatını değiştirdikten sonra propaganda yoluyla, baskıyla onu istenen şekle mi sokalım, bunu tartışıyoruz. Ama onlar tartışmıyor, onlar işlerini biliyor, bu uğurda yüzlerce insanın ölmesini umursamıyorlar. Hem de ne insanların! Zorunlu buluyorlar üstelik en iyi, en değerli insanların ölmesini. Evet, Gertsen, Aralık devrimcilerini ölüm cezasına çarptırmakla toplumsal düzeyimizin çok düşürüldüğünü söylüyordu. Hem de çok düşürüldü! Sonra Gertsen ve arkadaşlarına yaptılar aynı şeyi. Şimdi de Neverov'lara..."

Nabatov gür sesiyle, "Her şeyi yok edemezler ki" dedi. "Gelecek kuşaklara kalacaktır anıları." Kriltsov, sözünün kesilmesine izin vermeden, sesini yükseltti. "Onlara acırsak kalmaz" dedi. "Bir sigara ver bana."

Mariya Pavlovna, "İçme lütfen Anatoli" dedi. "Zararlı senin için."

Kriltsov öfkeli, "Boş ver" diye söylendi.

İçmeye başladı. Ama birkaç soluk çektikten sonra öksürmeye başladı. Bir türlü dinmek bilmiyordu öksürüğü. Sonunda gırtlağını temizledi. "Biz aynı şeyleri yapmıyoruz" diye devam etti. "Bu nasıl olsun, şunu nasıl yapsak acaba diye tartışmayı bırakıp birleşmeli, hepsini yok etmeliyiz onların. Evet."

Nehlüdov, "Ama onlar da insan" dedi.

"Hayır, onlar insan değil. Onların yaptığını insan yapmaz çünkü... Evet, şu bombayı da balonu da bulanlar çok iyi etmişler. Balona binip yükselmeli, yükselmeli, sonra hepsi geberene kadar bomba yağdırmalı tepelerine... Evet. Çünkü..."

Devam edemedi, birden deminkinden çok öksürmeye başladı, ağzından kan geldi. Nabatov kar getirmeye koştu. Mariya Pavlovna damla getirdi ama Kriltsov gözlerini kapatıp, beyaz, zayıflamış eliyle itti ilacı. Sık sık soluyordu. Kar ve soğuk su gelince biraz rahatladı, yatağına yatırdılar. Nehlüdov, onu almaya gelen ve uzun zamandır bekleyen astsubayla çıktı.

Ağır cezalı mahkûmlar şimdi susmuşlardı, çoğu uyuyordu. Hücrelerde, ranzalarda, yerlerde, kapı diplerinde yatanlar olduğu halde yine de sığamamışlar, bir o kadarı da koridorda, torbalarını başlarının altına yastık yapmış, ıslak paltolarını üstlerine almış yerde yatıyordu.

Hücrelerin kapılarından koridorda horlayanların, inleyenlerin, uyku arasında konuşanların sesleri duyuluyordu. Her yer paltolarıyla üstlerini örtmüş, uyuyan insan kümeleriyle doluydu. Yalnızca, astsubayı görünce etrafında oturdukları mumu hemen söndüren, bekarlar hücresindeki birkaç adam ve koridorda gaz lambasının dibinde çıplak halde oturmuş, fanilasındaki bitleri ayıklayan yaşlı adam uyumuyordu. Siyasi suçlular bölümündeki ağır hava buradaki pis kokan, boğucu havaya göre çok temizdi. Lamba koyu bir is içinde yanıyor, insan güçlükle nefes alabiliyordu. Uyuyanlar-

dan birinin üstüne basmamak ya da ayağına takılmamak için basacak boş yer bulmak zordu. Koridorda yer bulamayan üç kişi, girişte duran ve her yanından sular sızan, pis kokan, el yüz yıkama teknesinin yanında yere uzanmıştı. Bunlardan biri, Nehlüdov'un yolculuk sırasında sık sık gördüğü, biraz aptalca bir ihtiyardı. On yaşlarında bir çocuk, iki mahkûmun arasında, elini yanağının altına koymuş, onlardan birinin bacağını kendine yastık yapmış uyuyordu.

Dışarı çıkınca durdu Nehlüdov, buz gibi soğuk havayı hırsla uzun süre ciğerlerine çekti.

XIX

Gökyüzünde yıldızlar pırıl pırıldı. Nehlüdov çamurlara bata çıka döndü hana. Pencerenin karanlık camına vurdu, geniş omuzlu bir delikanlı yalınayak koşarak kapıyı açtı. Sağ taraftan arabacıların horlaması geliyordu. Avluda atlar yulaf yiyorlardı. Solda, kibar müşterilerin olduğu bölüme açılan ve içki, ter kokan bir kapı vardı. Biri, yandaki odada havayı geniş ciğerlerine çekerek düzenli olarak horluyor, ikon dolabının önünde kırmızı şişeli küçük bir gaz lambası yanıyordu. Nehlüdov soyundu, muşamba divanın üzerine yol battaniyesini serdi, deri yastığını başının altına alıp yattı, o gün gördüklerini, duyduklarını düşünmeye başladı. O gün gördükleri arasında ona en korkunç geleni, başını bir cezalının bacağına koyup, tekneden sızan pis suların içinde uyuyan çocuktu.

O akşam Simonson ve Katyuşa'yla konuşması beklenmedik, son derece önemli bir olay olmasına rağmen bunun üzerinde durmuyordu. Bu olay onda karışık ve belirsiz bir izlenim bırakmıştı, bu yüzden düşünmek istemiyordu. Ama havasızlıktan zorla soluk alan, tekneden akan pis suların içinde uyuyan o zavallı insanların, özellikle, bir kürek cezalısının bacağının üzerine başını koyup uyumuş o masum yüzlü çocuğun anıları çok canlıydı belleğinde.

Uzaklarda bir yerde bazı insanların diğerlerine ıstırap çektirdiklerini, onları insanlık dışı ahlaksızlıklara, küçük görülmeye, ezilmeye katlanmak zorunda bıraktıklarını bilmekle; üç ay boyun-

ca aralıksız, insanların başka insanlarca ezilmesine bizzat şahit olmak aynı şey değildi. Bunu Nehlüdov da hissediyordu. Üç aydır kendi kendine soruyordu: "Başkalarının göremediğini gördüğüm için ben mi deliyim, yoksa benim gördüklerimi yapanlar mı deli?" Onu böylesine şaşırtan, korkutan şeyi yapanlar yaptıklarının gerekli, üstelik önemli, faydalı bir şey olduğuna inanarak, son derece sakin ve kendilerinden eminlerdi; bütün bu insanların deli olduğunu düşünmek kolay değildi. Diğer yandan kendi de deli sayılmazdı. Düşünceleri açık seçikti çünkü. Bu yüzden, devamlı bir kararsızlık, kuşku içindeydi.

Nehlüdov'un bu üç ay boyunca gördükleri şöyle özetlenebilirdi: Mahkemelerde ve yönetimde görevli olanlar, özgür yaşayanlar arasından en asabi, en ateşli, kolayca heyecana kapılan, yetenekli, kuvvetli, başkalarına göre daha tedbirsiz davrananları seçiyorlar; bu insanları, toplum için büyük bir tehlike teşkil etmedikleri halde, önce hapse atıyor ya da sürüyorlardı. Orada aylarca, senelerce yaşayacak kadar yiyecek ve içecek vererek, boşluk içinde, tabiat ve aileyle bağlarını keserek, doğal ve ahlaka uymayan şartlar altında yaşatıyorlardı. Bu bir. İkincisi, özgürlükleri ellerinden alınmış, zincire vurulan, kafaları kazıtılmış, suçlu olduklarını gösteren tek tip elbiseler giydirilen bu insanlar, her türlü hakarete maruz kalıyorlardı; onurlu bir hayat sürmek, ayıplarını başkalarından gizlemek gibi, zayıf insanların önem verdikleri değerlerden mahrum bırakılıyorlardı. Üçüncü olarak, bu insanlar güneş çarpması, boğulma, yangın, hapishanelerde eksik olmayan bulaşıcı hastalıkların, güçsüzlüğün ve dayağın yanında öyle kötü şartlar altında yaşıyorlardı ki ahlaklı kimseler bile kendilerini korumak için korkunç, zalimce davranmak ve bu davranışlarını haklı görmek zorunda kalıyorlardı. Dördüncüsü; bu insanlar türlü kötülüğe bulaşmış ahlak düşkünleri ve katillerle zorla yan yana konuyorlardı. Beşinci olarak da bu insanlar, insanlığa yakışmayan türlü türlü hareketlerin mubah sayılabileceğine ikna ediliyordu. Hapishanelerde çocukla-

ra, kadınlara, ihtiyarlara işkence etmek, sopa atmak, kırbaçlamak, firar edenleri sağ ya da ölü getirenleri ödüllendirmek, karıları kocalarından ayırarak başkalarına vermek, kurşuna dizmek, asmak gibi, gerekli gördüğü zaman hükümetin yaptığı her türlü zalimliği kendilerinin de yapabileceklerini düşünüyorlardı.

Bu kuruluşlar sanki özellikle bu aşağılayıcı, kötü hayatı onaylamak için mahsus düşünülmüştü. Nehlüdov hapishanelerde, menzillerde olup bitenleri gözünün önüne getirerek "Mümkün olduğu kadar çok insan en iyi, en güvenilir biçimde nasıl soysuzlaştırılır amacıyla hareket ediyorlar sanki" diye düşünüyordu. Her sene yüz binlerce insan ahlaksızlıklaştırılıyor, sonra da hapishanelerde edindikleri ahlaksızlığı halkın arasına yaymaları için serbest bırakılıyordu.

Nehlüdov, benimsenen bu amaca Tümensk, Ekaterinburg, Tomsk hapishanelerinde, menzillerde başarıyla varıldığını görmüştü. Hıristiyan ahlakına, Rus köylü gelenek göreneklerine bağlı, dürüst, temiz insanlar; düşüncelerini, anlayışlarını buralarda değiştiriyor, yararlıysa insan kişiliğine yapılan her çeşit baskının, hakaretin hoş görülebileceği düşüncesini benimsiyorlardı. Hapishaneye düşen bir insan, onlara yapılanlardan kilisenin ve ahlak hocalarının öğrettikleri insana saygı, insana acıma yasalarının gerçekte kaldırıldıkları, bu nedenle onların da artık böyle şeylere inanmamaları gerektiği sonucuna varıyordu. Tanıdığı bütün mahkûmlarda aynı inanç değişikliğini görmüştü Nehlüdov. Fedorov'da, Makar'da menzillerde geçirdiği iki aydan sonra ahlaksızca düşünceleriyle Nehlüdov'u şaşırtan Taraş'da bile... Yolda aylakların, arkadaşlık kurdukları zavallıları kandırıp onlarla beraber Sibirya taygalarına kaçtıklarını, orada onları öldürüp etlerini yediklerini öğrenmişti Nehlüdov. Bu suçtan cezaya çarptırılan, suçunu da itiraf eden bir insanla karşılaşmıştı. Asıl korkunç olanı da insan yeme olayları nadiren gerçekleşen şeyler değildi, devamlı olarak görülüyordu.

Ancak ahlaksızlık böylesine çoğalınca bugünkü durumuna gelebilirdi Rus toplumu; Nietzsche'nin en son öğretisini benimsemiş, dünyada her şeyi serbest sayan, yasak kabul etmeyen aylaklar ancak böyle çıkabilirdi ortaya. Bu öğreti önce cezaevlerinde, sonra halk arasında yayılmıştı.

Bütün bunların kötülükleri sonlandırmak, korkutmak, düzeltmek, suçluya yasaların buyurduğu cezayı vermek amacını güttüğü söylenir. Oysa bunların hiçbirinin aslı yoktur. Biteceği yerde daha da yaygınlaşmıştır kötülükler. Suçlular korkutulacak yerde kışkırtılmış, aylaklar hapishanelere seve seve girer olmuşlardır. Kötüler düzeltilmemiş, tersine daha da kötü olmaları için gereken her şey yapılmıştır. Suçlulara verilen cezalar ağırlaştıkça ağırlaşmış, halk buna alışmıştır.

Nehlüdov kendi kendine, "Nedir bütün bunların sebebi?" diye soruyor, bir cevap bulamıyordu bu soruya. Bütün bunlar yanlışlıkla, bilmeden, bir kere yapılıyor olsa buna şaşırmazdı ama yüz yıllardan beri aralıksız yapılageliyordu. Eskiden cezalıların burnunu yırtıyor, kulağını kesiyorlardı, sonra damgalamaya, demir tellerle bağlamaya başlamışlardı onları. Şimdi de kelepçeli, eskisi gibi at arabasıyla değil, trenle götürüyorlardı Sibirya'ya.

Nehlüdov yeni, rahat hapishanelerin yapılmasıyla bu durumun düzeleceğini savunanların haklı olduğunu düşünmüyordu. Çünkü onu üzen şey, hapishanelerin iyi ya da kötü durumda olması değildi. Hapishanelere elektrik zili konması ve ölüm cezalarını Tarde'nin önerdiği elektrikli sandalyelerde yerine getirmek hakkında birçok yazı okumuştu. İnsanları daha da ezmek için düşünülen bu yenilikler korkutuyordu onu.

Nehlüdov'un aklının almadığı bir şey daha vardı. Mahkemelerde, bakanlıklarda halktan toplanan paradan çok yüksek aylık alan memurlar vardı ve bu memurlar, yine onlar gibi memurların yazdıkları kitapları karıştırıyor, onların yazdıkları yasaları çiğneyen insanları bu yasalara göre yargılıyor, onları uzak yerlere sürüyor-

lardı. Bu memurlar onları gönderdikleri yerde hiç görmemiştir bu insanların halini. İnsanlıktan çıkmış, kaba, duygusuz gardiyanların, erlerin emri altında ruhen ve bedenen milyonlarcası mahvoluyordu oralarda.

Hapishaneleri, menzilleri daha yakından tanıyınca, mahkûmlar arasında görülen sarhoşluk, kumar, katı yüreklilik, buralarda işlenen korkunç cinayetler; hatta insan yemenin dar fikirli bilginlerin dediği ve aslında devletin de işine geldiği gibi, birer rastlantı ya da insanın doğuştan sahip olduğu niteliklerin sebep olduğu olaylar değil, insanın insanı cezalandırabileceğini sanmakla içine düşülen kaçınılmaz anlayışsızlık olduğuna inanmıştı. İnsan yemek bakanlıklarda, komitelerde, dairelerde başlıyor ve taygada sonuçlanıyordu. Enişteşinin de hâkimlerin de, köy bekçisinden bakana kadar bütün memurların da, ağızlarından düşürmedikleri halkın haklı olup olmadığı, mutluluğunu umursamadıkları, bu ahlaksızlığın, ıstırabın yayılmasını sağlamak olan görevlerine karşılık aldıkları rublelerden başka bir şey düşünmedikleri açıkça ortadaydı.

"Bütün bunlar yanlışlıkla yapılmış olabilir mi?" diye soruyordu kendi kendine Nehlüdov. "Bu memurların aylıklarını güven altına almak, şimdi yaptıklarını yapmamaları için onlara daha yüksek aylık vermek için ne yapmalı?" Horozlar ikinci defa ötmüştü, o düşünüyordu hâlâ, sonunda bitkin düştü. Biraz kıpırdayınca her yanından fıskiye gibi atlayan pirelere rağmen, derin bir uykuya daldı.

XX

Nehlüdov uyandığında, handa kalan arabacılar çoktan gitmişti. Han sahibesi çayını içtikten sonra terli, kalın ensesini mendiliyle silerek Nehlüdov'un yanına gelip, kafileyi götüren erlerden birinin bir pusula getirdiğini söyledi. Mariya Pavlovna yazmıştı pusulayı. Kriltsov'un durumunun onların tahmininden ağır olduğunu yazıyordu. "Onu burada bırakmak, biz de onun yanında kalmak istedik ama izin vermediler, beraberimizde götürüyoruz onu ancak çok da korkuyoruz. Elinizden geleni yapın, şehirde yatırsınlar onu, yanında bizden birinin kalması için de uğraşın. Bunun için onunla evlenmem gerekiyorsa buna hazırım." Nehlüdov delikanlıyı araba getirmesi için istasyona yolladı, kendi de aceleyle hazırlanmaya başladı. Daha ikinci çayını içmemişti ki, troykanın çıngırak sesi duyuldu. Donmuş tekerlekler çamurda bile taş üstünde gider gibi ses çıkararak yaklaştı kapıya. Nehlüdov hesabı ödedi, aceleyle çıktı, arabaya binip arabacıya hızlı sürmesini söyledi. Kafileye yetişmek istiyordu. Köyden çıktıktan biraz sonra, çözülmeye yüz tutmuş çamurda güçlükle ilerleyen; torba, hasta yüklü arabalara yetişti. Subay yoktu, önden gitmişti. Kafaları çekmiş erler neşeyle konuşarak arabaların arkasından, yolun kenarından yürüyorlardı. Çok araba vardı. Ağır cezalı mahkümlardan hasta olanlar altışarlı gruplar halinde sıkışmıştı. Arkadaki her arabada üçer siyasi suçlu vardı. En arkadaki arabada Novodvorov, Grabets,

bir de Kondratyev oturuyordu. İkincide Rantseva, Nabatov, bir de Mariya Pavlovna'nın yer verdiği romatizmalı, hasta kadın vardı. Üçüncü arabada samanların, yastıkların üzerinde Kriltsov yatıyordu. Hemen yanında, arabacı yerinde Mariya Pavlovna oturuyordu. Nehlüdov, Kriltsov'un olduğu arabanın yanında arabasını durdurup yanına gitti. Sarhoş bir er kolunu salladı ona ama Nehlüdov başını çevirip bakmadan arabaya yaklaştı, kenarından tutup onunla beraber yürüdü. Kalın kürkün içinde, başında kuzu postundan şapkasıyla daha bir zayıf, renksiz görünüyordu şimdi Kriltsov. Ağzına bir başörtü sarmışlardı. Güzel gözleri her zamankinden daha iri, daha parlaktı. Arabanın sarsıntısından bedeni yavaşça sallanıyor, gözlerini Nehlüdov'dan ayırmıyordu. Sağlığının nasıl olduğu sorusuna gözlerini kapayarak cevap verdi yalnızca, öfkeyle başını salladı. Bütün gücünü, arabanın sarsıntısına dayanabilmek için harcadığı belliydi. Mariya Pavlovna arabanın diğer yanındaydı. Kriltsov'un durumundan duyduğu endişeyi açığa vuran gözlerle baktı Nehlüdov'a, sonra neşeli bir sesle, "Subay utandı galiba" dedi. Arabaların tekerlek gürültüsü yüzünden sesini Nehlüdov'a duyurabilmek için bağırıyordu. "Buzovkin'in kelepçelerini çıkardılar. Kızını kendi taşıyor şimdi. Katya'yla Simonson, benim yerime de Veriçka yanlarında."

Kriltsov, Marya Pavlovna'yı göstererek, duyulamayacak kadar alçak sesle bir şeyler söyledi ve kaşlarını çatarak sustu birden. Öksürüğünü tutmaya çalıştığı belliydi. Nehlüdov söylediklerini duymak için başını uzattı. Kriltsov ağzındaki başörtüyü çekip, "Şimdi çok daha iyiyim, üşütmesem iyi" dedi.

Nehlüdov "Evet" anlamında başını salladı. Mariya Pavlovna'yla bakıştı.

Kriltsov güçlükle gülümseyerek, "Üçlü problem konusundaki düşünceniz?" diye fısıldadı. "Güzel çözülmüş, değil mi?"

Nehlüdov anlamadı ne demek istediğini. Mariya Pavlovna açıkladı. Güneş, ay ve dünya arasındaki ilişki üzerine kurulmuş bir

problemdi bu. Kriltsov bu problemi Nehlüdov, Katyuşa ve Simonson arasındaki ilişkiye uygulamıştı. Kriltsov, Mariya Pavlovna'nın onun şakasını iyi açıkladığı anlamında başını salladı.

Nehlüdov, "Çözüm bana bağlı değil" dedi.

Mariya Pavlovna, "Pusulamı aldınız mı?" diye sordu. "Bir şeyler yapacak mısınız?"

"Elbette yapacağım" dedi Nehlüdov.

Kriltsov'un yüzünü buruşturduğunu görünce uzaklaştı ve gidip kendi arabasına bindi. Yolun bozuk yerinde sarsılarak ilerleyen arabanın kenarını tuttu. Gri paltolu, yarın kürklü, ayakları zincirli, elleri ikişer ikişer kelepçeli mahkûm kafilesinin uzunluğu bir verst kadardı. Başa doğru yaklaşıyordu yavaş yavaş Nehlüdov. Bir ara yolun karşısında Katyuşa'nın mavi başörtüsünü, Vera Efremovna'nın siyah mantosunu, Simonson'un ceketini, örme şapkasını, sandalet gibi sicimle bağlanmış, beyaz yün çoraplarını gördü. Kadınların yanı sıra yürüyor, heyecanla bir şeyler anlatıyordu.

Nehlüdov'u görünce kadınlar selam verdi, Simonson ise mağrur bir tavırla başını salladı. Onlara söyleyecek bir şeyi yoktu Nehlüdov'un; arabacısına durmasını söylemeden geçti. Düz yola çıkınca arabacı biraz daha hızlı sürdü ama yol boyunca uzanan yük arabalarını geçmek için sık sık bozuk yola inmek zorunda kalıyordu.

Derin tekerlek izleriyle oyulmuş yol, karanlık bir çam ormanından geçiyordu. Yolun iki yanında, sarı yapraklarını henüz dökmemiş kayın ağaçları vardı. Yarı yolda ormanın bittiği yerde bir manastırın altın haçları, kubbeleri göründü. Hava tamamen değişmiş, bulutlar dağılmış, güneş ormanın üstünde yükselmişti. Islak yapraklar, su birikintileri, manastırın haçları ve kubbeleri güneşte parlıyordu. Troyka, şehre yakın olduğu belli, büyük bir köye girdi. Köyün sokağında bir kalabalık vardı. Ruslar, garip şapkalarıyla ve giysileriyle yabancılar, sarhoş-ayık kadınlar ve erkekler sergilerin,

meyhanelerin, arabaların çevresinde kaynaşıyor, bağırıp çağırıyorlardı. Şehrin yakın olduğu anlaşılıyordu.

Arabacı, sağdaki ata kamçıyla hafifçe dokunup, yularını şöyle bir çektikten sonra oturduğu yerde, yular sağında kalacak biçimde yan döndü. Etrafına hava atmak istediği belliydi. Hızını azaltmadan geçti sokaktan, salla karşıya geçecekleri nehrin kenarına yaklaştı.

Sal akıntının tam ortasında, karşı sahilden bu tarafa geliyordu. On beş yirmi araba bekliyordu onu. Başını yukarı veren sal, akıntıyla sürüklenerek geldi, iskeleye yanaştı.

Geniş omuzlu, uzun boylu, çok az konuşan, güçlü kuvvetli salcılar alışkanlık ve ustalıkla attılar halatları, direklere bağladılar. Sürgüleri çekip, soldaki arabaları sahile çıkardılar; bekleyen arabaları, sudan ürken atları yüklemeye koyuldular. Hızla akan geniş nehrin suları salın kenarına çarpıyor, halatları geriyordu. Sal iyice dolduktan sonra Nehlüdov'un arabası bir kenarda, atların, arabaların arasına sıkışmıştı. Salcılar sürgüleri sürüp, sahilde kalanların yalvarıp yakarmalarına aldırmadan halatları çözdüler, açıldılar. Salda salcıların ayak sesinden, atların ayak değiştirirken nallarının tahtada çıkardığı tok sesten başka bir ses yoktu.

XXI

Nehlûdov kenarda duruyor, hızla akan nehre bakıyordu. Sırayla, bir Kriltsov'un araba sarsıldıkça sallanan başı, bir Katyuşa'nın yol kenarında Simonson'la yan yana kararlı adımlarla yürüyüşü geliyordu gözlerinin önüne. Ölmek üzere olan ama ölüme henüz hazırlanmamış Kriltsov'un anısı ağır, hüzün vericiydi. Simonson gibi bir insanın sevdiği, artık iyi, doğru yola girmiş, kararlı adımlarla yürüyen Katyuşa'nın anısıysa sevindirici olmalıydı ama bu Nehlûdov'a ağır geliyor, dayanamıyordu bu ağırlığa.

Şehirden bir uğultu geliyordu suyun üzerinde yayılarak. Kilisenin büyük çanının madeni sesi duyuluyordu. Nehlûdov'un yanında ayakta duran arabacı, peşinden öteki arabacılar şapkalarını ellerine alıp haç çıkardılar. Parmaklığın dibinde ayakta duran ve Nehlûdov'un daha önce fark etmediği saçı sakalı birbirine karışmış, kısa boylu ihtiyar haç çıkarmadan başını kaldırıp Nehlûdov'un yüzüne bakmaya başladı. Yamalı bir palto vardı bu ihtiyarın sırtında, pantolonu kaba kumaştan, çizmeleri delik deşikti. Küçük bir torba vardı omzunda, kürkü, şapkası eski püsküydü.

Nehlûdov'un arabacısı, şapkasını giyip özenle düzelttikten sonra, "Niye haç çıkarmadın moruk?" dedi. "Hıristiyan değil misin yoksa?"

Saçı başı karmakarışık ihtiyar çabuk çabuk konuşarak, kararlı, "Kime haç çıkarayım?" diye sordu.

Arabacı alaylı, "Kime olacak, Tanrı'ya" dedi.

"Göster bakayım bana o Tanrı dediğin neredeymiş?" İhtiyarın konuşmasında ciddi, kesin bir şey vardı.

Arabacı, karşısındakinin boş bir adam olmadığını anlamış, biraz bozulmuştu. Ama onları dinleyenlere karşı malıcup olmamak için belli etmemeye çalışıyordu bunu. Hemen cevap verdi. "Nerede olduğunu bilmiyor musun? Gökte."

"Sen hiç gittin mi oraya ?"

"Gittim ya da gitmedim, bu seni ilgilendirmez. Tanrı'ya haç çıkarmak gerektiğini herkes bilir."

İhtiyar, kaşlarını çattı, gene çabuk çabuk konuşarak, "Tanrı'yı hiç kimse görmemiştir" dedi.

"Tek oğul, gerçek baba odur."

Arabacı kamçısını kuşağının arasına sokup, sağdaki atın koşumunu düzeltirken, "Putperestsin sen galiba, puta tapıyorsun" dedi. Bir kahkaha duyuldu.

Salın kenarında, arabasının yanında duran orta yaşlı bir arabacı, "Hangi dindensin sen, amca?" dedi.

İhtiyar gene çabuk çabuk konuşarak, kararlı cevap verdi: "Dinim falan yok benim. Çünkü kendimden başka hiç kimseye inanmam ben."

Nehlüdov karıştı söze: "İnsan nasıl yalnız kendine inanır? Yanılabilir sonra."

İhtiyar, kararlı bir şekilde başını iki yana sallayarak, "Yanılmaz" dedi.

Nehlüdov, "Öyleyse neden çeşitli dinler var yeryüzünde?" diye sordu.

"İnsanlar yalnız kendine değil, başkalarına inanıyor da onun için. Ben de inandım bir zamanlar insanlara, taygada kalmış gibi yolumu şaşırdım. Zor kurtardım paçamı. Ne kadar din, mezhep varsa hepsi ötekileri kötüler, kendini göklere çıkarır, dünya kurulduğundan beri böyledir. Görüyorsunuz, ne yana bakarsanız kör kutyata[96] gibi yerde sürünüyorlar. Din çok, ruh tektir. Senin ruhun da, benimki de, onunki de aynıdır. Demek ki herkes kendi ruhuna inanırsa birleşecek insanlar. Kendine inanmalı insan, birlik o zaman olur ancak."

İhtiyar, yüksek sesle, durmadan çevresine bakarak konuşuyordu. Herkesin onu dinlemesini istediği belliydi. Nehlüdov sordu: "Bu inancı yaymaya başlayalı çok oluyor mu?"

"Oluyor. Yirmi üç yıldır kovalıyorlar beni."

"Nasıl kovalıyorlar?"

"İsa'yı kovaladıkları gibi beni de kovalıyorlar. Yakalayıp yargılıyor, papazların dediğine, kitapların yazdığına göre içeri tıkıyorlar. Birkaç kere de tımarhaneye attılar. Gene de bir şey yapamıyorlar bana, özgürüm çünkü. 'Adın ne senin?' diye soruyorlar. Bir adım olduğunu sanıyorlar. Adım da yok benim. Hepsini attım, ne adım var, ne yurdum. Ben varım yalnız. 'Adın nedir?' İnsan. 'Kaç yaşındasın?' Saymadım, istesem de sayamazdım zaten, hep vardım, hep de var olacağım çünkü. 'Anan, baban kim?' diye soruyorlar. Tanrı'dan, bir de topraktan başka ne anam ne babam vardır diyorum. Tanrı babam, toprak anamdır. 'Çar'ı sayıyor musun?' diye soruyorlar. Niçin saymayayım? O kendine göre çar, ben de kendime göre çarım. 'Seninle konuşulmaz' diyorlar. Benimle konuş diye yalvarmadım zaten sana diyorum. Canımı sıkıyorlar."

Nehlüdov, "Şimdi böyle yayan ne tarafa gidiyorsunuz?" diye sordu.

96 Kutyata: Enik. (L. N. Tolstoy'un notu)

"Tanrı hangi yanı gösterirse o yana; işçiyim ben ama iş yok, bulamadım, dileniyorum."

İhtiyar, salın iskeleye yaklaştığını fark edince sustu, onu dinleyenlerin yüzüne gururla baktı.

Sal yanaştı. Nehlüdov para kesesini çıkarıp, ihtiyara para vermek istedi. İhtiyar almadı.

"Para almam" dedi. "Ekmek alırım ben."

"Kusuruma bakma o zaman."

"Kusura bakılacak bir şey yok. Gururumu incitmedin. İncinmez benim gururum."

Omzundan indirdiği torbasını tekrar omzuna aldı. Bu arada Nehlüdov'un arabası sahile çıkarılmış, atları koşulmuştu.

Arabacı, güçlü kuvvetli salcılara bahşiş verip arabaya bindikten sonra Nehlüdov'a döndü, "Konuşmayı çok seviyorsunuz beyim" dedi. Serserinin tekiydi.

XXII

Şehre yaklaşınca arabacı Nehlüdov'a dönerek, "Hangi otele götüreyim sizi?" dedi.

"En iyi hangisidir?"

"Sibirskaya'dır en iyisi. Dükov'un oteli de güzeldir."

"Hangisine istersen ona götür."

Arabacı gene yan oturdu, biraz daha hızlı sürdü. Şehrin ötekilerden bir farkı yoktu. Aynı cumbalı, damları yeşil evler; aynı kilise, küçük dükkanlar, ana caddede mağazalar... Polis memurları bile aynıydı. Yalnız evlerin hemen hepsi ahşap, sokaklar topraktı. Arabacı kalabalık sokaklardan birinde, bir otelin kapısında durdurdu troykayı. Ama otelde boş yer yoktu, diğerine gitmeleri gerekti. Orada yer buldular. Nehlüdov, alışık olduğu temizlikle, rahatlığı iki aydır ilk kez buluyordu. Ona verilen daire pek lüks değildi gerçi ama menzillerden, hanlardan, onu buraya getiren arabadan sonra büyük bir rahatlığa kavuşmuştu. Her şeyden önce, menzillere girip çıkmaya başladığından beri bir türlü kurtulamadığı bitlerden temizlenmeliydi. Eşyalarını yerleştirip banyoya girdi. Banyodan sonra şehirde giyinmesi gerektiği gibi, kolalı gömlek, ütülü pantolon, redingot ve pardösüsünü giydi. Bölge komutanına gitmek üzere çıktı. Otel kapıcısının çağırdığı, besili, kocaman bir at koşulu, her yanı dökülen araba Nehlüdov'u, kapısında

nöbetçilerle birlikte, bir de polisin beklediği büyük, güzel bir eve getirdi. Evi, yaprak dökmüş söğüt ve kayın ağaçlarının çıplak dalları arasından yeşil yapraklı çam, ladin ağaçlarının göründüğü bir bahçe çevreliyordu.

General hastaydı, hiç kimseyi kabul etmiyordu. Nehlüdov yine de kartını verdi uşağa, generale götürmesini söyledi. Uşak iyi haberle döndü: "Buyurun, görüşecekler sizinle."

Giriş, uşak, emir eri, merdiven, parkesi pırıl pırıl salon... Her şey Petersburg'u andırıyordu. Yalnız biraz pis ve daha bir gösterişliydi hepsi; Nehlüdov'u çalışma odasına götürdüler.

Patates burunlu, dazlak kafasında şişlikler, gözlerinin altında torbacıklar olan şişman generalin heyecanlı bir insan olduğu belliydi. Üzerinde ipek bir Tatar gömleği, elinde sigara, oturuyor, gümüş tabaklı bir bardaktan çay içiyordu.

Kat kat kalın ensesini gömleğiyle örterek, "Hoş geldiniz efendim, hoş geldiniz!" dedi. "Gömlekle kabul ettiğim için bağışlayın beni, hiç kabul etmemekten daha iyidir böylesi. Biraz keyifsizim de, çıkmıyorum. Hangi rüzgar attı sizi bu kuş uçmaz, kervan geçmez şehre?"

Nehlüdov, "Bir yakınımın da bulunduğu mahkûmlar kafilesiyle birlikteyim" dedi. "Bir yakınım, bir de başka bir şey için dileğim olacaktı sizden."

General uzandı, bir yudum aldı çayından, sigarasını yeşil bakır taşından küllükte söndürdü. Fıldır fıldır, ufak ve şiş gözlerini Nehlüdov'dan ayırmadan ciddi bir şekilde dinlemeye başladı. Ancak, sigara isteyip istemediğini sormak için kesti sözünü.

General, mesleğinin insanlıkla, özgür düşünceyle uyumlu olabileceğini sanan aydın askerlerdendi. Ne var ki doğuştan zeki, temiz yürekli bir insan olduğu için bu uyumun olamayacağını anlamakta gecikmemiş, ruhundaki bu çelişkiyi görmemek için, askerler arasında çok içki içmek gibi yaygın bir alışkanlığa vermiş-

ti kendini. Öyle ki askerlik hayatının otuz beşinci yılında, doktorların alkolik dediği insanlardan olmuştu. Benliğine işlemişti içki. Sarhoş olmak için herhangi bir sıvı içmesi yetiyordu artık. İçki olmadan yaşayamayacak kadar düşkündü ona. Her akşam adamakıllı sarhoş oluyordu. Öylesine alışmıştı ki bu duruma, yürürken yalpalamıyor, konuşurken saçmalamıyordu. Saçmalasa bile önemi yoktu zaten. Çevresindekilerin en büyüğü olduğu için, ne kadar saçmalarsa saçmalasın, saygıyla karşılanıyordu ağzından çıkanlar. Ancak sabahları, Nehlüdov'un onu görmeye geldiği saatlerde aklı başında bir insana benzer; ona söylenenleri anlayabilir; çok sevdiği, sık sık tekrarladığı, "Hem sarhoş, hem akıllı, iki işe yarıyor adam" atasözünde olduğu gibi, iyi kötü bir şeyler yapabilirdi. Sarhoş olmasına rağmen yine de daha bilgiliydi meslektaşlarından ama bilgisi mesleğe başladığı zamanki bilgisiydi, daha ilerlememişti. Yürekliydi, becerikliydi, kendini kabul ettirmesini bilirdi; sarhoşken bile ağırlığından hiçbir şey eksilmezdi. Böylesine önemli, büyük bir görevde bunun için tutuyorlardı onu.

Nehlüdov, kafilede bir kadınla ilgilendiğini, kadının hiç suçu yokken cezaya çarptırıldığını, affedilmesi için Çar'a dilekçe verildiğini anlattı ona. General, "Evet efendim" dedi. "Öyle demek?"

"Petersburg'da söz verdiler. Dilekçenin cevabını en geç bu ayın sonuna kadar bildirecekler bana."

General, gözlerini Nehlüdov'dan ayırmadan, küt parmaklı elini masaya uzattı, zili çaldı, yüksek sesle öksürerek gırtlağını temizledikten sonra, sigarasını fosurdatarak Nehlüdov'u sessizce dinlemeye devam etti.

"İmkânı varsa, dilekçenin cevabı gelene kadar bu kadını burada bekletmenizi dileyecektim sizden."

Emir eri girdi odaya.

General, "Sor bakalım Anna Vasilyevna kalkmış mı?" dedi. "Çay da getir." Nehlüdov'a döndü. "Başka?"

Nehlüdov devam etti: "Öteki dileğim, aynı kafiledeki siyasi bir suçluyla ilgili." General başını anlamlı anlamlı salladı.

"Ya!" dedi.

"Ağır hasta, ölmek üzere. Belki burada bir hastaneye yatırırlar onu. Siyasi suçlulardan bir kadın da yanında kalmak istiyor."

"Neyi oluyor?"

"Hiçbir şeyi Ama ona, hastanın yanında kalmak imkânı sağlayacaksa, onunla evlenmeye de hazır."

General hiçbir şey söylemeden dinliyor, parlak gözlerini Nehlüdov'un yüzünden ayırmıyordu. Bakışının etkisiyle onu şaşırtmak istediği belliydi. Durmadan sigara içiyordu.

Nehlüdov sözünü bitirince general masanın üzerindeki kitabı aldı, parmağını tükürükleyerek sayfaları çabuk çabuk çevirdi, evlilik maddesini bulup okudu. Sonra başını kitaptan kaldırıp, "Kadının cezası nedir?" diye sordu.

"Kürek."

"Cezası evlenmekle hafiflemez."

"Evet..."

"Onunla tutuklu olmayan biri evlense bile cezasını çekmek zorunda. Önemli olan şu, hangisinin cezası daha ağır, kadının mı erkeğin mi?"

"İkisinin cezası da kürek."

General gülümsedi. "Eşitler demek. Kadınınki neyse erkeğinki de o. Hasta ölmek üzere olduğu için burada kalabilir. İyileşmesi için gerekenler yapılacaktır ama kadın, onunla evlense bile kalamaz burada..."

Uşak gelip haber verdi. "Hanımefendi kahvelerini içiyorlar."

General başını öne eğerek devam etti: "Ama gene de düşüneyim ben. Soyadları nedir? Şuraya yazıverin."

Nehlüdov yazdı. General, Nehlüdov'un hastayla görüşmek için izin istemesi üzerine, "Bu olamaz işte" dedi. "Kuşkulanmıyorum sizden tabii ama bu hastayla olduğu gibi ötekilerle de ilgileniyorsunuz, zenginsiniz de. Bizim burada her şey satılıktır. Rüşveti kaldır, diyorlar bana. Herkes rüşvet alıyorken nasıl kaldırırsınız rüşveti? Küçükler daha çok alıyor. Adam beş bin verst ötede, nasıl engel olursun ona? Benim burada olduğum gibi o da orada kral. Para verip görüşmüşsünüzdür siyasi suçlularla, bırakmışlardır sizi yanlarına. Öyle değil mi?"

"Öyle."

"Başka çıkar yolunuzun olmadığını biliyorum. Bir siyasi suçluyu görmek istiyorsunuz siz. Acıyorsunuz ona. Gardiyan ya da er parayı alıp bırakıyor sizi içeri. Kırk kapik aylığı var çünkü. Ailesinin ihtiyacı var paraya, almak zorunda. Sizin ya da onun yerinde olsam ben de aynı şeyi yapardım. Ama bulunduğum görevde yasaların dışına çıkamam, ben de insanım çünkü. Uygulayıcıyım ben, belirli koşullar altında güvenmişlerdir bana, bu güveni hak etmeliyim. Bu iş de böyle. Şimdi anlatın bakalım neler olup bitiyor sizin oralarda?"

General, hem yeni haberler almak, hem de bilgisini, iyi bir insan olduğunu göstermek için sorular sormaya, bazı şeyler anlatmaya başladı.

XXIII

"Nerede kalıyorsunuz? Dük'ün otelinde mi? Orası da iğrenç bir yerdir."

General, Nehlüdov'u yolcu ederken, "Akşam yemeğine gelin" diye ilave etti. "Saat beşte. İngilizce biliyor musunuz?"

"Biliyorum."

"Çok güzel. Bir İngiliz var burada. Sibirya'nın sürgün yerleriyle cezaevlerini incelemeye gelmiş. Akşam yemeğini bizde yiyecek, siz de gelin. Saat beşte yeriz yemeğimizi, karım titizdir böyle şeylerde. Bu kadınla hastayı ne yapacağımız üzerine cevabını da o zaman bildiririm size. Belki de hastanın yanında birisini bırakabiliriz."

Nehlüdov, generale selam verdikten sonra, iyi bir şeyler yapmış olmanın verdiği gönül rahatlığıyla postaneye gitti.

Alçak tavanlı, direkli bir salona girdi. Bölmenin arkasında memurlar vardı, bekleyen halka bir şeyler veriyorlardı. Bir memur, başını yana eğmiş, zarfları damgalıyordu. Çok çabuk, büyük bir ustalıkla yapıyordu bunu. Uzun süre bekletmediler Nehlüdov'u. Soyadını söyleyince oldukça büyük bir paket verdiler ona. Pakette para, birkaç mektup, kitap, *Anayurt Notları* dergisinin son sayısı vardı. Nehlüdov, bir erin oturduğu tahta sıraya gidip oturdu, gelen mektupları gözden geçirmeye başladı. Bir tanesi taahhütlüydü; güzel bir zarfı vardı, üzeri inci gibi bir yazıyla, özenilerek yazıl-

mıştı. Zarfı açtı, içinden Selenin'in mektubuyla bir de resmi kâğıt çıkınca yüzünün bir anda kıpkırmızı olduğunu, yüreğinin sıkıştığını hissetti. Katyuşa için verilen kesin karardı bu. Nasıl bir karardı acaba? Red cevabı mıydı? Nehlüdov güç okunan, küçük küçük, karmakarışık yazılmış yazıları çabucak okudu, derin bir soluk aldı. Karar olumluydu.

Selenin "Sevgili dostum!" diye yazıyordu. "Son konuşmamız beni çok etkiledi. Maslova konusunda haklıymışsın. Dosyayı dikkatle inceledikten sonra kadıncağızın büyük bir haksızlığa uğradığını gördüm. Bu haksızlığı ancak dilekçe komisyonu düzeltebilirdi. Senin dilekçen de oradaydı zaten. Komisyona başvurdum, elimden geleni yaptım. Af kararının kopyasını yolluyorum sana. Adresini Kontes Yekaterina İvanovna'dan aldım. Kararın aslı, Maslova'nın mahkemesi sırasında yattığı hapishane müdürlüğüne yollandı, sanırım oradan da Sibirya'da gerekli yere yollarlar onu hemen. Bu mutlu haberi bir an önce duyurayım sana dedim. Dostça sıkarım elini. Arkadaşın Selenin."

"Çarlık katına verilen dilekçeleri kabul komisyonu" başlıklı resmi kâğıtta sayı numarası, masa numarası ve tarihten sonra şunlar yazıyordu: "Çarlık katma verilen dilekçeleri kabul komisyonu başkanlığı emriyle Yekaterina Maslova'ya dilekçesinin göz önüne alınarak kürek cezasının Sibirya'dan daha yakın bir yere sürgün cezasına çevrildiği bildirilir."

Haber hem sevinç verici, hem önemliydi. Nehlüdov'un Katyuşa için de kendi için de yapabileceği her şey gerçekleşmişti. Katyuşa'nın durumundaki bu değişiklik aralarındaki ilişkiye yeni zorluklar katacaktı. Katyuşa bir kürek mahkûmu olduğu sürece, Nehlüdov'un onunla evlenme ihtimali hiç yoktu, onun durumunu hafifletmeye yarıyordu yalnızca. Oysa beraber yaşamalarına bir engel kalmıyordu şimdi. Nehlüdov da hazır değildi buna. Sonra ya Simonson'la ilişkisi? Dünkü sözlerinin anlamı neydi Katyuşa'nın? Simonson'la evlenmeye razı olursa akıllıca bir karar mı vermiş

olurdu acaba? Nehlûdov cevap bulamıyordu bu sorulara. Onları şimdilik bir yana bıraktı. "Şimdi bir an önce onu görmeye, sevinçli haberi ona vermeye, onu kurtarmaya çalışmalıyız." Elindeki kopyanın bunun için yeterli olduğunu sanıyordu. Postaneden çıkınca arabacısına hapishaneye çekmesini söyledi.

General hapishaneye gitmesine izin vermemişti ama Nehlûdov, o güne kadar başından geçenlerden, büyük memurlardan alamadıklarını, küçüklerden kolaylıkla elde ettiğini bildiği için Katyuşa'ya mutlu haberi vermek, Kriltsov'un sağlık durumunu öğrenmek, Mariya Pavlovna'yla ona generalin söylediğini aktarmak amacıyla hapishaneye gitmeye karar vermişti. Olursa, Katyuşa'yı da serbest bıraktıracaktı.

Hapishane müdürü çok uzun boylu, şişman, mağrur duruşlu bir adamdı. Bıyıkları, favorileri ağzının çevresinde kıvır kıvırdı, Nehlûdov'u çok sert karşıladı. Komutanlığın izni olmadan hiç kimseyi mahkûmlarla görüştüremeyeceğini açıkça söyledi. Nehlûdov'un, başkentte bile görüştüğünü söylemesi üzerine "Olabilir" dedi. "Ama ben görüştüremem."

Ses tonuyla sanki şöyle söylemek istiyordu: "Siz başkent beyleri bizi şaşırtacağınızı, sersemleteceğinizi sanırsınız ama doğu Sibirya'da bile olsak, dünyadan haberimiz vardır bizim, bunu da gösteririz size."

Çar'ın dilekçe komisyonundan gelen kâğıt da etki etmedi müdüre. Nehlûdov'un hapishaneye girmesine kesinlikle izin vermedi. Nehlûdov büyük bir saflıkla, bu kopyanın belki de Maslova'nın serbest bırakılmasına yeteceğini söylemesi üzerine, müdür küçümseyerek gülümsedi. Bir mahkûmun serbest kalması için doğrudan genel müdürlükten yazı gelmesi gerektiğini anlattı. Ama affedildiğini Maslova'ya bildireceğine, emir gelir gelmez de onu bir saat bekletmeden hemen serbest bırakacağına söz verdi.

Kriltsov'un sağlık durumu hakkında da bilgi vermedi, hapis-

hanede böyle bir mahkûmun bulunduğunu söylemeye bile yetkisi olmadığını anlattı. Nehlûdov hiçbir şey elde edemeden arabasına binip, otele döndü.

Müdürün ona böylesine sert davranmasının sebebi, kapasitesinden iki kat fazla insan bulunan hapishanede tifo salgını olmasıydı. Yolda arabacı, "Hapishanede insanlar sapır sapır dökülüyor. Bir hastalık var içeride. Günde yirmi, yirmi beş kişi gömüyorlar" diye anlatıyordu.

XXIV

Nehlüdov, hapishanede işi ters gitmiş olmasına rağmen neşesinden, heyecanından hiçbir şey kaybetmeden, Maslova'nın affıyla ilgili yazının gelip gelmediğini öğrenmek için valiliğe uğradı. Gelmemişti. Hemen otele gitti, Selenin'le avukata birer mektup yazıp durumu bildirdi. Mektupları bitirince saatine baktı, generalin yemeğine gitme zamanı gelmişti.

Yolda, Katyuşa'nın, affedilmesi haberini nasıl karşılayacağını düşünüyordu. Nereye yollayacaklardı acaba onu? Nasıl yaşayacaklardı beraber? Simonson ne olacaktı? Katyuşa'nın Simonson'a karşı tutumu neydi? Katyuşa'da olan değişikliği hatırladı. Arkasından geçmişi geldi aklına.

"Unutmalıyım bunu, silip atmalıyım belleğimden" diye düşündü. Bu düşünceyi hemen kovdu. "Zaman gösterecek her şeyi" dedi kendi kendine, generale ne söylemesi gerektiğini düşünmeye koyuldu.

Nehlüdov'un yabancısı olmadığı, ancak varlıklıların, büyük memurların evinde görülen zenginlik generalin masasında da vardı. Aylardan beri her şeyden yoksun olan Nehlüdov'un çok hoşuna gitmişti böyle bir sofraya oturmak.

Generalin karısı eski Petersburg sosyetesinden, Nikola sarayının önde gelen kadınlarındandı. Fransızca'yı Rusça'dan daha rahat konuşuyordu. Dimdik duruyor, el kol hareketi yaparken dirsekle-

rini bedeninden ayırmıyordu. Kocasına karşı ağırbaşlı bir saygıyla, şefkatle, konuklarınaysa farklı farklı davranıyordu. Nehlûdov'u içtenlikle, yakın ama gizli bir ilgiyle karşıladı. Bu ilgi, yeteneklerini yeniden hatırlattı Nehlûdov'a, tatlı bir haz verdi ona. Generalin karısı, Nehlûdov'un, onu Sibirya'ya getiren tuhaf ama dürüst davranışından haberdar olduğunu, Nehlûdov'u çok iyi, saygıdeğer bir insan olarak gördüğünü gizlemiyordu. Bu ince ilgi, generalin evindeki huzur, rahatlık ve zenginlik etkisini göstermiş, güzel yemeklerin hazzına, alışık olduğu çevrenin insanları arasındaki ilişkilerin inceliğine bırakmıştı kendini. Son zamanlarda içinde yaşadığı dünya bir rüyadan ibaretti; şimdi uyanmış, gerçek hayata dönmüştü.

Yemekte, generalin, kocasıyla gelmiş kızı ve yaverden başka bir İngiliz, altın ticareti yapan bir tüccar, bir de Sibirya'nın uzak illerinden birinin valisi vardı. Hepsinden de hoşlanmıştı Nehlûdov.

Fransızca'yı çok kötü ama İngilizce'yi son derece etkili konuşan, al yanaklı, sağlıklı İngiliz; Amerika, Hindistan, Japonya, Sibirya üzerine ilginç şeyler anlatıyordu.

Bir köylünün oğlu olan altın tüccarı Londra'da dikilmiş, pırlanta düğmeli frak giyiyordu. Büyük bir kitaplığı vardı, her zaman hayır işlerine yardım eder, Avrupalı aydınlar gibi düşünürdü. Avrupa kültürü aşılanmış sağlıklı bir Rus köylüsü, yeni ve iyi bir insan olduğu için hoşuna gitmişti Nehlûdov'un.

Uzak ilin valisi, Nehlûdov Petersburg'dayken sözü çok edilen bakanlık danışmanından başkası değildi. Seyrek saçları kıvırcık, mavi gözlerinden kibarlık okunan, bedeninin alt tarafı çok kalın, beyaz tombul parmakları yüzük dolu, içten gülüşlü, şişman bir adamdı. Ev sahibi, rüşvetçilerin arasında olmasına rağmen, rüşvet almadığı için severdi onu. Müziğe düşkün olan ve iyi piyano çalan ev sahibesi de, iyi bir müzisyen olduğu, birlikte piyano çaldıkları için değer veriyordu ona. Nehlûdov kendini öylesine iyi hissediyordu ki, bu adama karşı bile nefret duymuyordu.

Herkese yardıma koşmaya hazır, gerdanı hafif morarmış, neşeli, hareketli yaver içten ve cana yakın bir insandı.

Nehlüdov'un hoşuna en çok giden, generalin sevimli kızı ve kocası olmuştu. Günlerini iki çocuğuyla dolu dolu yaşayan, güzel sayılamayacak, temiz yürekli, genç bir kadındı generalin kızı. Anne babasıyla uzun süre mücadele ettikten sonra severek evlendiği, Moskova Üniversitesi'ni bitirmiş, alçakgönüllü, zeki kocası sevdiği, incelediği, yok olmaktan kurtarmaya çalıştığı azınlıklarla ilgili istatistikler işinde çalışıyordu.

Nehlüdov'a hepsi de yakınlık gösteriyordu. İlgi çekici bir insanla karşılaştıklarına sevindikleri belliydi. Salona resmi giysisi, boynunda beyaz haç nişanıyla gelen general, Nehlüdov'un elini eski bir dostuymuş gibi sıktı, konuklarını masaya davet etti. General, sabah görüştükten sonra neler yaptığını sorunca, Nehlüdov postaneye gittiğini, ilgilendiği mahkûmun affedildiğini öğrendiği cevabını verdi, hapishaneye girmek için izin verilmesini istedi.

General, yemekte işten söz edildiğine cam sıkılmış şekilde, yüzünü buruşturdu, Nehlüdov'a cevap vermedi; İngiliz'e döndü ve Fransızca "Votka ister misiniz?" dedi.

İngiliz, o gün büyük kiliseyi, atölyeyi gördüğünü, hapishaneyi dolaşmayı da çok istediğini anlattı. General, Nehlüdov'a döndü: "Güzel, birlikte gidersiniz."

Yaverine, "Giriş kağıdı verin onlara" dedi.

Nehlüdov, İngilizce, "Hapishaneye akşam gitmeyi tercih ederim ben" dedi. "Herkes içeridedir o zaman, herhangi bir hazırlık olmadan, her şey olduğu gibidir."

General, "Bütün güzelliğiyle mi görmek istiyor orasını?" diye sordu. "Görsün bakalım. Kaç kere yazdım, dinlemiyorlar beni. Varsın yabancı basından öğrensinler."

Nehlüdov ev sahibesiyle İngiliz'in arasında oturuyordu. Karşısında generalin kızıyla vali vardı. Yemek sırasında konuşmalar

aralıklarla devam ediyordu. İngiliz, Hindistan'dan söz etti. Generalin çok sert eleştirdiği Tonkinsk bilimsel gezisinden, Sibirya'da alıp yürümüş düzenbazlıktan, rüşvetçilikten konuştular. Bunlar ilgilendirmiyordu Nehlüdov'u.

Ama yemekten sonra konuk salonunda kahveler içilirken ev sahibesi, İngiliz, bir de Nehlüdov arasında Glanstone üzerine çok ilginç bir konuşma başladı. Nehlüdov çok güzel şeyler söyledi. Güzel bir yemekten, içkiden, kahveden sonra kibar, kültürlü insanlar arasında yumuşacık bir koltukta oturmak giderek mutlu etmeye başlamıştı onu. İngiliz'in isteği üzerine ev sahibesiyle vali piyanonun başına oturup birlikte piyanoya uyarladıkları Beethoven'in beşinci senfonisini çalmaya başladıklarında Nehlüdov'un içini çoktan beri farkına varmadığı bir duygu sardı. Ne kadar iyi bir insan olduğunu ilk kez şimdi anlıyormuş gibi sevinçliydi.

Piyano çok güzel, beşinci senfoninin çalınışı daha da güzeldi. En azından, bu senfoniyi iyi bilen, seven Nehlüdov'a öyle gelmişti. O güzelim andanteyi dinlerken kendi iyiliğini, erdemlerini fark etmenin verdiği coşkudan burun kemiğinin sızladığını hissetti.

Çoktan beri uzak kaldığı bir hazzı ona tattırdığı için ev sahibesine teşekkür ettikten sonra gitmeye hazırlanıyordu ki, generalin kızı kararlı adımlarla Nehlüdov'un yanına geldi. Utanarak, "Çocuklarımı sormuştunuz" dedi. "Görmek ister misiniz onları?"

Annesi, kızının bu içten, sevimli kabalığına gülümsedi. "Çocuklarını görmekten herkesin haz duyacağını sanır. Prense ne senin çocuklarından?"

Bu taşan, mutlu analık sevgisi duygulandırmıştı Nehlüdov'u. "Aksine, çok isterim" dedi. "Gösterin lütfen."

General; damadı, altın tüccarı, bir de yaveriyle kâğıt oynamaya oturduğu oyun masasından seslendi: "Prense ufaklıklarını gösterecek. Gidip görevinizi yapın. Prens, gidin."

Genç kadın çocukları eleştirmeye başlayacaklarından korktuğu için olmalı, Nehlüdov'un önünden çabuk adımlarla yürüdü. Yük-

sek tavanlı, duvar kâğıtları beyaz, koyu abajurlu, küçük bir lambanın ısıttığı odada yan yana iki karyola vardı. Karyolaların arasında elmacık kemikleri çıkık, içten görünüşlü, beyaz önlüklü bir dadı oturuyordu. Genç kadınla Nehlüdov'u görünce ayağa kalktı, selam verdi. Generalin kızı ilk karyolanın üzerine eğildi. Yatak da uzun, kıvır kıvır saçları yastığın üzerine serilmiş, küçücük ağzı açık, sere serpe uyuyan iki yaşlarında bir kız çocuğu vardı.

Anne, çocuğun minicik beyaz ayağının üzerindeki mavi çizgili battaniyeyi düzeltirken, "Bu Katya" dedi. "Güzel mi? Daha iki yaşında."

"Çok güzel!"

"Bu da Vasük, dedesi öyle diyor ona. Farklı bir yüzü var. Tam bir Sibiryalı. Öyle değil mi?"

Nehlüdov, yüzükoyun uyuyan tombul çocuğa iyice baktıktan sonra, "Çok tatlı bir çocuk" dedi.

"Sahi mi?" diye sordu annesi derin, anlamlı bir gülümsemeyle.

Nehlüdov; zincirleri, tıraş edilmiş kafaları, malıkûmlara atılan kırbaçları, menzillerdeki yüz kızartıcı ahlaksızlığı, ölmek üzere olan Kriltsov'u, bütün geçmişiyle Katyuşa'yı hatırladı.

Bu huzur onu imrendirmiş, içini, mutlu olmak isteği doldurmuştu. Çocukları birkaç kere daha öpüp, onu büyük bir dikkatle dinleyen genç anneyi mutlu ettikten sonra, onun arkasından konuk salonuna yürüdü. İngiliz bekliyordu onu, hapishaneye beraber gideceklerdi. Nehlüdov, herkesin elini sıkarak, İngiliz'le birlikte çıktı.

Dışarıda hava değişmiş, lapa lapa kar yağmaya başlamıştı. Yol, evlerin damları, ağaçlar, avlu, arabanın üstü, atın sırtı bembeyaz olmuştu. İngiliz'in kendi arabası vardı. Nehlüdov, İngiliz'in arabacısına hapishaneye gideceğini söyledikten sonra, içinde hiç de hoş olmayan bir görevi yerine getirmenin verdiği tatsız duyguyla, İngiliz'in arkasından gitti.

XXV

Büyük kapının önünde nöbetçisi ve feneriyle kasvetli hapishane binası şimdi yolunu, çatısını, duvarlarını örten tertemiz, beyaz örtüye rağmen sabah olduğundan çok daha kasvetli görünüyordu.

Müdür kapıya çıktı, Nehlüdov'la İngiliz'e verilen giriş kağıdını fenerin ışığında okuduktan sonra, güçlü omuzlarını silkti. Buna akıl erdiremediği anlaşılıyordu ama emrin gereğini yaparak, konuklara arkasından gelmelerini söyledi. Avludan geçirdi onları, sağdaki kapıdan girip merdiveni çıkardı, kendi odasına götürdü. Oturmalarını söyledikten sonra, onlara nasıl yardım edebileceğini sordu. Nehlüdov'un Maslova'yı hemen görmek istediğini öğrenince, gardiyana gidip onu getirmesini söyledi. Sonra İngiliz'in Nehlüdov aracılığıyla sorduğu sorulara cevap vermeye başladı. İngiliz "Hapishane kaç kişilik?" diye soruyordu. "Kaç mahkûm var burada şimdi? Kaç erkek, kaç kadın, kaç çocuk? Kürek mahkûmu kaç kişi, sürgünler, gönüllüler kaçar kişi?"

Nehlüdov, İngiliz'in söylediklerini Rusça'ya, müdürün cevaplarını İngilizce'ye çeviriyor, ne söylediğini bilmiyordu. Katyuşa'yla biraz sonra görüşecek olması onu çok heyecanlandırıyordu. Bir cümleyi İngilizce'ye çevirirken yaklaşan ayak sesleri duyduğunda yüreği daha hızlı çarpmaya başladı. Odanın kapısı açılıp da gardiyanın arkasında örtülü, bluzlu Katyuşa'yı görünce ağır bir duygu çöktü içine. Katyuşa, başı önünde, çabuk adımlarla odaya gi-

rerken, Nehlûdov ona bakarak, "Yaşamak istiyorum" diye düşündü. "Bir ailem, çocuklarım, insanca bir hayatım olsun istiyorum."

Ayağa kalkıp ona doğru birkaç adım attı. Katyuşa'nın yüzünde soğuk, tuhaf bir ifade vardı. Nehlûdov'a sitem ettiği zamanlarda yüzüne yerleşen ifadeydi bu. Kızarıp bozararak, kanı çekilerek sinirli sinirli bluzunun kenarıyla oynuyor, arada bir başını kaldırıp Nehlûdov'a bakıyor, sonra yere indiriyordu bakışını.

Nehlûdov, "Affedildiğinizi duydunuz mu?" diye sordu.

"Duydum. Gardiyan söyledi."

"Emir gelir gelmez hapishaneden çıkıp, istediğiniz yere yerleşebilirsiniz. Düşünürüz..."

Maslova sabırsızlıkla kesti Nehlûdov'un sözünü. "Düşünmeye gerek yok. Vladimir İvanoviç nereye giderse ben de oraya gideceğim." Heyecanlıydı ama Nehlûdov'un gözlerinin içine bakarak, söyleyeceklerini önceden hazırlamış gibi çabuk, tane tane konuşuyordu.

Nehlûdov, "Demek öyle" dedi.

"Evet, Dimitri İvanoviç, onunla beraber yaşamamı isterse, yani onun yanında olmamı isterse, başka bir şey istemem. Bu benim için büyük bir mutluluk. Daha ne olsun?" Nehlûdov, ikisinden biri diye düşündü: "Ya Simonson'u sevdi, yapmayı düşündüğüm fedakarlığı gerçekten istemiyor ya da hâlâ beni seviyor ama kendisiyle mutlu olamayacağımı düşündüğü için reddediyor beni. Simonson'a giderek, geri dönüş yollarını tamamen kapıyor, gemilerini yakıyor." Kendi kendinden utanıyordu Nehlûdov. Yüzünün kızardığını hissetti. "Onu seviyorsanız" diye başladı.

"Sevmenin ya da sevmemenin bir önemi yok artık benim için. Bıraktım öyle şeyleri. Vladimir İvanoviç çok iyi bir insan."

"Evet, öyle olmalı... İyi bir insan, hem sanırım..."

Katyuşa, Nehlûdov'un söyleyeceklerinden ya da kendinin her şeyi açığa vuracağından korkmuş gibi Nehlûdov'un sözünü kes-

ti. Esrarlı, şehla bakışını Nehlüdov'un gözlerinin içine dikti. "Sizin istediklerinizi yapmıyorsam bağışlayın beni Dimitri İvanoviç. Bunun istediğiniz şey olmadığını biliyorum. Sizin de hakkınız var yaşamaya."

Katyuşa, biraz önce kendi kendine tekrarladığı şeyleri söylüyordu Nehlüdov'a ama şimdi içinde bambaşka duygular vardı. Nehlüdov yalnızca utanç duymuyordu, Katyuşa için kaybettiği her şeye de acıyordu.

"Bunu beklemiyordum" dedi.

Katyuşa gülümseyerek, "Üzülmeyin" dedi.

"Üzülmüyorum, hoşuma da gitti, elimden gelse daha fazla yardım etmek isterdim size."

Katyuşa "Bize" dedi, "bize hiçbir şey lazım değil. Benim için o kadar çok şey yaptınız ki. Siz olmasaydınız..."

Sesi titredi, sözünün sonunu getiremedi. Nehlüdov, "Bana teşekkür etmenize gerek yok" dedi.

Katyuşa, "Bırakalım" diye mırıldandı. "Tanrı karar versin."

Siyah gözleri dolmuştu.

"Ne iyi kadınsınız!" dedi Nehlüdov.

Katyuşa gözyaşları arasından, "Ben mi iyiyim?" diye sordu. Acı bir gülümseme kapladı yüzünü.

İngiliz girdi araya "Are you ready?"[97]

Nehlüdov, "Directly"[98] dedi.

Maslova'ya dönüp Kriltsov'u sordu. Genç kadın, heyecanı biraz yatıştıktan sonra, bildiklerini anlattı. Kriltsov yolda çok kötü olmuştu. Buraya gelince hemen revire yatırmışlardı onu. Mariya

97 Hazır mısınız? (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi)
98 Şimdi. (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi)

Pavlovna çok üzülmüş, revire hastabakıcı olarak alınması için yalvarmış ama kabul etmemişlerdi.

Maslova, İngiliz'in sabırsızlandığını fark edip, "Gidebilir miyim?" diye sordu.

Nehlûdov, "Vedalaşmıyorum sizinle" dedi. "Tekrar görüşeceğiz."

Maslova zor duyulur bir sesle fısıldar gibi, "Bağışlayın beni" dedi.

Göz göze geldiler. Şehla bakışından, "Allah'a ısmarladık" diyeceğine, "Bağışlayın" derken yüzündeki içli gülümsemeden Nehlûdov, Katyuşa'yı bu kararı vermeye zorlayan sebebi anlamıştı. Seviyordu onu Katyuşa. Onu kendine bağlamakla Nehlûdov'un hayatını zehir edeceğini, Simonson'a giderse onu özgür bırakmış olacağını düşünüyordu. Uzun zamandır yapmayı istediği şeyi en sonunda yapabildiğine seviniyor ama ondan ayrıldığına da üzülüyordu.

Nehlûdov'un elini sıktı, hızla dönüp çıktı odadan.

Nehlûdov, İngiliz'e baktı. Küçük not defterine bir şeyler yazıyordu İngiliz. Nehlûdov duvarın dibindeki tahta sıraya oturdu. Oturur oturmaz karşı konulmaz bir bitkinlik çöktü üzerine. Onu böylesine bitkin düşüren ne uykusuzluk, ne aylarca süren yolculuk, ne de heyecandı; yaşamaktan yorulduğunu hissediyordu. Sıranın arkalığına yaslandı, gözlerini kapadı, bir an derin bir uykuya daldı.

Müdür, "Hücreleri dolaşmak ister misiniz artık?" diye sordu.

Nehlûdov gözlerini açtı, şaşkınlıkla etrafına bakındı. İngiliz yazmayı bitirmiş, hücreleri görmek istiyordu. Nehlûdov yorgun, isteksiz, onlarla beraber çıktı.

XXVI

Boğucu pis bir kokunun doldurduğu koridorda, doğrudan döşemeye işeyen iki mahkûmu görünce çok şaşırmışlardı. Oradan geçip, gardiyanların arkasından ilk hücreye girdiler. Kürek mahkûmlarının hücresiydi burası. Ranzalar orta yerdeydi, mahkûmların hepsi yatmıştı. Yetmiş kişiydiler. İstif olmuşlardı sanki. Girenleri görünce, zincirlerini şakırdatarak hepsi yerlerinden fırladı, ranzalarının yanında ayakta durdular. Tepeleri tıraşlı başları parlıyordu. İki kişi kalkamamıştı. Biri, yüzü kıpkırmızı, ateşli olduğu belli olan genç bir adamdı; diğeri yaşlıydı ve durmadan inliyordu.

İngiliz, genç mahkûmun ne zamandır hasta olduğunu sordu.

Müdür, sabah hastalandığını, ihtiyarında midesinin eskiden beri ağrıdığını ama revir dolu olduğu için yatıramadıklarını söyledi. İngiliz, başını iki yana salladı, bu insanlara birkaç şey söylemek istediğini belirtti. Nehlüdov'dan, söyleyeceklerini Rusça'ya çevirmesini rica etti. İngiliz'in, Sibirya'daki sürgün yerlerini, cezaevlerini görüp yazmaktan başka bir amacının daha olduğu anlaşılmıştı. İnsanların günahlarının cezasını çekerek huzura kavuşacağı inancını yaymaya çalışıyordu.

"İsa'nın onlara acıdığını, onları sevdiğini, onlar için de öldüğünü söyleyin" dedi. "Buna inanırlarsa, kurtulurlar."

İngiliz konuşurken cezalılar ranzalarının yanında hazır olda dinliyorlardı onu. "Söyleyin onlara, bu kitapta böyle söyleniyor. Okuma yazması olan var mı?"

Yirmiden çok okuma yazması olan çıktı. İngiliz, çantasından ciltli birkaç "Kutsal Kitap" çıkardı, kaba kumaş yenlerden uzanan kalın, siyah tırnaklı, adaleli eller, birbirini iterek uzandı ona. İki İncil verdi bu hücreye, sonra ötekine yürüdü. Öteki hücrede de durum aynıydı. Hava pisti yine. Karşıda, pencerelerin arasında aynı tasvir asılıydı, kapının hemen sağında bir el yüz yıkama teknesi vardı. Burada da istif olmuş yatıyordu mahkûmlar. Konukları görünce fırladılar yattıkları yerden. Üç kişi inmedi bu sefer yere. İkisi yataklarında hafifçe doğruldu, biri yatmaya devam etti, başını kaldırıp bakınadı bile gelenlere. Üçü de hastaydı. İngiliz aynı şeyleri burada da söyledi, iki de İncil verdi.

Üçüncü hücreden gürültüler, bağrışmalar geliyordu. Müdür kapıya vurdu, "Susun!" diye bağırdı. Kapı açılınca, birkaç hasta ve kavga eden iki kişinin dışında hepsi ranzanın yanında hazır ola geçti. Kavga edenlerden biri ötekinin saçma, diğeri de onun sakalına yapışmış öfkeyle çekiyorlardı. Gardiyan yanlarına koşunca bıraktılar birbirlerini. Birinin burnu kanamış, salyası, sümüğü birbirine karışmış, kaftanının yeniyle siliyordu onları. Öteki de sakalından kopan kılları ayıklıyordu.

Müdür sertçe, "Çavuş!" diye bağırdı.

Kırmızı yüzlü, güçlü kuvvetli bir adam öne çıktı. Gözlerinin içi gülerek, "Engel olamıyorum onlara efendim" dedi.

Müdür kaşlarını çattı, "Ben olurum" dedi.

"What did they fight for?"[99] diye sordu İngiliz.

Nehlûdov, hücre çavuşuna cezalıların neden kavga ettiklerini sordu. Çavuş gülmeye devam ediyordu. "Ayaklarına sardıkları bez için. Bu vurdu önce, öteki de geri kalmadı ondan" dedi.

99 Niçin kavga ediyorlardı? (İngilizce, L. N. Tolstoy'un çevirisi)

Nehlûdov İngiliz'e anlattı. İngiliz müdüre döndü. "Birkaç sözcük söyleyebilir miyim onlara?"

Nehlûdov, Rusça'ya çevirdi.

Müdür, "Söyleyebilirsiniz" dedi.

İngiliz, deri ciltli İncil'i çıkardı. Nehlûdov'a, "Lütfen çevirin" dedi. "Sizler bir konuda anlaşamadığınız için kavga ettiniz, oysa bizlerin uğruna canını veren İsa, aramızdaki anlaşmazlıkları halletmek için başka bir yol gösterdi bize. Sorun onlara bakalım, bize kötülük eden bir insana karşı nasıl davranmamız gerektiği konusunda İsa'nın dediklerini biliyorlar mı?"

Nehlûdov, İngiliz'in sorusunu Rusça'ya çevirdi.

Cezalılardan biri, yan gözle müdüre bakarak, çekingen, "Komutana mı bildiririz?" diye sordu.

Bir başkası, "Ağzının payını verdim mi bir daha sana kötülük etmez" dedi. Gülüşmeler duyuldu. Nehlûdov cezalıların cevaplarını İngilizce'ye çevirdi.

İngiliz, "Söyleyin onlara" dedi, "tam tersini yapmalılar bunun. Bir yanağına vurulursa ötekini uzatacaksın."

Bunu söylerken yanağını uzatmıştı. Nehlûdov, Rusça'ya çevirdi.

Bir ses duyuldu mahkûmlar arasından: "Kendisi bir denesin bunu bakalım."

Yatan hastalardan biri, "Ya ötekine de yapıştırırsa herifçioğlu tokadı" dedi. "O zaman neyi uzatacaksın? Geberinceye kadar sopa yersin."

Köşedekilerden biri, "Denesin de bir görelim" dedi.

Kahkahayla gülmeye başladılar. Herkes katıla katıla gülüyordu. Dayak yiyen cezalı bile yüzü gözü kan içinde gülüyordu.

İngiliz hiç alınmadı, olamayacak gibi görülen bazı şeylerin, inananlar için çok kolay olduğunu onlara söylemesini istedi Nehlûdov'dan.

"Sorun bakalım, içki içiyorlar mı?"

Bir ses duyuldu: "Elbette."

Gene makaraları koyuverdiler.

Bu hücrede dört hasta vardı. İngiliz, hastaları neden bir hücreye toplamadıklarını sorunca müdür, kendilerinin istemediklerini söyledi.

"Bulaşıcı değil hastalıkları. Sağlık memurumuz devamlı olarak onlarla ilgileniyor."

Bir ses duyuldu cezalılar arasından: "İki haftadır adımını atmadı buraya..."

Müdür sesini çıkarmadı, konukları öteki hücreye götürdü. Kapı açıldı, mahkûmlar kalktı, gürültü kesildi, İngiliz İncil dağıttı. Beşinci, altıncı, daha sonraki hücrelerde de aynı şeyler oldu.

Kürek mahkûmlarından sürgünlere, sürgünlerden gönüllülere, kendi isteğiyle gelenlere geçtiler. Her yerde durum aynıydı. Aç, hasta, duygusuz, horlanmış, özgürlüklerinden yoksun edilmiş bu insanların yabani hayvanlardan farkı kalmamıştı.

Dağıtacağı kadar İncil'i dağıtan İngiliz başka vermiyor, mahkûmlarla konuşmuyordu bile. Burada gördükleri ve boğucu hava enerjisini tüketmişti anlaşılan. Her hücrede hangi mahkûmların yattığını söyleyen müdüre yalnızca, "All right"[100] diyerek dolaşıyordu. Hâlâ aynı bitkinliği, umutsuzluğu hisseden Nehlüdov, onları bırakıp gidemeyecek kadar güçsüz, uykuda gibi geziyordu kendini.

100 Çok güzel. (İngilizce)

XXVII

Sürgünlerin hücrelerinden birinde, o sabah salda gördüğü tuhaf ihtiyarı görünce çok şaşırdı Nehlüdov. Saçı sakalı karmakarışık bu ihtiyarın yüzü kırış kırıştı, sırtında yırtık pırtık, kirli, kül rengi bir gömlek, ayağında bir pantolon vardı. Yalınayaktı. Ranzalardan birinin dibinde yerde oturuyor, soru dolu, sert bakışlarla gelenlere bakıyordu. Kirli görünüyordu ama yüzü salda olduğundan daha ciddi ve canlıydı. Müdür içeri girince, diğer hücrelerde olduğu gibi, mahkûmlar hemen fırlayıp, hazır ola geçtiler, ihtiyar kıpırdamadı yerinden. Gözlerinin içi parlıyordu, öfkeyle çatmıştı kaşlarını.

Müdür "Ayağa kalk!" diye bağırdı.

İhtiyar hâlâ kıpırdamıyordu. Küçümseyen bir gülümseme vardı dudaklarında. "Uşakların kalkar ayağa senin karşında" diye mırıldandı.

"Ben uşağın değilim ama...

Müdürün alnını işaret ederek "Alın yazınım senin..." diye ekledi.

Müdür öfkeyle ihtiyarın üzerine yürüdü. "Neee? Ne dedin?"

Nehlüdov müdürü tuttu, hızlı hızlı anlatarak, "Tanıyorum ben bu adamı" dedi. "Neden attılar onu buraya?"

Müdür, ihtiyara yan gözle, öfkeyle bakarak "Kimlik kağıdı olmadığı için polis yollamış" dedi. "Yollamayın, diyoruz, hâlâ yolluyorlar."

İhtiyar Nehlüdov'a döndü "Sen de bu gavurlardansın galiba?"

"Hayır" dedi Nehlüdov, "Hapishaneyi görmeye geldim."

"Gavurların insanlara nasıl eziyet ettiklerini görmeye geldin demek? Gör işte. Toplayıp kafese sokmuşlar hepsini. İnsanoğlu alın teriyle kazanıp yemelidir, oysa bu adam domuz gibi kapamış onları hayvan gibi olsunlar diye, çalıştırmadan besliyor."

İngiliz, "Ne diyor?" diye sordu.

Nehlüdov, insanları hapishaneye kapadığı için ihtiyarın müdürü suçladığını söyledi.

İngiliz, "Sorun ona bakalım" dedi, "ona göre kanunları çiğneyen insanlara ne yapmalı?"

Nehlüdov soruyu Rusça'ya çevirdi. İhtiyar, sık dişlerini parlatarak gülümsedi. Küçümser bir tavırla "Kanunları!" diye tekrar etti. "Önce soydu soğana çevirdi herkesi; toprağı, zenginlikleri aldı insanların elinden, üzerine oturdu, ona karşı çıkanları öldürdü, sonra da aldıklarını ondan geri almasınlar, onu öldürmesinler diye kanunlar koydu. Eskiden koysaydı ya bu kanunları."

Nehlüdov, İngilizce'ye çevirdi. İngiliz gülümsedi. "Söyleyin ona" dedi, "hırsızları, katilleri ne yapmalı, onu söylesin."

Nehlüdov yine çevirdi soruyu. İhtiyar kaşlarını çattı. "Söyle ona" dedi, "gavurluğu bırakırlarsa ne hırsız kalır dünyada, ne de katil. Böyle söyle ona."

Nehlüdov, ihtiyarın söylediklerini İngilizce'ye çevirince İngiliz, "He is crazy"[101] dedi. Omuz silkerek çıktı hücreden.

İhtiyar, oyalanan Nehlüdov'a, "Sen kendi işine bak" diye mırıldandı. "Her koyun kendi bacağından asılır. Kimi cezalandıra-

101 Deli bu adam. (İngilizce)

cağını, kimi bağışlayacağını Tanrı bilir, biz bilemeyiz bunu. Kendi kendinin efendisi ol, efendi kalmaz yeryüzünde. Hadi git, git... Gavurların insanları bitlere pirelere nasıl yem ettiklerini gördün artık. Git, git!"

Nehlüdov koridora çıktığında müdürle İngiliz, kapısı açık, boş bir hücrenin önünde duruyordu. İngiliz, bu hücrenin ne işe yaradığını soruyor, müdür de ona buranın ölü odası olduğunu anlatıyordu. Nehlüdov, müdürün söylediklerini İngilizce'ye çevirince, İngiliz "Ooo!" dedi. İçeri girmek istedi.

Ölü odası, değişik bir tarafı olmayan, küçük bir hücreydi. Duvarda bir gaz lambası yanıyor; soluk ışığı, sol köşedeki gelişigüzel yığılmış torbaların, odunların, sağdaki ranzalara uzatılmış dört ölünün üzerine düşüyordu. Ev dokuması keten bezinden gömlekli kaba ayakkabılı ilk ölü uzun boyluydu, küçük sivri bir sakalı vardı, başının yarısı tıraş edilmişti. İyice katılaşmıştı bedeni, morarmış kolları yana düşmüş, çorapsız bacakları da ayrılmıştı. Yanında beyaz etekli, bluzlu, çıplak ayaklı, düz saçlı yaşlı bir kadın yatıyordu. Buruşuk bir yüzü, küçük, sivri bir burnu vardı. Yaşlı kadının ötesinde pembe giysili bir erkek yatıyordu. Bu renk, bir şeyi hatırlatır gibi oldu Nehlüdov'a. Yaklaşıp baktı.

Küçük, sivri, dimdik duran bir sakalı, güzel bir burnu, beyaz geniş bir alnı, seyrek, kıvırcık saçları vardı. Tanımıştı bunları ve gözlerine inanamıyordu. Dün bu yüzü öfkeyle, ıstırapla dolu görmüştü. Şimdi sakin, hareketsiz, son derece güzeldi. Evet, Kriltsov'du bu, en azından onun maddi varlığının bir izi. Nehlüdov, "Neden acı çekti? Neden yaşadı? Şimdi biliyor mu acaba bunları?" diye düşündü. Bu sorulara cevap bulamayacağını, ölümden başka hiçbir şeyin gerçek olmadığını hissetti. Fenalaşmıştı. İngiliz'e "Allah'a ısmarladık" demeden, gardiyana onu dışarı çıkarmasını söyledi. O akşam hissettiklerini enine boyuna düşünmek ve yalnız kalmak için otele döndü.

XXVIII

Nehlûdov otele gelince yatmadı, odasının içinde bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Katyuşa meselesi sona ermişti. Katyuşa'nm artık ona ihtiyacı yoktu; Nehlûdov hüzün ve utanç içindeydi. Ama ona ıstırap veren bu değildi. Şimdi karşısında bitmemiş, onu her zamankinden çok tedirgin eden, kendisiyle ilgilenilmesi için zorlayan başka bir mesele vardı.

Epeydir farkında olduğu ama özellikle o gün, bu dehşet verici hapishanede şahit olduğu kötülük, sevimli Kriltsov'u da mahveden o kötülük bütün gücüyle hüküm sürüyordu ve bu kötülüğü yenmenin imkânı olmadığı gibi, bunun hangi yolla yapılabileceği hakkında hiçbir fikri yoktu.

Gözünün önüne hiçbir şeyi umursamaz generallerin, savcıların, gardiyanların, bu havasız, pis yere kapattıkları yüzlerce, binlerce insan geldi; büyükleri suçladığı için deli sayılan başına buyruk ihtiyarı, öfke içinde ölen Kriltsov'un cesetler arasındaki güzel, balmumu yüzünü hatırladı. Nicedir kafasını meşgul eden o aynı soru bu kez daha bir güçlü karşısına dikilmiş, cevap bekliyordu: O muydu deli olan, yoksa kendilerini akıllı sanan ve bütün bunları yapanlar mı?

Odada dolaşmaktan yorulunca lambanın önündeki kanepeye oturdu; İngiliz'in ona verdiği, ceplerini boşaltırken kanepenin üze-

rine attığı İncil'i açtı. "Her şeyin cevabı burada diyorlar" diye düşündü; rastgele açtığı sayfayı okumaya başladı: Matta 18.

1. O zaman İsa'ya inananlar yanına gelerek ona, "Kim daha yakındır Tanrı katına?" diye sordular.

2. İsa bir çocuk çağırdı yanına, onu aralarına oturttu.

3. Ve dedi ki: Gerçeği söylüyorum, değişip çocuklar gibi olmazsanız, Tanrı katına çıkamazsınız.

4. İşte kim bu çocuk kadar küçülürse, Tanrı katına daha yakın olacaktır.

Nehlüdov, ancak alçakgönüllüyken mutlu ve huzur içinde olduğunu hatırlayarak, "Evet, bu doğru" diye düşündü.

5. Böyle bir çocuğu benim adıma kim yanına alırsa, beni almış sayılır yanına.

6. Bana inanan böyle bir küçüğü yoldan çıkaranıysa, boynuna bir değirmen taşı bağlayıp denizin dipsiz derinliklerine atsalar daha iyi olurdu onun için.

"Bunun anlamı ne?" diye soruyordu kendi kendine Nehlüdov. "Yanına almak, benim adıma yanına almak ne demek?" Nehlüdov bu sözlerin ona hiçbir şey anlatmadıklarını hissediyordu. "Boynuna değirmen taşı bağlayıp denizin dipsiz derinliklerine atmak da ne demek? Bunların anlamı pek muğlak." Eskiden de İncil'i birkaç kere eline alıp okumaya başladığını, her keresinde de, bazı ifadelerin belirsizliği yüzünden okumayı bıraktığını hatırladı. Günaha girmek isteklerinden, bunların yeryüzünde nasıl yayılacağından, bazı insanların yanacağı cehennem ateşinden ve gökte Tanrı'nın yüzünü gören meleklerden bahseden yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu mısraları da okudu. "Ne yazık ki bu pekiyi ifade edilememiş" diye düşünüyordu Nehlüdov. "Yoksa özlü şeyler olduğu belli."

11. Çünkü insanoğlu, mahvolanı aramaya, kurtarmaya gelmiştir.

12. Ne dersiniz? Yüz koyunu olan bir adam, koyunlarından biri kaybolsa, doksan dokuz koyunu dağ başında bırakıp kaybolan o bir taneyi aramaya gitmez mi?

13. Ve onu bulursa, biliniz ki, o koyunu bulursa, kaybolmayan o doksan dokuz koyuna sevindiğinden çok sevinir.

14. Gökteki babanızın da kullarından hiçbirinin kaybolmasına rızası yoktur.

Nehlüdov "Evet, rızası yok ama yüzlerce, binlercesi birden yok oluyor. Kurtuluşları da yok" diye geçirdi içinden.

21. O zaman Petrus yanına geldi ve "Tanrım, dedi, bana karşı günah işleyen kardeşimi kaç kere bağışlayacağım? Yedi kere mi?" diye okumaya devam ediyordu Nehlüdov.

22. İsa cevap verdi: Yedi kere değil, yedi defa yetmiş kere bağışlayacaksın.

23. Bu bakımdan Tanrı katında hesap, halkıyla hesap görmek isteyen kralın hesabıyla aynıdır.

24. Hesap görülürken, karşısına on bin talant borcu olan birini getirmişler.

25. Borcunu ödeyecek parası olmadığı için kral adamın karısının, çocuklarının, varının yoğunun satılmasını, parasının ona getirilmesini buyurmuş.

26. O zaman adam kralın ayaklarına kapanmış, "Yüce Kralım" demiş, "biraz süre tanı, borcumu ödeyeceğim."

27. Kral acımış ona, salıvermiş, borcunu da bağışlamış.

28. Bu adam saraydan çıkınca doğru gitmiş, ona yüz dinar borcu olan arkadaşının yakasına yapışmış, borcunu ver diye sıkıştırmış.

29. Arkadaşı ayaklarına kapanmış, yalvarmış yakarmış, "Biraz süre tanı, borcumu ödeyeceğim" demiş.

30. Ama adam rıza göstermemiş, borcunu ödemedi diye onu zindana attırmış.

31. Bunu gören arkadaşları üzülmüşler, durumu gidip krala anlatmışlar.

32.Kral adamı sarayına çağırmış, "Kötü bir insansın sen" demiş. "Yalvardığın için bütün borcunu bağışlamıştım."

33. Benim seni bağışladığım gibi, senin de arkadaşını bağışlaman gerekmez miydi?

Bu sözleri okuyunca Nehlüdov, "Bu mudur?" diye haykırdı birden. Sonra, bütün varlığından yükselen bir ses, "Evet, budur" diye cevap verdi.

İç dünyasında yaşayan insanların sık sık yaşadığı Nehlüdov'un da başına geliyordu. Önceleri ona tuhaf, akıl almaz, şaka gibi gelen düşünce, gittikçe tecrübe edilerek değer kazanmaya başlamış ve sonunda en sade, en kuşku götürmez bir gerçek olarak karşısına çıkmıştı. İnsanlara ıstırap çektiren kötülükten kurtulmanın tek yolunun, insanların kendilerini Tanrı'ya karşı suçlu hissetmeleri, bu sebeple başkalarını cezalandırmaya ya da düzeltmeye hakları olmadıkları bilincine varmak olduğunu anlamıştı. Hapishanelerde, Sibirya'da şahit olduğu kötülüğün ve bu kötülüğün faillerinin öylesine sakin, kendilerinden emin olmalarının tek sebebi, insanların kötülüğü düzeltmeye kalkışmalarından ileri geldiğini artık biliyordu. Ahlaksızlar diğer ahlaksızları doğru yola sokmak istemiş, bunu zor kullanarak yapmaya kalkışmıştı. Ne var ki bunun tek sonucu, gözü yükseklerde olan bazı insanların bu uydurma cezadan bir meslek edinip kendilerini ve diğer ahlaksızları daha da kötü insanlar haline getirmektir. Şahit olduğu bu korkunç kötülüğün nereden geldiğini, onu ortadan kaldırmak için ne yapmanın gerektiğini artık açık seçik görebiliyordu. Şimdiye kadar bir türlü bulamadığı cevap, İsa'nın Petrus'a verdiği cevaptı: İnsanoğlu sonsuz kere bağışlamalıydı; çünkü suçsuz insan, başkalarını cezalandırmaya hakkı olan insan yoktu yeryüzünde.

Nehlüdov "Hayır, bu kadar basit olamaz" diye düşünüyordu. Bununla birlikte, başlangıçta bunu çok yadırgadığı halde, bunun

gerçek, sorunun en doğru çözüm yolu olduğunu hissediyordu. Her zaman aklına takılan "Kötülere ne yapmalı? Cezasız mı bırakmalı?" sorusu artık onu rahatsız etmiyordu. Cezanın suçların azalmasını, suçluların ahlakının düzeltilmesine yaradığını ispat edebilseydi, bu bir itiraz olurdu ama bunun tam tersi ispat edildiğinde en akıllıca yol, bu yararsız hatta zararlı, üstelik ahlaksız olanı sürdürmekten vazgeçmektir. "Suçlu saydığımız insanları birkaç yüzyıldır cezalandırıyorsunuz. Bunların kökünü kurutabildiniz mi? Kökünü kurutmak şöyle dursun, sayıları çoğaldı. Cezalar yüzünden çığırından çıkan suçlulara, bir de kanun çerçevesinde suç işleyenler -hâkimler, savcılar, hapishane görevlileri- katıldı." Nehlüdov, toplumun ve düzenin, insanları yargılayan, cezalandıran bu yasal suçlular sayesinde değil, bunca kötülüğe rağmen, insanların hâlâ birbirlerine acımaları sayesinde var olduklarını anlamıştı.

Bu düşüncesini doğrulayacak bir şeyler bulmak umuduyla tekrar İncil'i açtı, baştan okumaya başladı. Onu her zaman duygulandıran "dağdaki vaazı" okurken, ilk olarak sadece soyut güzel düşünceler, çoğu abartılı ve yerine getirilmesi zor istekler değil; sade, açık, uygulanması mümkün nasihatler gördü. Bunlar yerine getirilirse yepyeni bir insan toplumu kurulabilirdi. Bu düzen, Nehlüdov'da isyan uyandıran şiddeti ortadan kaldıracaktı, insanlığı, ulaşabileceği en büyük mutluluğa kavuşturacaktı. Yeryüzünde Tanrı'nın egemenliği başlayacaktı.

Bu emirler beş taneydi.

Birinci emir (Mt. V, 21-26) insanın insanı öldürmesini yasaklamakla kalmıyor, insanların birbirlerine kızmamasını, birbirlerini küçük görmemelerini, kavga ederlerse Tanrı'ya yakarmadan evvel barışmalarını buyuruyordu.

İkinci emir (Mt. V, 27-32) insana zinayı yasak etmekle kalmıyor, bir kadınla yuva kurduktan sonra da, ömrünün sonuna kadar o kadına bağlı kalmalarını, kadın güzelliğinden haz almamalarını buyuruyordu.

Üçüncü emir (Mt. V, 33-37) insanın yemin ederek vaat etmesini yasaklıyordu.

Dördüncü emir (Mt. V, 38-42) insanın göze göz, dişe dişle karşılık vermemesini buyurmakla kalmıyor; bir yanağına tokat vurulunca diğerini de uzatmasını, kendisine yapılan hakaretleri bağışlamasını, bunlara isyan etmeden katlanmasını, ondan istenilen her hizmete koşmasını söylüyordu.

Beşinci emir (Mt. V, 43-48) insanın, düşmanlarından nefret etmek, onlarla savaşmak yerine onları sevmesini, onlara yardım etmesini, hizmetlerine koşmasını buyuruyordu.

Nehlüdov lambanın ışığına bakarak daldı. Hayatın bütün çirkinliğini gözünün önüne getirdi; insanlar bu emirlere göre eğitilip, hayatlarını bunlara göre düzenleselerdi hayatın nasıl olabileceğini düşündü; uzun zamandır duymadığı bir coşkunluk doldurdu ruhunu. Sanki senelerce çektiği ıstıraptan kurtulmuş, gerçek huzura, özgürlüğe kavuşmuştu.

Bütün gece uyumadı. İncil'i okuyan pek çok kimsede olduğu gibi, şimdiye dek birçok defa okuduğu halde kavrayamadığı sözleri tam olarak anladı. Bu kitapta ihtiyaç duyduğu, önemli, sevindirici ne varsa bir süngerin suyu çektiği gibi içine çekti. Okudukça, bunları evvelden de biliyormuş gibi hissediyordu, eskiden de bildiği halde anlamadığı, inanmadığı şeyin bilincine varıyor, inanıyordu.

Bu emirlere uymakla insanların, en büyük mutluluğa ulaşacaklarına inanmakla kalmıyor, bu emirlere göre hareket etmek dışında bir yol olmadığını, insan hayatının anlamının bu olduğunu, bu yoldan sapmanın, cezayı gerektiren bir hata olduğunu da anlıyor, inanıyordu. Kutsal kitapta öğretilenlerden anlaşılıyordu bu ama en canlı, en güçlü şekilde üzüm bağcıları ayetinde anlatılıyordu. Üzüm bağcıları, mal sahibi için çalışmaya gönderildikleri bağın kendilerinin olduğunu, bağda ne varsa onlar için yaratıldığını,

hayatta bu bağda gönüllerince yaşamak dışında başka görevleri olmadıklarını sanmış, efendilerini unutarak, onu ve görevlerini onlara hatırlatanları öldürmüşlerdi.

"Biz de aynı şeyi yapıyoruz" diye düşünüyordu Nehlüdov. "Hayatımızın efendisi olduğumuzu, hayatın bize zevk için verildiğini sanıyoruz. Ne kadar aptalca! Buraya gönderildiğimize göre birisi bizi bir görevle yollamış demektir. Oysa yalnızca kendi sevinçlerimiz için yaşamamıza hükmetmişiz, sonumuzun efendisinin öğütlerini yerine getirmeyen işçininki gibi olacağı gayet açık. Efendinin öğütleri bu emirlerle ifade edilmiştir. İnsanlar bu emirlere göre hareket etseler, yeryüzünde Tanrı'nın egemenliği sürecek, insanoğlu en büyük mutluluğa ulaşacaktır.

Tanrı'nın egemenliğini süren o ülkeyi arayın, geri kalanı size verilecektir. Oysa biz geri kalanını arıyoruz ve belli ki bulamıyoruz.

İşte hayatının görevi bu. Bir hayatın tamamlandı, şimdi diğeri başlıyor."

Bu geceden sonra Nehlüdov için yepyeni bir hayat başladı. Bu hayat sadece içinde yaşadığı şartlar değiştiği için değil, o geceden sonra başına gelen her şeyi eskisinden bambaşka bir gözle gördüğü için yeniydi. Nehlüdov'un bu yeni hayatının nasıl sona ereceğini zaman gösterecek.

16 Aralık 1899

Son

antik
batı
klasikleri

Tolstoy'un en önemli üç romanından biri olan *Diriliş*, bir insanın geçirdiği sarsıcı değişimin romanıdır. Zengin Prens Nehlüdov, hizmetçi Maslova'yı baştan çıkarıp terk ederek hırs ve arzularının peşinden gider. Yıllar sonra bir mahkeme salonunda Maslova ile karşılaşan Nehlüdov, onu bu batağa kendisinin ittiğinin farkına varacak ve "dirilen" vicdanı, onun baştan ayağa değişmesine sebep olacaktır.

Diriliş, vicdan azabının ezici baskısını anlatırken, ceza hukukuna da ağır eleştiriler yöneltiyor. Eserlerinde ahlâki değerlere vurgu yapan Tolstoy, bu kitabında insan ruhunun, vicdanının ve inancının toplum tarafından öldürüldüğünü dile getirip, bunların yeniden dirilişinin mümkün olup olmadığını sorguluyor.

Tolstoy

DİRİLİŞ

15 TL

ISBN 978-605-5656-01-0
9 786055 656010